Bundel van de Verenigde Vergadering van 21 april 2016

00 Opening

Oproepbrief verenigde vergadering 21 april 2016

01 Vaststellen agenda

Definitieve agenda VV 21 april 2016

02 Lijst van besluiten en toezeggingen VV 18 februari 2016 (bijlage audiotranscript)

1. Lijst van besluiten en toezeggingen openbaar VV 18 februari 2016

3. Bijlage audiotranscript

03 Mededelingen

04 Insprekers

05 Vragenrondje

06 Lijst stukken ter kennisname

Definitieve lijst stukken ter kennisname

06.01Conceptnotulen commissie Bestuur, Organisatie en Bedrijfsvoering, commissie Stedelijk Water en Watersysteem en commissie Gezond, Schoon en Gezuiverd Water d.d. 5 april 2016

1. Conceptnotulen cie BOB 5 april 2016

2. Conceptnotulen cie SWW 5 april 2016

3. Conceptnotulen cie GSG 5 april 2016

4. VERZAMELFORMULIER.

5. Bijlage bij verzamelformulier Worstelen met waterkwaliteit

07 Lijst ingekomen stukken

Definitieve lijst ingekomen stukken

07.01Jaarverslag bezwaarschriftencommissie en jaarverslag Klachtencommissie 2015

Voorstel_48342.doc

Jaarverslag 2015 Bezwaarschriftencommissie Awb Delfland-

Jaarverslag 2015 Klachtencommissie Hoogheemraadschap van Delfland

07.02Definitieve adviesbrief waterschappen aan RWS over verdieping Nieuwe Waterweg

Advies MER Verdieping NWW def 22022016

07.03Informatieve brief aan de VV betreffende toelichting financiën OAS De Groote Lucht

Brief VV inzake Toelichting financien OAS DGL, ons kenmerk 1236896

07.04Kaderbrief toekomstagenda afvalwatersysteem Delfland

1. Informatiebrief Toekomstagenda afvalwatersysteem Delfland, ons kenmerk 1245970

2. Bijlage Toekomstagenda afvalwatersysteem Delfland - getekende versie

07.05Uitspraak hoger beroep VTM Raad van State en brief Museum Oud Overschie inzake project Bochtafsnijding Schie (gemeenten Rotterdam en Schiedam)

Voorstel_48411.doc

Brief VV kennisgeving voortgang project Bochtafsnijding Schie

uitspraak RvS beroep VTM 2 mrt 2016

07.06Convergerende stromen - Internationale waterambitie

2. Bijlage 1 bij brief aan VV

3. Bijlage 2 bij brief aan VV

07.07 Informatieve brief VV betreffende vaarwegbeheer

Brief aan VV inzake Vaarrecreatie in Delfland, ons kenmerk 1207130

07.08 Wateradvies

Bijlage 1 Brief aan RWS inzake Watertoets concept-Tracebesluit Blankenburgverbinding, ons kenmerk 1244301

Bijlage 4a Zienswijze op Ontwerp-Tracebesluit Blankenburgverbinding

Bijlage 4b.Aanvulling op zienswijze Ontwerp-Tracebesluit

Bijlage 5 Brief aan VV inzake zienswijze Blankenburgverbinding, ons kenmerk 1249813

07.09 Beantwoording schriftelijke vragen WN en AWPD over sponswerking in de stad

Antwoord op schriftelijke vragen WN en AWP inzake sponswerking in de stad (22-01-2016), ons kenmerk 1246063

07.10 Beantwoording schriftelijke vragen PvdA over kwijtschelding

Beantwoording schriftelijke vragen PvdA maart 2016 mbt kwijtschelding.

07.11 Beantwoording schriftelijke vragen PvdA afsluiting fietsersbrug Foppenplas

1247999 schriftelijke vragen inclusief antwoorden PvdA afsluiting fietsersbrug Foppenplaskade

07.12 Beantwoording schriftelijke vragen WN, PvdD, Natuur over neonicotinoiden

concept beantwoording schriftelijke vragen WN PvdD en Natuur neonicotinoiden.

07.13 Beantwoording schriftelijke vragen Natuur mbt invoering Nereda

Beantwoording schiftelijke vragen cat Natuurterreinen invoering Nereda

07.14 Beantwoording schriftelijke vragen PvdD diervriendelijke kades

1250334 schriftelijke vragen incl antwoorden PvdD diervriendelijke kades Den Haag

07.15 Unie van Waterschappen inzake Delta Aanpak Waterkwaliteit en Zoet Water

Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater

07.16 Brief van ing. L.W. Vreugdenhil inzake Kendoe & cultuur d.d. 13 februari 2016

16-02-13 Kendoe & cultuur

07.17 Persbericht van Henny van der Most namens Kerngroep Delen Achter De Duinen

persbericht DaDD hoogheemraadschap

07.18 Motie Geurts (Plan Sluizen)

Informatieve brief aan VV inzake motie Geurts (Plan Sluizen) - getekende versie

07.19 Brief van burger inzake bezwaar op volledige waterschapsbelasting/zuiveringsheffing voor minima d.d. 10 maart 2016

Brief van burger inzake bezwaar op volledige waterschapsbelasting-zuiveringsheffing voor minima d.d. 10 maart 2016

07.20 Financiele onderhandelingen Rijk-Unie Omgevingswet

Financiele onderhandeling Rijk-koepels implementatie Omgevingswet, ons kenmerk 1249790

07.21 Halfjaarlijkse rapportages Watertoets en Complexe plannen van derden

Halfjaarlijkse rapportage complexe plannen van derden januari 2016.

Halfjaarlijkse rapportage watertoetsadvies januari 2016 v160120

07.22 Eindstand KRW-maatregelen SGBP1-periode

B3 Brief aan VV inzake Eindstand KRW-maatregelen SGBP1, dd 21 december 2015, ons kenmerk 1245670

07.23 Actualisatie Wateragenda Den Haag

Bijlage 1 - Wateragenda_Den-Haag_2016-2020

Bijlage 2 - Brief aan VV inzake Wateragenda Den Haag

07.24 Aanpak bodemsanering oude gemaal van de Polder van Nootdorp

informatieve brief aan de VV inzake sanering gemaal polder van Nootdorp

07.25 Informerende brief aan de VV inzake 6e watertafel op 2 december 2015

07.26Innovatieve variant op Nereda voor AWZI Harnaschpolder

07.27Stand van zaken project huisvestingsplan Gemeenlandshuis

Stand van zaken project huisvestingsplan Gemeenlandshuis

07.28Schriftelijke vragen PvdD vissterfte De Zweth

1252782 schriftelijke vragen PvdD vissterfte De Zweth

07.29Flyer Stowa Congres Goede Monitoring effectief waterkwaliteitsbeheer

Flyer congres Goede monitoring, effectief waterkwaliteitsbeheer

07.30DeltaNieuws april 2016

DeltaNieuws 2016 april nr 1-jrg 6

07.31Brief van ing. L.W. Vreugdenhil inzake kendoe & betrouwbaarheid lokale overheid d.d. 29-03-2016

16-03-29 Kendoe & betrouwbaarheid lokale overheid

07.32Brief van ing L.W. Vreugdenhil inzake kendoe & strategie d.d. 4 april 2016

16-04-04 Kendoe & strategie

07.33Brief van ing L.W. Vreugdenhil inzake kendoe & "zwartepiet" d.d. 7 april 2016

16-04-07 Kendoe & zwartepiet

B. Bespreekstukken

B.00 Verslag onderzoek commissie geloofsbrieven plaatsvervangend commissielid

Advies van de commissie Geloofsbrieven

B.00.Besluit toelating dhr Aartsen tot plaatsvervangend commissielid

Voorstel_47555.doc

B.00.Eed / belofte plaatsvervangend commissielid

Tekst belofte plaatsvervangend lid van een commissie.

B.01 Jaarverslag 2015 inclusief financiele jaarrekening

Voorstel_47488.doc

1. Jaarverslag 2015 versie VV 2016-04-21 (2)

2. PPS bij jaarverslag 2015 (2)

3. Controleverklaring accountant RBG belastingverantwoording 2015 Delfland (2)

4. Accountantsverslag 2015 - HH Delfland 31-03-2016

5. Goedkeurende controleverklaring - Hoogheemraadschap van Delfland d d 31-3-2016 (2)

6. Brief aan VV inzake Jaarverslag en Jaarrekening 2015, ons kenmerk 1250403

7. Advies Jaarrekening en Jaarverslag 2015 rekeningcommissie.

8. Reactie van het college van DenH op het onderzoek van de Rekeningcommissie inzake het jaarverslag 2015

H Hamerstukken

H.02 Normen- en toetskader

Voorstel_46707.doc

1. Normenkader 2016 voor VV definitef

3. Concept Controleplan 2016 IC dec 2015

H.06 Investeringsplan en aanvraag uitvoeringskrediet vergroten capaciteit gemaal Ypenburg, gemeente Den Haag

Voorstel_48378.doc

Situatie polder Ypenburg

planning 701897 met data date 21-01-2016

H.07 Investeringsplan en uitvoeringskrediet dijkvak Spuihaven te Schiedam (701734)

Voorstel_48712.doc

H.08 aanvraag IP en krediet stuwput Abtspolder (Rotterdam)

Voorstel_48177.doc

H.16 Maatregelenpakket knelpunten Kleine Geest en vijver Rubenslaan, Monster (gemeente Westland)

Voorstel_48157.doc

Bijlage 1 - Toelichting knelpunten en maatregelen Kleine Geest

Bijlage 3 - Beschrijving aandeel van de gemeente Westland.

S Sluiting

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de Verenigde Vergadering

ONS KENMERK
1242545
DELFT
21 januari 2016

ONDERWERP
oproepbrief verenigde vergadering 18 februari 2016

Geachte leden,

Hiermee roep ik u namens de voorzitter op voor de bijeenkomst van de Verenigde Vergadering die zal worden gehouden op donderdag 18 februari 2016 in de **VV-zaal** van de locatie De Brashof, Brassersplein 2 te Delft, aanvang **9.00** uur.

De agenda van de Verenigde Vergadering, van de drie commissies en de daarbij behorende stukken zijn in de loop van 22 januari raadpleegbaar op uw iPad. Vertrouwelijke stukken zijn voorzien van een aanduiding als zodanig.

Indien u verhinderd bent de Verenigde Vergadering bij te wonen, verzoek ik u vriendelijk daarvan kennis te geven aan Linda Leemborg, telefoon (015) 260 82 23. U kunt uw bericht ook sturen naar: verenigdevergadering@hhdelfland.nl

Met vriendelijke groet,
de Griffier van Delfland,

mevrouw drs. H.K.B. Fobler

BIJLAGE(N) -
CONTACT mevrouw L. Leemborg • T (015) 260 82 23• E lleemborg@hhdelfland.nl
POSTADRES Postbus 3061, 2601 DB Delft • WEBSITE www.hhdelfland.nl
SECTOR Bestuur, Beleid en Communicatie • TEAM Bestuur

DEFINITIEVE AGENDA **VV: donderdag 21 april 2016**

1248341 **09.00 uur**

Agenda-punt	Onderwerp	Informatie/versie	Commissies		
			BOB	**SWW**	**GSG**
00.	Opening				
01.	Vaststellen agenda				
02.	Lijst van besluiten en toezeggingen VV 18 februari 2016 (bijlage audiotranscript)				
03.	Mededelingen				
04.	Insprekers				
05.	Vragenrondje				
06.	Lijst stukken ter kennisname				
07.	Lijst ingekomen stukken				
B.	**Bespreekstukken**				
B.00.	Verslag onderzoek commissie geloofsbrieven plaatsvervangend commissielid				
B.00.a.	Besluit toelating dhr Aartsen tot plaatsvervangend commissielid				
B.00.b.	Eed / belofte plaatsvervangend commissielid				
B.01.	Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening		X	X	X
H.	**Hamerstukken**				
H.02.	Normen- en toetskader		X		
H.06.	Investeringsplan en aanvraag uitvoeringskrediet vergroten capaciteit gemaal Ypenburg, gemeente Den Haag			X	
H.07.	Investeringsplan en uitvoeringskrediet dijkvak Spuihaven te Schiedam (701734)			X	

H.08.	Aanvraag IP en krediet stuwput Abtspolder (Rotterdam)			X	
H.16.	Maatregelenpakket knelpunten Kleine Geest en vijver Rubenslaan, Monster (gemeente Westland)			X	
S.	Sluiting				

CONCEPT

Lijst van besluiten en toezeggingen van de openbare Verenigde Vergadering, bijeen op 18 februari 2016

Agendapunt	Onderwerp	Besluit	Toezegging	Trekker
01.	Vaststelling agenda	De agenda wordt vastgesteld Motie Kustbescherming (Schouffoer) en Motie TTIP (Hoogerwerf) worden op de agenda gezet bespreking het eind van de bespreekstukken	Agendapunten: 7.01 (PvdA) 7.02 (Natuur, Water Natuurlijk) 7.05 (PvdA, Water Natuurlijk) 7.06 (Water Natuurlijk, Ongebouwd) 7.08 (PvdA) 7.13 (Natuur) worden doorgeleid naar de betreffende commissies.	griffier
02.	Lijst van besluiten en toezeggingen V.V. 17 december 2015	Vastgesteld	Toezegging (B.09) nakijken	Van Olphen (F.Nonhebel)
03.	Mededelingen	-		
04.	Insprekers	-		
05.	Vragenrondje	De heer Hombergen over bericht in Nieuwsbrief Delfland m.b.t. SP actie n.a.v. kwijtschelding		
06.01	Conceptnotulen commissie Bestuur, Organisatie, en Bedrijfsvoering, commissie Stedelijk Water en Watersysteem en commissie Gezond, Schoon en Gezuiverd Water van 2 februari 2016			
07.	Lijst van ingekomen stukken	De lijst wordt vastgesteld,		

		meerdere stukken naar de commissie overgeheveld		
B.00	Besluit tot benoeming plaatsvervangend commissielid	Het voorstel wordt aangenomen		
B.06	Aanvraag Investeringsplan en gecombineerd ontwerp- en uitvoeringskrediet programmatische aanpak Buitengewoon Onderhoud 2016 – 2020 (701916)	Het voorstel wordt aangenomen	<u>Toezeggingen</u>: Er komt een informatieve VV assetmanagement Hoogheemraad Houtzager zal de antwoorden op de vragen schriftelijk aan de leden ter beschikking stellen	Hoogheemraad Houtzager (R. van der Werf)
B.18	Kadernota 2017 Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009	Hoogheemraad neemt de opmerkingen vanuit de VV mee naar de GR	<u>Toezeggingen:</u> Er wordt een informatieve VV georganiseerd over GR'en. Daarbij zal Hans Oosters worden gevraagd aanwezig te zijn. Er komt op korte termijn en in beperkte omvang een verhaal over de GR Slibverwerking.	Hoogheemraad Van Olphen (P. de Been)
	Moties	De motie Kustbescherming wordt aangenomen door de VV. De motie TTIP wordt verworpen door de VV	Het college beschouwt de motie Kustbescherming als steun in de rug voor het beleid en neemt de motie over. Het college wijst de motie af en verwijst naar de reactie van de UvW hierover.	
H.01	Verordening bezoldiging, vergoedingen en tegemoetkomingen bestuursleden Hoogheemraadschap van Delfland	Conform voorstel besloten		
H.02	Gedragscodes Integriteit	Conform voorstel besloten		
H.03	Delegatie vaststellen legger en leggerwijzigingen	Conform voorstel besloten		
H.04	Bestuurlijke handleiding P&C 2016	Conform voorstel besloten		

H.05	Regionale Belasting Groep: Zienswijze Delfland op concept 1e wijziging begroting RBG 2016	Conform voorstel besloten		
H.07	Bijstelling Investeringsplan en uitvoeringskrediet groot onderhoud Delflandse Buitensluis (701817) te Vlaardingen	Conform voorstel besloten		
H.08	Uitvoeringskrediet Stuw bedrijventerrein Ruyven	Conform voorstel besloten		
H.09	Overeenkomst vaarwegbeheer PZH-HHD en afdoening motie ter zake	Conform voorstel besloten		
H.10	Gewijzigde tekst GR Aquon i.v.m WGR	Conform voorstel besloten		
H.11	Zwemwater Wilhelminapark, Rijswijk	Conform voorstel besloten		
H.12	Aanpassing investeringsplan en uitvoeringskrediet ten behoeve van lokaal knelpunt overstort Schipluiden (Midden-Delfland)	Conform voorstel besloten		
	Sluiting			

Versie 18 februari 2016

TRANSCRIPT VAN DE VERENIGDE VERGADERING VAN HOOGHEEMRAADSCHAP DELFLAND
d.d. 18 februari 2016

Opening

De voorzitter: Goedemorgen. Als iedereen langzamerhand wil gaan zitten. Goedemorgen. Het is 9 uur. De vergadering is geopend, dus we gaan eens kijken hoe dat hier werkt. Het is de eerste keer dat we het in deze ruimte doen, in onze tijdelijke huisvesting, dus ik moet ook een beetje links en rechts rondkijken hoe dat gaat. Maar voordat ik nou echt aan de vergadering begin hebben we nog twee dingen aan het begin. We hebben vanmorgen onze nieuwe jeugddijkgraaf uitgenodigd, Tim van Marrewijk en die komt zo meteen dus even vertellen wie hij is, daar zijn we heel benieuwd naar – nou, ik weet het natuurlijk al, maar ik wilde graag hem de gelegenheid geven om even te vertellen wie hij is, zodat u ook even kennis kunt maken. Dus Tim, hij zit nog achterin, kom naar voren. Er staat een microfoon hier. Je moet even een knopje aanzetten, dat wordt nu voor je gedaan.

De heer Van Marrewijk: Goedemorgen allemaal. Mijn naam is Tim van Marrewijk. Ik ben 16 jaar oud en ik woon in Naaldwijk. Nou, Naaldwijk, toch wel een beetje het centrum van het Westlandse kassengebied. En in het kassengebied, daar is veel water in omloop. De planten moeten water hebben, maar er moet ook veel water afgevoerd worden. Ik zit op school op het Groene Lyceum in Naaldwijk. Op school kwam een vacature vrij als jeugddijkgraaf. Ik besloot een motivatiebrief te schrijven, omdat je hier veel leert over water, je leert nieuwe mensen kennen en je doet veel nieuwe ervaring op, zoals bijvoorbeeld deze presentatie. Wat ga ik doen als jeugddijkgraaf. Als jeugddijkgraaf ga ik jongeren betrekken bij waterschappen. Want ja, zonder waterschappen zouden de gevolgen van overstromingen niet te overzien zijn. Ook ga ik meer bekendheid geven over waterschappen, zodat jongeren misschien eerder een opleiding kunnen kiezen in deze sector. Dit doe ik natuurlijk niet alleen, want dit doe ik samen met de andere jeugdbestuurders van het nationale waterschapsbestuur. Zo kunnen zij ook samen proberen dit te bereiken. Bedankt voor dit korte woordje. Hebben jullie nog een vraag?

De heer Nanninga: Voorzitter, we hebben in het kassengebied een enorm probleem van vervuiling door bestrijdingsmiddelen. Heb je een idee hoe jij dat dan gaat aanpakken?

De heer van Marrewijk: …

De voorzitter: Ik kom nu bij de heer Hombergen.

De heer Hombergen: Dank je wel Tim voor dat je hier bent en even naar ons toe het woord wil voeren. Heel dapper, heel goed. Wat zie jij om je heen bij je medescholieren, bij je medemensen om je heen, wat men ziet als problemen met het water of iets waaraan gewerkt moet worden of wat ze het meest leuke vinden aan water, waar we voor zouden moeten gaan?

De heer van Marrewijk: Water is natuurlijk om in te zwemmen. Dat zijn de leuke kanten. Maar ja, ook gevaarlijke kanten, want ja, je weet niet wat er gebeurt als er overstromingen zijn.

De voorzitter: De heer Schouffoer.

De heer Schouffoer: Ja ik wilde vragen of onze jeugddijkgraaf ook een twitter-account heeft. Nog niet. Zit je op Instagram? Mooi, dan gaan we je daar zoeken.

De voorzitter: Klinkt dreigend. Dan gaan we hem daar zoeken. Mevrouw Jans.

Mevrouw Jans: Dank je wel dat je hier bent. Dank u wel voorzitter, jeugdvoorzitter dat u hier bent. Nu alle waterschappen een jeugdbestuur hebben, is het misschien ook wel een idee om een jeugd-deltacommissaris te hebben. Wat vindt u daarvan?

De heer van Marrewijk: Ik heb eerlijk gezegd geen flauw idee wat dat inhoudt.

Mevrouw Jans: Even, een deltacommissaris is een superdijkgraaf, maar dan eigenlijk voor heel Nederland en ja, het zou ook wel leuk zijn om ook op dat niveau iemand, een jeugdbestuur te hebben.

De voorzitter: Komen we nog wel over te praten. Dat begrijp je. Ik kijk nog even verder. Mevrouw Eekhout.

Mevrouw Eekhout: Voorzitter, dank u wel. Ik ga niks aan je vragen, want het is al heel erg dapper dat je hier staat. Dus ik wil je eigenlijk bedanken dat je zo gemotiveerd bent geweest om een brief te schrijven en zo enthousiast. En wij staan allemaal op de site van Delfland, dus als je een keer eens met ons wil praten, of iets wil weten, ben je bij ons, bij de VVD, welkom en ik neem aan ook bij anderen hier in de Verenigde Vergadering. Heel veel succes en heel dapper dat je hier staat.

De heer van Marrewijk: Bedankt.

De voorzitter: Mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn: Dank u wel. Tim, wij wensen jou heel veel succes. Wij als fractie Ongebouwd, agrarische hoek net naast het Westland. Zelf ook een gezin met jonge kinderen. En ook daar praten we veel over het water en ja, probeer het via educatie op school en noem maar op, wensen we jou heel veel succes ermee.

De voorzitter: Dan mevrouw Ter Woorst.

Mevrouw Ter Woorst: Dank u wel, voorzitter. Tim, dank je wel, voor je inleiding en er werd al gerefereerd aan de opgave voor schoon water in het Westland, we gaan een zwemplas aanpakken daar, Prinsenbos, misschien zwem je daar wel eens. En omdat jij een hele andere doelgroep vertegenwoordigt dan waar ik normaal gesproken mee praat, mag ik jou een keer om advies vragen hoe je scholen en water kunt bereiken? Mogen wij een keer een afspraak maken?

De heer van Marrewijk: Prima, is goed.

De voorzitter: Dan tot slot, de heer Belt.

De heer Belt: Dank u voorzitter. Tim, hoe kunnen wij jou nou helpen in je belangrijke rol?

De voorzitter: Dus, hij staat aan het begin, dat geef ik gewoon mee. Toch even ophalen wat ik al eerder vertelde is: Tim is uit een competitie ook voor gekomen…. Ja, zo'n nieuw pand tijdelijk heeft zo zijn storingen. Er is ook een competitie geweest, dat vind ik ook het knappe, waar Tim al aan meegedaan heeft. Dus zijn pitch is duidelijk door de jury als beste eruit gehaald en zo is hij het ook geworden, maar we hebben wel gezegd: we

willen graag met de anderen, die ook zich toen hadden kandidaat gesteld om samen met Tim om Tim heen wat te organiseren. We gaan ook wat nog – dat is tenminste een conceptidee – rond het kering huis wat doen met deze jongens en meisjes en daarin gaan we ook nog een aantal VV-leden betrekken. Dus u wordt ook nog een keer benaderd om daar nog eens – wat, weten we nog niet, maar we willen die verbinding wel leggen en dan zijn we weer een tijdje verder en dat geeft ook nog wel aardig discussie onder elkaar. Dus dat komt er nog aan. Tim, hartstikke bedankt, fijn dat je er was. Succes hebben we elkaar al gewenst. Ik zou zeggen, we zijn collega's, in leeftijd verschillen we iets, maar dat overbrug ik dan nog net. Dank je en een prettige dag verder. Nou heb ik nog een punt – voordat ik aan die agenda echt toe kom – het is nog in de oude VV dat het VV-lid mevrouw Jans nog eens aandacht vroeg voor de discriminatie die bestaat hier in dit hoogheemraadschap. Omdat een groot aantal mannen kunnen een das van Delfland dragen, dat zijn er niet veel vandaag, we hebben er toch gelukkig een als symbool aan tafel zitten. Nee, maar dat staat je ook niet…. Ik heb het nu over de discriminatie die in ieder geval nadrukkelijk door mevrouw Jans naar voren gebracht is, want ja, dit soort dassen aan dames geven, dat kan, maar het werkt niet echt. Dus toen is er gezegd; kijk nog eens naar een andere vorm. Dus daar hebben we ook contact over gehad, we hebben een aantal verschrikkelijke dingen laten zien uit onze oude oorlogsvoorraad, maar die waren niet meer van deze tijd om nog te gebruiken. Dus uiteindelijk is er een ander gevonden. Dat weet ze wel. En straks na afloop, voor de dames die het graag willen, is er dus een – ik laat hem even zien, u krijgt hem ingepakt, dus als u hem niet wil hebben, dan meldt u zich niet bij mij, ik neem het u niet kwalijk, als u het wel wil, dan moet u het bij mij afhalen. Dus dit is – er staat ergens nog iets van Delfland op, het is getest en gekleurd. Dit is de nieuwste die er is…. Wilt u dat straks hebben… hij is goedgekeurd door mevrouw Jans dus… en door de raad van advies en de raad van commissarissen en de aandeelhouders. Je kunt hem in allerlei vormen strikken, je kunt hem als hoofddoek gebruiken, als sjaal. Je kunt er een kussentje van maken. Er zijn geen antwoorden op deze vragen.

1. Vaststellen agenda

De voorzitter: Goed, ik ga nu heel snel naar de agenda, want anders komen we niet voor het donker thuis. Over de vaststelling van de agenda. Ik heb wel gemerkt, er zit wat verwarring links en rechts over wat nou op die bespreekstukkenlijst staat of niet, dus daar kijk ik straks nog even naar. Maar kijk even over de stukken. Ik ga gewoon de rij af.

De heer Nanninga: Voorzitter, ik wil graag een cadeautje overhandigen aan iemand, dus ik wil vragen waar dat het beste past.

De voorzitter: Nou, dat doe ik aan het eind van dit agendapunt, vaststelling agenda. Anders zit degene die hem krijgt, dat weten we natuurlijk niet, in spanning. De heer Schouffoer over de agenda.

De heer Schouffoer: Ik zou graag de stukken 07.02 en 07.13 in de commissie bespreken. Dat gaat over mijn vraag in het klimaatverdrag en mijn vraag over precario. Verder heb ik een motie die vreemd is aan de agenda en ik vraag me af wanneer we die zouden kunnen behandelen.

De voorzitter: Die komt dan – heeft die motie nog een titel of een naam, gaat die ergens over?

De heer Schouffoer: Ja, die gaat over kustbescherming.

De voorzitter: Oké, dan heet die motie Kustbescherming en die komt dan na of voor de hamerstukken als eerst aan de beurt. Ik kijk even verder. De heer Hombergen, die had ook een aantal stukken al door willen laten leiden.

De heer Hombergen: Klopt en daar heb ik een aanvulling op. Wij willen graag gebruik maken van het vragenrondje. Dat kondig ik alvast aan en we willen een aantal stukken bespreken in de commissies, dat zijn 07.01, de informatiebeveiliging; 07.05 de klimaatadaptatie; 07.08, dat is de Maasdijk en 07.16, dat is de Groote Lucht en voorts is mijn fractie ervan uitgegaan dat het geheim ingekomen stuk vandaag ook behandeld gaat worden. Ik denk na afloop. Het is wel ter behandeling vandaag he?

De voorzitter: Ik kom straks daarop terug. De stukken die genoemd worden, doorgeleid. De heer Nanninga.

De heer Nanninga: Ik wil nog graag ook een paar stukken doorgeleiden. 07.17, NAM-boring; 07.06 Handhaving; 07.05 Klimaatadaptatie is al genoemd en 07.02 heb ik een aanvullende vraag naar aanleiding van de vragen van natuur. En ik had dezelfde vragen over 07.17, ik wist niet precies wat de bedoeling daarvan was, maar ik begrijp dat we dat vandaag dan behandelen. Het antwoord is ja.

De voorzitter: Nou, ik zeg niets hier over onderwerpen die ik niet ken, die op een geheime lijst staan, dus ik weet niet waar u het over heeft. Zo simpel heb ik het… om het maar even strak te houden, want u doet iets wat niet kan, he? Iets noemen wat in een geheim stuk staat. Niet doen hoor, geeft echt een groot probleem zo meteen. Ik heb zo straks gezegd, aan het eind komt hij, het staat op de agenda hier. Ik kom er straks op terug. Ik kijk even nog verder. Ja, mevrouw Hoogerwerf.

Mevrouw Hoogerwerf: Dank u wel, voorzitter. Ik wil graag van de gelegenheid gebruik maken om een motie in te dienen. Motie TTIP en die ook graag toe te lichten alstublieft.

De voorzitter: Die voegen we toe na de motie Kust, als tweede, aan de agenda toegevoegde onderwerpen.

Mevrouw Eekhout: Voorzitter. Ik heb – voordat ik vraag om naar de commissie te sturen – een vraag over ingekomen stuk 07.04, verslag van de bestuursconferentie. Wat ons betreft is het akkoord met kennisneming, mits het stuk niet later alsnog blijkt een formele status te hebben en anders willen we hem graag alsnog in BOB kunnen behandelen. Dan staat er 07.15, dat is een vooraankondiging van een lezing Midden-Delfland. Die lezing is inmiddels voorbij. Dus de vraag is of zoiets voortaan gewoon per mail naar ons toe kan komen. Dan heb ik nog ten aanzien van 07.16, vertrouwelijk, 07.17 geheim, een aantal opmerkingen, maar ik begrijp dat die straks in de beslotenheid nog terugkomen, dus die zal ik dan daar maken en ook uitleggen waarom ze eventueel naar de commissie zouden moeten.

De voorzitter: Ten aanzien van het eerste klopt dit, het is geen formeel stuk. Ik kijk nog even verder. Ja, mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn: (*microfoonstoring*)

De voorzitter: Dank. Dan zijn we .De heer Schouffoer alsnog.

De heer Schouffoer: Ja, voorzitter, ik wou ook graag gebruik maken van de vragenronde om iets te vragen over asset management, dat zou ik bij een agendapunt gedaan hebben, maar dat is nu een hamerstuk gebleken.

De voorzitter: Wacht even, nou begrijp ik niet. We hebben geen vragenronde. Maar u heeft zich niet aangemeld. De heer Hombergen heeft zich conform het reglement op tijd aangemeld. Ja, dus daar zijn we heel streng in.

De heer Schouffoer: Ik zal mijn vraag op een ander moment in de vergadering stellen.

De voorzitter: Ja goed, ik kijk nog even naar die bespreekstukken, of we nu volstrekt helder hebben welke straks aan de orde komen. We hebben dus een besluit tot benoeming plaatsvervangend commissielid, daar stond dus eerst nog de delegatie vaststellen legger op, maar het onderliggende stuk is dus als hamerstuk gedaan en de vraag was – nou moet ik even checken bij u, zo hebben we het ook afgesproken, dat de wijzigingen zijn doorgevoerd. Mocht u aanleiding zien dat het niet goed gewijzigd was, dan werd het bespreekstuk en anders blijft het gewoon hamerstuk. Dat was de opzet. Ik kijk nog even rond, of een van u zei: ik heb de wijzigingen gezien, maar ik ben niet tevreden of ik wil nog wijzigingen. Dat is het stuk delegatie vaststellen legger, dat is B03. Dat is nu hamerstuk. Dan houden we over nog de kadernota 2017 gemeenschappelijke regeling slibverwerking en de rest is hamerstukken. Even dat we – er zijn nogal wat versies achter elkaar gekomen – om te voorkomen dat we verwarring hebben. Ja? Mevrouw Eekhout nog een vraag.

Mevrouw Eekhout: Ja voorzitter, ik ben een ding vergeten. In de oproepbrief voor deze vergadering staat 9 uur voor aanvang, maar boven de agenda staat 09.30 uur. Dus dat wou ik nog even…

De voorzitter: Dat klopt, dat hebben wij ook gezien. Onuitroeibare dingen die in het oude systeem zitten, die dan weer eruit komen. Maar gelukkig, u allen wist de goede tijd. Nou we gaan verder. We hebben een lijst van besluiten en toezeggingen… Ja, de heer Simon.

De heer Simon: Ik heb de ingekomen stukken gezien en ik zie daar wel een trend ontstaan vanuit de wens vanuit de VV, dat alle ingekomen stukken worden voorzien van een oplegnotitie. Ik vind dat een goede zaak, alleen ik zal het niet een voorstel noemen, maar inderdaad gewoon een notitie. Dat zal het kunnen bevorderen. Maar ik vind het een goed initiatief.

De voorzitter: Nou, we hebben afgesproken in het overleg met de fractievoorzitters dat we sowieso naar de stukkenstroom van ingekomen stukken gaan kijken, de soms omslachtige manier van eerst hier, dan naar de commissie. Dat gaat op termijn ook wel weer anders. Dan kijken we sowieso. Dus we kijken niet heel structureel nu naar veranderingen, maar gewoon…

2. Lijst van besluiten en toezeggingen V.V. 17 december

De voorzitter: 02 is de lijst van besluiten en de toezeggingen. Er zijn verder geen opmerkingen binnengekomen, dus vastgesteld.

De heer Schouffoer: Voorzitter, ik heb toch een opmerking bij de toezeggingenlijst. Die actiepuntenlijst. Gaat over actie b.09. Er staat nu letterlijk: er wordt in de jaarrekening van Delfland aandacht besteed aan de effecten van de OAS. Nou ben ik bij de Jezuïeten op school geweest en ik denk ja, in iedere jaarrekening zal inderdaad dat worden opgenomen. Waar ik om had gevraagd en wat de hoogheemraad Smits had toegezegd is een apart kopje in de jaarrekening om daar de resultaten te melden van het bestuursakkoord water en de samenwerking in de afvalwaterketen. En eigenlijk ging het debatje dat ik met de heer Smits had erover dat mevrouw Peijs een hele scan heeft gedaan, dat dat resultaat heeft opgeleverd, van wat hebben de waterschappen, in casu, wat heeft Delfland nou bereikt aan de doeleinden die afgesproken zijn in het bestuursakkoord water. En het was een suggestie – en ik meen dat de hoogheemraad dat ook had toegezegd – om daarover expliciet aandacht op te nemen in de jaarrekening. Dus ik zou dat graag met u zo willen noteren.

De voorzitter: We zoeken hem nog even na, dan zullen we hem conform de notulen... Luister nog even af wat er precies toegezegd is en dan nemen we dat op. Goed, dan ben ik bij – er zijn geen in…

3. Mededelingen

De voorzitter: Ja, mededelingen was ik mee bezig. Mevrouw Hilders is wegens ziekte afwezig. Even verder kijken. Ja, nog even over de temperatuur hier, die kan oplopen. Dat ligt niet aan de onderwerpen waarschijnlijk, maar dat heeft te maken met dit gebouw. Er zijn grenzen aan wat wij kunnen regelen. Dus u moet het maar manmoedig, of vrouwmoedig doorstaan, we kunnen er niet veel aan doen. Dus windt u zich vooral niet op vandaag, laat ik dat zo zeggen. Ja, maar ja, dan heeft u weer een koude stijve nek van de kou enzo. Goed, dat gezegd hebbende, ga ik naar het volgende.

4. Insprekers

De voorzitter: Er waren geen insprekers.

5. Vragenronde

De voorzitter: Vragenronde. De heer Hombergen heeft zich gemeld. Als die aan voor mij aan zijn rechterkant, voor hem aan zijn linkerkant, aan de heer Smits die zal reageren aan de andere microfoon plaatsnemen. Het woord is aan de heer Hombergen.

De heer Hombergen: Meteen een vraag aan de bode. Ik heb iets uitgeprint dat even uitgedeeld moet worden. Dank u wel. Want dan weet een ieder waar ik graag even de dialoog over aan wil gaan. Beste mensen. Zoals wij wellicht wel uit de pers hebben vernomen, is er nog steeds veel rumoer over de kwijtschelding. Het afschaffen van de kwijtschelding van de waterzuiveringsheffing. Op dit moment loopt er een actie met de titel: Delfland de pot op. En die circuleert via allerlei gremia, via facebook, via twitteraccounts en dergelijke, maar ook op straat, waarbij handtekeningen worden verzameld en een petitie, aan ons, om hierover tot bezinning te komen en bij het komende jaar, november 2016, tot een ander besluit te komen. De actie is georganiseerd door de SP en dat gaat met redelijk wat tamtam gepaard. Op straat worden handtekeningen verzameld et cetera. En dat is natuurlijk hun goed democratisch recht, om handtekeningen te verzamelen, om politieke druk uit te oefenen en om burgers op te roepen om dit onderwerp goed te blijven volgen. Tot zover niks bijzonders. Maar wat mij erg opviel was een reactie vanuit het hoogheemraadschap, via de officiële nieuwsbrief, met als titel: actie SP heeft geen zin. En ik denk dat we daarin toch wel een paar stapjes te ver gaan. Natuurlijk heeft het zin om in actie te komen, natuurlijk heeft het zin aan burgers om ons goed te volgen en onze daden te beoordelen en het staat burgers ook vrij om bij ons in te spreken en handtekeningen in te dienen. Het heeft natuurlijk geen zin om via een dergelijke handtekeningenactie officieel bezwaar tegen je eigen aanslag te maken, maar dat wordt ook niet gedaan. Ik heb de petitie, zoals die circuleert op internet, die je kunt ondertekenen, heb ik even uitgeprint, zodat u precies weet waar het over gaat. Maar wat me dan echt opvalt, via de eigen communicatiemateriaal van het hoogheemraadschap, is dat er wordt gezegd dat bezwaar tegen de kwijtscheldingsregeling op dit moment geen zin heeft. Maar dat wordt ook niet gedaan, er wordt een petitie opgericht. Dus ik zou aan de hoogheemraad, die deze uitspraak heeft gedaan, willen vragen of hij zijn uitspraken kan toelichten en op de juiste manier kan vormgeven, zodat wij onze burgers niet op een verkeerd spoor zetten. Kortom, ik vraag om opheldering over de door hem gedane uitspraken via de kanalen van Delfland. Dank u wel.

De voorzitter: Het woord is aan hoogheemraad Smits.

De heer Smits: Dank u wel, voorzitter. De vragen en de casus zijn duidelijk. Ik waardeer het dat de Partij van de Arbeid aandacht vraagt voor een actie van de Socialistische Partij omtrent de kwijtschelding. Een politieke partij overigens, die verzuimd heeft om deel te nemen aan de waterschapsverkiezingen. Het zou hen gesierd hebben om dat wel te hebben gedaan, dan had men in deze vergadering, waar besluiten worden genomen die onder meer betrekking hebben op de kwijtschelding, hebben kunnen beïnvloeden op die wijze en zij kiezen nu voor een ander middel, dat begrijp ik. Ik ben er overigens afgelopen zaterdag wezen kijken, bij een van de acties van de SP in Delft en heb daar ook visueel het product dat daar is vervaardigd kunnen aanschouwen. Mij is aangegeven dat waarschijnlijk binnenkort dit resultaat, kunstwerk, een verguld kunstwerk ons zal worden aangeboden. Dan uw vragen. Ik heb gereageerd naar aanleiding van een oproep van de SP, waarin de indruk, de stellige indruk wordt gewekt, dat door het ondertekenen van een petitie, alsnog de kwijtschelding zoals die hier genomen is, een besluit, dat dat zou kunnen worden teruggedraaid. Daar is geenszins sprake van, tenzij u als Verenigde Vergadering alsnog zo'n besluit zou nemen, maar er is besloten dat voor het jaar 2016 de kwijtschelding, voor het onderdeel op de waterzuiveringsheffing wordt verminderd, versoberd. We gaan een nieuw besluit nemen in het kader van de begroting die gecomponeerd wordt, 2017. En dan zal het vervolg als het ware ook weer aan de orde komen. Daar heb ik bezwaar tegen willen maken, bij de SP, dat absoluut niet de indruk moet worden gewekt, alsof door het ondertekenen van die petitie, de kwijtschelding alsnog zou kunnen worden teruggedraaid. Het tweede is, daar heeft u wel gelijk in, individuele burgers kunnen bezwaar maken tegen de aanslag die zij hebben gekregen, voor het betalen van de waterzuiveringsheffing. Dat staat ook op de bijsluiter die is bijgevoegd, die heel zorgvuldig gecomponeerd is om mensen te wijzen op die mogelijkheden. Het kan zijn dat ondertussen de gezinssamenstelling bijvoorbeeld, het aantal VVE's is veranderd. Dus die ruimte is er wel en er zullen ongetwijfeld ook mensen zijn die daarop bezwaar maken. Dus uw eerste vraag; nee, men kan als SP geen petitie – dat kan men wel, maar zonder enig effect op het terugdraaien van dit besluit. En het tweede is: men kan individueel bezwaar maken tegen de aanslag die is opgelegd.

De voorzitter: Dank u wel. Het woord is in tweede termijn – kunt u nadere vragen stellen. De heer Hombergen.

De heer Hombergen: Mijn vraag aan de hoogheemraad is of hij daadwerkelijk de petitie ook heeft gelezen voordat hij reageerde. Want hij reageert op een indruk die wordt gewekt en wellicht dat die indruk bij hem er ook was. Maar zoals u veel beter weet dan ik: je hebt beeldvorming en je hebt ook wat er werkelijk wordt gedaan. En als je gewoon even leest wat er werkelijk wordt gedaan, dan wordt er aan ons gevraagd om in 2016 bij de besluitvorming voor de komende 50% van de kwijtschelding, hun gedachten in ons op te nemen. Wat dat betreft heeft die actie wel degelijk zin. Het valt mij op dat u reageert op beelden en het wordt natuurlijk heel gevaarlijk als je van beeld op beeld op beeld gaat reageren. Ik had gehoopt dat u in uw reactie dan ook werkelijk wilt kijken wat uw punt wat er aan de beeldvorming niet klopt. Mijn vraag aan u is: bent u bereid om de indruk die u weer wekt over de actie van de SP, om die te rectificeren en precies uit te leggen wat wel en wat niet zin heeft. Via het communicatiemateriaal van Delfland, moet dat heel goed mogelijk zijn.

De voorzitter: Dank.

De heer Smits: Dank u wel. Van deze Verenigde Vergadering wordt altijd een prima verslag gemaakt via onze voorlichting, dus dat bereikt de hele buitenwereld. Ik heb vooraf kennis genomen van de brief van de SP. Dat is ook de reden geweest waarom ik terplekke ben gaan kijken naar de actie zelf, heb daar ook met de mensen gediscussieerd. De eerste zin die ik hier lees: geachte leden van de Verenigde Vergadering van het hoogheemraadschap van Delfland. Ik maak bezwaar tegen uw besluit om de kwijtschelding voor minima af te

schaffen. Dat kan. Dat wekt de indruk alsof het is terug te draaien en daarop is mijn waarneming gebaseerd. Ik ben dus niet bereid om de vraag die u als laatste stelt, positief te beantwoorden.

De voorzitter: Nee, ik ga eerst even kijken of andere leden zich willen voegen bij deze discussie.

De heer Nanninga: Voorzitter, ik wil graag een vraag stellen aan de heer Hombergen, bij interruptie. Hij wekt in zijn stuk de suggestie dat politieke uitoefenen, is belangrijk en in 2016 zal Delfland opnieuw een besluit nemen over de verdere afschaffing van de kwijtschelding. Is dat aan de orde? Dat er verdere besluitvorming zal plaatsvinden om de afschaffing te doen gaan. Heb ik dat goed begrepen?

De heer Hombergen: U stelt de vraag aan mij? …

De voorzitter: Het is een motie van de SP, die hier ligt toch? Deze motie is niet van de heer Hombergen..

De heer Nanninga: Hij valt steeds uit. Ik lees het bericht van de heer Hombergen op, wat hij op facebook heeft gezet: politieke druk uitoefenen is belangrijk en in 2016 zal Delfland opnieuw een besluit nemen over de verdere afschaffing van de kwijtschelding. Is dat correct mijnheer Hombergen of wekt u hier een verkeerde suggestie?

De voorzitter: Misschien dat de heer Hombergen kort kan antwoorden en dan ga ik weer verder kijken of er nog anderen zijn.

De heer Hombergen: Wellicht dat u die vraag zou moeten stellen aan de portefeuillehouder financiën. Voor zover ik weet hebben wij tot nu toe besloten dat 50% van de kwijtschelding wordt opgeheven voor dit jaar en moet er voor het volgend jaar, voor 2017, opnieuw een begroting worden vastgesteld en opnieuw moeten worden vastgesteld welke mate wij kwijtschelding al dan niet blijven hanteren. Ik dacht niet dat wij nu het besluit hadden vastgesteld om… we hebben wel een voornemen gedaan, maar het besluit voor 2017 is nog niet vastgesteld bij mijn weten.

De voorzitter: Ik zal het maar zeggen. De medaille heeft twee gezichten. Je kunt hem van twee kanten af benaderen. In formele zin moet er straks nog een verordening worden vastgesteld waar de tarieven voor ’17 weer in staan, dus in zoverre klopt het. Anderzijds, dat is bekend, heeft de coalitie een besluit genomen wat hun voornemens zijn. Dus dat zijn twee… ik denk dat beide redeneringen kloppen. Daar leg ik mij even… ik kijk nog even of anderen zich willen voegen in deze discussie. Niet? Dan is deze vragenronde… we zijn klaar met deze vragenronde. Helaas voorziet daar het reglement niet, dat weet u. Het antwoord is onbevredigend. Het is een korte vragenronde, even ophelderen de actualiteit.

De heer Hombergen: Nou, de oproep van de SP is: ik roep u op om bij de behandeling van uw begroting voor 2017 de kwijtscheldingregeling zuiveringsheffing in ere te herstellen. Ik denk dat een dergelijke oproep zeer legitiem is en wel degelijk zin heeft.

De voorzitter: Dank.

6. Lijst stukken ter kennisname

De voorzitter: Ik ga naar de stukken kennisname, ingekomen stukken hebben we allemaal meegekregen. Dan ga ik naar het volgende stuk. Moet ik eventjes netjes zoeken, want ik ben nu uit mijn agenda gevallen. Krijg je

dan ook nog eens. Een moment, technisch gaat er nog wel eens ook bij mij niet alles.. Maar ik kom er wel. Ik heb hem.

B. Bespreekstukken

B.00 Besluit tot benoeming plaatsvervangend commissielid (nazending)

De voorzitter: B.00. Besluit tot benoeming plaatsvervangend commissielid. Het voorstel heb ik weer voor me, dat is altijd heel mooi. Ik kijk nog even rond. Want het is formeel een punt dat even besproken kan worden. Is daar nog behoefte aan? Niemand niet. Dat betekent dat de volgende stap daarmee gezet kan worden. Dan is het daarmee gebeurd en dan kunnen we het de volgende keer af gaan maken.

De heer Schouffoer: Voorzitter. Een technische vraag. Zou het dan mogelijk zijn om de heer Aartsen vanaf nu, natuurlijk nu dit besluit genomen is ook een abonnement op iBabs te geven, zodat hij ook gewoon kennis kan nemen van de stukken die we hier bespreken?

De voorzitter: Het antwoord is eigenlijk nee. Zolang hij niet de gelofte of de eed heeft afgelegd zou er theoretisch een gat kunnen ontstaan… Ik laat het aan de groepering om dat met elkaar te regelen, maar in formele zin doen we dat nog niet.

De heer Belt: Voorzitter? Is het niet logischer dat er eerst een advies van de commissie geloofsbrieven ligt? Het wordt nu andersom gedaan.

De voorzitter: O ja, ja dat is niet gebeurd. Kleine omissie ja. Had u dat van tevoren gevraagd, hadden we het nog even gauw kunnen doen met elkaar. Nou dat zullen we nog even dekken ja dat klopt. Goede vraag, dank u wel. Gaan we nog even repareren heet dat hè? Goed.

De voorzitter: Dan ben ik bij B18, de kadernota 2017 over de gemeenschappelijke regeling slib. Tenzij u… dat was mijn vraag straks allemaal. Ik heb de hamerstukken nog een keer expliciet genoemd, dat heb ik ook bewust gedaan om te voorkomen dat er ergens nog een van de agenda afviel, omdat het zoveel wijzigingen ging. Tenzij u toch nog echt vindt.. maar ik heb straks die twee genoemd. Het zijn twee bespreekstukken, de rest was hamerstukken. Tenzij u dat van tevoren zou aangeven. Ik ga naar B.18.

De heer P. van den Berg: B.06 is toch gewoon een bespreekstuk gebleven?

De voorzitter: Nee, nee vandaar dat ik daar straks zei: er zijn zoveel wijzigingen achter elkaar doorgekomen, maar in de definitieve agenda die u voor u hebt, zit hij dus niet als bespreekstuk in, omdat ook daar in de commissie was… tenzij daar vragen zijn. Vandaar dat ik hem expliciet heb genoemd straks.

De heer P. van den Berg: iBabs staat hij gewoon als bespreekstuk.

De voorzitter: Ja weet ik. Maar in de allerlaatste. We hebben die verschillen gezien en wij merkten dat dus de allerlaatste agenda, die heb ik ook hier bij me.. vandaar dat ik hem nog even benoemde.. maar ik ga er niet over of die wel in het stuk … ergens is het niet goed gegaan, vandaar dat ik het benoemde. Maar als u zegt: ik wil er toch nog een vraag over stellen, ja dan ga ik daar niet moeilijk over doen. Laat ik het dan zo zeggen.

Mevrouw Eekhout: Voorzitter, ik heb mijn iBabs helemaal kersvers weer opnieuw geopend. Daar zit gewoon een agenda in waar dit stuk nog steeds als bespreekstuk op staat. Er waren wel wijzigingen aangekondigd, maar die heb ik niet zo één-twee-drie kunnen vinden.

De voorzitter: Vandaar dat ik het even vroeg, maar als er nog steeds verwarring is, dan ga ik nog even langs het stuk. Want het staat nu onder H.06. Loop ik hem gewoon even langs. Als er nog vragen zijn over dit stuk, doe ik dat gewoon. Laten we daar nou niet moeilijk over doen. Dus ik kijk nog even langs of er over het stuk wat dan nu als H.06 is, of u daar nog vragen over had, dan doen we dat nog even. Ik kijk even bij de heer Van den Berg.

H.06 Aanvraag Investeringsplan en gecombineerd ontwerp- en uitvoeringskrediet programmatische aanpak Buitengewoon Onderhoud 2016-2020

De heer P. van den Berg: Ja, voorzitter, wij willen daar nog wel even bij stilstaan bij dit stuk, over het aanvragen investeringsplan buitengewoon onderhoud. Daarbij wilde ik nog even teruggaan naar de vergadering van deze VV van 19 februari van 2015, dat was de laatste vergadering van de vorige VV, omdat er toen een vergelijkbaar voorstel voor een IP en een verzamelkrediet lag voor het complex buitengewoon onderhoud. Dat ging toen om een bedrag van 17 miljoen, die toen werd gevraagd. Waarom wil ik daar naar terug? Omdat er in die vergadering eigenlijk grote bezwaren waren tegen het verlenen van dat verzamelkrediet. Dat had met een aantal dingen te maken. Dat had er allereerst mee te maken dat de VV vond dat.. zich de vraag stelde of de controlerende rol van de VV dan nog wel goed uit de verf zou komen, als voor zo'n lange periode zo'n groot krediet zou worden gevraagd. En daarnaast was er discussie over de bedragen, omdat er toen een inschatting was gemaakt van het bedrag op basis van een strekkende meterprijs. Dat was toen 750 euro per bruto meter, terwijl daarvoor al eerder een inschatting gemaakt dat dat een bedrag zou zijn van 750 euro per netto meter. Dus bij die gelegenheid bleek dat bedrag twee keer zo hoog te zijn. Waardoor er ook twijfel ontstond over de hardheid van dat bedrag van 17 miljoen. Nou, daar kwam nog een keer bij dat het de laatste vergadering was van de VV en dat de VV eigenlijk ook niet over haar graf heen wilde regeren en de volgende VV voor een voldongen feit wilde stellen. Dat heeft er toen toe geleid in die vergadering dat dat voorstel deels is ingetrokken door het Dagelijks Bestuur en dat slechts voor een deel krediet is verleend, zodat er in elk geval geen vertragingen zouden plaatsvinden in de uitvoering van het buitengewoon onderhoud. Dat roep ik even in herinnering, omdat er nu dus een vergelijkbaar voorstel voorligt. Een voorstel dat eigenlijk nog een stap verder gaat, omdat hierin niet alleen maar krediet wordt verleend voor het complex buitengewoon onderhoud, maar ook voor eenvoudig onderhoud en de kades op wegen. Het bedrag is ook aanmerkelijk hoger, want dat is hier 35 miljoen dat wordt gevraagd. En onze fractie ziet natuurlijk best wel de nadelen van het telkens afzonderlijk verstrekken van kredieten voor elk buitengewoon onderhoud dat moet plaatsvinden en ziet ook de voordelen van dit verzamelkrediet. Maar toch, in het licht van de bezwaren van de vorige VV, zou ik de portefeuillehouder toch nog eens willen vragen om in te gaan op de twee aspecten, die eigenlijk in discussie waren in die laatste VV-vergadering, namelijk: wat is nou de hardheid van de kengetallen waarop nu deze 35 miljoen inschatting is gemaakt? Omdat een jaar geleden bleek dat die bedragen op dat moment twee keer zo hoog bleken dan aanvankelijk ingeschat. En je praat hier toch over hele forse bedragen. Dus ik zou van de portefeuillehouder willen weten van: wat is nou de hardheid van de bedragen die hierin staan? Worden we niet over een jaar geconfronteerd met toch weer een hele andere inschatting? En het tweede is op welke wijze u nu precies de VV wil informeren over de voortgang in de uitvoering en de kosten? Oftewel, in de commissie is daar ook wel iets over gezegd, maar eerlijk gezegd kon ik uit het verslag van de commissie niet echt halen op welke manier de VV nou precies de vinger aan de pols kan houden. En ik denk dat daar toch behoefte aan is vanuit de VV, als voor zo'n lange periode zo'n groot krediet wordt gevraagd. Dus ik zou u

willen vragen of u nog eens kunt uitleggen op welke manier de VV goed de vinger aan de pols kan houden, anders dan via de normale P&C cyclus. Ik dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Ik kijk even langs. Ja, de heer J. van den Berg.

De heer J. van den Berg: (..) hoe we het onderwerp gingen aanpakken. Allereerst bedankt voor de tegemoetkoming, nadat we daar in de commissie behoorlijk over gediscussieerd hebben en de zaken die collega Van den Berg benoemt, onze controlerende rol, die kwam daar ook heel duidelijk naar voren. Heel groot krediet waar we ja of nee tegen kunnen zeggen en hoe we daar in die vierjarige periode zeg maar mee omgaan en hoe we daar naar kunnen kijken, zowel in de voortgang van het onderhoud en de verbetering als ook de investering die daarmee gemoeid is. Dat is inderdaad wel een punt waarin we toen gevraagd hebben ook: probeer dat wat in stukken te knippen. Niet in de zin dat we dat hele krediet gewoon weer terug willen naar allerlei onderdelen, maar meer in de zin 'afbakening', dat de controle op enig moment of de voortgang goed verloopt en of de kosten die daarmee gemoeid zijn in overeenstemming zijn met normbedragen. Gedeeltelijk heeft onze portefeuillehouder daar wel behoorlijk wat toezeggingen in gedaan, maar ik ben daar ook wel van overtuigd, dat we daar toch nog wat meer stevigheid in moeten hebben om dat goed te kunnen volgen. Dank je wel.

De voorzitter: Dank u wel. Ik kijk nog even langs. Ja, de heer Van der Wedden eerst.

De heer Van der Wedden: Voorzitter. Ik wil hier niet (..) doen. In de commissie hebben wij gevraagd juist om de punten die de heer Van den Berg noemde, omdat we voor zo'n lange periode zo'n groot krediet verstrekken. Om het krediet op te delen in jaarschijven. Ik heb gezien dat in het gewijzigde voorstel zoals dat nu in de VV ligt, dat dat ook verwerkt is. Ik geloof dat daarmee ook het naar mijn idee positieve advies dat de commissie al had gegeven, dat dat nu hier alleen maar mee versterkt wordt. Dus wij kunnen nog steeds instemmen met het voorstel. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Nanninga.

De heer Nanninga: De heer Van der Wedden heeft de woorden uit mijn mond gehaald.

De voorzitter: De heer Schouffoer.

De heer Schouffoer: Voorzitter, in aanvulling op die buitengewoon schitterende woorden van de heer Van der Wedden, heb ik nog één vraag. Dat is eigenlijk in dit voorstel waar gesproken wordt over een programmatische aanpak van buitengewoon onderhoud en ook in een ander voorstel op deze agenda, zou ik heel graag willen beoordelen en toetsen aan het beleid van Delfland over asset management. Mijn vraag – dat is ook in de commissie aan de orde geweest – is of uw college ons op korte termijn een visie over asset management zou kunnen verschaffen.

De voorzitter: Dan de heer Ranner.

De heer Ranner: Dank u wel. Wij als Partij van de Arbeid hebben wat positieve woorden over voor deze nota. Maar we hebben toch tegelijkertijd wat kanttekeningen, maar ook dat bent u gewend. We hebben veel waardering voor de procesinnovatie, met de scenario's en de heldere keuzes die gepresenteerd worden. Er is veel goed denkwerk verricht en de nieuwe benadering, waarbij integraal met de gemeente wordt samengewerkt, kan leiden tot een meer efficiënte, snellere aanpak. Bovendien wordt terecht gestreefd naar

duurzame ophogingen. Ook verdient veel waardering de snelheid tot aanpassing van het voorliggende stuk ten opzichte van het eerdere document voor de commissie en de programmering in jaarschijven voor de verschillende soorten kaders, geeft meer informatie om over het voorstel te kunnen besluiten. De kanttekening die we hebben, die willen we graag opgevolgd zien door een reactie van het college. Er is een viertal kanttekeningen. De eerste is: voor een belangrijk deel gaat het bij deze aanvraag om een verzamelkrediet goed te keuren op een nieuw terrein, met wegen op kades en complexe kaders in samenwerking met gemeenten en rekening houdend met wegen en wonen en bedrijven. Bovendien is het de bedoeling om geclusterd aan te besteden. Het betrokken budgettaire beslag is relatief groot en de informatie per project voor buitengewoon onderhoud is in deze stukken nog relatief beperkt en scopewijzigingen zijn bij diverse projecten zeer goed mogelijk. Dat brengt allerlei budgettaire risico's met zich. Ook het koersen op de gebruikte kengetallen, die hun waarde nog moeten bewijzen, kleven allerlei risico's. Dit vraagt om extra maatregelen om de budgettaire risico's te beheersen. Graag vernemen wij de bevestiging van het college, dat tweemaal per jaar wordt gerapporteerd hierover bij de burap. Er zijn dus twee buraps per jaar, dus de vermindering tot één is ongedaan gemaakt, over de uitgaveontwikkeling. En de realiteitswaarde van de gehanteerde kostenkengetallen, respectievelijk scenarioveronderstellingen, waarbij met name de daadwerkelijke budgettaire effecten van het meeliften, indien er significante afwijkingen, blijken de getallen en percentages te herijken. Dus niet alleen maar na te gaan hoe het gaat, maar ook om te herijken als blijkt dat die informatie dus daartoe noodzaakt. Ten tweede, er zou geclusterd worden aanbesteed. Gelet op de ervaringen met de kostenkengetal van het complex PGO, waar er sprake bleek te zijn van meer werk naast de interne kosten van Delfland en gelet op de grote onzekerheid ten aanzien van de kosten van andere buitengewoon groot onderhoud: hoe gaat Delfland een sterke onderhandelingspositie bij de aanbesteding realiseren? Hoe gaat u dat voorbereiden? Ten derde, in het collegeprogramma, coalitieakkoord – en daarmee richt ik me vooral tot de portefeuillehouder financiën – is gesteld dat overschrijding van kosten binnen een begrotingsprogramma, worden gefinancierd met bezuinigingen op andere onderdelen binnen dat zelfde begrotingsprogramma. Nu gaat het hier om een programma ongeveer van 35 miljoen en het totale programma is 40 miljoen als ik het me goed herinner, voor buitengewoon onderhoud. Als de feitelijke uitgaven voor buitengewoon onderhoud zich ongunstig blijken te ontwikkelen, moet dit dan leiden tot aanpassingen bij buitengewoon onderhoud, bij andere posten van het betrokken begrotingsprogramma of anderszins? Tenslotte: in hoeverre kan de NAM worden aangesproken voor de eventuele gevolgen voor de kaders van versnelde bodemdaling bij de voorziene gasboring bij Maasland? Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Het woord is aan hoogheemraad Houtzager.

De heer Houtzager: Voorzitter, dames en heren, leden van de VV. Een belangrijk voorstel ligt voor. Een voorstel waar wij uitgebreid in de commissie over gediscussieerd hebben. Een voorstel wat beoogt om te komen tot een integrale aanpak en een gebiedsgerichte aanpak, waarbij inderdaad een aantal spannende elementen zijn. Wij zullen goede afspraken moeten maken met de betrokken gemeenten als het gaat om deze aanpak. En wij moeten natuurlijk ervoor zorgen dat zoveel mogelijk gestroomlijnd wordt, het gemeentelijke investeringsprogramma als het gaat om vervanging van wegen, als het investeringsprogramma wat hier voorligt. Want daaruit halen we natuurlijk meerwaarde. Daar hebben we in de commissie uitgebreid over gesproken en om die reden kiest het college ook voor deze gebiedsgerichte aanpak. In de kennismakingsgesprekken met de colleges van B en W benadrukken wij dat ook, dat hierin door samenwerking meerwaarde gecreëerd kan worden. Om die reden hebben we u ook voorgesteld om niet te komen tot afzonderlijke kredieten, maar een totaalkrediet voor de verschillende opgaven, zodat we de opgaven ook kunnen clusteren. Ik zie, het college ziet dit best wel als een grote uitdaging, want het is een forse opgave die we hebben met elkaar. Waar in de vorige periode we de groene kades hebben opgehoogd,

staan we nu voor de opgave om toch de meer ingewikkelde processen te doen. Want binnenstedelijk is gewoon een stevige opgave die we daarin hebben, waar we ook af zullen moeten wijken van de confessionele aanpak. Want in de binnensteden kunnen we gewoon niet meer zeggen van: we gaan kades ophogen. Ja, dat mensen hun woningen niet meer in komen, dat is dan even hun probleem, dus we kijken in de steden naar andere aanpakken en dat moeten we integraal doen. Dus vandaar dat het college deze aanpak aan u voorstelt. Ook een aanpak waarin we in de commissie is met name – daardoor vind ik het jammer dat de heer Van den Berg niet in de commissie was – want we hebben daar uitgebreid in de commissie over gediscussieerd. Het college vraagt vertrouwen aan uw kant door dit budget te verstrekken, maar het college zegt daarentegen: we moeten ook de VV in staat stellen om te sturen en te controleren. Vandaar dat op basis van discussie in de commissie ook de jaarschijven, het investeringsvoorstel ook in jaarschijven is teruggebracht, toegepast en dat wij uitgebreid hebben gesproken over het: hoe kan nou de VV sturen op de voortgang? Daarin hebben wij u toegezegd dat we twee keer per jaar voortgangen rapporteren. De heer Ranner zegt dan, dan is er een tweede burap bij, maar we hebben in de planning- en control cyclus hebben we twee momenten waarop we met u de voortgang kunnen rapporten bij die burap en bij de najaarsbrief. Dus we hebben twee mogelijkheden om dat te doen en dat gaan we ook doen. Ik heb in de commissie toegezegd dat wij ook komen tot een projectenboek, waarin de verschillende projecten ook vorm krijgen en ook aan u gerapporteerd worden en dat dat wat mij betreft zodanig transparant wordt, dat ook de buitenwereld kan zien welke projecten hier lopen als het gaat om dit terrein en hoe de stand van zaken is. Want sturen door de VV is één, maar twee, wat veel belangrijker is, dat wij moeten zorgen dat er draagvlak is onder de inwoners voor hetgeen dat wij doen. Daarvoor hebben wij een uitgebreide vorm van omgevingsmanagement hier in huis ingesteld en dat vind ik een aspect wat ook stevig aan de orde moet zijn. We gaan hier door tuinen van mensen, we gaan door eigendommen en we moeten zorgen dat we aan de voorkant heel veel investeren in samen met de eigenaren zorgen dat er draagvlak is voor de maatregelen die we nemen. Daar hebben we al heel veel ervaring mee opgedaan, maar daar zal de grootste uitdaging liggen. Want wat mij betreft is niet primair de uitdaging het geld, de uitdaging is dat we zorgen dat we draagvlak creëren voor de maatregelen die we nemen, zodat we die maatregelen ook tijdig kunnen nemen. Dan heb ik volgens mij alle vragen beantwoord die er gesteld zijn als het gaat om de inhoud. Ik kijk even naar de heer Ranner of dat zo is. En dan is er een vraag gesteld over asset management. Er is een informatieve Verenigde Vergadering voorzien over asset management en daar komt – ik denk dat dat collega ter Woorst is, die daar dan op terugkomt. Ik kijk even… ik heb de orde niet..

De voorzitter: Goed, we gaan eens even kijken of er nog punten zijn. Ik begin even… tweede termijn nog?

De heer J. van den Berg: Dank u wel voor de beantwoording in de eerste termijn en wij scheppen vertrouwen in het beeld dat u schetst en we gaan samen met u de toekomst tegemoet om te kijken of het allemaal goed gaat. Dank je wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van den Berg.

De heer P. van den Berg: Ja, dank u wel, voorzitter. Dank voor uw opmerkingen en uitleg en toezeggingen op het punt van de rapportage richting de VV. Dat geeft ons ook wel vertrouwen om goed de vinger aan de pols te kunnen houden. Ik had alleen nog een tweede vraag gesteld. Dat ging over de hardheid van de kengetallen. Daar staat in het stuk ook wel het nodige over, maar ik vraag dat met name in het licht van de discussie die daar in de vorige VV-vergadering over plaatsvond, waar toen nog een grote bijstelling plaatsvond in de kengetallen en die toen een van de redenen was voor de VV om te zeggen: nou, we gaan nog even niet het volledige krediet verstrekken. Dus daar zou ik graag nog iets over horen van de portefeuillehouder.

De voorzitter: Ja, de heer Simon.

De heer Simon: Voorzitter, dank u wel voor de heldere beantwoording van de vragen, maar dat riep bij mij wel een vraag op. Er wordt gesproken over gemeentelijke samenwerking. Dit voorstel is eigenlijk zeg maar een nut- en noodzaakvoorstel. Noodzaak is dat wij met de provincie afspraken hebben gemaakt dat er voor 2020 in ieder geval de theoretische hoogte hebben opgehoogd van een aantal keringen. Daarvoor wordt nu ook het budget vrijgemaakt. We willen graag – en dat is het nut – meeliften met andere projecten en het belangrijkste is dat we ook met de gemeenten samenwerken. Hoe krijgt u de gemeenten zo ver dat wij die samenwerking ook echt voor elkaar krijgen, zodat we ook echt kunnen meeliften met de projecten van de gemeente.

De voorzitter: Ik kijk even verder. De heer Ranner.

De heer Ranner: Dank u wel, voorzitter. Ja, ik heb inderdaad nog wat vragen die onbeantwoord zijn gebleven. De eerste is die betrekking heeft op… de meest simpele: wat gaat u doen ten aanzien van de NAM-boringen. De consequenties daarvan, hoe gaat u de risico's daar in feite bij Delfland weghalen voor dit geval? Het tweede betreft in feite het aanbesteden. Daar heb ik ook geen antwoord op gehad. En uw collega voor financiën een vraag gesteld over de begrotingsbeheersing, dus die heb ik ook nog niet in antwoord in ontvangst mogen nemen. Dan heeft u iets gezegd over de twee buraps en u heeft gezegd – terecht – er is een najaarsbrief. Maar het karakter van een najaarsbrief is niet van dien aard dat je daarin kunt opnemen van: wij hebben gezien, we hebben de voortgang, maar we komen tot de ontdekking dat de kengetallen waar we vanuit gaan, dat die niet kloppen. Of dat onze stellingen ten aanzien van die percentages van dat de kosten zich gaan ontwikkelen, die blijken dus niet helemaal juist, dus dat moeten we herijken. Dat zie ik dus in die najaarsbrief in feite niet geanalyseerd gebeuren, dus dat vind ik wel jammer, want hoe je het ook wendt of keert, er is hier een hele nieuwe procedure, waar wij in feite, de VV, de bewijslast moet omkeren. Wij worden nu gevraagd om min of meer u een bevoegdheid te mandateren, waar u dan naderhand over rapporteert en dan bijstelt. In het verleden was het zo dat u eerst zei van: dit zijn de randvoorwaarden. Gaat uw gang maar? Dat is een volstrekt andere benadering en daar zitten dus risico's aan. Ik zou dus toch wel bij u willen aandringen, juist ook om te voorkomen voor precedentwerking, want als u dat bij dit onderwerp doet dan kunt u dat bij andere onderwerpen ook doen, dat u in feite toch een probleem hebt ten aanzien van de begrotingsbeheersing. Dus op dit moment wil ik dat graag zien en ik hoop dat u daar wat meer over wilt zeggen. Dank u wel.

De voorzitter: Het woord is aan hoogheemraad Houtzager.

De heer Houtzager: Ja, voorzitter, de heer Van den Berg stelt een vraag, waar ik op dit moment onvoldoende – omdat ik niet geïnvolveerd ben in de discussie die uw VV voor het college heeft gevoerd – op kan aansluiten. Ik zou willen voorstellen om daar nog even schriftelijk op te antwoorden. Ik krijg hier wel een heel verhaal voorgelegd waarom wij… hoe de hardheid is, maar ik zou willen voorstellen om daar even schriftelijk op te antwoorden, want daar zijn verklaringen voor te geven, maar die zijn zodanig in de techniek dat ik dat liever schriftelijk doe als u dat goed vindt. De heer Ranner stelt inderdaad – excuus, ik heb de vraag over bodemdaling niet beantwoord. Ik zou u het volgende proces willen voorstellen. Er ligt een brief over de gasboring van de NAM, daarvan heeft u gevraagd om die in de commissie te bespreken. In de brief hebben wij gezegd dat we juist strak gaan sturen op die gasboring, vanwege de mogelijke effecten die dat zal hebben voor ons. Collega Middendorp trekt dit dossier en daarin hebben wij ook al gezegd: wij willen naar de effecten van de bodemdaling en de effecten wat dat betekent op onze keringen, willen wij gaan sturen. Dus uw vraag wordt beantwoord in dat dossier. Dus als u het goed vindt kunt u die problematiek bespreken in de volgende commissievergadering. U stelt een vraag over aanbesteden. Die vind ik…. Die zou ik nog wat nader gepreciseerd willen hebben, want ik snap niet goed wat u bedoelt.

De voorzitter: Oké, laten we dat even nu doen en de heer Ranner even deze vraag wat…

De heer Ranner: We hebben in de commissie al een aantal keer gesproken over aanbesteden en het daarbij ook in de arm nemen van derde partijen, wat dies meer zij, daar zijn verschillende instrumenten bij aan de orde. Het gaat hier om grote bedragen, vooral omdat het juist geclusterd aanbesteed beoogd te worden. Dat gaat dus ook risico's met zich meebrengen, bijvoorbeeld ten aanzien van meerwerk en dus is het de vraag, gaat u daar toch eens heel goed over nadenken om daar dus de risico's van budgettaire tegenvallers ook te beperken, dank u.

De heer Houtzager: Als u hem zo stelt, dan kan het antwoord volmondig ja zijn en zult u dat ook terugzien bij de eerstvolgende rapportage.

De voorzitter: Vraag aan hoogheemraad Smits.

De heer Smits: Dank u wel, voorzitter. De heer Ranner die heeft vragen gesteld over de beheersing van de begroting. U weet dat een van de ambities van dit college is juist om te komen tot een betere, strakkere beheersing van de begroting en een uitvoering die spoort met wat begroot is. Overigens, maar dat weet de heer Ranner, wordt over de beheersing van die begroting met name bij de bestuursrapportage voorjaar – najaar zeer uitbundig gerapporteerd en dan kunnen we ook op dit onderdeel dan op terugkomen. In dit voorstel gaat het over zeg, meerjarige investeringen, zoals u weet, die allemaal via de kapitaallasten in de begroting terugkomen. Dus we kunnen op die manier als Verenigde Vergadering heel gemakkelijk de vinger aan de pols houden. Waar het betreft de overschrijdingen. Ik ben de heer Ranner dankbaar dat juist hij erop wijst dat wij in ons beleidsakkoord een aantal afspraken hebben gemaakt over de begrotingsbeheersing, waar is gezegd: als er sprake is van een overschrijding, dan wordt in eerste instantie binnen het programma een oplossing gezocht. Lukt dat niet, dan zoeken we dat binnen de portefeuille en lukt ook dat eventueel niet, dan is er een collegiaal overleg mogelijk. Dat zijn heldere afspraken en mochten wij zo ver komen, dan komen wij ook op dit onderdeel zeker bij u terug.

De voorzitter: Dank. Ik kijk even nog naar de heer Van den Berg of de toezegging van hoogheemraad Houtzager… ja, hij knikt. Dat is goed. Dan zijn we aan het eind van de tweede ronde. Heeft iemand nog behoefte aan stemverklaringen? Verder niemand gereageerd, dus het stuk is daarmee vastgesteld, aangenomen.

B.18 Kadernota 2017 Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009

De voorzitter: Wij zijn bij het volgende punt, dat gaat over de kadernota 2017 gemeenschappelijke regeling slibverwerking. Ik kijk even wie daar vragen over heeft. Ja, mevrouw Koop.

Mevrouw Koop: Voorzitter, dank u wel. Het stuk is in de commissie al aan de orde geweest en wij vroegen ook naar een tariefvergelijking in relatie tot andere slibaanbieders. Toen hebben we het antwoord gekregen dat de tarieven wellicht vergeleken konden worden, maar dat de financiële structuur van de verschillende slibverwerkers nogal complex is om een goed overzicht te kunnen krijgen. Wij vinden het wel verstandig en we zien ook graag dat we toch een goede vergelijking kunnen maken. Dus we zouden de portefeuillehouder graag willen meenemen naar de vergadering van de eerstkomende gemeenschappelijke regeling. Dat daar toch eens naar wordt gekeken van: hoe kunnen we nu op een goede manier inzicht krijgen in de verschillende tarievenstructuren van de aanbieders, opdat we uiteindelijk toch de beste prijs-kwaliteitverhouding kunnen krijgen. Dank u wel.

De voorzitter: Ik kijk nog even verder. Ja, mevrouw Jans.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. De kadernota is behandeld in de commissie en in de commissie is ook – zoals ik het begrepen heb – ingestemd met de kadernota. We hebben nog een aanvullende vraag. In de kadernota wordt een uitspraak gedaan over het herbezien van de financiering in de komende jaren. Er staat letterlijk: het is nog niet bekend wat dit betekent voor de hoogte van de gegarandeerde geldleningen. Delfland is daarbij betrokken in de zin van dat zij garant staat voor die leningen. Op 10 december vorig jaar, dat is nu net twee maanden geleden, heeft Delfland een bezoek gebracht aan HVC. We hebben daar een uitgebreide rondleiding gehad, was ook indrukwekkend, imponerend. Maar tijdens de presentatie over HVC is verteld dat in 2014 een klankbordgroep was over de herstructurering van de financiering. Daarbij is aangegeven dat de solvabiliteit van HVC 7% is, dat is behoorlijk laag, om het zacht uit te drukken. Het advies van de klankbordgroep was, zo is verteld, dat – en dan kijk ik even in mijn aantekeningen – dat de nettoresultaten gebufferd worden en niet gebruikt worden voor het laten dalen van de tarieven. Dat de leningen geherfinancierd zullen worden, dat er gewerkt zou gaan worden met projectfinanciering in plaats van garantstellingen en dat in 2024 – zo heb ik aangetekend – een keuze gemaakt zou worden over financiering. Nou gaat deze kadernota natuurlijk niet over de periode 2016-2024. Dat is logisch, maar hier staat wel dat niet duidelijk is hoe die herfinanciering eruit gaat zien. Kunt u hierop een toelichting geven? Dank u wel.

De voorzitter: De heer Belt.

De heer Belt: Dank u, voorzitter. Bij de slibverwerking worden veel duurzame resultaten geboekt. Onder andere de terugwinning van fosfaat; energieopwekking. In de commissie hebben wij dit besproken dat wij dit onderdeel te weinig belicht zien in de stukken, zoals deze kadernota. Wij danken de portefeuillehouder dat hij de toezegging heeft gedaan om dit in de toekomst wel op kaderniveau, dus duurzaamheid meer te benadrukken. Dus wij zijn blij met dit stuk hoe het er nu ligt.

De voorzitter: Ja.

Mevrouw Van Hijlckama Vlieg: Voorzitter, naar aanleiding van die nu voorliggende kadernota, moet de Partij van de Arbeid constateren dat we de hoogheemraad helaas niet veel directe incentives kunnen meegeven voor zijn inbreng in de gemeenschappelijke regeling, als het gaat om verschuivingen of wijzigingen of instemming met beleid. Er zijn gewoon teveel vragen over de context en dat is een ongemakkelijke omstandigheid voor een orgaan als het onze, dat is onze mening. In de commissie zijn die vragen in de volle breedte aan de orde geweest, die hoeven we niet te herhalen en we zijn natuurlijk dankbaar dat de hoogheemraad ze allemaal wil overbrengen in de GR, maar de vraag is of ze dan ook beantwoord worden. Ze zijn nogal essentieel voor een beoordeling. Ze betreffen het toezicht, de controle over HVC als geheel, de risico's, de weerbaarheid van het bedrijf, de opbouw van de tarieven, de benchmarking, maar ook is er behoefte om meer te weten te komen over innovaties, de grondstoffenwinning en de voorgenomen herfinanciering. We realiseren ons dat de situatie is zoals die is en dat het ook een lastig proces is waarin Delfland hier participeert. Een viertraps volgorde van Delfland naar GR, naar aandeelhouderspositie, naar bedrijfsvoering HVC. Onze invloed is gering, maar toch zijn wij – vinden wij – het aan onze publieke functie verplicht tenminste te hameren op transparantie over onze eigen positie als aandeelhouder en als klant en daar schort het naar onze mening een beetje aan. Vandaar dat wij het college toch willen meegeven bij de volgende stap, de conceptbegroting, de GR te vragen meer toelichting te geven op die punten die voor ons nu vraagtekens zijn en ook over de mate waarin de voorgenomen plannen kunnen worden geconfronteerd met de resultaten tot dusver. Voor nu nemen wij de kadernota dus voor kennisgeving aan. Verder lijkt het ons verstandig om alle vragen die we hebben over deze GR, van tevoren te bundelen, ten behoeve van die

voorgenomen bespreking in de informatieve VV van 12 april. Het is een uitzonderlijke GR en die verdient daarom speciale aandacht en dan gaat het om meer dan alleen de historie, maar ook om de navolgbaarheid van de ontwikkelingen in het bedrijf, waar de GR afhankelijk van is en misschien is het mogelijk – dat is een suggestie – om de GR-commissaris van de HVC bij die gelegenheid uit te nodigen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Hijlckama. Ik kijk even, ja, hoogheemraad Van Olphen.

De heer Van Olphen: Dank u, voorzitter. Ik zal beginnen met de vraag van mevrouw Koop. Er is al veel gezegd over de tariefvergelijking. Het is – zoals ook in de commissie al is meegedeeld – een ingewikkeld verhaal, omdat wij te maken hebben met de manier waarop wij met HVC of in HVC omgaan. Daarbij komt dat wij verplicht zijn ons slib bij HVC te verwerken. En belangrijk is het daarom om meer inzicht te krijgen in de opbouw van de slibverwerkingstarief van HVC en de toekomstige ontwikkeling daarvan. Dat kunt u ook lezen in de kadernota. Hoewel dit pas voorzien is voor 2017 kan ik u meedelen dat hier momenteel door de financiële ambtenaren van het waterschap aan wordt gewerkt. Maar het is een moeilijk verhaal. Wij zijn enerzijds verplicht om met HVC dingen te doen en door de subsidie en de financiële opbouw van de GR, zoals die ook overgegaan is naar HVC is het, ja, we kunnen dingen vergelijken, maar of we er wat mee kunnen is wat anders. Maar zoals ik al zei: de ambtelijke organisaties zijn daarmee bezig, om zoveel mogelijk een inzicht te geven van: hoe ziet de markt eruit en nou ja, kunnen wij de belastingbetaler enigszins voorlichten van: is dit een redelijk bedrag of is dit een onredelijk bedrag? Het is een redelijk bedrag, maar we hebben niet heel veel mogelijkheden, maar we houden zeker de vinger aan de pols in onze onderhandelingen met HVC. Dan kom ik bij mevrouw Jans, de herfinanciering. Daar is inderdaad een klankbordgroep geweest. Die bestond voornamelijk uit wethouders van de gemeentes die aandeelhouder zijn bij HVC. Ik zat daar ook in namens de waterschappen en dat ging over de herfinanciering bij HVC, die ze anders wilden doen dan die op dit moment is. Daar is lang over gesproken en uiteindelijk bij de laatste AVA, dat heeft elkaar een beetje allemaal gekruist, vandaar dat ik er nog wat anders in sta, is besloten om alles te laten zoals het was. Dus het voorstel om dat op een andere manier te herfinanciering om het eigen vermogen op te krikken, is teruggedraaid, is gewoon niet aangenomen. Voorlopig blijft dus de garantstelling zoals die nu is, die blijft van kracht. Dus er verandert op dit moment niets. Dat is mevrouw Jans. De heer Belt. Zoals ik toegezegd heb zal ik inbrengen bij de GR de komende vergadering, zoals elk waterschap dingen kan inbrengen die die graag wil terugzien in de kadernota of later bij de ontwerpbegroting. In dit geval ging dat over de energieterugwinning, duurzaamheid en het fosfaatverhaal. Dat heeft onze aandacht. Het staat er ook misschien wel, maar misschien is het duidelijk of beter om dat nog iets te verduidelijken en ik kan u vertellen dat dat waarschijnlijk ook de meningen – de heer Schouffoer die weet dat uit het verleden ook. Fosfaat staat hoog op ons lijstje, dat dat goed geregeld wordt en dat we daar ook in de toekomst goed mee om kunnen gaan, niet alleen wat betreft de HVC, maar ook SNB. Mevrouw Hijlckama. Is een lang verhaal. Ik begrijp uw verhaal wel, het is best ook een moeilijk verhaal. Het is aan de GR om te beslissen op een gegeven moment van wat we in de kadernota gaan zetten met zijn allen. Ik zal mijn inbreng doen, andere waterschappen – ik weet niet wat hun inbreng is, maar ik ben benieuwd en wat ik al zei daarnet: het fosfaatverhaal dat zal bij ieder spelen en of dat er nou goed in staat of niet, maar ik kan ervoor zorgen dat het er beter in komt dan het er nu in komt. We zullen ook kijken – dat komt weer terug dadelijk in de ontwerpbegroting. De kadernota is een opmaat naar de ontwerpbegroting, dus op dat moment kunt u dan weer zien wat er gebeurd is en wat er niet gebeurd is. We krijgen nog een keer een informatieve VV over de GR'en en daar ben ik mee bezig om te kijken in hoeverre we daar wat verduidelijking kunnen geven, niet zo zeer over de GR op zich, want die zijn toch allemaal weer anders. Als u de GR waterschapshuis neemt, dat is een totaal andere GR dan de slib. Misschien is het een keer goed om de heer Oosters – als hij daar nog tijd voor heeft tegenwoordig – die onze commissaris is, om die laten vertellen: hij is onze spreekbuis. Hij zit ook bij onze GR-vergaderingen en wij kunnen hem meegeven van joh, wij willen graag dit, dat dat

benadrukt wordt en dat niet. Dus wat dat betreft heb ik nog één ding, dat heb ik ook toegezegd. U heeft ooit een storytelling gehad over de Harnaschpolder, hoe dat in elkaar zat. Ik vond dat toen een duidelijk verhaal ook zeker voor de nieuwe VV-leden. Ik ben voornemens – en ik heb dat ook ambtelijk al afgestemd – om ook zo'n soort verhaaltje voor de GR slib te maken. Juist omdat al die GR'en anders zijn. Bij sommige mensen is het woord GR al een soort vloek en om duidelijkheid te verschaffen, niet zo zeer naar alleen aan de nieuwe, maar misschien ook nog aan de bestaande VV-leden, ben ik voornemens op daar op korte termijn, niet alleen op korte termijn, maar ook in beperkte omvang een verhaal te vertellen hoe de hele financiering, hoe alles in elkaar zit.

De voorzitter: Ik ga eens even kijken naar een tweede termijn. Ik loop even langs. Gaat de heer Hombergen of mevrouw Hijlckama. Mevrouw Hijlckama.

Mevrouw Van Hijlckama Vlieg: Nou ja, ik ben blij met het antwoord. Ik ben zeer benieuwd naar uw uitleg, die we zullen krijgen op 12 april. Ik denk dat het ontzettend belangrijk is dat we een beetje zicht krijgen hoe de ingewikkelde structuur nu door ons beïnvloed kan worden. Ik heb wel op dit moment nog even een vraag. De herfinanciering, daar is inmiddels verandering in gekomen, begrijp ik uit uw verhaal.. niet.. oké dan vervalt deze vraag. Dank u wel.

De voorzitter: De heer Hombergen.

De heer Hombergen: Nou, ter aanvulling. Ik ben heel blij met het voornemen van de hoogheemraad voor de storytelling. Ik hoop dat er ook wat factual description bij zit voor de RBG, zodat we daarin onze weg kunnen vinden. Maar wij vertrouwen erop dat hij dat gewoon onmiddellijk meeneemt.

De voorzitter: Dan een tweede termijn voor hoogheemraad Van Olphen nog.

De heer Van Olphen: Mijnheer de voorzitter, ik zou niet weten wat ik nog meer moet vertellen, behalve storytelling.

De voorzitter: Goed, volgens mij zijn alle vragen beantwoord. Ik ga eens even naar het besluit kijken, want er staat of, of, maar ik kan me voorstellen dat we gewoon zeggen: er zijn, na beoordeling van de kadernota, zijn er een aantal opmerkingen meegegeven aan – en dat treffen we toch weer uit het verslag aan – dus volgens mij is het het simpelst om het zo te doen. Er zijn een aantal opmerkingen meegegeven aan D en H ten behoeve van… Ik wou eigenlijk het besluit zo laten formuleren en bij u voorleggen: na beoordeling van de kadernota 2017 van de gemeenschappelijke regeling slibverwerking 2009, zijn een aantal opmerkingen meegeven aan D en H, enzovoorts. Ja? Zullen we dat zo doen? Goed. Niemand stemverklaringen? Verder niemand. Stuk aangenomen.

Motie Kust

De voorzitter: Dan ben ik bij twee toegevoegde punten. Dat is de motie Kust, we beginnen met de motie Kust. De heer Schouffoer spoedt zich naar het spreekgestoelte.

De heer Schouffoer: Ja voorzitter, dank u wel. Een korte toelichting. Er is de afgelopen maanden heel veel discussie geweest over het besluit algemene regels ruimtelijke ordening van de Rijksoverheid. De minister had het voornemen geuit om dat besluit in te trekken en daarmee ruimte te geven voor bebouwing en andere activiteiten langs de kust en dat voornemen heeft heel veel discussie opgeleverd. En dusdanige discussie dat

heel veel mensen in onze samenleving zich zorgen maakten over de kustkwaliteit en bebouwing van de kust. Het heeft onder andere geleid tot een handtekeningenactie. Er zijn heel veel handtekeningen opgehaald naar aanleiding van dit voornemen en dat heeft ertoe geleid dat de minister dat voornemen heeft ingetrokken. So far, so good. De actuele stand van zaken is dat de minister zegt: nou, ik ga hier nog eens over praten met diverse partijen die zich.. lees gemeenten, waterschappen en de provincies, die zich met kustbescherming bezig houden. Dus die discussie komt op enig moment nog weer een keertje terug. Inmiddels zou je denken: nou, dan wordt het rustig op het front, maar nee, afgelopen week zijn er ook weer berichten geweest in de regionale pers en de landelijke pers van gemeenten die zich nog steeds zorgen maken of zij, met de bestaande regelgeving, zich voldoende kunnen weren tegen ongewenste activiteiten. Zo is er een groot recreatiebedrijf, die dwars langs en om procedures heen, vakantiewoningen in kwetsbare kustgebieden zet en zo was er ook gister nog de reactie van een Haagse strandvereniging, die zich ook zorgen maakt over strandbebouwing. Dat alles is voor mij en voor een aantal andere fracties, reden geweest om te zeggen.. een motie in te dienen, vreemd van de agenda, waarin we het college en de Verenigde Vergadering oproepen om kritisch te blijven op bebouwing en regelgeving rondom de kust en ik zou die motie graag aan u willen indienen. Hij staat geloof ik op de schermen en ik wil eigenlijk van de VV een uitspraak vragen of zij zich ook daarachter willen stellen.

De voorzitter: De motie is correct ingediend, u kunt hem allemaal meelezen op het scherm. Ik stel voor hoogheemraad Houtzager reactie te vragen.

De heer Houtzager: Voorzitter, dames en heren leden van de VV. een belangrijk onderwerp wordt hier aan de orde gesteld met een aantal zorgpunten daarin. Het college onderschrijft de zorgen die er zijn en wij zijn blij dat de minister heeft besloten om de kust, met betrekking tot de kust uit het besluit algemene regels ruimtelijke ordening te halen, het Barro, zoals we dat in vaktermen noemen. En de minister heeft nog iets anders gedaan. Ze heeft gezegd: laten we nu met de betrokken partijen in gesprek komen. Afgelopen maandag mocht ik namens het college op het ministerie met de minister en de betrokken andere hoogheemraadschappen en de betrokken provincies en de NGO's, dus de Natuurmonumenten, het gesprek voeren met de minister hoe we kunnen voorkomen, de gevoelens die er in de samenleving zijn, hoe we die kunnen voorkomen en weg kunnen nemen. Daar is afgesproken dat we komen tot een kustpact, waarin we met elkaar de spelregels afspreken met betrekking tot de kust. Dat is wat ons betreft een goede stap voorwaarts, want dan zitten we ook aan tafel, dat is één. Twee is, wat we wel vaststellen is, de kust is een beperkt gebied en de voorbeelden die u noemde, die vinden veelal plaats op gemeentelijk domein, niet zo zeer in de kust, maar achter de kust. En afgelopen maandag is dat onderwerp ook zeer nadrukkelijk aan de orde gekomen, dat we willen komen tot een kustpact, wat integraliteit met zich meebrengt en niet alleen de kuststroken, maar ook het achterliggende gebied. Weliswaar.. er was ook een vertegenwoordiger van de gemeenten bij, Jos Wienen, de burgemeester van Katwijk, was daarbij namens de gemeente, dat vergt nogal wat. Ja en dan blijf ik maar even uit de voorbeelden, los van of zij kloppen of niet, los van of dat bestemmings… nou allemaal mogelijk gemaakt wordt, maar ook de gedeputeerde van Zuid-Holland, die wij allen natuurlijk goed kennen, constateerde dat er in Hoek van Holland ook laatst bebouwing van strandhuisjes staat, waar de provincie Zuid-Holland überhaupt niet gelukkig mee is en zei: wij hebben dat in onderzoek. Qua kustveiligheid hebben wij daar geen instrumenten voor, want onze zone loopt daar achterlangs, dus ik had geen haakje om daarop in te spelen, maar ik ben blij dat we op deze manier door middel van een kustpact, de kwaliteiten van de kust kunnen aanpakken. Dus reagerend op de motie die u indient.. het college beschouwt deze motie als een steun in de rug om onze onderhandelingen verder te kunnen voeren.

De voorzitter: De heer Schouffoer. Daarmee, de motie kan worden overgenomen, dus.

De heer Schouffoer: Dat vind ik een prima idee voorzitter.

De voorzitter: Dan is die daarmee ook gelijk behandeld en afgehandeld. Ja.

Mevrouw Van der Burg: Mag ik een vraag stellen? In hoeverre is hier het windmolenproject ook aan de orde? Want dat is dan niet de kust, maar dat is ver de zee in. Maar u bent in dat overleg, wordt dat ook meegenomen?

De heer Houtzager: Nee, dit richt zich specifiek op de kust.

De voorzitter: De heer Van der Wedden.

De heer Van der Wedden: Voorzitter, vorig jaar hebben wij als VV – misschien was het alweer twee jaar geleden – de beschermingszone van de kust verkleind. Wat is daar het effect van op deze discussie?

De heer Houtzager: Ik denk niet – ja, u zult daar uw overwegingen voor gehad hebben. En wellicht zullen wij, als dat noodzakelijk is, daar weer verder met u over in gesprek kunnen gaan. Maar ik kan u niet met uw eigen besluitvorming confronteren.

De heer Van der Wedden: Nou, wat ik bedoel is het deel dat vanuit Delfland beschermd wordt, vanuit waterveiligheid, dat is kleiner geworden, dus er is nu een groter stuk kust dat door dit verhaal beschermd zou moeten worden, vanuit het Barro, denk ik, of zie ik dat verkeerd? Ik zie de dijkgraaf schudden.

De heer Houtzager: Nee, doordat nu de kust uit de Barro is gehaald, is het een nee als het gaat om kustbebouwing, die blijft dus in stand. De bedoeling was een nee, tenzij, in de Barro. Nu dit onderwerp uit de Barro is gehaald, is het een nee. En die bestaande bescherming die blijft dus gehandhaafd.

De voorzitter: Ja en voor dat deel dat rijksbeschermd is, dat is maar een deel weer van die hele kust. Dus het gaat ook over 7% procent maar van het totaal. Het zijn allemaal subtiele stukjes. Vandaar dat ook collega Houtzager zegt: je moet met alle partijen om de tafel komen, dan heb je kans dat je wat verder komt. De heer Van Adrichem.

De heer Van Adrichem: Dank u wel, voorzitter. Voorzitter, wij vinden het eerste bolletje bij ‘dringt aan’, vinden wij toch wel erg ver gaan. Maar ook ieder ander juridisch houdbaar argument te hanteren om materiële bouwverbod voor de kustzone in stand te houden. Wij vinden toch dat ook lokale democratie gewoon een belangrijk punt is. Wij moeten onze taak vooral doen en ik denk dat het nog beter is als je dat in een pact doet. Maar om nou – ik vind de motie in deze wel heel erg ver gaan. Ik zou die dikgedrukte letters zou ik toch graag achterwege willen laten.

De voorzitter: De heer J. van den Berg.

De heer J. van den Berg: Dank u wel. Ikzelf, maar ik denk ook onze fractie, zijn blij met de toezeggingen van de portefeuillehouder. Veiligheid is in essentie ons grootste goed. We hebben in de afgelopen periode onze kust versterkt en dat was een groot gedeelte in zandsuppletie, maar ook een heel gedeelte rondom Den Haag en Scheveningen, een heel duur object. Het kan wel eens wezen dat we qua veiligheid denken: we kunnen het wat verruimen. Maar voortschrijdend inzicht kan ook wel eens wezen dat wat we misschien nu toestaan, dat we daar over 20 jaar wel heel erg mee in de war zitten. Wat collega Van der Wedden aanroerde was denk ik

de veiligheid in ons gebied waar we verleden jaar een besluit in hebben genomen, dat we met hele kleine stapjes dat gaan proberen aan te tasten, de Slaperdijk, de Maasdijk, als ik het goed heb denk ik?

De heer Van der Wedden: Nee, ik doelde op het versmallen van de beschermingszone van de duinenrij. Daar hebben we ook een besluit over genomen.

De heer J. van den Berg: Nou, het besluit dat genomen is om waar het echt nodig is om onze Maasdijk wat te gaan aantasten, daar heeft onze fractie toch wel grote moeite mee gehad en in dat opzicht, staat dat een beetje haaks nu, dat we wel heel erg inzetten op de kust, maar als we toch echt een calamiteit krijgen, waarin we een tweede laag veiligheid ook op moeten kunnen vertrouwen, dat is toch ook heel belangrijk. En daar.. hoe er nu over gedacht wordt, dat geeft toch voor ons ook weer de nodige positiviteit dat we daar niet te lichtvaardig mee omgaan. Dank je wel.

De voorzitter: Geef ik het woord nog even aan… eerst de heer. O, mevrouw Hijlckama.

Mevrouw Van Hijlckama Vlieg: Dank u wel, voorzitter. Ik denk dat we hier te maken hebben met een typisch voorbeeld van een toepassing van het subsidiariteitsbeginsel, namelijk – om Shakespeare te citeren: het leven is een schouwtoneel, men speelt zijn rol en krijgt zijn deel – ik denk dat dit een oproep is aan Delfland om datgene wat de minister veronderstelt…

De heer Middendorp: Interruptie (…)

Mevrouw Koop: Voorzitter, bij interruptie… volgens mij is het Vondel.

De voorzitter: Nou, het is een mooie tekst. Wij zoeken het nog in Wikipedia na, maar ik vind het een mooie tekst.

Mevrouw Van Hijlckama Vlieg: Oké, gerectificeerd, waarvan akte. Maar het gaat er wel om dat we hier toch wel een serieus onderwerp te pakken hebben. En dat subsidiariteitsbeginsel, dat kan natuurlijk ook tegen ons werken. De minister gaat er nu vanuit dat gemeenten in staat zijn om in de machtstegenstellingen, die kust voldoende te beschermen, maar de vraag is of ze daar inderdaad toe in staat zijn en ze piepen op dit moment. Ik denk dat we dat wel moeten horen. En ook de provincies, het is de vraag of die voldoende doorzettingsmacht hebben om ontwikkelingen tegen te gaan. Dan is het niet de lokale democratie, maar dan is het gewoon de verantwoordelijkheid van Delfland om op een gegeven moment corrigerend op te treden als we inderdaad vinden dat de dingen de verkeerde kant op gaan. En mijn vraag aan dit college is: de beleidswijziging die we hebben afgesproken, besloten is voor die wijziging voor de kust, levert ons dat straks problemen op en is het voldoende om straks in een kustpact door te drukken dat hier geen verkeerde ontwikkelingen plaatsvinden? Dus bent u bereid om daar echt met harde hand, vanuit het belang van Delfland, doorzettingsmacht te gaan uitoefenen.

De voorzitter: Mevrouw De Zoete.

Mevrouw De Zoete: Dank u wel, voorzitter. Ja, het triggert mij toch om hier een opmerking over te maken, want ik moet deze laatste opmerking van mevrouw Hijlckama wel steunen. Alle juridische mogelijkheden: hoe groot zijn die mogelijkheden en kan er werkelijk, zelfs met zo'n pact – wel tegengehouden worden dat er gebouwd wordt aan de kust? Economische belangen wegen zwaar.

De voorzitter: Hoogheemraad.

De heer Houtzager: Ja, voorzitter, dames en heren, leden van de VV, we moeten natuurlijk wel goed kijken naar onze rol. En onze rol is te zorgen dat de veiligheid gewaarborgd wordt. Vanuit die toets heeft u als VV gezegd: met een kleinere beschermingszone kunnen wij dat ook, kunnen we die veiligheid waarborgen. Dat is uw overweging geweest. Nou, als de feiten zijn dat dat moet veranderen, dan komen wij met een nader voorstel, maar die heb ik nog niet, dus qua kustveiligheid hebben wij volgens mij hier ons instrumentarium goed ontwikkeld en passen we dat ook goed toe. Dat staat natuurlijk los van het feit dat er in de maatschappij onrust is ontstaan als het gaat om kustbebouwing. Wij proberen als hoogheemraadschap een bijdrage te leveren om de kust de kust te laten zijn, maar wel vanuit het instrumentarium dat wij daarin hebben en daarom denk ik: ik ben blij dat ik aan tafel zit, want dan kan ik tenminste invloed uitoefenen om de boel de goede kant in te duwen. Dat kan niet altijd met het instrumentarium in de hand, maar dat kan door samen te werken met andere partijen in een kustpact. Dus in die zin denk ik, kunnen we dat doen. Maar dat laat onverlet dat gemeenten autonome bevoegdheden hebben en dat als men in een bestemmingsplan iets regelt, ja, waar de provincie geen ingreep in doet, dat dat rechtszekerheid biedt naar mensen die iets willen. Dat is richting de VVD, zeg ik dat maar even heel helder en duidelijk. Als wij in Nederland daar op een andere manier mee willen omgaan, dan zullen we dat moeten doen. Wat ik in het overleg wel heb gezegd is – en dat gaat wel over veiligheid: ja, het is natuurlijk een beetje raar dat wij – en dat is een heel ander onderwerp – dat wij in het hoogwaterbeschermingsprogramma bij de rivieren, dat wij miljoenen besteden aan het uitkopen van woningen, die kennelijk in het verleden bestemmingsplanmatig mogelijk zijn gemaakt en waarvan we nu zeggen: die staan ons in de weg om bij de rivieren ons hoogwaterbeschermingsprogramma uit te voeren. Dus je moet wel, ook al gaat het om de kust, moet je gewoon heel zorgvuldig zijn met wat je bestemmingsplanmatig mogelijk maakt en daar zullen wij natuurlijk heel scherp op kijken als hoogheemraadschap. Want we willen niet straks – en dat is ook een discussie die we bijvoorbeeld bij de Hoekse Lijn voeren – we willen ervoor zorgen dat wij voldoende ruimte hebben om de kustveiligheid vanuit onze rol ook echt te garanderen. En een vraag van de VVD: hoe leest u de motie? Ik heb gezegd: we nemen de strekking van de motie over en wij voelen hem als steun in de rug en in een kustpact denk ik dat we Nederland … de kust op een goede manier vasthouden. Want iedereen houdt van de kust en iedereen begrijpt waar het over gaat.

De heer Nanninga: Voorzitter, bij interruptie.

De voorzitter: De heer Nanninga.

De heer Nanninga: Dank voor uw woorden, portefeuillehouder. Ik zag u van de week, of een paar weken terug, op facebook voor een zandverstuiving staan. Ik dacht: als daar nu een rijtje – het is voor veel geld aangelegd in de duinen – als daar een rijtje strandhuizen voor komt, zijn die miljoenen ook verstoord, dus u begrijpt het belang van de motie en ik dank u voor uw inzet.

De voorzitter: Dank. Ja, de heer Schouffoer.

De heer Kuijvenhoven: Voorzitter, ik wil… Pardon.

De voorzitter: De heer Kuijvenhoven en dan…

De heer Kuijvenhoven: Het doet mij deugd te horen dat wij inderdaad participeren in een pact dat ook hopelijk de minister behoedt voor het zwalken. Maar ik ben het met de portefeuillehouder eens dat wij op deze

manier goed in staat worden geacht om het instrumentarium dat hoort bij dit waterschap te kunnen uitoefenen en daar ook een goede rol in kan spelen. Ik ben het eens met het college dat de motie… je kunt over woorden strijden, maar zoals het er nu voorligt als een steun in de rug wordt gezien en dan gaat het inderdaad om de strekking en die onderschrijven wij.

De voorzitter: Dan tot slot de heer Schouffoer.

De heer Schouffoer: Ja, voorzitter, ik wil de portefeuillehouder bedanken voor de beantwoording en ook het college en ik constateer met vreugd dat we als Verenigde Vergadering gewoon hierin dezelfde lijn en dezelfde gedachte hebben, dat de kust te belangrijk is om alleen op formele gronden en formeel instrumentarium toe te passen. Ik denk dat zo'n pact, zeker ook met gemeenten, dat we elkaar als overheden daarmee ook op het goede pad staan.

Motie TTIP Verdrag

De voorzitter: Dank u wel. Dan gaan we naar de volgende motie. Mevrouw Hoogerwerf.

Mevrouw Hoogerwerf: Dank u wel, voorzitter. Deze motie behandelt het TTIP-verdrag. Dat is een verdrag dat momenteel veel opspraak veroorzaakt, zowel binnen overheden als op maatschappelijk niveau. Wat betekent het nou eigenlijk en wat betekent het voor Delfland? Momenteel onderhandelen de Europese Unie en de Verenigde Staten over het zogenaamde Transatlantic Trade And Investmentpartnership, het TTIP-verdrag. Het doel hiervan is om de onderlinge handel te vergemakkelijken. Barrières zoals bijvoorbeeld importtarieven af te bouwen en het onderling afstemmen van regels en standaarden voor producten en diensten. Zeker op het gebied van landbouw en voedsel zal dit verdrag verstrekkende gevolgen hebben voor milieu, dierenwelzijn, volksgezondheid en de keuzevrijheid van consumenten. De harmonisering van productstandaarden en veiligheidsvoorschriften binnen TTIP zal ertoe leiden dat de Europese standaarden voor onder andere milieu en dierenwelzijn omlaag gehaald worden, om de simpele reden dat de standaarden in de VS over het algemeen lager liggen dan hier in Europa. Onze fractie, Categorie Natuurterreinen, 50-PLUS en de Partij van de Arbeid, maken zich hier zorgen over. In de onderhandelingen over TTIP is ook harmonisering van regelgeving op het gebied van intellectueel eigendom opgenomen. Dit zal een verlaging van een bescherming van burgers, consumenten, boeren en bedrijven betekenen in de Europese Unie. Bescherming van investeerders via het Invester State Dispute Settlement, het ISDS arbitragesysteem, leidt bovendien tot een ondermijning van democratisch tot stand gekomen wetten en rechten, die momenteel gelden in Nederland en in de hele Europese Unie en zal de democratische mogelijkheden voor herziening of aanscherping van beleid beperken. Deze clausule geeft bedrijven het recht om staten aan te klagen voor overheidsmaatregelen die het bedrijfsleven zouden schaden, in het economisch belang. Ook het rechtsgebied van Delfland wordt hierdoor buitenspel gezet of zou hierdoor buiten spel gezet kunnen worden voor het economisch belang van multinationals. Momenteel hebben verschillende overheidsinstanties hun zorgen uitgesproken over TTIP, 21 gemeenten hebben dat gedaan, waaronder de gemeente Amsterdam, Haarlem, Utrecht, Den Briel, Eindhoven, Tilburg, Maastricht, Groningen, Hoogezand-Sappemeer. Ook drie provincies hebben hun zorgen uitgesproken, namelijk Friesland, Groningen en Limburg. En sinds vorige week ook een waterschap. Op donderdag 11 februari heeft waterschap Amstel, Gooi en Vecht een breed ondersteunde motie aangenomen over TTIP. De motie spreekt de zorg uit dat het in het onderhandeling zijnde handelsakkoord met de VS in de huidige opzet en vorm en met name de clausule over investeringsbescherming, een bedreiging vormen voor het rechtsgebied van waterschappen en dat ze schadelijk zijn voor regels van het waterschap omtrent sociale normen, milieu, economie, cultuur, gezondheid, landbouw en intellectueel eigendom. De zorg die uit deze motie spreekt, gaat het dagelijks bestuur van Amstel, Gooi en Vecht onder de aandacht brengen van de Unie

van Waterschappen, minister van buitenlandse zaken, minister van infrastructuur en milieu, de Tweede Kamer, de Europese commissie, de raad van ministers van de EU en het Europees parlement. Wij zien graag dat de VV van Delfland zich ook uitspreekt in de zorg die we hebben over dit TTIP-verdrag. Dank u wel.

De voorzitter: De motie is correct ingediend. Namens het college zullen wij reageren. Ik wou de volgende opmerkingen daarover maken namens het college. Allereerst beschouwen wij toch de discussie over dit verdrag en de afspraken, op dit moment nog steeds liggend op het niveau van de Europese Commissie, waarbij ook de Europese commissaris vrij strak en helder is over het soort onderwerpen wat ze daar aan het doen is, daar is vol overleg ook met het Europees parlement over en regeringsleiders. Dat loopt nog, dus we praten over teksten die nog niet vaststaan, we praten ook nog over geheime teksten, die we niet allemaal kennen. Dus we praten over een heleboel onduidelijkheden wat er in is. Dat is de eerste opmerking. En de tweede is, daar gaat het een beetje over de verhoudingen. Het ligt een beetje in hetzelfde verlengde als straks, zo van: ja, doet de gemeenteraad wel wat die moet doen? Doet een Tweede Kamer wel wat die moet gaan doen? En wat is onze taak eigenlijk? Wij hebben natuurlijk een begrensde verantwoordelijkheid, daar zijn we natuurlijk vrij strikt altijd in. We zijn een functionele democratie. Dat betekent dat we ons dus tot dat takenpakket ook beheersen en de vraag is of met name ook zoals het geformuleerd wordt niet ver over de grenzen gaat van wat het takenpakket van een functionele democratie en dat je dan juist komt in het takenpakket van de algemene democratie. Dus dat is een tweede kanttekening. En de derde is: er valt nog wel wat over te zeggen denk ik, met elkaar en de vraag is of nou een motie in de vergadering daar op dit moment de beste methode voor is. Dus gezien die drie argumenten is het college geen voorstander van deze motie. Ik geef hem ter bespreking. Ik kijk even langs. Ja, mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn: Dank u wel. Alles op een rijtje zettend is het complexe materie. Er zijn voors, er zijn tegens. We staan voor een gelijk speelveld met dezelfde regels, dat kunnen we ons wel instemmen. Maar zo ver zijn we volgens mij nog lang niet. Wij kunnen als fractie dit nog niet overzien wat dat voor invloed heeft voor Delfland, wat wij hierop kunnen doen. Er zitten wel een aantal dingen in de motie, of die gezegd zijn, maar er zijn nog veel meer onzekerheden. Wat is nu het belang van deze motie om hier in het waterschap eigenlijk te behandelen? Wat denkt u dat u met deze motie verder hiermee te kunnen bereiken bij dit waterschap om dit verder te krijgen?

De voorzitter: Ik kijk even verder. Ja, de heer P. van den Berg.

De heer P. van den Berg: Dank u wel voorzitter. Onze fractie zal deze motie niet steunen. Dat is ten eerste omdat wij vinden dat in de overwegingen van deze motie het TTIP wel heel eenzijdig wordt belicht, door uitsluitend te spreken van bedreigingen. Het doel van het TTIP is om de handel tussen de EU en de VS te vereenvoudigen. En het werd al aangegeven, door het afbouwen en afschaffen van importtarieven en door afstemming en erkenning van standaards en regels en dat is naar onze mening goed voor de handel, goed voor de economische groei, goed voor de werkgelegenheid en dat is daarmee ook goed voor een land als Nederland met een open economie. Dit standpunt zal u niet verbazen vanuit onze fractie. Een veelgehoorde zorg die in deze motie ook aan de orde komt is dat de normen van de Europese standaarden, dat de normen in Europa omlaag worden gehaald, maar we hebben wel het idee dat dat in deze motie en in deze fase van de onderhandelingen wordt overtrokken. Want, de dijkgraaf zei er volgens mij ook al iets over, de EU en Nederland stellen harde eisen aan het behoud van de Europese normen, zodat het de vraag is of deze zorg wel zo reëel is. Bijvoorbeeld op dit moment loopt er ook een adviesvraag van het kabinet bij de CER, over de vraag wat nou precies de consequenties zijn van het TTIP. In deze motie wordt ook gesteld dat TTIP de slagkracht van publieke overheden aantast, waaronder die van de waterschappen. Dat is volgens ons op dit moment een

sterk gechargeerd beeld. Want niet aantasting van die publieke diensten is nou juist een van de harde voorwaarden die de EU stelt en de Eurocommissaris Malmström en zijn Amerikaanse collega Froman, hebben in een gezamenlijke verklaring op 20 maart 2015 ook aangegeven dat TTIP geen restricties zal meebrengen op publieke terreinen als onderwijs, gezondheidszorg, sociale diensten en water. Nou, de Unie van Waterschappen heeft ook een soort factsheet uitgegeven over dit onderwerp en heeft daar ook in aangegeven dat het ernaar uit ziet dat publieke diensten als water niet zullen worden aangetast door TTIP. Nou, kortom, wij vinden deze motie eenzijdig en onterecht een uitsluitend negatief beeld van TTIP schetst en dat de vermeende bedreigingen voor het waterschap zijn overdreven. Met deze motie worden wat ons betreft dus verkeerde signalen afgegeven en daarom zullen wij die motie niet steunen.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Kuijvenhoven.

De heer Kuijvenhoven: Dank u, voorzitter. Het CDA is ook niet voornemens de motie te steunen, stelt wel op prijs dat een tour d'horizon wordt gemaakt om toch te bezien of de belangen van het waterschap op enigerlei wijze kan worden geschaad. Dat zien wij niet, het is al over tafel gegaan. De argumentatie is gebezigd, zowel vanuit het college als van mijn voorgangers, die onderschrijven grosso modo en stemmen daarom niet in met de motie.

De voorzitter: Dank. De heer Van Adrichem.

De heer Van Adrichem: Voorzitter, dank u wel. Wij begrijpen geheel, uit het zichtpunt van de Partij van de Dieren dat zij hier aandacht voor vragen. Maar ik moet zeggen dat vooral de woorden van de heer Van den Berg ons heel erg aanspreken en daar zouden wij ons dus wel bij willen aansluiten, want ik denk dat het hier niet op zijn plaats is om deze motie aan te nemen. Dus wij zullen deze motie niet steunen.

De voorzitter: Dank. Ik kijk even… mevrouw De Zoete.

Mevrouw De Zoete: Dank u wel, voorzitter. Ook ChristenUnie en SGP maakt zich grote zorgen over de mogelijke implicaties van TTIP. Maar op Europees gebied is daar dan ook flink gelobbyd en aangezien het gaat om zaken die nog spelen en die lobby ook werkelijk effect heeft gehad – het Europees parlement heeft grote druk uitgeoefend, zodat de Europese Commissie ook al voor elkaar heeft gekregen, het is net ook al gememoreerd, dat bepaalde grote bedreigingen uit het verdrag zijn gehaald – is het denk ik op dit moment nog niet het juiste moment om een dergelijke motie aan te nemen. Vandaar dat onze fractie deze motie ook niet zal steunen. Ongeacht de zorgen die we wel hebben, zien we ook de voordelen hiervan en die voordelen liggen zelfs ook wel op het gebied van milieu, want investeringsbescherming is natuurlijk ook goed voor zaken die zich bezig houden met investeringen in het milieu. Dank u wel.

De voorzitter: Ja, mevrouw Jans.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Overleg over de TTIP is gaande op verschillende niveaus, lagere overheid, Rijksoverheid en overkoepelend de Europese Unie. De Algemene Waterschapspartij deelt de zorgen die uit deze motie blijkt en daarnaast willen wij het college vragen om een toezegging om dit in de Unie van Waterschappen in te brengen, om namens alle waterschappen een gezamenlijk standpunt in te nemen, zodat de waterschappen niet als individu optreden, maar als collectief en daarover een voortgangsmelding in de commissie BOB te doen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Nanninga.

De heer Nanninga: Dank u wel, voorzitter. De Unie van Waterschappen heeft heel recentelijk het een en ander gezegd over TTIP. De heer Hein Pieper heeft overleg gehad met minister Ploumen en ik wil daar een zin uit voorlezen: voor de watersector zijn er kansen voor het exporteren van kennis en ervaring. De zorgen van de waterschappen zitten op het punt dat zij de taken moeten blijven uitvoeren zonder last te krijgen van gedwongen privatisering, torenhoge claims van buitenlandse investeerders of door het verlagen van milieustandaarden. Nou, volgens mij is dat een goede samenvatting van de problematiek die voorligt. Wat de heer Van den Berg opnoemt is dat er dankzij TTIP ook voordelen bestaan aan een eventuele samenwerking, maar inderdaad ook de zorg en die wordt ook nog eens een keer benoemd door de Unie van Waterschappen. Ik wil het college vragen, de Unie van Waterschappen hierin wel te ondersteunen, ze hebben dat nog in een ander punt genoemd, nog wat specifieker: afstemming, wet- en regelgeving, de samenwerking met de VS mag niet leiden tot het verlagen van de over het algemeen hogere Europese standaarden, bijvoorbeeld met betrekking tot chemicaliën. Nou, dat is in dit gebied juist de grootste zorg, als we het hebben over pesticiden. Ik wilde vragen om in ieder geval de toezegging te doen dat u niet beneden het niveau van wat de Unie heeft gezegd, te zitten. Zo ja, dan zijn wij het met u eens en hoeven wij deze motie niet te ondersteunen.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Schouffoer.

De heer Schouffoer*:* Ja voorzitter, dank u wel. Nou ja, ik wil eigenlijk aansluiten bij de heer Nanninga. Er zijn veel overwegingen rondom TTIP die ik deel en er zijn er ook die ik niet deel, die in de preambule staan. Maar ik heb wel zorgen en die zorgen worden ook gedeeld door het bestuur van de Unie van Waterschappen, die daarover heeft overlegd en zal overleggen met minister Ploumen. Ik beschouw de motie daarom ook als steun in de rug van het college en het Uniebestuur in dat overleg. Ik zal ervoor stemmen.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Hijlckama.

Mevrouw Van Hijlckama Vlieg: De motie is in feite een oproep om onze positie te verdedigen via onze eigen kanalen richting de Unie van Waterschappen. Dat is de strekking van de motie. Ik verwijs even naar het vergelijkbare verdrag wat met Canada is gesloten. Alles wat we in onze eigen bestuurlijke verhoudingen ons eigen willen houden, dat zal in die verdragsonderhandeling uitgesloten moeten worden. Er moet een actieve handeling op gepleegd worden om dat te verzekeren en dat is heel goed als de Unie van Waterschappen zich daar sterk voor zou maken en de Unie heeft baat bij een uitspraak van de waterschappen dat versterkt. En ik waarschuw ook een beetje voor de kracht van internationale verdragen. Als dat verdrag er eenmaal ligt dan heb je het nakijken en dan kunnen we dus niet meer gaan klagen dat we hier met zeer vermoeiende concurrentieverhoudingen te maken gaan krijgen als het om het uitvoeren van de taken van Delfland gaat. Als het verdrag er eenmaal is dan is het dus gewoon te laat. Dus vandaar dat wij de motie willen steunen op dit moment.

De voorzitter: Dank u wel. Voordat ik naar de indiener ga, nog even reactie onzerzijds. Er is een paar keer al gerefereerd aan wat de Unie heeft uitgedragen. Dat beschouwen wij als voldoende, daar hoeven wij ook verder geen enkele toevoegingen aan te doen. Voor wat betreft de tekst zoals die ligt, die gaat het college echt te ver, want dat gaat veel verder dan feitelijk de zorg die wel wordt breed gedeeld. Dus wij steunen die motie… wij wijzen hem ook echt af op dit punt, omdat die gewoon te verstrekkend is. Wij vinden echt de reactie van de Unie voldoende op dit moment, ook gezien de discussie die nog volop aan de gang is tussen de Europese Commissie, het Europees parlement en ook met de Amerikanen en verder. Ik weet ook, discussies gingen ook over de drinkwaterkant. Het was nog niet eens zo dat het van de andere kant van de oceaan kwam, maar bijvoorbeeld de Fransen zijn… uitgerekend de Fransen, wat toch een meer dan gebureaucratiseerd land is, waar geen enkele beweging te bespeuren is om het land ooit verder te brengen,

die zijn dus erg voor privatisering van de drinkwaterleidingbedrijven. Dat hadden ze er ook nog eens bijna tussen gesmokkeld en dat is door de andere landen weer teruggeduwd van: dat willen we niet. En zeker Nederland was daar ook strak in. Dus ik kan alleen maar constateren dat ook de Nederlandse overheid, de Rijksoverheid bij het kabinet er vol in zit om aan de belangen van Nederland te voldoen. Dus ik denk dat daarmee alles gezegd is wat ik kan zeggen.

De heer Hombergen: Mijnheer de voorzitter, ter interruptie. Kunt u wat beter articuleren welke zinsnede het dan betreft waarin u zegt: dat vinden wij veel te ver gaan?

De voorzitter: Nou, ik denk dat ik voldoende ben geweest. De tekst van de Unie is voldoende. Ik denk dat ook anderen hebben gezegd. Op een van de problemen wordt ingegaan, dat is ook door een aantal genoemd, dus daarmee is de motie ook niet evenwichtig, dus ik laat het daarbij. Ik kijk even naar de indiener, mevrouw Hoogerwerf.

Mevrouw Hoogerwerf: Dank u wel, voorzitter. Om te reageren op het gezegde, met betrekking tot het moment van indiening van deze motie, velen van u vinden dat misschien iets te vroeg. Wij vinden het juist hét moment om deze motie in te dienen, omdat de onderhandelingen gebrek tonen aan transparante. Onderhandelingen vinden veelal achter gesloten deur plaats en ook de tekst van het verdrag is slecht toegankelijk voor overheden. Dit verdrag gaat alle overheidslagen aan. Daarmee ook de overheidslaag van de waterschappen, dus wat dat betreft vinden we het juist goed om de belangen van Delfland daarin te blijven behartigen en voor ogen te blijven houden. Met betrekking tot het openbreken van handelsbarrières, kwam bij mij de hele discussie rond de Joint Strike Fighter weer naar boven toe. Daar werden ook gouden bergen beloofd aan het bedrijfsleven over opdrachten in de Verenigde Staten. Die inschattingen waren ver overdreven. De belastingbetaler heeft nog steeds te maken met de gevolgen van het akkoord omtrent Joint Strike Fighter. Daar deed het mij een beetje aan denken. Onze fractie maakt zich grote zorgen over het ISDS-systeem, waarbij multinationals overheden kunnen aanspreken als ze economische winst mislopen. Want via die achterdeur zullen wel publieke taken ter discussie komen te staan in het economisch licht van het hele verdrag. Dus ik ben wel een beetje teleurgesteld dat de motie niet wordt gesteund door de VV, aan de andere kant ben ik wel blij dat we er hier over in deze setting kunnen discussiëren, dank ook iedereen voor de inbreng daarvoor. En ik wil het dagelijks bestuur vragen om de zorg over TTIP te blijven uiten naar de Unie. Dank u wel.

De voorzitter: Wilt u de motie nog in stemming brengen?

Mevrouw Hoogerwerf: Ja, dat willen wij. Dank u wel.

De voorzitter: Dat bleek niet uit uw slotwoord. Dan gaat de motie in stemming. Willen degenen die voor zijn hun hand….

De heer Nanninga: Voorzitter, ik wil graag een stemverklaring doen. Morgen vindt die vergadering plaats bij de Unie van Waterschappen. Iedereen kan die tekst nalezen in de agenda. Wij vinden die tekst buitengewoon goed het idee van de motie weergeven en u heeft ook gezegd dat u zich achter de Unie schaart. Dus dat is voor ons meer dan voldoende. Dank u wel.

De voorzitter: Goed, anderen nog? Mevrouw De Zoete.

Mevrouw De Zoete: Dank u wel, voorzitter. Mijn opmerking is eigenlijk een beetje vergelijkbaar met die van de heer Nanninga. Zorgen worden geuit door de Unie van Waterschappen en dat is voor ons op dit moment voldoende. De tekst van deze motie gaat ons iets te ver en daarom steunen wij de motie niet.

De voorzitter: Dank u wel. Dan gaat hij nu in stemming…. Mevrouw Jans, een stemverklaring.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Ik sluit me aan bij de Algemene Waterschapspartij Delfland sluit zich aan bij de twee voorgaande sprekers. Wanneer Delfland zich schaart achter het standpunt van de Unie van Waterschappen, vinden wij dat voldoende en steunen wij de motie niet. Dank u.

De voorzitter: Dank, dan gaat hij nu echt in stemming. Willen degenen die voor zijn hun hand opsteken? Zeven, dank u wel. Degenen die tegen zijn, dat zullen de overige zijn als het goed is. Ja, dan is hij verworpen deze motie. Dank u wel. Ik ben aan het eind van de bespreekstukken. Voordat ik helemaal aan het eind ben van het openbare gedeelte, nadat ik alle stukken heb doorgehamerd, ben ik bij de heer Nanninga terug, want die wilde nog een cadeautje aanbieden. Hoe dat reglementair gaat weet ik niet precies, maar ja. Het woord is aan de heer Nanninga en dan gaan we kijken of die binnen de orde is, maar dat gaan we gewoon.

De heer Nanninga: Ja voorzitter, er staan ook andere agendapunten op die al zijn gepasseerd. Eentje is integriteit en cadeaus. Ik heb het bonnetje bij me. Het heeft een waarde van meer dan 50 euro, dus daar moeten we nog iets voor verzinnen, maar dat zal ik u zo overleggen. U weet, wij maken ons allemaal zorgen over de klimaatadaptie, dus ik wil in dat kader de portefeuillehouder klimaatadaptatie een cadeautje aanbieden. Als bestuurder moet je altijd het goede voorbeeld geven. ik heb ooit een folder in de bus gekregen van de heer Paul van den Berg, die heeft zijn hele huis volgegooid met zonnepanelen, u kunt van mij foto's zien op internet dat ik ze ook heb en ook braaf heb afgekoppeld. Dus ik wil graag een cadeautje aanbieden.

De voorzitter: Het wordt nu even uitgepakt. Dit bonnetje is onder de 50 euro, dus ik weet niet of ik het goede bonnetje nu heb, 16 euro 54 staat hier. De waarde is veel hoger. Maar ik probeer me aan die nota integriteit te houden, anders wordt het weer zo ingewikkeld. Het woord is buiten de orde voor de hoogheemraad Houtzager.

De heer Houtzager: Ja, dames en heren, leden van de VV. ik weet nog niet zo goed wat ik nou met deze pijp moet, want qua maatvoering is hij wat dunnetjes. Ik heb laatst thuis ook een kleine… hadden wij een kleine overstroming, omdat de afvoer van onze wasmachine die was volgelopen met zeepresten en op een gegeven moment kwam t water uit het plafond, dus of ik dat hiermee kan verhelpen dat weet ik niet. Maar het college stelt het in ieder geval zeer op prijs dat u klimaatadaptatie weer even goed op de agenda wilt zetten. Dat heeft het college ook gedaan, maar wel binnen de kaders die u als VV heeft geschetst. Want u heeft als VV bij de begroting ingestemd met het voorstel dat 2016 het jaar is van pilots en daar hebben wij geld voor beschikbaar gekregen, 150.000 euro. We hebben de gemeentes nu uitgedaagd om met die pilots te komen, zodat wij kunnen stimuleren. En in 2017 gaan wij het beleid maken. Als u het college ook binnen dat kader de ruimte geeft en vooral zorgt dat klimaatadaptatie, dat zit in de hoofden van mensen en is een proces wat we van onderop moeten organiseren. Dus wat wij willen stimuleren is buurtinitiatieven en initiatieven die komen – zoals u ook al zei: kijk naar mijn huis, hoe ik het doe, zegt het voort richting uw buren, zegt het voort naar allen, want het is echt een beweging die we met elkaar op gang moeten krijgen. Het college ziet uw inzet hiermee ook als een bijdrage daaraan en daar willen we u zeer voor bedanken.

De voorzitter: Dank, heb ik nog even een formele vraag aan de heer Nanninga. Is het nu aan de hoogheemraad persoonlijk gegeven of aan het college?

De heer Nanninga: Nou, laat ik hem aan een iemand geven, want anders wordt het inderdaad heel lastig. Ik denk dat je als portefeuillehouder klimaatadaptatie het goede voorbeeld moet geven, zoals ik al zei en daar zelf ook mee moet beginnen. Er zit een handleiding bij, u heeft hem gevonden, dus u komt daar vast wel uit.

Sluiting

De voorzitter: Goed, dit is het einde van de openbare zitting, dus de leden van de VV worden gevraagd om te blijven zitten. De tribune moet totaal leeg, ook medewerkers moeten eruit, want we gaan iets doen waar niemand bij hoort.

DEFINITIEVE LIJST STUKKEN TER KENNISNAME

KENMERK	: **1251111**	VV	**: 21 april 2016**
ONDERWERP	: Stukken ter kennisname	AGENDAPUNT	**: 06**
BIJLAGE(N)	: 0		

Delft, 14 april 2016

AAN DE VERENIGDE VERGADERING VAN DELFLAND,

	Stukken ter kennisname	**Afhandelings-voorstel**
06.01	Conceptnotulen commissie Bestuur, Organisatie en Bedrijfsvoering, commissie Stedelijk Water en Watersysteem en commissie Gezond, Schoon en Gezuiverd Water d.d. 5 april 2016	**Ter kennisname**

Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris,

de Dijkgraaf,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart

mr. M.A.P. van Haersma Buma

COMMISSIE BESTUUR, ORGANISATIE EN BEDRIJFSVOERING

Delft, 5 april 2016

AAN DE VERENIGDE VERGADERING VAN DELFLAND

Advies van de commissie Bestuur, Organisatie en Bedrijfsvoering, tevens **conceptverslag** van de vergadering op 5 april 2016 over de aan haar voorgelegde voorstellen van het college van dijkgraaf en hoogheemraden, ter behandeling in de Verenigde Vergadering van 21 april 2016.

Aanwezig:

dhr. mr. M.A.P. van Haersma Buma	dijkgraaf, voorzitter
dhr. drs. M. Smits	hoogheemraad
mevr. mr. A.J. Buisman	secretaris
dhr. ir. L.P.I.M. Hombergen	PvdA
mevr. drs. A.C.J. Jans	AWP Delfland
dhr. ir. F.L.J. van Kasteren	AWP Delfland
dhr. mr. P. van den Berg	Bedrijfsgebouwd
mevr. N.J. Dijkshoorn - van Dijk	Ongebouwd
mevr. M.D.M. Ammerlaan-Romeyn	Ongebouwd
dhr. drs. L.W. Nanninga	Water Natuurlijk
dhr. ir. J.B. Simon	Partij voor de Dieren
dhr. mr. S.F. Fekkes	50PLUS
dhr. J.G.M. Schouffoer	Natuurterreinen
dhr. R.A.C. Kuijvenhoven	CDA
mevr. drs. M.J. Hilders	VVD
dhr. mr. Y. Lont	ChristenUnie-SGP

Afwezig:

mevr. mr. Th. Eekhout	VVD

Voorts is aanwezig:

dhr. drs. M.H.J. Brandt	agendapunt B4.01
dhr. P. Coret	agendapunt B4.09
dhr. B. van Egmond	agendapunt B4.10

1. Opening, vaststellen agenda

De voorzitter opent de vergadering om 9.00 uur en heet de aanwezigen welkom.

De agenda

Mevrouw Jans wil het informatieve stuk over de RBG bespreken.

De heer Hombergen vraagt om een behandelvoorstel bij het jaarverslag en vooral over het vertrouwelijke stuk PPS. De PvdA-fractie heeft ook iets te zeggen over de precario, agendapunt B.11.

De heer Schouffoer ziet dat de schriftelijke vragen bij de bespreekstukken staan en vraagt of dit betekent dat hij zich niet specifiek als spreker hoeft te melden. De voorzitter bevestigt dat de heer Schouffoer als spreker bij dit agendapunt vermeld stond.

Met deze aanvullingen wordt de agenda vastgesteld.

2. Vaststellen notulen van de vergaderingen van 2 februari 2016

De notulen worden ongewijzigd vastgesteld.

Naar aanleiding van pagina 5 meldt de heer Nanninga dat hij geen buitenlandse bachelortitel heeft verkregen, maar dat de bachelorparty een succes was.

De toezeggingenlijst wordt ongewijzigd vastgesteld.

3. Mededelingen

a. Terugkoppeling gemeenschappelijke regelingen

Er zijn geen mededelingen vanuit de gemeenschappelijke regelingen.

b. Terugkoppeling uit Unie Commissies

Naar aanleiding van de recente ledenvergadering van de Unie van Waterschappen vertelt de voorzitter dat de discussie over de financiering van de transitiekosten digitalisering in verband met de invoering van de Omgevingswet nog steeds loopt. De stand van zaken bij de verschillende partijen wordt in beeld gebracht. Delfland heeft dit al opgepakt en hoeft geen extra kosten voor te maken. Onderhandelingsresultaten van het overleg tussen de minister en de koepels worden voor de zomer verwacht. Ook de jaarrekening van de Unie is aan de orde geweest. Hierbij bleek dat Delfland niet alleen stond in zijn kritische houding over de huisvesting van het Uniebureau.

4. B. Bespreekstukken

01. Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening

Eerste termijn

Mevrouw Hilders constateert dat het college meer in control is dan vroeger. Ze mist de reactie van de Rekeningcommissie en het accountantsverslag. Het exploitatieoverschot is een minpunt. Hopelijk kijkt de Rekeningcommissie hier kritisch naar. De prestatie-indicatoren zijn op een aantal punten in het jaarverslag onvoldoende verhelderend. Her en der ontbreken toelichting, analyse en/of maatregelen. Bij de watertoets wordt kennelijk binnen de termijn advies uitgebracht, maar er wordt niets gezegd over de opvolging hiervan. Spreekster vraagt naar de stand van zaken van het vaarwegbeheer en hoe het zit met de vijf projecten waar 3DI: welke projecten dit waren en wat ze hebben opgeleverd. Ten aanzien van de bestuurlijke watertafels vraagt ze om de toezegging van een lijstje met onderwerpen en besluitenlijsten na te komen.

Mevrouw Dijkshoorn complimenteert het college met het tijdig uitkomen van de jaarrekening. Ze is blij met het overzicht waaruit blijkt dat de aansluiting tussen de rapportages goed is. Er staat wel een aantal slordigheden/schrijffouten in de rapportage; om te beginnen staat het jaartal op pagina 1 verkeerd. Uit pagina 12 blijkt dat er een juiste beslissing is genomen met betrekking tot de belastingopbrengsten en kwijtschelding. De verschillen worden goed verklaard. Het accountantsverslag ontbreekt als bijlage. Op pagina 62 over het Natuurarrest blijkt er een afwijking te bestaan van Ongebouwd naar Natuur. Ze vraagt om een toelichting op de wijzigingen. Verder mogen diverse indicatoren scherper.

De heer Hombergen is kritisch over de jaarrekening is, omdat het verslag van de accountant en de reactie van de Rekeningcommissie ontbreken. Bij de jaarplanning van volgend jaar zou er meer tijd geboden moeten worden om ook de bevindingen van de Rekeningcommissie in de beeldvorming mee te nemen. Het jaarverslag zelf is ook bedoeld voor een breder publiek. Toch is het vrij eenzijdig afgestemd op ingewijden, met veel detailniveau, terwijl de

belangrijke kwesties niet echt naar voren komen. Spreker hoopt dat er nog een publieksversie komt. Verder vindt hij dat in het verslag niet duidelijk verantwoording wordt afgelegd over het gebruik van gedelegeerde bevoegdheden. Op verschillende plekken staat dat er zaken vertraagd zijn door personele tegenvallers. De indruk ontstaat dat de organisatie de kritische ondergrens heeft bereikt, als ziekteverzuim al tot vertragingen leidt. Dit is een zorgelijke situatie. In het toekomstbeeld van de PPS is een sluitende businesscase nodig. Spreker informeert naar het toekomstige grondgebruik in verband met de grondverkopen bij 's-Gravenzande en wat het beleid van Delfland in dezen is. De voortgang in schoon water is niet controleerbaar genoeg. Verder staan er diverse onduidelijke zinsneden in het verslag, bijvoorbeeld ten aanzien van de resultaten op innovatiegebied. Het verslag zit vol met open einden zonder verdere uitwerking van de resultaten.

De heer Kuijvenhoven is tevreden over het behoorlijke resultaat in de jaarrekening. Tegelijkertijd is de Uittredingsvergoeding uit de GR Grondwateronttrekking Delft-Noord betaald. Er zit hier en daar te veel ruimte in de begroting. Er is sprake van structureel hogere opbrengsten en lagere kosten. Het programma Instrumenten is regelmatig vaag ten aanzien van de resultaten. Het programma Organisatie bespreekt de flexibele werkplekken. Spreker hoort graag wat hier begroot was en wat de ambitie voor de komende jaren is. De energiebesparing blijkt moeilijk te halen, maar wat is de consequentie van die constatering? In tabel 6.5 staat een aantal stevige afwijkingen van de begroting, zoals de daling van sociale premies en de verdubbeling van kosten van personeel van derden. In tabel 6.6. vertoont de opbrengst van de zuiveringsheffing een significante daling.

De heer Fekkes spreekt waardering uit voor de opstellers van het jaarverslag. Voor zover zaken afwijken is de toelichting over het algemeen afdoende. De toevoer van het overschot aan de reserve aflossing heeft zijn instemming. Hij mist de verklaring van de accountant en de bevindingen van de Rekeningcommissie. Het bedrag van de 800.000 euro dat aan innovatie is besteed, mag beter worden toegelicht in termen van resultaten. Verder is de vraag hoe het kan dat er in 2016 nog steeds belastingvorderingen openstaan van 2014. Het ziekteverzuim is aan de hoge kant. Spreker vraagt of daar bijzondere factoren een rol bij spelen. Ook wil hij weten hoe de bedragen worden geboekt voor de projecten die uit 2015 doorlopen in de daaropvolgende jaren.

De heer Simon is redelijk tevreden. De tekst is een beetje aan de zakelijke kant, maar er zitten gelukkig weinig afkortingen in. De constatering dat 100% van de klachten binnen de termijn wordt afgehandeld zegt niets over de kwaliteit van de afhandeling. De prestatie-indicatoren mogen nog wel kritisch bekeken worden. Het is jammer dat energiebezuinigingsdoelstellingen niet gehaald worden. Tabel 2.3 op pagina 12 is moeilijk te interpreteren. De belastingopbrengsten zijn moeilijk tot de tabellen terug te leiden. Dat geldt ook voor frictiepost voor de personeelskosten.

De heer Lont heeft de indruk dat het scherp aan de wind zeilen her en der ondergesneeuwd raakt. Ook hij is benieuwd naar de details van de watertoets. Het lijkt erop dat er veel geleend wordt voor kasgeld. Hierop krijgt hij graag een toelichting. De prestatie-indicator voor de keur is 25%; hij vraagt zich af wat hiermee wordt bedoeld. De egalisatiereserve wordt ook voor Ongebouwd gebruikt. De vraag is of dit incidenteel of structureel is. Tot slot merkt spreker op dat Delfland doorgaans niet heel positief in het nieuws komt en vraagt hoe dit feit zich verhoudt tot het percentage eigen berichten die door de media worden overgenomen.

De heer Van den Berg vindt dat de bevindingen van de Rekeningcommissie zeker voor de VV ontvangen moeten worden om uiteindelijke conclusies over het jaarverslag te kunnen trekken. Wellicht kan de voorzitter nu vast mondeling een toelichting geven op de conclusies van de Rekeningcommissie. Het voorspellend vermogen van de begroting lijkt toch wel iets te wensen over te laten. Spreker vraagt welke inspanningen het college doet om het realisme van de begroting te verbeteren. In tabel 4 over de frictiekosten blijft onduidelijk welke frictiekosten en stelposten zijn benut en welke lering eruit wordt getrokken. Spreker vraagt om een toelichting op de toevoeging van 2,2 miljoen euro voor dubieuze debiteuren. Hij betwijfelt sterk of het mogelijk is om het resultaat toe te voegen aan de Reserve aflossing 2023, terwijl deze nog niet bestaat. Ook is hij benieuwd welk effect deze reserve zal hebben

voor de schuldenpositie. Op beide vragen wil hij graag voor de VV een antwoord. Nu de aanbesteding voor de huisvesting is geslaagd, is de vraag hoe gunstig deze is uitgevallen. Een publieksvriendelijke versie van het jaarverslag zou zeker wenselijk zijn.

Mevrouw Jans vindt het verslag en de managementsamenvatting leesbaar, al staan er enkele redactionele fouten in. Ze adviseert het college voortaan iemand te laten meelezen. De toelichting is uitgebreider dan in het verleden. De Bestemmingsreserve aflossingen en leningen zou eerst door middel van een VV-besluit tot stand moeten worden gebracht, alvorens er kan worden besloten tot toevoeging van het resultaat. Ze kan zich niet herinneren dat hier al een besluit toe genomen was. De prestatie-indicatoren zijn onvolledig, verschillend van karakter en gaan meer over activiteiten dan over resultaten. Het resultaat fluctueert behoorlijk. Gelukkig is er een positief resultaat ten opzichte van de begroting. Het is wel belangrijk om de oorzaken van de verschillen te evalueren en te achterhalen of ze structureel of incidenteel zijn. Op pagina 10 staat dat er drie kredieten zijn voor huisvesting, waarvan één taakstellend. Spreekster is van mening dat ze alle drie taakstellend zouden moeten zijn. De 800.000 euro voor innovatie is mooi, hoewel de vraag is of de innovatieve kracht van Delfland niet zo groot is dat het hele budget besteed had kunnen worden. Het vaarwegbeheerproject zou zijn afgerond, maar het effect ervan wordt niet duidelijk gemaakt. De financiering van Delfland wordt tegenstrijdig uitgewerkt. Op pagina 55 staat dat er 15 leningen zijn met een totaal van 521 miljoen euro, maar op pagina 57 staat dat er sprake is van 911 miljoen euro opgenomen leningen. Ze krijgt graag een toelichting op dit verschil. Qua weerstandscapaciteit zit Delfland ver boven uitmuntend, maar spreekster vraagt zich af of de berekening wel helemaal goed is gegaan, want in de inleiding staat dat deze capaciteit 9,5 miljoen euro bedraagt, terwijl in de berekening zelf 5,1 miljoen euro staat. Tot slot vraagt spreekster om een toelichting op de afwijkingen in de tabel op pagina 62 en een schets van de toekomst.

De heer Nanninga vond het stuk behoorlijk begrijpelijk. De leesbaarheid van de managementsamenvatting is niet zodanig dat deze voor een breed publiek geschikt is, maar het waterschap heeft genoeg folders die dat wel zijn. Er is toelichting nodig op het effect van de beoogde aflossingsreserve op de schuldenpositie. De zin over doelrealisatie die 'volgens plan' zou lopen, is erg cryptisch. Het is erg dat de rekeningcommissie het accountantsrapport nog niet heeft gezien. Er is ook niets terug te vinden over het buitenlandbeleid van het waterschap. Het verheugt spreker dat de handhaving volgens pagina 10 bijna is gehaald. Het aantal posten op communicatiegebied is kennelijk gestegen, maar is dit te danken aan inspanningen van het waterschap zelf? Spreker vraagt hoe het project van het Erasmus Medisch Centrum tot stand is gekomen. Verder is hij benieuwd hoe het gaat met de aanpak van fraudeurs, dit in het licht van het feit dat er in Rotterdam meer dan 3000 fraudeurs op uitkeringsgebied zijn betrapt. Deze mensen hebben mogelijk ook onterecht kwijtschelding gekregen. Hij vraagt of hierover een lijntje met de RBG is opgetuigd.

De heer Schouffoer mist eveneens het verslag van de accountant en de Rekeningcommissie. Hij vraagt het college ervoor te zorgen dat deze documenten voortaan voor de commissie BOB al beschikbaar zijn. Wellicht is daar een motie voor nodig ten aanzien van de Rekeningcommissie. Als het qua planning niet lukt om het accountantsverslag tijdig af te hebben, zou het zeer te waarderen zijn als de accountant volgend jaar bij deze commissievergadering aanwezig zou zijn om vragen te beantwoorden. Er zijn vrij veel afwijkingen tussen de rapportagemomenten en dat geeft geen goed gevoel. Spreker vraagt het college te onderzoeken wat ervoor nodig is om dergelijke afwijkingen te voorkomen. Op pagina 34 staat een tabel waarin de energieproducten van zuiveringen wordt gemeld. Het lijkt spreker een goede aanvulling om in een aparte paragraaf te vermelden welke en hoeveel energie Delfland precies gebruikt en wel deel daarvan groen is. Aan een dergelijk overzicht kunnen ook CO_2-emissies worden gekoppeld. Op pagina 35 staat iets over de voortgang in de samenwerking tussen Delfland en Rijnland. Spreker betreurt het dat deze blijft steken en is benieuwd wat het college hieraan gaat doen. Hier valt immers veel winst te behalen. Het bedrag aan verontreinigingsheffing dat op pagina 63 wordt genoemd, is vrij laag en vertoont flinke fluctuaties. De vraag is of deze heffing plaatsvindt op basis van bestaande vergunningen, want in dat geval mogen ze als bekend worden verondersteld. Ook vraagt spreker zich sterk af hoe rechtmatig de egalisatiereserve is. In hetzelfde staatje, bij belastingopbrengsten, is te zien dat de opbrengsten van categorie Natuur nogal verschillen

tussen raming en uiteindelijk resultaat. Spreker vraagt zich af hoeveel andere dan de terreinbeherende organisaties natuurheffingen betalen. Want ook agrariërs die land hebben met een natuurbestemming betalen natuurtarief, evenals ook drinkwaterleidingbedrijven.

Beantwoording

Als voorzitter van de Rekeningcommissie, gaat mevrouw Jans in op de vragen over de Rekeningcommissie. Ze licht toe dat de Rekeningcommissie op 23 maart de jaarrekening heeft behandeld. Daarbij is gestart met een presentatie door de accountant. De Rekeningcommissie heeft de jaarrekening een aantal dagen voor behandeling ervan ontvangen. Volgens het tijdpad wordt de jaarrekening eerst binnen Delfland behandeld in het portefeuillehoudersoverleg en in het college van dijkgraaf en hoogheemraden. Daarna wordt het achtereenvolgens behandeld in de Rekeningcommissie, de vakcommissie en in de VV. Momenteel is de Rekeningcommissie druk doende haar advies af te stemmen. Vervolgens zal het voor de VV-vergadering aan de leden worden toegezonden, zodat het in overweging genomen kan worden voor de bespreking. Als men vindt dat het advies van de Rekeningcommissie al voor de vakcommissies beschikbaar moet zijn, heeft dat consequenties voor het tijdspad, dat nu al behoorlijk strak is.

De heer Nanninga vraagt waarom de accountant zijn bevindingen al wel kon presenteren, maar kennelijk nog niet op papier had staan.

Mevrouw Jans heeft hier geen reden voor vernomen. Er was wel een verslag toegezegd, maar het is niet gebeurd. Het advies van de Rekeningcommissie aan de VV is om akkoord te gaan met de jaarrekening, met in achtneming met een aantal adviezen en opmerkingen dat nog onder constructie is.

Hoogheemraad Smits zal de geuite complimenten voor het jaarverslag aan de organisatie overbrengen, want er is hard aan gewerkt. De discussie over de inhoud wordt ook intern gevoerd. Het aantal pagina’s neemt jaar over jaar toe, evenals de vragen erover. Zelf zou spreker liever komen tot een beknopter jaarverslag. Vooral het krappe tijdschema speelt altijd een rol, zowel bij de accountant als bij de Rekeningcommissie. Hij is bereid te zoeken naar de mogelijkheid om iets meer ruimte in het tijdpad te vinden. Het primaat ligt bij de politiek. De Rekeningcommissie heeft een eigen positie. Er is dit jaar gewerkt met een nieuwe accountant, die goed te werk is gegaan. Zijn bevindingen komen nog op papier naar de VV voordat de behandeling plaatsvindt. Het ligt niet aan de accountant dat dit nog niet is gebeurd, maar aan het bestuurlijk krappe schema. De hoogheemraad deelt de kritiek op het feit dat de verschillende bevindingen niet eerder beschikbaar waren en zal dit voor volgend jaar als verbeterpunt meenemen.

Realistischer begroten is ook altijd sprekers eigen streven. Er zijn echter elementen die ervoor zorgen dat de begroting wordt overtroffen. Als voorbeeld noemt hij de rekenrente die een voordelig effect heeft, door hier niet op voorhand op te corrigeren. Hetzelfde heeft zich voorgedaan bij de belastingopbrengsten. Die waren in de afgelopen jaren heel positiever dan geraamd. De RBG is een nieuwe organisatie, die zich de afgelopen jaren heeft geperfectioneerd. Dit heeft ertoe geleid dat het aantal ingezetenen en bedrijven is opgeschroefd naar een reëler niveau. Dit maakte dat er met terugwerkende kracht aanslagen opgelegd konden worden. De inhaalacties van de RBG leidden tot een groot aantal aanslagen met terugwerkende kracht over voorgaande jaren, maar dit bestand zal opdrogen. Innovatie is onderdeel van iedere portefeuillehouder. Spreker gaat bij alle fracties langs om opmerkingen over dit onderwerp te vergaren. Vorig jaar is inderdaad 800.000 euro van het innovatiebudget opgegaan, waardoor 200.000 euro naar het exploitatieoverschot ging. Dit jaar wordt het volledige miljoen wel opgemaakt.

De heer Hombergen vraagt ter interruptie wat het werkelijke effect is geweest van de investeringen in innovatie, niet om waar het geld aan is uitgegeven. Het lijkt de heer Schouffoer nuttiger om het college te vragen om een overzicht van de resultaten van 5 jaar innovatie. Heemraad Smits meldt dat er de komende jaren ontwikkelingen op stapel staan, waarvan de verwachtingen hoog zijn. Daar moet in geïnvesteerd worden. Hij voorspelt dat innovatie hoog op de agenda zal blijven staan.

Spreker vervolgt met een antwoord op mevrouw Hilders. Haar vraag om concretisering van de evaluaties wordt genoteerd. De schrijffouten in het jaarverslag worden meegenomen als leerpunt. De verandering in het kwijtscheldingsbeleid loopt. Voordat erover is besloten, is gesproken met wethouders van sociale zaken en er wordt nog steeds met hen overlegd. Er wordt gepoogd de problematiek van de kwijtscheldingen op een ander niveau neer te leggen. Het gaat in totaal om 54.000 huishoudens. Mensen die voor het eerst een aanslag hebben gekregen, hebben deze al voor 60% a 70% betaald of zijn begonnen met betalen, via een regeling van automatische incasso. De stijging van het vermogen zit in het bedrag aan jaarlijkse investeringen. Er lopen daarnaast ook investeringsprojecten van vorige jaren. Er loopt altijd een bedrag van 90 miljoen euro tot 100 miljoen euro aan investeringen.

Er komt een schriftelijk antwoord op de vraag naar de natuurhectaren. Ook de indicatoren zullen daarbij onder de loep worden genomen. De presentatie van het jaarverslag naar buiten heeft de aandacht. De mogelijkheid om tot een populaire versie te komen wordt bekeken. Van PPS weet de heer Hombergen zelf het meest af. De PPS-constructie is een punt van discussie. Spreker zal het advies van de heer Hombergen om er een sluitende businesscase van te maken, met een eindig jaartal, doorgeven aan zijn met PPS belaste collega. De grondverkoop in ’s-Gravenzande betrof enkele percelen achter de duinen, waarop de bestemming glastuinbouw rustte. Deze percelen heeft Delfland niet nodig en konden worden afgestoten,.

De heer Brandt gaat in op de vraag over de meerjarige projecten. De financiële boeking van een meerjarig project wordt als onderhanden werk op de balans opgenomen en uiteindelijk na afronding van het project geactiveerd.
De tabel op bladzijde 57 geeft aan dat in totaal € 911 miljoen aan activa is opgenomen. Hiertegenover staan onder andere € 521 miljoen aan langlopende leningen. Het overigeis gefinancierd met kortlopende leningen en rekening courant krediet.
De heer Smits vervolgt dat energiebesparing een belangrijk item is. Lastig is dat bij de totstandkoming van Delfluent als grote energiegebruiker al een aantal besparende maatregelen zijn genomen, die achteraf niet meer kunnen meetellen bij de 2%. Verder wordt gekeken naar de mogelijkheid van windmolens op Delflands grondgebied. Ook het project smartpolders worden meegenomen om het percentage te verbeteren, evenals andere voorbeelden van innovaties. De suggestie van een energietabel vindt spreker positief.

De heer Schouffoer wijst er per interruptie op dat andere waterschappen energiestrategieën en energienota’s hebben. Delfland hoeft dus niet zelf het wiel uit te vinden. Hoogheemraad Smits sluit zich hierbij aan. Het feit dat het al ‘moeilijk‘ is om de 2% energiebesparing te halen, wordt opgepakt als een extra prikkel om er extra hard aan te werken. Deze ambitie zou van de heer Kuijvenhoven duidelijker uit het verslag mogen spreken.

Hoogheemraad Smits vervolgt dat de rekening-courant daalt dankzij het bezuinigingsbeleid en de hiermee gepaard gaande kasstroom. Er is nog steeds ruimte voor een tijdelijke extra kasgeldlening, maar hier wordt steeds minder gebruik van gemaakt. Er mag op dit punt initiatief van het college worden verwacht. De reserve aflossing bestaat inderdaad nog niet, dus daar moet een apart voorstel over komen. Dit zal er zijn voordat de jaarrekening wordt vastgesteld. Met betrekking tot de prestatie-indicatoren ontvangt de hoogheemraad graag concrete suggesties van mevrouw Jans.

Het risico op de investeringen komt op een ratio van 10. Dat is comfortabel en duidt op goed beleid. Het klopt dat er minder wordt geleend. Over de uitvoering van de nieuwe kwijtscheldingsregelingen wordt met de wethouders van sociale zaken van de inliggende gemeenten gesproken. Er wordt aan gewerkt om hier via de regionale Belastingdienst gegevens over te krijgen. Op de vraag van de heer Schouffoer over de accountant: deze kan wellicht een keer kennis komen maken met de commissie, maar als de VV wil dat de accountant structureel eens per jaar vergaderingen bijwoont als het gaat om de accountantsverklaring, moet daar ook financiële dekking voor worden gevonden. De heer Hombergen sluit zich aan bij het verzoek van de heer Schouffoer.

De voorzitter vult aan dat als deze wens werkelijk leeft, men daar een voorstel over in moet dienen in de VV, inclusief dekking van het tarief van de accountant. Als voorstadium kan hier een vraag over bij de Rekencommissie worden ingebracht.

De heer Nanninga merkt per interruptie op dat hij het al prima geregeld vindt. Het zou bovendien de positie ven de Rekeningcommissie ondergraven als het anders gedaan wordt. Mevrouw Hilders kan zich vinden in het voorstel om eerst een vraag bij de Rekeningcommissie neer te leggen.

Hoogheemraad Smits vervolgt dat hij schriftelijk zal ingaan op de verontreinigingsheffing. Het besluit om de weeffout ten behoeve van Ongebouwd met 200.000 euro te compenseren, is door de VV genomen. Deze jaarrekening gaat naar de provincie. Deze let als toezichthouder scherp op de rechtmatigheid. Er is niet op voorhand met de toezichthouder over deze beslissing gecommuniceerd; dat is ook niet gebruikelijk. Ook de natuurheffingsvraag komt schriftelijk aan bod.

De voorzitter vervolgt de beantwoording. Hij licht toe dat de omslag om anders met de ramingen om te gaan, betekent dat er ook andere risico's ontstaan. Deze komen bij de Kadernota aan de orde. Hoe dan ook is het onrealistisch te verwachten dat men ooit op nul afwijking uitkomt. Men zou kunnen praten over welke grens redelijk is.

De bezuinigingen op de formatie van Delfland in de afgelopen jaren heeft effecten. De werkdruk is hoog en bij uitval moeten alle zeilen bijgezet worden. Zo zit op de post innovatie maar één medewerker, dus ontstaat er meteen vertraging als deze medewerker uitvalt. Het ziekteverzuim bevat twee types: een aantal landurige zieken met slechte perspectieven tikken in de percentages hard aan. Dan zijn er de mensen waar werkdruk en gezinssituaties een rol spelen. Er is afgelopen jaren wel behoorlijk in personeel gesneden en dat kan niet zonder druk. De flexibilisering wordt verder doorgezet om de stijging van lasten tegen te gaan.

Ten aanzien van de watertoetsen zal worden nagevraagd of er aantallen worden bijgehouden. Het bebordingsplan voor het vaarwegbeheer is af. Beleid rond brughoogte e.d. worden geregeld. Delfland legt zelf geen bruggen aan, maar kijkt wel mee in de plannen van de gemeente. Voor 3Di is steeds meer aandacht. Er is een brief over de vorige bestuurlijke watertafel onderweg naar de VV. De vraag over het verantwoording afleggen over gedelegeerde bevoegdheden wordt besproken in de werkgroep monisme. Het gestegen percentage van communicatie van 55% naar 80% dat door de media wordt overgenomen, is te danken aan inzet van beide kanten. Het initiatief ligt eerst bij het waterschap, die brengt informatie via persberichten naar buiten. Vervolgens worden er Wob-verzoeken ingediend en komen er artikelen over in de media.

De heer Hombergen vraagt per interruptie of de afdeling Communicatie dit soort knipsels ook naar de VV zou kunnen sturen. De voorzitter meldt dat hieraan wordt gewerkt.

De voorzitter vervolgt dat de organisatie geen 'thuiswerkers' kent, maar er werken wel meer mensen thuis. De mensen van de Phoenixstraat zitten nu hier. Wat betreft frictiekosten kan worden gemeld, dat Delfland hier zuinig mee omgaat. Het bestede bedrag is het resultaat van zware onderhandelingen. Dat er niets gemeld wordt over het buitenlandbeleid, is simpelweg omdat er op dit punt geen bijzonderheden te melden zijn. Het onderwerp heeft volop de belangstelling, daar is de organisatie zich van bewust. Er zijn echter heel veel onderwerpen die in de jaarrekening aan bod komen en er is ook het streven de jaarrekening niet al te lijvig te maken. Spreker wil er wel over nadenken om in de loop van het jaar een informatieve brief over het buitenlandbeleid rond te sturen. Daar komt hij op terug. In de samenwerking met Rijnland wordt nu op uitsluitsel gewacht van Rijnlandzijde ten aanzien van de zuivering. De onderhandelingen gaan gewoon door.

De heer Schouffoer merkt per interruptie op het jammer te zouden vinden als de toenaderingspogingen behalve met Schieland nu ook met Rijnland zouden stokken. Hij roept ertoe op de VV op de hoogte te houden. De voorzitter zal dat doen zodra er iets te melden is, maar nu wordt er gewacht op een reactie van Rijnland. Hij vervolgt met de centrale voorzuivering. Als de glastuinbouw aan voorzuivering doet, wordt daarvoor betaald. Het is

niet direct voor de hand liggend dat Delfland hier een eigen BV voor op zou richten. Er zal administratief een heffing voor worden opgelegd.

Tweede termijn

Mevrouw Hilders heeft nog geen antwoord op haar vraag wat er concreet van innovatie terecht is gekomen. Ze vraagt of de VV ervan uit kan gaan dat de projecten in de innovatienota nader worden beschreven. Ze is blij met de toezegging dat de losse eindjes worden verbeterd. De energiebesparingsdoelstelling van 2% is bepaald op een ongunstig moment. In de periode ervoor waren er net grote stappen gezet.

Mevrouw Dijkshoorn vraagt waarom de toevoeging aan de tariefegalisatie is verdwenen en of de afspraak om de egalisatiereserve weer op te laten bouwen daarmee niet in het geding komt.

De heer Hombergen voelt zich nog steeds ongemakkelijk bij de bespreking zonder accountantsrapport en bevindingen van de Rekeningcommissie. Hij schrikt van het verhaal over scherp aan de wind zeilen, met betrekking tot personeelsbeleid. Zeker als Delfland nog verder wil bezuinigen. Hij neemt het ziekteverzuim zeer serieus. Spreker was onlangs bij Waternet, waar een bord stond dat vermeldde hoelang er al was gewerkt zonder incidenten. Gezien het tragisch ongeval dat vorig jaar binnen Delfland heeft plaatsgevonden, verdient het thema incidenten in relatie tot ziekteverzuim ook aandacht. Dit staat echter niet in het jaarverslag, hopelijk volgend jaar wel. Op pagina 8 over gezuiverd afvalwater staat dat er geen geuroverlast veroorzaakt meer 'hoeft te worden'. Dit lijkt een wat verhullende schrijfstijl die in het midden laat of het wel of niet goed is gegaan. De zin op pagina 47 over human resource management en het strategische organisatiebeleid zegt al helemaal niets. Wat wil men hiermee zeggen?

De heer Kuijvenhoven onderschrijft de oproep om in de procedure het accountantsverslag en de Rekeningcommissie mee te nemen in BOB. Hij denkt dat er gezien de presentatie van de accountant tijdens de VV een goede inhoudelijke discussie kan worden gevoerd en hoopt dat het geen herhaling van zetten wordt.

De heer Fekkes deelt de zorgen van de heer Hombergen over het ziekteverzuim en de belasting van medewerkers. Hij vraagt of hij de uitspraak van de Hoge Raad inzake de OZB-kwestie Harnaschpolder kan inzien.

De heer Simon is aangenaam verrast door de ambitie voor energiebesparing.

De heer Lont vraagt of er werkelijk helemaal niets wordt teruggekoppeld over de watertoets. Het lijkt hem niet zo belastend om dat te doen. Hij heeft nog geen antwoord op de vraag waarom de prestatie-indicator op 25% staat. De vraag over rechtmatigheid is naar zijn idee behandeld. De heer Schouffoer vindt dit echter niet voldoende, want er is niets gezegd over of het feitelijk rechtmatig is.

De heer Van den Berg heeft de reden voor de toevoeging wegens dubieuze debiteuren nog niet gehoord. Evenmin kreeg hij een antwoord op de vraag naar het besluit om bij de jaarrekeningresultaten naar een niet bestaande reserve over te brengen. Hij denkt dat de VV een voorstel moet goedkeuren om deze reserve op te richten. Ook wil hij weten wat het effect van deze reserve op de schuldenpositie is. De voorzitter zegt toe na te zullen lopen of hier nog een besluit over moet komen. Bij de Kadernota wordt er in ieder geval uitgebreid op de effecten teruggekomen. In het collegeakkoord is vastgelegd om het overschot apart te zetten 'ten behoeve van' de schuldenpositie. Dit is daarvan de vertaling. Als men deze reserve niet wil, komt het resultaat in de algemene reserve. Er is in de P&C-cyclus geen ruimte om het nog eens anders te doen. Mensen moeten al overwerken en de grenzen zijn bereikt. De heer Van den Berg vraagt om dan tenminste iets van een toelichting bij het besluit te voegen. Hij vraagt of er nu wel of geen publieksvriendelijke versie van het jaarverslag komt.

Mevrouw Jans zou graag extra informatie over personeel in het jaarverslag opgenomen zien, bijvoorbeeld tabel met het hoe het ziekteverzuim van mannen en vrouwen zich procentueel

en qua leeftijdsopbouw tot elkaar verhoudt. Ze is ook benieuwd wat er wordt bedoeld met het flexibiliseren van het personeelsbeleid. De prestatie-indicatoren ontbreken niet zozeer, maar zijn onevenwichtig tussen de programma's. De effecten van de toevoeging aan de reserve aflossingscapaciteit moeten wel enigszins inzichtelijk worden gemaakt.

De heer Nanninga hoort ieder jaar weer terugkomen dat het gaat over realistisch begroten. Wat hij belangrijker vindt, is hoe de afwijkingen worden gemotiveerd. Dit gaat steeds beter. Scherp aan de wind varen betekent scherper begroten en een grotere kans op afwijkingen. De vraagt is ook hoe realistisch 'realistisch' is. Tijdens de presentatie over de smartpolder bleek dat het rendement bijzonder slecht is. Spreker wil daarom graag weten hoe dit project is ingegeven, wie de initiatiefnemer is en hoe de beoordeling voor het aangaan van innovatieve projecten verloopt.

De heer Schouffoer vindt het fijn te horen dat de opmerkingen over energie en CO_2 worden meegenomen. Misschien kan dit terugkomen in het verslag van de rekeningcommissie.

Beantwoording

Heemraad Smits vindt het verstandig om bij de kadernotapresentatie aan te geven dat er in de afspraken met Delfluent en de Harnaschpolder efficiënties zijn ingebakken. Creativiteit moet aanwezig blijven en ideeën vanuit de VV zijn altijd welkom. De vraag over het Natuurarrest kan wellicht schriftelijk beantwoord worden via het vragenformulier. In het financiële kader wordt het kantelen van de stijging van de tarieven betrokken met behulp van grafieken. In het kader van het beleidsakkoord is afgesproken de weeffout te compenseren en die afspraak blijft overeind. De specifieke fondsen behouden de mogelijkheid om te compenseren als belastingopbrengsten per categorie tegenvallen. Daar is een techniek voor. Hier komt een notitie, waarin ook de reserve van Ongebouwd meegenomen wordt.

De voorzitter vervolgt op de vraag van de heer Hombergen of het vervoeren van slib al geurloos gebeurt, dat het college aangeeft wat er kan, maar dat Delfluent verantwoordelijk is aan de andere kant. Als er klachten bij Delfland binnenkomen, onderneemt de organisatie actie. De portefeuillehouder van vanavond zal worden voorbereid op deze vraag.

Hoogheemraad Smits vervolgt dat hij met de heer Kuijvenhoven hoopt dat er in de VV geen herhaling van zetten nodig zal zijn. De grafieken van de reserves komen in de kadernota. De publieksvriendelijke versie heeft de aandacht.

De heer Brandt licht toe dat de accountant naar aanleiding van de boeken van de RBG heeft geadviseerd tot de toevoeging van 2,2 miljoen euro voor dubieuze debiteuren. De reden hiervoor is onbekend. Daar komt nog een schriftelijk antwoord op. Begrotingen zullen inderdaad nooit tot op de cent accuraat blijken. Het project Smartpolders is een zeer positief gewaardeerd initiatief, dat ook als zeer kansrijk werd beschouwd. Het is nog steeds mogelijk om er een succes van te maken, waardoor het op termijn tot een positief resultaat kan leiden. Er ligt een enorm potentieel van energie.

De voorzitter was zelf verantwoordelijk voor de mistige zin die de heer Hombergen voorlas over human rescources management. Het was bedoeld als een soort samenvatting van veel details maar werd onverhoopt te vaag. Er zijn aanknopingspunten uit het medewerkersonderzoek gekomen voor werkgerelateerd ziekteverzuim.

De secretaris-directeur vult aan dat het door de heer Hombergen aangehaalde ongeval in december 2014 heeft plaatsgevonden en daarom niet in dit jaarverslag staat. Onlangs is het ziekteverzuim via de Arbodienst over 2015 geëvalueerd. Daar lijken geen grote percentages van werkgerelateerd verzuim in te zitten. Het ziekteverzuim onder relatief jonge medewerkers in functies dicht bij het bestuur en met thuis een druk gezin, lijkt wel relatief hoog. Verder vindt op dit moment een medewerkersonderzoek plaats, dat aanvullende informatie zal opleveren.
De voorzitter geeft aan dat er op een later moment een informatieve brief aan de VV kan worden gestuurd over de verschillende rapportages.

Het werken met een flexibele schil wordt in Euro's benaderd en niet in fte's. Het gaat dan om hoeveel geld er nodig is voor de prestaties en de taakuitoefening en niet over hoeveel fte's.

Het Erasmus MC heeft een grootverbruikerscontract met de energieleverancier. Gekoppeld aan de lage energiekosten ontstonden daar problemen mee. Er wordt wel gezocht naar mogelijkheden om op te schalen.

De heer Schouffoer vraagt per interruptie of het waterschap dan als lounging customer, alsmede dienstverlener of als facilitator optreedt. De voorzitter antwoordt dat het waterschap in de basis iets kan leveren, maar in wezen geen energieleverancier is. Het Erasmus is gebruiker en geen energieleverancier, maar samen willen beide partijen wel graag zorgen dat het project verder komt.

De jaarrekening gaat als bespreekstuk door naar de VV.

02. Normen- en toetskader

Het voorstel wordt als hamerstuk doorgeleid naar de VV.

09. Informatiebeveiliging

Eerste termijn

De heer Hombergen vraagt of er testscenario's worden vastgesteld. Bij de Rijksoverheid zijn hier bepaalde baselines voor. Hij vraagt wat hier van toepassing is, of er interne of externe audits plaatsvinden en in hoeverre er samenwerking is met andere waterschappen.

De heer Van Kasteren wat de relatie is tussen de zaken die zijn opgepakt naar aanleiding van het rapport van Boer & Croon en deze notitie over informatiebeveiligingsbeleid. In het stuk staat dat de taken naar bepaalde functies worden gedelegeerd en dat er eens in de drie jaar wordt getoetst. Hij vraagt om een toelichting waarom er niet door alle afdelingen een driejarige toets wordt gedaan.

De voorzitter antwoordt dat in Unieverband ook over informatiebeveiliging wordt gesproken. Op pagina 6 staat hoe de beoordelingen worden gedaan. Op basis van het Boer & Croonrapport is de I&A-functie op een hoger plan getild. Ten aanzien van hacken is aan de CIO gevraagd, wat er gebeurt als 'alles is gehackt' en of men dan iets kan de systemen van Delfland. In samenwerking met de TU Delft worden nieuwe ontwikkelingen op de voet gevolgd. Het gaat hierbij om de vraag wie de beschikking heeft over de benodigde sleutels. De VV kan binnen enkele maanden nadere informatie verwachten. De volgende stap is om alert te zijn op wat je moet doen als je gehackt wordt.

De heer Brandt meldt dat dit plan de basis vormt voor teamplannen die de komende jaren worden uitgewerkt. Er worden ook tests uitgevoerd en er komt een interne en een externe audit. De samenwerking met Rijnland en Schieland wordt op ambtelijk niveau zeer nauw aangehaald.

Tweede termijn

De heer Hombergen is blij dat er ook wordt gewerkt aan interne en externe audits. Hij hoopt dat er ook steekproefsgewijs wordt onderzocht hoe het loopt.

De heer Van Kasteren vraagt of de interne audit losstaat van de werking van de interne processen.

De heer Coret vult aan dat er is gekozen voor een stuk van beperkte omvang. Daaronder ligt een uitgebreid maatregelenplan. In 2016 wordt dit plan voltooid om de veiligheid van Delfland te waarborgen. De audit is een toetsing of de maatregelen worden uitgevoerd.

Het stuk wordt voor kennisgeving aangenomen.

10. Uitvoeringsprogramma 2016 toezicht en handhaving

Eerste termijn

Mevrouw Ammerlaan maakt haar complimenten voor het stuk. Ze vindt dat er wel erg veel nadruk ligt op de land- en tuinbouw en gelooft dat er winst te behalen is bij industrie en particulieren. Er komt een toezichtplan voor overige directe lozingen, maar hoe worden de zojuist genoemde sectoren daarin opgenomen? De veehouderij wordt genoemd als risico voor de waterkwaliteit. De vraag is welk risico en waarom. Vanuit de LTO is onlangs een presentatie gegeven waaruit blijkt dat het best goed gaat met de waterkwaliteit in de diverse polders. Ze denkt daarbij aan het project van de erfafspoeling. Spreekster vreest dat er op een risico wordt ingezoomd dat feitelijk niet voor dit gebied geldt. Het is van belang om goed te weten wat hier wel en niet van toepassing is. Daarom zou het goed zijn om bij de VIC aan te haken, maar tot dus ontbreekt Delfland daar helaas. Op pagina 20 onder samenwerking ontbreekt de agrarische sector volledig. Hetzelfde geldt voor pagina 23. Er is verder een aantal zaken in ontwikkeling, waaronder het communicatieplan. Spreekster is benieuwd hoe hierover met de VV wordt gecommuniceerd. Toezicht en handhaving zijn zeer bepalend voor het succes van de maatregelen en voor het imago van Delfland. De prestatie-indicator voor het klantcontactcentrum zegt dat 90% volgens de normen afgehandeld moet worden. Kennelijk loopt dit niet soepel. Tot slot dateert de toezicht– en handhavingstrategie van 2013. De vraag is of deze daarmee nog wel up-to-date is. Tot slot vraagt spreekster naar welke externe partners dit stuk gaat en in welke vorm.

De heer Hombergen vindt toezicht en handhaving erg belangrijk, omdat de waterkwaliteit in dit gebied niet op orde is. De vervuiling komt van binnenuit. Om over vijf à zes jaar schoner water te hebben, is adequate handhaving nodig. Op pagina 8 staat dat er krap is begroot. Het risico dat er niet volledig kan worden gerealiseerd, is daardoor groter dan in andere jaren. Hier schrikt spreker van. Er is wel degelijk een gevaar dat als het toezicht onvoldoende is, de vervuiling weer verder gaat toenemen. Soms zijn risicolocaties bekend waar men eigenlijk vaker en strenger moet gaan handhaven. Spreker vraagt of er op grond van deze kennis 'risicogestuurd' wordt gehandhaafd.

De heer Nanninga vindt handhaving een van de belangrijkste instrumenten om het water in het gebied schoner te maken. Hij is blij met de reactie van mevrouw Ammerlaan op het stuk. Ook hij vindt krap begroten een risico voor de kwaliteit van de handhaving en hoopt dat de hoogheemraad op dit punt ingaat. Hij is verheugd te horen dat de doelstellingen in grote lijn wel zijn gehaald.

Beantwoording

De voorzitter neemt het voorwoord erbij. Het terugdringen van ongewenste emissies blijft topprioriteit, maar met enkel handhaving kom je er niet. Er is daarom een andere aanpak geformuleerd. Tussen de oren wordt gedaan aan mentaliteitsbeïnvloeding. Het is een aanpak die breed met andere overheden samen wordt ingezet. Handhaving en toezicht vormen daar nog altijd een onderdeel van. Toch zijn er grenzen aan wat men kan doen, zowel door beperkingen in budget als in mankracht. Er blijven risico's bestaan voor de waterkwaliteit. De strategie van 2013 geldt nog onverkort. De prestatie-indicatoren zijn strak neergezet. De winst moet gaan zitten in de glastuinbouw en de mentaliteitsverandering. Ieder is voor de eigen vervuiling verantwoordelijk.

De heer Van Egmond vult aan dat er in Delfland weinig andere lozingen voorkomen. De bulk komt van landbouw of stedelijk gebied. Andere vervuilers zijn meegenomen in het algemene beleid. De heer Nanninga weet dat er ook veel geloosd wordt door verfverwerkende fabrieken en slachterijen en vraagt of hier ook specifiek op wordt ingezet. De heer Van Egmond antwoordt dat er nauw wordt samengewerkt met omgevingsdiensten uit het gebied. Als er iets misgaat, heeft Delfland daar doorgaans vrij snel kennis van. Voor de zwaarste industrie krijgen we hulp van Hollandse Delta, die hier iets meer in is gespecialiseerd. Meldingen zijn overigens altijd welkom bij het KCC.

Tweede termijn

Mevrouw Ammerlaan had nog een vraag over de externe partners openstaan. De heer Van Egmond antwoordt dat het een openbaar stuk is, dat actief naar medeoverheden wordt gestuurd en op de website wordt geplaatst.

De heer Hombergen wil meer stilstaan bij het risico van het niet behalen van beleidsdoelstellingen. Het gaat hem niet alleen om financiële doelen, maar ook om uitvoeringsdoelen. De voorzitter antwoordt dat het hele formulier zal worden bekeken, omdat het kennelijk niet goed werkt. De heer Hombergen vraagt of Delfland weleens lozers laat lopen omdat er te weinig tijd en mankracht voor de handhaving is. De voorzitter antwoordt van niet. Het meldingensysteem loopt goed, waaronder dat met apps. Er zijn geen meldingen die niet worden opgepakt. Hooguit kan het voorkomen dat er qua toezicht dingen worden uitgesteld die minder prioriteit hebben.

Het stuk wordt voor kennisgeving aangenomen.

11. Beantwoording van schriftelijke vragen van Natuur inzake precario

Eerste termijn

De heer Schouffoer pleit voor modernisering van het systeem, omdat precarioheffing onder vuur ligt. Hierbij gaat het om eigen leidingen, maar ook leidingen van derden. Mogelijk kan vaker gebruik worden gemaakt van zakelijke rechten of huurcontracten met partijen die grond van Delfland willen gebruiken. Het voordeel daarvan is dat het gewoon tegen marktconforme tarieven kan.

De heer Hombergen ziet dat Delfland redelijk veel precario binnenkrijgt en zelf nog minder betaalt. Hij vraagt of het waterschap kwetsbaar is voor precariorechten die door gemeenten worden opgelegd en of de opbrengsten de apparaatkosten voor het innen wel waard zijn.

Beantwoording

Hoogheemraad Smits is bereid om te onderzoeken of een ander verrekeningssyteem gunstiger is. Hij komt terug met informatie hierover en over de perceptiekosten van precario.

Het stuk wordt voor kennisgeving aangenomen.

12. Beantwoording schriftelijke vragen Natuur WN n.a.v. klimaatverdrag

Eerste termijn

De heer Schouffoer leest de laatste tijd veel over greendeals. Hij is benieuwd wat deze onder de streep opleveren. Hij is blij met de semitoezegging om energiegebruikcijfers en CO_2-uitstootcijfers in de jaarrekening te publiceren en kijkt met ongeduld uit naar de aangekondigde rapportage. Specifiek de Delflandse cijfers lijken hem interessant. Hij vraagt of het college daar zijn oordeel bij wil zetten in relatie tot de uitgesproken ambities.

De heer Nanninga vraagt hoe de steeds groter wordende energieslurpende pompen zich verhouden tot de doelstelling om energie te besparen. De excursie naar de Grote Lucht leverde het inzicht op dat de stroomprijs de hele dag door fluctueert. In de toekomst zou het mogelijk zijn om de pompen enkel op het voordeligste moment te laten draaien.

Beantwoording

Hoogheemraad Smits houdt de ontwikkelingen nauwlettend in de gaten. Er zit een enorm potentieel in. Hij komt hier te zijner tijd op terug.

4. H. Hamerstukken

Er staan geen hamerstukken op de agenda.

5. Informatie

01. RBG-rapportage Prestatiecontract 4e kwartaal 2015

Mevrouw Jans gebruikt dit onderwerp als aanknopingspunt om naar de voortgang van het kwijtscheldingsbeleid te kijken. 60% tot 70% van de nieuwe aanslagontvangers betaalt kennelijk. Ze ontvangt graag de gedetailleerde rapportage.

Hoogheemraad Smits antwoordt dat de stand van zaken bij de bespreking van de jaarrekening naar is voren is gekomen. Meer dan dat is op dit moment niet te melden. De ontwikkeling is in lijn met de verwachting in de begroting. Voor het overige komt dit onderwerp naar voren in de eerstvolgende kwartaalrapportage.

6. Rondvraag en sluiting

Er zijn geen onderwerpen voor de rondvraag.

De voorzitter sluit de vergadering om 12.50 uur. Hij bedankt de aanwezigen voor hun inbreng.

Aldus vastgesteld in de vergadering van de commissie Bestuur, Organisatie en Bedrijfsvoering d.d. 10 mei 2016.

De voorzitter,	De secretaris,
dhr. mr. M.A.P. van Haersma Buma, dijkgraaf	mevr. mr. A.J. Buisman

COMMISSIE STEDELIJK WATER EN WATERSYSTEEM

Delft, 5 april 2016

AAN DE VERENIGDE VERGADERING VAN DELFLAND

Advies van de commissie Stedelijk Water en Watersysteem, tevens **conceptverslag** van de vergadering op 5 april 2016 over het aan haar voorgelegde voorstel van het college van dijkgraaf en hoogheemraden, ter behandeling in de Verenigde Vergadering op 21 april 2016.

Aanwezig:

dhr. mr. M.A. Houtzager	hoogheemraad, voorzitter
dhr. dr. ir. A.J. Middendorp	hoogheemraad, vicevoorzitter
dhr. J.B. van den Berg	Ongebouwd
dhr. L.W. Nanninga	Water Natuurlijk
dhr. P. Stienstra	Water Natuurlijk
dhr. ir. G.A. van der Wedden	AWPD
dhr. J.H. Heijboer	AWPD
dhr. drs. A.P. Ranner	PvdA
mevr. drs. M.E.H. Koop	CDA
dhr. P.J. van Adrichem	VVD
dhr. T. van Heijningen	Bedrijfsgebouwd
mevr. P.J. Brocke	PvdD
dhr. H. Roeten	CU/SGP
mevr. mr. A.I.L. Kooiman	secretaris

Afwezig

dhr. J.G.M. Schouffoer MPA	Natuurterreinen
dhr. mr. S.F. Fekkes	50plus

Locatie: VV-zaal, Brassersplein Delft

01. Opening, vaststellen agenda

De voorzitter opent om 13.30 uur de vergadering en heet iedereen welkom.

02. Vaststellen notulen van de vergadering van 2 februari 2016, inclusief toezeggingenlijst

De heer Van der Wedden vraagt naar het antwoord op zijn vraag over het verschil in stormseizoen tussen Delfland en Rijkswaterstaat.
De voorzitter zegt toe die vraag bij het verslag te zullen beantwoorden.
De heer Roeten vraagt naar zijn antwoord op toezegging nummer 2 uit de toezeggingen van 14 december 2015.
De voorzitter geeft aan dat het antwoord te vinden is onder toezegging 1 van de toezeggingenlijst.
Met die wijzigingen worden verslag en toezeggingen vastgesteld.

03. Mededelingen

De heer Van der Wedden meldt dat hij om 16.00 uur de vergadering verlaat.
Pfh Middendorp deelt mee dat hij niet tot een vergelijk met de boeren uit de Dorppolder heeft kunnen komen. Sinds 2012 is dat geprobeerd door het vorige college. Het nieuwe college heeft dat ook nog een keer geprobeerd. Het leek er op dat het zou lukken omdat de boeren bereid waren een stuk van hun land te verkopen voor de aanleg van een watergang, maar dat is vastgelopen op de waardering van de grondprijs. Hij vindt dat nu het democratisch proces verder zijn beloop moet hebben en zal in de VV van juli met een voorstel komen. Dat voorstel komt de volgende keer in de commissie SWW.
De heer Nanninga vraagt of niet toch al een ronde kan worden gemaakt omdat het hier om meer dan een voorstel gaat.
De voorzitter raadt aan dit te doen als er een stuk ligt.
Mevrouw Koop vraagt om beslotenheid in vergelijkbare dossiers als het gaat om de onderhandelingspositie van Delfland.
De heer Ranner vraagt om extra aandacht voor de risicoparagraaf bij het komende voorstel.
De heer Van den Berg was verrast dit eerder te moeten vernemen uit de pers en vindt het netter om de volgorde de volgende keer om te draaien.
De voorzitter rondt af met de aankondiging van het voorstel voor het volgende overleg.

Pfh Middendorp deelt mee dat op loopafstand van de parkeerplaats bij het gerenoveerde gemaal van de Lagebroekpolder de vislift, die boven verwachting werkt, is te bezichtigen en stelt voor hier voorafgaand aan de eerstkomende commissie even naar toe te lopen.
De voorzitter deelt mee dat het college in een brief zijn standpunt over het 'Plan Sluizen' bekend heeft gemaakt. Binnenkort staat dit namelijk op de agenda van de vaste Kamercommissie. Door dit standpunt nu alvast kenbaar te maken kan de komende VV hierover nog inbreng hebben.

03.a Terugkoppeling gemeenschappelijke regelingen
De voorzitter deelt mee dat dit agendapunt eigenlijk niet meer van toepassing is sinds Delfland uit de gemeenschappelijke regeling voor de grondwateronttrekking is gestapt.
De heer Van der Wedden merkt op dat de muskusrattenregeling hier kan worden behandeld. De voorzitter antwoordt dat dat geen gemeenschappelijke regeling is, maar een gemene rekening.

03.b Terugkoppeling uit Unie Commissies
Er zijn geen Uniecommissies geweest.

04.B Bespreekstukken
04.B.01 Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening (voorstel 47488)

De voorzitter stelt voor het jaarverslag op de voor deze commissie relevante onderdelen te bespreken. Te beginnen bij pagina 17 paragraaf 3.1.
De heer Van den Berg complimenteert de organisatie met de leesbaarheid en het resultaat. Hij gaat ervan uit dat de datum van 21 april nog wordt gecorrigeerd.
Hij leest op pagina 17 dat er van 6 bedrijven een erfscan is gemaakt. Het is hem onduidelijk of dat tuinbouwbedrijven zijn. Hij merkt op dat er volgens hem 50 erfscans zijn gemaakt voor het programma Deltaplan agrarisch waterbeheer. En dat er bij 6 of 7 bedrijven maatregelen zijn getroffen. Hij vraagt om een toelichting.
De heer Ranner zou graag meer informatie ontvangen over de onderhoudskosten voor ecologische waterkwaliteit. Dat hoeft niet nu, maar de vraag hoe die kosten samenhangen met de investeringen is eerder bediscussieerd.

Hij merkt verder op dat met de vismigratie wel aangesloten kan worden bij het innovatieprogramma van de gemalen, maar dat dat niet moet betekenen dat vertraging wordt opgelopen.
Het valt hem verder op dat bij de exploitatie de programmalijnen helemaal worden uitgepluisd, maar dat de investeringen op een hoop worden gegooid. Hij pleit voor meer aandacht voor de investeringen. Ten slotte mist hij de ecologische risico's die er toch vast ook zijn.
De heer Roeten complimenteert met de opzet van het verslag. Hij vindt de inzet goed bij zwemwater (pagina 19), maar vraagt wel aandacht voor een evenwichtige verhouding tussen kosten en baten
De heer Nanninga vindt het een goed jaarverslag. Hij oppert dat er ook een publieksvriendelijke versie zou kunnen worden opgesteld omdat de onderwerpen zich daarvoor goed lenen. Hij constateert verder dat het programma goed op stoom ligt. Hij ziet ook dat aan het onderhoud veel tijd is besteed en vraagt een toelichting of dit conform het beheerplan is.

Pfh Middendorp dankt voor de complimenten. Hij antwoordt dat er inderdaad 50 erfscans zijn uitgevoerd en dat dit jaar bij 6 deelnemers maatregelen worden uitgevoerd. LTO heeft aangedrongen om door te gaan met de regeling zodat er meer bekendheid voor komt. Tot nu toe wordt er nog niet grootschalig gebruik van gemaakt.
Hij antwoordt verder dat het onderhoud van ecologische zones ook zijn zorg is. Tot nog toe is dat allemaal maatwerk, maar langzamerhand wil hij dit mainstreamen omdat de oppervlakte de komende jaren toeneemt van 32 naar 60 hectare in 2021 en er steeds meer ervaring mee wordt opgedaan. Deze taak ligt bij de organisatie en neemt ongeveer een jaar in beslag.
Verder antwoordt hij dat de ambities voor vismigratie groot zijn maar dat wel rekening met de kosten moet worden gehouden. Als tegelijk een gemaal kan worden verbeterd en vispasseerbaar kan worden gemaakt, scheelt dat voorbereidingstijd en kosten. Er is inmiddels wel een vismigratiekaart. Dat beeld deelt hij binnenkort met de commissie. Hij heeft er vertrouwen in dat als in dit tempo wordt doorgewerkt de vismigratieknelpunten zullen worden opgelost de komende 6 jaar.

De heer Van den Berg merkt op dat er ook nog niet veel van de erfregeling gebruik wordt gemaakt, omdat de financiële resultaten de afgelopen jaren slecht zijn.
Verder wil hij nog wijzen op een presentatie (Ronald Bakkum) in februari over de waterkwaliteit. Hij is blij verrast dat die in de weidepolders op schema ligt. Dit in tegenstelling tot die in de tuinbouwpolders.
De voorzitter vraagt om commentaar op het onderdeel Regulier beheer en wateroverlast polders (pagina 23 tot 25).
De heer Van der Wedden vindt dat duidelijk gerapporteerd is ook in relatie tot de prestatie-indicatoren. Hij leest dat 8 van de 10 knelpunten zijn opgelost maar dat er nog 3 in uitvoering zijn. Hij vraagt een toelichting op die niet kloppende som. Ten slotte vraagt hij waarom grondwater niet in dit jaarverslag is opgenomen.

Pfh Middendorp antwoordt dat het 11 knelpunten moeten zijn. Grondwaterbeheer staat zoals afgesproken pas bij het volgende jaarverslag op de rol.
De heer Van Adrichem merkt op dat de beleidsregels voor grondwater wel al aan de orde zijn en vraagt of er nagedacht wordt over een pilot om alvast wat te doen met het onderwerp.
De heer Ranner vraagt welke 2 knelpunten van 2015 nu nog aan de orde zijn en welke er nieuw zijn. Hij vraagt verder een toelichting op de 80 adviesvragen die beantwoord zouden zijn (pagina 24).
Ten slotte mist hij in te tabel exploitatie een toelichting op de directe opbrengsten van 2 miljoen.

De heer Van den Berg vraagt of er bij de peilbesluiten al anders omgegaan wordt met communicatie en het besluitpeil en het praktijkpeil (pagina 22).
Verder vraagt hij een toelichting op voldoende zoetwater en hoe de plannen voor de verdieping van de Waterweg, het plan Spaargaren en het Volkerak-Zoommeer daarmee samenhangen (pagina 24).

Pfh Middendorp antwoordt dat dat belangrijke onderwerpen zijn maar dat die op een ander moment worden geadresseerd en niet bij het jaarverslag. Er is wat betreft de zoetwatervoorziening geen beleidsverandering bij Delfland aan de orde en voor de grondwateraanpak zijn in de VV de uitgangspunten vastgesteld.
De voorzitter antwoordt dat rondom Spaargaren een groep bestaat die het plan Sluizen heeft gemaakt. Dat heeft in de Tweede Kamer geleid tot de motie Geurts. Hij heeft toegelicht dat daarover de brief door het college is opgesteld waar hij eerder dit overleg al aan refereerde.
Pfh Middendorp antwoordt verder dat de 2 knelpunten uit 2015 inmiddels zijn opgelost en dat er en nieuwe is bijgekomen in het Molenvlietpark.
Hij antwoordt verder dat bij waterhuishouding vragen van buiten daarover worden beantwoord, dat is in 2015 80 keer gebeurd.
Pfh Middendorp zegt ten slotte toe bij het verslag de directe opbrengsten van 2 miljoen te zullen toelichten.

Toelichting PFH Middendorp: Baten
De hogere directe opbrengsten van € 0,5 miljoen ten opzichte van de begroting betreffen de bijdragen van derden in door Delfland uitgevoerde werkzaamheden voor baggeren en onderhoud van watergangen.
Bij het baggeren en het onderhoud van watergangen wordt ook een deel voor derden (onder andere gemeenten) uitgevoerd. De door Delfland gemaakte kosten en van derden ontvangen opbrengsten werden tot en met 2014 verantwoord in de voorziening baggeren en de voorziening onderhoud watergangen.
Op basis van de regelgeving is deze manier van verantwoorden niet meer toegestaan en moeten met ingang van 2015 de door Delfland gemaakte kosten en van derden ontvangen opbrengsten in de exploitatie worden verantwoord.

Mevrouw Koop complimenteert met de helderheid van het jaarverslag. Ze wil nog wel graag dat een verdere verkleining van de verschillen tussen begroting, buraps en jaarrekening nagestreefd wordt.
Het is aan de ene kant mooi dat er een overschot is op de jaarrekening, maar in de commissie BOB is ook opgemerkt dat het met elkaar overeenkomen van voornemen en uitvoering het streven blijft.
De voorzitter vraagt om commentaar op het onderdeel Stevige dijken.
De heer Van der Wedden leest (pagina 28) dat de risico's opnieuw geprioriteerd zijn. Hij vraagt of kan toe worden gelicht of er verrassingen zijn te verwachten.
Bij kennis en innovatie leest hij over onderzoek naar bloemen op de kade. Hij vraagt of Delfland ook mee gaat doen met de prijsvraag voor de meest bloemrijke dijk die is aangekondigd bij het afscheid van de Unievoorzitter (Peter Glas). Dat past ook leuk bij het Westland.
Verder vraagt hij wanneer het toetsingskader voor de overige dijken gereed is dat nu al een paar jaar wordt aangekondigd. Hij vraagt ook hoe het kan dat wel bepaald is welke daarvan het meest risicovol zijn.
Ten slotte vraagt hij of, indien er meerkosten komen voor de damwand langs de Schie, omdat in de ondergrond stortsteen zit, die dan bij de provincie worden gelegd omdat die een damwand wilden.
De heer Ranner kan niet overzien of er structureel of incidenteel sprake is van hogere kosten (pagina 30), omdat er enerzijds een voorspoedig verloop wordt gemeld maar anderzijds door de inzet hoge kosten worden gemaakt.

De voorzitter antwoordt dat daarvoor de jaarrekening niet is bedoeld en dat het college heeft toegezegd om twee keer per jaar in de voortgangsrapportage daarover te zullen rapporteren.
Verder antwoordt hij dat de nieuwe prioritering geen verrassingen heeft opgeleverd maar dat niet uit te sluiten is dat door de nieuwe normering er een stap bovenop moet.
Verder antwoordt hij dat hij liever gewoon een kade met bloemen realiseert en daarover naar de ingelanden communiceert dan daarvoor een prijsvraag uit te schrijven.

Hij antwoordt verder dat het toetsingskader een paar jaar is uitgesteld door onderbezetting maar dat de kaders wel zijn beoordeeld op basis van de huidige legger. Er wordt nu gewerkt aan het toetsingskader. Hij zegt toe dat daarover in het volgende jaarverslag zal worden gerapporteerd.
Hij antwoordt ten slotte dat hij het lastig vindt om achteraf weer over de afspraak met de provincie over de Schie, waarvan de damwand deel uitmaakt, te beginnen met het risico dat die afspraak weer wordt opengebroken. Hij vraagt aan de heer Van der Wedden of hij uit moet zoeken wat de meerkosten zijn of dat hij het hierbij kan laten.
De heer Van der Wedden antwoordt dat hij het hierbij kan laten.

De commissie constateert dat er geen openstaande issues in het jaarverslag resteren voor wat betreft de onderwerpen van deze commissie en dat het als zodanig aan de VV kan worden voorgelegd.

04.B.06 Investeringsplan en aanvraag uitvoeringskrediet vergroten capaciteit gemaal Ypenburg gemeente Den Haag (voorstel 48378)

De heer Van den Berg vraagt of in plaats van het vervangen van pompen van 2 x 20 m^3/min door 2 x 30 ook het bijplaatsen van nog een pomp van 20 had gekund. Verder wil hij graag weten hoe Delfland doorgaans omgaat met materiaal dat zou kunnen worden hergebruikt zoals deze twee pompen.
De heer Van der Wedden vraagt hoe de gemeente Den Haag bijdraagt aan dit project, omdat de gemeente het door het verleggen van de Rotterdamsebaan heeft veroorzaakt. Verder wil hij graag weten of er bij de andere polder capaciteit af kan omdat hier capaciteit bijgeplaatst moest worden omdat de polder groter werd. Ten slotte vraagt hij of er in Delfland modulair gewerkt wordt met pompen zodat beter kan worden ingespeeld op capaciteitsveranderingen.
De heer Van Adrichem vraagt welke regels worden gevolgd door Delfland bij een Vinex-locatie omdat een verhoging van 25% toch aanzienlijk is. Hij vraagt ook of nu voldoende capaciteit wordt neergezet met het oog op de toekomst om de norm van 325 m^3/ha verharding te halen.
De heer Ranner vraagt of bij de aanbesteding naast prijs ook kwaliteit wordt meegenomen. Hij merkt verder op dat geen sprake van een SSK–raming is, omdat ook de interne opslagen van Delfland erbij zijn opgeteld waardoor verschillend met risico's wordt omgegaan wat nou juist niet de bedoeling is.
De heer Roeten vraagt een algemene toelichting op wat er verandert. Verder vraagt hij of er een risico is op uitstel omdat samengewerkt wordt met de gemeente.
De heer Nanninga juicht ook hergebruik van materieel toe. Hij vraagt verder hoe de voorzitter hier met ontharding omgaat omdat dat een aandachtspunt is in zijn beleid.

Pfh Middendorp antwoordt dat zeker gekeken wordt naar de mogelijkheden van hergebruik en dat er binnenkort een voorbeeld in Berkel zal worden getoond.
Omdat Den Haag de Rotterdamsebaan aanpast, waardoor ook een persleiding moet worden aangepast, maakt Delfland van de gelegenheid gebruik om ook de bergings- en gemaalcapaciteit op orde te brengen zodat die weer in overeenstemming is met de normen.
Als het aantal pompen wijzigt moet ook het aantal persleidingen veranderen en dat is hier slecht uitvoerbaar. Daarom worden twee pompen met hogere capaciteit geplaatst.
De heer Van Adrichem vraagt of de daardoor hogere energielasten van vervoer in de persleidingen bij de gemeente worden gelegd.
Pfh Middendorp zegt toe die vraag bij het verslag te laten beantwoorden.
Hij antwoordt verder dat EMVI wordt toegepast bij aanbestedingen en dat dus ook met kwaliteit rekening wordt gehouden. Hij weet niet goed hoe hij met de opmerking over ramingen om moet gaan omdat hij geen financieel deskundige is. Hij stelt voor om dit onderwerp bij de agendacommissie te bespreken.
Ten slotte antwoordt de voorzitter dat weliswaar de oppervlakte van deze polder groter wordt maar dat de verkleining van de andere polder niet leidt tot een uitvoerbare en kostenbesparende capaciteitsvermindering onder meer omdat de A4 ertussen ligt.

De commissie besluit het voorstel als hamerstuk aan de VV voor te leggen.

04.B.07 Investeringsplan en uitvoeringskrediet dijkvak Spuihaven te Schiedam (701734) (voorstel 48712)

De voorzitter leidt in door aan te kondigen dat dit het laatste stukje primaire waterkering is dat nog door Delfland op orde moet worden gebracht.

De heer Heijboer merkt op dat Delfland wel een erg hoog bedrag betaalt van 1.500 euro per strekkende meter. Verder vraagt hij hoe Delfland anticipeert op eventuele extra kosten als gevolg van het puin onder de oude dijkbekleding.
De heer Van den Berg vraagt of het om een ophogings- of stabiliteitsprobleem gaat.
De heer Roeten vraagt of het klopt dat de VAT (BTW) dubbel in de raming lijkt te zitten.
De heer Ranner vraagt waarom die strekkende meters zo duur zijn als het Rijk die grotendeels financiert.
De heer Nanninga vindt dat het voorstel goed is uitgedetailleerd en neemt er genoegen mee.

De voorzitter antwoordt dat het college blij is dat de laatste 50 meter nu kan worden afgerond en dat daarmee achter een omvangrijk programma een streep kan worden gezet. Uiteraard kunnen in de toekomst nieuwe normen weer voor een vervolg zorgen maar voorlopig is het voor elkaar. Hij wil dit moment niet onopgemerkt voorbij laten gaan en komt er nog op terug.
De voorzitter antwoordt dat de kosten inderdaad hoog zijn maar dat het Rijk daarvan 90 procent voor zijn rekening neemt. Hij vindt dat Delfland zo ook wat terug ziet van de solidariteits-financiering van het hoogwaterbeschermingsprogramma.
De kosten zijn hoog omdat het in stedelijk gebied ligt met verkeer en wandelaars waardoor omleggingen nodig zijn. Het risico van het puin is wel historisch bekeken om er een beeld van te krijgen.
Hij antwoordt verder dat het om een stabiliteitsprobleem gaat.
Hij antwoordt voorts dat de dubbeling in BTW klopt omdat het om een subsidieregeling gaat waarbij die kosten apart moeten worden opgevoerd.

De commissie besluit het voorstel als hamerstuk aan de VV voor te leggen.

04.B.08 Aanvraag IP en krediet stuwput Abtspolder Rotterdam (voorstel 48177)

De heer Van der Wedden vraagt waarom dit werk niet eenvoudiger aanbesteed wordt.
De heer Roeten vraagt om een toelichting in zijn algemeenheid.
Pfh Middendorp antwoordt dat het om een put gaat met daarin een stuw die niet meer goed werkt. Hij antwoordt verder dat de put op een plaats zit waar hij lastig inpasbaar is. Met de aanbesteding wordt gehoopt dat de aannemer met een onderscheidend idee komt om daar rekening mee te houden.

De commissie besluit het voorstel als hamerstuk aan de VV voor te leggen.

04.B.13 Aanpak klimaatadaptatie 2016

De heer Ranner heeft een principiële en een inhoudelijke opmerking over het stuk. Hij vindt dat het onderwerp in de commissie thuishoort en niet direct via college naar de VV hoort te gaan. Hij is het eens met de inzet om de sponswerking in het gebied te vergroten maar vraagt zich af of het college zelf zich niet actiever kan opstellen. Verder vindt hij dat Rotterdam onevenredig veel aandacht krijgt.
Verder mist hij nog de samenhang met bodemdaling en de vraag wat Delfland met de singels en sloten aan moet (verbreden of verdiepen).

De heer Stienstra vindt dat uit het stuk blijkt dat we er met de huidige inspanning, kennis en innovatie wel komen. Hij vraagt meer aandacht voor een proactieve houding van het college op dit vlak. Het gaat daarbij niet alleen om samenwerking met gemeenten en waterschappen, maar ook met andere actoren die hierin een rol spelen. Verder ziet hij dat er tegelijk met de strategie ook al projecten worden opgepakt, terwijl hij ervan uitgaat dat eerst strategie komt voordat het uitvoeringsprogramma volgt. Hij wil graag weten hoe innovatie wordt gestimuleerd en hoe over dit programma wordt gecommuniceerd.
Mevrouw Koop benadrukt dat successen op dit vlak ook gevierd en goed gecommuniceerd moeten worden. Ze vraagt of de relatie met grondwater en bodemdaling in het stuk van juli nog kan worden meegenomen en dat het wat breder getrokken wordt dan voor Rotterdam alleen. Ze mist ten slotte nog wat het voor bewoners en particulieren betekent als er meer gebied af wordt gekoppeld.
De heer Roeten leest dat het onderwerp vooral ook met de ruimtelijke ordening is verweven waar gemeentes en provincie veel mee te maken hebben. Hij verwacht daarin een proactieve houding van Delfland. Hij vraagt of er op dat gebied al stappen worden gezet en of er ook rekening wordt gehouden met de nieuwe Omgevingswet.

De voorzitter antwoordt dat dit een nieuwe tak van sport is die een andere aanpak vergt. Het is duidelijk dat steden niet zijn voorbereid op de te verwachten wateroverlast, zoals onlangs weer in Amsterdam en Engeland duidelijk is geworden; maar een ruimtelijk instrumentarium om oplossingen door te voeren is er niet.
Delfland zal dus moeten verleiden en overtuigen omdat er niet veel af te dwingen valt. Daarbij komt nog dat mensen geneigd zijn pas een alarminstallatie aan te schaffen nadat er een inbraak is geweest en niet ervoor.
Hij geeft aan dat de huidige trend van tuinverharding leidt tot meer wateroverlast en riooloverstorten. Dat moet tegen gegaan worden met polderdakenafkoppeling en kratten onder de straten. Hij noemt de vermindering van regenwater naar de zuivering waardoor die efficiënter gaat werken als tweede voordeel van afkoppelingen en zou het mooi vinden als dit soort maatregelen in de rioolplannen van gemeentes worden opgenomen en wil verder initiatieven als schoolpleinen en klimaatstraten steunen. Niet alleen met woorden maar ook met geld als er een substantiële bijdrage van kan worden verwacht.
Hij heeft voor het uitdenken van de aanpak 150.000 euro gevraagd aan de VV.
Hij antwoordt verder dat nu de focus vooral op Rotterdam ligt omdat ze daar vooroplopen in klimaatadaptatie. Hij hoopt dat daardoor andere steden gaan volgen.
Den Haag is bij een citydeal voor klimaatadaptatie met Dordrecht, Zwolle en Rotterdam aangesloten en hij heeft al met de wethouder (Joris Wijsmuller) overlegd. Die heeft al aangekondigd om voor de stadsdelen Scheveningen en Binckhorst met klimaataanpassingen rekening te zullen houden. Het helpt Delfland dat met het 3Di-model inzichtelijk en aanschouwelijk kan worden gemaakt wat de verhoogde regenval voor wateroverlastgevolgen heeft voor de stad.
De heer Nanninga vraagt of Den Haag niet een andere keuze dan Scheveningen had kunnen maken.
De voorzitter antwoordt dat hier inderdaad niet veel wateroverlast is maar dat een gemeente begint met de wijken die ze opnieuw gaan ontwikkelen. Een oude centrumwijk is een veel grotere uitdaging. Dit omdat er verschillende culturen zijn en uitleg nodig is, dat we hier een paar meter onder zeeniveau leven.
Hij stelt dat vanaf 2017 het klimaatbeleid wordt uitgevoerd. Hij voorspelt ook alvast dat het niet na een jaar geklaard is maar dat er veel hulp bij nodig is van alle kanten. Zowel van deze commissie als van bewoners en andere partijen. Hij gaat hier in de komende tijd veel aandacht aan besteden en gaat dit onderwerp proactief met de gemeentes oppakken.

04.B.14 Stand van zaken dossier status Maasdijk en andere compartimenteringskeringen

De heer Ranner begrijpt dat deze dijk volgens de provincie geen waterkerende status meer heeft als compartimenteringsdijk. Hij wil nu graag weten wat de visie is van Delfland op deze dijk.

De heer Nanninga vraagt hoe Delfland tegen de cultuurhistorische- en landschapswaarde van deze dijk aankijkt. Hij oppert de mogelijkheid om met de historische Maasdijk aan awareness te werken.

De heer Roeten vraagt of met de veranderde status, mogelijk als monument, er ook nog extra kosten voor Delfland zijn te verwachten.

De heer Van den Berg geeft aan grote moeite te hebben met het afschaffen van de waterkerende status. Hij vindt dat het verleden heeft geleerd dat een tweede veiligheid altijd belangrijk is. Hij pleit er daarom voor om verder niet aan de dijk te komen. Als dat het geval zou zijn dan heeft hij er geen moeite mee.

De voorzitter antwoordt dat de Maasdijk zijn waterkerende status niet meer heeft. Hij verwacht dat de provincie de dijk opneemt in zijn landschappelijke kwaliteitskaart. Als dat het geval is, geniet de dijk daarmee een zekere bescherming en kan Delfland overgaan tot een visie op het vastgoed. Eigendom is namelijk niet à priori nodig voor een historisch monument. Bijna alle gemeentelijke monumenten zijn ook in bezit van particulieren. Voor het gemeenschapshuis op de Maasduik is eerder ook al zo'n soort constructie in werking getreden. De suggestie voor het verhogen van waterawareness neemt hij graag mee.
Hij zegt toe niet eerder over te gaan tot afstoten totdat er een waarborg is voor een cultuurhistorische status zoals met de kwaliteitskaart van de provincie het geval zou zijn.

04.B.15 Beleidsnota muskusrattenbeheer 2017 – 2020 (voorstel 48526)

De voorzitter leidt in met te zeggen dat deze ronde bedoeld is om alvast bij de commissie op te halen hoe die over deze beleidsnota denkt.

De heer Van der Wedden meldt dat hij het prettig vindt om zo te worden betrokken bij de discussie. Hij mist in het stuk het bredere perspectief, namelijk dat het niet alleen om het doden van de dieren gaat maar om veilige dijken. In plaats van alleen maar vangen verwacht hij dan ook aandacht voor preventieve maatregelen.
Verder verwacht hij ook een visie op andere exoten zoals de Amerikaanse rivierkreeft en verwacht hij iets over de bijvangsten. Ten slotte mist hij informatie over wat te doen met de dode dieren.

Mevrouw Koop stelt dat haar fractie ook graag ziet dat het doel van beheer beter wordt omschreven. Ze onderschrijft het idee van de solidariteitsfinanciering omdat die als voordeel biedt dat niet telkens opnieuw moet worden onderhandeld over de kostenverdeling.
Ze mist de aandacht voor andere exoten. Voorts wil ze weten wat er met de kadavers gedaan kan worden.

De heer Van Adrichem onderschrijft het idee van de solidariteitsfinanciering. Hij is verder voorstander van het zo ver mogelijk terugdringen van de populatie zodat zo weinig mogelijk dieren hoeven te worden gedood.
Hij vindt het jammer dat door de natuurvriendelijke oevers het beheer duurder wordt omdat er meer ratten in kunnen overleven.

De heer Ranner vindt dat zo veel mogelijk moet worden voorkomen dat er dieren worden gedood als daartoe geen noodzaak is. Aan de andere kant is er geen zekerheid dat bij preventieve maatregelen schade wordt voorkomen.
Hij vraagt wat hij zich voor moet stellen bij mitigerende maatregelen bij natuurvriendelijke oevers en mist een toelichting op de rivierkreeften en het onderzoek bij Rijnland.

De heer Roeten steunt het voorstel. Hij wil het stuk graag nog weer zien als in overleg met de andere waterschappen tot keuzes is gekomen. Hij leest dat dierenleed zoveel mogelijk wordt voorkomen en vraagt zich af hoe dat nu is geregeld.

Mevrouw Brocke vindt het jammer dat geen gebruik is gemaakt van de onderzoeken waaruit blijkt dat vangen en doden van de dieren niet helpt om de populatie onder controle te krijgen. Verder vraagt ze zich af of het betalen van 550.000 euro voor het vangen van 358 muskusratten nog wel redelijk te noemen is. Dat zou dan bij Delfland neerkomen op 1.500 euro per muskusrat terwijl dat bij de anderen waterschappen 200 euro is.
Als er dan toch gekozen moet worden tussen jaarrond vangen en risicogestuurd dan kiest ze voor het laatste omdat daarmee de kans het grootst is dat er zo weinig mogelijk dieren worden gevangen. Overigens vindt ze dat de term diervriendelijk die in het stuk wordt gebruikt niet op zijn plaats. Het maakt de muskusrat niet uit of hij bij risicogestuurd of bij jaarrond vangen wordt gedood. Ze pleit voor de uitvoering van preventieve maatregelen om graafschade te voorkomen.

De heer Nanninga is ook voor registratie van bijvangsten want er moet worden voorkomen dat otters en bevers het slachtoffer worden van het vangen.
Verder is bekend dat rivierkreeften niet alleen graven maar ook visbroed opeten waardoor andere soorten verdwijnen. Hij oppert het idee om een beroepsvisser de kreeften te laten vangen.

De heer Van den Berg vindt ook dat het primaire doel van bestrijding het voorkomen van graafschade is en niet het doden van dieren, maar hij wijst erop dat doden wel een gevolg daarvan is omdat je de populatie niet tot nul kunt reduceren. Hij is voor de solidariteitsgedachte wat betreft de financiering, want nu kan het zo zijn dat er in Delfland weinig ratten worden gevangen maar dat kan ook zo veranderen door onverwachte omstandigheden en dan sta je er voor gesteld.
Hij vraagt verder nog of het klopt dat in een bepaald gebied ineens meer ratten zijn gevangen in de eerste drie maanden van dit jaar dan in het vorige jaar in zijn geheel.

De heer Van Heijningen ondersteunt het solidariteitsbeginsel. Hij vindt ook dat duidelijker moet worden omschreven dat het om de veiligheid gaat en niet om het doden van dieren. Hij vraagt of het mogelijk is om de populatiegroei op andere manieren te beperken door bijvoorbeeld het voedselaanbod te beperken of locatiegericht preventieve maatregelen te nemen. Hij is verder voorstander van de inzet van rattenvangers voor andere taken van Delfland waarbij gebiedskennis van pas komt.

De voorzitter antwoordt dat hij onderschrijft dat dieren worden gevangen om schade te voorkomen. Hij antwoordt verder dat preventieve maatregelen vooralsnog duurder lijken dan de beheersing door vangen. Hij geeft aan dat de proeven bij Rijnland nauwlettend worden gevolgd. Hij antwoordt verder dat de ratten nu in het veld worden achtergelaten en daar door vogels of andere dieren worden opgegeten. Het wordt een lastig verhaal als je de huiden of het vlees verhandelbaar maakt, omdat er dan partijen bijkomen die gebaat zijn bij een reguliere aanvoer van muskusratten. Dat acht hij geen verstandige keuze.
De kosten zijn inderdaad hoog maar het is ook een onderwerp waar je alert op moet blijven. Zo is er onlangs een kleine uitbraak van muskusratten in het Westbroekpark geconstateerd en daar verwacht je het niet direct.
Verder antwoordt hij dat uiteraard de schade aan de waterkeringen het belangrijkste doel is maar dat als bijverschijnsel het afvangen van exoten in zekere zin wenselijk is omdat ze de ruimte voor inheemse dieren beperken zoals de halsbandparkiet dat op bepaalde plaatsen voor de huismus doet.

Hij antwoordt ten slotte dat de beleidsnota weer terugkomt bij deze commissie nadat hij is uitgekristalliseerd.

04.B.16 Maatregelenpakket knelpunten Kleine Geest vijver Rubenslaan, Monster (gemeente Westland) (voorstel 48157)

De heer Van den Berg vindt het goed dat het waterschap aan de lat staat voor het drooghouden van een gebied maar hij vraagt nog wel of er ook gedacht is aan het plaatsen van een pomp waardoor een grotere capaciteit kan worden gehaald waardoor mogelijk kosten hadden kunnen worden bespaard.
De heer Van Heijningen vraagt waarom Delfland voor een schijnbare bouwfout van gemeente Westland 500.000 euro lijkt te betalen, terwijl de gemeente met een bijdrage van 75.000 volstaat.
De heer Heijboer heeft moeite met het voorstel, omdat er water van boven naar beneden moet worden gepompt en dat gaat in tegen het natuurlijke gevoel en de praktijk van het waterbeheer. Hij vraagt of ook een oplossing met een grotere duiker (van 400 naar 600 mm) mogelijk is en doet de suggestie om dat te vragen aan de markt bij de aanbesteding.
De heer Ranner vraagt hoe het kan dat de gemeente in dit geval baggert, terwijl dat eerder een specialiteit is van Delfland en dat die verdeling in een samenwerking met de gemeente ook vaak gekozen wordt.
Verder vraagt hij of er niet een budgettair risico wordt gelopen omdat het om een investeringspost gaat die op basis van een schetsontwerp is gemaakt en omdat er nog twee eigenaren zijn die moeten meewerken.
De heer Roeten vraagt of alternatieven zijn onderzocht, zoals bijvoorbeeld een pomp. Verder vraagt hij of het om een gemiddelde over 8 jaar of over 1 jaar gaat.
Verder vraagt hij waardoor wordt bepaald of dit binnen of buiten de bebouwde kom ligt en hij vraagt of het bij de ondergelopen tuinen niet gaat om achterstallig onderhoud van de bewoners.
De heer Nanninga vraagt of het deze oplossing de situatie met ondergelopen souterrains aan het Hartmanplein Noordzijde ook wordt verbeterd. Hij vraagt wanneer wordt begonnen met het werk.

Pfh Middendorp antwoord dat de samenwerking met de gemeente de afgelopen jaren sterk verbeterd is. In dit geval gaat het om een laaggelegen wijk die tegenwoordig waarschijnlijk niet meer zo zou worden gebouwd. De kostenverdeling van de samenwerking valt hier hoger uit voor Delfland. Daar staat wel tegenover dat de gemeente hier gaat experimenteren met een vuilfuik op de overstort van de vijver. Daarmee wordt als het goed is voorkomen dat riooloverstortslib in de vijver terechtkomt. Het extra baggerwerk is daarvoor ook nodig. Overigens gaat Delfland dat misschien doen voor de gemeente. Maar de gemeente betaalt daarvoor.
Hij antwoordt verder dat er alternatieven zijn overwogen zoals een afvoer aan de achterkant van de wijk en een pomp maar dat dit de meest kosteneffectieve uitkomst is. Hij neemt de suggestie om de markt mee te laten denken mee.
Hij antwoordt verder dat beide eigenaren al hebben aangegeven (vastgelegd in verslag) dat ze willen meewerken. Er is voor de aanleg maar van één van beiden toestemming nodig.
Omdat het water sneller kan worden afgevoerd zal de situatie voor het Hartmanplein Noordzijde verbeteren. De start van het werk staat begin 2017 gepland.
Er is inderdaad nog een risico omdat op basis van een schetsontwerp om krediet wordt gevraagd.
De heer Ranner vraagt of wel eens is onderzocht of de ramingen en kredietvragen op basis van schetsontwerpen leiden tot onderuitputting van het budget.
De voorzitter antwoordt dat dat door het managementbureau is onderzocht en dat daar geen verband tussen wordt gevonden.

De commissie besluit het voorstel als hamerstuk aan de VV voor te leggen.

04.H Hamerstukken

05. Informatie

06. Rondvraag en sluiting

De heer Heijkoop vraagt waarom de vispaaiplaats bij De Lier die in 2014 in gebruik is genomen tot nu toe niet onder water heeft gestaan en of dit op meer plekken het geval is.
Ook vraagt hij in dit verband hoe dat wordt gecommuniceerd.

Pfh Middendorp antwoordt dat hij begin dit jaar dit onderwerp in zijn portefeuille heeft opgenomen. Het blijkt dat er drie paaiplaatsen, waar in het voorjaar kunstmatig water ingepompt moet worden, nog niet in gebruik zijn. Ganzen hebben eerst de jonge aanplant afgegraasd waardoor even niet duidelijk was hoe ermee omgegaan moest worden. De bedoeling is dat er nu water op wordt gepompt om alvast praktijkervaring op te doen, hoewel dat te laat is voor bepaalde soorten zoals de snoek die in februari al paait. Als we beter weten hoe het werkt, kunnen ze volgend jaar wel op tijd worden ondergezet.
Mevrouw Koop vraagt, mede namens de heer Van der Wedden, wat de stand van zaken is wat betreft de openstelling van de Strijp voor recreatievaart. Inmiddels is duidelijk dat de gemeente er positief tegenover staat.
Verder heeft ze in het AD gelezen dat Rijkswaterstaat opeens haast had om de A4 te openen en ze vraagt wat de rol van Delfland daarbij is geweest.
Pfh Middendorp zegt dat er nog gewerkt wordt aan de afronding van een rapport over dat onderwerp omdat er nog conflicterende belangen zijn. Daarna wordt op basis daarvan in juni verder bestuurlijk overlegd.
De voorzitter antwoordt dat hij vindt dat Delfland bij de A4 zijn rol als zelfstandig bestuursorgaan goed heeft ingevuld en onafhankelijk is gebleven waardoor de nodige maatregelen zijn genomen en de daarvoor benodige monitoring is aangelegd. Dat valt ook af te leiden uit het feit dat de minister op een gegeven moment heeft verklaard te zullen wachten met opening tot de vergunningverlening door Delfland rond was.

Hierna sluit de voorzitter om 16.55 uur de vergadering.

Aldus vastgesteld in de vergadering van de commissie Stedelijk Water en Watersysteem d.d. 10 mei 2016.

De Voorzitter, De Secretaris,

dhr. mr. M.A. Houtzager mevr. mr. A.I.L. Kooiman

COMMISSIE GEZOND, SCHOON EN GEZUIVERD WATER

Delft, 5 april 2016

AAN DE VERENIGDE VERGADERING VAN DELFLAND

Advies van de commissie Gezond, Schoon en Gezuiverd water, tevens **conceptverslag** van de vergadering op 5 april 2016 over de aan haar voorgelegde voorstellen van het college van dijkgraaf en hoogheemraden, ter behandeling in de Verenigde Vergadering op 21 april 2016.

Aanwezig:	
mevr. I.J.A. ter Woorst	hoogheemraad, voorzitter
dhr. J.W.A. van Olphen	hoogheemraad, vicevoorzitter
dhr. drs. P.J.R. Baeten	secretaris
dhr. P.J. van Adrichem*	categorie ingezetenen, VVD
mevr. E.V.B.M. Alferink**	categorie ingezetenen, PvdA
dhr. drs. ing. M.W. Belt	categorie ingezetenen, Water Natuurlijk
dhr. L. Boekestijn	categorie ingezetenen, AWP Delfland
dhr. A.J. Breeuwsma***	categorie ingezetenen, CDA
mevr. M.J.T. van der Burg-van Leeuwen	categorie ongebouwd
dhr. ing. P.J. Hofman	categorie ingezetenen, ChristenUnie-SGP
mevr. H.M.M. Hoogerwerf	categorie ingezetenen, Partij voor de Dieren
mevr. J.P. Jansen-Verplanke	categorie ingezetenen, Water Natuurlijk
dhr. L.H.C. de Keijzer****	categorie ingezetenen, 50PLUS
dhr. ir. C.L.C. van Kretschmar	categorie bedrijven
dhr. J. de Nooy	categorie ingezetenen, AWP Delfland
dhr. J.G.M. Schouffoer MPA	categorie natuurterreinen
Overige aanwezigen:	
dhr. J. Filius	teamleider Watersysteemkwaliteit
mevr. S. van Heusden	teamleider Waterhuishouding
dhr. R. Janssen	concerncontroller
dhr. J. de Korte	teamleider Proces-, Contract- en Afvalwaterketenbeheer
mevr. J. Rombouts	strategisch beleidsadviseur, team Proces-, Contract- en Afvalwaterketenbeheer
Afwezig:	
mevr. P.J. Brocke	categorie ingezetenen, Partij voor de Dieren
dhr. mr. S.F. Fekkes	categorie ingezetenen, 50PLUS
mevr. drs. M.J. Hilders	categorie ingezetenen, VVD
mevr. drs. E.E. van Hijlckama Vlieg	categorie ingezetenen, PvdA
dhr. M.H.P. Jansen	categorie ingezetenen, CDA
dhr. C. Kuijvenhoven	categorie ingezetenen, CDA
mevr. drs. W.H. de Zoete-van der Hout	categorie ingezetenen, ChristenUnie-SGP

* vervangt mevrouw drs. M.J. Hilders
** vervangt mevrouw drs. E.E. van Hijlckama-Vlieg
*** vervangt de heer M.H.P. Jansen
**** vervangt de heer mr. S.F. Fekkes

01 Opening, vaststellen agenda

De voorzitter opent de vergadering om 19.30 uur.

Op verzoek van de fracties Water Natuurlijk, Natuurterreinen en de Partij voor de Dieren wordt agendapunt 05.01 een bespreekstuk.

02 Vaststellen notulen van de vergadering van 2 februari 2016, inclusief toezeggingenlijst

Tekstueel
Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld.

Naar aanleiding van
De heer Van Kretschmar informeert naar de toezegging op pagina 6 van het verslag dat de vraag naar de grote hoeveelheid zand die Delfland afvoert, zou worden beantwoord op het vragenformulier.

De secretaris licht toe dat vragen die gesteld worden in de commissievergadering worden beantwoord op het vragenformulier dat ter informatie wordt aangeboden bij de stukken voor de eerstvolgende VV.

Toezeggingenlijst commissie GSG 5 april 2016

1. Blijft staan.
   De heer Van Kretschmar wijst op het belang dat het rapport over de herijking van het samenwerkingsverband Aquon op korte termijn wordt voorgelegd aan de commissie en vraagt wanneer het rapport wordt verwacht.
   De voorzitter licht toe dat Aquon een aantal bijeenkomsten heeft georganiseerd over de strategie en de governance. Delfland heeft de voorzitter en directeur van Aquon gevraagd een toelichting te geven op de stand van zaken. Delfland heeft benadrukt de informatie op korte termijn nodig te hebben. De planning van de informatieve VV's is vol, maar vanwege het belang van het onderwerp zal over Aquon een aparte informatieve VV worden georganiseerd.
2. Afgedaan.
3. De voorzitter licht toe dat er een informatieve VV was voorzien over het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), maar vanwege het volle programma vraagt de voorzitter of de commissie genoegen neemt met een informatieve brief.
   Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen geeft aan dat haar fractie graag in gesprek wil gaan met het college over het DAW.
   De voorzitter antwoordt na te zullen gaan op welke wijze gevolg zal worden gegeven aan dit verzoek. De toezegging blijft staan.
4. De voorzitter leest een tekstvoorstel voor van de afdeling Communicatie: "De digitale knipselkrant zoals die nu wordt verspreid, verdwijnt. In plaats daarvan wordt gewerkt aan een systeem dat overzichten genereert van alle (sociale) media. Zodra dit systeem beschikbaar is (mei/juni), ontvangt ieder VV-lid automatisch elke werkdag een e-mail." Hiermee is deze toezegging afgedaan.
5. Afgedaan, zie toezegging 4.
6. Afgedaan.
7. Toezeggingen 7, 8 en 9 blijven staan en kunnen samengevoegd worden.
10. Blijft staan.
11. Blijft staan.
12. Blijft staan.

Reminders
De punten 1 en 2 zijn afgedaan.
De punten 3 en 4 blijven staan.

03. Mededelingen

Delta-aanpak Waterkwaliteit en zoet water
De voorzitter verwijst naar de brief van de Unie van Waterschappen inzake de Delta-aanpak Waterkwaliteit en zoet water bij de ingekomen stukken. Over de kansen en aandachtspunten voor Delfland is een informatieve brief voorzien.

Verdieping Nieuwe Waterweg
De voorzitter merkt op dat de commissie tijdens de informatieve VV over zoet water is geïnformeerd over het voornemen van het Havenbedrijf Rotterdam om de Nieuwe Waterweg te verdiepen. De waterschappen die daarvan effecten ondervinden trekken gezamenlijk op. Er is een MER uitgevoerd. Momenteel zijn onderhandelingen gaande over compensatie voor de effecten die Delfland ondervind.

De heer Breeuwsma wijst op soortgelijke ontwikkelingen bij de bouw van een nieuwe zeesluis in het Noordzeekanaal en vraagt in hoeverre sprake is van afstemming met de betrokken partijen over mogelijk bruikbare noviteiten.

De voorzitter antwoordt dat in het bestuurlijk platform Zoet water afstemming met andere waterschappen plaatsvindt. Een aantal projecten kent dezelfde problematiek. Noviteiten bleken voor de Nieuwe Waterweg niet efficiënt te zijn. Voor nadere informatie en achtergronden verwijst de voorzitter naar de informatieve VV.

Aanvullend merkt de heer Schouffoer op dat de ervaringen met de zeesluizen in IJmuiden hebben geleerd dat Rijkswaterstaat twee gezichten kent, namelijk een tak van Rijkswaterstaat die zich zorgen maakt over zoet water, maar ook een tak die sluizen aan laat leggen. De heer Schouffoer raadt Delfland aan te blijven opletten met welke tak van Rijkswaterstaat het waterschap in gesprek is.

De voorzitter merkt op dat Delfland haar belangen zo goed mogelijk behartigt.

Rondgang gemeenten en zwemwaterbeheerders
De voorzitter deelt mee de afgelopen tijd presentaties te hebben gegeven aan gemeenten over de aanpak van waterkwaliteit in glastuinbouwgebieden. Ook heeft de voorzitter partners bezocht die te maken hebben met zwemwater, waaronder gemeenten en recreatieschappen, om presentaties te geven over zwemwaterkwaliteit. De rondgang leverde enthousiaste reacties op en een verhoogd waterbewustzijn.

Gecombineerde vergadering GSG en BOB op 10 mei 2016
De voorzitter verwijst naar de mail waarin een besloten gecombineerde vergadering is aangekondigd van de commissies GSG en BOB op 10 mei 2016. Het onderwerp is vertrouwelijk.

04. Bespreekstukken

B.01 Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening

Voorafgaand aan de bespreking van het jaarverslag deelt de voorzitter mee dat er taart is om te vieren dat Delfland de prestatie-indicator voor zwemwater heeft behaald. De organisatie heeft hard gewerkt en veel kennis opgedaan, maar het succes smaakt naar meer.

De heer Schouffoer verwijst naar de vertrouwelijke bijlage bij het jaarverslag. Spreker betreurt het dat deze bijlage vertrouwelijk is, omdat deze inzicht verschaft in de organisatie van het zuiveringsproces. De heer Schouffoer vraagt het college te overwegen de vertrouwelijke informatie te schrappen en het stuk openbaar te maken.

De voorzitter zegt toe dat de vertrouwelijke bijlage bij het jaarverslag voor zover mogelijk openbaar zal worden gemaakt.

Gezuiverd afvalwater
(in aanwezigheid van de heer J. de Korte en mevrouw J. Rombouts)

Eerste termijn

De heer Van Adrichem spreekt zijn complimenten uit voor het jaarverslag. Daarnaast vraagt hij wat Delfland doet om de kosten voor het zuiveren van water te verminderen.

De heer Belt complimenteert het bestuur en de organisatie met het jaarverslag, maar vraagt zich af of het verslag op sommige punten niet té positief is. Daarnaast stelt hij de volgende vragen:

- Op pagina 8 staat: "Het transporteren en zuiveren van afvalwater voldoet aan de wettelijke eisen, de afnameverplichting en de afgesproken prestatie-eisen." Uit een presentatie van de stresstest in de Rekeningcommissie bleek echter dat de zuivering op rood staat. Water Natuurlijk is van mening dat dit vermeld zou moeten worden in het jaarverslag. Ook vraagt de fractie naar de plannen om dit te keren.
- De samenwerking in de afvalwaterketen heeft als doel om de kosten te verlagen. Heeft het waterschap in beeld of dat ook daadwerkelijk gebeurt?
- Op pagina 11 staat dat uit de resultaten van de klimaatmonitor over de periode 2010-2014 blijkt dat de doelstelling van 2 procent energiebesparing moeilijk haalbaar is, omdat er in 2008 al maatregelen zijn genomen. Heeft Delfland in de toekomst wel de ambitie om klimaatneutraal te zijn? En was niet al in 2010 bekend dat de doelstelling niet haalbaar is, vanwege de maatregelen die twee jaar eerder waren genomen?
- In de tabel op pagina 34 staan positieve afwijkingen bij elektriciteitsverbruik en elektriciteitsproductie. Kan het college deze afwijkingen toelichten?
- Op pagina 35 wordt de samenwerking met Rijnland genoemd. Wat was de aanleiding om de samenwerking te gaan intensiveren?

In aanvulling op de laatste vraag van de heer Belt roept de heer Schouffoer het college op om de intensivering van de samenwerking met Rijnland voortvarend aan te pakken. Hij citeert uit het jaarverslag, pagina 35: "De verwachting is dat in 2016 vervolgstappen in beeld zijn gebracht en dat eventuele besluitvorming over al dan niet intensievere samenwerking tussen de twee schappen eind 2016 kan plaatsvinden." Spreker zou liever zien dat 'al dan niet' tussen haakjes komt te staan.
Daarnaast dringt spreker erop aan om in de tabel op pagina 34, waarin onder meer het elektriciteitsverbruik en de elektriciteitsproductie zijn opgenomen, ook de productie van groen gas op te nemen.
Tot slot spreekt hij zijn complimenten uit voor de samenwerking in de afvalwaterketen. De heer Schouffoer vraagt het college in het jaarverslag van volgend jaar een tussenstand op te nemen van de resultaten van het programma.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen spreekt haar complimenten uit voor het jaarverslag.

De heer Hofman spreekt zijn complimenten uit voor de uitgebreide toelichtingen in het verslag en stelt daarnaast de volgende vragen:

- In de begroting 2015 was het totaal van de uitgaven voor het programma Gezuiverd afvalwater geprogrammeerd op 2,2 miljoen euro. Uiteindelijk is er nog geen miljoen euro uitgegeven. Wat is hiervan de oorzaak?
- Op pagina 34 staat dat er een grote hoeveelheid afvalwater wordt verpompt door de rioolgemalen. De heer Hofman vraagt naar de verhouding tussen de gemeenten en het waterschap. Welk bedrag wordt in rekening gebracht bij Delfland?
- De heer Hofman juicht de samenwerking in de afvalwaterketen toe. Op pagina 35 staat dat een evaluatie heeft plaatsgevonden op basis van de resultaten van de uitgevoerde projecten binnen Rotterdamse Samenwerking Afvalwaterketen (RoSA). Wat is het resultaat van deze evaluatie?
- In verwijzing naar de passage over doelmatigheid op pagina 38 onderstreept de heer Hofman het belang van het betrekken van burgers bij de taakstelling en de maatregelen van het waterschap.
- Op pagina 39 wordt onder het kopje Risico's de aanslagen onroerendezaakbelasting voor de AWZI Harnaschpolder genoemd. Kan de hoogheemraad de portee van de rechterlijke uitspraak in deze zaak toelichten?
- Ten aanzien van de zorgen omtrent de relatie met grondeigenaren bij het verleggen van persleidingen (pagina 39) raadt de heer Hofman aan om voor cruciale leidingen planologische beschermingsmaatregelen te treffen.

Mevrouw Hoogerwerf spreekt haar complimenten uit voor het jaarverslag.

De heer Van Kretschmar merkt op dat zijn fractie kan instemmen met het jaarverslag, maar kritisch blijft ten aanzien van de leesbaarheid. Vorig jaar is in de VV aangedrongen op een publieksvriendelijke versie. Krijgt deze suggestie nog een gevolg?
Daarnaast pleit de heer Van Kretschmar voor het benoemen van prestatie-indicatoren die uitdagend en SMART zijn, zodat inzichtelijk wordt of de beoogde doelstelling behaald is.
Verder mist spreker in het jaarverslag het initiatief om fosfaat terug te winnen met HVC.
Tot slot vraagt de heer Van Kretschmar om een toelichting op de aanzienlijke stijging van de kosten voor slib- en zandverwijdering tussen 2014 en 2015.

De heer De Keijzer spreekt zijn waardering uit voor het jaarverslag. Ten aanzien van de samenwerking met Rijnland vraagt spreker naar de reden van de vertraging.
Daarnaast verzoekt hij het college om de commissie op korte termijn te informeren over het verleggen van de persleidingen.
Tot slot vraagt de heer De Keijzer of de door de leverancier aangedragen oplossing voor het probleem met de capaciteit van de pompen van het gemaal Morsestraat aanvaardbaar wordt geacht. Wat zijn de consequenties en wie zou de oplossing kunnen uitvoeren?

Mevrouw Alferink sluit zich aan bij de complimenten voor het jaarverslag. De PvdA houdt zich aanbevolen voor een publieksvriendelijke versie. Daarnaast stelt mevrouw Alferink de volgende vragen:
- Op pagina 37 worden een aantal kosten genoemd die lager zijn uitgevallen dan verwacht. Mevrouw Alferink vraagt naar innovatiemogelijkheden om de kosten verder te verlagen.
- Op pagina 39 wordt het risico van het verleggen van persleidingen genoemd. Op welke wijze kan Delfland dit risico in eigen hand houden en beheersen?

De heer Boekestijn noemt het jaarverslag een positief stuk. Ten aanzien van de betrokkenheid van burgers doet de heer Boekestijn de suggestie om te overwegen de campagne inzake afvalwater en de impact van frituurvet en doekjes te intensiveren.

Portefeuillehouder Van Olphen reageert op de vragen en opmerkingen in de eerste termijn:
- Het Hoogheemraadschap van Rijnland staat aan de vooravond van een aantal belangrijke beslissingen. Rijnland heeft Delfland verzocht een pas op de plaats te maken. Dat betekent dat Delfland geduld moet hebben. Ambtelijk blijven de contacten doorlopen.
- In het verleden heeft de PPS-commissie de kosten voor het zuiveren van afvalwater vergeleken met andere zuiveringen. Daaruit bleek dat de kosten bij Delfland niet hoger zijn dan bij andere zuiveringen. Bovendien stopt Delfland veel energie in innovatie, waarbij de kosten voor de baten uitgaan.
- Het gemeentelijk rioolwater valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente. Delfland heeft een afnameverplichting.
- Voor meer informatie over de samenwerking in het Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD) en de Rotterdamse Samenwerking Afvalwaterketen (RoSA) verwijst de portefeuillehouder naar de informatieve VV op 12 april 2016.
- De uitspraak van de Hoge Raad inzake de OZB-aanslagen voor de Harnaschpolder wordt deze maand verwacht.
- De portefeuillehouder neemt de suggestie van de heer Van Kretschmar om de fosfaatterugwinning met HVC op te nemen in het jaarverslag mee voor volgend jaar.
- Het probleem met de pompcapaciteit bij gemaal Morsestraat is inmiddels opgelost.
- In de coalitie is afgesproken meer in te zetten op bewustwording. Zo worden de gevolgen van vet en doekjes in het afvalwater onder de aandacht gebracht van burgers. De bedoeling is om deze inzet te intensiveren.

In reactie op de eerste vraag van de heer Belt licht de heer Janssen toe dat de tarieven in de stresstest, zoals gepresenteerd in de Rekeningcommissie, op rood staan, omdat ze substantieel boven het landelijk gemiddelde liggen. De organisatie heeft de opdracht om de tariefstijging zo laag mogelijk te laten zijn.

De heer De Korte reageert op een aantal vragen en opmerkingen:

- Het energieverbruik zoals aangegeven in de tabel op pagina 34 is gerelateerd aan de hoeveelheid afvalwater die verpompt is. De hoeveelheid was minder dan verwacht, waardoor ook minder elektriciteit nodig was.
- Ten aanzien van de productie van elektriciteit licht de heer De korte toe dat meer biogas is opgewekt.
- Er is een bestuurlijk voorstel in voorbereiding waarbij een van de opties is om de WKK's te vervangen door een groengrasproductie-eenheid.
- In reactie op een vraag van de heer Belt licht de heer De Korte toe dat alle waterschappen hebben afgesproken te streven naar 2 procent energiebesparing per jaar. De zuiveringen van Delfland waren echter al redelijk energiezuinig in vergelijking met die van andere waterschappen, waardoor het lastig is om verbeteringen te realiseren.
- In reactie op de vraag van de heer Hofman naar de lagere uitgaven voor het programma Gezuiverd afvalwater verwijst de heer De Korte naar pagina 38 van het jaarverslag. Op deze pagina is aangegeven dat er projecten verschoven zijn in de tijd.
- In reactie op de vragen over het verleggen van persleidingen licht de heer De Korte toe dat een inventarisatie is gemaakt van de leidingen. In de loop van dit jaar zal een bestuurlijk voorstel worden voorgelegd inzake de gewenste bescherming en de bijbehorende kosten.

In reactie op de vraag van de heer Van Kretschmar naar de stijging van de kosten voor slib- en zandverwijdering tussen 2014 en 2015 wijst mevrouw Rombouts op de contractuele prestatieafspraak met Delfluent. Bij een betere ontwatering krijgt Delfluent een hogere vergoeding. In 2015 heeft Delfland een goede prestatie geleverd, waardoor de besparing deels terugvloeit naar Delfluent. Het contract loopt tot 2033.

In reactie op de vragen en opmerkingen over de leesbaarheid van het jaarverslag citeert de voorzitter uit de alinea onder het kopje Communicatie in het voorstel: "In samenwerking tussen Financiën en Communicatie wordt apart een verkort jaarstuk samengesteld."

Tweede termijn
De heer Van Adrichem bedankt de portefeuillehouder en de organisatie voor de beantwoording. Hij spreekt de hoop uit om ook in goede tijden te kijken naar verbetermogelijkheden.

De heer Belt uit zijn waardering voor het succes van de publiekscampagne, waardoor er minder pompstoringen zijn. Spreker kijkt uit naar de resultaten van de samenwerking in het Netwerk Afvalwaterketen Delfland. Tot slot roept de heer Belt het waterschap op te blijven streven naar het behalen van de afgesproken doelstelling van 2 procent energiebesparing.

Schoon water
(in aanwezigheid van de heer J. Filius en mevrouw S. van Heusden)

Portefeuillehouder Ter Woorst draagt het voorzitterschap over aan portefeuillehouder Van Olphen voor de behandeling van het programma Schoon water.

De heer Boekestijn merkt op dat het AWP Delfland verheugt dat Delfland is afgestapt van het 'one out, all out'-principe als het gaat om de chemische waterkwaliteit. Het benoemen van verbeteringen stimuleert volgens spreker de inzet van de partners. Toch is nog een lange weg te gaan. Verder vraagt de heer Boekestijn of de resultaten van de monitoring bij de Oranjepolder en de Waterkwaliteitsrapportage 2015 al openbaar zijn gemaakt. Tot slot onderschrijft AWP Delfland het standpunt dat resultaten alleen geboekt kunnen worden in samenwerking met partners.

De heer De Keijzer stelt de volgende vragen:
- Aan de gestelde prestatie-indicatoren voor 2015 voor wat betreft de reductie van het percentage aangetroffen bestrijdingsmiddelen wordt niet voldaan. Wat is hiervan de reden?
- Slechts zes bedrijven hebben zich ingeschreven voor het uitvoeren van een emissiescan om erfafspoeling te voorkomen. Wat wordt eraan gedaan om meer bedrijven te enthousiasmeren voor deze scan?
- De provincie heeft de zwemplas Het Kraaiennest voor het zwemseizoen 2015 geschrapt als zwemwaterlocatie. Hoe liggen de verhoudingen in deze tussen de provincie

en het waterschap? Kan de provincie autonoom besluiten een zwemplas te schrappen als zwemwaterlocatie?
- Wat is de reden voor de vertraging van het opstellen van de samenwerkingsovereenkomst met de gemeente Westland voor de Plas Prinsenbos?

Mevrouw Alferink uit haar zorgen over het niet behalen van een aantal prestatie-indicatoren voor de chemische waterkwaliteit. Wat maakt het zo moeilijk? Wat heeft het voor invloed op de kosten? Ten aanzien van het zwemwater vraagt mevrouw Alferink naar de risico's als gevolg van het doorschuiven van de uitvoering van een aantal maatregelen naar 2016.

Mevrouw Hoogerwerf stelt de volgende vragen:
- Aan de gestelde prestatie-indicatoren voor 2015 wordt, voor wat betreft de reductie van het percentage aangetroffen bestrijdingsmiddelen, niet voldaan. Hoe wordt hiermee omgegaan?
- De prestatie-indicator met betrekking tot het 'one out, all out'-principe voldoet niet. Door welke prestatie-indicatoren wordt dit principe vervangen?
- Hoe verloopt de samenwerking met gemeenten als het gaat om chemische waterkwaliteit?
- Op het gebied van de werkzame stof imidacloprid is een afname te constateren. De Partij voor de Dieren is positief over de afname, maar zou graag zien dat het percentage aangetroffen stof tot nul zou worden gereduceerd. De fractie vraagt blijvend aandacht voor de middelen imidacloprid en neonicotinoïden in het oppervlaktewater, vanwege de nadelige effecten op het ecosysteem.
- Is er een manier om het aantal inschrijvingen voor de emissiescan erafspoeling te stimuleren?

De heer Hofman prijst de intensievere aanpak van de chemische waterkwaliteit in samenwerking met de tuinbouwsector. Alertheid blijft volgens spreker geboden. Daarnaast vraagt de heer Hofman naar de verhouding tussen het boezemwater en het polderwater.
Ten aanzien van het zwemwater vraagt de heer Hofman aandacht voor de balans tussen de inspanning en de zwemwaterkwaliteit. Het moet realistisch blijven.
Tot slot vindt spreker het van belang dat Delfland in de toekomst minder afhankelijk wordt van de inlaat van het hoofdsysteem. Welke maatregelen neemt Delfland in dit verband?

De heer Schouffoer constateert dat de provincie Het Kraaiennest voor het zwemseizoen 2015 heeft geschrapt als zwemwaterlocatie. Is dit gebeurd op advies van Delfland? Heeft Delfland nog ambities voor de betreffende plas als zwemwaterlocatie? Of is het schrappen terecht?

De heer Belt sluit zich aan bij de vraag van mevrouw Hoogerwerf naar de vervanging van de prestatie-indicator met betrekking tot het 'one out, all out'-principe. Hoe staat de portefeuillehouder er tegenover om meerdere indicatoren te benoemen, bijvoorbeeld op het niveau van groepen stoffen?

De heer Van Adrichem is van mening dat de passage over de prestatie-indicator voor bestrijdingsmiddelen in het jaarverslag lastig is beschreven. De gemiddelde concentratie van de aangetroffen bestrijdingsmiddelen is met 43 procent afgenomen. Toch wordt nog niet voldaan aan de gestelde prestatie-indicatoren. Spreker is van mening dat een stevige inzet benodigd blijft, maar pleit voor een positieve benadering. Er is nog een weg te gaan, maar er is al wel een gezamenlijke prestatie geleverd.

De heer Breeuwsma spreekt zijn complimenten uit voor de voorliggende stukken en stelt de volgende vragen:
- Het aantal inschrijvingen voor het uitvoeren van een emissiescan om erfafspoeling te voorkomen is laag. Zijn bedrijven onvoldoende op de hoogte van de scan of willen ze niet deelnemen?
- Verder vraagt de heer Breeuwsma om een toelichting op de stijging van de exploitatielasten voor toegekende salarissen van het programma Schoon water (toename van circa 300.000 euro ten opzichte van 2014, pagina 20).
- Het positieve resultaat van Aquon van 400.000 euro wordt naar verwachting toegekend aan de bestemmingsreserve (pagina 64). Hoe groot is deze bestemmingsreserve inmiddels?

Portefeuillehouder Ter Woorst reageert op de vragen en opmerkingen in eerste termijn:

- In reactie op de vragen over de bestrijdingsmiddelen herinnert de portefeuillehouder de commissie aan de informatieve VV over chemische waterkwaliteit. De presentatie kan worden geraadpleegd via iBabs. Aanvullende tips zijn welkom.
- De portefeuillehouder neemt de vraag van AWP Delfland naar de openbaarmaking van de resultaten van de monitoring bij de Oranjepolder in relatie tot communicatiekansen rond gebiedsgericht meten mee als aandachtspunt. De tuinders zelf zijn geïnformeerd.
- Voor nadere informatie over bijvoorbeeld bestrijdingsmiddelen, de complexiteit van chemische waterkwaliteit en de verhouding tussen de boezem en de polder verwijst de portefeuillehouder naar de waterkwaliteitsrapportage. De rapportage over 2015 wordt in mei of juni verwacht.
- Het aantal inschrijvingen voor het uitvoeren van een emissiescan om erfafspoeling te voorkomen is teleurstellend. De portefeuillehouder kan zich niet voorstellen dat de erfemissiescan onvoldoende bekend is. LTO Delflands Groen en LTO Oostland hebben actie ondernomen. Het resultaat is nog niet bekend.
- De portefeuillehouder zegt een verwijzing toe naar het YouTubefilmpje van de heer Dijkshoorn, een agrariër in Midden-Delfland, die al maatregelen heeft genomen om erfafspoeling te voorkomen.
- De provincie kan een besluit om een plas te schrappen als zwemwaterlocatie alleen nemen in overleg met de betrokken gemeenten en waterschappen. In het geval van Het Kraaiennest was de gemeente Midden-Delfland akkoord met het schrappen omdat de plas nauwelijks werd benut als zwemwater. Bovendien ligt de plas nabij de zee. De kosten en baten afwegend heeft de provincie besloten de zwemwaterlocatie te schrappen, ook op advies van Delfland.
- De portefeuillehouder meent zich te herinneren dat de oorzaak van de vertraging bij de Plas Prinsenbos is gelegen in ziekte bij de gemeente Westland. Een deel van de maatregelen wordt voor het zwemseizoen genomen en een deel erna.
- De portefeuillehouder zegt toe een verwijzing op te zullen nemen naar een artikel van bestuurder Jean Aerts van LTO Glaskracht over schoon water dat de portefeuillehouder volledig onderschrijft.
- Naar aanleiding van de vragen en opmerkingen vraagt de portefeuillehouder aandacht voor de zwemtocht Swim To Fight Cancer in de grachten van Delft op 28 augustus 2016 en de geplande zwemtocht voor Stichting ALS in De Lier.
- In reactie op de vervanging van de prestatie-indicator voor bestrijdingsmiddelen met betrekking tot het 'one out, all out'-principe verwijst de portefeuillehouder naar de informatieve VV over chemische waterkwaliteit. In de waterkwaliteitsrapportage is gerapporteerd op groepen stoffen.
- De portefeuillehouder onderschrijft het belang van een positieve benadering als het gaat om de inzet van betrokken partners.
- Conform de begroting wordt het resultaat van Aquon toegevoegd aan de bestemmingsreserve. De vraag van de heer Breeuwsma naar de totale bestemmingsreserve van Aquon zal worden toegevoegd aan de toezeggingenlijst.
- Ook de vraag van de heer Breeuwsma om een toelichting op de verhoging van de exploitatielasten voor toegekende salarissen van het programma Schoon water zal worden toegevoegd aan de toezeggingenlijst.

Tweede termijn

De heer Hofman herhaalt zijn vraag op welke wijze Delfland zelfvoorzienendheid nastreeft als het gaat om zoet water.

De voorzitter merkt op als portefeuillehouder Gezuiverd afvalwater regelmatig een overschot aan water te hebben. Hij wijst in dit verband op de ontwikkelingen met de zoetwaterfabriek. Delfland kijkt naar mogelijkheden om het water in de toekomst zelf te kunnen reguleren.

Portefeuillehouder Ter Woorst verwijst aanvullend naar het Waterbeheerplan en het Deltaprogramma Zoetwater, waarin het streven naar zelfvoorzienendheid is benoemd.

De voorzitter concludeert dat het voorstel met een positief advies voor de programma's Gezuiverd water en Schoon water zal worden aangeboden aan de VV.

05. Informatie

01 Living Planet Report

Mevrouw Hoogerwerf spreekt namens de Partij voor de Dieren haar dank uit voor de voorliggende stukken. Daarnaast legt spreekster de volgende vragen en aandachtspunten voor:
- De Partij voor de Dieren juicht de aanleg van natuurvriendelijke oevers en de realisatie van vispassages toe en hoopt dat de aandacht hiervoor blijvend is.
- Onlangs heeft de Partij voor de Dieren vragen gesteld over de diervriendelijkheid van kaders. De fractie hoopt dat deze vragen op korte termijn beantwoord worden.
- Mevrouw Hoogerwerf wijst op de trend dat de terugloop van het aantal weidevogels met name wordt toegeschreven aan de vos. Andere oorzaken zoals de verkleining van het habitat en de intensivering van de landbouw verschuiven naar de achtergrond. In dit verband verwijst spreekster naar de discussie over peilbesluiten, waarin vaak economische belangen worden nagestreefd. De Partij voor de Dieren zou graag zien dat bij de vaststelling van peilbesluiten de positie van de weidevogels standaard zou worden meegenomen.
- Delfland onderneemt veel initiatieven met betrekking tot de landbouw, maar de Partij voor de Dieren constateert dat de resultaten achterblijven bij de inspanningen. Is Delfland wel de aangewezen partij om op die manier landbouw te stimuleren met betrekking tot de flora en fauna in het beheersgebied?

De heer Breeuwsma vraagt per interruptie of mevrouw Hoogerwerf tegen het verschaffen van subsidies is. Hij mist in de vragen en opmerkingen van mevrouw Hoogerwerf het aspect dat Delfland met een aantal subsidies bijvoorbeeld juist het weidevogelbestand wil stimuleren.

Mevrouw Hoogerwerf ontkent tegen het verschaffen van subsidies te zijn. Spreekster verduidelijkt zich enkel af te vragen in hoeverre Delfland effectief kan handelen.
Vervolgens stelt zij een ander punt aan de orde. Op basis van de laatste berichtgeving constateert mevrouw Hoogerwerf dat op landelijk niveau vooralsnog weinig kan worden verwacht als het gaat om het uitvaardigen van een verbod op vervuilende gewasbeschermingsmiddelen en de bescherming van de kwaliteit van het oppervlaktewater. Zijn er maatregelen die Delfland momenteel zou kunnen nemen om de vervuiling door gewasbeschermingsmiddelen te beperken?

De heer Schouffoer spreekt zijn waardering uit voor de agendering van het rapport. Aangezien Delfland kwetsbaar is wat betreft de aanvoer van zoet water zou spreker het interessant vinden om binnen Delfland met het oog op de toekomst opnieuw te discussiëren over de vraag wat het waterschap zou kunnen doen om water op te slaan en bijvoorbeeld te combineren met agrarische teelten. Dat zou bovendien gunstig kunnen zijn voor weidevogels.

Mevrouw Jansen-Verplanke spreekt namens Water Natuurlijk haar dank uit voor de voorliggende notitie. De fractie waardeert de inzet van Delfland als het gaat om vispassages en natuurvriendelijke oevers. Spreekster zou het fijn vinden als Delfland prioriteit zou geven aan weidevogels. De staatssecretaris heeft aangegeven geen algemeen verbod te gaan uitvaardigen op het gewasbeschermingsmiddel imidacloprid. Wel wordt gewerkt aan methoden om de pakkans van illegaal gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de tuinbouw te vergroten. Waarom zet ook Delfland niet in op het vergroten van de pakkans? Is een bonus-malussysteem een optie?

De heer Van Adrichem neemt nadrukkelijk afstand van de kritiek op de land- en tuinbouw. De laatste jaren is het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen per kilogram in Nederland geteeld product enorm afgenomen. De heer Van Adrichem is van mening dat de inzet van de sector benoemd moet worden. Daarnaast stelt spreker dat middelen die in Nederland illegaal zijn, in België vrij verkrijgbaar zijn. De heer Van Adrichem wil dat ook deze concurrentievervalsing meegenomen wordt.

Portefeuillehouder Ter Woorst reageert op de vragen en opmerkingen:
- Uit het rapport blijkt een stijgende lijn op het gebied van waternatuur. Kennelijk werkt de KRW-aanpak met gebiedspartners.

- Ten aanzien van de weidevogels licht de portefeuillehouder toe dat weidevogels worden meegenomen in peilbesluiten. Waar mogelijk doet Delfland er een schepje bovenop, zoals in de Woudsepolder.
- In reactie op de suggestie van de heer Schouffoer merkt de portefeuillehouder op dat in het verleden ook is nagedacht over de mogelijkheid om gebieden in te richten als waterbuffer, maar daar bleek weinig draagvlak voor te zijn. Delfland blijft echter streven naar zelfvoorzienendheid, zoals eerder aangegeven.
- De portefeuillehouder is niet voor het verbieden van gewasbeschermingsmiddelen, aangezien de ervaring leert dat een verbod niet automatisch leidt tot een verbetering van de waterkwaliteit. De gebiedsgerichte aanpak (handhaven en monitoren) blijkt wel te helpen. Ook het vergroten van bewustwording is belangrijk. Een bonus-malussysteem is wettelijk niet toegestaan.
- Nederland loopt voorop als het gaat om de afname van het gebruik van bestrijdingsmiddelen en de inzet daarop. In principe zijn de regels voor bijvoorbeeld België gelijk. Nederland heeft echter relatief veel water, waardoor bestrijdingsmiddelen sneller in het oppervlaktewater terechtkomen. Dat betekent dat Nederland strenge eisen moet stellen.

De heer Breeuwsma merkt op dat de portefeuillehouder in het verleden heeft aangegeven meer te willen doen met positieve voorbeelden en vraagt naar de ervaringen op dit punt.

Portefeuillehouder Ter Woorst antwoordt met diverse partijen te hebben gesproken. LTO Glaskracht communiceert over waterbewustzijn en gebiedsgericht meten. Communicatie vanuit de sector zelf blijkt beter te werken dan wanneer Delfland bijvoorbeeld meetresultaten presenteert.

De heer Schouffoer wijst in dit verband op de mogelijkheid om een ophaalactie te organiseren voor bestrijdingsmiddelen om te faciliteren dat vervuilende middelen op een verantwoorde wijze verdwijnen.

Portefeuillehouder Ter Woorst neemt de suggestie van de heer Schouffoer mee.

06 Rondvraag en sluiting

Hierna sluit de voorzitter om 22.00 uur de vergadering.

Aldus vastgesteld in de vergadering van de commissie Gezond, Schoon en Gezuiverd water d.d. 10 mei 2016.

De Voorzitter, De Secretaris,

I.J.A. ter Woorst drs. P.J.R. Baeten

Verzamelformulier ten behoeve van de beantwoording van vragen gesteld in de commissiebijeenkomsten van 5 april 2016
ter informatie voor de VV vergadering van 21 april 2016

Commissie Bestuur, Organisatie en Bedrijfsvoering. Agendapunt: 04.B.01 Onderwerp: Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening
Beknopte formulering van de problematiek en de vraagstelling: Het jaarversalg 2015 moet nog worden nagelopen op taal- en typefouten.
Beantwoording: De gecorrigeerde versie is nu opgenomen in BIS bij de VV agenda van 21 april.

Commissie Bestuur, Organisatie en Bedrijfsvoering. Agendapunt: 04.B.01 Onderwerp: Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening
Beknopte formulering van de problematiek en de vraagstelling: Voorafgaand aan een storting van het exploitatiesalde 2015 in een Reserve aflossing 2023 moet een besluite worden genomen tot instelling van deze reserve.
Beantwoording: Het vaststellingsbesluit bij de jaarrekening 2015 is aangepast en opgenomen in BIS bij de VV agenda van 21 april.

Commissie Bestuur, Organisatie en Bedrijfsvoering. Agendapunt: 04.B.01 Onderwerp: Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening
Beknopte formulering van de problematiek en de vraagstelling: Er volgt schriftelijke toelichting op de afwijkingen van realisatie t.o.v. begroting inzake Personeel van derden en Overige diensten van derden (tabel 6.5) en Opbrengst Zuiveringsheffing (tabel 6.6)
Beantwoording: De lagere uitgaven voor sociale premies wordt veroorzaakt door een verlaging van de verschuldigde pensioenpremie. De hogere kosten personeel van derden betreft de inhuur op vacatureruimte en de zogenaamde flexibele schil in de personeelsbegroting. De hogere kosten worden gecompenseerd door lagere uitgaven voor salarissen en sociale lasten huidig personeel en bestuurders. De totale werkelijke personeelslasten blijven daarmee binnen de hiervoor beschikbare budgetten. In de jaarrekening 2015 zijn voor de zuiveringsheffing bedrijven de afwikkelingen over voorgaande jaren verantwoord. Uit deze verantwoording blijkt dat minder aanslagen zijn opgelegd dan eerder was voorzien en dat daarnaast het bedrag wegens oninbaar hoger is uitgevallen dan was voorzien. In totaal gaat het hierbij om een nadelig effect van € 0,8 mln.

Commissie Bestuur, Organisatie en Bedrijfsvoering. Agendapunt: 04.B.01 Onderwerp: Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening
Beknopte formulering van de problematiek en de vraagstelling: Er volgt schriftelijke toelichting over de hoogte van de voorziening Dubieuze Debiteuren
Beantwoording: Over het totaal aan openstaande belastingvorderingen per 31 december 2015 m.b.t. het heffingsjaar 2015 (na aftrek van de automatische incasso) heeft de RBG in eerste instantie gerekend met een percentage voor oninbaarheid van 0,7%. De RBG verwacht dit ook te kunnen realiseren op basis van hun incassoactiviteiten. Toch is uiteindelijk, en in overleg met de accountant, gekozen voor een percentage van 1,0%. De reden is dat dit percentage meer aansluit op de achterliggende jaren. De verwachtingen omtrent oninbaarheid over de jaren vóór 2015 zijn niet gewijzigd en zijn gebaseerd op ervaringscijfers. De hoogte van de Voorziening dubieuze debiteuren bedraagt thans € 9,1 miljoen.

Commissie Bestuur, Organisatie en Bedrijfsvoering. Agendapunt: 04.B.01 Onderwerp: Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening
Beknopte formulering van de problematiek en de vraagstelling: De VV wordt geïnformeerd over de hogere opbrengst Verontreinigingsheffing dan geraamd
Beantwoording: In de begroting 2015 is voor de verontreinigingsheffing (dit is de heffing voor het direct lozen van afvalwater) € 38.000 geraamd; gerealiseerd is € 89.000 (zie de tabel op pag. 63 van het jaarverslag 2015). Deze opbrengsten zijn een fractie (0,03%) van de opbrengst zuiveringsheffing. De opbrengst is in 2015 relatief hoog uitgevallen als gevolg van een naheffing.

Commissie Gezond Schoon en Gezuiverd Water. Agendapunt: 04.B.01 Onderwerp: Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening
Beknopte formulering van de problematiek en de vraagstelling: Wat is de URL van het filmpje op Youtube over erfafspoeling bij melkveehouderij Dijkshoorn?
Beantwoording: *https://www.youtube.com/watch?v=6BPn1k56vRk*

Commissie Gezond Schoon en Gezuiverd Water. Agendapunt: 04.B.01 Onderwerp: Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening
Beknopte formulering van de problematiek en de vraagstelling: Hoe groot is de bestemmingsreserve van Aquon (in totaal)?
Beantwoording: Bij het vaststellen van de jaarrekening 2014 is door het AB Aquon een bestemmingsreserve gevormd. Conform de begrotingswijziging 2016 van Aquon, wordt deze reserve in 2016 en 2017 aangewend om de kosten van de ombouw van Aquon gedeeltelijk te dekken. Wanneer het verwachte resultaat van €400.000 aan de bestemmingsreserve wordt toegevoegd, bedraagt de totale omvang van de bestemmingsreserve €2,3 miljoen.

Commissie Gezond Schoon en Gezuiverd Water. Agendapunt: 04.B.01 Onderwerp: Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening
Beknopte formulering van de problematiek en de vraagstelling: Wat is de reden van de stijging van 'toegekende salarissen' met 300.000 euro (tabel bladzijde 20)?
Beantwoording: Een deel van de toegerekende salarissen voor het programma Schoon Water waren voor 2015 begroot door middel van de inzet van capaciteit uit de flexibele personeelsschil. De uren uit flexibele schil waren niet meebegroot bij het programma Schoon Water, maar wel meegerekend bij de daadwerkelijke gerealiseerde uren. De capaciteit uit de flexibele schil is met name ingezet op de ecologische en chemische waterkwaliteit.

Bijlage 1: Worstelen met waterkwaliteit

Nieuwe Oogst 26 maart 2016

Worstelen met waterkwaliteit

Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de glastuinbouw staat ter discussie. De waterkwaliteit verbetert nog onvoldoende. Hoe staat LTO Glaskracht in deze discussie?

Jean Aerts

LTO Glaskracht, portefeuillehouder Water

Opinie

Vanuit een meetnet van 22 landelijke meetpunten in de bestrijdingsmiddelenatlas wordt bijgehouden hoe de glastuinbouw presteert op het gebied van nutriënten en gewasbescherming. In de wet is geregeld dat bij normoverschrijdingen gebruiksbeperkingen kunnen worden opgelegd. Dat raakt de glastuinbouw met name op gewasbescherming. We moeten stappen zetten op het gebied van de zuivering van restwater.

Het raakt ook de open plantaardige sectoren, die gebruiksnormen voor stikstof en fosfaat krijgen opgelegd. Die zijn niet altijd dekkend voor het geteelde gewas.

In de glastuinbouw hebben we een dak boven ons hoofd. We hebben gevraagd om beoordeeld te worden op emissienormen, niet op verbruik. Daardoor kunnen we desgewenst intensief telen.

De waterkwaliteit verbetert, maar niet volgens het tempo dat nodig is en in de normen vastgelegd. Kennelijk zijn onze teeltsystemen minder gesloten dan we graag zouden willen. Vanuit de monitoring kan het Ctgb niet anders dan verbruiksbeperkingen opleggen of ter behoud van het middelenpakket de sector verplichten haar restwater te zuiveren op gewasbeschermingsresten. Dat is nu gebeurd.

Een alternatief zou zijn intrekken van toelatingen. Dat heeft iets onrechtvaardigs, het legt ook beperkingen op aan bedrijven die aantoonbaar hun teeltsystemen op orde hebben en niet lozen.

Hoe gaan we daarmee om als sectororganisaties? Als portefeuillehouder Duurzaam sprak Hans Huijbers in dit blad over belangen behartigen of verdedigen. Kern van zijn betoog: problemen oplossen, niet vooruitschuiven.

Met het verdwijnen van de productschappen is een schakel weggevallen die altijd goed was in het neerzetten van een langetermijndoel. Daar konden we beleid op afstemmen. De schappen zagen vervolgens weer toe op behalen van de doelstellingen. Dat we die schakel missen, baart me zorgen. Ik denk dat de sectororganisaties deze rol moeten overnemen.

Terug naar het emissiedossier. Toelatingen van gewasbeschermingsmiddelen gelden voor alle bedrijven, net zoals emissies in waterlopen leiden tot gebruiksbeperkingen voor iedereen. Notoire knoeiers (al dan niet bewust) trekken een wissel op alle bedrijven in de sector.

We pleiten voor strenge handhaving, nodig om een eerlijk speelveld te creëren tussen bedrijven. Onze ondernemingen concurreren immers met elkaar in de markt. Maar ik zie ook dat overheden niet willen investeren in handhaving. Dat is duur.

Moeten we het dan maar zelf oplossen als sector? Dat zijn we niet gewend in de land- en tuinbouw. Op de ministeries wijst men fijntjes naar de tankstationbranche. Die heeft het zelf geregeld.

Gewasbeschermingsmiddelen horen op het gewas en niet in het water. Maar nutriënten? Daar is de overmaat, en dus de norm, bepalend voor 'vervuiling'.

En de realiteit van vandaag? Met het bestuursakkoord waterzuivering probeert de glastuinbouwsector twee wetgevingen (milieu- en gewasbescherming) aan elkaar te koppelen met als doel schoner water en behoud van middelenpakket. Door een zuivering van restwater af te spreken per 1 januari 2018, een haalbare termijn. Een Kamermeerderheid beloonde dat met een motie voor een passende overgangstermijn voor middelen die al een zuiveringsetiket hebben of in de hertoelating zouden krijgen. In de emotie van de bijendiscussie wil een andere Kamermeerderheid imidacloprid acuut verbieden. Geeft Van Dam de emissievrije bedrijven die goed presteren nog een kans?

DEFINITIEVE LIJST INGEKOMEN STUKKEN

KENMERK : **1251113** VV **: 21 april 2016**
ONDERWERP : Ingekomen stukken AGENDAPUNT **: 07**
BIJLAGE(N) : 0

Delft, 14 april 2016

AAN DE VERENIGDE VERGADERING VAN DELFLAND,

	Ingekomen stukken:	**Afhandelings-voorstel**
07.01	Jaarverslag bezwaarschriftencommissie en jaarverslag klachtencommissie	**Ter kennisname**
07.02	Definitieve adviesbrief waterschappen aan RWS over verdieping Nieuwe Waterweg	**Ter kennisname**
07.03	Informatieve brief aan de VV betreffende toelichting financiën OAS De Groote Lucht	**Ter kennisname**
07.04	Kaderbrief toekomstagenda afvalwatersysteem Delfland	**Ter kennisname**
07.05	Uitspraak hoger beroep VTM Raad van State en brief Museum Oud Overschie inzake project Bochtafsnijding Schie (gemeenten Rotterdam en Schiedam)	**Ter kennisname**
07.06	Convergerende stromen – Internationale waterambitie	**Ter kennisname**
07.07	Informatieve brief VV betreffende vaarwegbeheer	**Ter kennisname**
07.08	Wateradvies	**Ter kennisname**
07.09	Beantwoording schriftelijke vragen WN en AWPD inzake sponswerking in de stad	**Ter kennisname**
07.10	Beantwoording schriftelijke vragen van PvdA inzake kwijtschelding	**Ter kennisname**
07.11	Beantwoording schriftelijke vragen van PvdA inzake afsluiting fietsersbrug Foppenplan	**Ter kennisname**
07.12	Beantwoording schriftelijke vragen van WN, PvdD en Natuur inzake neonicotinoiden	**Ter kennisname**
07.13	Beantwoording schriftelijke vragen van Natuur inzake invoering Nereda	**Ter kennisname**
07.14	Beantwoording schriftelijke vragen PvdD inzake diervriendelijke kades	**Ter kennisname**
07.15	Unie van Waterschappen inzake Delta Aanpak Waterkwaliteit en Zoet Water	**Ter kennisname**
07.16	Brief van ing. L.W. Vreugdenhil inzake Kendoe & cultuur d.d. 13 februari 2016	**Ter kennisname**
07.17	Persbericht van Henny van der Most namens Kerngroep Delen Achter De Duinen	**Ter kennisname**
07.18	Motie Geurts (Plan Sluizen)	**Ter kennisname**
07.19	Brief van burger inzake bezwaar op volledige waterschapsbelasting/zuiveringsheffing voor minima d.d.	**Ter kennisname**

	10 maart 2016	
07.20	Financiele onderhandelingen Rijk-Unie Omgevingswet	**Ter kennisname**
07.21	Halfjaarlijkse rapportages Watertoets en Complexe plannen van derden	**Ter kennisname**
07.22	Eindstand KRW-maatregelen SGBP1-periode	**Ter kennisname**
07.23	Actualisatie Wateragenda Den Haag	**Ter kennisname**
07.24	Aanpak bodemsanering oude gemaal van de Polder van Nootdorp	**Ter kennisname**
07.25	Informerende brief aan de VV inzake 6e watertafel op 2 december 2015	**Ter kennisname**
07.26	Innovatieve variant op Nereda voor AWZI Harnaschpolder	**Ter kennisname**
07.27	Stand van zaken project huisvestings-plan Gemeenlandshuis	**Ter kennisname**
07.28	Schriftelijke vragen PvdD vissterfte De Zweth	**In handen D&H gesteld**
07.29	Flyer Stowa Congres Goede Monitoring effectief waterkwaliteitsbeheer	**Ter kennisname**
07.30	DeltaNieuws april 2016	**Ter kennisname**
07.31	Brief van ing. L.W. Vreugdenhil inzake kendoe & betrouwbaarheid lokale over-heid d.d. 29-03-2016	**Ter kennisname**
07.32	Brief van ing L.W. Vreugdenhil inzake kendoe & strategie d.d. 4 april 2016	**Ter kennisname**
07.33	Brief van ing L.W. Vreugdenhil inzake kendoe & "zwartepiet" d.d. 7 april 2016	**Ter kennisname**

Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris,

de Dijkgraaf,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart

mr. M.A.P. van Haersma Buma

agendapunt 07.01
1246240

Hoogheemraadschap van Delfland

Aan Verenigde Vergadering

JAARVERSLAG BEZWAARSCHRIFTENCOMMISSIE EN JAARVERSLAG KLACHTENCOMMISSIE 2015

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016
Het jaarverslag van de Bezwaarschriftencommissie Awb Delfland en het jaarverslag van de Klachtencommissie van het Hoogheemraadschap van Delfland over het jaar 2015 ter kennisname toe te zenden en te publiceren op de website van het Hoogheemraadschap van Delfland.

Besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016

Hoogheemraadschap van Delfland

Jaarverslag Bezwaarschriftencommissie en jaarverslag Klachtencommissie 2015

1. Probleemstelling - context

Op grond van artikel 7:13 van de Algemene wet bestuursrecht (hierna te noemen: Awb) heeft Delfland een bezwaarschriftencommissie ingesteld voor de behandeling en advisering met betrekking tot bezwaarschriften. De toepassing van artikel 7:13 van de Awb is geregeld in de Verordening behandeling bezwaren van het Hoogheemraadschap Delfland. De bezwaarschriftencommissie doet jaarlijks verslag van de behandeling en advisering met betrekking tot de bezwaarschriften.

Op grond van artikel 9:14 van de Awb heeft Delfland een klachtencommissie ingesteld voor de behandeling en afdoening van klachten. De toepassing van artikel 9:14 van de Awb is geregeld in de Klachtenregeling van het Hoogheemraadschap van Delfland. De klachtencommissie doet jaarlijks verslag van de behandeling en afdoening van klachten.

2. Beoogd effect

De Verenigde Vergadering te informeren over de advisering door de Bezwaarschriftencommissie Awb Delfland en de Klachtencommissie van het Hoogheemraadschap van Delfland in 2015 met betrekking tot de bezwaarschriften en klachten gericht tegen de besluiten van het Hoogheemraadschap van Delfland.

3. Kernboodschap

In het Jaarverslag van de bezwaarschriftencommissie doet de commissie verslag van de behandelde bezwaarschriften die ingediend zijn in 2015. In het jaarverslag van de Klachtencommissie doet de commissie verslag van de behandelde klachten die ingediend zijn in 2015.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Niet van toepassing

5. Regelgeving en Beleid

Niet van toepassing

6. Financiën

Niet van toepassing

7. Duurzaamheid

Niet van toepassing

8. Organisatorische en personele consequenties

Niet van toepassing

9. OR/GO

Niet van toepassing

10. Risico- en beheersmaatregelen

Niet van toepassing

11. Communicatie (in- en extern)

De jaarverslagen worden gepubliceerd op de website van het Hoogheemraadschap van Delfland.

12. Bekendmaking en vervolgprocedure

Niet van toepassing

13. Bevoegd orgaan

Niet van toepassing

14. Toelichting

Niet van toepassing

15. Bijlagen

1. Jaarverslag Bezwaarschriftencommissie Awb Delfland 2015
2. Jaarverslag Klachtencommissie Hoogheemraadschap van Delfland 2015

Alleen in te vullen indien het een VV-voorstel betreft

*** = in te vullen door team Bestuur*

Hoogheemraadschap van Delfland

Kenmerk VV : …**

Vergaderdatum : …

Beleidsveld : …

Agendapunt : …**

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van …*(datum collegevergadering)*, kenmerk …*(BIS-zaaknummer D&H besluit)*;

gelezen het positieve/negatieve …*(bij ondertekening doorstrepen wat niet van toepassing is)* advies van de commissie(s) …*(commissie noemen)*;

overwegende dat:
…
- *(motiveer het besluit, waarom wordt dit besluit genomen).*

Gelet op:
…
- *artikel 84 van de Waterschapswet (bij D&H-voostellen)*;
- *artikel 77 van de Waterschapswet (bij VV-voorstellen)*;
- *alle andere wetgeving (zoals KRW, NBW, verordening Zuid-Holland, delegatiebesluit etc.;*

Besluit:
…
Dit moet in overeenstemming zijn met het ontwerpbesluit (ontwerpbesluit kopiëren).

Aldus besloten in de openbare vergadering van …*(datum)*

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris, de Voorzitter,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

Bezwaarschriftencommissie Awb Delfland

Jaarverslag 2015

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	De bezwaarschriftencommissie	4
2.1.	Samenstelling commissie en secretariaat	4
2.2.	De taak en werkwijze van de commissie	4
3.	Bezwaarschriftenprocedures 2015	5
3.1.	Aantal bezwaarschriften en afhandeling	5
3.2.	Soorten bezwaarschriften	5
4.	Advisering 2015	7
4.1.	Afgedaan zonder horen	7
4.2.	Advisering aan het college	7
4.3.	Termijnen	7
4.4.	Procedures bij de rechter	8
5.	Conclusies en aanbevelingen	9

1. Inleiding

Wanneer een burger, bedrijf, ambtenaar of een ander bestuursorgaan zich niet kan vinden in een besluit dat genomen is door één van de bestuursorganen van het Hoogheemraadschap van Delfland, (verder te noemen: Delfland) biedt de Algemene wet bestuursrecht (verder te noemen: de Awb) de mogelijkheid om een bezwaarschrift in te dienen tegen dit besluit. Op grond van de Bezwaarschriftenverordening Awb Delfland is een adviescommissie als bedoeld in artikel 7:13 van de Awb in gesteld. De Bezwaarschriftencommissie Awb Delfland (verder te noemen: de commissie) adviseert het betrokken bestuursorgaan over de te nemen beslissing op het bezwaarschrift.

De commissie brengt jaarlijks verslag uit van haar werkzaamheden. Het jaarverslag is bedoeld voor het college van dijkgraaf en hoogheemraden en de Verenigde Vergadering van Delfland, de ingezetenen van Delfland en is ook relevant voor de ambtelijke organisatie van Delfland om, waar mogelijk en nodig verbetering aan te brengen in de processen.

In het jaarverslag 2015 vindt u in hoofdstuk 2 allereerst een beschrijving van de samenstelling, de taak en de werkwijze van de commissie. Hoofdstuk 3 bevat een overzicht van de zaken die de commissie in 2015 behandeld heeft, gebaseerd op de gegevens uit de registratie van het secretariaat, aangevuld met gegevens van vakafdelingen. In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de advisering door de commissie in 2015 en gaat de commissie in op de termijnen voor het afhandelen van de bezwaarschriften. In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 5, geeft de commissie haar conclusies weer en geeft zij aanbevelingen om de afhandeling van bezwaarschriften effectiever te kunnen laten verlopen.

2. De Bezwaarschriftencommissie

2.1. Samenstelling commissie en secretariaat

Op grond van de Verordening behandeling bezwaren Delfland is in 1996 een adviescommissie als bedoeld in artikel 7:13 van de Awb ingesteld. De commissie bestaat uit onafhankelijke leden met een juridische, bestuurlijke en/of ambtelijke achtergrond.

Volgens de Bezwaarschriftenverordening Hoogheemraadschap van Delfland bestaat de commissie uit een voorzitter en tenminste twee leden en plaatsvervangende leden.

In het verslagjaar 2015 was de commissie als volgt samengesteld:

Voorzitter:	Mevrouw mr. T.M. Poos-Oude Lenferink
Leden:	De heer mr. W.J. Wensink (plaatsvervangend voorzitter) Mevrouw mr. C. Schut De heer mr. P. Blom

De commissie werd ondersteund door de secretaris, mevrouw R. van Dijke. De ondersteuning van de secretaris werd verzorgd door mevrouw S. van Dijk.

2.2. De taak en werkwijze van de commissie

De commissie beoordeelt naar aanleiding van ingediende bezwaren de besluiten aan de hand van de geldende regelgeving, de beleidsregels van Delfland en aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. De commissie volgt daarbij de procedure zoals vastgelegd in de Awb en de Bezwaarschriftenverordening Hoogheemraadschap van Delfland. Alvorens haar advies op te stellen nodigt de commissie, in de meeste gevallen, partijen uit voor een hoorzitting. Tijdens deze zitting kan degene die bezwaar heeft gemaakt het bezwaar nader toelichten, kan het bestuursorgaan zijn standpunt verdedigen en kunnen, afhankelijk van de casus, ook andere belanghebbenden worden gehoord. Partijen worden op basis van gelijkwaardigheid behandeld en krijgen op die manier ook de gelegenheid om op uiteenlopende standpunten te reageren.

Het doel van de bezwaarschriftprocedure is heroverweging van het primaire besluit en – voor zover nodig - het herstel van gebreken, zonder dat daar een rechter aan te pas hoeft te komen. Anders dan de rechter dient het bestuursorgaan zich bij deze heroverweging niet te beperken tot de rechtmatigheid van het primaire besluit, maar wordt het volledige besluit heroverwogen. Het is daarmee een verplicht voorportaal voor toegang tot de bestuursrechter. Een ander belangrijk doel van de bezwaarschriftprocedure is het zoveel mogelijk voorkomen van een gang naar de bestuursrechter (zeefwerking).

In 2015 heeft de commissie tien vergaderingen gehouden.

Het aantal zaken per hoorzitting hangt af van de hoeveelheid bezwaarschriften die de secretaris ontvangt, de complexiteit van de zaken en de afdoening van de bezwaren binnen de wettelijke termijn. Tijdens een hoorzitting worden minimaal één zaak en maximaal vier zaken behandeld. Indien er veel bezwaarschriften moeten worden behandeld, kan de commissie ervoor kiezen een extra vergadering in te plannen. In 2015 is in oktober eenmaal een extra zitting ingepland.

3. Bezwaarschriftenprocedures 2015

3.1. Aantal bezwaarschriften en afhandeling

Op 1 januari 2015 bedroeg de werkvoorraad van de commissie 7 bezwaarschriften. In 2015 heeft de commissie 37 bezwaarschriften ontvangen. In totaal gaat het dus om 44 te behandelen bezwaarschriften. Op 31 december 2015 waren 37 bezwaarschriften afgehandeld, waarvan dertien 13 bezwaren werden ingetrokken en twee bezwaarschriften werden doorgezonden. Op 1 januari 2016 bedraagt de werkvoorraad zeven bezwaarschriften.

Overzicht behandelde bezwaarschriften	
Werkvoorraad per 1 januari 2015	7
Aantal ontvangen bezwaarschriften in 2015	37
Totaal te behandelen bezwaarschriften in 2015	**44**
Afhandeling van de bezwaarschriften in 2015	
Ongegrond verklaarde bezwaarschriften	18
Deels gegrond, deels ongegronde bezwaarschriften	2
Gegrond verklaarde bezwaarschriften	2
Ingetrokken bezwaarschriften	13
Doorgezonden zaken	2
Totaal afgehandelde zaken in 2015	**37**
Werkvoorraad 1-1-2015	**7**

3.2. Inhoud van de bezwaarschriften

De door de commissie ontvangen bezwaarschriften worden in verschillende categorieën onderverdeeld:

Vergunningen
Bezwaren gericht tegen besluiten op grond van de Keur Delfland 2010 en de Waterwet verleende of geweigerde vergunningen. Dit is de omvangrijkste categorie bezwaren in 2015. Het gaat hier om bezwaarschriften tegen:

- het weigeren van een vergunning;
- de voorschriften die aan een vergunning zijn verbonden;
- het verlenen van een vergunning, waarbij belangen van derden in het geding zijn.

In 2015 heeft het college 1053 besluiten genomen op vergunningsaanvragen. Tegen deze besluiten zijn in 2015 22 bezwaarschriften ingediend.

Handhavingzaken
Hierbij gaat het om bezwaarschriften tegen:

- het opleggen van een last onder bestuursdwang/dwangsom;
- verzoeken tot handhaving;
- gedoogbeschikkingen;
- beschikkingen in het kader van de Wrakkenwet;
- de kostenbeschikking bij de last onder bestuursdwang;
- de invorderingsbeschikking bij de last onder dwangsom.

In 2015 heeft het college 212 handhavingsbesluiten genomen. Er zijn in 2015 zeven bezwaarschriften tegen handhavingsbesluiten ingediend.

Rechtspositionele besluiten
Hierbij gaat het om bezwaarschriften die zijn gericht tegen besluiten die zijn genomen op grond van de Sectorale Arbeidsvoorwaardenregeling Waterschapspersoneel (de SAW) zoals:

- beoordelingsbesluiten;
- plaatsingsbesluiten;
- ontslagbesluiten;
- disciplinaire maatregelen;
- overige rechtspositionele besluiten.

De commissie heeft in 2015 zeven bezwaarschriften ontvangen die gericht waren tegen rechtspositionele besluiten. Verreweg de meeste besluiten die genomen worden zijn beoordelingsbesluiten. Het college neemt rond de 450 beoordelingsbesluiten per jaar

Overige besluiten
De commissie heeft in 2015 een bezwaarschrift ontvangen dat onder de categorie overige valt. Dit betrof een bezwaarschrift tegen een niet door Delfland afgegeven besluit tot het kappen van bomen. Dit bezwaarschrift is, na overleg door bezwaarmakers in getrokken.

4. Advisering 2015

4.1. Afgedaan zonder horen

Niet alle ingediende bezwaren zijn ter zitting behandeld. Vanaf 2010 is de ontwikkeling ingezet om na te gaan of een bezwaar buiten de bezwaarschriftenprocedure kan worden afgehandeld door overleg, uitleg of door een wijziging in een verleende vergunning of een genomen besluit. Deze werkwijze beïnvloedt de omvang van de werkzaamheden van de commissie. Doelstelling hiervan is om sneller te komen tot een oplossing, waarbij tevens sprake is van vermindering van de administratieve lasten zowel aan de kant van bezwaarmaker als aan de kant van Delfland. In 2015 heeft deze handelwijze geleid tot het intrekken van dertien van de 44 bezwaarschriften.

Het merendeel van de ingetrokken bezwaarschriften betrof bezwaarschriften tegen besluiten die het college op grond van de Sectorale Arbeidsvoorwaardenregelingen Waterschapspersoneel (SAW) heeft genomen. Het verheugt de commissie dat het college in overleg met bezwaarmakers is getreden en een oplossing buiten de bezwarenprocedure heeft gevonden.

Als een overleg of een wijziging van een besluit niet leidt tot het intrekken van het bezwaarschrift, wordt het bezwaarschrift verder in behandeling genomen en ter advisering voorgelegd aan de commissie.

4.2. Advisering aan het college

De commissie heeft ten aanzien van twee bezwaarschriften geadviseerd deze gegrond te verklaren. Dit betrof twee bezwaarschriften die zijn ingediend tegen een watervergunning voor de aanleg van Windpark Nieuwe Waterweg, gemeente Rotterdam (Hoek van Holland). De commissie heeft geadviseerd de bezwaarschriften, die namens een gemeente en namens omwonenden zijn ingediend gegrond te verklaren. De commissie was van oordeel dat het college bij het nemen van het bestreden besluit onvoldoende heeft gemotiveerd hoe de rechtstreeks bij de vergunningverlening betrokken belangen zijn afgewogen. Het college heeft naar aanleiding van het advies besloten het bestreden besluit te laten toetsen door een derde partij die deskundig op dit gebied is. Het college is bij het opstellen van dit jaarverslag nog in afwachting van dit advies en heeft daarom nog geen beslissing op de bezwaarschriften genomen.

In twee andere zaken heeft de commissie geadviseerd de bezwaarschriften deels gegrond te verklaren. Dit betrof bezwaarschriften die waren ingediend tegen het besluit om een watervergunning te verlenen voor onder andere, het graven van water bij de Doenkade, gemeente Rotterdam. De commissie was in deze zaken van oordeel dat het college de belangen van bezwaarmakers onvoldoende heeft meegewogen bij het bestreden besluit. In de afweging was onvoldoende aandacht besteed aan het door bezwaarmakers aangevoerde risico op opbarsting en daarmee het vrijkomen van kwel, wat tot onomkeerbare situaties zou kunnen leiden voor de tuinbouw in het gebied. Het college heeft het advies van de commissie overgenomen en de motivering van het bestreden besluit aangepast, waarbij de belangen van bezwaarmakers zijn meegewogen.

In de overige zaken die afgehandeld zijn, heeft de commissie geadviseerd de bezwaren ongegrond te verklaren.

4.3. Termijnen

Op grond van artikel 7:10, eerste lid van de Awb dient een bestuursorgaan binnen twaalf weken vanaf de dag waarop de termijn voor het indienen van een bezwaarschrift is verstreken, een besluit te nemen. Op grond van het derde lid van dit artikel kan het bestuursorgaan deze termijn met zes weken verdagen. Verder uitstel van de beslistermijn is alleen nog mogelijk indien alle belanghebbenden daarmee instemmen, of indien de bezwaarmaker daarmee instemt en anderen niet in hun belangen worden geschaad of wanneer dit nodig is in verband met de naleving van wettelijke procedurevoorschriften.

Als het bestuursorgaan niet op tijd een beslissing op het bezwaarschrift neemt, kan een bezwaarmaker op grond van de Wet dwangsom en beroep bij niet tijdig beslissen het

bestuursorgaan in gebreke stellen. In 2015 zijn door Delfland geen ingebrekestellingen ontvangen in verband met het niet tijdig beslissen op een bezwaarschrift.

Werkvoorraad 2015
De werkvoorraad op 1 januari 2015 bestond uit zeven bezwaarschriften, waarvan er vijf in 2015 zijn afgehandeld. Eén bezwaarschrift is gegrond verklaard en een ander bezwaarschrift is ingetrokken. Drie bezwaarschriften zijn ongegrond verklaard. In deze zaken heeft de commissie binnen de termijn geadviseerd en het college heeft ook binnen de termijn een beslissing op de bezwaarschriften genomen. Twee bezwaarschriften zijn nog in behandeling. Dit betreft de bezwaarschriften, gericht tegen een watervergunning voor de aanleg van Windpark Nieuwe Waterweg, gemeente Rotterdam (Hoek van Holland). Hieraan is in paragraaf 2.4 ook aandacht besteed. De commissie heeft binnen de termijn geadviseerd. Het college heeft nog geen beslissing op de bezwaarschriften genomen. De beslissing op het bezwaarschrift had eind september 2015 genomen moeten zijn, waardoor de beslissing op de bezwaarschriften nu buiten de termijn genomen zal worden. De reden hiervan is dat dit een zeer complexe zaak betreft waarbij het college heeft besloten tot het vragen van advies aan een derde partij om het besluit te toetsen. Naar verwachting volgt in februari 2016 de uitkomst van het onderzoek door de derde partij, waarna het besluit op de bezwaarschriften zal worden genomen. Het college vindt een zorgvuldige heroverweging in dit dossier van groter belang dan snelle afhandeling.

Bezwaren ingediend in 2015
In 2015 heeft de commissie 37 nieuwe bezwaarschriften ontvangen. Eén bezwaarschrift is doorgezonden en twaalf bezwaarschriften zijn ingetrokken. De commissie heeft in achttien zaken geadviseerd (zestien ongegrond en twee zaken deels gegrond, deels ongegrond) en alle adviezen zijn binnen de termijn uitgebracht. Het college heeft in vijftien zaken een beslissing op het bezwaarschrift genomen. Deze zijn alle binnen de termijn genomen. In drie zaken heeft het college de beslissing op de bezwaarschriften buiten de termijn genomen. Dit betrof een termijnoverschrijding van acht dagen. Uit navraag bij het college blijkt dat de reden hiervan gelegen is in een zeer hoge werkdruk rond de feestdagenperiode in december waardoor de beslissingen niet op tijd genomen konden worden. In zeven zaken dient de commissie nog te adviseren. Drie zaken zijn al op zitting behandeld, waarna partijen (op advies van de commissie) met elkaar in gesprek zijn gegaan om te bezien of zij er alsnog uit kunnen komen. De commissie heeft bij het opstellen van dit jaarverslag begrepen dat partijen nog in overleg met elkaar zijn. In vier zaken dient nog een hoorzitting gepland te worden. In drie van deze zaken zijn partijen nog in overleg met elkaar. De vierde zaak is eind december pas door de commissie ontvangen en in behandeling genomen. De verwachting is dat deze zaak behandeld zal worden in maart 2016.

4.4. Procedures bij de rechter

Nadat het college een besluit op een bezwaarschrift heeft genomen, heeft de bezwaarmaker (of een derde belanghebbende) de mogelijkheid om binnen zes weken na deze beslissing beroep in te dienen bij de rechtbank. Hierna kan eventueel nog hoger beroep bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State volgen indien de bezwaarmaker (of een derde belanghebbende) het niet eens is met de uitspraak van de rechtbank. Voor beroepszaken tegen personeelsbesluiten kan in hoger beroep worden gegaan bij de Centrale Raad van Beroep. Uitspraken van de rechter zijn interessant omdat deze duidelijk maken op welke gronden de rechter in een bepaalde zaak tot zijn oordeel is gekomen. In voorkomende gevallen kan de commissie daarmee rekening houden bij haar advisering aan het college.

Voorlopige voorziening
Omdat het indienen van een bezwaarschrift de werking van het besluit niet schorst, kan een bezwaarmaker, naast het indienen van een bezwaarschrift, een verzoek tot een voorlopige voorziening indienen bij de voorzieningenrechter van de rechtbank om de werking van het besluit te schorsen zolang de bezwaarprocedure loopt.

In 2015 is een voorlopige voorziening ingediend. Deze is afgewezen door de rechtbank. Inmiddels is er in die zaak ook een beslissing op het bezwaarschrift genomen, waarbij bezwaarmaker deels in het gelijk is gesteld.

Er zijn er geen zaken bij de rechtbank, bij de Raad van State of bij de Centrale Raad van beroep aanhangig gemaakt en/of behandeld.

5. Conclusies en aanbevelingen

De commissie heeft gemerkt dat de ontwikkeling om na te gaan of een bezwaar buiten de bezwaarschriftenprocedure kan worden afgehandeld door middel van overleg, uitleg of door een wijziging in een verleende vergunning of een genomen besluit ook in 2015 is doorgezet. Ook in 2015 betrof dit, net als eerdere jaren, vooral personeelsbesluiten. De commissie benadrukt dat, zeker bij personeelsbesluiten, een gesprek tussen de partijen (de bezwaarmaker en Delfland) in veel gevallen ook van belang is om de relatie tussen partijen goed te houden. Partijen moeten na een bezwarenprocedure (of beroepsprocedure) vaak nog met elkaar door in de arbeidsrelatie.

Het afgelopen jaar heeft de commissie opnieuw een zaak in behandeling gehad waarbij de vraag aan de orde was of aan de juiste persoon of bedrijf een handhavingsbesluit was opgelegd. De commissie heeft in het verleden vaker zaken in behandeling gehad waarbij betwist werd of de juiste persoon of bedrijf was aangeschreven. De commissie adviseert om, in gevallen waar het niet duidelijk is wie aangeschreven dient te worden, alle betrokkenen aan te schrijven die bij machte (zouden kunnen zijn) om de overtreding(en) te beëindigen. Deze situaties doen zich bijvoorbeeld voor bij verhuur van een perceel waar overtredingen worden geconstateerd. In dit geval zouden huurder en verhuurder kunnen worden aangeschreven.

De commissie merkt dat Delfland er steeds vaker voor kiest om digitaal te werken. Ook de commissie heeft deze weg ingezet. Voor de hoorzittingen van 2016 zal de commissie gaan werken met IPads, waar bezwaarstukken digitaal op worden ontvangen. Gedurende de 'testperiode' worden de stukken ook nog per post door de commissie ontvangen. De commissie evalueert medio 2016 deze nieuwe manier van werken.

De digitaliseringsslag brengt ook een andere kant mee. De commissie heeft het afgelopen jaar een drietal bezwaarschriften behandeld waarbij de juiste tekeningen bij de vergunningen ontbraken. Ter zitting is namens Delfland aangegeven dat tekeningen niet meer automatisch bij de bestreden besluiten worden meegestuurd, maar dat deze wel digitaal kunnen worden opgevraagd. Een risico daarvan is, zo heeft de commissie in deze zaken gemerkt, dat wanneer een tekening tussentijds gewijzigd wordt niet altijd de juiste versie aan de vergunning is gekoppeld. Wat hier ook niet positief aan bijdraagt, is dat op de tekeningen onvoldoende duidelijk is om welke versie het gaat en of die tekening de versie is waarop de vergunning is verleend. Het college zou deze onduidelijkheid weg kunnen nemen door te werken met een datumstempel en door het kenmerk van de vergunning ook op te nemen op de tekening.

Een andere kant die de commissie van de digitaliseringsslag wil belichten is het uitsluitend elektronisch publiceren. Dit is een keuze van Delfland waar de commissie begrip voor heeft, maar waarvan de commissie opmerkt dat tijdens hoorzittingen opmerkingen door bezwaarmakers zijn gemaakt. Bezwaarmakers zijn onvoldoende bekend met het digitaal publiceren en stuiten vaak bij toeval (bijvoorbeeld via de website van Delfland) op een publicatie. De commissie wil signaleren dat deze werkwijze bij belanghebbende burgers nogal eens onbegrip of ongenoegen oproept, zeker in die gevallen dat het voor Delfland als vergunningverlener duidelijk had kunnen zijn dat betrokkenen belanghebbende bij een besluit zijn. Wellicht dat Delfland hier, bijvoorbeeld door middel van een nieuwsbericht, aandacht aan zou kunnen besteden.

Delft, 15 februari 2016

De Bezwaarschriftencommissie Awb Delfland,

De voorzitter,

Mr T.M. Poos- Oude Lenferink

De secretaris,

R. van Dijke

Klachtencommissie

Hoogheemraadschap van Delfland

Jaarverslag 2015

Inleiding

Op grond van de Algemene wet bestuursrecht hebben burgers het recht om bij een bestuursorgaan te klagen over de wijze waarop dat orgaan of een onder de verantwoordelijkheid van dat orgaan werkzame persoon zich in een concrete situatie jegens de klager of iemand anders heeft gedragen.

Op grond van artikel 9:14 van de Algemene wet bestuursrecht is een Klachtencommissie ingesteld. Deze commissie heeft twee taken: de behandeling van een ingekomen klacht en advisering aan het college van dijkgraaf en hoogheemraden over de klacht. Behandeling betekent het onderzoeken van de klacht, inclusief het horen van de klager en aangeklaagde. Vervolgens brengt de commissie advies uit aan het bestuursorgaan. In het geval er naar het oordeel van de commissie sprake is van een gegronde klacht, bevat het advies eventuele conclusies die het bestuursorgaan aan de bevindingen kan verbinden. Tevens kan de commissie aanbevelingen doen aan het bestuursorgaan.

In het verslagjaar 2015 was de commissie als volgt samengesteld:

Voorzitter:	Mevrouw mr. T.M. Poos-Oude Lenferink
Leden:	De heer mr. W.J. Wensink (plaatsvervangend voorzitter) Mevrouw mr. C. Schut De heer mr. P. Blom

De commissie werd ondersteund door de secretaris, mevrouw R. van Dijke. De ondersteuning van de secretaris werd verzorgd door mevrouw S. van Dijk.

Ontvangen klachten in 2014 en 2015

Zowel in 2014, als in 2015 heeft de commissie vijf klachten ontvangen. Drie van de klachten die zijn ontvangen in 2014, zijn in 2015 afgehandeld. Van de klachten die in 2015 zijn ontvangen, zijn er twee doorgezonden naar de Regionale belastinggroep en een klacht is door de commissie afgehandeld.

Hieronder bespreekt de commissie de afgehandelde klachten van zowel 2014 als 2015.

Afhandeling klachten 2014 (afgehandeld)

Klacht over gemeenschappelijke taxatie grond
In 2014 heeft de commissie een klacht buiten behandeling gesteld, omdat de commissie van oordeel was dat waar klager over klaagde, niet als klacht op grond van de Algemene wet bestuursrecht kon worden beschouwd. De klacht had betrekking op de inhoud van onderhandelingen tussen het Hoogheemraadschap van Delfland en klager over de aankoop van grond. Klager klaagde erover dat het hoogheemraadschap Delfland vasthield aan zijn uitgangspunten voor de vaststelling van een te verkopen watergang en de taxatie-uitkomsten van een gezamenlijk aangestelde taxateur terzijde schoof en dat zijn klacht hierover niet in behandeling is genomen.

Klager heeft zijn klacht vervolgens gericht aan de Nationale Ombudsman. De Nationale Ombudsman heeft de klacht in behandeling genomen en op 6 oktober 2015 advies uitgebracht. De Nationale Ombudsman kwam tot de conclusie dat de klacht over de gemeenschappelijke taxatie ongegrond is. De klacht over het niet in behandeling nemen van de klacht achtte de ombudsman gegrond. De Nationale ombudsman heeft het niet in behandeling nemen van de klacht getoetst aan het vereiste van fair play. De overheid geeft de burger de mogelijkheid om zijn procedurele kansen te benutten en zorgt daarbij voor een eerlijke gang van zaken. Dat betekent onder andere dat indien een burger een klacht bij een overheidsinstantie indient, die instantie geen onnodige belemmeringen opwerpt voor een inhoudelijke behandeling van die klacht.

De ombudsman verwijst naar de Memorie van Toelichting op het klachtenrecht in de Algemene wet bestuursrecht. Daarin staat dat het recht om bij een bestuursorgaan een klacht in te dienen, ruim is geformuleerd. Een gedraging van de overheid kan zowel het verrichten van feitelijke handelingen, als publiek- of privaatrechtelijke rechtshandelingen inhouden. Door de klacht niet in behandeling te nemen heeft Delfland in strijd gehandeld met het vereiste van fair play. De ombudsman acht de onderzochte gedraging niet behoorlijk.

De commissie heeft het advies bestudeerd en heeft hierover met Delfland gesproken. De commissie houdt bij het beoordelen van de ontvankelijkheid van toekomstige klachten rekening met het oordeel van de Nationale Ombudsman.

Klacht over onheus bejegenen aan de telefoon
Klaagster klaagde over het feit dat dat de medewerker waarmee zij gesproken heeft, 'buitengewoon onbeschoft was' en dat zij dit niet accepteert. De medewerker in kwestie heeft telefonisch contact met klager opgenomen om het eigenaarschap van een bepaalde watergang te bepalen voor het baggeren van die watergang. Klaagster wilde hier in eerste instantie aan meewerken, maar heeft daarna aan de medewerker per e-mail laten weten dat deze medewerker voor de gegevens in zijn eigen archief moest kijken. De medewerker heeft daarop opnieuw telefonisch contact opgenomen met klaagster, waarbij een zeer vervelend gesprek ontstond. De medewerker zou tijdens het gesprek "Oh man" hebben gezegd. De commissie heeft tot drie maal een hoorzitting ingepland, waar klaagster om diverse redenen niet bij aanwezig kon zijn. Op 21 mei 2015 heeft de commissie toch een hoorzitting gehouden, waar klaagster niet bij aanwezig is geweest en waarvoor zij zich ook niet heeft afgemeld. De commissie heeft de klacht ongegrond verklaard. De commissie was in haar advies van oordeel dat, voor zover de klacht ziet op de reactie "Oh man", deze uitspraak wellicht onhandig is en een gesprek kan doen escaleren. Echter, er is voldoende gebleken dat de medewerker nimmer de intentie gehad heeft om klaagster onbeschoft te behandelen of gedrag te vertonen dat niet toelaatbaar is in zijn functie. De medewerker heeft, voor zover

klaagster meent dat dit wel het geval is, of zich gekwetst voelt, zijn excuses aangeboden. Uitleg van de zijde van klaagster over wat er gebeurd is, is uitgebleven, hoewel zij hier voldoende de mogelijkheid voor heeft gehad.

Het college heeft het advies van de commissie overgenomen.

Klacht over onduidelijkheid in de communicatie en het uitblijven van communicatie
De situatie waarover geklaagd is, betreft het aanpassen van een waterkering over het perceel van klagers. Klagers waren het niet eens met het voorgestelde tracé, maar voelden zich verplicht medewerking te verlenen aan het besluit dat Delfland heeft voorgelegd. Klagers waren, op grond van de gesprekken met de medewerker, in de veronderstelling dat aanpassing van het tracé nog mogelijk was. Het was klagers niet duidelijk dat het besluit definitief was en dat de volgende stap het indienen van beroep tegen het besluit zou zijn geweest. Verder is naar voren gekomen dat klagers onvoldoende op de hoogte zijn gehouden van de procedures, terwijl dit wel toegezegd was. De commissie heeft geadviseerd de klachten gegrond te verklaren. Uit wat ter zitting door klagers is neergelegd, is voor de commissie voldoende gebleken dat klagers hadden mogen veronderstellen dat de ligging van de kering nog niet definitief was. Het had op de weg van Delfland gelegen om deze onduidelijkheid weg te nemen, wat Delfland nagelaten heeft. Als Delfland voldoende duidelijk was geweest in de informatie over de besluitvorming, hadden klagers nog in beroep kunnen gaan tegen het besluit van Delfland.

Ook heeft de commissie geadviseerd de klacht over het onvoldoende op de hoogte houden van de procedures, gegrond te verklaren. Het argument van Delfland, dat klagers geen beroep hadden aangetekend en alleen diegene die beroep aantekenen, de uitspraak ontvangen, gaat, zeker gelet op de voorgeschiedenis niet op. Daarnaast was aan klagers beloofd dat zij op de hoogte gehouden zouden worden. Delfland is in het contact met klagers onvoldoende duidelijk en zorgvuldig geweest.

Het college heeft het advies van de commissie, enigszins aangepast, overgenomen.

<u>Ontvangen klachten 2015 (afgehandeld)</u>

Klacht over niet nakomen onderhoudsplicht
Klager klaagde over het feit dat hij verplicht is om onderhoud te plegen aan de waterkant en dat Delfland daar ook op handhaaft, maar dat op het onderhoud van de waterkant van zijn naastgelegen buurman, een Golfbaan, niet gehandhaafd wordt. Klager is al jaren bezig met Delfland om de golfbaan ertoe te bewegen het onderhoud jaarlijks (op tijd) uit te voeren, maar ziet dat het elk jaar weer opnieuw begint. Klager was het zat en zag zich genoodzaakt een klacht in te dienen. De commissie heeft de klacht gegrond verklaard. Ter zitting is door Delfland aangegeven dat het onderhoud in 2014 niet was uitgevoerd en dat tijdens de najaarsschouw (laatste kwartaal 2015) ook bleek dat over 2015 geen onderhoud was uitgevoerd. Naar het oordeel van de commissie is daarmee vast komen te staan dat er in de aflopen periode niet consequent is toegezien op de naleving van de onderhoudsplicht. Delfland heeft nagelaten op te treden tegen het niet uitvoeren van het onderhoud aan de watergangen.

Delfland heeft als argument aangedragen dat vanwege het administratiesysteem de eigenaar wordt aangeschreven en niet diegene die het perceel in gebruik heeft. Dit kan naar het oordeel van de commissie geen reden zijn waarom Delfland geen actie uitvoert om ook de golfbaan tot het onderhoud te manen. De commissie heeft daarbij nog aangegeven dat het juridisch ook mogelijk is om zowel de eigenaar als de pachter, huurder of gebruiker aan te schrijven, omdat die bij machte is de overtreding te beëindigen. De commissie adviseerde te bezien of in het systeem dat Delfland hiervoor gebruikt, dan wel in een afzonderlijke registratie kan worden aangetekend dat er bij een bepaald perceel sprake is van feitelijk beheer door een ander dan de eigenaar, waardoor deze direct dan wel mede met de eigenaar wordt aangeschreven voor het nakomen van de onderhoudsverplichting.

Werkvoorraad 2016

Twee klachten die in 2015 zijn ontvangen, zijn nog in behandeling. Dit betreft een klacht over de berekening van de tegemoetkoming voor het ontvangen van baggerspecie op het perceel en de wijze waarop met klager is gecommuniceerd en een klacht over de wijze waarop een aannemer, werkzaam voor Delfland werkzaamheden heeft uitgevoerd op een perceel. Deze klachten zijn nog in behandeling bij de commissie en zullen in het jaarverslag over 2016 behandeld worden.

De Klachtencommissie van het Hoogheemraadschap van Delfland,

Delft, 15 februari 2016

De voorzitter,

Mr T.M. Poos- Oude Lenferink

De secretaris,

R. van Dijke

Hoogheemraadschap van Rijnland

uw kenmerk:	RWS-2015/56397 Zaaknummer: RWSV2O15-00007625
uw brief van:	29 december 2015
Verzenddatum:	22 februari 2016
ons kenmerk:	**U1600965**
bijlagen:	2
inlichtingen:	J.F.J.M. Smits
doorkiesnummer:	088-9743435
onderwerp:	Advies waterschappen op vergunningaanvraag Ontgrondingenwet voor Verdieping Nieuwe Waterweg en Botlek

Ministerie van I en M
T.a.v. Hoofd Vergunningverlening
Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid,
mevrouw A.H. Bos - Massop

Postbus 556
3000 AN ROTTERDAM

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden

Hoogheemraadschap van Delfland

Geachte mevrouw Bos-Massop,

In uw schrijven RWS-2015/56397 (29 december 2015) nodigt u de waterschappen, als belanghebbenden, uit advies uit de te brengen over de ontgrondingenvergunning (zaaknummer RWSV2O15-00007625) ten behoeve van Het Havenbedrijf Rotterdam N.V. voor het verdiepen van de Nieuwe Waterweg en de Nieuwe Maas tussen Hoek van Holland en de Beneluxtunnel, evenals de hoofdvaargeul van de Botlek (kortweg verdieping). Voor de aanvraag heeft de initiatiefnemer, Havenbedrijf Rotterdam N.V., een MER laten opstellen.

Waterschap Hollandse Delta

Het initiatief van de verdieping heeft negatieve gevolgen voor het waterbeheer, in het bijzonder voor de verziltingsopgave, de primaire waterkeringen en het grondwater. Daarom maken het Hoogheemraadschap van Delfland, het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, het Hoogheemraadschap van Rijnland, het Waterschap Rivierenland en het Waterschap Hollandse Delta gebruik van de mogelijkheid om gezamenlijk advies uit te brengen op de aanvraag en het onderliggende onderzoek.

Doelstelling en brongerichte maatregelen
Reeds in de gezamenlijke zienswijze op de Nota Reikwijdte en Detailniveau (NRD, 16 december 2014) hebben de waterschappen hun zorgen geuit. Daarbij hebben zij een helder uitgangspunt gesteld: "geen extra verslechtering door de verdieping". Hierbij is tevens een prioritering aangegeven om de negatieve effecten zoveel mogelijk te mitigeren en alleen als terugvaloptie tot compensatie over te gaan.

Waterschap Rivierenland

Het onderzoek dat is uitgevoerd en het proces, dat is doorlopen voor het opstellen van het MER, heeft veel aanvullende kennis in beeld gebracht maar eveneens de nodige onzekerheden. Wij hebben waardering voor het verkregen aanvullende inzicht. Echter het onderzoek blijft zo summier ten opzichte van de mitigerende, brongerichte maatregelen, dat een serieuze beschouwing van en afweging tussen de verschillende typen maatregelen niet goed mogelijk is. Dit

Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard

komt niet overeen met onze verwachtingen. In het advies van RWS op het MER (RWS-2015/1762, 19 januari 2015) werd namelijk bepleit, dat de opties voor brongerichte dan wel compenserende maatregelen naast elkaar in beeld worden gebracht. Wij verwachten dat initiatiefnemer en het voor de vergunningverlening verantwoordelijk bevoegd gezag zich alsnog zullen inspannen de kansen voor brongerichte maatregelen uit te werken.

Onvoorziene effecten en onzekerheden
Door de complexiteit van de processen, zoals verzilting en de veranderingen in de morfologie, is het niet eenvoudig de gevolgen van de verdieping in beeld te brengen. Voor een goede afweging is het noodzakelijk om de onzekerheden en eventuele risico's, die soms pas op termijn of in combinatie met andere ontwikkelingen optreden, in beeld te brengen. Dit is onderkend in zowel onze zienswijze op de NRD als in het advies van het voor de vergunningverlening verantwoordelijk bevoegd gezag (RWS) waarin een "monitoring en evaluatie programma" wordt geadviseerd. Wij hebben zorgen over de wijze waarop de onvoorziene gevolgen en onzekerheden in het MER zijn afgedekt. De maatregelen om verzilting tegen te gaan blijven op een relatief hoog abstractieniveau, waarbij vooral over "monitoring" wordt gesproken (en dan vooral voor de Hollandse IJssel en de Lek/Kinderdijk). Monitoring van de integrale Rijn-Maasmonding op (onvoorziene) veranderingen in de morfologie en verzilting (inclusief inlaatpunten als die voor het Brielse Meer) zowel via vaste meetpunten als geïntensiveerd met meetboten bij droge perioden, maken deel uit van zo'n programma.

Daarnaast is er ook een analyseslag en een beoordeling door deskundigen met autoriteit nodig van de gegevens die uit de monitoring naar voren komen. Op basis van de verkregen kennis kunnen aanvullende maatregelen nodig blijken om de negatieve effecten van de ontgronding tegen te gaan. Het bevoegd gezag is verantwoordelijk voor de vergunningverlening en moet er voor waken, dat de verantwoordelijkheid en bekostiging van deze aanvullende maatregelen bij de initiatiefnemer komen. Wij verwachten, dat de vergunning pas zal worden verleend als hiervoor een deugdelijke procedure is opgesteld, vastgesteld en geborgd in de vergunningvoorschriften.

De effecten van de morfologische processen op de primaire waterkeringen worden in het MER op een hoog abstractieniveau beschreven, waarbij expliciet wordt aangegeven, dat er op dit gebied grote leemten in kennis zijn. Het ontbreekt aan een goed gevalideerd morfologisch model, zodat de uitspraken met de nodige onzekerheden omgeven zijn. Recente ontwikkelingen ten aanzien van zettingsvloeiing als gevolg van morfologische aspecten worden niet nader in beschouwing genomen. Wij kunnen dan ook niet instemmen met de conclusie, dat de leemten in kennis geen invloed zouden hebben op de besluitvorming. Juist de geconstateerde leemten in kennis t.a.v. de morfologie onderstrepen het belang van de (bij verzilting genoemde) procedure voor nader onderzoek en aanvullende maatregelen.

Voorziene effecten en compensatie verzilting
In het MER zijn effecten ten gevolge van de verzilting voorzien en worden mitigerende maatregelen voorgesteld. Wat betreft verzilting, gaat het daarbij

om de inlaat- en uitwisselpunten Parksluizen, Boerengat en Hollandse IJssel (Kleinschalige Wateraanvoer, KWA). Voor al deze punten wordt in het MER als voorkeursoptie voorgesteld, dat de waterschappen compenserende maatregelen uitvoeren. Hierbij is het evenwel van belang, dat deze mitigerende maatregelen lokaal ook tot negatieve gevolgen op het watersysteem (zowel kwaliteit als kwaliteit) leiden, die ook weer gemitigeerd en/of gecompenseerd moeten worden.

Zoals al aangegeven, hebben de waterschappen een duidelijke voorkeur voor brongerichte maatregelen. Naar het oordeel van de waterschappen mag de inzet van de 'calamiteiten-maatregel KWA (+)' niet beschouwd worden als een maatregel om het verdiepen van de NWW te faciliteren waardoor bronmaatregelen ondoelmatig worden. De achtergrondstudies bij het MER geven aan, dat er wel degelijk perspectief is voor bronmaatregelen die onder directe invloed van het Havenbedrijf Rotterdam staan. De KWA(+) moet zijn functie als calamiteitenmaatregel behouden.

Wij verwachten van het bevoegd gezag RWS dat het zijn verantwoordelijkheid voor de vergunningverlening aanwendt om te komen tot brongerichte maatregelen. De verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag voor het voorkomen van negatieve gevolgen blijft ook onverminderd van kracht indien een afweging wordt gemaakt voor compenserende maatregelen. Daarbij verwachten wij tevens, dat het publiekrechtelijke instrumentarium optimaal wordt ingezet, met name door gebruikmaking van vergunningvoorschriften. Bijzondere aandacht is daarbij nodig voor perioden waarin de eventuele compensatiemogelijkheden zoals beschouwd in het MER nog niet operationeel zijn bij oplevering van de verdieping (inzet KWA+ en aanpassing van het regiem van de stuw bij Hagestein)

Plaatsen van verdieping in een brede context
De verdieping heeft een negatief effect op verzilting, morfologische processen en het grondwater, waarbij ook andere factoren een rol spelen. Reeds in onze zienswijze op de NRD hebben wij aangegeven, dat wij de gevolgen van de verdieping in die brede context willen beschouwen. De interventie van de verdieping in het integrale systeem kan niet beperkt blijven tot een deeleffect, maar moet gepaard gaan met medeverantwoordelijkheid voor het integrale systeem, waar de gevolgen van de ingreep soms pas op (lange) termijn in beeld komen. Op dit aspect heeft het MER onderzoek weinig diepgang: verwijzingen naar de indicatieve 'stresstest' of het ontbreken van een gevalideerde geomorfologisch model worden gemist. Wij verwachten, dat de vergunningverlener de gedeelde verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer voor het integrale Rijn-Maassysteem op lange termijn onderdeel van de vergunningvoorschriften laat worden.

Zorg voor de gevolgen grondwatersysteem en mitigerende maatregelen
In het MER zijn gevolgen van de ontgronding op het grondwatersysteem in beeld gebracht. Deze kunnen met name optreden in het beheergebied van Delfland. Negatieve effecten op het (grond)watersysteem zijn onwenselijk en moeten worden voorkomen. Delfland is als waterbeheerder verantwoordelijk voor een goede chemische en ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater

en voor een betrouwbare zoetwatervoorziening. Mede daarom vindt Delfland dat verzilting van het grondwater zoveel mogelijk moet worden tegengegaan. Als regionaal (grond)waterbeheerder maakt Delfland zich daarnaast zorgen over mogelijke toename van grondwateroverlast in de stedelijke gebieden van Maassluis en Vlaardingen.

De verwachte negatieve effecten zijn alleen op een goede wijze te voorkomen door het treffen van effectieve 'bronmaatregelen'. Door maatregelen dicht bij de bron te nemen wordt voorkomen, dat Delfland en/of andere partijen achteraf worden geconfronteerd met kostbare en mogelijk complexe (beheer)maatregelen. Het herstellen van de hydraulische weerstand van de bodem van de Nieuwe Waterweg wordt als kansrijke bronmaatregel genoemd in het achtergrondrapport van Deltares. Wij adviseren om dit of een andere effectieve bronmaatregel als vergunningvoorschrift op te nemen.

Om de effectiviteit van de maatregelen te bewaken en mogelijke (rest)effecten in beeld te brengen, dient het bevoegd gezag te borgen dat onder verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer ook hier een goed monitoringsprogramma wordt gestart met een tijdige nulmeting. Mocht uit de monitoring of nader onderzoek blijken, dat ondanks de bronmaatregelen alsnog negatieve effecten optreden door de verdieping, dan dient het bevoegd gezag de initiatiefnemer aanvullende maatregelen te laten treffen om de effecten weg te nemen of te compenseren. Zie verder bijlage 1 voor advies op de grondwateraspecten.

Zorg voor de gevolgen van morfologische effecten op de primaire waterkeringen
Uit het onderzoek voor het MER naar de morfologische effecten van de verdieping komt naar voren, dat (op basis van de huidige kennis) de effecten voor het beheergebied van waterschap Hollandse Delta beperkt, maar niet afwezig zijn. Om de morfologische effecten van de verdieping op de primaire waterkering tegen te gaan wordt voorgesteld om het (grove) sediment uit de verdieping te gebruiken voor het opvullen van ontgrondingskuilen. Daarbij worden pilots en modelberekeningen voorgesteld. Daarbij wordt echter niet aangegeven op welke wijze deze maatregelen aangestuurd en bekostigd, uitgevoerd, gemonitord en geanalyseerd kunnen worden. Zoals hierboven al is aangegeven, is er immers geen goed gevalideerd morfologisch model. Daarnaast komen in het onderzoek naar de morfologische aspecten tegenstrijdige beweringen naar voren. Enerzijds wordt geconstateerd dat antropogene ingrepen in het systeem na ruim 45 jaar nog niet tot een stabiele situatie hebben geleid, terwijl anderzijds gesteld wordt, dat de morfologische effecten van de verdieping beperkt en tijdelijk zijn (binnen een periode van 10 jaar).

Het is dan ook noodzakelijk om de morfologische effecten van de verdieping op een zorgvuldige wijze in beeld te brengen via een monitoringsprogramma voor het hele studiegebied. Op basis van een langjarig monitorings- en analyse-protocol kunnen de effecten op de primaire waterkeringen in beeld gebracht worden. Het (mede) ontwikkelen van een gevalideerd morfologisch model is

dan ook een maatregel, die het bevoegd gezag bij de vergunningverlening aan de orde dient te stellen.

Als blijkt dat de stabiliteit van de primaire waterkering als gevolg van een voortschrijdend morfologisch proces in het geding komt, dienen tijdig maatregelen genomen te worden. Wellicht dat via pilots aangetoond kan worden, dat het daarbij mogelijk is om op innovatieve wijze de bodem vast te leggen en de dijkveiligheid te waarborgen. Maar indien dit onvoldoende blijkt, zal teruggevallen moeten worden op de traditionele wijze van het vastleggen van de bodem met stortsteen. De verantwoordelijkheid voor (de bekostiging van) dergelijke maatregelen dient het bevoegd gezag als verantwoordelijk vergunningverlener helder bij de initiatiefnemer te beleggen.

Daarnaast blijkt uit recente gebeurtenissen, dat het voortschrijdende morfologische proces ook ineens kan versnellen. Zeker in het plangebied kan dan een urgente situatie ontstaan, die om noodmaatregelen vraagt. Het beschikbaar hebben van een depot met stortsteen zou snel ingrijpen mogelijk maken. Het aanleggen en onderhouden van een dergelijk depot zien wij dan ook als een aanvullende compenserende maatregel.

Wat betreft het effect van de verdieping van de Nieuwe Waterweg op de stabiliteit van de waterkeringen in het beheergebied van Delfland, lijken de gevolgen daarvan in het MER voldoende onderzocht. Op basis van de beschikbare informatie is de waterveiligheid hier niet in het geding. Het voorkomen van mogelijke effecten op de waterkeringen blijft een belangrijk aandachtspunt.

Overige aspecten MER
Zie bijlage 2.

Het intensieve proces dat het afgelopen jaar ambtelijk en bestuurlijk is doorlopen, heeft veel bijgedragen aan de kennis van het Rijn-Maasmonding systeem. Wij waarderen het gevolgde proces en de bereikte resultaten. Wij hebben echter tegelijkertijd zorgen, dat bij de benadering van de gevolgen van de verdieping de focus al te zeer op (financiële) compensatie is gericht, terwijl volgens het MER wel degelijk bronmaatregelen mogelijk blijken.

Wij vertrouwen erop, dat ons advies zal bijdragen aan een gedegen afweging bij de vergunningverlening met voldoende aandacht voor het integrale waterbelang ook op de lange termijn. Vanzelfsprekend blijven wij bereid om zowel ambtelijk als bestuurlijk aan het lopende constructieve proces te blijven bijdragen en waar mogelijk synergiekansen te benutten.

Hoogachtend,

namens Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden,

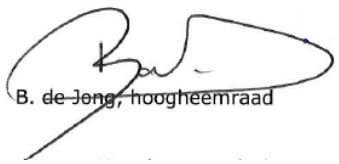

namens Hoogheemraadschap van Rijnland,

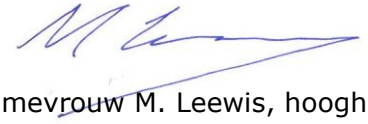

mevrouw M. Leewis, hoogheemraad

namens het Hoogheemraadschap van Delfland,

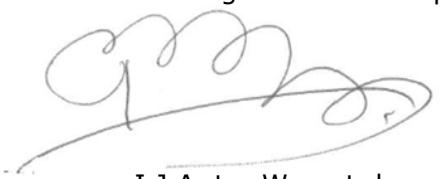

mevrouw I.J.A. ter Woorst, hoogheemraad

namens waterschap Hollandse Delta,

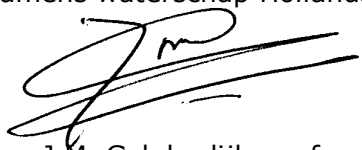

ing. J.M. Geluk, dijkgraaf

namens Waterschap Rivierenland,

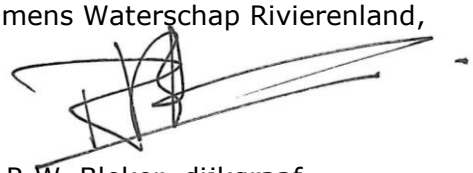

ir. R.W. Bleker, dijkgraaf

namens Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard,

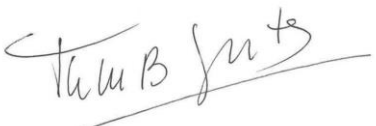

mevrouw T.M.B. Gerts

Bijlage 1: Grondwatereffecten

In het achtergrondrapport grondwater bij het MER van de verdieping (lit 1) concludeert Deltares, dat negatieve effecten op het watersysteem als gevolg van verdieping niet zijn uit te sluiten. Door het verwijderen van weerstand biedende (slib)lagen op de bodem van de NWW kan de stijghoogte in het eerste watervoerend pakket toenemen. Daarnaast kan door een verdere indringing van de zouttong in de NWW het grondwater verder verzilten. Als gevolg van deze processen kunnen volgens Deltares de volgende effecten optreden:

- Een toename van kweldruk onder de polders ten noorden van de Nieuwe Waterweg met als gevolg een grotere belasting met zout -en mogelijk nutriëntrijk- grondwater. Volgens de studie zijn toenamen van de zoutvracht op korte termijn van 60% (midden projectgebied) en 40% (oosten projectgebied) niet uit te sluiten. Dit heeft negatieve gevolgen voor de kwaliteit van het grondwater en oppervlaktewater. Daarnaast kunnen door de grotere kweldruk hogere grondwaterstanden en mogelijk (toename van) grondwateroverlast in het stedelijk gebied van Vlaardingen en Maassluis optreden. Deze effecten kunnen volgens Deltares al snel na de verdieping optreden.
- Toename van de zoutindringing in de Nieuwe Waterweg waardoor in het oosten door infiltratie van zout water uit de NWW richting het grondwater op de lange termijn een substantiële verdere toename van de zoutvracht niet uit is te sluiten.

De waterschappen zijn van mening, dat negatieve effecten op het (grond)watersysteem onwenselijk zijn en zoveel als mogelijk moeten worden voorkomen. Delfland is als waterbeheerder verantwoordelijk voor een goede chemische en ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater en een goede en betrouwbare zoetwatervoorziening. Mede daarom vindt Delfland dat verzilting van het grondwater zoveel als mogelijk moet worden tegengegaan. Als regionaal (grond)waterbeheerder maakt Delfland zich daarnaast zorgen over de mogelijke effecten op grondwateroverlast in de stedelijke gebieden van Maassluis en Vlaardingen.

Volgens de waterschappen zijn negatieve effecten alleen op een efficiënte wijze te voorkomen door het treffen van effectieve 'bronmaatregelen'. Door maatregelen dicht bij de bron te nemen wordt voorkomen, dat Delfland en/of andere partijen achteraf worden geconfronteerd met kostbare en mogelijk complexe (beheer)maatregelen. In het rapport van Deltares wordt ook als kansrijke bronmaatregelen genoemd het herstellen van de hydraulische weerstand van de bodem van de Nieuwe Waterweg:

"Vergroten weerstand bodem Nieuwe Waterweg
IJzeroer zijn grotere, verharde ijzeroxide-ijzerhydroxide-concreties, die van nature aanwezig zijn in de Nederlandse ondergrond. Deltares ontwikkelt in samenwerking met Rijkswaterstaat een methode om IJzeroer te gebruiken voor het vergroten van de -hydraulische weerstand op enkele meters onder kanaalbodems. Dit is een kansrijke methode om infiltratie van water uit de Nieuwe Waterweg richting het grondwatersysteem en kweldruk in de omgeving

te verkleinen. Deze techniek is naar verwachting veel beter over grote oppervlaktes aan te brengen en te monitoren dan bestaande methoden. De verwachting is dat deze techniek in het voorjaar van 2016 in de praktijk toepasbaar is, te beginnen op kleine schaal."

Om de effectiviteit van de maatregelen te bewaken en mogelijke (rest)effecten in beeld te brengen dient het bevoegd gezag te borgen dat onder verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer een goed monitoringsprogramma wordt uitgevoerd met een tijdige nulmeting. De monitoring moet erop zijn gericht om ondubbelzinnig aan te tonen hoe stijghoogtes, grondwaterstanden en (grond)waterkwaliteit door de verdieping veranderen of kunnen gaan veranderen. Dat begint met een tijdige nulmeting om de huidige situatie goed vast te leggen.
De monitoringresultaten moeten tevens worden gebruik om samen met aanvullende berekeningen en (verbeterde) modellen de effecten beter in beeld te brengen. Zo is er nu nog geen vertaling gemaakt van de berekende effecten naar de effecten op de waterkwaliteit. Delfland wil bij de uitwerking van de monitoring worden betrokken.

Mocht uit de monitoring of nader onderzoek blijken dat ondanks de bronmaatregelen alsnog negatieve effecten optreden door de verdieping van de Nieuwe Waterweg dan dient het bevoegd gezag de initiatiefnemer aanvullende maatregelen te laten treffen om de effecten weg te nemen of te compenseren.

[1] Deltares, 2015b, Veranderingen in stroming engrondwaterkwaliteit als gevolg van verdieping Nieuwe Waterweg

Bijlage 2: Overige aspecten

Kabels en leidingen
Hoofdstuk 17.6 van het MER:
"Direct ten oosten van Maeslantkering zou aan de uiterste noordrand van de vaarweg over een breedte van circa 10 meter, de dekking boven de drinkwaterleiding vanuit het Brielse Meer afnemen tot 2,7-3,0 meter komen. Daarmee zou de dekking net onder de in de vergunning voorgeschreven gronddekking van 3,0 meter komen. Omdat bij de Maeslantkering schepen elkaar niet mogen passeren en meer in de as van de rivier varen, is besloten op de rand van de vaarweg hier niet te verdiepen".

Wat betreft de Brielse Meerleiding is het van belang, dat er voldoende gronddekking is, niet alleen in de uitvoeringsfase, maar ook in de toekomst. We verzoeken Rijkswaterstaat om in de vergunning voorschriften op te nemen om de verdieping zo vorm te laten geven dat de dekking op dit punt in de toekomst niet kan afnemen.

Verzilting bij hogere afvoeren
In het MER zijn de gevolgen voor extra verzilting uitgebreid in beeld gebracht. Daarbij is echter onvoldoende aandacht besteed aan het effect op zoutindringing bij de sluizen aan de Nieuwe Maas bij hogere rivierafvoeren. Onder bepaalde omstandigheden (relatief hoge rivierafvoeren in perioden met een watervraag in Delfland) kan er zoet water uit de Nieuwe Maas worden ingelaten als alternatief voor aanvoer uit het Brielse Meer. Het is nu niet berekend, hoe deze mogelijkheid wordt beïnvloed door de ontgrondingen, terwijl dit substantieel lijkt te kunnen zijn. We verzoeken de voor de voor de vergunningverlening bevoegd gezag om in het kader van het MER in beeld te laten brengen in welke mate de verzilting op de Nieuwe Maas toeneemt onder deze omstandigheden en hoe dit de beheermogelijkheden van Delfland beïnvloedt.

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de Verenigde Vergadering

ONS KENMERK
1236896
DATUM D&H VERGADERING
1 februari 2016
DELFT

ONDERWERP
Toelichting financiën OAS DGL

Geachte leden,

Hierbij willen wij u, zoals toegezegd tijdens de Verenigde Vergadering van 17 december 2015, informeren over de financiële verantwoording van OAS De Groote Lucht.

Bij de start van de OAS DGL was voor het gehele programma € 11 miljoen beschikbaar. Hierbij is de toegezegde bijdrage van Delfland **€ 7,8 miljoen** op basis van de geraamde besparingen.
Op dit moment (stand per 1/1/2016) is vanuit Delfland voor Fase 1 en 2 in totaal € 5,5 miljoen bijgedragen (inclusief verrekende bouwrente). Hierdoor is het totale benodigde restbudget vanuit Delfland (€7,8-€5,5 =) **€ 2,3 miljoen**. Hiermee is in het VV-voorstel van 17 december 2015 ook rekening gehouden.

Voor fase 3 is voor de totale OAS (bijdrage vanuit alle partners) begroot dat er nog bijna € 3 miljoen benodigd is om de projecten te realiseren. In het afvalwaterakkoord is € 2,5 miljoen vastgelegd in projecten voor fase 3 (genummerd 1.2 t/m 2D.6). Daarnaast is er bewust voor gekozen om één project ("N") op te nemen als sluitpost, zodat er geen tekort en geen overschot optreedt. Aan dit project is wel behoefte, maar het beschikbare budget is afhankelijk van de andere projecten. Voor dit project is op basis van de huidige raming € 0,4 miljoen beschikbaar. Voor de bijdrage van Delfland betekent dit dat deze is vastgesteld op € 2,3 miljoen. Dit bedrag is opgenomen in een voorziening. Hierin zijn ook de reeds aangegane verplichtingen opgenomen.

		totale OAS	Delfland	gemeenten
Totale OAS	*Toegezegd*	*€ 11,0 miljoen*	*€ 7,8 miljoen*	*€ 3,2 miljoen*
Fase 1 en 2	Uitgegeven fase 1 en 2	€ 8,0 miljoen	€ 5,5 miljoen	€ 2,5 miljoen
Fase 3	Verplichting	€ 0,1 miljoen	€ 0,5 miljoen	€ -0,4 miljoen
	Benoemde projecten fase 3	€ 2,5 miljoen	€ 1,4 miljoen	€ 1,1 miljoen
	Sluitpost	€ 0,4 miljoen	€ 0,4 miljoen	
	Totaal Fase 3	€ 3,0 miljoen	€ 2,3 miljoen	€ 0,7 miljoen

Wij verwachten u met deze brief meer inzicht te hebben gegeven in de budgetten en financiën van OAS De Groote Lucht en de bijdrage van Delfland hierin.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris,

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart

de Dijkgraaf,

mr. M.A.R. van Haersma Buma

Hoogheemraadschap van
Delfland

ONS KENMERK
1245970
DATUM D&H VERGADERING
16 februari 2016
DELFT

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONDERWERP
Informatiebrief Toekomstagenda afvalwatersysteem Delfland

Geachte leden,

In 2013 heeft de onderzoekscommissie PPS/AHR van de Verenigde Vergadering van het Hoogheemraadschap van Delfland een rapportage opgeleverd betreffende de toekomstbestendigheid van het DBFO-contract met Delfluent BV. De onderzoekscommissie concludeert dat het DBFO-contract toekomstbestendig is en doet daarbij een aantal belangrijke aanbevelingen voor verdere verbetering.

Als vervolg hierop heeft Delfland een serie van vervolgonderzoeken en projecten uitgevoerd in het kader van het project AHR/T&T. In twee tranches is er gerapporteerd over de uitkomsten van al deze vervolgonderzoeken. Na afronding van het project AHR-T&T resteren nog twee vervolgopdrachten, te weten:

1. Onderzoek de mogelijkheid tot herfinanciering van het DBFO-contract waarmee er een mogelijkheid ontstaat om voordelen te behalen op de BTW-afdracht;
2. Maak een gezamenlijke toekomstagenda tussen Delfland en Delfluent BV voor het geheel van het zuiveringscomplex.

In het vervolg voorliggende brief is specifiek ingegaan op vervolgopdracht 2. Delfland doorloopt een proces om te komen tot een toekomstagenda op het afvalwatersysteem en doet dit samen met Delfluent. Ambtelijk is hiermee in 2015 gestart en hebben de eerste resultaten het licht gezien. Het is belangrijk dat daar de bestuurlijke beelden tegenaan worden gelegd, van Delfland en van Delfluent met haar aandeelhouders. Vertrekpunt voor de toekomstagenda van het afvalwatersysteem zijn de ambities en doelstellingen zoals verwoord in het Waterbeheerplan 2016-2021. Daarin staat de richting, de inkleuring vindt plaats in de nog te ontwikkelen toekomstagenda.

Om de bestuurlijke beelden van Delfluent en de aandeelhouders op te halen heeft het College van D&H een brief geschreven aan Delfluent. Hierin schetst het College in welke richting de zuiveringen zich naar verwachting ontwikkelen. Daarbij zijn de uitgangspunten verwoord die gehanteerd worden bij de uitwerking van een toekomstagenda. De brief aan Delfluent is als bijlage bijgevoegd.

Op basis van de uitkomsten van deze processtap zal er toegewerkt worden naar een bestuurlijke conceptversie van de toekomstagenda afvalwatersysteem Delfland. Wij streven ernaar om deze bestuurlijke conceptversie spoedig met u te kunnen bespreken.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris,

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart

de Dijkgraaf,

mr. M.A.P. van Haersma Buma

Bijlage:
- Brief aan Delfluent BV met het onderwerp Toekomstagenda afvalwatersysteem Delfland en het kenmerknummer 1244504

Hoogheemraadschap van
Delfland

Delfluent BV
t.a.v. de heer H de Kraa
Postbus 180
2600 AD DELFT

ONS KENMERK
1244504
DELFT
23 februari 2016

ONDERWERP
Toekomstagenda afvalwatersysteem Delfland

Geachte heer De Kraa,

In 2013 heeft de onderzoekscommissie PPS/AHR van de Verenigde Vergadering van het Hoogheemraadschap van Delfland een rapportage opgeleverd betreffende de toekomstbestendigheid van het DBFO-contract met Delfluent BV. De onderzoekscommissie concludeert dat het DBFO-contract toekomstbestendig is en doet daarbij een aantal belangrijke aanbevelingen voor verdere verbetering.

Als vervolg hierop heeft Delfland een serie aan vervolgonderzoeken en projecten uitgevoerd. Bij een vergelijkende businesscase tussen regio Noord en Zuid was Delfluent intensief betrokken. Na afronding van de vervolgonderzoeken heeft de Verenigde Vergadering besloten om samen met u te werken aan een toekomstagenda voor ons zuiveringscomplex. Medewerkers van uw organisaties en van Delfland hebben hier in 2015 invulling aan gegeven en een conceptversie van de *Toekomstagenda Afvalwatersysteem Delfland* opgeleverd.

In het vervolg van deze brief gaan wij als College van D&H in op de conceptversie van de toekomstagenda waarbij wij een breed kader schetsen ten aanzien van de toekomst van onze infrastructuur.

1. Belangen en ambities van Delfland
Het zuiveren van huishoudelijk afvalwater is één van de kerntaken van het waterschap. Een taak die primair is ingegeven vanuit de bescherming van mens en milieu. Het zuiveringsbeheer is via de waterketen verbonden met andere taken van het waterschap zoals de zorg voor een goede kwaliteit van het oppervlakte-water en het realiseren van droge voeten voor een ieder in ons beheergebied. Visie en ambities op ontwikkelingen in het zuiveringsbeheer worden altijd gehouden tegen onze primaire taken. Bij het vaststellen van beleid voor de zuiveringen kijken wij als dagelijks bestuur naar de volgende onderdelen:

- *Kwaliteit dienstverlening*: Na de grote investeringen in het afvalwatersysteem begin van deze eeuw voldoet Delfland aan alle gestelde eisen. Sindsdien is de kwaliteit van de dienstverlening, het zuiveren van afvalwater, onverminderd hoog. Wij verwachten dat de maatschappij in de toekomst blijvend hogere eisen zal stellen aan onze dienstverlening. Het is onze taak om hierop tijdig te anticiperen zodat de kwaliteit van dienstverlening ook onverminderd hoog zal blijven. Wij gaan ervan uit dat ook Delfluent blijft werken aan het op orde houden van de kwaliteit van

BIJLAGE(N) -
CONTACT de heer J.L. Bos • T (010) 445 25 37 • E jbos@hhdelfland.nl
POSTADRES Postbus 3061, 2601 DB Delft • WEBSITE www.hhdelfland.nl
SECTOR Zuivering en Technisch Onderhoud • TEAM Management ZTO

dienstverlening en met voorstellen komt hoe Delfland kan anticiperen op de toekomstige ontwikkelingen en hogere zuiveringseisen.
- *Laagste kosten*: De kosten voor het zuiveren van afvalwater in ons beheergebied behoren tot de hoogste van Nederland. Inwoners en bedrijven in dit gebied betalen een hoog zuiveringstarief als gevolg van de noodzakelijke investeringen uit het recente verleden. Dit betekent dat Delfland de dubbele verplichting heeft om permanent te zoeken naar mogelijkheden om de kosten voor het zuiveringsbeheer te verlagen. Nieuwe investeringsbeslissingen en beleidsvoorstellen zullen altijd geplaatst worden in het perspectief op het verbeteren van de doelmatigheid en efficiency van het zuiveren van afvalwater. De kosten moeten omlaag. Wij verwachten van Delfluent dat ook zij veel energie steekt in het verlagen van de kosten voor het zuiveringsbeheer. Alleen dan zijn wij in staat zijn om het zuiveringstarief voor burgers en bedrijven in de goede richting te bewegen.
- *Afspraken in de regio*: Het Bestuursakkoord water uit 2010 heeft een beweging op gang gebracht waarbij de partners in de waterketen intensiever samenwerken. Na een fase waarbij de partners aan elkaar moesten wennen is de samenwerking nu op volle kracht gekomen. Delfland heeft met alle gemeenten en met de buurwaterschappen afspraken gemaakt over intensievere samenwerking en concrete ambities vastgelegd. Er liggen aansprekende kansen en mogelijkheden in het verschiet om de integratie in de waterketen te verbeteren. In de noordelijke regio is Delfluent de uitvoerder van het zuiveren van afvalwater. Daarmee is Delfluent een belangrijke partner bij het verder integreren van de waterketen. Dit betekent dat Delfland, Delfluent en gemeenten op de inhoud van het werk en op de relatie blijvend zullen investeren in het samenwerkingsverband Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD).

Waterbeheerplan 2016-2021 ambities en doelen
De ambities van het College van D&H uit het Coalitieakkoord *Iedereen bewust van water* zijn verankerd in ons strategisch beleidsplan, het *Waterbeheerplan 2016-2021*. In dat plan is opgenomen dat wij ervoor kiezen om de kringlopen van water, energie en grondstoffen op de lange termijn te sluiten. Hiermee wordt bevorderd dat Delfland grotendeels kan voorzien in de eigen waterbehoefte en daarmee aansluit op de ambities uit het Deltaprogramma. Belangrijke schakels in het toewerken naar onze zelfvoorzienendheid zijn het sterk verbeteren van de chemische waterkwaliteit en het technisch door ontwikkelen van onze installaties. Dit moet integraal worden uitgevoerd. Hiermee zijn wij in staat om ook voor de toekomst economische en ecologische functies te faciliteren en te ondersteunen. Daarmee vormen de zuiveringen een belangrijke schakel in een groter systeem. De toekomstagenda op het afvalwatersysteem van Delfland bekijken wij dan ook vanuit de totale ambities op het waterbeheer in ons gebied. Deze ambities hebben wij vastgelegd in het Waterbeheerplan 2016-2021 waarbij ontwikkeling van het afvalwatersysteem bezien worden in het licht van de volgende bovenliggende doelstellingen:
- Delfland heeft in 2017 een strategie vastgesteld om op een toekomstbestendige wijze kringlopen te sluiten en (nagenoeg) zelfvoorzienend te kunnen zijn in de waterbehoefte;
- Delfland vervult zijn zorgplichten door de kerntaken integraal uit te voeren en de werkzaamheden te koppelen aan een steeds sneller veranderende omgeving;
- Delfland voldoet minimaal aan de duurzaamheidsafspraken voor 2020 zoals vastgelegd in het klimaatakkoord Unie-Rijk (2010).

De bovenstaande ambities staan niet op zichzelf. Dit doet Delfland samen met de meest betrokken partners in de waterketen, de gemeenten, drinkwaterbedrijven en onze buurwaterschappen. Met de gemeentelijke partners hebben wij langetermijn afspraken gemaakt over de ontwikkelingen in de waterketen. In het samenwerkingsverband Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD) en de Rotterdamse Samenwerking Afvalwaterketen (ROSA) zijn visies opgesteld die doorkijken naar 2050 waarin de circulaire economie aan de basis staat van de waterketen. Belangrijke richtinggevende afspraken en kader voor verdere uitwerking van beleid.

Met genoegen constateren wij dat ook in de concept Toekomstagenda Afvalwatersysteem Delfland uitwerking is gegeven aan de ambities die wij in het Waterbeheerplan en met gemeenten hebben opgesteld. Dit betekent dat Delfluent en haar aandeelhouders met eenzelfde perspectief naar te toekomst van de waterketen kijken. Hiermee ontstaan krachtige coalities van de partners in de keten die toewerken naar een gesloten waterketen.

2. Paradigmashift in het zuiveringsbeheer

Bovenstaande belangen en ambities hebben impact op de manier waarop wij aankijken tegen ons zuiveringscomplex. Hoewel het zuiveren van afvalwater zich kenmerkt door een bedrijfsmatig karakter, nopen maatschappelijke ontwikkelingen tot periodieke heroriëntatie op het totaal van de infrastructuur. Wij verwachten dat technologische, maatschappelijke en juridische ontwikkelingen een dusdanige importantie hebben dat het zuiveringsbeheer aan de vooravond staat van een grote transitie. Een technologische transitie die leidt tot een paradigmashift op de manier waarop wordt aangekeken tegen zuiveren van huishoudelijk afvalwater. Daar waar de zuiveringen in het verleden gezien werden als een afvalverwerkingsinstallatie zullen ze in de toekomst gezien worden als productiefaciliteiten voor energie, grondstoffen en zoet water. Vanzelfsprekend zal er huishoudelijk afvalwater worden gezuiverd met als achterliggend doel bescherming van mens en milieu. De zuiveringen zijn echter meer, ze dragen in grotere mate bij aan maatschappelijke doelen op het gebied van duurzaamheid, ingegeven vanuit de principes van de cyclische economie.

Deze collegeperiode willen wij de eerste stappen zetten die nodig zijn om de transitie op gang te brengen. Daarvoor zal er in 2019 een investeringsprogramma opgesteld zijn waarin deze transitie is uitgewerkt. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar drie inhoudelijke pijlers; grondstoffen, energie en zoet water. In onderstaand schema is op hoofdlijnen de programmering weergegeven om te komen tot dit investeringsprogramma.

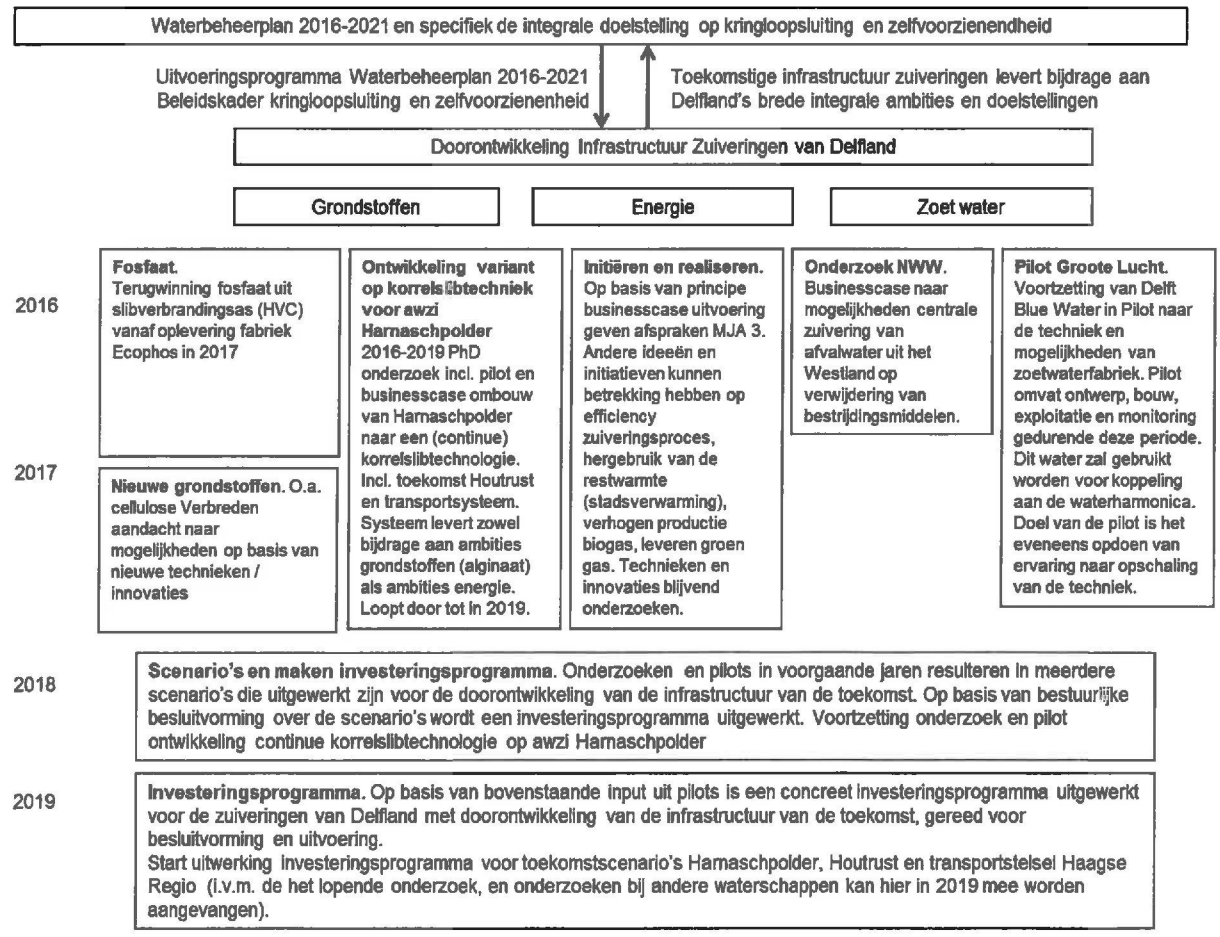

Delfland is al ver met het terugwinnen van fosfor uit het afvalwater, via de sliblijn gaat HVC fosfaat terugwinnen. Wij willen komende periode onderzoeken of ook andere grondstoffen uit het afvalwater te hergebruiken zijn zoals cellulose, alginaat en nieuwe stoffen op basis van innovatieve technieken.

Energiebesparende en energie opwekkende maatregelen neemt Delfland om de zuiveringen meer zelfvoorzienend in de eigen energiebehoefte te krijgen. Deze maatregelen moeten conform MJA3 een terugverdieneffect hebben. Het kan hierbij gaan om restwarmte, groen biogas of andere energiebronnen.

Delfland werkt al aan verschillende pilotprojecten om het effluent verder op te werken tot zoet water dat nuttig kan worden hergebruikt. Voorbeelden zijn Delft Blue Water, Pilot zoetwaterfabriek op awzi de Groote Lucht en de businesscase naar centrale verwijdering van bestrijdingsmiddelen uit het afvalwater uit het Westland op awzi Nieuwe waterweg. Kennis uit deze pilotprojecten zullen neerslaan richting definitieve investeringsbeslissingen voor alle zuiveringen van Delfland.

3. Uitgangspunten zuiveringsbeheer van de toekomst

Bij het uitwerken van de het investeringsprogramma hanteren wij de volgende richtinggevende uitgangspunten:

- De onderzoeken uitgevoerd in het project AHR-T&T leren ons dat het transportsysteem de beperkende factor is in de hoeveelheid afvalwater dat verwerkt kan worden. Het is voor ons speerpunt van beleid om komende jaren met gemeenten werk te maken van het verminderen van schoon hemelwater (afkoppelen) en rioolvreemd water dat naar de zuiveringen wordt getransporteerd. Dit is een opgave die Delfland op zich neemt. Wij willen meer ruimte krijgen in het transportsysteem waardoor andere mogelijkheden ontstaan ten aanzien van de benutting van de awzi's. Dit speerpunt past in de ambities die wij met de gemeenten delen om te investeren in klimaatadaptatie in het stedelijk gebied.
- Komende jaren willen wij onderzoek stimuleren naar de haalbaarheid van het ombouwen van awzi Harnaschpolder naar een zuiveringssysteem dat efficiënter is en bijdraagt aan onze ambities op het gebied van grondstoffen, energie en zoet water. Dit kan bijvoorbeeld zijn (continu) korrelslibtechnologie. Hierdoor ontstaat er ruimte op awzi Harnaschpolder. Dat biedt vervolgens weer kansen voor diverse nieuwe ontwikkelingen, bijvoorbeeld het verwerken van extra afvalwater of de productie van zoet water.
- Aan de basis voor de besluitvorming over het investeringsprogramma voor de zuiveringen moet een sluitende financiering liggen. Hier ligt een grote uitdaging en ambitie, de investeringen naar een toekomstbestendige infrastructuur moet passen binnen een tariefstructuur die zeer gematigd is. Het uiteindelijke doel voor de lange termijn is dat de kosten voor het zuiveren van afvalwater omlaag gaan en daarmee voor de lange termijn ook de zuiveringsheffing.
- Om een goede sluitende financiering te realiseren is het voor ons bespreekbaar om over de tijdshorizon van het DBFO-contract te kijken. Een nieuw investeringsprogramma moet er immers voor zorgen dat de awzi's ook ver na 2033 up to date zijn en dat die een bijdrage leveren aan de beginselen van circulaire economie. Dit betekent ook dat wij, binnen de grenzen van wettelijke mogelijkheden, samen met Delfluent en haar aandeelhouders willen kijken naar nieuwe proposities ten aanzien van de herinvestering, financiering en exploitatie van de awzi's van Delfland.
- Met de uitwerking naar een nieuw investeringsprogramma voor de awzi's van Delfland neemt de complexiteit van de samenwerking toe. Aan de ene kant is Delfland opdrachtgever aan Delfluent via het DBFO-contract. Aan de andere kant wil en kan Delfland de ontwikkelingen in het zuiveringsbeheer niet alleen realiseren. Daarom vinden wij het belangrijk om een duidelijke scheiding aan te brengen in de samenwerking die wij hebben binnen en buiten het DBFO-contract. Voor onderwerpen die binnen het DBFO-contract spelen hanteren wij de huidige samenwerkings-structuur. Voor uitvoering van onderzoeken die de komende jaren leiden tot een nieuw investeringsprogramma kunnen wij ons voorstellen dat er

hiervoor een aparte projectorganisatie wordt ingesteld met Delfland, Delfluent en Evides.
- De samenwerking voor de komende jaren moet altijd passen binnen de daartoe gestelde wettelijke kaders. Onze samenwerking op de ontwikkeling van de toekomstagenda zullen wij daarop blijven toetsen en herijken als dat nodig blijkt.

4. Afrondend

Interessante en uitdagende ontwikkelingen op het gebied van zuiveringsbeheer en het sluiten van de waterketen wachten op uitwerking. Graag vernemen wij van Delfluent en haar aandeelhouders hoe zij aankijken tegen de toekomstige ontwikkelingen in de waterketen. Op welke manier zij de eigen bijdrage op het gebied van de investeringen in de infrastructuur van de toekomst ziet, het verlagen van de kosten voor de inwoners van het gebied, de relatie tot het DBFO-contract en de samenwerking met gemeenten en andere ketenpartners. Graag ontvangen wij een schriftelijke reactie op onze brief en gaan daarna graag met elkaar gesprek om te verkennen hoe vervolgstappen eruit gaan zien.

Hoogachtend,
namens het College van Dijkgraaf en Hoogheemraden

de secretaris-directeur	de dijkgraaf, loco
mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart	mr. M.A. Houtzager

agendapunt 07.05
1246724

Hoogheemraadschap van Delfland

Aan Verenigde Vergadering

UITSPRAAK HOGER BEROEP VTM RAAD VAN STATE EN BRIEF MUSEUM OUD OVERSCHIE INZAKE PROJECT BOCHTAFSNIJDING SCHIE (GEMEENTEN ROTTERDAM EN SCHIEDAM)

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016
kennis te nemen van de brief over de voortgang van het project Bochtafsnijding Schie

Besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016

Hoogheemraadschap van Delfland

Uitspraak hoger beroep VTM Raad van State en brief Museum Oud Overschie inzake project Bochtafsnijding Schie (gemeenten Rotterdam en Schiedam)

1. Probleemstelling - context

Het project Bochtafsnijding Schie is een initiatief van de vaarwegbeheerder, provincie Zuid-Holland. Delfland heeft aan de provincie Zuid Holland watervergunningen verleend voor de werken van Bochtafsnijding en voor de nieuwe brug over de huidige vaarweg van de Schie.

De Vereniging tegen Milieubederf VTM) heeft tegen de watervergunning voor de werken van het project Bochtafsnijding beroep aangetekend bij de rechtbank. Nadat de rechtbank het beroep ongegrond heeft verklaard heeft VTM tegen dit besluit hoger beroep aangetekend bij de Raad van State. Op 2 maart 2016 heeft de Raad van State uitspraak gedaan en het hoger beroep ongegrond verklaard.

Het museum Oud Overschie heeft bij schrijven van 12 februari jl. (zie bijlage 2) aangegeven bezwaren te hebben tegen het project Bochtafsnijding Schie, op het gebied van:
- cultuurwaarden;
- beperkingen voor de toekomstige scheepvaart op de "bestaande bocht" ten gevolge van de te bouwen vaste noordelijke brug;
- archeologische waarden ter plaatse van de Oude Dijk.

Het museum heeft geen bezwaren ingediend tegen de vergunning. Wel heeft het museum mondeling zijn bezwaren tegen het project geuit tijdens de behandeling van het besluit over de leggerwijzigingen ten behoeve van de werken in de Verenigde vergadering van 19 februari 2015. Verder geeft het museum aan om met Delfland in gesprek te willen over de uitvoering van de plannen van dit project.

2. Beoogd effect

Het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden stelt de Verenigde Vergadering in kennis van de uitspraak van de Raad van State in het hoger beroep van VTM tegen de watervergunning voor de werken van het project Bochtafsnijding Schie. Het hoger beroep is ongegrond verklaard. Verder beantwoordt het college de vragen uit de brief van het Museum Oud Overschie betreffende dit project en gaat het in op het verzoek om hierover in gesprek te gaan.

3. Kernboodschap

Delfland heeft watervergunningen verleend aan de Provincie Zuid-Holland voor de aanleg van een nieuwe vaarweg, "De bochtafsnijding Schie" te Overschie en voor een brug over de bestaande vaarweg van de Schie. Het hoger beroep van VTM tegen de watervergunning voor de aanleg van de nieuwe vaarweg is door de Raad van State ongegrond verklaard.
De bezwaren van het museum Oud Overschie kunnen niet meer worden meegenomen in de besluitvorming van deze vergunningen. Delfland zal ingaan op het verzoek van het museum om het gesprek aan te gaan over de toekomstige functie van de bestaande vaarweg.

4. Historie - eerdere besluitvorming

- 17 juni 2014: Delfland verleent vergunning voor de brug over de Schie langs de Delftweg.
- 6 januari 2015: College van D&H verleent een watervergunning voor de werken van de bochtafsnijding Schie.

- 19 februari 2015 De Verenigde vergadering van Delfland neemt het besluit tot het wijzigen van de leggers wateren en waterkeringen voor de werken van de bochtafsnijding Schie
- 27 augustus 2015: de rechtbank Den Haag verklaart het beroep van VTM tegen de watervergunning voor de werken van het project Bochtafsnijding Schie ongegrond.

5. Regelgeving en Beleid

NVT

6. Financiën

NVT

7. Duurzaamheid

NVT

8. Organisatorische en personele consequenties

NVT

9. OR/GO

NVT

10. Risico- en beheersmaatregelen

NVT

11. Communicatie (in- en extern)

NVT

12. Bekendmaking en vervolgprocedure

NVT

13. Bevoegd orgaan

D&H

14. Toelichting

VTM heeft zowel tegen de watervergunning als tegen de leggerwijzigingen bezwaar aangetekend. Beide zaken zijn, los van elkaar, behandeld bij de Rechtbank in Den Haag.

Voor wat betreft de watervergunning heeft de Rechtbank geoordeeld dat de VTM niet ontvankelijk was omdat de waterveiligheid niet tot de doelstellingen van de vereniging behoorde. Hiertegen is de VTM in hoger beroep gegaan bij de Raad van State. Deze heeft geconcludeerd dat de VTM wel ontvankelijk was, maar wijst het beroep op inhoudelijke gronden af.

Voor wat betreft de Leggers heeft de Rechtbank geconcludeerd dat deze niet open hadden mogen staan voor beroep, omdat de leggers in dit geval niet méér vastleggen dan wat er al in de vergunning is bepaald. Aangezien de vergunning wel open staat voor bezwaar en beroep, geeft dit al voldoende rechtsbescherming. De VTM is tegen deze uitspraak niet in beroep gegaan.

15. Bijlagen

1. Uitspraak Raad van State in het hoger beroep van VTM tegen de watergunning
2. Antwoordbrief Museum Oud Overschie
3. Brief inzake Bochtafsnijding Schie

Alleen in te vullen indien het een VV-voorstel betreft

*** = in te vullen door team Bestuur*

Hoogheemraadschap van Delfland

Kenmerk VV : …** Vergaderdatum : …

Beleidsveld : … Agendapunt : …**

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van …*(datum collegevergadering)*, kenmerk …*(BIS-zaaknummer D&H besluit)*;

gelezen het positieve/negatieve …*(bij ondertekening doorstrepen wat niet van toepassing is)* advies van de commissie(s) …*(commissie noemen)*;

overwegende dat:
…
- *(motiveer het besluit, waarom wordt dit besluit genomen).*

Gelet op:
…
- *artikel 84 van de Waterschapswet (bij D&H-voostellen)*;
- *artikel 77 van de Waterschapswet (bij VV-voorstellen)*;
- *alle andere wetgeving (zoals KRW, NBW, verordening Zuid-Holland, delegatiebesluit etc.;*

Besluit:
…
Dit moet in overeenstemming zijn met het ontwerpbesluit (ontwerpbesluit kopiëren).

Aldus besloten in de openbare vergadering van …*(datum)*

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris, de Voorzitter,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1249247
DATUM D&H VERGADERING
15 maart 2016
DELFT

ONDERWERP

Uitspraak Raad van State inzake beroep VTM tegen watervergunning werken Bochtafsnijding Schie

Geachte leden,

Het project Bochtafsnijding Schie is een initiatief van de vaarwegbeheerder, provincie Zuid-Holland. Delfland heeft op 6 januari 2015 aan de provincie Zuid Holland een watervergunning verleend voor de werken van Bochtafsnijding en voor de nieuwe brug over de huidige vaarweg van de Schie.

De vereniging tegen Milieubederf VTM) heeft tegen de watervergunning voor de werken van het project Bochtafsnijding beroep aangetekend bij de rechtbank. Nadat de rechtbank het beroep ongegrond heeft verklaard heeft VTM tegen dit besluit hoger beroep aangetekend bij de Raad van State. Op 2 maart 2016 heeft de Raad van State uitspraak gedaan en het hoger beroep ongegrond verklaard.

Verder heeft het college vragen uit een brief van het Museum Oud Overschie betreffende dit project beantwoord en gaat het in op het verzoek om hierover ambtelijk in gesprek te gaan.

Een afschrift van de uitspraak van de Raad van State is ter kennisname bijgevoegd.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,

de Secretaris,	de Dijkgraaf,
mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart	mr. M.A.P. van Haersma Buma

Bijlage:
Uitspraak hoger beroep VTM Raad van State

Raad van State

Afdeling bestuursrechtspraak

Dijkgraaf en hoogheemraden van het
Hoogheemraadschap van Delfland
Postbus 3061
2601 DB DELFT

Datum	Ons nummer	Uw kenmerk
16 februari 2016	201507707/1/A4	

Onderwerp	Behandelend ambtenaar
de verenigingen V.T.M.en V.N.M.N. / college van dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland Waterwet verguning	H. Wever 070-4264156

De bovenvermelde zaak is op 11 januari 2016 behandeld op een zitting van de Afdeling. De termijn voor het doen van een uitspraak bedraagt zes weken. Naar verwachting zal in dit geval niet binnen zes weken na de zitting uitspraak kunnen worden gedaan. In verband hiermee is de termijn verlengd met zes weken.
De beslissing in deze zaak zal te zijner tijd openbaar worden gemaakt op een openbaarmakingszitting. Elke woensdag wordt een openbaarmakingszitting gehouden. Op de website van de Raad van State (www.raadvanstate.nl) treft u een overzicht aan van nummers van zaken waarin de beslissing op de woensdag van die week openbaar wordt gemaakt. Deze lijst wordt elke maandag geactualiseerd. Op deze wijze kunt u eenvoudig nagaan of in die week een uitspraak in uw zaak is te verwachten. Het is niet noodzakelijk de openbaarmakingszitting op woensdag bij te wonen.
U kunt na de openbaarmaking direct de geanonimiseerde tekst van uw uitspraak via de website van de Raad van State inzien. Meer informatie hierover vindt u op de website. Partijen ontvangen zo spoedig mogelijk een kopie van hun uitspraak op het correspondentieadres.

Hoogachtend,

de griffier

Deze brief is geautomatiseerd aangemaakt en is daarom niet ondertekend.

2852009(CB0)

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA Den Haag

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Plesmanweg 1-6
2597 JG Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Ons kenmerk
IENM/BSK-2015/217537

Bijlage(n)
1 Internationale Waterambitie

Datum 3 februari 2016
Betreft Convergerende Stromen - Internationale Waterambitie

Geachte voorzitter,

Klimaatverandering brengt extremere weersomstandigheden en onvoorspelbare regenpatronen met zich mee. Steeds vaker worden grote groepen mensen in de wereld bedreigd door overstromingen, met alle humanitaire en economische gevolgen van dien. In andere regio's van de wereld mislukken door droogte oogsten en trekken bevolkingsgroepen weg, waarbij een deel zijn toevlucht zoekt in andere landen. De vraag naar water neemt mondiaal toe door bevolkingsgroei, economische groei, verstedelijking en veranderende consumptiepatronen. Ook vormt watervervuiling een steeds groter probleem.

We willen niet toekijken hoe de gevolgen van overstromingen, droogte, orkanen en tsunami's – materieel maar vooral ook in mensenlevens – steeds groter worden. De schaal, urgentie en complexiteit van de wateruitdagingen vragen om een alomvattende, gezamenlijke en internationale aanpak. Nederland heeft wereldwijd een grote reputatie door zijn kennis en innovaties op het gebied van deltatechnologie, watertechnologie en maritieme technologie. Bij complexe en urgente watervraagstukken wordt Nederland vaak door andere landen benaderd voor advies, ook vanwege onze expertise op het gebied van ruimtelijke planning, water governance en besluitvorming in nauw overleg met bewoners en andere belanghebbenden.

We doen al veel, maar we kunnen nog meer. Diplomatie, innovatie, partnerschappen en nieuwe financieringsmechanismen kunnen nog beter op elkaar worden afgestemd. Bundeling van expertise en internationale samenwerking zorgen voor optimale inzet en innovatie. Daarom willen wij vanuit de ministeries van Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu intensiever samen optrekken en samen deze grote vraagstukken aanpakken met de inzet van waterschappen, drinkwaterbedrijven, Rijkswaterstaat en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, het Nederlandse bedrijfsleven, NGOs en de kennisinstellingen.

Hieronder informeren wij u over onze concrete voornemens.

Interdepartementale samenwerking

De plannen voor de samenwerking staan beschreven in het bijgesloten document "Convergerende stromen – Internationale Waterambitie". De basis voor de samenwerking zijn de verantwoordelijkheden en rollen van de drie ministeries; de Internationale Waterambitie verbindt het waterbeleid, integreert de inzet en ondersteunt nieuwe kansen.

Met de gezamenlijke aanpak beogen de ministeries van BZ, EZ en IenM bij te dragen aan de volgende brede maatschappelijke effecten:

- Van repareren naar prepareren: preventie bevorderen, zodat de gevolgen van overstromingen, watertekort en vervuild water kunnen worden beperkt
- Verbeteren van de watergovernance in en tussen landen en vergroten van inzet van waterdiplomatie
- Verbeteren van de positie van kwetsbare groepen mensen in stedelijke delta's, ook in ontwikkelingslanden
- Vergroten van het verdienvermogen van de Nederlandse watersector

Focus van de Internationale Waterambitie

Wereldwijd zijn in stedelijke delta's de risico's rond waterveiligheid en waterzekerheid groot en urgent. In 2050 zal een groot deel van de wereldbevolking in stedelijke delta's wonen. Deze steden en omliggende delta's krijgen te maken met een groeiende vraag naar water voor huishoudelijk gebruik, voedselproductie, energie en industrie. Tegelijkertijd zijn de overstromingsrisico's in de delta's hoog, en is er kans op drastische grondwaterpeildalingen. Nederland heeft als stedelijke delta veel kennis en ervaring in huis. Daarom ligt in de eerste drie jaren (met doorkijk naar 2021) de focus van de Internationale Waterambitie op stedelijke delta's en de productieketens en stroomgebieden die hen van voedsel, water en energie voorzien . Het hoofddoel is dan ook dat 'De waterveiligheid en waterzekerheid van stedelijke delta's en het Nederlandse aandeel daarin, is vergroot (2016-2021).'

De complexiteit van de problemen waar deze delta's mee te maken hebben vraagt om een totaalaanpak. Onze gezamenlijke inzet richt zich daarom op de actieve en preventieve aanpak rond waterveiligheid en waterzekerheid: voorkomen van overstromingsgevaar, waterschaarste, watervervuiling en het bevorderen van innovatieve processen en infrastructuur. Voor Nederland zijn ook transport, scheepvaart en logistiek van oudsher elementen van waterzekerheid, aangezien havens en bevaarbare rivieren belangrijk zijn voor sociaaleconomische ontwikkeling. Nederland heeft op gebied van transport, scheepvaart en logistiek veel te bieden. Daarom zal bij ontwikkeling van een totaalaanpak voor delta's ook aandacht zijn voor maritieme oplossingen. De keuze voor de stedelijke delta's sluit aan op een jarenlange samenwerking met enkele deltalanden onder het Water Mondiaal programma, is actueel vanwege de groeiende klimaatproblematiek, en biedt handelspotentieel en andere verdienkansen. Bovendien draagt de Internationale Waterambitie bij aan de duurzame ontwikkelingsdoelen 2015-2030 die door de VN vastgesteld zijn.

Deze Internationale Waterambitie maakt het mogelijk diverse (financierings)instrumenten gecoördineerd in te zetten voor de uitvoering van het gezamenlijke beleid, waarin armoedebestrijding, mensenrechten, gender, goed

bestuur en duurzaamheid centraal staan.

De komende jaren werken we aan de volgende concrete resultaten:

- Waterveiligheid en waterzekerheid in minstens acht stedelijke delta's zijn, mede dankzij Nederlandse inzet, meetbaar verbeterd; de Nederlandse inzet heeft bijgedragen aan concrete programma's en projecten die overlast en waterschaarste verkleinen en de waterkwaliteit verbeteren.
- Minstens twee van de toeleverende productieketens in iedere delta, bijvoorbeeld de groente- of drinkwaterketens, zijn waterefficiënter of vervuilen het water minder, en het stroomgebied is er duurzamer beheerd.
- Internationaal draagvlak voor de preventieve aanpak van waterveiligheid, mede in het licht van klimaatadaptatie, is vergroot.
- Het doel van de Topsector Water: De toegevoegde waarde van de Nederlandse watersector is verdubbeld (t.o.v. 2010), vooral via export en uitvoeringsprojecten (per 2020).

Dit vraagt om een koersverandering. De IWA richt zich daarom op een sterkere verbondenheid tussen de nationale aanpak en internationale markt waarbij Nederland de etalage is voor (innovatieve) icoonprojecten en het kennisniveau (zie toelichting pijler 1). Het exporteren van kennis en technologie, waarbij de ambitie is om tot werkelijke realisatie van werken te komen, vraagt ook om continue ontwikkeling van onze kennisniveau en producten, het vormen van slimme coalities en actief bouwen aan internationale netwerken (zie toelichting pijler 2). Uiteindelijk is het doel om tot (preventieve) maatregelen te komen in de partnerlanden. De IWA zet daarom expliciet in op het vergroten van de realisatiekracht in het buitenland, veelal gericht op het lokale niveau waar de uitvoering van werken plaatsvindt (zie toelichting pijler 3). Hier gaat het vaak om ondernemerschap, financieringsoplossingen, kennisuitwisseling en maatschappelijk draagvlak.

Bangladesh

Een voorbeeld is de gezamenlijke missie van de ministers van IenM en BHOS naar Bangladesh. Het laagland van Bangladesh vormt de grootste en 's werelds meest dichtbevolkte delta van de wereld. De delta kampt met grote waterproblemen. Nederland werkt nauw samen met Bangladesh aan een masterplan. De ministers van IenM en BHOS hebben in juni jongsleden een akkoord getekend met de regering van Bangladesh en de Wereldbank Groep, om de delta van Bangladesh duurzaam te wapenen tegen overstromingen en te zorgen voor voldoende schoon drinkwater en sanitatie. Ook slaan Nederland en Bangladesh de handen ineen op het gebied van landaanwinning (drooglegging) en havenontwikkeling.

Om de ambities te realiseren kent de IWA drie pijlers:

1. Nederland versterken als 'Centre of Excellence'

Nederland is een internationale koploper op het gebied van water. De mondiale ontwikkelingen in stedelijke delta's vragen constant om vernieuwingen en innovaties. Om die koplopersposition te behouden moet Nederland blijven investeren. Niets is overtuigender dan de Nederlandse aanpak en het kennisniveau in de vorm van pilot-projecten of icoonprojecten aan de wereld te tonen. De IWA

bevordert daarom innovatie, kennisontwikkeling en kennisuitwisseling met buitenlandse partijen, aanwas van jonge waterdeskundigen met onderscheidende specialisaties, vestiging van internationale (multilaterale) waterorganisaties in Nederland en ruimte voor ondernemerschap. Nederland wil zich op de kaart zetten als 'Centre of Excellence' waar kennis, oplossingsgerichtheid, coördinerend vermogen, waterdiplomatie en leiderschap bijeenkomen. Ook leveren concrete projecten in het buitenland bruikbare kennis op voor Nederland om het kennisniveau te blijven vernieuwen. Diverse Topsectoren werken in het kader van de (duurzame) stedelijke delta's samen aan technologieontwikkeling zodat de Nederlandse expertise 'state of the art' is en blijft in de toekomst.

2. *De totaalaanpak voor waterveiligheid en waterzekerheid wordt succesvol uitgedragen*

De IWA zet in op het ontwikkelen van bruikbare oplossingen die aansprekend zijn en als 'pakket' kunnen worden aangeboden. Een voorbeeld is de 'Delta Approach' waar componenten zoals 'building with nature', 'ruimte voor de rivier', water governance, innovatie en adaptieve aanpak worden aangeboden om maatwerk en inspiratie te bieden aan buitenlandse partijen. Ook kunnen specifieke waardeketens ontwikkeld worden zoals bijvoorbeeld waterwinning-waterzuivering-drinkwatervoorziening-afvalwaterzuivering. Hierbij worden ook nieuwe coalities gesmeed om gezamenlijk totaaloplossingen of innovaties te ontwikkelen en aan te bieden. Innovatiecontracten in Nederland kunnen hieraan bijdragen. Om met Nederlandse kennis en ervaring het verschil te kunnen maken voor stedelijke delta's zullen betrokken bewindspersonen, diplomatieke missies en de Nederlandse Watergezant de Nederlandse visie actief uitdragen in internationale missies, fora, beurzen en conferenties. Zo heeft Nederland recent de Planetary Security Conferentie georganiseerd (2-3 november 2015).

3. *Nederland draagt bij aan vergroten lokale realisatiekracht*

Het is zaak om prioriteit te geven aan de uitvoering van werken en niet zozeer aan de planfase. Veel goede plannen worden niet verder ontwikkeld doordat er geen zicht is op financiering. De IWA benoemt nieuwe accenten om van goede plannen juist de uitvoering ervan realistischer te maken. Voor deze projecten is een sterke lokale realisatiekracht nodig. Capaciteit, slimme coalities van lokale en internationale partijen, politiek en maatschappelijk draagvlak en financiering zijn de elementen van die realisatiekracht waaraan de IWA werkt. Nederlandse posten, ondersteund door themadeskundigen, attachés en landbouwraden, onderhouden contacten met alle spelers. Het vroegtijdig betrekken van ontwikkelingsbanken is van belang voor de financiering en uitvoering van plannen. Ook zal gewerkt worden aan verdienmodellen om (lokale) ondernemers te stimuleren en duurzaamheid te garanderen. In Mozambique wordt hier momenteel succesvol aan gewerkt. Bijvoorbeeld door waterschappen bedrijven te laten ondersteunen (Green Deal), het aanbieden van Nederlandse experts, het vroegtijdig betrekken van financieringsinstellingen voor de financiering van maatregelen en lokaal ondernemerschap te stimuleren.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ons kenmerk
IENM/BSK-2015/217537

De Internationale Waterambitie wordt uitgevoerd door het Interdepartementale Water Cluster en aangestuurd door een interdepartementale stuurgroep. Het cluster werkt nauw samen met andere overheden, kennisinstellingen, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.

De Internationale Waterambitie heeft een looptijd van 2016 tot 2019, met een doorkijk naar 2021. Een evaluatie zal in het derde jaar (2018) plaatsvinden. De conclusies uit het evaluatierapport worden begin 2019 aan de Tweede Kamer aangeboden.

Voor de financiering van het Internationale Waterambitie is een eigen budget beschikbaar. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van diverse bestaande programma's en instrumenten. Het uitgangspunt is dat bestaande middelen effectief worden ingezet door o.a. collectief te programmeren. Tevens wordt ingezet op financieringsvormen waarbij publieke en private financiering worden gecombineerd.

Wij, als ministers, hebben ons gecommitteerd aan de Internationale Waterambitie en het verder bijeenbrengen van onze netwerken en partners. Tijdens de gevoerde consultaties met de watersector kwam naar voren dat er een breed draagvlak is voor de Internationale Waterambitie, waarbij private sector, kennisinstellingen, maatschappelijk middenveld en overheid nauw samenwerken aan gemeenschappelijke doelen met betrekking tot waterveiligheid en waterzekerheid in wereldwijde stedelijke delta's.

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN MILIEU

mw. drs. M. H. Schultz van Haegen

DE MINISTER VOOR BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

mw. drs. E.M.J. Ploumen

DE MINISTER VAN ECONOMISCHE ZAKEN

dhr. H.G.J. Kamp

Internationale Waterambitie

Adequate watervoorziening
Grotere weerbaarheid
Minder schade – wereldwijd

Convergerende Stromen - Internationale Waterambitie

Inhoudsopgave **Pagina**

1. Aanleiding en probleemstelling 2

2. Uitgangspunten 2

3. De integrale deltabenadering in stedelijke delta's als focus 3

4. Doelstellingen 5

5. Gezamenlijke activiteiten – drie pijlers 6
   - Nederland is versterkt als Centre of Excellence 6
   - Integrale benadering voor waterveiligheid en waterzekerheid is succesvol uitgedragen 7
   - Buitenlandse partijen en Nederland dragen bij aan vergroten van lokale realisatiekracht 9

6. Afwegingskader 10

7. Tijdpad en Budget 11

Bijlagen

i. Verklarende lijst van afkortingen 12

ii. Overzicht van activiteiten in de drie IWA-pijlers 13

Convergerende Stromen - Internationale Waterambitie

1. Aanleiding en probleemstelling

Het Wereld Economisch Forum ziet watercrises als bedreiging nummer 1 voor de wereldeconomie. Door bevolkingsgroei, economische groei, verstedelijking en veranderende leefpatronen neemt mondiaal de vraag naar water en de vervuiling ervan toe met als gevolg een stijgende druk op het ecosysteem. Tegelijkertijd kunnen mondiale klimaatveranderingen grote (lokale) invloed hebben op de weersomstandigheden en de daarmee samenhangende overstromingsrisico's en waterbeschikbaarheid. Duurzame toegang tot schoon drinkwater en sanitatie, en veilig kunnen wonen zijn universele mensenrechten.

De Nederlandse samenleving is nauw verbonden met het thema water. Ons land heeft internationaal een grote reputatie door zijn kennis en innovaties op het gebied van deltatechnologie, watertechnologie en maritieme technologie, en is voorloper op de integrale benadering[1], de preventieve en participatieve aanpak, en (internationale) watergovernance. Bij complexe en urgente watervraagstukken benaderen andere landen Nederland vaak om advies en mede-uitvoering. De inzet van onze kennis is in deze het vertrekpunt voor internationale samenwerking en het verkrijgen van een groter aandeel bij de uitvoering van werken. Maar andere landen hebben aanvullende kennis die de moeite waard is te matchen met de Nederlandse. Ons land is er dus bij gebaat om kennis uit het buitenland te halen, en intensief met anderen in het buitenland samen te werken. Dat is ook van belang om te blijven innoveren.

De schaal, urgentie en complexiteit van de wateruitdagingen vragen om een holistische en internationale aanpak, waarbij diplomatie, innovatie, partnerschappen, nieuwe financieringsmechanismen hand in hand gaan. Daarom hebben de ministeries van Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu besloten om intensiever samen te werken om efficiency en effectiviteit te vergroten, en expertise vanuit de uitvoering (waterschappen, drinkwaterbedrijven, Rijkswaterstaat en Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) nauwer te betrekken. Waterdiplomatie wordt krachtiger ingezet door het combineren van expertise op het gebied van governance en diplomatie. De Internationale Waterambitie (IWA) beschrijft het kader voor deze intensieve samenwerking.

2. Uitgangspunten

Het bestaand beleid[2] is onverminderd relevant en vertrekpunt voor de IWA. De huidige beleidsstukken sluiten nauw bij elkaar aan, al verschillen de accenten en invalshoeken. De IWA biedt het perspectief om deze beleidsstukken te verbinden, en de inzet en acties te integreren: in de IWA werken de drie ministeries vanuit een gezamenlijke visie. Zij werken wel ieder met hun eigen mandaat. Het werk is gekoppeld aan de inzet en expertise van publieke waterbeheerders en drinkwaterbedrijven, het bedrijfsleven en de kennisinstellingen en meer specifiek de ambities van de Topsector Water en andere relevante topsectoren en niet-gouvernementele organisaties (NGOs). Als partners met ieder zijn specifieke krachten vullen ze elkaar aan.

[1] Integraal omvat zowel inhoud (alle gebruiksfuncties en de ecologie van het gebied) als proces (governance, publiek/privaat, beheer en onderhoud) en waardeketens.

[2] *De belangrijkste beleidsstukken zijn: Water voor Ontwikkeling (Kamerstuk 32 605, nr. 65, 2012); Wat de Wereld Verdient (Kamerstuk 33625, nr. 1, 2013); Water verdient het (advies van de Topsector Water, 2011); Naar de Top, het bedrijvenbeleid (overheidsidentificatienr. 1003214369000, 2011); Nationaal Waterplan I (Nederland werkt Wereldwijd met Water, hfst 6, 2009); Nationaal Waterplan II (IenM/BSK-2014/258630, hfst 7, 2014); De Nederlandse Maritieme Strategie (IenM/BSK-2014/278979).*

Een meer holistische benadering van de wereldwijde waterproblematiek vergt ook verbinding met het beleid op het gebied van landbouw/voedsel, maritiem, energie en klimaat en zal onderdeel zijn van de diplomatieke relatie met andere landen. De IWA biedt het kader om diverse (financierings-) instrumenten gecoördineerd in te zetten voor de uitvoering van het gezamenlijke beleid.

De waterproblematiek is breed en het werkveld van de drie ministeries eveneens. Wereldwijd zijn in stedelijke delta's de risico's rond waterveiligheid en waterzekerheid groot en urgent. Nederland heeft als stedelijke delta veel kennis en ervaring in huis. In de eerste 3 jaren (met doorkijk naar 2021) ligt daarom de focus van de IWA op stedelijke delta's en de hieraan toeleverende systemen (stroomgebieden en toeleverende ketens). De complexiteit van de problematiek vraagt om een integrale benadering. De gezamenlijke inzet van programma's en instrumenten concentreert zich op de participatieve en preventieve aanpak rond waterveiligheid en waterzekerheid: het tegengaan van overstromingsgevaar, waterschaarste, watervervuiling, en het bevorderen van innovatieve processen en logistiek/infrastructuur (transitie). Waterzekerheid in de deltagebieden betekent dat je ook de maritieme activiteiten in en om de delta's goed op orde moet hebben. De IWA-pilot bouwt voort op de langjarige samenwerking met de partnerlanden zoals in de programma's Water Mondiaal[3], Partners voor Water en bilaterale relaties en staat open voor nieuwe kansen voor samenwerking. De focus is actueel gezien de klimaatproblematiek en biedt handelspotentieel door benutting van verdienkansen. Daarnaast past het zowel bij de op NL zelf van toepassing zijnde sustainable development goals (SDG) als bij de water gerelateerde doelstellingen van de SDG[4] agenda. Deze focus van de IWA sluit tevens goed aan op de lopende initiatieven m.b.t. Sustainable Urban Delta's en Smart Cities.
In de IWA staan mensenrechten, gender, goed bestuur, maatschappelijk verantwoord ondernemen en duurzaamheid steeds centraal en vormen daarom basiscriteria bij het selecteren van prioritaire activiteiten.

3. De integrale deltabenadering in stedelijke delta's als focus

Waarom een focus op stedelijke delta's?
Iedere week verhuizen 1 miljoen mensen van het platteland naar de stad op zoek naar werk. In 2050 zullen 7 van de 10 mensen in steden wonen, waarvan ruim drie kwart in stedelijke delta's vanwege de gunstige omstandigheden voor handel, logistiek en voedsel(productie). Een groot deel van deze urbane groei zal plaatsvinden in ontwikkelingslanden.

De sterk verstedelijkende delta's hebben (drink)water, voedsel, energie en infrastructuur nodig, waardoor de claim op het watersysteem verder zal toenemen. Daarnaast vormen mede onder invloed van veranderend klimaat en landgebruik problemen als watervervuiling, grondwaterdaling, overstromingen en zeespiegelstijging, belangrijke uitdagingen. Ter illustratie:

- *Delta's zijn gevoelig voor overstromingen, zowel vanuit de zee als de rivieren. Bescherming door de bouw van hoge dijken is echter vaak onbetaalbaar. In 2050 zal 15% van de wereldbevolking in overstromingsgevoelige regio's wonen, een derde meer dan nu en het merendeel in lage en midden-inkomenslanden.*

- *Veel deltametropolen hebben te maken met duizenden kilometers verouderde waterleidingen die meer water verspillen dan ze afleveren en waar een groot deel van de inwoners niet op is aangesloten (500 mln. armen wonen in*

[3] De deltalanden zijn Bangladesh, Colombia, Egypte, Indonesië, Myanmar, Mozambique en Vietnam.
[4] SDG – Sustainable Development Goals: In Verenigde Naties verband zijn dit jaar de 17 Sustainable Development Goals vastgesteld die als leidraad voor duurzame ontwikkeling 2015-2030 zullen gelden. SDG 6 is specifiek op water gericht, namelijk "**Verzeker de beschikbaarheid en het duurzaam beheer van water en sanitatie voor iedereen**". Dit gaat in op alle aspecten van waterbeheer, van drinkwater en sanitatie tot stroomgebiedbeheer, van water efficiëntie tot tegengaan watervervuiling. Ook participatie en samenwerking zijn in deze doelen opgenomen. Andere SDGs raken eveneens aan water; zij zijn bijvoorbeeld gericht op robuuste infrastructuur, duurzame productieketens, schone oceanen, ecosysteembescherming, of gendergelijkheid.

sloppenwijken). Gebrekkige sanitatie en afvalverwerking leiden tot vervuilde waterlopen en bodems; oppompen van water veroorzaakt daling van grondwaterpeil en daardoor inklinking van de bodem. De stad haalt zijn drinkwater van steeds verder gelegen waterreservoirs.

- *De groeiende stedelijke middenklasse consumeert steeds meer vlees en zuivelproducten, waardoor een toenemende hoeveelheid water nodig is voor de productie ervan. Dit terwijl de landbouw al een grootgebruiker van water is en in delta's verzilting van landbouwgebieden een extra risico vormt. Een grotere efficiëntie van het watergebruik in de voedselproductie en het herwinnen van voor de voedselproductie noodzakelijke grondstoffen is van eminent belang. De watervraag voor industriële productie en energie zal navenant stijgen. Grote hoeveelheden zijn nodig voor koeling van centrales en in productieprocessen. Bovenstroomse waterkrachtcentrales (binnen 20 jaar zullen wereldwijd 3700 dammen gebouwd worden) leveren schone energie, maar hebben vaak t grote sociale en ecologische gevolgen.*

- *Moderne havens en bevaarbare rivieren zijn cruciaal in de economische en sociale ontwikkeling van de delta. De enorme schaal van infrastructuur en (vaar- en weg)verkeer heeft echter grote invloed op het milieu en de leefbaarheid van de omgeving.*

(*Data: UNWater, World Resources Institute, Planbureau voor de Leefomgeving, Asian Development Bank)*

De integrale deltabenadering zoekt naar optimale, bij voorkeur preventieve, oplossingen om stedelijke delta's en hun bewoners te beschermen tegen wateroverlast, -schaarste en -vervuiling en om duurzame economische ontwikkeling mogelijk te maken. De deltabenadering beschouwt het watersysteem van de stedelijke delta's, het toeleverende stroomgebied en het bijbehorende ecosysteem enerzijds, het water in de toeleveringsketens voor o.a. energie, drinkwater en voedsel, en transport anderzijds, en de processen die dit sturen en beïnvloeden. De deltabenadering werkt op basis van de principes van goed bestuur en inclusiviteit o.a. aan duurzaam rivier- en kustbeheer, stimuleert waterefficiëntere en schonere toeleveringsketens met veel aandacht voor circulaire (afval)waterstromen, en richt zich op socio-economische en ecologisch haalbare infrastructurele werken (waterkracht, dijken, havens). Overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bewoners maken samen afspraken over het ontwerp, de aanpak, betaling en compensatie. Bij grensoverschrijdende rivieren en internationale wateren is goede diplomatie relevant voor de samenwerking en organisatie van regionale opgaven en kan het een rol spelen in onderhandelingen bij belangenverschillen of -conflicten. De integrale deltabenadering verbindt ook deltatechnologie, watertechnologie, maritieme technologie en water governance.

De integrale deltabenadering wordt gevoed met kennis over deltatechnologie, watertechnologie, maritieme technologie en watergovernance.

Deltatechnologie
Deltatechnologie richt zich op de verbetering van waterveiligheid, waterbeheer en bescherming van de ecologie. In Nederland is veel kennis ontwikkeld op het gebied van de Delta Approach, natuurlijke waterkeringen, energie uit water, het beschikbaar stellen van voldoende zoetwater voor landbouw, natuur en drinkwater, en het tegengaan van verzilting. Ecologisch ontwerpen is geen doel op zich maar een middel om te komen tot duurzame, kosteneffectieve en daarmee breed gedragen oplossingen voor waterveiligheid, waterbeheer en duurzame aanleg, beheer en onderhoud.

Watertechnologie
Watertechnologie richt zich op waterefficiënte productieprocessen en het terugwinnen van energie en waardevolle stoffen uit de stedelijke waterketen. De Nederlandse watertechnologiesector kan bijdragen aan de vergroting van waterefficiëntie van de voedselproductie en de herwinning van grond- en reststoffen. Dit sluit aan bij de kabinetsinzet op een mondiale nutriëntenbalans en bij de Europese inzet voor resource efficiency.

Maritieme technologie
Maritieme technologie richt zich op de kennis van havens, vaarwegontwerp en goede (ICT) communicatie die bijdraagt aan veilig en goed transport. De maritieme sector kan bijdragen om de leefbaarheid van verstedelijkende delta's te vergroten, economische ontwikkeling te stimuleren en de impact van de scheepvaart op het milieu te verminderen. De maritieme sector levert ook componenten en kennis voor wind- en getijdenenergie en het kweken van zeewier.

Water governance
Water governance omvat de bestuurlijke en maatschappelijke samenwerking evenals de institutionele organisatie rondom alle aspecten van watergebruik en -beheer. Voor Nederland staat bij water governance de participatie in ontwerp en besluitvorming centraal en is de preventieve aanpak prioriteit. Samenwerking vindt plaats op lokaal, maar ook regionaal en internationaal niveau.

4. Doelstellingen

De IWA heeft als hoofddoel: **De waterveiligheid en *waterzekerheid van stedelijke delta's en toeleverende systemen, en het Nederlandse aandeel daarin, is vergroot (2016-2021).*** Nederlandse kennisinstituten, maatschappelijke organisaties, bedrijven en overheidsinstanties (inclusief waterbeheerders) zullen een grotere bijdrage leveren aan waterveiligheid en waterzekerheid in stedelijke delta's en toeleverende systemen, en daarbij meer kansen voor Nederlandse bedrijvigheid en kennisontwikkeling benutten. De ambitie is om een duurzamere en efficiëntere omgang met water, betere preventie van risico's te bewerkstelligen en bij te dragen aan armoedebestrijding, voedselzekerheid en de circulaire economie.

UN-Water definieert *waterzekerheid* als volgt: "De capaciteit van een bevolking om duurzame toegang tot voldoende water van acceptabele kwaliteit zeker te stellen voor leefomgeving, welzijn en sociaal economische ontwikkeling, bescherming te bieden tegen watervervuiling en water-gerelateerde risico's (zoals overstromingen), en ecosystemen te kunnen behouden in een context van vrede en politieke stabiliteit." Voor Nederland zijn ook transport, scheepvaart en logistiek van oudsher elementen van waterzekerheid, aangezien havens en bevaarbare rivieren belangrijk zijn voor sociaaleconomische ontwikkeling. Deze brede definitie van waterzekerheid is op eenduidige wijze van toepassing op de IWA.

Met *toeleverende systemen* worden zowel de (grensoverschrijdende) toeleverende stroomgebieden als toeleverende waardeketens bedoeld die het stedelijke gebied voorzien van onder andere water, voedsel, energie en kennis. Deze ketens hebben veelal betrekking op het rurale gebied rondom het stedelijk gebied maar omvatten ook de internationale handel.

Met de IWA beogen BZ, EZ en I&M bij te dragen aan de volgende bredere maatschappelijke effecten:

- Preventie bevorderen zodat wereldwijde waterproblemen als overstromingen, watertekort en vervuild water beter kunnen worden aangepakt
- Verbeteren van de watergovernance in en tussen landen en vergroten van inzet van waterdiplomatie
- Verbeteren van de positie van kwetsbare groepen mensen in stedelijke delta's, ook in ontwikkelingslanden
- Bijdragen aan een gezond ecosysteem. Landbouw, scheepvaart en andere sectoren gaan efficiënt en schoon met water om
- Vergroten van het verdienvermogen van de Nederlandse watersector

De beoogde effecten passen binnen en dragen bij aan de wereldwijde maatschappelijke uitdagingen die zijn benoemd in de Horizon 2020[5] agenda van de Europese Commissie en waar Nederlandse partijen samen met Europese partners aan samenwerken op het gebied van kennis en innovatie.

Succes in het realiseren van dit hoofddoel valt af te lezen aan:

- Waterveiligheid en waterzekerheid van minstens 8 stedelijke delta's is mede dankzij Nederlandse inzet meetbaar verbeterd: de Nederlandse inzet in deze delta's heeft bijgedragen aan concrete programma's en projecten die risico's van overstromingen en waterschaarste verkleinen en de kwaliteit van water verbeteren.
- Het bereiken van het doel van de Topsector Water: De toegevoegde waarde van de Nederlandse watersector is verdubbeld (t.o.v. 2010), vooral via export en uitvoeringsprojecten (per 2020).

[5] De zeven kernpunten van Horizon 2020 zijn: Gezondheid, demografische veranderingen en welzijn; Voedselveiligheid, duurzame landbouw, marien- en maritiem onderzoek, bio-economie; Veilige, schone en efficiënte energie; Slim, groen en geïntegreerd vervoer; Klimaat, hulpbronefficiëntie, grondstoffen; Inclusieve en innovatieve samenleving; Veilige samenleving.

- De toeleveringsketens aan de deltasteden zijn verduurzaamd en minstens 2 van de toeleveringsketens in iedere delta zijn waterefficiënter of vervuilen het water minder.
- Internationaal draagvlak voor de preventieve aanpak met betrekking tot waterveiligheid, mede gezien in het licht van klimaatadaptatie, is vergroot.

5. Gezamenlijke activiteiten - drie pijlers

De IWA start vanuit de uitvoering van bestaande programma's en instrumenten zoals Partners voor Water III, het Dutch Risk Reduction Team, strategische detacheringen door de ministeries, het Young Expert Programme Water (YEP), Partners for International Business (PIB), economische missies en deelname aan internationaal overleg. Dit zijn programma's en instrumenten waar de departementen al goed samenwerken. Voor de genoemde programma's is ongeveer 20 miljoen euro per jaar gereserveerd. In de komende jaren zal het Interdepartementaal Watercluster op basis van de IWA deze programma's en instrumenten op het hoofddoel van IWA: *De waterveiligheid en waterzekerheid van stedelijke delta's en toeleverende systemen, en het Nederlandse aandeel daarin, is vergroot (2016-2021), toespitsen*. In toenemende mate zullen ook andere interventies van de drie ministeries op elkaar afgestemd worden en instrumenten aan elkaar gekoppeld. Zo zal gezocht worden naar verbindingen met investeringen onder bijvoorbeeld programma voor ontwikkelingsrelevante infrastructuurprojecten (DRIVE), Nederlandse Financierings-Maatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO), Faciliteit Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid (FDOV), Initiative for Sustainable Landscapes (ISLA) met de IWA-doelen. Daarnaast worden nieuwe gezamenlijke activiteiten ontplooid. De IWA zal ook nauw aansluiten bij de uitvoeringsagenda van de Topsector Water en die van andere relevante topsectoren (waaronder Logistiek, Energie, Agri & Food, Tuinbouw & Uitgangsmaterialen).

Om de waterveiligheid en waterzekerheid in stedelijke delta's en de toeleverende systemen en het Nederlandse aandeel daarin te vergroten is het van belang om:

- te beschikken over ervaren mensen en vermaarde instituten die internationaal in de frontlinies meedraaien in de verdere ontwikkeling van de integrale deltabenadering.
- de integrale deltabenadering te verdiepen en te verankeren in internationale afspraken, en NLse expertise op dit vlak uit te dragen.
- dat actoren in stedelijke delta's en toeleverende systemen de integrale deltabenadering verinnerlijkt hebben en toepassen, in samenwerking met Nederland.

Daarom is gekozen voor drie pijlers in de IWA.

Pijler 1: Nederland is versterkt als Centre of Excellence.
De mondiale ontwikkelingen rond stedelijke delta's en het spelersveld stellen steeds nieuwe eisen aan de Nederlandse kennisontwikkeling. Om zijn positie als internationale voorloper op het gebied van water in de wereld te behouden moet Nederland blijven investeren in kennis. De IWA bevordert daarom innovatie en kennisuitwisseling met buitenlandse partijen, aanwas van jonge waterdeskundigen met onderscheidende specialisaties, vestiging van internationale (multilaterale) waterorganisaties in Nederland en ruimte voor ondernemerschap. Nederland wil zich op de kaart zetten als 'Centre of Excellence' waar kennis, oplossingsgerichtheid, coördinerend vermogen, waterdiplomatie en leiderschap bijeenkomen.

In deze pijler zijn vier interventies voorzien:

a) *NL innovatie en kennisontwikkeling stimuleren in samenwerking met buitenlandse partijen*. Het uitvoeren van innovatieve pilots in Nederland en het buitenland zijn het meest spraakmakend. Nederland zal een viertal nieuwe pilots en proeftuinen ontwikkelen, die de 'waterzekerheidsetalage' vormen voor buitenlandse partijen die ons land bezoeken, zoals de uitvoeringswerken van het deltaprogramma. Verder zal gezocht worden naar kennisuitwisseling met het buitenland, zowel inhoudelijk als voor wat betreft uitdagingen op het vlak van financiën, bestuur, ondernemersklimaat en samenwerking met stakeholders. Dit wordt bewerkstelligd door

het meerjarige Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat (NKWK) en de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKIs) van Topsector Water (en die van andere relevante topsectoren) te koppelen aan de IWA. Voor de internationale innovatiesamenwerking in het waterdomein zijn ook de diverse Europese programma's (o.a. Horizon 2020, European Innovation Partnership Water) van belang.

b) *Investeren in NL human capital op het gebied van water.* De IWA stimuleert de kennisinstellingen om te analyseren waar de toekomstige vraag naar Nederlandse deskundigheid m.b.t. stedelijke delta's en toeleverende systemen ligt en om op die onderwerpen studenten en docenten aan te trekken. Ook voor het opleiden van waterexperts binnen andere disciplines als agribusiness, recht en energie zal aandacht zijn. Via YEP krijgen jonge waterexperts de kans om werkervaring op te doen. IWA zal internationale kennisuitwisseling en allianties tussen waterbeheerders, kennisinstituten en universiteiten stimuleren rondom stedelijke delta's, o.a. via UNESCO-IHE en het talentenprogramma van WetsusCampus Leeuwarden. Via social media kan het uitgebreide buitenlandse alumni netwerk effectiever worden gemobiliseerd. Bij al deze activiteiten wordt aansluiting gezocht bij de Human Capital Agenda's van Topsector Water en andere topsectoren die in uitvoering zijn, en de meer generieke inzet vanuit de overheid (met name het Techniekpact).

c) *NL aantrekkelijk maken als vestigingsplaats voor waterinstituten.* Nederland profileert zich internationaal op het gebied van water en daarbij past de vestiging van internationale waterinstituten. Er zal worden gelobbyd om bijvoorbeeld opleidings- en onderzoekscentra of internationale (VN)secretariaten naar Nederland te halen. Dit vereist lange termijn financiering. Uitgangspunt is een samenwerkingsrelatie (minimaal 10 jaar) die door alle betrokken beleidsdepartementen ondersteund wordt. Voorafgaand aan de vestiging worden daarover heldere afspraken gemaakt.

d) *Ruimte creëren voor NL ondernemerschap en actie op internationaal vlak.* Om ondernemers succesvoller te maken in het buitenland willen de betrokken departementen samen met de Topsector Water en andere relevante topsectoren ondernemerschap meer ruimte bieden. Dit gebeurt via innovatieve aanbestedingen, ontwikkeling van business modellen, steun bij consortiavorming, ruimte voor DBFM projecten, publiek-private financieringsconstructies, vroegtijdige afstemming met ontwikkelingsbanken (Wereldbank (WB), Asian Development Bank (ADB), European Investment Bank (EIB), Nederlandse Financierings-Maatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO) en strategische inzet van Nederlandse instrumenten zoals programma voor ontwikkelingsrelevante infrastructuurprojecten (DRIVE), Fonds Duurzaam Water (FDW), Partners for International Business (PIB), Private Sector Development (PSD)-instrumenten en via samenwerking met bijv. de Water Alliantie. Samenwerking van Nederlandse NGOs met bedrijven rond social entrepreneurship en gebiedsgerichte benadering zal worden gestimuleerd. Handvatten worden ontwikkeld op het gebied van armoedebestrijding, gender en mensenrechten.

Succes valt af te lezen aan:

- *Nederland neemt spraakmakende, vernieuwende initiatieven op het gebied van waterveiligheid* en *waterzekerheid voor stedelijke delta's en toeleverende systemen*
- *Nederland is beter geëquipeerd (kennis, menskracht en financiële oplossingen) voor de veranderende uitdagingen rondom waterveiligheid en waterzekerheid*
- *Nederland wordt door buitenlandse partijen gezien als een gedegen waterpartner.*

Pijler 2: Integrale benadering voor waterveiligheid en waterzekerheid is succesvol uitgedragen

Om met de Nederlandse kennis en ervaring het verschil te kunnen maken voor stedelijke delta's elders en de mensen, die daar wonen, is het nodig dat Nederland met buitenlandse partners de integrale en preventieve aanpak continu verder ontwikkelt. Daarnaast is er behoefte aan bruikbare proposities die goed communiceerbaar zijn en als 'pakket' kunnen worden opgepakt. Proposities waar inhoudelijke en

procesmatige elementen van de integrale deltabenadering, zoals weergegeven in bovenstaande tekstbox, bijeenkomen. Deze proposities zullen worden ontwikkeld in samenwerking met de Topsector Water en andere relevante topsectoren. De proposities kunnen – onder meer via de EU - uitgedragen worden in allerlei fora, verankerd worden in internationale afspraken en instrumenten, en uitgedragen bij uitgaande en inkomende missies. De Watergezant en Nederlandse diplomatieke delegaties o.a. in de EU spelen hierbij een belangrijke rol.

In pijler 2 zijn er zes interventies:

a) *Uitdragen van de Nederlandse expertise op het gebied van de integrale deltabenadering:* Een gezamenlijke communicatiestrategie ligt hieraan ten grondslag met communicatiemiddelen om posten en andere Nederlandse actoren internationaal goed te equiperen. De drie ministeries bereiden hun inbreng in internationale missies, fora, beurzen en conferenties via gezamenlijke instructies voor. Naast de inzet van de bewindspersonen wordt hier een vooraanstaande rol toebedacht aan de Watergezant. Deze heeft vooral een meerwaarde in gebieden en op terreinen waar nog geen bestendige relaties zijn opgebouwd en nieuwe markten moeten worden verkend en geopend.

b) *Stimuleren van een continue ontwikkeling van de deltabenadering qua inhoud en proces:* Diverse Topsectoren werken in het kader van S*ustainable Urban Deltas* samen aan technologie-ontwikkeling. Met ontwerpwedstrijden (Resilient Cities by Design) ontwikkelen steden op participatieve wijze en met steun van de Nederlandse Watergezant integrale oplossingen voor de waterproblematiek in delta's. Nederland wil nauw aangesloten blijven bij de internationale kennisontwikkeling en deze mede aansturen. Daarom zal in het IWA-kader gewerkt worden aan de uitwisseling van best practices, bijv. voor laaggelegen delta's met de Delta Coalitie, voor de water-klimaat nexus met Unece-verdragstaten en het NKWK, en de innovatieprogramma's van de topsectoren. Verder is er ook aandacht voor de ontwikkeling van monitoringinstrumenten zoals de Aqueduct Global Flood Analyzer van World Resources Institute en Nederlandse instituten.

c) *Concreet maken van de verbinding van delta's met toeleverende ketens:* water is nodig voor allerlei menselijke functies, zoals voedsel- en energieproductie, transport, industrieel gebruik. Tevens maakt water deel uit van het ecosysteem. Op het raakvlak van landbouw en water wordt ingezet op efficiënter watergebruik zoals 'climate smart agriculture', hergebruik van grondstoffen en nutriënten, en het versterken van innovatiekracht via de topsectoren. De IWA zal moeten bevorderen dat de watersector en andere sectoren concrete methoden ontwikkelen voor water-duurzame toeleveringsketens aan de snel urbaniserende delta's. Dit kan via de gebiedsgerichte benadering, belastingen, PPPs.

d) *Verankeren van de integrale deltabenadering in internationale afspraken en instrumenten:* In het multilaterale onderhandelingscircuit zal Nederland sterk inzetten op de deltabenadering en preventieve aanpak. Dat geldt zowel de specifiek watergerichte gremia als in een bredere context (Sustainable Development Goals, Disaster Risk Reduction, OESO-aanbevelingen). Tevens zal ons land als aanjager fungeren voor een actieve Delta Coalitie.

e) *Stimuleren van de circulaire economie:* nutriënten uit afvalwaterstromen kunnen worden opgewerkt tot grondstoffen of zelfs voedingsstoffen voor hergebruik (zoals proteïnen en vetten voor duurzame visteelt). Koelwater kan worden gebruikt voor energie. Water kan worden hergebruikt in andere productieprocessen. De watertechnologiesector zal enkele pilots internationaliseren en uitdragen, zuivering dichter bij de bron, hergebruik nutriënten en reststromen, en afkoppeling van hemelwater.

f) *Beter benutten van EU-programma's:* Met een actievere inzet in Europese programma's, platforms en waterdiplomatieke interventies kan een groter effect van het Nederlandse IWA spoor worden bewerkstelligd. Hiermee beoogt Nederland de externe EU-agenda en de kennis- en

innovatie-agenda m.b.t. waterveiligheid en waterzekerheid in stedelijke delta's, sterker te beïnvloeden.

Succes valt af te lezen aan:

- *Nederland heeft aantoonbaar invloed op de wereldwateragenda*
- *Nederland wordt frequent ingeschakeld in internationale partnerschappen*
- *Er is mondiaal draagvlak voor de preventieve aanpak*
- *Nederland speelt een centrale rol in EU-waterprogramma's*
- *Nederland ontwikkelt nieuwe technologie voor integrale oplossingen met partners uit andere sectoren door gebruik te maken van onder andere Horizon2020 onderwerpen (energie, landbouw, grondstoffen).*

Pijler 3: Buitenlandse partijen en Nederland dragen bij aan vergroten van lokale realisatiekracht

De IWA geeft prioriteit aan de uitvoering van elementen van de integrale deltabenadering en niet zozeer aan de planfase. Voor effectieve projecten is een sterke lokale realisatiekracht nodig. Capaciteit, slimme coalities van lokale en internationale partijen, politiek en maatschappelijk draagvlak en financiering zijn de elementen van die realisatiekracht waaraan de IWA werkt. Bijvoorbeeld door waterschappen bedrijven te laten ondersteunen (Green Deal), het aanbieden van Nederlandse experts, het vroegtijdig betrekken van Internationale Financieringsinstellingen (IFI's) bij een integrale deltabenadering en lokaal ondernemerschap te stimuleren. De posten, bemand met themadeskundigen, attachés en landbouwraden, spelen hierin een belangrijke rol en werken nauw samen met overheden, bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties.

In pijler 3 zijn er vijf interventies:

a) *Lokaal capaciteit vergroten*. Via o.a. NICHE, samenwerkingsverbanden van universiteiten, NGOs en waterschappen, en door directe (bilaterale) ondersteuning van lokale en regionale kennisnetwerken zal aan de lokale capaciteitsopbouw gewerkt worden. Dat betreft zowel capaciteit op inhoudelijk, procesmatig als op bedrijfskundig vlak. Nederlandse experts kunnen de lokale besluitvorming en uitvoering ondersteunen via detacheringen en samenwerking (Netherlands Business Support Office, YEP, DRR-team, Senior Expert Programme, detacheringen).

b) *Lokaal ondernemerschap en activisme stimuleren.* De uitvoering van waterprojecten ligt traditioneel bij overheden óf grote private partijen, terwijl voor een integrale benadering brede samenwerking er ook oplossingen van onderaf nodig zijn. IWA stimuleert voor de stedelijke delta's afspraken over de risicodeling tussen overheid en private partijen, ondernemerschap en Publiek private partnerschappen (designcompetities, Faciliteit Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid, Fonds Duurzaam water), innovatieve contracten (Design, Build, Finance, Maintain en Operate (DBFMO)/concessiemodellen). Rijkswaterstaat en de Waterschappen hebben ervaring op dit vlak. T.a.v. de 'toeleverende systemen' wordt met name ingezet op efficiënter watergebruik in de landbouw- en drinkwatersector, climate-smart agriculture, en de kwaliteit van water en sanitatie in de stad en het deltagebied. Samenwerking met NGOs zal worden bevorderd om gelijkwaardige relaties te helpen bouwen tussen bedrijven, overheden en bevolking. Hun kritische acties zijn nodig voor duurzame toeleveringsketens en vormen een element van waterdiplomatie.

c) *Gezamenlijk lokale financiering organiseren.* Veel goede plannen worden niet verder ontwikkeld doordat er geen zicht is op financiering. Daarom geeft de IWA prioriteit aan het onderzoeken van nieuwe financieringsvormen en het genereren van cofinanciering (leverage) voor projecten. Nederland heeft een grote reputatie op het gebied van verzekeringen, bancair financieren, pensioenen, waterbanken; met deze instellingen, het MKB en maatschappelijke organisaties zullen opties als microkredieten en het betalen voor 'environmental services' onderzocht worden. Daarnaast zal de IWA het vroegtijdig betrekken van IFIs bij programma's bevorderen.

d) *Slimme (internationale) coalities vormen*. De IWA initieert slimme coalities, bijvoorbeeld via de Delta Coalitie, DRR-missies, of de Watergezant voor praktische initiatieven in de stedelijke delta's en toeleverende systemen. In de IWA wordt ook de samenwerking met het postennetwerk versterkt. Er wordt gezocht naar Nederlandse deelname in grote internationale projecten, waarbij nauw zal worden samengewerkt met het attachénetwerk en strategische Europese partners. De innovatieve aanpak (2b) wordt gematcht met de inzet via de Wereldbank vanuit de Water Global Practice. Deze aanpak helpt om wereldwijd een serie van innovatieprojecten te initiëren als inspiratiebron en regionale katalysator.

e) *Politiek en maatschappelijk draagvlak stimuleren*. Maatschappelijk draagvlak en participatie zijn cruciaal. De uiteenlopende water-gerelateerde belangen van lokale bevolking en politieke elite, buurlanden, landbouw- en drinkwaterbedrijven, mijnbouwers en boeren zouden kunnen leiden tot een impasse in de besluitvorming of zelfs tot het ontstaan van conflicten. In het kader van de IWA kunnen posten middels diplomatie de dialoog tussen betrokken instanties en watergebruikers in de stedelijke delta stimuleren. NGOs hebben een belangrijke rol in het creëren van maatschappelijk draagvlak, terwijl door de inzet van bewindslieden, overheidsfunctionarissen en/of de watergezant het politiek draagvlak kan worden vergroot. De participatieve aanpak is een kernelement van de deltabenadering.

Succes valt af te lezen aan:

- *Investeringen in waterveiligheid en waterzekerheid zijn gerealiseerd met een breed lokaal draagvlak en worden duurzaam beheerd; innovaties zijn inspiratiebron geweest*
- *Betere beveiliging tegen overstromingen en verbeterde toegang tot WASH van inwoners in stedelijke delta's*
- *Agrarische productie 25% waterproductiever*
- *Grotere omzet in het buitenland*
- *Nederland is succesvol aangesloten bij buitenlandse programma's;*
- *Toename bewustwording en politiek draagvlak als onderdeel van waterdiplomatie.*

6. Afwegingskader

Het afwegingskader geeft richting aan de uitvoeringsprogramma's van het IWC en geeft het speelveld weer (de criteria) waarbinnen de interventies moeten passen. Nieuwe initiatieven worden hieraan getoetst.

a- Urgentie m.b.t. internationale waterveiligheid en waterzekerheid:
- er ligt een maatschappelijke opgave in het kader van conflictpreventie, ramppreventie, armoedebestrijding en/of verduurzaming waterketens;
- positieve impact op gendergelijkheid, duurzaamheid, naleving mensenrechten, maatschappelijk verantwoord ondernemen en goed bestuur;
- zicht op meetbare impact op waterveiligheid en waterzekerheid.

b- Nederland maakt (het) verschil:
- de waterproblemen sluiten aan bij de Nederlandse expertise;
- Nederlandse inzet leidt tot transities in aanpak;
- er is een goede uitvalsbasis voor samenwerking daar: ambassade, experts, MoU's, programma's en netwerken ter plaatse.

c- De vraag in het land/de delta/het internationale forum:
- er is aantoonbare politieke interesse om met Nederland samen te werken en te investeren in de uitvoering met eigen middelen;
- additionele financiële middelen voor de uitvoering kunnen worden gemobiliseerd;
- er is een maatschappelijk draagvlak.

d- Meerwaarde voor Nederland (profilering, verdienkansen, geopolitiek, versterking thuisbasis):
- er is zicht op handel, investeringen en opdrachten;
- Nederland leert en bouwt aan zijn expertpool en innovatiekracht;
- geopolitiek belang voor Nederland;
- mogelijkheden voor Nederland om zich internationaal te profileren op water (resultaten).

e- Samenwerking hier:
- de drie ministeries en de mede-overheden hebben elkaar nodig en meerwaarde wordt gecreëerd door synergie;
- financiering en mensen voor follow-up beschikbaar bij de drie ministeries.

7. Tijdpad en Budget

In aansluiting op het Nationaal Waterplan II heeft deze IWA een tijdspad van 2016 tot 2019 met een doorkijk naar 2021. Een evaluatie zal in het 3e jaar (2018) plaatsvinden. Het Interdepartementale Watercluster stelt ieder jaar een jaarplan op met daarin en lijst concrete activiteiten, de aanwijzing van trekkers, en een bijbehorend budgettair plan.

Voor de financiering van de IWA is deels een eigen budget beschikbaar, deels moet dit door synergie met diverse bestaande programma's tot stand komen (voor wat betreft de publieke bekostiging). Het ligt voor de hand, dat hierbij naar een optimalisatie van bestaande middelen wordt gestreefd door o.a. collectief te programmeren. Verder wordt ingezet op financieringsvormen waarbij publieke en private financiering worden gecombineerd.

Het programma "Partners voor Water 2016-2021" zal als centraal en verbindend element fungeren voor de IWA, en levert het kernbudget. Het 6 jarig programma heeft een totaal budget van ca. € 51 miljoen. Indien aanvullend budget noodzakelijk en effectief wordt geacht dan kan dit op de volgende wijzen worden geagendeerd:

- Indirect, door middelen uit het DGIS-IGG budget (bijv YEP, IGRAC, IRC) of EZ-budget (bijv innovatie-agenda's, bijdragen voor Europese samenwerking; kennisinstituten en Innovatie attaché's) of IenM (bijv internationale programma's) die al gepland en gebudgetteerd zijn in het IWA kader op te nemen en synergie te benutten;
- Direct door verzoeken tot aanvulling vanuit IenM, EZ of ODA-middelen.

Het Interdepartementale Watercluster stuurt er actief op dat bestaande middelen optimaal benut worden voor de IWA-doelen. Dit kan gaan om programma's als NICHE-Nuffic (€30 mln. per jaar); DRIVE; Programma voor Duurzaam Land- en Waterbeheer; maar ook inzet van instellingen zoals FMO. Optimalisatie kan ook bereikt worden het instrumentarium gerichter in te zetten op kansrijke waardeketens (pilot Vietnam en Bangladesh). Daarnaast zal Nederland trachten invloed uit te oefenen op projectformulering en leningen van IFI's en investeringsbanken.

Een belangrijke ambitie in budgettair opzicht is het vinden van leverage met private middelen. Ook in het kader van het klimaatbeleid staat dit op de agenda. Omdat vanuit IWA gewerkt wordt aan klimaatadaptatie in ontwikkelingslanden en aan verduurzaming van aanvoerketens, kunnen de investeringen meetellen in de klimaatfinancieringsdoelstellingen. Het Interdepartementaal Watercluster zal daarom werken aan de ontwikkeling van financieringsmechanismen en de inzet van innovatieve financieringsinstrumenten (blending) op basis van o.a. afgeschermde (ringfenced) water-tariefinkomsten. De IWA zal zich niet vastleggen op specifieke resultaten op dit vlak omdat het nog onzeker is in hoeverre deze private financiering tot stand zal komen.

Bijlage i: Verklarende lijst van afkortingen

ADB	Asian Development Bank
BRICS	Brazilie-Rusland-India-China-Zuid Afrika
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
DBFM	Design, Build, Finance and Maintain contract
DGIS	Directoraat Generaal Internationale Samenwerking
DRIVE	Developmentally Relevant Infrastructure Investment Vehicle (opvolger ORIO instrument).
DRR	Disaster Risk Reduction faciliteit
EDEO	Europese Dienst voor Extern Optreden
EIB	Europese Investeringsbank
EU	Europese Unie
FDOV	Faciliteit Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid
FDW	Fonds Duurzaam Water
FMO	Nederlandse Financierings-Maatschappij voor Ontwikkelingslanden
G2G	Government to Government
IDH	Initiatief Duurzame Handel
IenM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
IFI	International Financial Institute
IGRAC	International Groundwater Resources Assessment Centre
IWA	Internationale Waterambitie
IWC	Interdepartementaal Watercluster
IWRM	Integrated Water Resources Management
MER	Milieu Effecten Rapportage
MKB	Midden- en kleinbedrijf
MoU	Memorandum of Understanding
NGOs	Non-Governmental Organisations
NICHE	The Netherlands Initiative for Capacity development in Higher Education
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
ODA	Official Development Aid
OS	Ontwikkelingssamenwerking
PvW	Partner voor Water Instrument
RCbD	Resilient Cities by Design
SDGs	(UN) Sustainable Development Goals
TSW	Top Sector Water
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
UNWC	United Nations Water Courses Convention
WASH	(UN) Water, Sanitation and Hygiene
WB	World Bank
WBG/GWP	World Bank Group/ Global Water Practice
WIN	Water Innovation Network
WIX	Water Internationaal Instrument (opvolger Partners voor water 3)
WRI	World Resources Institute
YEP	Young Expert Programme

Bijlage ii: Overzicht van activiteiten in de drie IWA-pijlers

Pijler 1	**Nederland is versterkt als *Centre of Excellence***
Interventies-maatregelen:	*Bijbehorende concrete activiteiten:*
1.1 NL innovatie en kennisontwikkeling stimuleren, in samenwerking met buitenlandse partijen	1.1.1 Ontwikkelen van 4 proeftuinen, inspirerende en innovatieve pilots en living labs geschikt voor toepassing in NL en internationaal 1.1.2 Stimuleren van kennisontwikkeling en innovaties in samenwerking met andere landen 1.1.3 Verkennen samenwerking met het Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat en Topconsortia voor Kennisontwikkeling en Innovatie Topsector Water.
1.2 Investeren in NL human capital op gebied van water, met speciale aandacht voor stedelijke delta's en toeleverende systemen	1.2.1 Opleiden van meer NLse waterexperts, ook binnen andere sectoren als agri, recht, economie 1.2.2 Aantrekken van internationale studenten, docenten en experts en stimuleren van kennisuitwisseling en internationale allianties tussen waterspecialisten, waterbeheerders, kennisinstituten en universiteiten (o.a. UNESCO-IHE, Wetsus, etc) 1.2.3 Kansen bieden aan jonge experts via YEP 1.2.4 Alumni-netwerk beter ontsluiten (o.a. UNESCO-IHE)
1.3 NL aantrekkelijk maken als vestigingsplaats voor waterinstituten	1.3.1 Naar NL halen van internationale waterinstituten zoals opleidings- en onderzoekscentra evenals internationale secretariaten
1.4 Ruimte creëren voor NL ondernemerschap en actie op internationaal vlak	1.4.1 Vanuit de Topsectoren slimme coalities vormen gericht op succesvolle internationale waardeketens van bedrijven, MKB, NGOs, kennisinstellingen en overheden 1.4.2 Stimuleren van innovatieve en totaaloplossingen vanuit het bedrijfsleven (MKB) 1.4.3 Praktische proposities ontwikkeld (technisch, processen) voor communicatie met investeerders 1.4.4 Debat met NLse maatschappelijke organisaties stimuleren rond gebiedsgerichte deltabenadering 1.4.5 Opties om binnen bedrijfsleven instrumenten als DRIVE, FMO, de focus op stedelijke delta's en toeleverende systemen te versterken 1.4.6 Private sector en overheid ontwikkelen samen businessmodellen en financieringsconstructies incl. verdienmodellen 1.4.7 Met topsector en NGOs handvatten ontwikkeld voor gender en mensenrechten bij grote projecten 1.4.8 Economisch duurzame gebiedsgerichte oplossingen ontwikkeld om de leefbaarheid in deltaregio's te vergroten (bijv. schoon, slim en veilig varen)

Pijler 2	**Integrale benadering voor water- en klimaatvraagstukken is succesvol uitgedragen**
Interventies-maatregelen:	*Bijbehorende concrete activiteiten:*
2.1 Nederlandse expertise integrale deltabenadering uitdragen	2.1.1 Goed equiperen van Permanente Vertegenwoordigingen en Nederlandse actoren bij internationale organisaties en NGO's (o.a. communicatiemiddelen) 2.1.2 Organiseren van gezamenlijke watermissies en actief deelnemen aan internationale fora, beurzen en, oa door watergezant en bewindspersonen (waterdiplomatie, Holland branding) 2.1.3 Beïnvloeden IFI's (o.a. WBG/GWP, EIB) via o.m. deelname aan partnerschappen
2.2 Stimuleren continue ontwikkeling deltabenadering qua inhoud en proces	2.2.1 Best practices identificeren en uitwisselen 2.2.2 Nationale en internationale kennisagenda verbinden door onderzoeksfocus op specifieke onderdelen van SDGs of Topsectoren, in samenwerking met NKWK

		2.2.3	Benutten denktanks als WRI, WIN en TI als input voor doorontwikkeling deltabenadering en ontwikkeling en uitdragen van o.a. Data en monitoring instrumenten
2.3	Verbinding delta's met toeleverende ketens concreet maken	2.3.1	Nexusbenadering water-voedsel-energie-transport-klimaat-ecosysteem internationaal mee-ontwikkelen
		2.3.2	(Top)sectoren Water, Energie, Agri & Food, Tuinbouw & Uitgangsmaterialen in NL en internationaal bijeenbrengen en interacties inzichtelijk maken
2.4	Integrale deltabenadering –en met name het preventieve aspect– verankerd internationale afspraken en instrumenten	2.4.1	Mede-ontwerpen van internationale instrumenten als SDG monitoring instrumentarium, OESO richtlijnen, en klimaatagenda
		2.4.2	Promoten toetreding tot en bijdragen aan uitvoering van internationale waterverdragen (UNWC, UNECE-Water Convention)
		2.4.3	Internationale samenwerking in prioritaire deltalanden en steden aanjagen via oprichting van een actieve Deltacoalitie
2.5	Water als drager van de circulaire economie	2.5.1	De circulaire economie verbinden aan stedelijke Delta´s. Actief vormgeven van beleidsplannen om circulaire economie mogelijk te maken en om teruggewonnen componenten te mogen hergebruiken
		2.5.2	Programma voor nutriënten (fosfaat en nitraat) uit stedelijke omgeving terugbrengen naar landbouw en voorkomen eutrofiering Delta en kustgebieden.
		2.5.3	Industrieën in de Delta helpen in hergebruik reststromen en sluiten kringlopen.
		2.5.4	Waterzuiveringen en sanitatie meer vormgeven volgens nieuwe inzichten. Minder water als transportmiddel, zuivering dichter bij de bron en afkoppeling hemelwater.
2.6	EU-programma's beter benutten	2.6.1	Via EU programma's en platforms samenwerking met opkomende economieën langs EU-lijn vorm te geven, zoals via EU China Water Platform.
		2.6.2	Ondersteunen van EDEO in waterdiplomatie-missies,
		2.6.3	Samenwerking zoeken met andere EU-partners in onderzoekprogramma's als Horizon 2020
		2.6.4	Actieve inbreng realiseren in externe programma's als EU-WASH
		2.6.5	Europese onderzoekssamenwerking en totstandkoming ERA op gebied van Watertechnologie vormgeven.

Pijler 3		**Buitenlandse partijen en Nederland dragen bij aan vergroten van lokale realisatiekracht**	
Interventies:		*Bijbehorende concrete activiteiten:*	
3.1	Lokaal capaciteit vergroten	3.1.1	Lokale en regionale trainingsinstituten en kennisnetwerken versterken m.b.t. waterexpertise en governance (via waterschappen, NICHE, Commissie MER, universiteiten en NGOs)
		3.1.2	NLse experts (o.a. van waterschappen, NGOs en bedrijven) ondersteunen lokale besluitvorming en uitvoering: detacheringen, Netherlands Business Support Offices, DRR-team, YEP
3.2	Lokaal ondernemerschap en actie stimuleren	3.2.1	Stimuleren van innovatie en ondernemerschap via designcompetities in de regio, FDOV, FDW en ondersteuning van bedrijven door waterschappen (Green Deal)
		3.2.2	Publiek-private samenwerking stimuleren (terugverdien-model)
		3.2.3	Betrekken NGOs bij NLse projecten in de vorm van consulteren, adviseren, participeren
3.3	Gezamenlijk lokale financiering organiseren bij uitvoering deltaprojecten	3.3.1	Innovatieve financieringsvormen ontwikkelen i.s.m. klimaatcommunity
		3.3.2	Vroegtijdig betrekken van IFI's bij integrale gebiedsbenadering

			delta's
		3.3.3	Koppeling zoeken met FMO, DRIVE, DSO-partnerschappen, pensioenfondsen, klimaatfondsen, IDH en andere financieringsinstrumenten
3.4	Slimme (internationale) coalities vormen	3.4.1	Lokale aanpak stimuleren vanuit de Delta Coalitie gericht op de prioritaire deltalanden en steden
		3.4.2	Opzetten van een of twee nieuwe coalities per delta voor initiatieven rond bijv. DRR, water-landbouw nexus, maritieme toeleveringsketen
		3.4.3	De posten equiperen en stimuleren NLse deelname aan internationale coalities voor sleutelprojecten
		3.4.4	Nauwe samenwerking met EU zoeken en andere likeminded partners in de regio, maar ook B(R)ICS
		3.4.5	Een duurzame structuur neerzetten voor participatie vanuit het bedrijfsleven vanuit zowel de NLse- als lokale kant
3.5	Politiek en maatschappelijk draagvlak stimuleren (diplomatie)	3.5.1	Lokale bestuurders inspireren voor Dutch Delta Approach via gezamenlijke missies, watergezant, posten, alumni
		3.5.2	Stimuleren van dialoog en afspraken op lokaal, nationaal en regionaal niveau tussen betrokken instanties en watergebruikers
		3.5.3	Faciliteren lokale/regionale afspraken waar deze nodig zijn voor 'level playing field', inspraak, duurzaamheidscriteria
		3.5.4	Ondersteunen van watergerelateerde mediation en conflict management
		3.5.5	Ondersteunen van de Nederlandse maritieme sector in het buitenland

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1207130
Datum D&H vergadering
15 maart 2016
DELFT

ONDERWERP
Vaarrecreatie in Delfland

Geachte leden,

Met deze brief informeren wij u over het onderwerp vaarrecreatie in het beheersgebied van Delfland.

Aanleiding
In het coalitieakkoord 2015-2019 „Iedereen bewust van Water" is vaarwegbeheer genoemd als één van de speerpunten. In 2013 heeft het bestuur van Delfland als één van de eerste waterschappen in Nederland uitgesproken dat zij een actieve en regisserende rol wil op het gebied van vaarrecreatie op de wateren in haar gebied. Enerzijds om het waterbewustzijn van de burgers te bevorderen, anderzijds om grip te hebben op het recreatieve medegebruik van het watersysteem.

In het D&H van 19 januari 2016 is afgesproken dat de leden van de verenigde vergadering geïnformeerd worden over de activiteiten van Delfland op dit gebied.

Het vaargebied van Delfland
Het Delflandse vaarwater betreft onder anderen de wateren in de gebieden van het Westland en Midden Delfland maar ook de stedelijke gebieden in Den Haag, Maassluis, Rotterdam, Vlaardingen en Delft. Een gebied dat constant in beweging is; vanuit verschillende hoeken wordt steeds meer belang gehecht aan recreatie op het water. Zo zien we dat watergangen weer doorvaarbaar gemaakt worden, bruggen worden opgehoogd, routes worden aangelegd en langs de oevers komen steeds meer faciliteiten voor de vaarrecreant. Zowel gemeenten, provincie, burgers en ondernemers investeren in waterrecreatie.

Rolverdeling
De provincie Zuid-Holland wijst vaarwegen in ons gebied aan. Gemeenten hebben de mogelijkheid om vaarwateren toe te voegen. Delfland is door de provincie aangewezen als nautisch toezichthouder op de vaarwateren buiten de grote steden[1)] in ons gebied. In de grote steden doen de gemeenten zelf het nautisch beheer. Nautisch toezicht is het toezicht houden op de verkeersbewegingen op het water. Denk aan bijvoorbeeld vaarsnelheden, het stellen van verboden en geboden en het voorkomen van gevaarlijke situaties op het water. De regels hiervoor zijn vastgelegd in de Vaarverordening Delfland.

Het beheer van de vaarweg
De Provincie bepaalt wie verantwoordelijk is voor het beheer van een vaarweg (het vaarwegbeheer). Het vaarwegbeheer is dus het beheer van de "bak"; denk aan de diepte, breedte en doorvaarthoogte. Voor de grotere vaarwegen zoals de Vliet en de Schie is een vaarwegbeheerder aangewezen (de provincie zelf).

1) Den Haag, Rotterdam, Maassluis, Schiedam, Vlaardingen, Delft

De wateren in het gebied van Delfland (exclusief de Vliet en de Schie) zijn door de provincie benoemd als "overige vaarwegen". Voor deze overige vaarwegen is géén vaarwegbeheerder aangewezen. Omdat er geen vaarwegbeheerder is aangewezen, volgen de afmetingen van deze vaarwegen het waterstaatkundig profiel. Dit betekent dat dit water primair een functie heeft voor doorstroming en berging. Waar mogelijk wordt varen toegestaan maar het systeem wordt voor dit doel niet specifiek aangepast.

Wanneer via het Klantcontactcentrum een klacht binnenkomt over beperkingen in de doorvaarbaarheid, dan controleren onze toezichthouders de klacht en bepalen zij (in samenspraak met het team onderhoud) of een obstakel verwijderd moet worden of een watergang gebaggerd moet worden. Niet iedere melding over beperking van de doorvaarbaarheid leidt dus tot een verwijdering of tot eerder baggeren.

Watergangen die "te" smal of ondiep zijn
In het Westland werd vroeger gevaren met de zogenaamde "Westlander". Dit was een platbodem met een beperkte hoogte en een beperkte steekdiepte. Hiermee kon door het gehele Westland varen worden. De vaarrecreant van nu heeft dus rekening te houden met een netwerk van wateren waarbij de doorvaartdiepte en hoogte op sommige plaatsen beperkt is en vaak niet geschikt is voor grotere boten. Soms wordt de vraag gesteld of Delfland een watergang kan uitdiepen of verbreden zodat er grotere boten kunnen varen. Naast dat dit niet de taak is van Delfland en hiervoor dus ook geen geld beschikbaar is, is het fysiek vaak niet mogelijk om wateren te verbreden en te verdiepen zonder de ecologie of de stabiliteit van de kade te schaden.

Brughoogtes
In januari van dit jaar is de nieuwe Vaarwegenverordening Zuid-Holland van de provincie in werking getreden. Door de komst van deze nieuwe verordening is het provinciale instrument om minimale brughoogtes af te dwingen komen te vervallen. Deze bevoegdheid is bij de gemeenten neergelegd en de provincie heeft in haar Verordening Ruimte bepaald dat er in ieder geval geen achteruitgang mag plaatsvinden. Verder hebben gemeenten de mogelijkheid gekregen om "extra" eisen te stellen aan de doorvaarbaarheid; zij kunnen in ruimtelijke plannen bijvoorbeeld minimale doorvaarthoogten eisen die dan vertaald worden in voorschriften in de Omgevingsvergunning.
Dit betekent feitelijk dat gemeenten moeten regelen dat bij vervanging van bestaande bruggen tenminste de huidige doorvaarhoogten en breedten worden gehandhaafd en bij nieuwe (kunst)werken rekening moet worden gehouden met de aard van het recreatieverkeer (huidig gebruik) op de vaarweg.

Delfland ziet hier voor zichzelf ook een taak weggelegd. Immers, alle initiatieven tot het bouwen in, op, boven, onder of over een vaarweg komen óók bij onze afdeling vergunningverlening langs. Wij kunnen er in onze vergunningverlening voor zorgen dat er géén achteruitgang plaatsvindt, door de provinciale en gemeentelijke normen voor doorvaarthoogten óók in onze vergunning op te nemen. We hebben niet de mogelijkheid om, anders dan voor beheer en onderhoud, zelf doorvaarthoogtes te bepalen, maar we kunnen wél aanhaken op de hoogtes die door provincie en gemeenten zijn (of worden) vastgesteld. In 2016 worden de algemene regels Keur herzien. Hierin (en in de beleidsregels waterhuishouding) zullen toetsingscriteria worden opgenomen voor de doorvaarthoogte van bruggen over vaarwegen. Om te voorkomen dat in de tussentijd vergunningen worden verleend met een te lage doorvaarthoogte, is voor de tussenliggende periode een handleiding "vergunningverlening bruggen over vaarwegen" gemaakt. Hiermee wordt voorkomen dat er vergunningen worden verleend met een te lage doorvaarthoogte.
Hiermee loopt Delfland in vergelijking tot andere waterschappen voorop. We profileren ons hiermee als meedenkend waterschap dat erkent dat de bescherming van het bestaande vaarnetwerk belangrijk is. Afgelopen december heeft de provincie Zuid Holland regiobijeenkomsten georganiseerd om bovenstaande verhaal aan gemeenten uit te leggen en Delfland heeft tijdens die regiobijeenkomsten toegelicht hoe zij haar rol ziet. Het feit dat Delfland mee wil denken en óók in haar vergunningverlening rekening wil houden met de bescherming van het vaarnetwerk is meer dan de andere Zuid-Hollandse waterschappen doen. De houding van Delfland betreffende bovenstaande werd tijdens de regiobijeenkomsten enthousiast ontvangen en als voorbeeld gesteld richting andere waterschappen.

De verdere invulling van de bescherming van het vaarnetwerk is een kwestie van samenwerking. De mogelijkheid tot het vaststellen van "extra" brughoogtes en de uitbreiding van het vaarnetwerk ligt bij de gemeenten en Delfland denkt graag mee in dit proces (ook om er voor te zorgen dat alle belangen en functies van wateren worden geborgd). Tijdens de laatste regiobijeenkomst is afgesproken om verdere afstemming te zoeken met de ambities van gemeenten tijdens de zogenaamde regiegroep/landschapstafel Hof van Delfland.

Toezichthouders op het water
Op de vaarkaart van Delfland is aangegeven op welke wateren gemotoriseerd mag varen. Op deze kaart is ook te zien dat voor het nautisch toezicht (toezicht op de verkeersbewegingen op het water)verschillende partijen bevoegd zijn. Delfland vaart voornamelijk op de vaarwateren in het Westland en Midden Delfland. Delfland houdt toezicht op de volgende aspecten:

- Voorkomen van schade aan waterstaatswerken;
- Voorkomen van verontreinigingen van het oppervlaktewater;
- Het beschermen van de veilige en vlotte doorvaart.

Andere soorten van overlast zoals herrie, "zuipschuiten", foutief aanleggen, etc. zijn zaken waar de politie op toeziet. Wrakken (dit zijn boten die gezonken zijn) worden buiten de bebouwde kom door Delfland geruimd, tenzij in een convenant met de gemeente iets anders is geregeld. Gemeenten kunnen in hun ruimtelijke plannen bepalen waar boten aangemeerd mogen worden en kunnen zo ook bepalen dat ontsierende boten verplaatst moeten worden. In de Vaarverordening Delfland zijn regels opgesteld waar de vaarrecreant zich aan moet houden. Denk hierbij aan vaarsnelheden, maximale afmetingen van boten, het stremmen van een vaarweg, etc. Voor het komende vaarseizoen worden de verkeersborden geplaatst die horen bij de vaarverordening.

Natuur en vaarrecreatie
Natuurontwikkeling en vaarrecreatie gaan niet altijd goed samen. Zo kan een natuurvriendelijke oever of een vispaaiplaats schade ondervinden van veel golfslag of de omwentelingen van een schroef. Delfland overlegd met de verschillende gebruikers op welke manier we de verschillende functies van het water zo goed mogelijk op elkaar af kunnen stemmen. Zo kan het voorkomen dat er op een watergang niet gevaren kan worden omdat ecologie of de waterkwaliteit hier een groter belang heeft. Samen met gemeenten kijken we naar de mogelijkheden om het vaarnetwerk te blijven ontwikkelen zonder dat andere belangen daarmee worden geschaad.

Afhandeling van vragen en klachten
Het Klantcontactcentrum (KCC) van Delfland ontvangt alle vragen en klachten van de vaarrecreant. De vragen worden zoveel mogelijk door de medewerkers van het KCC beantwoord. Wanneer het KCC de vraag niet kan beantwoorden dan wordt de vraag doorgezet naar het betreffende team binnen Delfland of er wordt doorverwezen naar bijvoorbeeld de gemeente of de provincie.

Samenwerking
Sinds 2013, het jaar waarin het bestuur van Delfland besloot om een actieve rol op zich te nemen voor wat betreft vaarrecreatie, is Delfland bezig met maken en uitvoeren van plannen. Dit doen we in overleg met verschillende belanghebbende partijen zoals rondvaartondernemers, watersportverenigingen, recreatieschappen, gemeenten en de provincie. Begin 2015 is een nieuw plan van aanpak op gesteld waarin we de plannen voor 2015 en 2016 hebben opgenomen. Plannen betreffen bijvoorbeeld het verbeteren van de communicatie rondom vaarrecreatie, samenwerking met externe partijen, het beborden van het vaarnetwerk, etc.

Ambities
Afgesproken is dat de inzet voor het nieuwe begrotingsjaar evenals de kwartaalrapportages worden besproken tussen de inhoudelijke portefeuillehouders en de coördinerend portefeuillehouder. Daarbij worden ook afspraken gemaakt over de communicatie.

Tevens wordt dan bezien of deze communicatiestrategie richting bepaalde doelgroepen moet worden versterkt c.q. omgebogen. Ook kan de conclusie zijn dat extra accent gelegd moet worden op de verantwoordelijkheid van de overtreder.

Plannen voor 2016 en verder
Op dit moment wordt een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden om de Strijp tussen Den Haag en het Westland open te stellen voor de doorgaande vaart. Verder is het project "bebording" in de afrondende fase; voor aanvang van het vaarseizoen 2016 worden de eerste verkeersborden geplaatst. In de loop van het jaar zullen er ook informatieve borden langs de vaarwegen geplaatst worden. In 2016 zal een overlegnetwerk "varen in Delfland" worden opgericht of zal verder aansluiting worden gezocht bij bestaande overlegnetwerken. Verder zal er een ambitiedocument "vaarrecreatie" worden uitgewerkt en opgeleverd ten behoeve van begrotingsbehandeling 2017.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris, de Dijkgraaf,

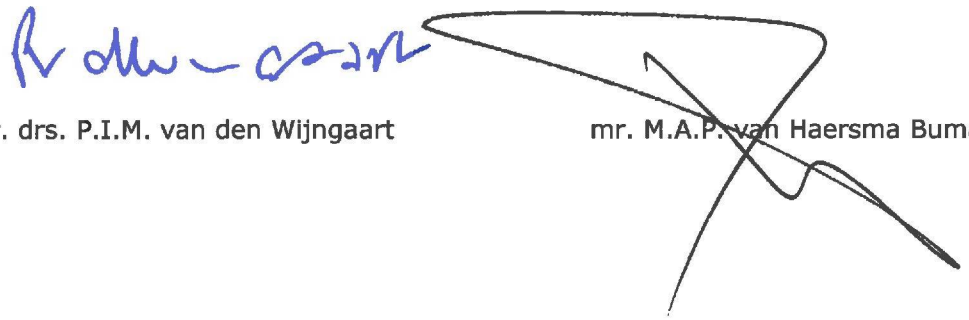

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

Hoogheemraadschap van
Delfland

Rijkswaterstaat
t.a.v. de projectdirecteur Blankenburgverbinding, mevrouw H. Moors
Postbus 556
3000 AN ROTTERDAM

ONS KENMERK
1244301
DELFT
15 maart 2016

ONDERWERP
Wateradvies concept-Tracébesluit Blankenburgverbinding

Geachte mevrouw Moors,

U hebt het Hoogheemraadschap verzocht om, in het kader van het overleg over het Tracébesluit voor de Blankenburgverbinding, een advies te geven op concept-documenten in het kader van het Tracébesluit en het bijbehorende Waterhuishoudingsplan. In deze brief hebben wij ons wateradvies verwoord.

Wij waarderen het dat u ons in de gelegenheid stelt om dit wateradvies uit te brengen. U bevestigt hiermee ons beeld van de prettige en constructieve samenwerking in dit traject tot nu toe.

In dit advies gaan wij in op het concept Tracébesluit en op het bijbehorende concept-Waterhuishoudingsplan. Daarnaast benoemen wij in dit advies de uitgangspunten voor het ontwerp van de kanteldijk die inmiddels in het overleg tussen Rijkswaterstaat en Delfland geformuleerd zijn.

Concept Tracébesluit en concept-Waterhuishoudingsplan

Wij constateren dat het concept Tracébesluit en het concept-Waterhuishoudingsplan ons vertrouwen geven in de wijze waarop de Blankenburgverbinding wordt gerealiseerd. Wij gaan er van uit dat het overleg dat in de voorbereidingsfase met Rijkswaterstaat heeft plaatsgevonden wordt voortgezet in de realisatiefase, en dat de opdrachtnemer door u in dat overleg wordt betrokken. Niet alleen de eindsituatie maar juist ook de realisatiefase vraagt daarbij aandacht.

Op dit moment zijn wij nog met u in gesprek over het afsluiten van een Bestuursovereenkomst tussen Rijkswaterstaat en Delfland. Het voornemen om het Waterhuishoudingsplan hier onderdeel van uit te laten maken geeft een goede borging van de waterbelangen bij het ontwerp en de realisatie van de Blankenburgverbinding.

BIJLAGE(N) -
CONTACT mevrouw drs. A.T. Spanjers • T (015) 260 81 31 • E aspanjers@hhdelfland.nl
POSTADRES Postbus 3061, 2601 DB Delft • WEBSITE www.hhdelfland.nl
SECTOR Bestuur, Beleid en Communicatie • TEAM Ruimtelijke planvorming

Ten aanzien van de concept-documenten willen wij het volgende opmerken:

- Wij constateren dat het uitgangspunt om de tunnels en verdiepte wegedelen waterdicht aan te leggen niet in het concept-Tracébesluit is opgenomen. Wij verzoeken u nogmaals nadrukkelijk om dit in het Tracébesluit en de aanbestedingsdocumenten voor het nog te sluiten contract met de toekomstig opdrachtnemer als eis op te nemen, opdat voldaan zal worden aan het beleid van Delfland. In het beleid is opgenomen dat constructies waarbij een permanente bemaling noodzakelijk is niet zijn toegestaan (Beleidsregel Grondwateronttrekkingen en Infiltraties).

- In concept-Tracébesluit is, in de Uitmeet- en flexibiliteitsbepaling, opgenomen dat van het ontwerp en de maatregelen, zoals vastgesteld in het Tracébesluit, kan worden afgeweken tot 1 m in de hoogte en 2 m naar weerszijden. Wij verzoeken u in het Tracébesluit op te nemen dat deze bepaling niet van toepassing is op de primaire waterkering.

- In par. 5.4.1 van het concept-Waterhuishoudingsplan worden een aantal aandachtspunten genoemd die geen aandachtspunt zijn maar als uitgangspunt voor het ontwerp aan de toekomstig opdrachtnemer voorgeschreven dienen te worden. Dat betreft de waterdichtheid van de constructie ('geen permanente onttrekking van grondwater') en de kwaliteit van het te lozen wegwater. Wij verzoeken u in het Waterhuishoudingsplan op te nemen dat deze punten worden vertaald in uitgangspunten cq eisen voor de toekomstig opdrachtnemer.

- In par. 5.4.2 van het concept-Waterhuishoudingsplan is aangegeven: "Daarbij is het van belang om te realiseren dat de aannemer de vrijheid krijgt om in de uitvoeringsfase nader te optimaliseren binnen de ruimte die het (O)TB, het MER en de SES hem biedt. Hierdoor kan hij dus afwijken van de beschrijving zoals deze in dit waterhuishoudingsplan is weergegeven."
  In het verlengde van het genoemde voornemen om het Waterhuishoudingsplan onderdeel te maken van de Bestuursovereenkomst tussen Rijkswaterstaat en Delfland stellen wij voor om de geciteerde alinea uit het waterhuishoudingsplan als volgt aan te passen: "Daarbij is het van belang om te realiseren dat de aannemer de vrijheid krijgt om in de uitvoeringsfase nader te optimaliseren binnen de ruimte die het TB, het MER, de SES en het waterhuishoudingsplan hem biedt".

- In de bijlage van het concept-Waterhuishoudingsplan geeft u aan hoe er met de aansluiting van de waterpartijen 1, 2 en 6 wordt omgegaan op het punt van de verbinding met het watersysteem en de functie voor de watercompensatie. Voor Delfland is het van belang dat de kwaliteit van het water kan worden gecontroleerd op het moment dat het in het oppervlaktewater komt. Het mag dan niet van slechtere kwaliteit zijn dan het ontvangende oppervlaktewater. Op basis van het waterhuishoudingsplan (first flush en oppervlakte rietvelden) gaan we er van uit dat het water voldoende gezuiverd kan worden, echter dit moet ook kunnen worden bemonsterd en gecontroleerd. In de watervergunningprocedure kunnen hierover nadere afspraken worden gemaakt.

- Ten aanzien van de kade ter plaatse van de Zuidbuurt hebben wij geconstateerd dat deze in het Vormgevings- en Inpassingsplan is opgenomen. Voor ons is wel van belang hoe deze kade uiteindelijk wordt ingepast en hoe hier tijdens de aanleg mee om wordt gegaan, zodat te

allen tijde de waterkerende functie van de kade wordt gegarandeerd. Wij verzoeken u er zorg voor te dragen dat Rijkswaterstaat dan wel de toekomstige opdrachtnemer met ons hierover het overleg aangaat.

Uitgangspunten ontwerp kanteldijk

Delfland en Rijkswaterstaat zijn sinds het begin van het planvormingsproces met elkaar in gesprek over de oplossing voor de doorsnijding van de Delflandsedijk door de Blankenburgverbinding. In het Ontwerp-Tracébesluit heeft de Minister gekozen voor de kanteldijkoplossing. Naar aanleiding van het Ontwerp-Tracébesluit hebben wij, in overleg met Rijkswaterstaat, door Deltares nader onderzoek uit laten voeren naar de veiligheid van het ontwerp van de kanteldijk. Daarnaast hebben wij in onze aanvullende zienswijze verzocht om een integrale veiligheidsanalyse.

Uit het onderzoek zijn vier uitgangspunten voor de veiligheid van het ontwerp naar voren gekomen, die inmiddels met u zijn gedeeld. Deze uitgangspunten zijn hieronder beschreven. Deze uitgangspunten vormen, op basis van de huidige inzichten, geen belemmering voor de kanteldijkoplossing in de Blankenburgverbinding zoals opgenomen in het Ontwerp-Tracébesluit. Wij willen deze uitgangspunten opnemen in de Bestuursovereenkomst tussen Rijkswaterstaat en Delfland en verzoeken u deze uitgangspunten bindend op te leggen aan de toekomstig opdrachtnemer voor de aanleg van de Blankenburgverbinding. In deze Bestuursovereenkomst willen wij ook ingaan op afspraken omtrent het toekomstig beheer van de waterkering.

Het betreft de volgende uitgangspunten:

- De hoogte van de kanteldijk exclusief het wegpakket is minimaal NAP+3.90 m over de gehele lengte van de kanteldijk ter plaatse van de weg. De hoogte van de delen van de kanteldijk tussen de weg en de bestaande Delflandsedijk dienen de huidige dijktafelhoogte te hebben. *Ter toelichting*: in het Ontwerp Tracébesluit werd uitgegaan van een hoogte van 5.10 m inclusief wegpakket, uitgaande van een wegpakket van 1.20 m dikte. In het ontwerp worden de waterkering en het wegpakket van elkaar gescheiden (zie ook volgende punt). Uit de onderzoeken is gebleken dat, op basis van de huidige inzichten, een waterkerende hoogte van het dijklichaam van minimaal NAP+3.90 m voldoende is, zowel onder de vigerende als de nieuwe normering, in combinatie met de toelaatbare faalkansruimte.

- Functiescheiding: de waterkering en de weg worden functioneel van elkaar gescheiden, dat betekent dat alleen de dijk een waterkerende functie heeft en het wegpakket niet. Delfland stelt daarom geen nadere eisen aan het wegpakket. Functiescheiding is conform het beleid van Delfland.

- Faalkansruimte van 1%: uitgegaan wordt van een toelaatbare faalkansruimte van 1% van de toelaatbare faalkans van het normtraject voor niet aan hoogte gerelateerde faalmechanismen voor de waterkering ter plaatse van de Delflandsedijk. Voor overloop/overslag is de topeis voor het ontwerp gelijk aan de toelaatbare faalkans voor de nieuwe lengte van het gehele normtraject. Uit de onderzoeken is gebleken dat wanneer van deze faalkansruimte wordt uitgegaan er, op basis van de huidige inzichten, geen ingrepen nodig zijn in de rest van de Delflandsedijk, normtraject 14-3.

- Het ontwerp dient uitbreidbaar of robuust te zijn. Het systeem kan gedurende de levensduur tegen acceptabele kosten 100x veiliger worden gemaakt of het systeem bevat al deze robuustheid.

In aanvulling hierop verzoeken wij u om, zoals ook door ons opgenomen in de aanvulling op de zienswijze op het Ontwerp-Tracébesluit, een veiligheidsanalyse uit te voeren in het gebied waar de Blankenburgverbinding is voorzien. Doel daarvan is om in kaart te brengen wat het effect is van de aanleg en beheer van de Blankenburgverbinding op de waterveiligheid in de beheergebieden. Concreet denken we daarbij vanuit het oogpunt van waterveiligheid aan een analyse van het gehele watersysteem inclusief onder meer de noordoever (Delflandsedijk), de zuidoever, het Hartelkanaal en delen van dijkring 19. Het van kracht worden van de nieuwe normering (1 januari 2017) is daarvoor een goed moment.
Op een later moment zal er, in het kader van de vergunningaanvraag, een veiligheidsanalyse uitgevoerd moeten worden door de DBFM-opdrachtnemer. Deze heeft betrekking op het ontwerp als zodanig en omvat een beschrijving van de faalscenario's van het systeem, een foutenboom en een decompositie van de waterkerende objecten uit het systeem.

Wij vertrouwen er op dat u bij de vaststelling van het Tracébesluit en bij de verdere uitwerking en realisatie van het ontwerp rekening houdt met onze inbreng.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris, de Dijkgraaf

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Minister van Infrastructuur en Milieu
Mevr. M. Schultz van Haegen
p/a de Directie Participatie
Postbus 30316
2500 GH DEN HAAG

o.v.v. Blankenburgverbinding

ONS KENMERK
1224080
DELFT
5 november 2015

ONDERWERP
Zienswijze Ontwerp-Tracébesluit Blankenburgverbinding

Geachte Minister,

Het Ontwerp-Tracébesluit Blankenburgverbinding ligt van 2 oktober 2015 tot en met 12 november 2015 ter inzage en geeft ons aanleiding om een zienswijze in te dienen.
Onze zienswijze is voornamelijk gericht op deel I en II van het Ontwerp-Tracébesluit, aangezien deze delen juridisch bindend zijn.
Daarnaast benoemen wij enkele zaken die in onze ogen op een andere wijze in de verdere voorbereiding van het project terug zouden moeten komen (waaronder onderliggende rapporten bij het Tracébesluit, overeenkomsten tussen Rijkswaterstaat en het Hoogheemraadschap van Delfland en vergunningen).

Ten aanzien van de primaire waterkering merken wij het volgende op: wij missen in het Ontwerp-Tracébesluit en de onderliggende studies een integrale beschouwing op het hele veiligheidssysteem, als onderbouwing voor het ontwerp en de hoogte zoals u die in het Ontwerp-Tracébesluit hebt opgenomen. Wij hebben meer tijd nodig om onze reactie op hetgeen nu is opgenomen in het Ontwerp-Tracébesluit inhoudelijk vorm te geven en te verwoorden. Wij zullen onze zienswijze op dit punt aanvullen en verzoeken u hiervoor een redelijke termijn van 4 weken te stellen.

(ONTWERP)-TRACÉBESLUIT DEEL I EN II

- *Effecten grondwater watersysteem & omgeving, waterdichtheid tunnels en verdiepte wegdelen*: Het Hoogheemraadschap van Delfland heeft steeds naar voren gebracht dat het van belang is dat de tunnels en de verdiepte delen "waterdicht" zijn. Dit komt voort uit het beleid van Delfland om geen permanente grondwateronttrekking, die noodzakelijk is om de constructie droog te houden (polderconstructies), toe te staan.
  Wij constateren nu dat het bovenstaande niet is opgenomen in het Ontwerp-Tracébesluit en niet meer terugkomt in de verschillende studies. Wij verzoeken u aan te geven waarom hiervoor is gekozen, aangezien in andere (Ontwerp) Tracébesluiten in het gebied van Delfland een dergelijk voorschrift wel is opgenomen. Tevens uiteraard het verzoek het voorschrift dat tunnels en

BIJLAGE(N) -
CONTACT mevrouw drs. A.T. Spanjers • T (06) 55 19 24 20 • E aspanjers@hhdelfland.nl
POSTADRES Postbus 3061, 2601 DB Delft • WEBSITE www.hhdelfland.nl
SECTOR Bestuur, Beleid en Communicatie • TEAM Ruimtelijke planvorming

verdiepte wegdelen "waterdicht" worden gemaakt, te weten geen permanente grondwateronttrekking veroorzaken, op te nemen in het Tracébesluit.

- *Polderkade Zuidbuurt*: In de ogen van het Hoogheemraadschap van Delfland is de polderkade bij de Zuidbuurt onderbelicht. Wij kunnen uit het Ontwerp-Tracébesluit niet opmaken hoe deze kade uitgevoerd wordt, en of hier bijvoorbeeld nog een aanvullende maatregel nodig is. Wij verzoeken u dit in het Tracébesluit helder op te nemen en zijn uiteraard bereid hierover voorafgaand met u te overleggen.

- *Kwaliteitseisen afstromend wegwater (1)*: In het Ontwerp-Tracébesluit ontbreken kwaliteitseisen voor het afstromend wegwater. Wij verzoeken u in het Tracébesluit deel I in artikel 9, lid 2 op te nemen dat het gezuiverde wegwater dat wordt geloosd niet van mindere kwaliteit mag zijn dan het ontvangende oppervlaktewater.
  Aanvullend hierop verzoeken wij u om in deel III, paragraaf 11.4.3 van het Tracébesluit het volgende op te nemen:
  "Het hemelwater van de weg dat wordt geloosd op oppervlaktewater van Delfland mag niet van mindere kwaliteit zijn dan het ontvangende oppervlaktewater. Dat betekent, dat de concentratie van verontreinigende stoffen in het te lozen water, zoals zware metalen en PAK, niet hoger mag zijn dan de concentratie van deze stoffen in het ontvangende oppervlaktewater."

- *Kwaliteitseisen afstromend wegwater (2)*: Uit het Ontwerp-Tracébesluit (tabel I.24 bij artikel 9 van het Ontwerp-Tracébesluit deel I en tabel 11.3 in deel III) kan afgeleid worden, dat het afstromend wegwater via waterpartij 1 en 2 direct en ongezuiverd in het oppervlaktewatersysteem terechtkomt. Dit is ongewenst. Wij verzoeken u in het Tracébesluit deel I in artikel 9.2.b als maatregel op te nemen "de realisatie van kunstwerken als scheiding tussen zuiveringsvoorzieningen en oppervlaktewatersystemen".
  Aanvullend hierop verzoeken wij u om in deel III, paragraaf 11.4.3 van het Tracébesluit het volgende op te nemen:
  "Het afstromende hemelwater doorloopt een zuiverende voorziening, die is afgescheiden van het oppervlaktewatersysteem van Delfland. In geval van bijvoorbeeld een rietveld als zuiverende voorziening zijn er geen open duikerverbindingen tussen oppervlaktewater van Delfland en de voorziening, maar wordt bijvoorbeeld via een stuwconstructie vanuit de voorziening afgevoerd naar oppervlaktewater van Delfland. Deze lozingspunten moeten goed bereikbaar zijn en het gezuiverde water, dat in oppervlaktewater van Delfland wordt geloosd, moet op deze locaties bemonsterd kunnen worden.".

- *Watercompensatie*: Het is niet duidelijk hoe de watercompensatie van het te verbreden deel van de A20 tussen het knooppunt A20/A24 en knooppunt Benelux wordt vormgegeven. In tabel I.25 van het Ontwerp-Tracébesluit wordt dit wel benoemd, maar de locaties en de precieze invulling worden in de onderliggende studies verder niet uitgewerkt. Wij verzoeken u dit in het Tracébesluit alsnog te doen.

- *Uitmeet- en flexibiliteitsbepaling*: In artikel 18 van het Ontwerp-Tracébesluit is opgenomen dat van het ontwerp en de maatregelen, zoals vastgesteld in het Tracébesluit, kan worden afgeweken tot 1 m in de hoogte en 2 m naar weerszijden. Wij verzoeken u in lid 3 van dit artikel ook voorwaarden op te nemen ten aanzien van de kanteldijk, zoals opgenomen in artikel 9. Wij stellen voor om in artikel 18.3 de volgende voorwaarde toe te voegen:
  "e. uit de afwijkingen geen negatieve gevolgen voortvloeien voor het watersysteem en de waterveiligheid".

- *Duikers op de plankaart*: In artikel 9 wordt gesteld dat de duikers met symbolen op de detailkaarten zijn aangegeven. Dit is niet het geval. Wij verzoeken u de duikers op de detailkaarten aan te geven. Daarnaast wordt u verzocht ook de te realiseren stuwen op de detailkaarten aan te geven.

OVERIGE ASPECTEN

- *Effecten op grondwater*: Over het algemeen constateren wij dat de effecten op het grondwater onvoldoende zijn beschouwd. Voorbeelden hiervan zijn:
  - het ontbreken van een effectbeschouwing van de toename van zoute kwel door het weggraven van de deklaag (par. 5.3.2 en par 7.2);
  - het ontbreken van een beschouwing van de invloed van mogelijke veranderingen in de grondwaterstanden op de stabiliteit van de waterkeringen;
  - het ontbreken van een beschouwing van de invloed van het project op de bestaande grondwaterverontreinigingen in het gebied (inclusief het havengebied van Rotterdam);
  - het onvoldoende beschouwen van mogelijke relaties tussen het project en de gevolgen van de afbouw van de grondwateronttrekking Delft-Noord (DSM) en van de aankomende uitbreiding van de gaswinning door de NAM in Midden-Delfland.

- *Wettelijk kader en beleid*: In deel III van het Ontwerp-Tracébesluit is een overzicht van beleidsdocumenten opgenomen. Wij signaleren dat dit overzicht niet compleet is. Wij volstaan hier met de opmerking, dat bij het aanvragen (of verlenen) van de vergunningen de dan geldende wet- en regelgeving en beleidskaders van toepassing zijn.

- *Tijdelijke situatie*: Het Ontwerp-Tracébesluit en de onderliggende studies richten zich voornamelijk op de definitieve situatie. Wij signaleren dat er ook in de onderliggende studies nauwelijks aandacht wordt besteed aan de tijdelijke situatie en tijdelijke effecten. Ook tijdens de periode van realisatie dienen de werking van het watersysteem en de waterveiligheid gegarandeerd te worden. Wij zullen hier met de vergunningverlening op toezien.

- *Afspraken in de Uitvoeringsovereenkomst en bilaterale bestuursovereenkomst*: Wij zijn met u in gesprek over een aantal onderwerpen, waarover wij met u in een Uitvoeringsovereenkomst dan wel op een andere wijze nadere afspraken willen maken. Dit betreft onder meer (niet limitatief):
  - beheerafspraken kanteldijk;
  - onderhoud van de nieuw te graven watergangen (onder andere financiële afspraken);
  - eisen aan de kunstwerken;
  - afmetingen van de duikers (ook in relatie tot de rietvelden);
  - beheer van het meetnet van peilbuizen en monitoring van de grondwaterstanden.

  Wij gaan er vanuit, dat wij hierover met u tot bevredigende afspraken kunnen komen, zodat voorkomen kan worden dat dergelijke zaken in het kader van de vergunningverleningsprocedure opgelost moeten worden.

- *Plan Sluizen*: Door het Rijk wordt naar aanleiding van de motie Geurts (november 2014) gewerkt aan het Plan Sluizen. Dit behelst de aanleg van sluizen in de Nieuwe en Oude Maas, waarmee op termijn de Maeslantkering kan verdwijnen. Dit leidt tot grote dijkverbeteringsopgaves van onder andere de primaire waterkeringen langs de Nieuwe Waterweg. Op basis van onderzoek dat wordt uitgevoerd zal de minister naar verwachting in november 2015 een besluit nemen over de positie van dit plan ten opzichte van de voorkeursstrategie van het Deltaprogramma. Dat besluit zal in het wetgevingsoverleg met de Tweede Kamer worden besproken op 30 november 2015. Rijkswaterstaat heeft aangegeven dat er in het Ontwerp-Tracébesluit wordt uitgegaan van vastgestelde wet- en regelgeving, beleid en besluiten. Er wordt daarom geen rekening gehouden met het Plan Sluizen, terwijl dit grote consequenties kan hebben voor de te bouwen constructie. Wij verzoeken u een reactie hierop te geven.
  Verder zullen wij bij de vergunningverlening te zijner tijd rekening houden met dit plan.

- *Afvoer first flush regenwater*: In het Waterhuishoudingsplan (par. 7.3 en bijlage A) wordt geen eenduidige informatie gegeven over de afvoer van de eerste 4 mm regenwater ("first flush"). Wij kunnen ons vinden in uw

voorstellen, maar verzoeken u dit consequent door te voeren in de tekst door niet te spreken over "de eerste 4 mm", maar "ten minste de eerste 4 mm" en door aan te geven, dat niet al het afstromend wegwater wordt afgevoerd naar het Scheur, maar ten minste 80% van het afstromend wegwater.

- *Zuiverende rietmoerassen*: In de Effectstudie water ontbreekt de waterkwaliteitseis. Wij verzoeken u aan te geven dat de zuiverende voorzieningen ervoor dienen te zorgen dat het te lozen water niet van mindere kwaliteit is dan het ontvangende oppervlaktewater van de polder. Verder verzoeken wij u ook de zuiverende waterbergingen bij de A20 en Aalkeettunnel op te nemen in het Vormgevings- en Inpassingsplan.

- *Coördinatie vergunningen*: Op het project Blankenburgverbinding is op basis van de Tracéwet de verplichte coördinatie bij de besluitvorming over vergunningaanvragen van toepassing. Eén van de doelen van deze coördinatie is dat de rechtsbescherming van de burger wordt geoptimaliseerd. De praktijk in andere projecten leert echter dat deze regeling ook wordt gebruikt om maximale vrijheden aan de opdrachtnemer te geven. Hierdoor kan het burgerbelang van een duidelijke samenhang tussen de verschillende vergunningen ondersneeuwen. Wij verzoeken u bij de aanbesteding van het project specifieke richtlijnen aan de opdrachtnemer mee te geven, om tot een voor de burger begrijpbare clustering van vergunningen te komen.

Wij vertrouwen erop dat u bij de vaststelling van het Tracébesluit rekening houdt met onze zienswijze.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,

de Secretaris,

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart

de Dijkgraaf,

mr. M.A.P. van Haersma Buma

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Minister van Infrastructuur en Milieu
Mevrouw M. Schultz van Haegen
p/a de Directie Participatie
Postbus 30316
2500 GH DEN HAAG

o.v.v. Blankenburgverbinding

ONS KENMERK
1230786
DELFT
23 november 2015

ONDERWERP
Aanvulling op zienswijze Ontwerp-Tracébesluit Blankenburgverbinding

Geachte Minister,

Op 11 november 2015 hebben wij u onze zienswijze op het Ontwerp-Tracébesluit Blankenburgverbinding toegezonden (ons kenmerk 1224080). Daarin hebben wij aangegeven dat wij u ten aanzien van de primaire waterkering een aanvullende reactie zullen sturen. Deze ontvangt u hierbij.

Het Hoogheemraadschap van Delfland heeft als taak het voorkomen en waar nodig beperken van overstromingen in zijn gebied. Vanwege deze zorg voor de waterveiligheid toetsen wij voorgestelde ingrepen, zoals de aanleg van de Blankenburgverbinding, op het effect ervan op de waterkeringen en zijn wij bevoegd gezag voor het verlenen van de hiervoor benodigde watervergunning.

Tijdens het planproces in voorbereiding op de aanleg van de Blankenburgverbinding hebben wij regelmatig overleg gevoerd met Rijkswaterstaat over de wijze waarop de tunnel en de tunnelmond ingepast kunnen worden in de primaire waterkering, de Delflandsedijk. Daarbij hebben wij geen voorkeur uitgesproken voor een bepaalde (ontwerp)oplossing, maar hebben wij steeds aangegeven dat de te kiezen oplossing moet leiden tot een veilige en beheerbare waterkering, nu en in de toekomst.

De veiligheid wordt bepaald door de wettelijke veiligheidsnorm. De te kiezen oplossing moet niet alleen op het moment van oplevering veilig en beheerbaar zijn, maar ook op de langere termijn. Hierbij spelen de nieuwe veiligheidsnormen een belangrijke rol. Wij zullen in de komende periode nadere afspraken met u maken, in het kader van beheer dan wel over uitbreidbaarheid/aanpasbaarheid van de gekozen oplossing. Een aanzet hiervoor, eventueel in de vorm van een procesafspraak, kunnen wij opnemen in de Uitvoeringsovereenkomst of bestuursovereenkomst waarover wij met u in gesprek zijn.

U hebt in het Ontwerp-Tracébesluit voor de noordoever gekozen voor een oplossing met een kanteldijk met een hoogte van NAP+3.90 m met daarbovenop een wegpakket met een dikte van 1.20 m. Met het principe van een kanteldijk kunnen wij instemmen. Echter over de hoogte van de kanteldijk, zoals deze is opgenomen in het Ontwerp-Tracébesluit, willen wij graag nader met u in overleg treden. Wij zouden graag zien dat deze hoogte afgeleid wordt uit een integrale

BIJLAGE(N) -
CONTACT mevrouw drs. A.T. Spanjers • T (015) 260 81 31 • E aspanjers@hhdelfland.nl
POSTADRES Postbus 3061, 2601 DB Delft • WEBSITE www.hhdelfland.nl
SECTOR Bestuur, Beleid en Communicatie • TEAM Ruimtelijke planvorming

veiligheidsbenadering waarbij alle relevante onderdelen in de veiligheidsketen, zowel onder normale als extreme situaties, worden meegenomen. Uiteraard zal hierbij ook de toekomstige situatie in beschouwing worden genomen. Bij deze integrale benadering sluiten we onderdelen, welke door de aanleg van de Blankenburgverbinding de waterveiligheid van ons beheergebied beïnvloeden doch buiten de projectgrenzen van de Blankenburgverbinding vallen, niet uit. Mogelijk volgt hier uit dat door Rijkswaterstaat extra maatregelen genomen moeten worden om aan de wettelijke (toekomstige) waterveiligheidsnorm van onze primaire waterkering te voldoen. Mochten deze maatregelen niet binnen het project genomen kunnen worden, dan willen wij hierover eveneens met u nadere afspraken maken. Wij stellen ons daarbij op het standpunt dat de kosten die extra maatregelen ten aanzien van veiligheid en/of beheer meebrengen voor de initiatiefnemer zijn.

Op dit moment zijn de nieuwe waterveiligheidsnormering en het bijbehorende toets- en ontwerpinstrumentarium nog niet door het Rijk vastgesteld. De verwachting is dat dit gebeurt per 1 januari 2017. Het is niet ondenkbaar dat er in de laatste fase van vaststelling nog aanpassing van norm en/of van het instrumentarium plaatsvindt. Wij willen u erop wijzen dat op het moment van de vergunningaanvraag Delfland gebruik zal maken van de dan geldende wettelijke normering en het bijbehorende ontwerp- en toets instrumentarium, en dat consequenties van afwijkende inzichten voor rekening zijn van initiatiefnemer.

Wij vertrouwen er op dat u bij de vaststelling van het Tracébesluit rekening houdt met onze zienswijze.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris,

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart

de Dijkgraaf, loco

mr. M.A. Houtzager

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1249813
DATUM D&H VERGADERING
15 maart 2016
DELFT

ONDERWERP
toezending zienswijze Blankenburgverbinding

Geachte leden,

In het beheersgebied van Delfland wordt de Blankenburgverbinding gerealiseerd. De planfase voor dit project, die wordt afgerond met het Tracébesluit door de Minister van Infrastructuur en Milieu, is bijna afgerond. Het Tracébesluit is voorzien in april 2016, en wordt naar verwachting definitief eind 2016. Daarna start de aanbesteding en de realisatie van het project. Naar verwachting wordt de weg in 2022 opengesteld.

In de planfase heeft Delfland op de daartoe geëigende momenten een formele reactie ingediend. Bijgaand ontvangt u ter informatie de brieven die in dit kader door Delfland aan de Minister danwel aan Rijkswaterstaat zijn verzonden.

Het betreft:
- Zienswijze op het Ontwerp-Tracébesluit, dd. 5 november 2015
- Aanvulling op zienswijze op Ontwerp-Tracébesluit, dd. 23 november 2015
- Wateradvies op concept-Tracébesluit, dd 15 maart 2016

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris,

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart

de Dijkgraaf,

mr. M.A.R. van Haersma Buma

Bijlagen:
- Zienswijze op het Ontwerp-Tracébesluit, dd. 5 november 2015, kenmerk 1224080
- Aanvulling op zienswijze op Ontwerp-Tracébesluit, dd. 23 november 2015, kenmerk 1230786
- Wateradvies op concept-Tracébesluit, dd 15 maart 2016, kenmerk 1244301

Formulier ten behoeve van het indienen van schriftelijke vragen als bedoeld in artikel 37 van het Reglement van Orde Verenigde Vergadering Delfland

Schriftelijke vragen inzake sponswerking in de stad

Omschrijving problematiek

In het Waterbeheerplan 2016-2021 staat onder de integrale opgave "Stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie" (4.3, p. 29): "*Delfland gaat in nauwe samenwerking met gemeenten en andere belanghebbenden de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie nader uitwerken en uitdragen, waardoor de sponswerking in ons sterk verharde gebied toeneemt en bij ruimtelijke ontwikkelingen klimaatadaptief wordt gehandeld*." Delfland geeft hierbij aan samen te willen werken met gemeenten en marktpartijen en ziet hier kansen om het waterbewustzijn bij de burger te vergroten.
Waterbewustzijn ziet Delfland immers als "onmisbare schakel" voor het creëren van draagvlak voor maatregelen (p. 3). Onder de integrale opgave "iedereen bewust van water" (4.4, p. 30) staat :"*In 2021 zijn inwoners van Delfland zich bewust van het water om hen heen, van de gevolgen van klimaatverandering en van hun eigen handelingsperspectieven*". Delfland geeft hierbij expliciet aan "*een stap verder te willen gaan en op verschillende plekken in het gebied op een kleiner schaalniveau, zoals in buurten en wijken, aan de slag te gaan met de bewoners en organisaties die daar wonen en werken*."

Diverse initiatieven geven aan dat de tijd rijp is om concrete maatregelen te nemen die de sponswerking van de stad vergroten, zoals: Operatie Steenbreek en waterbergende daken.
In 2015 is een nationale publiekscampagne gestart met de naam "Operatie Steenbreek". Deze campagne is opgezet op initiatief van Kenniscentrum Burgers en Biodiversiteit i.s.m. drie universiteiten, het Haags Milieucentrum en de KNNV. Het doel is meer biodiversiteit in stedelijk woongebied te verkrijgen door het vergroenen van particuliere tuinen. Met de campagne willen 9 gemeenten waaronder de gemeente Den Haag meer bewustwording bij burgers kweken door te wijzen op de negatieve gevolgen van verstening en te adviseren hoe je een groene tuin onderhoudsvriendelijk kunt aanleggen. Het motto van de campagne is "Tegels eruit, planten erin". Bewoners worden geënthousiasmeerd en geïnformeerd over het belang van een groene in plaats van versteende tuin (www.operatiesteenbreek.nl).

Daarnaast zijn er allerlei initiatieven op het gebied van (tijdelijke) opslag van water op daken, al dan niet gecombineerd met beplanting. Ze dragen bij aan het afvangen van fijn stof, het isoleren van gebouwen, het verminderen van hittestress in steden, het vergroten van de biodiversiteit en waterberging. We noemen die hier, in navolging van de STOWA " groenblauwe daken".
Water van stortbuien kan op die daken opgevangen en vertraagd vrijgegeven worden aan het riool. Allerlei nieuwe technieken zijn beschikbaar die ook in combinatie met andere duurzaamheidsoplossingen kunnen worden gebruikt: zo kan het opgevangen water in de toekomst ook worden gebruikt als "grijs" water in huis.

Met het initiatief Green Deals (www.greendeals.nl) wil de Rijksoverheid vernieuwende, duurzame initiatieven uit de samenleving de ruimte geven. Dit doet zij door knelpunten in de wet- en regelgeving weg te nemen, nieuwe markten te creëren, goede informatie te geven en te zorgen voor optimale samenwerkingsverbanden. Door heldere onderlinge afspraken kunnen deelnemers werken aan concrete resultaten, waarbij iedere betrokken partij zijn eigen verantwoordelijkheid heeft. Het gaat om samenwerkingsverbanden tussen overheden, burgers, bedrijven en kennisorganisaties.

Ook binnen dit initiatief wordt gewerkt aan groenblauwe daken. Zie: www.greendeals.nl/wp-content/uploads/2015/10/GD167-inspiratiekaart-Groene-Daken.pdf.

Waterberging in met name de grote steden is een uitdaging voor de komende tijd. Naar verwachting zal het steeds moeilijker worden om de grote hoeveelheden water die bij extreme buien vallen adequaat op te vangen.
Daken kunnen daarbij een goede en in beginsel grote rol spelen. Meerdere grote steden denken na en stimuleren ontwikkelingen om dit probleem het hoofd te bieden.

In **Amsterdam** is onlangs het eerste Polderdak in Nederland geopend. Het polderdak is aangelegd op het Old School gebouw op de Zuidas. Het is een groene daktuin die tegelijkertijd fungeert als dynamische waterberging. Op het bestaande dak is een dijkje met kleppen aangelegd, waarmee het waterniveau en de mate van afvloeiing wordt gestuurd. Het is een eerste vorm van microwatermanagement op een dak. De gemeente co- financiert sinds 1 februari jl. initiatieven van inwoners, scholen en bedrijven bij de aanleg van groenblauwe daken.
In **Rotterdam** is de Dakakker gerealiseerd. Rotterdam krijgt een enorme moestuin bovenop een bestaand kantoorcomplex aan de Schiekade. Het 'Schieblock' wordt tijdelijk ontwikkeld voor huisvesting van bedrijven uit de creatieve sector, met op het dak ruimte voor radijs, tomaten en sla. Rotterdam kent al een subsidieregeling voor de aanleg van zogenaamde groene daken. Daken bekleed met in hoofdzaak gras. De initiatiefnemers achter het 'Schieblock' hopen van dezelfde regeling gebruik te kunnen maken om het gras te vervangen door diverse groentesoorten.
In **Den Haag** zijn vooralsnog geen initiatieven van groenblauwe daken bekend.

Mede in het licht van de reactie van de voorzitter Houtzager op de vraag over mogelijke toepassing van waterberging op daken in de stad (Commissie SWW op 1 dec. 2015), vernemen de fracties van Water Natuurlijk en AWP Delfland graag uw reactie op de volgende vragen:

Vragen

1) Is het college bekend met concrete initiatieven voor groenblauwe daken en de (gemeentelijke) initiatieven in het kader van de Green Deals? Is Delfland betrokken bij dergelijke initiatieven?
2) Ziet het college kansen in groenblauwe daken, in kader van klimaatadaptatie in verstedelijkte gebieden, zoals bijvoorbeeld in de gemeentes Den Haag en Delft? Welke kansen ziet het college? Zo nee, waarom niet?
3) Is het college bereid een samenwerkingsverband op te richten en de regie hiervan op zich te nemen voor klimaatadaptatie in Delfland?
4) Wil het college het initiatief nemen om dit jaar de mogelijkheden te verkennen voor het aanleggen van een substantiële oppervlakte groenblauwe daken in Den Haag, Delft of een andere gemeente binnen het beheersgebied?
5) Is het college bereid om zich dit jaar, samen met één of meer Delflandse gemeenten, het waterbewustzijn van burgers te vergroten door het opzetten van een campagne waarin burgers worden geïnformeerd over hun bijdrage aan het vergroten van waterberging in de stad?

6) Is het college bereid financieel bij te dragen aan kansrijke initiatieven voor aanleg van groenblauwe daken in de stad door bewonerscollectieven of het bedrijfsleven?

7) Is het college bereid om betrokken partners in Delfland (zoals bijvoorbeeld gemeentes) te stimuleren om groenblauwe daken en ontstening te cofinancieren?

8) Is het college bereid bij bouwplannen de initiatiefnemers te stimuleren groenblauwe daken in hun plannen op te nemen en hen hiervoor te 'belonen' door lichtere eisen te stellen aan de hoeveelheid te realiseren waterberging ter compensatie van de toename van het verhard oppervlak?

Lars Nanninga en Joke Verplanke (Water Natuurlijk)
Guido van der Wedden (AWP Delfland)

Antwoorden

1) Het college is bekend met een aantal initiatieven. De verenigde vergadering is op 5 januari 2016 met een brief geïnformeerd (DMS 1234821) over het voornemen om in 2016 een aantal klimaatadaptieve projecten te starten. Daarin is ook een polderdak genoemd, een vorm van een groenblauw dak. Inmiddels vinden er met een aantal partijen verkennende gesprekken plaats.

   Delfland is eveneens bekend met de Green Deal Groene daken. Deze heeft vooral betrekking op netwerkontwikkeling en kennisdeling. Delfland participeert in diverse netwerken op het gebied van klimaatadaptatie. In 2016 zal een afweging plaatsvinden of het toetreden tot deze Green Deal toegevoegde waarde voor Delfland heeft.

2) Er bestaan diverse maatregelen die alle bijdragen aan het vergroten van de sponswerking van het stedelijk gebied. De realisatie van groenblauwe daken is daar één van. Delfland sluit op voorhand geen maatregel uit.

   Sommige gemeenten, waaronder Den Haag, hebben een subsidieregeling waarmee particulieren een bijdrage kunnen krijgen ten behoeve van het realiseren van een groen dak.

3) In het Waterbeheerplan 2015-2021 is opgenomen dat Delfland - in nauwe samenwerking met gemeenten en andere belanghebbenden - de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie zal uitwerken en uitdragen. Daarbij wordt ingezet op een integrale aanpak waarbij de wateropgaven in een bredere context worden geplaatst van klimaatmitigatie en –adaptatie, ruimtelijke kwaliteitsopgaven, economie en gezondheid en - zo mogelijk en indien nodig - worden gecombineerd met andere opgaven om de gewenste verbetering van de stedelijke kwaliteit te bereiken.

   Vanzelfsprekend wordt hierbij nauw samengewerkt met medeoverheden en marktpartijen. Delfland is – samen met de gemeenten Den Haag en Rotterdam – op 9 maart 2016 één van de ondertekenaars van de City Deal Klimaatadaptatie.

   De aanpak van klimaatadaptatie is sterk gebonden aan de ruimtelijke ordening in het stedelijk gebied en daarmee een eerste verantwoordelijkheid is van gemeenten.

   Delfland zal in 2017 een strategie vaststellen voor klimaatadaptatie. In dat kader zal ook nagedacht worden over de rol en positie van Delfland en de eventuele

mogelijkheden voor intensievere samenwerking.

Daarnaast speelt Delfland een actieve rol in het CoP (Community of Practice) Klimaatadaptatie Zuidelijke Randstad, een leeromgeving waar kennis, inzichten en ervaringen worden gedeeld. Alle gemeenten binnen Delfland participeren hierin.

4) De focus voor klimaatadaptatie ligt dit jaar in het realiseren van een beperkt aantal projecten, gericht op diverse maatregelen. Verder wordt ook het effect en de potentie van verschillende vasthoudmaatregelen onderzocht. Op basis van deze inzichten en ervaringen wordt in 2017 een strategie vastgesteld.

5) Het vergroten van het waterbewustzijn kan op verschillende manieren plaatsvinden. We gaan het waterbewustzijn verhogen door een aantal initiatieven en projecten breed te communiceren. Dit zijn diverse projecten en initiatieven, waaronder ook klimaatadaptieve, die u ook noemt in uw vragen.

   De communicatie willen we veelal samen met de initiatiefnemers vormgeven en dit zal onder andere via free publicity (waaronder sociale media) gaan.

6) Delfland heeft besloten om in 2016 met een beperkt aantal projecten te starten, waarbij aangesloten wordt bij energie in de buitenwereld. (Zie hiervoor ook brief aan de VV d.d. 5 januari 2016, kenmerk 1234821). Er zijn slechts beperkte middelen beschikbaar. Wanneer een bewonerscollectief of het bedrijfsleven met een initiatief komt, zal Delfland de kansrijkheid verkennen. Indien kansrijk, dan kan dat mogelijk leiden tot een beperkte bijdrage.

7) Zie ook vraag 3. Delfland vindt dat de aanpak van klimaatadaptatie sterk gebonden aan de ruimtelijke ordening in het stedelijk gebied en daarmee een eerste verantwoordelijkheid van gemeenten. Delfland spreekt de gemeenten ook aan op deze verantwoordelijkheid.

8) De aanleg van groenblauwe daken kan bijdragen aan het waterrobuust en klimaatbestendig inrichten van steden.

   Initiatiefnemers en gebruikers kunnen ervoor kiezen om een deel van de benodigde bergingscapaciteit ter compensatie van de toename van het verhard oppervlak te realiseren in vasthoudmaatregelen, als hiervoor aantoonbaar is dat deze goed benut kunnen worden. Groenblauwe daken kunnen dus in principe – net als andere vasthoudmaatregelen – worden ingezet ter compensatie van de toename van het verhard oppervlak. De aanleg van groenblauwe daken mag er niet toe leiden dat bestaand water gedempt wordt.

Considerans, aanleiding van, toelichting op of achtergrond van de schriftelijke vragen

Dit formulier richten aan de voorzitter van de Verenigde Vergadering van Delfland
mvanhaersmabuma@hhdelfland.nl
met afschrift aan de griffier hfobler@hhdelfland.nl

DMS nummer: 1246063
Datum en tijdstip ontvangst: 12 februari 2016, 09.00 uur

Formulier ten behoeve van het indienen van schriftelijke vragen als bedoeld in artikel 37 van het Reglement van Orde Verenigde Vergadering Delfland

Omschrijving problematiek

Aanslagen waterschapsbelastingen

"Delen achter de Duinen" heeft in een persbericht van 4 maart 2016 melding gemaakt van grote onrust onder de minima naar aanleiding van de aanslagen Hoogheemraadschap Delfland. Kennisneming van de inmiddels ontvangen aanslagen van de Regionale Belastingroep leert ons dat deze melding mogelijk terecht is en dat de verstrekte informatie te kort schiet.

1. Bij de beantwoording van de schriftelijke vragen van de verenigde vergadering met betrekking tot het voorgenomen besluit over de verordening Kwijtschelding de dato 11 november 2015 is aangegeven dat in het nieuwe beleid aan circa 25.000 huishoudens direct bij aanslag kwijtschelding wordt verleend (dit na toetsing door het Inlichtingenbureau van het Ministerie van Sociale Zaken). Bij de aanslag die aan deze huishoudens wordt verzonden zou dit ook direct worden meegedeeld en wel bij de eerste tranche aanslagen. Volgens een op de website van "Delen achter de duinen" weergegeven gespreksverslag gaat het nu om slechts een beperkte groep huishoudens namelijk die met schulden kampen en op 90 % van het minimum leven (de zogenoemde WSNP en MSNP groep).
2. Alle overige huishoudens moeten zelf een aanvraag indienen bij de RBG, die vervolgens toetst of men voor kwijtschelding in aanmerking komt. Uit de toelichting van het aanslagbiljet blijkt dat men weliswaar een bezwaar kan indienen tegen de aanslag, maar dat bezwaar tegen de verordening, of wel de hoogte van het tarief niet mogelijk is. Voor degene die voor het eerst een aanslag krijgt is dit niet eenvoudig te bevatten. Helder had uiteen kunnen worden gezet dat kwijtschelding aanvragen mogelijk is, dat bezwaar maken iets anders is en op welke wijze de RBG met aanvragen omgaat.
3. Als blijkt dat een groot aantal aanslagen oninbaar is, bijvoorbeeld omdat een groep belastingplichtigen onvindbaar is, of als incassering van de aanlag een illusie zou zijn zoals bij een inkomen onder de beslagvrije voet en het ontbreken van vermogen of bij een hoge schuldenlast, dan zou maatwerk geleverd moeten worden zoals bij een traject van minnelijke schuldhulpverlening.

Vragen

1. Heeft de betrokken groep van ca 25.000 huishoudens een aanslag ontvangen tezamen met directe kwijtschelding? Zo neen, waarom niet? Op welke wijze zijn deze mensen en ook de betrokken overheidsinstanties hierover verder geïnformeerd? Waarom is in de toelichting op het aanslagbiljet geen informatie opgenomen over de regeling voor schrijnende gevallen?

2. Indien men niet tot de eerder aangegeven ca 25.000 huishoudens wordt gerekend maar toch behoort tot degenen die voor kwijtschelding in aanmerking komen (omdat dat in het verleden het geval was en men in slechte financiële omstandigheden verkeert) kan men dan bezwaar maken tegen de aanslag of tegen het moment van betalen?

3. Op welke wijze wordt door de RGB zeker gesteld dat huishoudens die niet in aanmerking komen voor kwijtschelding en tegelijkertijd in een ongunstige minimuminkomenssituatie verkeren alsnog goed en volledig worden geïnformeerd over de incassoprocedures en -maatregelen respectievelijk de daaraan voorafgaande stappen? Op welke wijze worden daarbij schuldhulpverleningsinstanties betrokken?

Namens de PvdA fractie,

Elsbeth Hylckama Vlieg

Alphons Ranner

Antwoorden

1. Bij de in januari 2016 verstuurde aanslag hebben circa 25.000 huishoudens, die op basis van een gegevenscheck automatisch kwijtschelding krijgen, een brief ontvangen. In deze brief staat dat 100% van de watersysteemheffing en 50% van de zuiveringsheffing is kwijtgescholden. In de toelichting is geen melding gemaakt van de schrijnende gevallen omdat dit individueel maatwerk is wat tijdens het incassotraject bezien gaat worden. In de kwartaalrapportages van de RBG zal hierover een indicatie worden gegeven (zie ook de uitleg bij vraag 3).

2. Bezwaar tegen de aanslag is hierbij niet van toepassing, de aanslag is terecht opgelegd. Als uit automatische toetsing blijkt dat direct kwijtschelding niet kan worden verleend, dan kunnen mensen een kwijtscheldingsformulier aanvragen als zij menen wel voor kwijtschelding in aanmerking te komen. Op het aanslagbiljet maar ook op de website van Delfland en de RBG staat hoe mensen dit formulier

kunnen aanvragen. Overigens is dit niet anders dan voorgaande jaren.
De behandeling van het verzoek om kwijtschelding start na inlevering van de gevraagde gegevens.

3. De RBG maakt in de toelichting bij het aanslagbiljet en via de website melding dat gespreide betaling via een automatische incasso altijd mogelijk is.
   Voor de groep van 25.000 huishoudens onder vraag 1 genoemd, is een heel apart traject gevolgd.
   - Bij het aanslagbiljet is een begeleidende brief gevoegd met uitleg en betaalmogelijkheden benoemd.
   - Vanaf 10 maart worden alle huishoudens die nog niet gebruik hebben gemaakt van een gespreide betaling telefonisch benaderd om alsnog deel te nemen aan een regeling.
   - Begin april verzendt de RBG een kosteloze herinnering aan huishoudens van wie nog geen reactie is ontvangen.
   - Vanaf medio april vinden huisbezoeken plaats om zeker te zijn dat alle huishoudens kennis hebben genomen dat zij een deel van de zuiveringsheffing moeten betalen.

Considerans, aanleiding van, toelichting op of achtergrond van de schriftelijke vragen

Dit formulier richten aan de voorzitter van de Verenigde Vergadering van Delfland
mvanhaersmabuma@hhdelfland.nl
met afschrift aan de griffier hfobler@hhdelfland.nl

DMS nummer:
Datum en tijdstip ontvangst: 8 maart 2016 16.58 uur

Formulier ten behoeve van het indienen van schriftelijke vragen als bedoeld in artikel 37 van het Reglement van Orde Verenigde Vergadering Delfland

Omschrijving problematiek

In de pers (AD) is melding gemaakt van de beschadigde brug aan de Foppenplaskade in Maasland, die nu is afgesloten voor het publiek. Deze brug, die vooral wordt gebruikt door wandelaars en fietsers, is nu onveilig verklaard en afgesloten.

De oorzaak is een aanvaring, die reeds is gebeurd in november vorig jaar.

Een woordvoerder van Delfland heeft verklaard: *"We moeten nog onderzoek doen, maar de kans is groot dat de brug niet voor de zomer open kan".*

De PvdA betreurt dit, omdat zo het recreatief medegebruik in de lente niet wordt gefaciliteerd.

Vragen

1. Welke overheid is verantwoordelijk voor het beheer van deze brug? Heeft Delfland hierin een rol? Zo ja, welke?

2. Indien Delfland een rol of verantwoordelijkheid heeft: wat is een gebruikelijke termijn voor Delfland om na een beschadiging een eerste inspectie en vervolgonderzoek te plegen?

3. Indien dit minder is dan de 3 maanden in deze casus: waarom heeft dat voor deze brug zo veel langer geduurd?

4. Wat gaat het college ondernemen om de openstelling van deze brug te bespoedigen en het recreatief gebruik snel te faciliteren?

5. Wanneer en op welke wijze zijn alle stakeholders geïnformeerd? Is er nog overleg geweest om de overlast te beperken?

Antwoorden

1. Het Hoogheemraadschap van Delfland is eigenaar van de brug en in die hoedanigheid verantwoordelijk voor het beheer.
2. Het is gebruikelijk dat er direct wordt geïnspecteerd en dat er vervolgonderzoek wordt ingesteld.
3. Nadat de schade is gemeld, is de brug geïnspecteerd door een medewerker van het Hoogheemraadschap. Op dat moment werd de brug ook geïnspecteerd door een medewerker van een ingenieursbureau dat de opdracht van het Recreatieschap Midden-Delfland had gekregen om een notitie op te stellen met betrekking tot de schade aan de brug.
   Delfland ging er mede hierdoor, in eerste instantie, vanuit dat het recreatieschap de brug zou herstellen. Omdat het recreatieschap zich de afgelopen jaren als beheerder heeft gedragen, was niet onmiddellijk duidelijk dat Delfland de verantwoordelijkheid voor het beheer had.
4. Het recreatieschap geeft opdracht voor een voorlopige reparatie zodat de brug naar verwachting eind april opengesteld kan worden.
5. Er zijn door het hoogheemraadschap geen stakeholders geïnformeerd. Er is overleg met het recreatieschap geweest.

Considerans, aanleiding van, toelichting op of achtergrond van de schriftelijke vragen

Namens de PvdA fractie,
Leon Hombergen, Elsbeth van Hijlckama Vlieg

Dit formulier richten aan de voorzitter van de Verenigde Vergadering van Delfland
mvanhaersmabuma@hhdelfland.nl
met afschrift aan de griffier hfobler@hhdelfland.nl

DMS nummer: 1247999
Datum en tijdstip ontvangst: 26-02-2016 12:50 uur

Formulier ten behoeve van het indienen van schriftelijke vragen als bedoeld in artikel 37 van het Reglement van Orde Verenigde Vergadering Delfland

Omschrijving problematiek

Achtergrond

Neonicotinoïden zijn een groep gewasbeschermingsmiddelen die veel in de land- en tuinbouw en ook door particulieren worden gebruikt om plaagdieren te bestrijden. De laatste jaren verschijnen er rapporten over de mogelijke schade die deze stoffen aanbrengen aan met name bijenpopulaties, maar ook aan andere vliegende insecten. Zie hiervoor onder andere het onderzoek van de Radboud Universiteit Nijmegen en Sovon Vogelonderzoek Nederland, verschenen d.d. 9-7-2014 in het wetenschappelijk tijdschrift 'Nature'.

Deze stoffen komen in het oppervlaktewater terecht; de normen worden in de land- en tuinbouw nog steeds op grote schaal overschreden.

In de recentelijk verschenen studie (d.d. 14-4-2015) 'Ecosystem services, agriculture and neonicotinoids' waarschuwt de European Academies' Science Advisory Council (EASAC) dat het huidige gebruik van neonicotinoïden ernstige negatieve effecten heeft op organismen die verantwoordelijk zijn voor cruciale ecosysteemdiensten, zoals bestuiving en natuurlijke plaagbestrijding.

Tabel 6: Normoverschrijdende stoffen in 2014

Stof	Norm (µg/l)	Maximale concentratie aangetroffen (µg/l)	Aantal locaties met overschrijding
abamectine	0,001[a] /0,018[b]	0,36	3
alfa-cypermethrin	0,00009[c]	0,02	1
azoxystrobine	0,056[c]	6,5	8
carbaryl	0,00007[c]	0,04	2
carbendazim	0,6[a]/0,6[b]	4,4	6
dimethomorf	1[c]	1,5	1
esvenfaleraat	0,0001[a]/0,00085[b]	0,04	1
fipronil	0,00007[c]	0,09	1
imidacloprid	0,067[a]/0,2[b]	3,2	14
iprodion	0,5[c]	7,8	1
methiocarb	0,002[a]/0,16[b]	0,08	3
methoxyfenozide	0,18[c]	0,31	1
methylpirimifos	0,0005[a]/0,0016[b]	0,06	7
pirimicarb	0,09[c]	0,69	7
pymetrozine	0,5[c]	3,5	2
pyriproxifen	0,00003[a]/0.026[b]	0.02	2
spinosad	0,024[c]	3	1
thiacloprid	0,01[a]/0,11[b]	0,4	4
thiamethoxam	0,14[a]	2,2	3

[a] Jaargemiddelde norm (JGM)
[b] Maximaal toegestane concentratie (MAX)
[c] Maximaal toelaatbaar risico (MTR)

Tabel Kort overzicht van gemeten bestrijdingsmiddelen

Bijzonderheden	parameters
Top 3 meeste overschrijdingen	Imidacloprid, pirimicarb, azoxiystrobin
Top 3 hoogste overschrijdingen	Carbaxyl, pyriproxifen, fipronyl
Verboden stoffen die normen overschrijden	Fipronyl, azoxystrobin, esfenvaleraat

Stichting Natuur & Milieu, Vogelbescherming Nederland en Greenpeace hebben het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctbg) in juni 2015 middels een brandbrief gevraagd de stoffen imidacloprid en glyfosaat met onmiddellijke ingang te verbieden. Een dergelijke brief is ook naar het College van D&H van Delfland gestuurd (Brief Natuurmonumenten 23 maart 2015). In haar antwoord op deze brief heeft uw College aangegeven in het project gebiedsgerichte monitoring en handhaving 3 pijlers te hebben: communicatie, intensieve monitoring en handhaving. Het College geeft in deze brief tevens aan, dat met handhaving alleen de doelen niet worden gehaald en dat rijksbeleid adequaat moet zijn.
De rijksoverheid heeft inmiddels de datum voor het verplicht zuiveren van gewasbeschermingsmiddelen door tuinders en boeren uitgesteld van 1 januari 2016 naar 1 januari 2018. Op die datum moet dan wel 95% gezuiverd zijn en niet 75%. Het betreft een generieke maatregel voor alle gewasbeschermingsmiddelen, maar dat betekent dat toegelaten middelen niet onder deze maatregelen vallen. Onder bepaalde voorwaarden toegelaten neonicotinoïden zijn; acetamiprid, imidacloprid, thiacloprid en thiamethoxam. Niet toegelaten zijn: nitenpyram, clothianine en dinetofuram.
Om de 10 jaar beziet het Ctbg toelating van deze middelen. De datum van reguliere herbeoordeling, vanwege het aflopen van de huidige toelatingstermijn, varieert per stof:

- Acetamprid: 30 april 2017
- Clothianidine: 31 januari 2018
- Imidacloprid: 31 juli 2019
- Thiacloprid: 30 april 2017
- Thiamethoxam: 30 april 2018

Deze stoffen komen voor in veel te hoge concentraties in het oppervlaktewater. Daarmee kan de conclusie worden getrokken dat deze – illegaal – op het oppervlaktewater worden geloosd. Dat duidt erop dat de voorwaarden waaronder toepassing is toegelaten niet worden nageleefd. Dit is ook onderzocht door Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). De naleving van deze wet binnen de doelgroep sierteelt onder glas is over het algemeen laag. Met name in de teelten van rozen (snijbloemen), orchideeën en chrysanten is de naleving laag.
Dit is schadelijk voor allerlei levende organismen. Als deze trend zich voortzet, zullen we ook niet voldoen aan de eisen die aan het oppervlaktewater worden gesteld in het kader van de Kaderrichtlijn water (KRW=programma 2016-2021). Inmiddels heeft staatssecretaris Van Dam een mogelijk verbod op imidacloprid aangekondigd, mogelijk per 1 juli 2016.

De rol van de waterschappen

Een belangrijke taak van de waterschappen is om het aantal normoverschrijdingen terug te dringen. De inspanningen van Delfland om zo veel mogelijk tuinders aan te sluiten op het riool is een belangrijke bijdrage aan het verbeteren van de chemische waterkwaliteit. Gezien het aantal normoverschrijdingen is deze maatregel echter niet voldoende.
In het Waterbeheerplan 2016-2021 stelt Delfland, dat inmiddels 90 % van de bedrijven met riolering de ongezuiverde lozingen op het oppervlaktewater permanent beëindigd. Zij lozen het afvalwater nu in het riool. Helaas is bij metingen gebleken dat er toch nog veel lozingen plaatsvinden die de waterkwaliteit ernstig onder druk zetten. Het is de verantwoordelijkheid van de sector (zowel collectief als individueel) om emissies naar het watersysteem te voorkomen, waarbij Delfland nadrukkelijk toeziet op het naleefgedrag. In de komende periode gaat Delfland met de gemeenten en het bedrijfsleven concrete stappen zetten om nagenoeg alle lozingen op het oppervlaktewater te voorkomen

Vragen(en antwoorden)

1. Deelt het College onze mening, dat het rijksbeleid op dit moment onvoldoende instrumenten geeft om de (illegale) lozing van neonicotinoïden te stoppen?

Ja. Voor het stoppen van alle lozingen van vervuild water (ook neonicotinoïden) is het onder andere essentieel dat het rijksbeleid goed op elkaar afgestemd wordt (bijvoorbeeld het activiteitenbesluit en toelatingsbeleid). Daarnaast spelen bewustwording en gedragsverandering van de sector een belangrijke rol. Bij het combineren van deze zaken is het reëel dat de waterkwaliteitsdoelen kunnen worden gehaald.

2. Is het College het met ons eens dat het denkbaar is dat middels de huidige werkwijze de doelen van de Kaderrichtlijn Water in 2027 mogelijk niet worden gehaald?

Met de voorgenomen aanpak van Delfland (o.a. intensivering van Gebiedsgerichte monitoring en handhaving) is het reëel dat de doelen wel gehaald kunnen worden, maar is daarbij altijd mede afhankelijk van externe factoren. Zie verder antwoord 1.

3. Kan het College zich vinden in de stelling, dat de pogingen om met gemeenten en bedrijfsleven nagenoeg alle lozingen te voorkomen, mogelijk te lang zullen gaan duren?

Ja. Zie verder antwoord 1 en 2.

4. Steunt het College de stelling dat proactief handelen - dus niet wachten tot de overheid toepassing verbiedt-, een noodzaak is, gezien het aantal normoverschrijdingen?

Ja. Met onder andere Gebiedsgericht monitoren en handhaven en een actieve communicatie zet Delfland zich proactief in om het aantal normoverschrijdingen te verminderen.

5. Welke handhavingsbevoegdheden gebruikt Delfland bij deze middelen? Hoe werkt Delfland samen met andere handhavers met andere handhavingsorganisaties met weer andere handhavingsbevoegheden?

Delfland werkt in het toezicht samen met de omgevingsdiensten en de NVWA. Specifiek voor de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden hebben waterschappen uitsluitend een toezichthoudende bevoegdheid voor de watergerelateerde bepalingen. Opgemerkt wordt dat waterschappen dus ook Delfland geen bestuursrechtelijke maatregelen kunnen nemen tenzij het niet is toegestaan de gehele afvalwaterstroom te lozen. Boa's van waterschappen kunnen bij overtredingen wel een boeterapport opstellen dat naar de NVWA wordt gestuurd. De NVWA bepaalt of daadwerkelijk een boete wordt opgelegd. Het bestuursrechtelijk optreden m.b.t. gewasbeschermingsmiddelen is voorbehouden aan de NVWA . Om deze reden wordt in verschillende projecten met de NVWA samengewerkt. Met name in de teelten van orchideeën, rozen en chrysanten worden bedrijven gezamenlijk bezocht om elkaars kennis en expertise te versterken.

6. Welke extra maatregelen denkt het College te nemen tegen individuele tuinders die de voorschriften niet serieus nemen en/of al dan niet illegaal deze stoffen lozen?

Naast het preventieve toezicht waarbij wordt ingezet op het voorkomen van lozingen, treedt Delfland op tegen ongewenste lozingen op oppervlaktewater conform de toezichts- en handhavingsstrategie van Delfland, welke gebaseerd is op de landelijke handhavingsstrategie. In deze gevallen wordt zowel bestuursrechtelijke als strafrechtelijk opgetreden. In het project Gebiedsgerichte monitoring en handhaving krijgen polders met de meeste overschrijdingen de hoogste prioriteit. Daarnaast wordt ingezet op nazorg in de polders die zijn afgerond. Tevens wordt tijdens lucht-, water- en wegsurveillance ingezet op het opsporen van ongewenste lozingen op oppervlaktewater. Delfland zet in op het beëindigen van de lozingen op oppervlaktewater en het realiseren van een kringloopsluiting op bedrijfsniveau. Om bewustwording bij de tuinders te vergroten wordt naast het gebiedsgericht meten ingezet op pro-actieve communicatie.

7. Welke maatregelen verstaat Delfland onder van brongerichte en end-of-pipe maatregelen, waarbij per opgetreden verontreinigingssituatie wordt bepaald wat de meest efficiënte manier is om de verontreiniging aan te pakken? Wat betekenen deze maatregelen voor de normoverschrijding van neonicotinoïden?

Brongerichte maatregelen zijn maatregelen waarbij bronnen gesaneerd worden, dit kan bijvoorbeeld door:

- Voorkomen van gebruik door verduurzaming teelt
- Kringloopsluiting binnen het bedrijf
- Mogelijk hergebruik buiten de sector

End-of-pipe: doorspoelen van het watersysteem

In beide gevallen zal het aantal normoverschrijdingen omlaag gaan.

8. Vooruitlopend op de zuiveringsplicht voor de glastuinbouw: heeft Delfland een overzicht van het aantal en de locatie van individuele zuiveringsinstallaties en het functioneren daarvan?

Er zijn nog geen glastuinbouwbedrijven met een individuele zuiveringsinstallatie.

In het kader van het zuiveringsakkoord is recentelijk het beoordelingsprotocol voor de zuiverings-

technieken vrijgegeven en toegezonden aan de leveranciers. De te gebruiken technieken zijn echter nog niet vrijgegeven voor de sector. Conform een vastgesteld protocol moet worden beoordeeld of de technieken voldoen aan het zuiveringsrendement van 95% per stof. De resultaten van de beoordeling worden erna getoetst door een beoordelingscommisie, waarin Delfland ook zitting heeft. In hoeverre een zuiveringstechniek in de praktijk voldoet is nu nog niet bekend. Het zuiveren is alleen gericht op drain- en drainagewater en gewasbeschermingsmiddelenhoudend filterspoelwater. In het gebied van Delfland zal dit met name om lozingen gaan die op de riolering plaatsvinden.

Marcel Belt, Water Natuurlijk
Joke Verplanke, Water Natuurlijk
mede namens Hanke Hoogerwerf, Partij voor de Dieren en Hans Schouffoer, Natuurterreinen

Antwoorden

Considerans, aanleiding van, toelichting op of achtergrond van de schriftelijke vragen

Dit formulier richten aan de voorzitter van de Verenigde Vergadering van Delfland
mvanhaersmabuma@hhdelfland.nl
met afschrift aan de griffier hfobler@hhdelfland.nl

DMS nummer:
Datum en tijdstip ontvangst: 7 maart 2016, 09.00 uur

schriftelijke vragen als bedoeld in artikel 37 van het Reglement van Orde Verenigde Vergadering Delfland

Omschrijving problematiek

In een bericht van het college op twitter werd aangekondigd dat Delfland onderzoekt hoe Nereda kan worden toegepast op AWZI Harnaschpolder.

Vragen

1) Zijn er specifieke redenen om het onderzoek alleen op de AWZI Harnaschpolder te richten of is het onderzoek zich ook op de andere AWZI's gericht?
2) Wanneer verwacht uw college aan de VV te rapporteren over het onderzoek?
3) Biedt het PPS contract voldoende perspectief voor de toepassing van NEREDA bij de installaties op de verschillende zuiveringen?
4) Is er in het MJP al rekening gehouden met de invoering van deze innovatie?

Antwoorden

1) Het onderzoek is ook toepasbaar op andere AWZI's.
2) Op dit moment wordt gewerkt aan een informatieve brief voor de Verenigde Vergadering van 26 mei 2016.
3) Deze vraag zal worden beantwoord door middel van de informatieve brief.
4) Nee, verdere uitleg zal worden meegenomen in de informatieve brief.

Considerans, aanleiding van, toelichting op of achtergrond van de schriftelijke vragen

NEREDA is een innovatieve technologie die kan worden ingezet als alternatief voor het gangbare waterzuiveringsproces. Belangrijke voordelen zijn verminderd energiegebruik en minder ruimtebeslag op de AWZI. Meeste winst is te halen bij de uitleg van nieuwe AWZI's; NEREDA kan –bij renovatie van bestaande AWZI's - ook worden ingezet als voorzuivering om daarmee het rendament van bestaande zuiveringen te verbeteren;

Het zou heel mooi zijn als er mogelijkheden zijn om op deze wijze het rendement van de afvalwaterzuiveringen van Delfland te verbeteren.

Dit formulier richten aan de voorzitter van de Verenigde Vergadering van Delfland
mvanhaersmabuma@hhdelfland.nl
met afschrift aan de griffier hfobler@hhdelfland.nl

DMS nummer:
Datum en tijdstip ontvangst: 22 februari 2016 15.15 uur

Formulier ten behoeve van het indienen van schriftelijke vragen als bedoeld in artikel 37 van het Reglement van Orde Verenigde Vergadering Delfland

Omschrijving problematiek

Diervriendelijke kades gemeente Den Haag

Op 7 mei 2015 heeft de gemeenteraadsfractie Partij voor de Dieren Den Haag schriftelijke vragen gesteld over de nadelige gevolgen van verharde en steile kades in Den Haag, waardoor met name vogels (zoals wilde eend, Canadese gans, meerkoeten en futen), die nog niet kunnen vliegen, niet zelfstandig uit het water kunnen komen en gered moeten worden door de Dierenambulance.

Eén van de vragen luidde als volgt:
"Is het college bereid, gezien de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gemeente Den Haag en het Hoogheemraadschap van Delfland voor het onderhoud van de kademuren, walkanten en oevers, om met het Hoogheemraadschap voor 2016 de mogelijkheden te verkennen om kademuren en oevers in Den Haag diervriendelijker te maken en de Raad hierover te informeren? Zo nee, waarom niet?"

Het antwoord van het college van B&W op deze vraag was:
"Het college zal het Hoogheemraadschap van Delfland uitnodigen om aan de gesprekken met de Dierenbescherming en met de Vogelbescherming deel te nemen zodat in gezamenlijkheid kan worden verkend of er sprake is van een probleem en zo ja, welke oplossingen daarvoor geboden kunnen worden."

Vragen

1. Is het Dagelijks Bestuur op de hoogte van het feit dat kademuren in Den Haag te steil zijn en hierdoor een obstakel vormen voor (jonge) vogels, die hierdoor niet zelfstandig uit het water kunnen komen?
2. Heeft het College van B&W gemeente Den Haag het Hoogheemraadschap van Delfland uitgenodigd om gezamenlijk met de Dierenbescherming en de Vogelbescherming het gesprek aan te gaan of er sprake is van een probleem en zo ja, welke oplossingen hiervoor geboden kunnen worden?
3. Heeft een dergelijk gesprek plaatsgevonden? Zo ja, wat is hiervan de uitkomst?

Met vriendelijke groet,

namens de fractie Partij voor de Dieren,
Hanke Hoogerwerf

Antwoorden

1. Het Dagelijks Bestuur is hiervan niet op de hoogte. Delfland houdt in haar projecten rekening met vogels. Bij de realisatie van beschoeiingen worden uittredepunten voor vogels gemaakt. Lange strekkingen met steile kades komen buiten de stedelijke omgeving niet veel voor. Binnen het stedelijk gebied wel. Daar is de gemeente doorgaans verantwoordelijk voor het herstel van kademuren (met eventuele voorzieningen voor andere functies). Dit geldt ook voor de gemeente Den Haag. Bij Delfland zijn in de afgelopen maanden enkele meldingen bekend van een dode vogel in de grachten van Den Haag. De doodsoorzaak of de leeftijd van de vogel is hierbij niet bekend. Meldingen die bij Delfland worden gedaan

worden doorgegeven aan de gemeente Den Haag

2. Na mei 2015 is op ambtelijk niveau enig contact geweest tussen Den Haag en Delfland. Met de gemeente is de samenwerking goed. Een (gezamenlijk) gesprek tussen het College van B&W en Delfland met de Vogelbescherming en de Dierenbescherming heeft nog niet plaatsgevonden. De gemeente heeft aangegeven het gesprek dit voorjaar te willen organiseren. Delfland staat open voor dit gesprek.

3. Zie 2.

Considerans, aanleiding van, toelichting op of achtergrond van de schriftelijke vragen

De link naar de vragen (inclusief beantwoording) aan het College van B&W Den Haag d.d. 7 mei 2015 vindt u hier:
https://denhaag.partijvoordedieren.nl/vragen/schriftelijke-vragen-gebrek-aan-diervriendelijke-kades-en-walkanten

Dit formulier richten aan de voorzitter van de Verenigde Vergadering van Delfland
mvanhaersmabuma@hhdelfland.nl
met afschrift aan de griffier hfobler@hhdelfland.nl

DMS nummer: 1250334
Datum en tijdstip ontvangst: 14 maart 2016 10:27

UNIE VAN WATERSCHAPPEN

Bijlage
CWE 16-4a

Agendapunt
6

DELTA AANPAK WATERWALITEIT EN ZOET WATER (BIJLAGEN CWE 16-4A T/M C)

PORTEFEUILLEHOUDER / OPSTELLER
mw. I. ter Woorst /mw. F.P. Blom

UNIEADVIES
Kennis nemen van de Delta aanpak waterkwaliteit en zoet water, inclusief de opmerkingen van de WWE en inbreng en uitkomsten van bespreking in platform Zoetwater.

Oriënterende bespreken van de geschetste opgaven en de 'eigen' maatregelen in de tabel wat-wie-wanneer met als doel input te geven voor de waterschapsinbreng in de Delta aanpak.

SAMENVATTING
Delta aanpak waterkwaliteit en zoet water
In het OESO rapport 'Water governance in the Netherlands: Fit for the future? is aangegeven dat als we met de huidige inzet doorgaan, we in 2027 de doelen voor waterkwaliteit niet halen. Dit was aanleiding voor de Tweede Kamer om eind 2014 te vragen naar een beleidsimpuls op waterkwaliteit (motie Jacobi/Hachchi verzoekt om "onafhankelijke regie en samenhangende aanpak zoet water en waterkwaliteit"; KST 34000 J nr. 16).
Op 27 mei 2015 is in Amersfoort een brede conferentie over waterkwaliteit georganiseerd, waaruit bleek dat de ambitie voor waterkwaliteit nog steeds hoog is, maar om deze te behalen, partijen elkaar nodig hebben. In de Stuurgroep Water van 1 juli is vervolgens besloten een werkprogramma waterkwaliteit op te starten met de Verklaring van Amersfoort als basis. Dit werkprogramma is nu omgedoopt tot Delta aanpak waterkwaliteit en zoet water. De Delta aanpak is aanvullend op de stroomgebiedbeheerplannen en richt zich met name op stoffen. In de Delta aanpak zullen maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit worden opgenomen van alle betrokken partijen. Samen aan de slag is de basis van de aanpak. En dit betekent dat alle betrokken partijen mee schrijven.

Focus en aanpak
De Delta aanpak richt zich met name op stoffen. Deze zijn onderverdeeld in zogeheten bekende stoffen, als nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen en overige stoffen, en de nieuwe stoffen als geneesmiddelen, (micro)plastics en overige stoffen. Ten aanzien van inrichting van het watersysteem lijkt de opgave met de uitvoering van de stroomgebiedbeheerplannen voldoende ingevuld te worden. Verdroging van natuurgebieden blijft wel een aandachtspunt.
De delta aanpak baseert zich op de methode van de Adviescommissie Water:
1) breng gezamenlijk de opgave en urgentie van de problematiek in beeld,
2) bepaal waar in de keten is in te grijpen en welke combinatie van maatregelen nodig is,
3) leg afspraken vast over taakverdeling en verdeling van financiële bijdragen.
Voor de verschillende categorieën van stoffen en voor inrichting wordt de opgave, mogelijke maatregelen en verantwoordelijkheden in beeld gebracht. De maatregelen en verantwoordelijkheden landen in een tabel 'wat-wie-wanneer'.

Ten aanzien van stoffen volgt de Unie de lijn dat bronaanpak voorop staat en ook het principe dat de vervuiler betaalt moet een duidelijke plek krijgen. Bronaanpak alleen zal mogelijk niet afdoende zijn om volledige oplossing te bieden voor het probleem van microverontreinigingen, zoals bijvoorbeeld geneesmiddelen. Zuiveren van water bij de rioolwaterzuiveringen is een mogelijkheid om een brede set aan stoffen te verwijderen en dit zal ook in beschouwing moeten worden genomen. Voor een keuze voor aanvullende zuiveringsinspanning moet echter eerst wel een zorgvuldige onderbouwing voor noodzaak, kosten en effectiviteit gemaakt worden.

Specifiek voor (micro)plastics wordt ingezet op het opstellen van een standaard voor het meten en monitoren van (micro)plastics, bronaanpak en nader onderzoek. Daarnaast is ook voor (micro)plastics aanpak bij de bron ingebracht en onderzoek naar schadelijkheid van plastics voor waterorganismen.

Verdere proces
Een eerste ingevulde tabel 'wat-wie-wanneer' is in het Bestuurlijk Platform Zoetwater op 28 januari 2016 besproken. Er wordt naar gestreefd om de Delta aanpak tegen de zomer van 2016 door de Stuurgroep Water vast te laten stellen. Ieder najaar wordt een vervolg op de conferentie van Amersfoort georganiseerd om de voortgang van de Delta aanpak te volgen. Om te zorgen die ieder tijdig input levert, wordt een procesbewaker ingesteld.
Mijlpalen:
6 april 2016: Delta aanpak op de agenda bij de Stuurgroep Water.
Juni 2016: Eerste volledige Delta aanpak waterkwaliteit en zoet water . Bij de opgaven en maatregelen zijn voorstellen gedaan ten aanzien van de verantwoordelijkheden en de financiering

Governance
Extra regie op waterkwaliteit is gewenst, gezien ook de motie die hierover is aangenomen. Hiervoor wordt ingezet op het maximaal benutten van de Stuurgroep Water en daarmee blijft regie op waterkwaliteit ook bij de Stuurgroep Water en blijft de minister eindverantwoordelijke voor waterkwaliteit. Vanuit de RBO's kunnen 2 leden aansluiten bij de Stuurgroep Water. Daarnaast wordt gekeken hoe invulling gegeven kan worden aan een goede agendering van waterkwaliteitsonderwerpen, door bijvoorbeeld waterkwaliteit te koppelen aan het Bestuurlijk Platform Zoetwater (BPZ) en dan met eigen agenda en bestuurders. Belangrijk is ook dat de maatschappelijke organisaties betrokken worden en een rol krijgen bij het vullen van de tabel van de Delta aanpak en de voortgang, zodat ze ook hun verantwoordelijkheid kunnen nemen. Bij een bestuurlijk platform zouden de maatschappelijke organisaties aan kunnen schuiven of middels een klankbordgroep input leveren.

BESTUURLIJKE AANDACHTSPUNTEN / STANDPUNTEN ANDERE PARTIJEN

Bestuurlijk: Aandachtspunt blijft bestrijding aan de bron.

De delta aanpak en bijbehorende tabel wie-wat-wanneer is nog in concept. In de tabel staan nu dat de Unie besluit over aanvullende zuivering. Dit is natuurlijk niet juist.

Andere punten: IPO en VNG vinden een extra bestuurlijk overleg naast de StuurgroepWater bestuurlijke drukte.

FINANCIËLE GEVOLGEN

Op dit moment zijn er nog geen financiële consequenties. Omdat in het komend half jaar er discussie gevoerd zal worden over het nemen van maatregelen, heeft het uiteindelijke werkprogramma wellicht financiële consequenties voor de waterschappen.

BESPROKEN IN

WWE (zie bijlage met commentaar van WWE), Bestuurlijk platform zoet water (na versturen stukken) en een informele bestuurlijke bijeenkomst op 20 januari. Ingrid ter Woorst, uw portefeuillehouder was daarbij aanwezig. Door de portefeuillehouder is het volgende ingebracht

- Er moet een tandje bij voor de waterkwaliteit, we hebben gediscussieerd over het hoe, het betrekken van partijen werd belangrijk gevonden.
- waterkwaliteit is onder de maat, cost-recovery principe juist toepassen, awareness bevorderen. bedrijven en burgers kunnen positief gestimuleerd worden door financiële prikkels.
- Integraliteit is belangrijk,
- KRW heeft een voorportaal nodig richting Stuurgroep, het BPZ kan daarvoor zorgen (voorkomen bestuurlijke drukte) maar wel met een andere naam nodig om te voorkomen dat het een ondergescho-

ven kindje wordt. De agendering moet om deze reden (en omdat het vaak andere bestuurders zijn) worden gescheiden.

Er is geconcludeerd dat een goede gezamenlijke analyse nodig is van het probleem, de belangrijkste vragen en de ambitie. En vervolgens prioriteren opgaven en wat te doen.
Eerdere versies van het werkprogramma Schoon water zijn in de Stuurgroep Water, RBO's en RAO's besproken.

VERVOLG / COMMUNICATIE

Vervolg:
6 april 2016: Delta aanpak op de agenda bij de Stuurgroep Water.

Juni 2016: Eerste volledige Delta aanpak waterkwaliteit en zoet water. Bij de opgaven en maatregelen zijn voorstellen gedaan ten aanzien van de verantwoordelijkheden en de financiering

Aandachtspunten WWE voor Werkprogramma Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater

Het Werkprogramma Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater (vanaf nu 'Werkprogramma') is een uitvloeisel van het OESO rapport Water Governance in the Netherlands. In het OESO rapport wordt mede geconcludeerd dat in Nederland meer aandacht besteed kan worden aan de waterkwaliteit. Het Werkprogramma is bedoeld om hier invulling aan te geven op stofniveau. Het Werkprogramma is aanvullend op de in de SGBP's benoemde afspraken (KRW-maatregelen) voor het behalen van de waterkwaliteitsdoelen in Nederland. Er komt nationale regie op een onderwerp, waar de regio lang om gevraagd heeft. Het Werkprogramma is bedoeld als een plus op het SGBP, hetgeen aansluit op de PBL-rapportage[1]. PBL geeft aan dat '*met de huidige plannen verbetert de waterkwaliteit in veel wateren wel, maar niet voldoende. Om de KRW-doelen te halen is extra inzet nodig van het Rijk, de waterbeheerders en agrariërs*.'

Beheersing emissieroutes
De inhoud van het Werkprogramma wordt herkend met de speerpunten die spelen op het gebied van de waterkwaliteit. Wel leidt de keuze voor een Werkprogramma opgehangen aan stofgroepen tot het niet in de beschouwingen meenemen van de minstens zo belangrijke emissieroutes, met name de beheersing/regulering van de emissieroutes via de waterketen zijn van groot belang. Maar ook de beheersing van de emissieroutes van bijvoorbeeld fosfaat zijn van belang voor de regulering van de mestproblematiek.

Samenhang en analyse
Ook dient de samenhang tussen waterkwaliteit en zoetwater duidelijk in beeld te zijn. Bekend is al dat vele partijen betrokken zijn, en de waterschappen zeker niet alleen de problemen kunnen oplossen. Op basis van een goede analyse krijgen alle spelers inzicht in hun aandeel van het probleem en wat zij er aan kunnen doen. Dat draagt bij aan het creëren van draagvlak voor het nemen van (extra) maatregelen en het bekostigen daarvan.

Status afspraken
In het Werkprogramma wordt geen directe verbinding gelegd met de SGBP's. Deze SGBP's omvatten de bindende resultaatafspraken zoals die door de regionale waterbeheerders gemaakt zijn. De vraag die nu ontstaat is de volgende: in hoeverre zijn de afspraken uit het Werkprogramma vergelijkbaar of gelijk aan de afspraken uit de SGBP's. In hoeverre is er sprake van een resultaatverplichting en op welke wijze is de samenhang tussen het Werkprogramma en de KRW-doelstellingen gegarandeerd.

Generieke maatregelen
De werkelijke oplossingen voor de huidige waterkwaliteitsproblemen liggen, t.a.v. stoffen, mede op het gebied van generieke maatregelen m.b.t. toepassing van mest en ingrijpende maatregelen m.b.t. toepassen van gewasbeschermingsmiddelen door de landbouw. Dit vraagt dus lastige politieke keuzes. Dit niet zo benoemen is natuurlijk onderdeel van het politieke aspect, maar dat dit onbenoemd blijft, maakt het lastig om met volle overtuiging aan de andere maatregelen te werken. Waterschappen alleen lossen de nutriëntenproblematiek niet op. LTO/DAW/agrariërs en het Werkprogramma ook niet. De oplossing zal uit het generieke bronbeleid moeten komen. Die last moeten de waterschappen als regionale waterbeheerders niet op de schouders willen nemen.
Voor de mogelijke toekomstige problemen, die ook genoemd worden in het Werkprogramma, zoals geneesmiddelen en plastics, geldt eveneens dat generiek bronbeleid de eerste stap moet zijn in de oplossing van het probleem. De algemene insteek van het Werkprogramma lijkt op dit punt te

[1] http://www.pbl.nl/publicaties/waterkwaliteit-nu-en-in-de-toekomst

tenderen naar end-of-pipe maatregelen (op rwzi's). Dit zijn in de regel vrij kostbare niet-duurzame maatregelen, zowel qua investeringen als qua beheerlasten.

Regie en bestuurlijke betrokkenheid

Een zorgpunt is mede de regie vanuit het Rijk en de bevoegdheden/doorzettingsmacht naar andere beleidsterreinen. En ook de komende stelselwijziging van de Omgevingswet waarin instrumenten bij de waterschappen dreigen te verdwijnen. De bestuurlijke betrokkenheid vanuit de waterschappen t.a.v. het Werkprogramma is tot op heden beperkt gebleven tot een consultatieronde in regio's met een actief RBO. Terwijl de impact op het werk van de waterschappen wel groot kan zijn met de algemene tendens die het Werkprogramma uitstraalt dat de regio de problemen moet oplossen. De regionale bestuurlijke betrokkenheid van de waterschappen zou vergroot moeten worden voordat er op, nationaal niveau in een Stuurgroep Water, specifieke keuzes worden gemaakt over het oplossen van de huidige en toekomstige waterkwaliteitsproblemen in Nederland.

DELTA-AANPAK WATERKWALITEIT EN ZOETWATER

Werkprogramma

CONCEPT 8 januari 2016

Noties

Onder de titel 'Werkprogramma Schoon Water' is de tekst in november 2015 aan de Tweede Kamer gestuurd. Conform afspraken met de Tweede Kamer is de titel veranderd in Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater.

De huidige versie bevat als toevoeging op het Kamerstuk een eerste versie van de actie-tabel, deze is nog in wording. Tot juni van dit jaar wordt de tabel samen met alle betrok-kenen verder aangevuld en aangescherpt. Op basis van analyses en monitoring wordt de tabel daarna waar nodig verder aangevuld.

Inhoud

Aanleiding 3
Ambitie 3
Vernieuwde aanpak 5
Uitdagingen 6
Uitwerking opgave volgens advies van de Adviescommissie Water 7
Inrichting 7
Bekende stoffen - nutriënten 8
Bekende stoffen - gewasbeschermingsmiddelen 11
Bekende stoffen – overige stoffen 14
Nieuwe stoffen - geneesmiddelen 15
Nieuwe stoffen – (micro)plastics 17
Nieuwe stoffen – overige stoffen 19
Relatie met andere beleidsvelden 19
Tabel wat-wie-wanneer 20
Vervolg 26
Bronnen 27

Aanleiding

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) constateert in haar rapport 'Water Governance in the Netherlands: Fit for the future?' [1] dat Nederland een laag ambitieniveau heeft voor waterkwaliteit. Ondanks dat de laatste jaren de waterkwaliteit substantieel is verbeterd ziet de OESO de voortgang stagneren met betrekking tot stikstof, fosfor en pesticiden en het herstel van de natuurlijke dynamiek. Dit was aanleiding voor de Tweede Kamer om eind 2014 te verzoeken om "onafhankelijke regie en samenhangende aanpak zoet water en waterkwaliteit" (motie Jacobi/Hachchi [2]).

Op 27 mei 2015 is er in Amersfoort een brede conferentie georganiseerd over waterkwaliteit. Daar werd duidelijk dat er nog opgaven liggen die alleen kunnen worden opgelost wanneer iedereen bijdraagt. Alle partijen hebben elkaar nodig.

In juni kwam de Adviescommissie Water met een briefadvies [3]: "Allereerst is het noodzakelijk om de urgentie van de problematiek met elkaar te onderschrijven en de opgaven gezamenlijk in beeld te hebben. Vervolgens moet worden bepaald waar in de keten het best ingegrepen kan worden. Vaak zal dat ook een combinatie van maatregelen betreffen. Daarna is aan de orde hoe die maatregelen gefinancierd moeten worden. Afspraken over taakverdeling en verdeling van financiële bijdragen kunnen worden vastgelegd in een bestuursakkoord".

In het daarop volgende debat in de Tweede Kamer (24 juni 2015) heeft de minister van Infrastructuur en Milieu voor november een werkprogramma voor waterkwaliteit toegezegd. In de Stuurgroep Water hebben regionale overheden met hun koepels en drinkwaterbedrijven ingestemd om hier samen met het rijk aan te werken, met de Verklaring van Amersfoort als basis. Om het integrale karakter van de aanpak te benadrukken is in de Tweede Kamer afgesproken om te spreken van een 'Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater'.

Ambitie

De ambitie van het kabinet is om chemisch schoon en ecologisch gezond water voor duurzaam gebruik te realiseren. Water om in te zwemmen, op zoveel mogelijk plaatsen. Water als grondstof voor de bereiding van drinkwater, voor proceswater en voor landbouwkundig gebruik. Het kabinet heeft benadrukt dat daartoe de doelen van de Kaderrichtlijn Water gehaald dienen te worden [4], maar er is evenzeer aandacht nodig voor nieuwe stoffen. Deze ambitie draagt ook bij aan de doelen van Natura 2000, de Zwem- en Drinkwaterrichtlijn en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Daarnaast heeft het kabinet de ambitie om de samenhang met de zoetwatervoorziening te versterken en aan te sluiten op het traject dat zich richt op een toekomstbestendige financiering van het waterbeheer[1].

[1] De OESO constateert in 2014 dat er uitdagingen zijn om ons bekostigingssysteem voor het waterbeheer duurzaam en toekomstbestendig te maken. Hierna is een traject gestart waarbij de huidige financiering van het waterbeheer in beeld is gebracht. Op basis hiervan is aan de Tweede Kamer aangegeven (Kamerstuk 27625, nr. 340): "De huidige financieringsystematiek stelt de terugwinning van de gemaakte vaste kosten centraal.". En "Principes zoals 'gebruiker, vervuiler, veroorzaker, belanghebbende' betaalt worden wel toegepast in de bekostiging van het waterbeheer, maar dit kan op bepaalde terreinen mogelijk nog versterkt worden. Bijvoorbeeld om vervuiling van water tegen te gaan". Het ministerie van Infrastructuur en Milieu doet vervolgonderzoek samen met de bestuurlijke partners oppakt en betrekt hierbij ook gebruikers van water zoals landbouw, industrie en natuur. Het traject wordt medio 2017 afgerond.

De inzet van het kabinet is daarom om met alle partijen samen te komen tot een Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater. Een aanpak van en voor rijk, regionale overheden en betrokken bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, waarbij de samenwerking erop is gericht om elkaar succesvol te maken.

De Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater is complementair aan de vrijwel afgeronde stroomgebiedbeheerplannen 2016 – 2021[2]. Uitvoering van de landelijke en gebiedsgerichte maatregelen uit de stroomgebiedbeheerplannen heeft als doel om uiterlijk in 2027 de doelen van de Kaderrichtlijn Water te halen. Met de plannen voor de periode 2016 – 2021 wordt daarvoor een significante stap gezet. Indien in de komende jaren uit metingen blijkt dat doelen niet tijdig gehaald dreigen te worden, dan kunnen in de plannen voor 2022 – 2027 nog aanvullende maatregelen worden geformuleerd en gerapporteerd aan de Europese Commissie. De Delta-aanpak is nodig om te monitoren en te bevorderen dat het bestaande beleid goed wordt uitgevoerd. Afspraken moeten worden nagekomen. En bijsturing is nodig als uit tussentijdse evaluaties blijkt dat doelen niet tijdig gehaald worden. De stroomgebiedbeheerplannen richten zich op waterlichamen en een lijst met genormeerde chemische stoffen. Maar waterkwaliteit is meer dan de Kaderrichtlijn Water. Problemen in specifieke gebieden, zoals kleine wateren en drinkwaterwaterwinningen, zijn daardoor onderbelicht. Nieuwe, opkomende stoffen als restanten van geneesmiddelen en microplastics verdienen extra aandacht. De Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater geeft hier invulling aan.

De Delta-aanpak is de nadere uitwerking van de ambitie voor waterkwaliteit, zoals beschreven in het Nationaal Waterplan-2: "De ambitie is dat Nederland eind 2021 goed op koers ligt met het realiseren van de doelen van de Kaderrichtlijn Water. Belangrijke knelpunten zijn geagendeerd en worden effectief aangepakt. Daarmee zijn significante stappen gezet op weg naar schoon en ecologisch gezond water voor een aantrekkelijke leefomgeving".

De Delta-aanpak is een middel om de ambitie van het kabinet waar te maken. Een ambitie die verder gaat dan 'voldoen aan de normen'. Chemisch schoon en ecologisch gezond water voor duurzaam gebruik is er voor planten en dieren en voor de biodiversiteit die hoort bij onze wateren. Het is er om van te genieten. Maar ook het verwijderen en voorkomen van gifstoffen hoort erbij, opdat we onze paling uit de grote wateren weer kunnen consumeren. Het is er voor gebruiksfuncties, zoals verwoord in de Beleidsnota Drinkwater [5]. De OESO concludeert dat Nederland gezien wordt als een mondiale referentie op het gebied van waterbeheer. Het kabinet heeft de ambitie dat Nederland dat in 2050 nog steeds is [6]. Nederland moet kunnen aantonen te beschikken over optimale randvoorwaarden voor agrarische en industriële productie en moderne zuiveringstechnieken. Een goede waterkwaliteit is daarom ook een randvoorwaarde voor de export van kennis en producten.

[2] De stroomgebiedbeheerplannen voor de periode 2016 – 2021 beschrijven de huidige toestand van oppervlakte- en grondwater, de opgave en de maatregelen. De ontwerp-stroomgebiedbeheerplannen lagen tot 22 juni 2015 ter inzage en worden eind 2015 vastgesteld als onderdeel van het Nationaal Waterplan-2. Deze plannen zijn opgezet volgens richtlijnen van de Europese Commissie en worden ter verantwoording van de Nederlandse inzet voor de Kaderrichtlijn Water aan de Europese Commissie toegestuurd. Er zijn vier delen, Rijn, Maas, Eems en Schelde. Naast een nationaal deel, is er ook een internationaal deel dat de samenwerking en afspraken met bovenstroomse landen beschrijft. De nationale delen zijn voor een belangrijk deel een samenvatting van bestaande beleidskaders en regionale plannen. Doelen en motivaties voor regionale wateren zijn uitgebreid opgenomen in de provinciale plannen, veel gebiedsgerichte maatregelen staan in de plannen van waterschappen. Voor de rijkswateren is deze informatie te vinden in het Beheer- en Ontwikkelplan voor de Rijkswateren. Deze documenten worden ook in de komende maanden vastgesteld.

Vernieuwde aanpak

De problemen met waterkwaliteit zijn veelal niet nieuw; met sommige zijn we al decennia bezig. De hardnekkigheid ervan heeft te maken met het diffuse karakter, met de hoeveelheid betrokken partijen en met de afstand tussen veroorzaker en degene die er last van heeft. Ze vragen om een vernieuwde aanpak, waarbij de inzet van alle betrokken partijen noodzakelijk is. Tijdens de conferentie in Amersfoort is de noodzaak hiervoor onderschreven door de aanwezige overheden, het bedrijfsleven, de maatschappelijke organisaties en de kennisinstellingen.

Samen aan de slag is de basis van de aanpak. Alle betrokken partijen schrijven mee aan de Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater. Betrokkenheid, een transparant proces, concrete maatregelen en bewaking van de voortgang van de uitvoering daarvan. Bij de analyse van de resterende opgave wordt uitgegaan van de werkwijze die wordt voorgesteld in het briefadvies van de Adviescommissie Water. Door de maatregelen concreet te benoemen, en door er een actiehouder en een datum aan te verbinden, kan de voortgang gemonitord worden. Hiertoe zet het rijk per onderwerp een procesbewaker in. Jaarlijks wordt de voortgang geëvalueerd en besproken in een bijeenkomst, zoals die in 2015 is gehouden in Amersfoort. Hier kunnen partijen elkaar aanspreken op de voortgang en aangeven wat zij nodig hebben om verder te komen. Problemen bij de uitvoering van toegezegde maatregelen worden geagendeerd bij de Stuurgroep Water.

De aansturing vindt zo plaats in de Stuurgroep Water, waar rijk, koepels, regionale partijen en de drinkwatersector in zijn vertegenwoordigd. Het Bestuurlijk Platform Zoetwater dient als voorportaal en versterkt zo de samenhang tussen waterkwaliteit en zoetwater. De afstemming met maatschappelijke organisaties krijgt zo ook een impuls. Hiermee is de regie op het dossier versterkt, zonder dat daarmee extra bestuurlijke drukte ontstaat[3].

Gezien de aard van de problematiek is het niet de verwachting dat deze morgen is opgelost. Het is zaak om per onderwerp maatwerk te leveren met een mix van in te zetten instrumenten, dat een proces in gang zet dat alle betrokken partijen stimuleert in de richting van schoon water. Bij de instrumenten kan gedacht worden aan voorlichting, concrete maatregelen, financiële prikkels en handhaving. Bij het maatwerk dient rekening gehouden te worden met regionale verschillen; de opgave en oplossingsrichtingen bij bovenlopen van beken in het oosten en zuiden van het land verschillen bijvoorbeeld van de brakke wateren in Zeeland.

Uiterlijk in 2027 moet dit proces tot resultaten hebben geleid. Het kabinet heeft aangegeven dat de ruimte die de Kaderrichtlijn Water biedt tot 2027 wordt benut om de doelen te realiseren. Door meekoppelen met andere wateropgaven kunnen zo kosteneffectievere oplossingen worden benut. De tijd tot 2027 is ook nodig omdat het voor sommige problemen langere tijd duurt voordat het effect van maatregelen zichtbaar wordt. Dat neemt niet weg dat bij nadere uitwerking van de uitdagingen nog belangrijke keuzes voorliggen.

[3] Op dit moment (januari 2016) heeft de uitwerking van de relatie van waterkwaliteit met zoetwater nog maar beperkt kunnen plaatsvinden. Bovendien dient de relatie met het maatschappelijke veld versterkt te worden. Deze onderwerpen worden aan het BPZ voorgelegd voor nadere uitwerking.

Naast de samenwerking met bovengenoemde partijen is het belangrijk de burger mee te nemen. De OESO constateerde in 2014 een gebrek aan waterbewustzijn bij de Nederlanders en geeft aan dat dit tot verminderd draagvlak kan leiden, zeker als de noodzakelijke investeringen en budgetten onder druk staan. Daarom is een nieuwe aanpak voor publiekscommunicatie gelanceerd, 'Ons Water'. De communicatieaanpak heeft tot doel het waterbewustzijn te vergroten, de noodzaak tot nieuwe maatregelen en ingrepen begrijpelijk te maken en om de betrokkenheid en het eigen handelingsperspectief van burgers te versterken.

Uitdagingen

Sinds de invoering van de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren (WVO) in het begin van de jaren '70 van de vorige eeuw, is er veel verbeterd aan de waterkwaliteit. Het was het startpunt van de sanering van puntlozingen die zeker twee decennia heeft aangehouden. De lozingen van 'zuurstofbindende stoffen' uit industrie en huishoudens zijn verregaand aangepakt. De lozing van zware metalen en andere 'microverontreinigingen' door de industrie is grotendeels opgelost, al dwingen voorvallen zoals die met pyrazool [7] tot alertheid. Door de mestwetgeving is de belasting van de bodem met nutriënten gestaag verminderd. Met de komst van de Kaderrichtlijn Water in 2000 kreeg ook de inrichting van het watersysteem extra aandacht; gradiënten tussen nat en droog, zoet en zout, stromend en stilstaand water worden hersteld. Kortom, er is veel bereikt.

En niet alleen op papier! Nergens in Nederland vinden we nog 'zwart', rottend water door een teveel aan zuurstofbindende stoffen. In meren en rivieren wordt het water helderder. Hierdoor verschijnen weer waterplanten en neemt biodiversiteit aan vissoorten toe. Door een combinatie van verbetering van de chemische waterkwaliteit en de inrichting zijn vissoorten als de zalm en recent de houting weer terug in Nederland en is in de zomer van 2015 zelfs steur uitgezet in de Rijn. De maatregelen die zijn genomen om de chemische waterkwaliteit en de inrichting van watersystemen te verbeteren zijn reden voor het Wereld Natuur Fonds om positief te zijn over de ontwikkeling van de natuur in zoete wateren en moerassen [8][4].

Er is dus veel bereikt en de waterkwaliteit verbetert nog steeds. Tegelijk is het in al die jaren op veel plaatsen nog niet is gelukt om de voedselrijkdom van het water voldoende naar beneden te krijgen. Veel meren zijn nog een groene soep en drijflagen met blauwalgen veroorzaken nog steeds overlast. Chemische stoffen, die in de watersystemen zijn opgehoopt, maken dat we paling uit de grote wateren niet mogen consumeren. De kwaliteit van veel winningen voor drinkwaterproductie is niet op orde. Ook duiken er steeds nieuwe stoffen op, die problematisch blijken voor het onderwaterleven en voor de productie van drinkwater. Vooral de belasting van stoffen via diffuse bronnen blijkt een hardnekkig probleem. Er ligt nog een opgave, ook als de toestand niet met 'one-out-all-out' methode van de Kaderrichtlijn Water wordt neergezet.

In de communicatie met de Tweede Kamer [9] worden de uitdagingen onderverdeeld in inrichting, bekende stoffen (nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen, andere chemische

[4] Het rapport geeft aan dat de eigen beoordeling gunstiger is dan de formele beoordeling van de Kaderrichtlijn Water, die is gebaseerd op one-out-all-out (waarbij het slechtste oordeel van vele parameters in een waterlichaam maatgevend is voor het totaaloordeel).

stoffen) en nieuwe stoffen (geneesmiddelen, plastics en andere nieuwe stoffen). Bij de uitwerking van de resterende opgave biedt de methode die is voorgesteld door de Adviescommissie Water houvast:
1) breng gezamenlijk de opgave en urgentie van de problematiek in beeld,
2) bepaal waar in de keten is in te grijpen en welke combinatie van maatregelen nodig is,
3) leg afspraken vast over taakverdeling en verdeling van financiële bijdragen.

In het volgende hoofdstuk is de resterende opgave volgens deze methode uitgewerkt[5]. Er is naar gestreefd om ook een integratie aan te brengen met de overlappende onderwerpen uit het Uitvoeringsprogramma van de Beleidsnota Drinkwater. De maatregelen die in aanvulling op de stroomgebiedbeheerplannen 2016 – 2021 in deze Delta-aanpak worden genoemd, worden aan het einde van het document samengevat in een tabel 'wat-wie-wanneer'.

Uitwerking opgave volgens advies van de Adviescommissie Water

Inrichting

Opgave en urgentie

In Nederland zijn weinig natuurlijke watersystemen; omwille van veiligheid, transport en de aan- en afvoer van water zijn veel wateren sterk veranderd of kunstmatig gegraven. Veel wateren zijn gegraven om het land onder de zeespiegel te kunnen gebruiken. De Kaderrichtlijn Water vraagt niet om die ingrepen zondermeer terug te draaien, maar wel om watersystemen natuurlijker in te richten, waar mogelijk. 'Waar mogelijk' houdt in dat in principe overal gekeken wordt waar verbetering mogelijk is, maar dat herstel van een meer natuurlijke situatie niet nodig is indien dit leidt tot significante negatieve effecten voor de bestaande functies.

In de stroomgebiedbeheerplannen uit 2009 voor de periode 2010 – 2015 is aangegeven dat verbetering van de inrichting de meest kosteneffectieve manier is om de biologische parameters te verbeteren. In deze stroomgebiedbeheerplannen zijn daarom vele inrichtingsmaatregelen opgenomen. Het gaat dan bijvoorbeeld om beekherstel, natuurvriendelijke oevers, nevengeulen, peilbeheer en vispassages. Uitvoering van de geplande maatregelen lost de prioritaire vismigratieknelpunten op. Ook voor andere aspecten van de inrichting lijkt het er op dat de klus tegen 2027 geklaard kan worden als afspraken nagekomen worden.

In de stroomgebiedbeheerplannen 2016 – 2021 wordt aangeven dat in de afgelopen zes jaar de afgesproken maatregelen grotendeels daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Daarnaast zijn er voor de periode 2016 – 2021 nieuwe maatregelen vermeld en er is aangekondigd dat er na 2021 nog een aantal maatregelen zullen worden uitgevoerd. De inrichtingsmaatregelen zijn hiermee goed belegd. Alleen verdroging blijft in 2027 een probleem voor de terrestrische natuurgebieden in 6 van de 23 grondwaterlichamen en dit onderwerp krijgt daarom aandacht in de Delta-aanpak. Verdroging van natuurgebieden is een

[5] In de voorliggende versie van het werkprogramma ligt de nadruk op 1 en 2. Onderdeel 3 is – sinds de versie die in november 2015 aan de Tweede Kamer is aangeboden – uitgebreid met een tabel met acties. Deze acties dienen nader uitgewerkt te worden voor wat betreft taakverdeling en financiering. Hierbij wordt een belangrijke rol toegedacht aan het BPZ.

combinatie van versnelde afvoeren, onttrekkingen, ander landgebruik en inrichting en heeft een relatie met de zoetwatervoorziening van gebruiksfuncties.

Combinatie van maatregelen
Bij de uitvoering van maatregelen staat 'meekoppelen' voorop. Eerst werd vooral synergie gezocht met het voorkomen van wateroverlast door water vast te houden (WB21) en waterveiligheid (Ruimte voor de Rivier). Vervolgens is ook meegekoppeld met de natuuropgave (Natura 2000) en de opgave voor de zoetwatervoorziening. Door waterkwaliteitsmaatregelen integraal mee te nemen in gebiedsgerichte projecten wordt het draagvlak en de kosteneffectiviteit verhoogd.

Verdroging wordt tegen gegaan via vergunningen voor onttrekkingen. Een vergunningplichtige onttrekking wordt in principe alleen toegestaan indien de onttrekking geen ontoelaatbare belasting geeft.

Taakverdeling en financiering
Verdroging speelt in delen van het regionale watersysteem; waterschappen staan hier aan de lat voor de inrichting. Dat geldt ook voor maatregelen om het waterpeil te beïnvloeden, waarbij het uitgangspunt 'peil volgt functie' gehanteerd wordt. Bij de aanpak van verdroging is belangrijk hoe de functies natuur en landbouw ruimtelijk zijn verdeeld; hier hebben de provincies een belangrijke rol. In de Natura 2000 beheerplannen moeten maatwerkoplossingen worden gezocht om de resterende problemen rond verdroging versneld op te lossen. Provincies zijn hierbij initiatiefnemer.

De kosten worden in het regionale systeem[6] voor een belangrijk deel gedekt vanuit de watersysteemheffing (waterschappen). Bij gebiedsontwikkelingsprojecten is vaak ook sprake van financiering vanuit provincie, gemeente, particulieren en/of Europese subsidies.

Bekende stoffen - nutriënten

Opgave en urgentie
In stroomgebiedbeheerplannen 2016 – 2021 is aangegeven dat ongeveer 50% van de oppervlaktewaterlichamen voldoet aan de norm voor fosfor (P) en stikstof (N). Een trendanalyse geeft aan dat de concentraties nutriënten dalen [10]. Voor P laat ruim 70% van de meetlocaties een significant neerwaartse trend zien. Voor N ruim 80%. De neerwaartse trend was eerder ook al aangetoond in de kleine, landbouw-beïnvloede wateren [11]. In 12 (P) en 8 (N) waterlichamen (van ruim 700) is sprake van achteruitgang in de toestandsklasse ten opzichte van 2009. De belasting met nutriënten neemt gestaag af. Landbouwgronden (en natuurlijke bodems) zijn de belangrijkste bron en dragen voor meer dan 50% bij aan de emissie van nutriënten naar oppervlaktewater. Lokaal kunnen ook effluenten van rioolwaterzuiveringsinstallaties een belangrijke bijdrage leveren.

Drempelwaarden voor nitraat en P worden in het grondwaterlichaam Krijt Zuid Limburg overschreden, evenals P in Duin Rijn-West. Voor 12 van de 23 grondwaterlichamen vormt diffuse belasting als gevolg van landbouwactiviteiten een significante belasting.

[6] De inrichting van het hoofdwatersysteem wordt gefinancierd vanuit de rijksbegroting. Op het Deltafonds (artikel 7) staan middelen die overeenkomen met omvang van de geplande maatregelen in het Verbeterprogramma Waterkwaliteit.

Nitraat en aanverwante stoffen vormen bij ca. 40 grondwaterwinningen voor de drinkwatervoorziening een (dreigend) probleem, waardoor de eisen voor bereiding van water voor menselijke consumptie mogelijk niet worden gehaald [5]. Voor iets meer dan de helft betreft dit winningen waar de normen in de winputten voor betreffende stoffen worden overschreden en voor de overige winningen geldt dat meer dan 75% van de norm wordt overschreden [12] [13].

In stroomgebiedbeheerplannen 2016 – 2021 is een prognose opgenomen voor het doelbereik in 2027. Waterbeheerders schatten in dat in nagenoeg alle oppervlaktewaterlichamen de doelen voor respectievelijk P en N gehaald worden. Voor grondwaterlichamen wordt ingeschat dat de problemen in 2027 opgelost zullen zijn. Het Planbureau voor de Leefomgeving berekent dat in 2027 nog steeds ongeveer 50% van de oppervlaktewaterlichamen niet zal voldoen [14]. Zij zijn daarbij uitgegaan van het doortrekken van het 5e Actieprogramma Nitraatrichtlijn 2014 – 2017 tot 2027 en hebben de effecten van diverse gebiedsgerichte maatregelen niet kunnen meenemen. Waterbeheerders zijn er vanuit gegaan dat het beleid er op is gericht de doelen uiterlijk in 2027 te halen en dat indien nodig aanvullende landelijke en/of gebiedsgerichte maatregelen worden genomen.

De verschillen duiden op de urgentie om het bestaande beleid goed uit te voeren, de toegezegde gebiedsgerichte maatregelen te effectueren, het effect daarvan te volgen en zo nodig bij te sturen. Daarnaast dienen er voor de drinkwaterwinningen lokaal aanvullende maatregelen genomen te worden.

Combinatie van maatregelen
De huidige maatregelen bestaan uit een combinatie van landelijke en gebiedsgerichte maatregelen. Landelijke maatregelen vloeien veelal voort uit Europese verplichtingen. Nederland is verplicht 75% van P en N te verwijderen uit afvalwater op grond van de Richtlijn behandeling stedelijk afvalwater. De Nitraatrichtlijn heeft bijgedragen aan beperking van de emissies van de agrarische sector; de hoeveelheid mest per hectare die op het land mag worden gebracht is sterk afgenomen. Naast de Meststoffenwet zijn regels opgenomen in het Activiteitenbesluit. Strikte uitvoering van deze regelgeving is volgens het Planbureau voor de Leefomgeving niet voldoende om de doelen van de Kaderrichtlijn Water, waaronder die voor drinkwaterwinningen, overal te halen[7].

Er gebeurt ook meer. In 2012 bedroeg voor heel Nederland de verwijdering van P 84% en van N 83% bij rioolwaterzuiveringsinstallaties. Gebiedsgerichte maatregelen om de belasting met nutriënten te verminderen kunnen bestaan uit bufferzones, peilgestuurde drainage, etc. LTO Nederland heeft het initiatief van een Deltaplan Agrarisch Waterbeheer genomen. Doel is zowel de verbetering van waterkwaliteit (nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen, geneesmiddelen - in 2021 is 80% van de resterende waterkwaliteitsproblemen op een motiverende en stimulerende wijze opgelost en in 2027 100%) als het effectiever benutten van schaars zoetwater bij droogte. De site www.agrarischwaterbeheer.nl geeft een actueel overzicht van de gebiedsprojecten. Het is

[7] Het 5e Actieprogramma Nitraatrichtlijn is door de Europese Commissie vastgesteld en richt zich op het voorkomen van concentraties van meer dan de streefwaarde van 50 mg nitraat per liter in het grondwater. Een belangrijk punt bij de opgave is dat deze streefwaarde voor stikstof (= ongeveer 11,3 mg stikstof per liter) in het grondwater soepeler is dan de kwaliteitsnormen voor verschillende typen oppervlaktewater. Zo zijn doelen voor de beken in het Maasstroomgebied typisch zo'n 2,3 – 2,5 mg stikstof per liter. Voor oppervlaktewateren die via drains en grondwater significante hoeveelheden stikstof ontvangen is het 5e Actieprogramma Nitraatrichtlijn alleen niet voldoende om de stikstofdoelen voor de Kaderrichtlijn Water en ook Natura 2000 te realiseren.

van groot belang dat de agrarische sector samen met de waterbeheerders de wateropgaven met maatwerk verder aanpakken; gebiedsgericht en knelpuntsgewijs.

Om het huidig beleid goed uit te kunnen voeren en de emissies van meststoffen uit de land- en tuinbouw verder te verminderen is extra aandacht nodig voor 1) naleving van de regels en 2) uitbreiding van mestverwerking.

Ad 1. Omdat is aangetoond dat emissies door directe uit- en afspoeling groot zijn, dient er goed toezicht te zijn op naleving van verantwoorde mestaanwending. Dit kan worden gestimuleerd door een intensievere samenwerking van bevoegde instanties. Vanwege aanhoudende signalen uit de praktijk en indicaties van het CBS wordt ook het toezicht op fraude bij productie en verantwoorde afvoer van mest door strategische samenwerking van bevoegde instanties geïntensiveerd. Uitbreiding van mestverwerking brengt evenwicht in de mestmarkt waardoor de fraudedruk kan afnemen [15].
Ad 2. Op korte termijn is voor de uitbreiding van mestverwerking aandacht nodig voor de lozingseisen. Waterbeheerders hebben vastgesteld wat onder Best Beschikbare Techniek moet worden verstaan. Op basis daarvan kan worden vastgesteld op welke oppervlaktewateren lozingen van effluent uit mestverwerkingsinstallaties acceptabel zijn. Om dit proces te bespoedigen worden een aantal casussen in Oost en Zuid Nederland in overleg met betrokkenen uitgewerkt. Daarnaast dient op Europees niveau ruimte gevonden te worden om mestverwerkingsproducten in te kunnen zetten als vervanger van kunstmest (N) of te exporteren (P).

Versneld toepassen van innovatieve technieken kan helpen de capaciteit en kosteneffectiviteit voor mestverwerking te vergroten. Van mest als kostenpost naar een waardevolle grondstof; optimale economische mestvalorisatie is cruciaal voor het realiseren van een circulaire economie [16]. Dit past goed bij de gedachte van het Ketenakkoord Fosfaatkringloop [17], waarin de ontwikkeling van een lineaire naar een circulaire economie wordt nagestreefd. Doel voor de komende periode is dat nutriëntenrecycling in 2030 een vanzelfsprekendheid is: het streven is om dan uit biomassa-reststromen hoogwaardige producten te winnen die op een stabiele duurzame markt worden afgezet. Op de korte termijn wordt er naast fosfaat (fosfor) ook naar andere relevante nutriënten gekeken. Hiermee vermindert Nederland de geopolitieke afhankelijkheid van mondiale nutriëntenreserves en profileert Nederland zich internationaal in kennis en kunde op het gebied van nutriëntenrecycling op het kruispunt van de topsectoren water, agri & food en chemie [18].

Ook als de uitvoering van het huidig beleid geoptimaliseerd is, moet kritisch worden gekeken of dit voldoende is om tijdig de doelen te halen. In 2016 wordt de Meststoffenwet geëvalueerd. Daarbij wordt rekening gehouden met de doelen van de Nitraatrichtlijn, en met de doelen van de Kaderrichtlijn Water waaronder die voor drinkwaterwinningen. Dan ook wordt verder duidelijk of, en zo ja welke, aanvullende maatregelen genomen moeten worden bij drinkwaterwinningen met mestgerelateerde problemen. Het in de Beleidsnota Drinkwater aangekondigde onderzoek naar noodzaak en mogelijkheden van aanvullende maatregelen draagt hieraan bij. Nadere uitwerking van een early warningsysteem heeft als doel beter zicht te bieden op de trends in de kwaliteit van grondwaterwinningen.

Er zijn mogelijkheden om de emissie naar het water verder te verminderen. Voor een landbouwkundig en optimaal gebruik van meststoffen, waarvan het gebruik door middel van gebruiksnormen gelimiteerd is, is het allereerst van belang dat mest wordt aange-

wend op de momenten dat de efficiëntie het hoogst is. Om ineffectieve aanwending in het voorjaar of het najaar – en zeker ontheffingen van regels voor het uitrijden van mest in het najaar – te voorkomen, is een afdoende mestopslag onontbeerlijk. Daarbij dient rekening gehouden te worden met de verandering van het klimaat. Het Planbureau voor de Leefomgeving doet suggesties die verder gaan dan fine-tuning, zoals 'uitmijnen' bij fostaatverzadigde zandgronden en drainage maatregelen in natte gebieden [14].

Taakverdeling en financiering
De verantwoordelijkheid voor de landelijke maatregelen en de evaluatie van het beleid ligt bij de ministeries van Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu. De uitkomsten van de evaluatie van de mestwetgeving vormen de opstap voor de onderhandelingen met de Europese Commissie over de totstandkoming van het 6e Actieprogramma dat ter implementatie van de Nitraatrichtlijn voor 1 januari 2018 moet worden vastgesteld. Een volgende Actieprogramma Nitraatrichtlijn wordt door de Europese Commissie vastgesteld. In dat kader moet ook worden overeengekomen of, en onder welke voorwaarden, Nederland de derogatie voor de Nitraatrichtlijn kan behouden. Aanvullende landelijk maatregelen vragen om een politiek besluit.

De doelmatigheid van maatregelen verschilt van locatie tot locatie. Het is daarom wenselijk om de bezien of de slag van 'generiek naar specifiek' kan worden gemaakt. Dit vereist een inzet van alle betrokken partijen. De verantwoordelijkheid om bij het huidig landelijk beleid toch waterkwaliteitsdoelen te halen met gebiedsgerichte maatregelen ligt bij de agrarische sector. Bij de concretisering van de gebiedsgerichte maatregelen leveren zij een eigen bijdrage en zoeken samen met waterschappen en provincies naar aanvullende middelen voor de uitrol van deze maatregelen.

De provincies hebben de bevoegdheid om maatregelen te treffen bij specifieke gebieden, zoals drinkwaterwinningen en Natura 2000. De gebiedsdossiers voor drinkwaterwinningen en de beheerplannen Natura 2000 vormen de instrumenten om in overleg met betrokkenen gebiedsgerichte maatregelen af te spreken. Door in dit verband aanvullende beperkingen in het gebruik te eisen, komen de kosten primair bij de vervuiler te liggen.

Het rijk en de regionale overheden hebben een nieuwe projectgroep gestart. Taak is de recente inzichten te benutten om de wetenschappelijke onderbouwing van de ecologische doelen verder te verbeteren.

Bekende stoffen - gewasbeschermingsmiddelen

Opgave en urgentie
In stroomgebiedbeheerplannen 2016 – 2021 is aangegeven dat een aantal gewasbeschermingsmiddelen nu niet voldoet aan de doelen. Imidacloprid leidt tot de meeste overschrijdingen, namelijk in 55 van de 139 beoordeelde oppervlaktewaterlichamen. In 1 van de 23 grondwaterlichamen is een gewasbeschermingsmiddel de oordzaak van het niet voldoen aan de chemische toestand. Door de keuze van de ligging en door de omvang van de waterlichamen, wordt de opgave in de stroomgebiedbeheerplannen onderschat. Problemen met de stoffen zijn er vooral in de kleinere wateren en bij drinkwaterwinningen.

De Atlas Bestrijdingsmiddelen in Oppervlaktewater (www.bestrijdingsmiddelenatlas.nl). geeft een aanvullend beeld ten opzichte van de stroomgebiedbeheerplannen voor kleine wateren, die veelal niet als waterlichaam voor de Kaderrichtlijn Water zijn aangewezen

door provincies. Op ongeveer de helft van de meetlocaties van dit landelijk meetnet worden de normen voor minimaal één gewasbeschermingsmiddel overschreden. De meeste normoverschrijdingen vinden plaats in gebieden met veel glastuinbouw.

In 80% van de oppervlaktewaterwinningen (inclusief oevergrondwaterwinningen) worden normen voor gewasbeschermingsmiddelen overschreden en in de overige 20% de norm wordt de norm benaderd [5]. Voor grondwaterwinningen geldt dat ca. 50 winningen een (dreigend) probleem kennen, waarbij bij 25 grondwaterwinningen normen in de winputten worden overschreden en bij ongeveer 25 grondwaterwinningen waardes worden gemeten van meer dan 75% van de norm.

Dankzij wetgeving voor gewasbescherming in het verleden is de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater verbeterd. Met de Nota Gezonde Groei, Duurzame Oogst [19] is het streven gericht op 50% minder overschrijdingen van doelen in 2018 en 95% minder overschrijding in 2023 voor oppervlaktewater voor drinkwater bereiding en 90% in overig oppervlaktewater. Net als bij nutriënten is de urgentie om het bestaande beleid goed uit te voeren, de toegezegde gebiedsgerichte maatregelen te effectueren, het effect daarvan te volgen en zo nodig bij te sturen.

Combinatie van maatregelen
De huidige maatregelen bestaan uit een combinatie van landelijke en gebiedsgerichte maatregelen. Landelijke maatregelen vloeien veelal voort uit Europese verplichtingen. Als maatregelen in de Nota Gezonde Groei, Duurzame Oogst zijn onder meer aanvullende driftreductietechnieken, teeltvrije zones, zuiveringstechnieken glastuinbouw, verbod op bepaalde niet landbouw toepassingen en emissiereductieplannen voor normoverschrijdende gewasbeschermingsmiddelen opgenomen. Aanvullend bevat het Activiteitenbesluit regels voor agrariërs om verontreiniging van oppervlaktewater terug te dringen.

Daarnaast worden er afspraken gemaakt met diverse partijen en vastgelegd in Green Deals. Voor gewasbeschermingsmiddelen is het project Train Operators to Promote management Practices & Sustainability (TOPPS [20]) een voorbeeld van een initiatief in de keten. Aanvullende gebiedsgerichte maatregelen maken onderdeel uit van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (www.agrarischwaterbeheer.nl).

Op 1 januari 2018 moeten glastuinbouwbedrijven die afvalwater met gewasbeschermingsmiddelen lozen op oppervlaktewater of riolering beschikken over een functionerende zuiveringsinstallatie. De betaalbaarheid wordt verbeterd door:
- collectieve installaties of aanpassing van riool/afvalwaterzuiveringsinstallaties te faciliteren met de mogelijkheid om waar nodig meer tijd te krijgen voor het voldoen aan de zuiveringsverplichting, met een maximum van drie jaar.
- onderzoek te doen naar de mogelijkheid om kosten voor collectieve installaties en aanpassing van de riool/afvalwaterzuiveringsinstallatie door te berekenen aan de vervuiler,
- voor kleine glastuinbouwbedrijven de kosten drastisch te verlagen via innovaties, zoals een mobiele zuivering. Daarnaast wordt afgewogen of deze categorie de mogelijkheid wordt gegeven om meer tijd te krijgen voor de invoering, met een maximum van drie jaar,
- mogelijkheden voor de inzet van financiële instrumenten na te gaan.

De uitvoering van de afspraken wordt gemonitord via het Platform Duurzame Glastuinbouw en twee keer per jaar via een bestuurlijk overleg.

Bij structurele overschrijdingen wordt in overleg met de toelatingshouder van de desbetreffende actieve stof vastgesteld op welke wijze het gebruik zo kan worden aangescherpt, dat de toelating kan worden behouden. Producenten van en handelaren in gewasbeschermingsmiddelen hebben in overleg met de georganiseerde land- en tuinbouw o.a. initiatieven ontplooid om emissies van erven te voorkomen en gebruiksvoorschriften robuuster te maken. In overleg met betrokkenen wordt bezien of aanpassing van regels voor het toepassen van gewasbeschermingsmiddelen in het Besluit Activiteiten Leefomgeving nodig is.

Voor drinkwaterwinningen wordt in de Beleidsnota Drinkwater aangegeven dat aanpak van problemen in het oppervlaktewater primair plaatsvindt in het kader van de Nota Gezonde Groei, Duurzame Oogst. Voor grondwater voert RIVM een verkenning uit naar problemen met grondwaterwinningen en mogelijke oplossingsrichtingen. Deze wordt eind 2015 afgerond. Aanbevelingen richten zich zowel op maatregelen die op korte termijn effectief zijn en eventueel benodigde beleidswijzigingen. Een van de maatregelen is een early warningsysteem. Nadere uitwerking hiervan heeft als doel beter zicht te bieden op de trends in de kwaliteit van grondwaterwinningen. Voor emissies van gewasbeschermingsmiddelen wordt een specifieke bestrijdingsmiddelenatlas voor grondwater ontwikkeld waarin de monitoringsgegevens van de provincies en drinkwaterbedrijven worden opgenomen.

In 2018 is een tussenevaluatie gepland van het beleid. Hierbij worden de resultaten van de verschillende acties uit de Nota Gezonde Groei, Duurzame Oogst in samenhang bekeken. Voor grondwaterwinningen voor de drinkwaterbereiding worden de aanbevelingen van de verkenning van het RIVM hierbij betrokken. Zo nodig wordt besloten tot aanvulling of aanscherping van het beleid.

Taakverdeling en financiering
De verantwoordelijkheid voor de landelijke maatregelen ligt bij de ministeries van Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu. Het ministerie van Economische Zaken is eerstverantwoordelijke voor de tussenevaluatie van het beleid inzake de gewasbeschermingsmiddelen. Eventueel aanvullende landelijke maatregelen die voortvloeien uit de evaluatie zijn voor rekening van de agrarische sector. Eventuele aanvullende landelijke maatregelen vragen om een politiek besluit.

De verantwoordelijkheid voor aanvullende gebiedsgerichte maatregelen ligt bij de agrarische sector. Bij de concretisering van de gebiedsgerichte maatregelen leveren zij een eigen bijdrage en maken gebruik van middelen van waterschappen en provincies.

Indien toelating van een middel structureel leidt tot normoverschrijding hebben producenten de taak om emissiereductieplannen op te stellen.

De provincies hebben de bevoegdheid om maatregelen te treffen bij specifieke gebieden, zoals drinkwaterwinningen en Natura 2000. De gebiedsdossiers voor drinkwaterwinningen vormen een geschikt kader om in overleg met betrokkenen gebiedsgerichte maatregelen af te spreken. Door beperkingen in het gebruik te eisen, komen de kosten primair bij de vervuiler te liggen.

Bekende stoffen – overige stoffen

Opgave en urgentie

In stroomgebiedbeheerplannen 2016 – 2021 is een overzicht gegeven van de toestand van bekende probleemstoffen. De stoffen die het meest niet voldoen aan de doelen voor oppervlaktewaterlichamen zijn de metalen uranium (89%[8]), seleen (62%), zink (43%), kobalt (41%). De metalen kwik en nikkel zijn als prioritaire stof aangewezen en voldoen niet in ongeveer 20% van de beoordeelde waterlichamen. Ook vormen PAK's (polyaromatische koolwaterstoffen) nog steeds een probleem. Fluorantheen en benzo(a)antraceen voldoen niet in bijna de helft van de beoordeelde waterlichamen en een groep prioritaire PAK's voldoet ook niet in ongeveer 20% van de beoordeelde waterlichamen. Tot slot voldoet het aangroeiwerende middel TBT (tributyltin) niet in 21% van de beoordeelde waterlichamen.

Van PAK's en TBT zijn de negatieve effecten bekend. Paling uit de grote wateren mag niet voor consumptie worden gevangen vanwege te hoge gehalten aan PAK's. Voor metalen is minder goed aan te geven wat de gevolgen zijn voor mens en ecosysteem. Van deze stoffen is veelal sprake van afnemende trends in de nationale belasting en een relatief groot deel is afkomstig uit het buitenland.

Naast stoffen die in beeld zijn via de Kaderrichtlijn Water, zijn er stoffen die veelal aan waterkwaliteitsdoelen voldoen, maar waarvan iedere lozing in oppervlaktewater voor mens en milieu zeer ongewenst is. Deze zogenaamde 'zeer zorgwekkende stoffen' worden in vier categorieën onderscheiden: stoffen kunnen kankerverwekkend zijn, ophopen in het milieu, niet of slecht afbreekbaar zijn, erfelijke schade veroorzaken of schadelijk zijn voor de voortplanting.

Tot slot is er in toenemende mate een probleem met de chloride concentratie. Dit heeft te maken met een lagere beschikbaarheid van water in de zomermaanden, waardoor verzilting toeneemt.

Combinatie van maatregelen

Veel van de stoffen komen via slijtage van veelvoorkomende producten (zoals autobanden, kleding en verfstoffen) en atmosferische depositie in het water terecht of worden nageleverd door onderwaterbodems. Hiervoor is het moeilijk maatregelen te realiseren. Voor kwik worden wereldwijde afspraken gemaakt om de emissies door atmosferische depositie te verminderen. Toepassing van TBT is reeds verboden, maar de stof is nog wel in het milieu aanwezig. Ook voor PAK's geldt dat lozingen sterk zijn teruggebracht. Puntlozingen van dergelijke stoffen zijn via vergunningen veelal goed gereguleerd. Rijkswaterstaat start een actie om de door hen afgegeven vergunningen na te lopen om te controleren of overal de Best Beschikbare Techniek wordt toegepast.

Diffuse belasting via onderwaterbodems wordt verminderd door regulier baggeren en waterbodemsanering. De aanpak van oude bodemverontreinigingen vindt plaats onder het Convenant Bodembescherming, maar verdient ook aandacht in gebiedsdossiers, om

[8] Dit is het percentage oppervlaktewaterlichamen waarvoor een oordeel beschikbaar is. Dit varieert van een kwart (uranium) tot bijna alle waterlichamen. In principe betekent afwezigheid van een oordeel, dat de waterbeheerder de stof als niet relevant beoordeeld voor een waterlichaam (bijvoorbeeld omdat er geen puntlozingen of andere significante bronnen zijn).

te voorkomen dat drinkwaterwinningen hierdoor aangetast raken. Nikkel komt voor een belangrijk deel in het water door uit- en afspoeling in agrarisch gebied.

Vanwege deze ernstige gevaareigenschappen vragen de 'zeer zorgwekkende stoffen' om een preventieve aanpak om te voorkomen dat deze stoffen in de leefomgeving terecht komen. De groep heeft extra aandacht gekregen in het NWP-2. In 2016 komen nieuwe 'BBT documenten' (beschrijving van de Best Beschikbare Technieken die via vergunningverlening worden opgelegd aan bedrijven) voor het Handboek Emissies en de Algemene BeoordelingsMethodiek Stoffen en preparaten (ABM) gereed, met als doel de lozing van de 'zeer zorgwekkende stoffen' zoveel mogelijk te reduceren.

Maatregelen in het kader van de verzilting worden primair opgepakt onder de Deltabeslissing zoetwaterstrategie [21].

Taakverdeling en financiering
De rijksoverheid heeft een taak om op Europees niveau zich in te zetten om emissies terug te brengen. Vergunningverleners dienen te bewaken dat de voortschrijdende verbetering van de Best Beschikbare Technieken worden doorgevoerd in productieprocessen; hier ligt uiteraard ook een taak bij de sector. Daarnaast dienen restlozingen te worden geminimaliseerd, indien puntlozingen een significante bijdrage leveren. Om dit te kunnen beoordelen dienen waterbeheerders voor probleemstoffen een goed overzicht te hebben van de belasting. De globale informatie van de stroomgebiedbeheerplannen kan hierbij als vertrekpunt worden gebruikt. De agrarische sector dient een aanvullende inspanning te leveren om de belasting met betrekking tot nikkel terug te brengen.

Nieuwe stoffen - geneesmiddelen

Opgave en urgentie
In stroomgebiedbeheerplannen 2016 – 2021 is geen informatie opgenomen over de toestand en de belasting voor (resten van) geneesmiddelen. Deze stoffen zijn niet genormeerd en worden beperkt gemeten. Onder de Richtlijn prioritaire stoffen zijn recentelijk een drietal geneesmiddelen opgenomen, die nu op verschillende plaatsten in Europa gemeten worden. Er is een aantal studies bekend met effecten op het ecosysteem. Daarnaast baart toenemende resistentie voor antibiotica zorgen. De urgentie is vooralsnog vooral gebaseerd op het voorzorgprincipe.

Nieuwe, opkomende stoffen (waaronder geneesmiddelen) vormen een groeiende bedreiging voor de veiligstelling van de drinkwatervoorziening [5]. Deze stoffen worden in toenemende concentraties aangetroffen in het oppervlaktewater en in mindere mate in het grondwater. Stoffen overschrijden soms de signaleringswaarde (waardoor de stof nader op risico's voor de drinkwatervoorziening moet worden onderzocht) of worden rond die waarde gevonden bij alle oppervlaktewater- en oevergrondwaterwinningen en ook al bij 11 grondwaterwinningen [12].

Combinatie van maatregelen
Voor geneesmiddelen wordt een ketenaanpak gehanteerd, waarmee maatregelen worden geïdentificeerd en voorbereid over de verschillende fasen van de geneesmiddelenketen heen. Er wordt gewerkt aan de hand van drie sporen: 1. Joint fact finding, 2. No regret maatregelen, 3. Internationale samenwerking.
Ad 1: Bij Joint fact finding wordt gezamenlijk gewerkt aan het op wetenschappelijk verantwoorde wijze in beeld krijgen van de opgave en de effectiviteit van maatregelen. Dit

spoor is erop gericht om met de betrokken partijen tot een gedeelde aanpak van de belangrijkste emissieroutes te komen.
Ad 2: Waar het eerste spoor een grondige voorbereiding met veel partijen vergt en daarom een langere tijdsspanne omvat, is het tweede spoor erop gericht om op korte termijn vaart te maken met maatregelen die hoe dan ook zinvol zijn om emissies te verminderen. Een voorbeeld hiervan is de inzameling van ongebruikte geneesmiddelen.
Ad 3: Bepaalde onderdelen van de geneesmiddelenketen zijn internationaal georganiseerd, zoals de toelatingsprocedures die in Europees verband vastgesteld worden. Internationale samenwerking (zowel Europees als bilateraal) is daarom van belang.

Op de korte termijn zijn maatregelen voorzien op het gebied van waterzuivering, de inzameling van ongebruikte geneesmiddelen en de afbreekbaarheid van röntgencontrastmiddelen. Ook zal bekeken worden of het mogelijk is om alternatieven in beeld te krijgen voor geneesmiddelen met een hoge milieu-impact.

Voor de winningen voor drinkwaterbereiding wordt monitoring en risicobeoordeling van nieuwe stoffen geregeld in het eind 2015 in werking tredend protocol voor monitoring en toetsing drinkwaterbronnen KRW. Monitoring, risicobeoordeling en signalering van nieuwe stoffen vindt plaats via de gebiedsdossiers voor drinkwaterwinningen. Voor maatregelen wordt voor het overgrote deel meegelift met de hiervoor geschetste ketenaanpak. Tevens worden maatregelen verkend om gericht concrete probleemstoffen en -situaties bij drinkwaterwinningen aan te pakken.

Taakverdeling en financiering
Om de ketenaanpak als geheel tot een succes te maken is de bijdrage van partijen uit iedere fase van de keten (van de farmaceutische sector tot en met de zorg- en watersector) van groot belang. Steeds meer partijen melden zich vanuit de wens om een bijdrage te leveren aan het verminderen van de problematiek. Zo hebben de Unie van Waterschappen en VEWIN extra mankracht aangeboden, waarmee de joint fact finding een extra impuls zal krijgen. Ook zijn er regionale initiatieven, waarbij gekeken zal worden hoe synergie bereikt kan worden tussen de regionale en de landelijke inspanningen. Het rijk nodigt met name ook de zorgsector uit om in eerdere fases van de keten maatregelen te nemen om verspreiding van resten van geneesmiddelen en antibioticaresistentie te verminderen.

In de periode tot 2017 wordt onderzocht welke maatregelen het meest effectief zullen zijn. De aanpak moet in 2018 tot een uitvoeringsprogramma leiden. Parallel hieraan worden nu al proefprojecten en no negret maatregelen gestimuleerd, gefaciliteerd en in uitvoering genomen. De verantwoordelijkheden en de financiering zijn afhankelijk van de vraag waar in de keten wordt ingegrepen. Deze onderdelen worden medio 2017 nader uitgewerkt.

Een deel van de oplossing voor de aanpak van geneesmiddelen en andere nieuwe en bestaande chemische stoffen moet komen van de Europese Commissie. Zij hebben een belangrijke rol bij de toelating van stoffen en het bronbeleid. Voor een deel loopt dit via de Europese REACH verordening. De Europese Commissie heeft voor 2016 een strategie toegezegd om te bewerkstelligen dat er minder resten van geneesmiddelen in het water terecht komen. Nederland dringt aan op een heldere positie van de Europese Commissie. Daarnaast is coherentie tussen Europese regelgeving van belang [22]: waterkwaliteit in relatie tot bijvoorbeeld natuurdoelen, de grondstof voor drinkwater, mariene doelen,

hoogwaterbescherming en hergebruik. Met het REFIT project werkt Nederland hier samen met andere landen aan, waarbij ook gestreefd wordt naar verbetering van de uitvoerbaarheid van regelgeving.

Nieuwe stoffen – (micro)plastics

Opgave en urgentie

Microplastics komen met name in het oppervlaktewater doordat kunststof zwerfvuil dat al in het milieu aanwezig is, tot steeds kleinere deeltjes verbrokkelt en door emissies van microplastics naar water vanuit bronnen op het land. Over de milieueffecten van microplastics in het oppervlaktewater is nog weinig bekend, maar er zijn aanwijzingen van potentiële risico's voor dieren en voor overdracht binnen de voedselketen. Internationaal groeit het besef van het probleem van plastics en ander zwerfvuil in water. De urgentie is vooralsnog vooral gebaseerd op het voorzorgprincipe.

In de stroomgebiedbeheerplannen 2016 – 2021 is geen informatie opgenomen over de toestand en de belasting voor (micro)plastics, nanodeeltjes en andere nieuwe stoffen. Deze stoffen zijn niet genormeerd en worden niet systematisch gemeten. Wel is in de stroomgebiedbeheerplannen een beleidsopgave opgenomen om zwerfvuil terug te dringen.

In het kader van de implementatie van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie heeft het kabinet beschreven dat de goede milieutoestand voor zwerfvuil op en langs de Noordzee wordt bereikt als de eigenschappen en hoeveelheden van zwerfvuil op zee – met inbegrip van afbraakproducten zoals kleine plastic deeltjes en microplastics – geen schade veroorzaken aan het mariene milieu, met inbegrip van de kust. Uit de gebruikte monitoringinstrumenten is afgeleid dat problematiek groot is en niet afneemt (250-500 stuks afval per 100 meter strand; 58% van de vogels heeft meer plastic in de maag dan de streefwaarde). Op basis van monitoringresultaten kan worden afgeleid dat 30% van het afval van het land komt en 26% van onbekende of meervoudige bronnen. Afstroom via rivieren levert daarbij een significante bijdrage als 'transportas' [23].

Met de beschikbare onderzoeksresultaten is het gedeeltelijk mogelijk om een relatie te leggen tussen de herkomst en het gebruik van plastic delen. De resultaten van onderzoek naar microplastics in rioolwaterzuiveringsinstallaties en in het effluent maken zichtbaar dat huishoudens via deze routes belangrijk bijdragen aan de belasting met plastic. Een verkennende inventarisatie geeft meer inzicht in bronnen op het land [23]. Bronnen zijn wijd verspreid over meerdere sectoren. De primaire bronnen van microplastics lijken over het algemeen minder omvangrijk te zijn dan de secundaire bronnen van microplastics. Voorbeelden van primaire bronnen zijn toevoegde microplastics aan cosmetica, schurende reinigingsmiddelen en verf, lak en kleurstoffen. Voorbeelden van secundaire bronnen zijn het afbreken en slijten van plastic zwerfvuil, vezels van kleding, autobanden en, specifiek als bron op zee, de beschermende bundels kunststof draden aan visnetten ('pluis').

Combinatie van maatregelen

Nederland is al volop bezig met het uitbannen van zwerfvuil en het bevorderen van een circulaire economie. In het programma van maatregelen voor de Kaderrichtlijn Mariene Strategie is daarop aangevuld. Vertrekpunt daarbij is de keten die vast zit aan de top 10 van meest gevonden (plastic) items op het strand, met inbegrip van afbraakproducten zoals microplastics.

Voor het pakket van maatregelen aanvullend op vigerend beleid[9] kiest het kabinet voor het terugdringen van zwerfvuil door bronaanpak en bewustwording, en daarnaast voor de aanpak van specifieke emissies van microplastics vanuit landbronnen. Vanuit het principe dat belangen van economie en milieu goed kunnen samengaan en dat dit kansen biedt voor de private sector, staat het kabinet het concept van de 'groene groei' voor [24]. Daarbij past op duurzaamheid gerichte productontwikkeling en duurzamer en efficienter gebruik van vooral kunststoffen, en het faciliteren van koplopers in markt en maatschappij (in plaats van sturen op geboden en verboden alleen).

Aanvullende maatregelen hebben betrekking op het sluiten van Green Deals met scheepvaart-, visserij- en strandrecreatiesectoren over voorkomen, afgifte en verwerking van afval, het terugdingen van het gebruik van ballonnen, terugdringen van afval in de stroomgebieden en een Europese aanpak van terugdringen van microplastics, waaronder een verbod van gebruik in cosmetica en schurende reinigingsmiddelen. Internationale samenwerking en afstemming rondom het terugdringen van zwerfvuil in zee vindt plaats in het kader van het OSPAR-Marine Litter Action Plan. Daarnaast staat de problematiek van zwerfvuil op de agenda van internationale rivierencommissies.

Een ander speerpunt is de uitbreiding van het 'Schone Maas' project naar de stroomgebieden van de Rijn, Schelde en Eems. Bij dit initiatief werken Rijkswaterstaat, waterschappen, provincies, gemeenten, terreinbeheerders, bedrijven, ngo's en lokale initiatiefnemers samen om na hoog water de rivieroevers schoon te maken. Deze acties vormen de basis voor samenwerking op het gebied van bewustwording, monitoring, beheer en handhaving.

Op het gebied van het terugdringen van microplastics in het (mariene) milieu wordt het draagvlak verkend voor een gemeenschappelijke aanpak binnen Europa. Aan het einde van 2015 organiseert het ministerie van Infrastructuur en Milieu in samenwerking met OSPAR een conferentie voor lidstaten en stakeholders over mogelijke maatregelen om emissies van microplastics in de keten (van bron tot gebruik tot zuivering) terug te dringen. Het doel is om conclusies te trekken over het vervolgtraject voor het treffen van maatregelen die samen met de betrokken partijen de komende jaren kunnen worden uitgewerkt. Europese regelgeving en een Europees verbod op plastic microbeads in cosmetica en detergenten- is één van de elementen waarnaar gekeken wordt.

Taakverdeling en financiering
Het ministerie van Infrastructuur en Milieu draagt in internationaal verband bij aan het ontwikkelen en toepassen van gemeenschappelijke indicatoren om trends te volgen en de problematiek in kaart te brengen: beach litter monitoring, plastic in magen van aangespoelde noordse stormvogels en een nieuw te ontwikkelen indicator voor afval dat op de zeebodem ligt[10].

[9] Zoals het programma Van Afval naar Grondstof, beleid ten aanzien van plastic tassen en drankverpakkingen, Landelijke aanpak zwerfafval, vrijwillige vermindering van gebruik van microplastics in cosmeticaproducten.
[10] Onder meer in het Interreg 2- SEAS project MICRO worden de aanwezigheid van microplastics in de zuidelijke Noordzee en de mogelijke schade aan organismen onderzocht. In samenwerking met de internationale Rijncommissie en Maascommissie, wordt kennis opgebouwd over de hoeveelheid zwerfvuil (waaronder microplastics) die via de rivieren naar zee stroomt. Op nationaal niveau hebben de effecten van nanoplastics op de veiligheid van voedsel uit zee de aandacht.

Waterbeheerders werken samen aan het in beeld krijgen van de hoeveelheid zwerfafval in hun wateren. Daarvoor is een meetstrategie nodig en standaarden om zwerfafval en microplastics te meten. Vervolgens wordt samen met gemeenten en partijen in de samenleving gewerkt aan bewustwording, voorkomen en schoonmaken. Dit gebeurt vanuit bestaande initiatieven waarvoor reeds financiën beschikbaar zijn. De beschreven activiteiten door het rijk worden gefinancierd uit het implementatiebudget voor de Kaderrichtlijn Mariene Strategie.

Nader overleg tussen Rijk en waterbeheerders is nodig omtrent mogelijke maatregelen ter voorkomen van microplastics en verdere onderzoeksprogrammering.

Nieuwe stoffen – overige stoffen

Opgave en urgentie

Naast de (resten van) geneesmiddelen en (micro)plastics zijn er vele andere nieuwe, opkomende stoffen. Veelal is de omvang van het probleem nog niet goed in beeld. Dit is een belangrijk deel van de opgave. Daarnaast gaat het hier om milieuvreemde stoffen, waarbij het streven op voorhand is om verliezen naar het milieu te minimaliseren.

Combinatie van maatregelen

Het recente voorval met pyrazool, waardoor de inname van oppervlaktewater voor de bereiding van drinkwater moest worden gestopt, maakt duidelijk dat het instrumentarium om problemen te voorkomen of daadwerkelijk aan te pakken voor stoffen die nog niet genormeerd zijn nadere aandacht behoeft.

Er is meer aandacht nodig om de omvang van de problematiek scherp te krijgen en zo mogelijke oplossingsrichtingen in beeld te brengen. Als eerste stap gaat een werkgroep de structurele monitoring van opkomende stoffen opzetten. Ook wordt een structurele, preventieve aanpak van nieuwe of opkomende stoffen verkend. Uitgangspunt is een ketenaanpak met aandacht voor het brongerichte- en emissie spoor. De werkwijze met een ketenaanpak zoals beschreven bij het onderdeel geneesmiddelen kan model staan voor de aanpak van andere nieuwe opkomende stoffen.

Taakverdeling en financiering

Het rijk werkt in de werkgroep samen met waterbeheerders, drinkwaterbedrijven en onderzoeksinstellingen. De relevante sectoren worden ook in dit proces betrokken.

Relatie met andere beleidsvelden

De problematiek die hierboven is beschreven voor verschillende onderwerpen kan niet los gezien worden van andere beleidsvelden dan de waterkwaliteit. Zo is er een relatie met waterveiligheid als het gaat om de inrichtingsmaatregelen. Gelukkig werken oplossingen (‘ruimte voor de rivier’) in veel gevallen voor beide beleidsvelden in de zelfde richting. Er is samenhang tussen waterkwaliteit en de beschikbaar van schoon zoet water. Bij lage afvoeren nemen concentraties van chemische stoffen en de temperatuur van water toe, gebruik van schaars water kan leiden tot verdroging en een tekort aan water kan leiden tot verzilting. Aan de andere kant kan een toename van buien leiden tot meer overstorten van het rioolsysteem en daarmee piekbelasting op het oppervlaktewater. Al deze zaken worden in de toekomst mogelijk nog actueler, wanneer de hydrologie door klimaatverandering wijzigt.

Naast samenhang tussen de wateropgaven is er ook een samenhang tussen de opgave voor het water- en het bodemsysteem. In het traject STRONG is aandacht voor zoetwater voorraden in het grondwater op lange termijn. Bij de samenhang tussen de wateropgaven en de samenhang tussen het water- en het bodemsysteem komt nadrukkelijk het ruimtelijk beleid naar voren. Dit heeft een relatie met de nadere uitwerking van regelgeving onder de Omgevingswet. In ieder geval vergt het nauwkeurige analyse en een set maatregelen die optimaal is gezien vanuit de verschillende beleidsvelden.

Uit het bovenstaande komt de vraag boven of er speciale eisen gesteld moeten worden aan het landgebruik nabij gebieden met een bijzondere natuurwaarde en drinkwaterwinningen. Veel van de genoemde stofgroepen leveren problemen op bij de drinkwaterwinning. Met het instrument gebiedsdossiers worden de problemen lokaal in beeld gebracht en worden maatwerkoplossingen voorgesteld. De doorwerking van deze maatregelen verdient nadere aandacht, bijvoorbeeld in het in 2016 op te stellen protocol gebiedsdossiers en door agendering van gebiedsdossiers bij de Regionaal Bestuurlijke Overleggen. Belangrijk is de samenwerkingsovereenkomst tussen Vitens en de provincie Gelderland gericht op het veiligstelling van de drinkwaterwinning, nu en in de toekomst. Dit kan als voorbeeldfunctie dienen en op andere plekken navolging krijgen. Daarnaast is in de Delta-aanpak gestreefd naar integratie met de overlappende afspraken van de Uitvoeringsagenda die voortvloeit uit de Drinkwaternota.

Om te voorkomen dat de keuze van de onderwerpen alleen leidt tot 'sectorale' maatregelen, wordt in het vervolg ook aandacht geschonken aan overige, sectorspecifieke maatregelen. Dat biedt tevens de mogelijkheid om combinatiemogelijkheden bij de aanpak van verschillende stoffen in beeld te brengen, zoals bijvoorbeeld beoogd in het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (waar het gaat over nutriënten én gewasbeschermingsmiddelen).

Tabel wat-wie-wanneer

Deze tabel 'wat-wie-wanneer' bevat concrete maatregelen waar de Delta-aanpak op stuurt. Lopende trajecten blijven zelf verantwoordelijk voor hun eigen traject en blijven hun eigen bestuurlijke aansturing houden. Niet alle acties uit de lopende trajecten worden dus opgenomen. De Delta-aanpak, onder bestuurlijke aansturing van de Stuurgroep Water en 'voorportaal' BPZ, stuurt op de 'overlap': de opgaven en maatregelen de aanvullend op onder andere de stroomgebiedbeheerplannen nodig zijn en extra aandacht behoeven om de ambities van de Delta-aanpak te halen. In de tekst zijn deze opgaven en de maatregelen in grote lijnen uitgewerkt, de concrete actietabel bevat de maatregelen.

Om de tabel en de aansturing overzichtelijk te houden zijn de volgende handvatten toegepast bij de keuze welke maatregelen wel en niet in de tabel staan:

- Pakketten van maatregelen en acties worden geclusterd opgenomen. Dus niet alle acties (van bijvoorbeeld de nota gewasbeschermingsmiddelen) en alle maatregelen (van bijvoorbeeld het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer) worden afzonderlijk genoemd. Alleen als het meerwaarde heeft zijn de specifieke acties en maatregelen opgenomen, bijvoorbeeld als er grote problemen of kansen ontstaan bij de realisatie.
- Ook voor regionale maatregelenpakketten geldt dat ze geclusterd worden opgenomen. Alleen als het meerwaarde heeft zijn specifieke acties en maatregelen opgenomen, bijvoorbeeld als er grote leereffecten voor andere partijen zijn.

- Als het uitvoeren en implementeren van acties en maatregelen tot de gewone werkzaamheden (going concern) van partijen behoort dan staan ze niet in de tabel.
- Ook belangrijke internationale (Europese) acties zijn opgenomen, ook al is de sturingsmogelijkheid soms beperkt.
- …

Aangegeven is 'wat' de actie is, 'wie' daarmee aan de slag gaan en 'wie' (onderstreept) primair op de voortgang kan worden aangesproken en 'wanneer' het product is opgeleverd. De categorieën zijn:

A. Nutriënten
B. Gewasbeschermingsmiddelen
C. Geneesmiddelen
D. (Micro)plastics
E. Sectorspecifieke- en overige onderwerpen

De actietabel is een eerste versie en nog in wording. Tot juni van dit jaar wordt de tabel samen met alle betrokkenen verder aangevuld en aangescherpt. Op basis van analyses en monitoring wordt de tabel daarna waar nodig verder aangevuld.

A. Nutriënten

Wat	Wie	Wanneer
1. Regie bij de besteding POP3 middelen	Provincies	2016–2020
2. Optimaliseren samenwerking bij handhaving naleving regels in agrarische sector	EZ/IenM, Unie van Waterschappen, NVWA, ILenT	3e kw 2016
3. Optimalisatie verwerkingsprocedé en uniformering eisen aan effluentlozingen vanuit mestverwerkingsinstallaties	Waterschappen, RWS, sector en industrie	2e kw 2016
4. Vaststellen locaties mestverwerkingsinstallaties	Bevoegd gezag, agrarische sector	3e kw 2016
5. Optimale mestvalorisatie binnen een circulaire economie **[16]**	VNO-NCW	2025
6. Bij Evaluatie Mestwetgeving ook rekening houden met doelen KRW, waaronder drinkwaterwinningen	EZ /IenM	2016
7. Afronding onderzoek aanpak problemen vermesting bij 40 grondwaterwinningen voor drinkwater	EZ, IenM, IPO, drinkwatersector, LTO, onderzoeksinstituten	Medio 2016
8. Bepalen maatregelen aanpak problemen vermesting bij grondwaterwinningen voor drinkwater (in kader van evaluatie mestwetgeving)	EZ, IenM, drinkwatersector, provincies, LTO	2016
9. Vaststelling locaties en omvang knelpunten prioritaire aanpak overschot nutriënten in water t.b.v. DAW maatregelen	Waterbeheerders, agrarische sector	2e kw 2016
10. Vervolg op Ketenakkoord Fosfaatkringloop, ook voor stikstof	Rijk / Nutriënten platform	
11. Aanpassing Europese regelgeving bewerkte mestproducten (afval wordt grondstof)	EZ /IenM	2017
…		
…		

B. Gewasbeschermingsmiddelen

Wat	Wie	Wanneer
1. Uitvoering nota Gezonde Groei, Duurzame Oogst	IenM, EZ, sector, waterbeheerders	2023
- Zuiveringsplicht glastuinbouw	IenM, EZ, sector	1-1-2018
- Opstellen Emissiereductieplannen voor stoffen die waterkwaliteitsnormen overschrijden	Toelatingshouders en waterbeheerders	In uitvoering, gefaseerde aanpak
- Verbreding teeltvrije zones bij overschrijding waterkwaliteitsdoelen (Activiteitenbesluit)	Sector en Rijk	2018
- Verhoging driftreductie van 50 tot 75%	IenM	2017
- Verbod gebruik op verhardingen	IenM	maart 2016
- Verbod gebruik op niet-verhardingen buiten de landbouw	IenM	november 2017
- Green Deals Gewasbescherming Recreatie / Sportterreinen	Sector	In uitvoering (getekend okt 2015)
- Evaluatie Mestwetgeving	EZ en IenM	2016
- Tussenevaluatie nota "Gezonde Groei, Duurzame Oogst"	EZ en IenM	2018
- Eindevaluatie nota "Gezonde Groei, Duurzame Oogst"	EZ en IenM	2021
2. Quick Scan drinkwaterbronnen	IenM	
- Afronding onderzoek / quick-scan aanpak gewasbeschermingsmiddelen bij 50 grondwaterwinningen voor drinkwater	IenM, EZ, IPO, UvW, VNG, VEWIN, LTO	Medio 2016
- Bepalen maatregelen aanpak problemen gewasbeschermingsmiddelen bij grondwaterwinningen voor drinkwater (quick wins of mogelijk meer structureel in kader van tussenevaluatie 2e nota duurzame gewasbescherming)	IenM, EZ, IPO, UvW, VNG, VEWIN, LTO	2016 2018 bij tussenevaluatie
- Bestrijdingsmiddelenatlas voor grondwater	EZ en IenM	
3. Uitvoering sectorplannen		
- LTO Actieplan Schoner, Groener, Beter	LTO, i.s.m. Nefyto	2015-2020
- Nefyto Actieplan (waaronder Train Operators to Promote Best Practices and Sustainability (TOPPS))	Nefyto	
4. Uitvoering regionale projecten		
- Schoon Water Zeeland [25]	Waterschap Scheldestromen, provincie Zeeland, Vereniging van Zeeuwse Gemeenten, ZLTO en Evides Waterbedrijf	
- Schoon Water Brabant [26]	Provincie Noord-Brabant, drinkwaterbedrijf Brabant Water, ZLTO, stichting Duinboeren en de Brabantse waterschappen	
…		
…		

C. Geneesmiddelen

Wat	Wie	Wanneer
1. Uitvoeringsprogramma medicijnen en diergeneesmiddelen	IenM	2018
2. Stimuleren medicijngebruik op maat	NEFARMA	continu
3. Maatschappelijke opgave resten van geneesmiddelen in beeld brengen d.m.v. Duidingsrapport	RIVM	Eindrapportage december 2016
4. Mogelijke maatregelen in beeld brengen dmv. subwerkgroepen	IenM	Juni 2016
5. Effectiviteit en prioritering maatregelen in beeld	IenM	December 2016
6. Aandringen bij EC op spoedig gereedkomen van de Europese geneesmiddelenstrategie	IenM	continu
7. Geneesmiddelen op de agenda bij EU waterdirecteurenbijeenkomst Amsterdam	IenM	Mei 2016
8. Delen milieu-informatie medicijnen	NEFARMA	continu
9. Onderzoeken of afbreekbaarheid röntgencontrastmiddelen kan worden meegewogen in inkoopbeleid ziekenhuizen	IenM	December 2016
10. Faciliteren gesprek VNG-KNMP gericht op betere inzameling ongebruikte geneesmiddelen	VWS/IenM	Juni 2016
11. Vaststelling uitvoeringsplan en financiële arrangementen voor maatregelen	IenM	December 2017
12. Hotspots per waterschap in beeld	UvW	
13. Besluitvorming aanvullende zuivering	UvW	
…		
…		

D. Microplastics

Wat	Wie	Wanneer
1. Vaststellen nationale maatregelen voor ketenaanpak van belangrijkste secundaire bronnen van microplastics	IenM (DGMI, DGRW,RWS) in afstemming met sectoren, ngo's, UvW, RVIM en andere onderzoeksinstituten	Medio 2016
2. Vaststellen OSPAR-maatregelen voor ketenaanpak primaire en secundaire bronnen van microplastics.	IenM (DGRW,DGMI, RWS) met andere landen in OSPAR-verband, in afstemming met sectoren, ngo's, UvW, RVIM en andere onderzoeksinstituten	2017
3. Mededeling EU-ketenaanpak primaire en secundaire bronnen van microplastics.	IenM (DGRW,DGMI, RWS) met andere landen in EU-verband, in afstemming met de sectoren, ngo's, UvW, RVIM	2017

	en andere onderzoeksinstituten	
4. Aanpassing EU-Ecodesign richtlijn t.b.v. verbod op microplastics in cosmetica	IenM (DGMI) met andere landen in EU-verband	2017
5. (EU) standaarden voor meten en monitoren van (micro) plastics in oppervlaktewater en voor puntlozingen; tevens emissieroutes naar oppervlaktewater in kaart brengen	IenM (DGRW, is oa STW, TRAMP project)	2018
6. Monitoringsstrategie microplastics in oppervlaktewater	RWS/waterschappen	2018
7. onderzoek naar gedrag microplastics op rwzi	STOWA	2017
8. Onderzoek naar effecten van microplastics op het aquatisch ecosysteem	IenM (DGRW)	2018
…		
…		

E. Sector-specifieke en overige maatregelen

Wat	Wie	Wanneer
1. Uitvoering Stroomgebied beheerplannen	IenM, EZ, sector, waterbeheerders	2021
- Voortgangsrapportage stroomgebiedbeheerplannen 2016–2021 naar Europese Commissie	IenM, EZ, sector, waterbeheerders	Dec 2018
- Evaluatie voorlopig maatregelpakket Kaderrichtlijn Water met aandacht voor kosten en baten	IenM, EZ, sector, waterbeheerders	2018-2019
- Totstandkoming stroomgebiedbeheerplannen 2022–2027	IenM, EZ, sector, waterbeheerders	2020-2021
2. Onderzoek Duurzame financiering Waterbeheer	IenM, IPO, VNG, UvW	
- Voortgang onderzoek naar financiële instrumenten melden aan Tweede Kamer	IenM, IPO, VNG, UvW	medio 2016
- Afronden onderzoek naar financiële instrumenten.	IenM, IPO, VNG, UvW	2017
3. Green Deal over het gebruik van onderwaterverf	HISWA	2016
4. Deltaplan Agrarisch Waterbeheer		
- afronding x projecten DAW in 2016	LTO i.s.m. waterschapen	2016
- afronding x projecten DAW in 2017	LTO i.s.m. waterschapen	2017
5. Maatregelen verzilting - Deltabeslissing zoetwaterstrategie	pm	
6. Bevorderen publieke bewustzijn waterkwaliteit	Natuurorganisaties, pm	
7. Communicatie over duurzaam, veilig en verantwoord gebruik van recreatiewater	HISWA pm	
8. Vervolgafspraken maken met buitenlandse partners voor aanpak probleemstoffen in grensoverschrijdende beken	Waterschappen, IenM	2017
9. Vaststellen bijgesteld protocol gebiedsdossiers drinkwaterwinningen	IenM, provincies, RWS, VNG, UvW	2016
10. Vaststellen aangepaste gebiedsdossiers drinkwaterwinningen + uitvoeringspro-	Provincies, RWS, drinkwaterbedrijven, gemeen-	2019

gramma's	ten	
11. Plan van aanpak gereed opzetten early warning systeem grondwaterwinningen voor drinkwater	Provincies, drinkwaterbedrijven	Medio 2016
12. Early warning systeem grondwaterwinningen voor drinkwater operationeel	Provincies, drinkwaterbedrijven	2020
13. Afronding aanpak oude bodemverontreinigingen die drinkwaterwinningen bedreigen (via 2 sporen: uitvoering Convenant Bodem en Ondergrond 2016-2020 en gebiedsdossiers)	Provincies, drinkwaterbedrijven, gemeenten , overig	2020 via Convenant 2020 e.v. via gebiedsdossiers
14. Specifieke maatregelen opkomende stoffen die drinkwaterwinningen bedreigen	RWS, provincies, drinkwaterbedrijven, waterschappen, IenM, internationaal	2016-2021
15. Vaststellen stappenplan n.a.v. pyrazoolaffaire	IenM, drinkwatersector, waterbeheerders, bedrijfsleven	Medio 2016
16. Vaststellen structurele aanpak n.a.v. pyrazool-affaire	IenM, drinkwatersector, waterbeheerders, bedrijfsleven	2016
17. Uitwerken betere benutting instrumentarium grondwaterbescherming (bescherming meer op maat, van 2D naar 3D, ruimtelijke borging, handhaving)	Provincies, IenM, drinkwaterbedrijven, gemeenten	2017
18. Uitwerken beschermingszones oppervlaktewater (verkenning gewenste zones, besluitvorming juridische borging, verkenning mogelijkheden beschikbaar instrumentarium)	IenM, RWS, provincies, UvW, drinkwatersector	2016
19. Maatregelen borging kwaliteit drinkwaterbronnen vanwege klimaatverandering	Deltaplan Zoetwater, pm	2021 (e.v.)
20. Uitwerken zorgplicht i.r.t. watertoets vanwege borging drinkwaterbelang	IenM, drinkwatersector, waterbeheerders, provincies, gemeenten	2017
21. Vastleggen maatregelen borging drinkwaterbelang ondergrond (waaronder aanwijzen strategische grondwatervoorraden)	STRONG pm	2016
22. Bufferen /vasthouden van water en het tegengaan van verdroging, goed bodembeheer, inzet van alternatieve landschaps- en teeltconcepten bijdragen aan het bufferen en zuiveren van water	Terreinbeheerders, milieufederaties	
23. Afkoppelen en verminderde verharding, natuurvriendelijke oevers in stadswater, gebruik van niet-uitlogende materialen in het kader van Duurzaam Bouwen	Gemeente	
24. Nadere afstemming doelen en monitoring KRW, mestbeleid en beleid gewasbescherming	IenM	2016
…		
…		

Vervolg

De Stuurgroep Water heeft op 6 oktober 2015 de eerste versie van het Werkprogramma Schoon Water besproken. Nadien hebben rijk, regionale overheden, koepels en drinkwaterbedrijven het document samen verder uitgewerkt. Via het Overleg infrastructuur en Milieu zijn maatschappelijke organisaties in de gelegenheid gesteld om te reageren. De voorliggende versie van het werkprogramma Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater beschrijft de regie, waarin de resterende opgave is uitgewerkt en bijbehorende oplossingsrichtingen met diverse concrete maatregelen worden voorgesteld. Deze maatregelen zijn in een eerste versie in een tabel 'wat-wie-wanneer' opgenomen.

De Delta-aanpak is nog niet af. In januari 2016 wordt de Delta-aanpak geagendeerd bij het Bestuurlijk Platform Zoetwater en op 6 april 2016 bij de Stuurgroep Water. De verdere uitwerking zal worden besproken met regionale partijen in de Regionale Bestuurlijke Overleggen. De Adviescommissie Water streeft er naar om in het voorjaar van 2016 haar uitgebreide advies over waterkwaliteit uit te brengen. Dit zal bij het vervolg van de Delta-aanpak worden betrokken.

Doel is een volledige versie van de Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater af te ronden voor het Algemeen Overleg Water met de Tweede Kamer dat in juni 2016 plaatsvindt.

De gezamenlijkheid van de Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater is er in gelegen dat alle betrokken partijen het document samen opstellen en dat de Stuurgroep Water het vaststelt. Bovendien wordt de Delta-aanpak meegenomen bij de evaluatie van het Bestuursakkoord Water. Daarin wordt nagegaan of verdere bestuurlijke verankering mogelijk is, waarbij ook de relatie met de maatschappelijke organisaties aandacht krijgt.

Om de voortgang van de uitvoering van de Delta-aanpak te volgen en om lopende trajecten te optimaliseren wordt een jaarlijkse bijeenkomst georganiseerd met overheden, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen. Dit kan worden beschouwd als vervolg op de conferentie van Amersfoort van mei 2015. Partijen kunnen elkaar dan aanspreken op de voortgang van de uitvoering van gemaakte afspraken en indien nodig kunnen problemen bij de Stuurgroep Water worden geagendeerd. In het najaar van 2016 wordt de eerstvolgende brede bijeenkomst georganiseerd.

De planning van het vervolg van de Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater en enkele aanpalende activiteiten is in de volgende tabel samengevat.

Planning Delta-aanpak	**Gereed**
Aanvullen tabel 'wat-wie-wanneer'	januari 2016
Bestuurlijk Platform Zoetwater	28 januari 2016
Uitwerken taakverdeling en financiering	1e kwartaal 2016
Bespreken resultaten in Stuurgroep Water	6 april 2016
Verwerken eindadvies Adviescommissie Water	2e kwartaal 2016
Vaststelling door Stuurgroep Water	mei/juni 2016
Toesturen aan Tweede Kamer	juni 2016
Toets op voortgang gemaakte afspraken, vervolg op conferentie van Amersfoort	4e kwartaal 2016 en ieder volgend jaar

Bronnen

[1] OESO. "Water Governance in the Netherlands: Fit for the future?", 2014, https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2014/03/17/oecd-studies-on-water-water-governance-in-the-netherlands-fit-for-the-future.

[2] Kamerstuk 34 000 J, nr. 16, 2014.

[3] Adviescommissie Water. "Advies Waterkwaliteit", 2015, https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brieven/2015/06/16/brief-adviescommissie-water-inzake-advies-waterkwaliteit.

[4] Kamerstuk 27 625, nr. 318, 2014.

[5] Beleidsnota Drinkwater: “Voldoende water van goede kwaliteit voor nu en in de toekomst”, Kamerstuk 27 625, nr. 316, 2014.

[6] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/03/17/beleidsreactie-oeso-rapport-nederlands-waterbeleid.

[7] http://www.telegraaf.nl/binnenland/24342898/__Zorgen_om_vervuiling_Maaswater__.html.

[8] https://www.wnf.nl/nieuws/nieuws-en-resultaten/bericht/diersoorten-in-nederland-laten-voorzichtig-herstel-zien.htm.

[9] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/06/16/stand-van-zaken-moties-en-toezeggingen-n-a-v-wgo-water-van-17-november-2014-en-aanbieden-adviezen-adviescommissie-water.

[10] http://kennisonline.deltares.nl/product/30814.

[11] http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25236957.

[12] http://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Wetenschappelijk/Rapporten/2014/juni/Eindevaluatie_gebiedsdossiers_drinkwaterwinningen.

[13] http://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Wetenschappelijk/Rapporten/2014/december/Gevolgen_van_vermesting_voor_drinkwaterwinning.

[14] PBL. "Waterkwaliteit nu en in de toekomst; Tussentijdse rapportage ex ante evaluatie van de Nederlandse plannen voor de Kaderrichtlijn Water", 2015, http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/2015-05-21-Ex-ante-KRW.pdf.

[15] Kamerbrief 30 januari 2014, kenmerk DGA-PAV/14000149.

[16] http://www.dutchbiorefinerycluster.nl/themas/mestvalorisatie.

[17] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2011/10/04/ketenakkoord-fosfaatkringloop.

[18] Kamerstuk 32 852, nr. 28, 2015.

[19] Gezonde groei, duurzame oogst; 2e nota duurzame gewasbescherming, 2013, https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2013/05/14/gezonde-groei-duurzame-oogst-tweede-nota-duurzame-gewasbescherming.

[20] http://www.nefyto.nl/Publicaties/TOPPS-Water.

[21] Deltabeslissing Zoetwaterstrategie., http://www.deltacommissaris.nl/deltaprogramma/inhoud/deltabeslissingen/deltabeslissing-zoetwaterstrategie.

[22] Kamerstuk 27858, nr. 326, 2015.

[23] Verschoor, A., e.a. "Inventarisatie en prioritering van bronnen en emissies van microplastics", 2014.

[24] Agenda duurzaamheid; een groene groeistrategie voor Nederland, Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, 33041, nr. 1.

[25] http://www.schoon-water.nl/categorie/schoonwater-zeeland/.

[26] http://www.schoon-water.nl/categorie/schoonwater-brabant/.

[27] http://www.vewin.nl/SiteCollectionDocuments/Concrete%20maatregelen%20ter%20verbetering%20van%20de%20waterkwaliteit.pdf.

Aan: de raad van de gemeente Rotterdam,
Coolsingel 40,
3011 AD Rotterdam.

Van: ing. L.W. Vreugdenhil,
Nieuw-Oranjekanaal 20,
3151 XL Hoek van Holland.

Betreft: Kendoe & cultuur

Hoek van Holland, 13 februari 2016

Geachte raad,

Sinds de aanvang van het project Oranjebonnen heb ik de volgende 275 brieven geschreven:

1. Verzoek om contact, 3 juli 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=111205/12gr2059a.pdf),

2. Groenbeleid en Groenzone Maasmond, 9 oktober 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86600/12gr2855_Burgerbrief_Vreugdenhil_inzake_Groenbeleid___Groenzone_Maasmond.pdf) plus bijlage (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86601/12gr2855a_Groenagenda___Groenzone_Maasmond.pdf),

3. Project "Oranjebonnen"(herinnering!), 19 oktober 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86710/12gr3009_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_brief_aan_deelgemeente_Hoek_van_Holland_over_het_project_Oranjebonnen.pdf),

4. Uitgiftebeleid gemeentelijke landbouwgronden in tijdelijke pacht/beheer, 7 november 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86962/12gr3241_Afschrift_van_een_burgerbrief_Vreugdenhil_met_betrekking_tot_uitgiftebeleid_gemeentelijke_landbouwgronden_in_tijdelijke_pacht_beheer.pdf) plus blijlage 1 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86963/12gr3241a_Uitgiftebeleid_landbouwgronden_Hoek_van_Holland.pdf), bijlage 2 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86964/12gr3241b_Brief_van_portefeullehouder_Bouwen_en_Wonen_van_deelgemeente_Hoek_van_Holland.pdf) en bijlage 3 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86965/12gr3241d_RUIMTE_VOOR_BIOLOGISCHE_LANDBOUW.pdf)

5. Misleiding & bedrog, 13 november 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87022/12gr3284_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_gang_van_zaken_Bonnenpolders__Hoek_van_Holland_.pdf),

6. Communicatie project Oranjebonnen, 7 december 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87321/12gr3843_Burgerbrief_inzake_communicatie_project_Oranjebonnen.pdf) plus bijlage 1 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87322/12gr3843a_Bijlage_1_bij_12gr3843.pdf) en bijlage 2 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87323/12gr3843b_Bijlage_2_bij_12gr3843.pdf),

7. Algemene beginselen van behoorlijk bestuur, 19 december 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86520/12gr3972_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_gebiedsontwikkelingsplan_De_Bonnen.pdf),

8. Groenzone Maasmond (herinnering), 3 januari 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87495/13gr5_Burgerbrief_inzake_Groene_Maasmond_en_uitvoering_bedrijfsplan____De_Hof_van_Vreugde___.pdf) plus bijlage (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87496/13gr5a.pdf),

9. Besluitvorming Oranjebonnen, 13 januari 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=116719/13gr72_Afschrift_van_een_burgerbrief_aan_de_deelraad_van_Hoek_van_Holland_over_besluitvorming_Oranjebonnen.pdf),

10. Geweld, 14 januari 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=110098/13gr212_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_scenario_Gebiedsontwikkelingsplan_De_Bonnen..pdf),

11. Ogen & oren, 20 januari 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=89430/13gr151_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_de_uitvoering_van_het_gebiedsontwikkelplan_De_Bonnen.pdf),

12. Burgerparticipatie Bonnenpolders, 5 februari 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=116657/13gr391_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_burgerparticipatie_met_betrekking_tot_de_Bonnenpolders.pdf) plus bijlage 1 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=116658/13gr391a.pdf(, bijlage 2 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=116659/13gr391b.pdf) en bijlage 3 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=116660/13gr391c.pdf),

13. Interesse, 5 maart 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119179/13gr618_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de_Bonnenpolder_en_de_Groene_Maasmond..pdf) plus bijlage 1 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119180/13gr618a.pdf) en bijlage 2 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119181/13gr618b.pdf),

14. Persoonlijke ambities Alexandra van Huffelen, 5 maart 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119564/13gr724_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_aan_wethouder_Van_Huffelen_over_persoonlijke_ambities..pdf) plus bijlage 1 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119565/13gr724a.pdf) en bijlage 2 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119566/13gr724b.pdf),

15. Stadslandbouw in de Groenzone Maasmond, 28 maart 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=122606/13gr1212_Burgerbrief_inzake_stadslandbouw_in_de_Groen_Maasmond.pdf),

16. Stadslandbouw & bestuurlijk onvermogen, 24 april 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=122757/13gr1244_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_inzake_Stadslandbouw_en_bestuurlijk_onvermogen.pdf),

17. Ambitiedocument Oranjebonnen, 30 april 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=123290/13gr1304_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_ambitiedocument_Oranjebonnen..pdf),

18. Zienswijze ontwerp-bestemmingsplan Oranjebonnen, 1 mei 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=123289/13gr1303_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_de_zienswijze_ontwerpbestemmingsplan_Oranjebonnen..pdf),

19. Communiceren of procederen?, 5 mei 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=123704/13gr1352_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_brief_aan_wethouder_Van_Huffelen_inzake_de_Bonnenpolders..pdf),

20. Waarden, 12 mei 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=123703/13gr1351_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_een__cultuurhistorische_waardenkaart_voor_de_Oranjebonnen..pdf),

21. Misleidende informatie Groenzone Maasmond, 10 juni 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=131438/13gr1661_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_vertstrekte_informatie_inzake_Groenzone_Maasmond..pdf),

22. Bezwaarschrift brug, 13 juni 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=131880/13gr1742_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_bezwaarschrift_inzake_het_verlenen_van_een_omgevingsvergunning_voor_het_vervangen_van_een_bestaande_brug_ter_hoogte_van_de_Hoekse_Dwarsbaan__Hoek_van_Holland_..pdf),

23. Waarde(n), 25 juni 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=133102/13gr1884_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_collegewerkprogramma_en_het_project__Oranjebonnen_..pdf),

24. Zienswijze ontwerp Herziening Provinciale Structuurvisie en Verordening Ruimte t.b.v. de Herijking EHS, 16 juli 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=134468/13gr2168_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_brief_met_zienswijze_ontwerp_herziening_Provinciale_structuurvisie_en_verordening_ruimte_ten_behoeve_van_de_herijking_EHS.pdf),

25. Participatie Oranjebonnen, 11 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=135024/13gr2315_Van_de_heer_Vreugedenhil_een_brief_inzake_grondexploitatie_Oranjebonnen..pdf),

26. Grondexploitatie Oranjebonnen, 12 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=135024/13gr2315_Van_de_heer_Vreugedenhil_een_brief_inzake_grondexploitatie_Oranjebonnen..pdf),

27. Bestemmingsplan Oranjebonnen, 13 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=135029/13gr2317_Van_de_heer_ing._L.W._Vreugenhil_een_brief_over_de_voorbereiding_van_het_bestemmingsplan_Oranjebonnen..pdf),

28. Gemeentelijk vastgoed Oranjebonnen, 14 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=135037/13gr2320_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_met_betrekking_tot_het_gemeentelijk_vastgoed_Oranjebonnen..pdf),

29. Beroepschrift bestemmingsplan "Oranjebonnen" + verzoek voorlopige voorziening, 28 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=136177/13gr2370_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_beroepschrift_aan_de_afdeling_bestuursrechtspraak_van_de_Raad_van_State_inzake_het_bestemmingsplan_Oranjebonnen..pdf),

30. "Kwaliteit van leven" in de Oranjebonnen, 15 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=135376/13gr2325_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de__kwaliteit_van_leven__in_de_Oranjebonnen..pdf),

31. Inrichtingsplan "Oranjebonnen, fase 1", 2 september 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=136342/13gr2388_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_inrichtingsplan__Oranjebonnen__fase_1_..pdf),

32. Bonnenweg als recreatieve route, 4 september 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=136470/13gr2410_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_de_Bonnenweg_als_recreatieve_route..pdf),

33. Uitgifte van gemeentelijke landbouwgronden in (tijdelijke) pacht of beheer, 4 september 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=136472/13gr2409_Van_de_heer_Vreugdenhileen_brief_over_gemeentelijke_landbouwgronden_in__tijdelijke__pacht_of_beheer..pdf),

34. Handhaving in de Korte Bonnen, 4 september 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=136475/13gr2406_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_handhaving_in_het_gebied_De_Korte_Bonnen..pdf),

35. Betrokkenheid Oranjebonnen, 19 september 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=137753/13gr2577_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de_Oranjebonnen.pdf),

36. Onomkeerbare ontwikkelingen, 14 oktober 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=140807/13gr2824_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_onomkeerbare_ontwikkelingen_in_het_gebied_Bonnenpolders..pdf

37. Bezwaarschrift inzake omgevingsvergunning Oranjebonnenbrug, 31 oktober 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=141811/13gr2982_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_bezwaarschrift_inzake_omgevingsvergunning_Oranjebonnenbrug..pdf),

38. Informatie Oranjebonnen, 31 oktober 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=141908/13gr2990_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_met_informatie_over_de_Oranjebonnen..pdf),

39. Rooien bosplantsoen Nieuw-Oranjekanaal, 3 november 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=142053/13gr3015_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_rooien_van_een_bosplantsoen_nabij_het_Nieuw-Oranjekanaal..pdf),

40. Reactie op de Nota van Beantwoording en Wijziging inzake de Herziening EHS 2013, 12 november 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=143336/13gr3186_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_reactie_op_de_Nota_van_Beantwoording_en_Wijziging_inzake_de_Herziening_EHS_2013_van_de_provincie_Zuid-Holland..pdf),

41. Zienswijze gemeente Rotterdam op herziening EHS 2013, 19 november 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=143621/13gr3226_Burgerbrief_over_zienswijze_gemeente_Rotterdam_op_herziening_herijking_EHS_2013.pdf),

42. Normbesef, 3 januari 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=152748/14gr19_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_normbesef_inzake_de_voortgang_Groenzone_Maasmond_en_de_uitvoering_van_het_bedrijfsplan_De_Hof_van_Vreugde..pdf),

43. Gebiedsgebonden bijdrage Windpark Nieuwe Waterweg, 6 januari 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=152764/14gr24_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_gebiedsgebonden_bijdrage_windpark_Nieuwe_Waterweg..pdf),

44. Bezwaarschrift omgevingsvergunning voor het kappen van bomen en bosplantsoen in de Oranjebuitenpolder, 20 januari 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=161516/14gr144_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_Afschrift_van_een_brief_met_betrekking_tot_het_bezwaarschrift_omgevingsvergunning_voor_het_kappen_van_bomen_en_bosplantsoen_in_de_Oranjebonnenpolder.pdf),

45. Sanering landbouwgrond Oranjebuitenpolder, 21 januari 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=161520/14gr155_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_sanering_landbouwgrond_Oranjebuitenpolder.pdf),

46. Aansprakelijkheid bestuurlijke besluitvorming, 18 maart 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=165147/14gr678_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de_aansprakelijkheid_voor_schade_inzake_de_bestuurlijke_besluitvorming_Bonnenpolders..pdf),

47. Veiligheid buitengebied Hoek van Holland, 8 april 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=165547/14BB1179_Afschrift_Burgerbrief_over_veiligheid_van_het_buitengebied_Hoek_van_Holland.pdf),

48. Zienswijze bouw brug over het Oude Spui, 8 april 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=165548/14BB1180_Afschrift_Burgerbrief_over_zienswijze_bouw_brug_nabij_Pettendijk_over_het_Oude_Spui.pdf),

49. Respect, 23 april 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=166147/14BB1399_Burgerbrief_inzake_een_vraag_aan_de_raad_om_meer_aandacht_te_hebben_bij_de_aanstelling_van_een_nieuwe_wethouder_voor_het_bestuurlijk_vereiste_intellectuele_overzicht_en_morele_overzicht.pdf),

50. Ambtelijke spelletjes met gemeentelijk vastgoed, 8 mei 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=166478/14BB1612_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_ambtelijke_informatie_omtrent_de_ontwikkelingen_in_het_buitengebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

51. Milieuververvuiling saneringslocatie Nieuw-Oranjekanaal, 8 mei 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=166479/14BB1616_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_milieuvervuiling_saneringslocatie_Nieuw-Oranjekanaal.pdf),

52. Waarborgen veiligheid, 8 mei 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=166477/14BB1611_Afschrift_van_een_burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_zijn_verzoek_inzake_het_waarborgen_van_zijn_veiligheid.pdf),

53. Opstallen Nieuw-Oranjekanaal 20, 30 mei 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=169449/14BB2067_Afschrift_burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_opstallen_Nieuw-Oranjekanaal.pdf),

54. Oplevering Bonnenbrug, 19 juni 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=170511/14BB2589_Afschrift_burgerbrief_Vreugdenhil_inzake_oplevering_Bonnenbrug.pdf),

55. Start aanbesteding en beheerkosten Oranjebonnen, 23 juni 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=170603/14BB2645_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_de_start_van_de_aanbesteding_en_de_beheerkosten_van_Oranjebonnen.pdf),

56. Verloedering Bonnenpolders, 1 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=171154/14bb2918_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_verloedering_Bonnenpolders.pdf),

57. Exploitatiekosten Oranjebonnen en update golfbaan, 7 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=171460/14bb3044_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_in_afschrift_aan_de_gemeenteraad_over_exploitatiekosten_Oranjebonnen_en_update_golfbaan.pdf),

58. Fatsoenlijke communicatie, 7 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=171491/14BB3048_Afschrift_van_een_brief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_fatsoenlijke_communicatie_met_betrekking_tot_project_Oranjebonnen.pdf),

59. Bezwaarschrift watervergunning vispaaiplaats, 15 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=173118/14bb3719_Burgerbrief_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_brief_aan_Hoogheemraadschap_van_Delfland_inzake_bezwaarschrfit_watervergunning_visplaats_Polderhaakweg_Oranjebuitenpolder.pdf),

60. Herinnering verzoek om gesprek toekomstige bestemming pand Nieuw-Oranjekanaal 20, 17 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172174/14bb3429_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_in_afschrift_aan_de_gemeenteraad_inzake_herinnering_verzoek_om_gesprek_over_de_toekomstige_bestemming_van_een_pand_aan_het_Nieuw-Oranjekanaal_d.d._30_mei_2014.pdf),

61. Geloofwaardigheid, 17 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172159/14bb3420_Van_Vreugdenhil_een_brief_in_afschrift_aan_de_gemeenteraad_inzake_de_ontvangen_informatie_van_het_Hoogheemraadschap_van_Delfland_over_de_situatie_ten_oosten_van_het_Nieuw-Oranjekanaal.pdf),

62. Omgevingsvergunning aanleg wegen Oranjebuitenpolder, 17 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172173/14bb3428_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_in_afschrift_aan_de_gemeenteraad_inzake_omgevingsvergunning_aanleg_wegen_in_de_Oranjebuitenpolder.pdf),

63. De factor "tijd", 11 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172792/14bb3649_Van_Vreugdenhil_een_brief_over_de_factor_tijd_in_het_dossier_Bonnenpolders.pdf),

64. De factor "snelheid", 12 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172800/14bb3658_Van_Vreugdenhil_een_brief_over_de_factor_snelheid_met_betrekking_tot_de_Bonnenpolders.pdf),

65. De factor "normbesef", 13 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172805/14bb3667_Van_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_de_factor_normbesef_inzake_het_gebiedsontwikkelingsplan_De_Bonnen.pdf),

66. De factor "menselijk kapitaal" (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=173101/14bb3703_Een_burgerbrief_van_Vreugdenhil__over_de_factor_menselijk_kapitaal_met_betrekking_tot_het_Gebiedsontwikkelingsplan_de_Bonnen.pdf),

67. De factor "transparantie", 14 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172820/14bb3683_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_de_factor_transparantie_inzake_de_Bonnenpolders.pdf),

68. De factor "beeldvorming", 15 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=173099/14bb3687_Een_burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_de_factor_beeldvorming_met_betrekking_tot_het_project_Oranjebonnen.pdf),

69. Omgevingsvergunning aanleg wegen Oranjebuitenpolder, 28 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=173906/14bb3877_Afschrfit_burgerbrief_Vreugdenhil_over_omgevingsvergunning_aanleg_wegen_Oranjebuitenpolder.pdf),

70. Normbesef projectleider Oranjebonnen, 1 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=175159/14bb3919_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_normbesef_projectleider_Oranjebonnen.pdf),

71. Competentie projectleider Oranjebonnen, 1 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=175160/14bb3921_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_competentie_projectleider_Oranjebonnen_en_bijlagen.pdf),

72. Problemen door aanleg weg zonder omgevingsvergunning, 15 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=176673/14bb4404_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_brief_over_problemen_door_aanleg_weg_Oranjebuitenpolder_zonder_omgevingsvergunning.pdf),

73. Waterhuishouding Bonnenpolders, 19 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=176910/14bb4598_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_waterhuishouding_Bonnenpolders.pdf),

74. Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen, 21 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=176934/14bb4636_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_gebiedsontwikkelingsplan_de_Bonnen.pdf),

75. Respect inzake gebruik gemeentelijke landbouwgronden aan de oostzijde van het Nieuw-Oranjekanaal, 22 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=176938/14bb4684_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_respect_inzake_behandeling_van_gemeentelijke_landbouwgrond_aan_de_oostzijde_van_het_Nieuw_Oranjekanaal_in_Hoek_van_Holland_HvH.pdf),

76. Vervuiling saneringslocatie Buiten Nieuwlandse Polder Oost in Hoek van holland, 30 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=178811/14bb4908_Afschrift_burgerbrief_Vreugdenhil_over_vervuiling_saneringslocatie_Buiten_Nieuwlandse_Polder_Oost_in_Hoek_van_Holland.pdf),

77. Besteding gemeenschapsgeld, 2 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=179264/14bb5025_Brief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_besteding_gemeenschapsgeld.pdf),

78. Moreel leiderschap, 4 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=180247/14bb5047_Burgerbrief_aan_burgermeester_Aboutaleb_inzake_moreel_leiderschap.pdf),

79. "Kendoe"-mentaliteit, 9 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=180669/14bb5198_Afschrift_burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_Kendoementaliteit.pdf),

80. Fraudebestendig uitgiftebeleid gemeentelijke landbouwgrond, 10 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=180668/14bb5254_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_fraudebestendig_uitgiftebeleid_gemeentelijke_landbouwgrond.pdf),

81. De factor "verantwoordelijkheid", 16 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=180958/14bb5436_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_factor_verantwoordelijkheid.pdf),

82. De factor "gunnen", 20 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=181645/14bb5581_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de_factor_Gunnen.pdf),

83. De factor "betrokkenheid", 20 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=181091/14bb5532_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de_factor_Betrokkenheid.pdf),

84. Formele verantwoordelijkheid versus morele verantwoordelijkheid, 21 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=181093/14bb5535_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_Formele_verantwoordelijkheid_versus_morele_verantwoordelijkheid.pdf),

85. Bescherming tegen ambtelijke spelletjes, 22 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=181646/type=pdf/14bb5582_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_bescherming_tegen_ambtelijke_spelletjes.pdf),

86. Pachtvoorstel Oranjeheuvel, 5 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=182860/14bb6030_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_pachtvoorstel_Oranjeheuvel.pdf),

87. Voldongen feit inzake Ambitiedocument Oranjebonnen, 5 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=182856/14bb6029_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_voldongen_feit_inzake_ambitiedocument_Oranjebonnen.pdf),

88. Het wilde westen van Rotterdam in de Groenzone Maasmond, 9 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=183214/14bb6084_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_het_wilde_westen_van_Rotterdam_inzake_Groenzone_Maasmond.pdf),

89. Voortgang project Oranjebonnen, 18 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=184579/14bb6568_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_in_afschrift_aan_de_gemeenteraad_over_de_voortgang_van_het_project_Oranjebonnen.pdf),

90. Verzoek om gesprek, 18 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=184695/type=pdf/14bb6642_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_in_afschrift_aan_de_raad_over_een_verzoek_om_een_gesprek_betreffende_het_project_Oranjebonnen.pdf),

91. Voldongen feit, 20 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211700/15bb3486_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_aanzegging_ontruiming.pdf),

92. Disfunctioneren projectleider Oranjebonnen, 2 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=187091/14bb7183_Afschrift_burgerbrief_van_dhr_Vreugdenhil_over_disfunctioneren_projectleider_Oranjebonnen.pdf),

93. Strategie project Oranjebonnen, 4 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=187289/14bb7276_Afschrift_burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_strategie_project_Oranjebonnen.pdf),

94. Aangifte wegens ambtelijk vandalisme, 6 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=187442/14bb7406_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_aangifte_wegens_ambtelijk_vandalisme.pdf),

95. Bezwaar saneringsbeschikking Oranjebuitenpolder, 8 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=187441/14bb7331_Een_afschrift_van_een_burgerbrief_Vreugdenhil_over_bezwaar_saneringsbeschikking_perceel_landbouwgrond_aan_de_oostzijde_van_het_Nieuw_Oranjekanaal.pdf),

96. Respect, 9 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=187657/14bb7440_Burgerbrief_Vreugdenhil__over_respect_inzake_Oranjebonnen.pdf),

97. "Kan niet, bestaat niet" inzake Oranjebonnen, 10 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=188032/14bb7468_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_kan_niet_bestaat_niet_inzake_project_Oranjebonnen.pdf),

98. "Kan niet, bestaat wel" inzake Oranjebonnen, 11 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=188258/14bb7542_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_kan_niet_bestaat_wel_inzake_Oranjebonnen.pdf),

99. Juiste informatie opstallen Nieuw-Oranjekanaal 20, 13 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=188745/14bb7570_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_juiste_informatie_inzake_opstallen_Nieuw_Oranjekanaal_20.pdf),

100. Loyaliteit, 14 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=188936/14bb7587_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_loyaliteit_inzake_Bonnenpolder.pdf),

101. Daadkracht, 16 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=189356/14bb7680_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_daadkracht_inzake_Bonnenpolder_Oranjebuitenpolder_landelijkgebied_tussen_Hoek_van_Holland_en_Maassluis.pdf),

102. Oranjeheuvel, 17 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=189374/14bb7687_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Oranjeheuvel.pdf),

103. Uitgifte van gemeentelijk agrarisch vastgoed als bestuurlijk instrument, 30 januari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=204715/15bb621_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_onder_andere_uitgifte_van_gemeentelijk_vastgoed_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

104. Communicatie als bestuurlijk instrument, 31 januari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=204741/15bb627_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_onder_andere_communicatie_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

105. Gemodder in de polder, 3 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=204758/15bb670_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_gemodder_in_de_polder.pdf),

106. Natuurkaart Rotterdam en Hoek van Holland, 19 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206025/15bb1116_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_natuurkaart_Rotterdam_en_Hoek_van_Holland.pdf),

107. Nota Dierenwelzijn, 23 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206157/15bb1194_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_Nota_Dierenwelzijn.pdf),

108. Grootschalige melkveehouderij in de Bonnenpolders, 27 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206552/15bb1310_Van_de_heer_Vreugenhil_een_brief_over_grootschalige_melkveehouderij_Bonnenpolders.pdf),

109. Hippisch centrum in de Oranjebuitenpolder, 28 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206588/15bb1330_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_hippisch_centrum_in_de_Oranjebuitenpolder.pdf),

110. Uitvoering project-bestemmingsplan "Oranjebonnen, fase 1", 28 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206590/15bb1324_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_uitvoering_projectbestemmingsplan_Oranjebonnen_fase_1.pdf),

111. Gebiedsgebonden bijdrage windmolenpark Nieuwe Waterweg, 1 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206603/15bb1343_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_gebiedsgebonden_bijdrage_windmolenpark_Nieuwe_Waterweg.pdf),

112. Plankosten en gemodder in de polder, 3 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206700/15bb1399_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_plankosten_en_gemodder_in_de_polder.pdf),

113. Karakteristieke bebouwing, 4 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206847/15bb1427_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_karakteristieke_bebouwing.pdf),

114. Ambtelijke excommunicatie, 6 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207058/15bb1485_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_ambtelijke_excommunicatie.pdf),

115. Aanleg brug over het Oude Spui, 11 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207362/15bb1622_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_aanleg_brug_over_het_Oude_Spui.pdf),

116. Controle en handhaving in het landelijk gebied van Hoek van Holland, 12 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207383/15bb1665_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_controle_en_handhaving_in_het_landelijk_gebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

117. Verrommeling van de Bonnenpolders, 13 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207482/15bb1721_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_verrommeling_van_de_Bonnenpolders.pdf),

118. Uitgifte gemeentelijke landbouwgronden, 13 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207534/15bb1759_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_uitgifte_gemeentelijke_landbouwgronden.pdf),

119. Versnippering landelijk gebied Hoek van Holland, 17 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207570/15bb1827_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_versnippering_landelijk_gebied_Hoek_van_Holland.pdf),

120.Uitnodiging werkbezoek landelijk gebied Hoek van Holland, 18 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207905/15bb1894_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_uitnodiging_werkbezoek_landelijk_gebied_Hoek_van_Holland.pdf),

121. Selectief uitnodigen, 19 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208107/15bb1911_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_selectief_uitnodigen_van_Oranjebuitenpolder_en_de_Bonnenpolders.pdf),

122. Gebiedsgebonden bijdrage bestemmingsplan Hoek van Holland Bedrijventerrein Oost, 21 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208139/15bb1939_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_gebiedsgebonden_bijdrage_Hoek_van_Holland_Bedrijventerrein_Oost.pdf),

123. Leidend of volgend, 25 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208406/15bb2069_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_in_afschrift_aan_de_raad_over_leidend_of_volgend.pdf),

124. Handhaving als bestuurlijk instrument, 27 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208522/15bb2114_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_handhaving_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

125. Communicatie als bestuurlijk instrument, 31 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208644/15bb2209_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_communicatie_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

126. Organisatiecultuur als bestuurlijk instrument, 1 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208709/15bb2258_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_organisatiecultuur_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

127. Uitgiftebeleid gemeentelijke landbouwgrond als bestuurlijk instrument, 2 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208816/15bb2302_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_uitgiftebeleid_gemeentelijke_landbouwgrond_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

128. Bestemmingsplan als bestuurlijk instrument, 8 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209012/15bb2460_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_het_bestemmingsplan_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

129. Spoedeisend belang, 9 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209332/15bb2545_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_spoedeisend_belang.pdf),

130. Groene en blauwe diensten als bestuurlijk instrument, 9 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209525/15bb2594_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_groen_en_blauwe_diensten_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

131. Plan B, 10 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209526/15bb2596_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_plan_B.pdf),

132. Gemodder in de polder, 13 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209624/15bb2648_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_Gemodder_in_de_polder.pdf),

133. Natuur, landbouw en landschap ondergeschikt aan nieuwe infrastructuur, 13 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209606/15bb2643_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_natuur__landbouw_en_landschap_ondergeschikt_aan_nieuwe_infrastructuur_.pdf),

134. Transformatie landelijk gebied Hoek van Holland, 14 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209924/15bb2751_Van_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_burgerbrief_over_transformatie_landelijk_gebied_Hoek_van_Holland.pdf),

135. Gemodder in de polder gaat door, 14 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209709/15bb2699_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_Gemodder_in_de_polder_gaat_door.pdf),

136. Waarschuwing voor agrarisch Nederland, 15 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209925/15bb2750_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_waarschuwing_voor_agrarisch_Nederland.pdf),

137. Loyaliteit & waarheidsvinding, 16 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=210575/15bb2796_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_loyaliteit___waarheidsvinding.pdf),

138.De menselijke maat, 17 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=210665/15bb2863_Van_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_de_menselijke_maat.pdf),

139. Recreatieve bestemming Hoek van Holland Bedrijventerrein-Oost, 21 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=210843/15bb2985_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_recreatieve_bestemming_Hoek_van_Holland_Bedrijventerrein_Oost.pdf),

140. Ambitie in balans met beschikbare financiële middelen Oranjebonnen, 21 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=210982/15bb3139_Van_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_ambitie_in_balans_met_beschikbare_financiele_middelen_Oranjebonnen.pdf),

141. Grootschalige melkveehouderij in de Bonnenpolders, 22 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211143/15bb3143_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_grootschalige_melkveehouderij_Bonnenpolders.pdf),

142. Reactie op concept-raadsbesluit "Gemodder in de polder", 22 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211144/15bb3142_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_reactie_op_concept_raadsbesluit_Gemodder_in_de_polder.pdf),

143. Participatie van bewoners van het landelijk gebied in Hoek van Holland, 23 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211157/15bb3176_Brief_van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_participatie_van_bewoners_in_het_landelijk_gebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

144. Oorlog in de Bonnenpolder, 30 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211533/15bb3482_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_oorlog_in_de_Polder.pdf),

145. Bevrijding van de Bonnenpolder, 1 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211534/15bb3484_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_bevrijding_van_de_Bonnenpolder.pdf),

146. Strategie, 18 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=212493/15bb3814_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_strategie.pdf),

147. Consequenties van het gedogen van illegale activiteiten, 18 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=212584/15bb3843_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_consequenties_van_het_gedogen_van_illegale_activiteiten.pdf),

148. Communicatie & participatie, 19 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=212781/15bb3909_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_communicatie_en_participatie.pdf),

149. Concurrentievervalsing, 20 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=212851/15bb4008_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_concurrentievervalsing.pdf),

150. Pacht van gemeentelijk agrarisch vastgoed als bestuurlijk instrument, 20 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=212850/15bb4010_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_pacht_van_gemeentelijk_agrarisch_vastgoed_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

151. Strategische reservering, 21 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213038/15bb4174_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_strategische_reservering_Bonnenpolder.pdf),

152. Vertrouwen, 22 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213135/15bb4189_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_vertrouwen_door_het_gemodder_in_de_polder.pdf),

153. Integriteit bij een integraal gebiedsontwikkelingsproces, 22 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213458/15bb4326_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_integriteit_bij_een_integraal_gebiedsontwikkelingsproces.pdf),

154. Startnotitie bestemmingsplan Oranjebonnen, 26 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213459/15bb4328_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_startnotitie_bestemmingsplan_Oranjebonnen.pdf),

155. Rol Gebiedscommissie Hoek van Holland in het buitengebied, 28 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213242/15bb4336_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_rol_Gebiedscommissie_Hoek_van_Holland_in_het_buitengebied.pdf),

156. Open dag Oranjebonnen, 1 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213758/15bb4494_Een_burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_open_dag_Oranjebonnen.pdf),

157. Handhaving Oranjebonnen, 2 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213811/15bb4525_Een_burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_handhaving_Oranjebonnen.pdf),

158. Pesten, 4 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213996/15bb4633_Vvan_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_pesten.pdf),

159. Duurzame landbouw, 5 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=214260/15bb4711_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_duurzame_landbouw.pdf),

160. Windowdressing Oranjebonnen, 8 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=214261/15bb4712_Van_de_heer_Vreugdenhil_en_brief_over_windowdressing_Oranjebonnen.pdf),

162. Propagandamachine Oranjebonnen, 9 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=214757/15bb4944_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_propagandamachine_Oranjebonnen.pdf),

163. Waarheidsvinding, 9 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=214758/15bb4943_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_waarheidsvinding.pdf),

164. Moreel appél, 11 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=215035/15bb5138_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_moreel_appel.pdf),

165. Democratische vernieuwing & moreel besef, 15 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=215553/15bb5284_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_democratische_vernieuwing_en_moreel_besef.pdf),

166. Respect, 16 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=216287/15bb5575_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_respect.pdf),

167. Voor kennisgeving aannemen?, 17 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=216286/15bb5576_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_Voor_kennisgeving_aannemen.pdf),

168. Spel Erven van Rijckevorsel, 19 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=215939/15bb4808_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_spel_Erven_van_Rijckevorsel.pdf),

169. Waterhuishouding & bestemmingsplan Oranjebonnen, 23 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=216601/15bb5614_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_waterhuishouding_en_bestemmingsplan_Oranjebonnen.pdf),

170. Reactie op beantwoording schriftelijke vragen over controle en handhaving in het landelijk gebied van Hoek van Holland, 28 juli 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218483/15bb6422_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_beantwoording_schriftelijke_vragen_over_controle_en_handhaving_in_het_buitengebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

171. Reactie op beantwoording schriftelijke vragen over jacht en pacht in het buitengebied van Hoek van Holland (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218550/15bb6443_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_beantwoording_schriftelijke_vragen_over_pacht_en_jacht_in_het_buitengebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

172. Functioneren projectleider Oranjebonnen Maarten de Gaaij, 30 juli 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218686/15bb6454_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil__functioneren_projectleider_Oranjebonnen.pdf),

173. Stimuleren "agrarisch natuurbeheer", 3 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218684/15bb6462_Burgerbrief_Vreugdenhil_stimuleren_agrarisch_natuurbeheer.pdf),

174. Stimuleren "stadslandbouw", 4 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218550/15bb6443_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_beantwoording_schriftelijke_vragen_over_pacht_en_jacht_in_het_buitengebied_van_Hoek_van_Holland.pdf).

175. Veiligheid en leefbaarheid, 6 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218923/15bb6497_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_veiligheid_en_leefbaarheid.pdf),

176. Inzet beleidsinstrumenten landelijk gebied, 7 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218922/15bb6501_Burgerbrief_Vreugdenhil_inzet_beleidsinstrumenten_landelijk_gebied.pdf),

177. Naamgeving openbaar basisonderwijs Hoek van Holland, 13 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218977/15bb6521_Burgerbrief_Vreugdenhil_naamgeving_openbaar_onderwijs_Hoek_van_Holland.pdf),

178. Regie Bonnenpolders, 14 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219031/15bb6528_Burgerbrief_Vreugdenhil_-_regie_Bonnenpolders.pdf),

179. Plankosten & wanprestatie, 17 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219065/15bb6533_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_plankosten___wanprestatie.pdf),

180. Teelt van energiemaïs op de Oranjeheuvel, 18 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219152/15bb6584_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_teelt_van_energiemais_op_Oranjeheuvel.pdf),

181. Irreversibel handelen, 19 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219215/15bb6613_Burgerbrief_Vreugdenhil_irreversibel_handelen.pdf),

182. Cultuur(overdracht), 20 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219214/15bb6614_Burgerbrief_Vreugdenhil_cultuur_overdracht.pdf),

183. Hindernissen, 21 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219322/15bb6637_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_hindernissen.pdf).

184 Illusiepolitiek Oranjebonnen, 28 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=220045/15bb6831_Burgerbrief_Vreugdenhil_illusiepolitiek_Oranjebonnen.pdf),

185. Fictie versus feiten in de Oranjebonnen, 29 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=220065/15bb6857_Burgerbrief_Vreugdenhil_fictie_versus_feiten_in_de_Oranjebonnen.pdf).

186. Klacht inzake projectleider Oranjebonnen Maarten de Gaaij, 14 september 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=221069/15bb7360_Burgerbrief_Vreugdenhil_klacht_inzake_projectleider_Oranjebonnen.pdf),

187. Prioriteit, 22 september 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=221915/15bb7619_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Gemodder_in_de_polder.pdf),

188. Klacht inzake projectleider Oranjebonnen Maarten de Gaaij, 28 september 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=222586/15bb7737_Burgerbrief_Vreugdenhil_klacht_inzake_projectleider_Oranjebonnen.pdf),

189. Discriminatie & participatie, 29 september 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=222612/15bb7784_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_discriminatie_en_participatie.pdf),

190. Afronding project Oranjebonnen, fase 1, 30 september 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=222844/15bb7782_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_afronding_project_Oranjebonnen__fase_1.pdf),

191. Inrichtingsplan Oranjebonnen, fase 1, 2 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=222902/15bb7905_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Inrichtingsplan_Oranjebonnen__fase_1.pdf),

192. Waarden & normen, 4 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=222967/15bb7938_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Waarden_en_Normen_voor_Oranjebonnen.pdf),

193. Ambtelijke gunfactor bij (tijdelijk) pacht- of beheerscontract, 6 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223058/15bb8015_Burgerbrief_Vreugdenhil_ambtelijke_gunfactor_bij__tijdelijk__pacht-_of_beheerscontract.pdf),

194. Kendoe-democratie & organisatiecultuur, 6 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223060/15bb8028_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_democratie_en_organisatiecultuur.pdf),

195. Status oranje voor project Oranjebonnen, fase 1, 7 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223302/15bb8056_Burgerbrief_Vreugdenhil_status_oranje_voor_project_Oranjebonnen__fase_1.pdf),

196. Kendoe-democratie & kapitaalsvernietiging, 8 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223598/15bb8101_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_-_democratie_en_kapitaalsvernietiging.pdf),

197. Kendoe-democratie & uitsluiting, 9 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223754/15bb8119_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_-_democratie_en_uitsluiting.pdf),

198. Kendoe-democratie, bestuurlijke kracht & ambtelijke macht, 14 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224288/15bb8277_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe-democratie__bestuurlijke_kracht_en_ambtelijke_macht.pdf),

199. Kendoe-democratie, oude wijn in nieuwe zakken, 15 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224337/15bb8301_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_-_democratie_oude_wijn_in_nieuwe_zakken.pdf),

200. Kendoe-democratie & een negatieve ambtelijke basishouding, 16 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224388/15bb8329_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_-_democratie___een_negatieve_ambtelijke_basishouding.pdf),

201. Kendoe-democratie & ambtelijke arrogantie, 17 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224614/15bb8356_Brief_Vreugdenhil_kendoe-democratie___ambtelijke_arrogantie.pdf),

202. Moreel kompas 1, 19 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224612/15bb8384_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_moreel_kompas___1__.pdf),

203. Evaluatie Inrichtingsplan Oranjebonnen, fase 1, 20 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224610/15bb8409_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_evaluatie_Inrichtingsplan_Oranjebonnen_fase_1.pdf),

204. Evaluatie Projectbestemmingsplan Oranjebonnen, fase 1, 20 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224611/15bb8410_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_evaluatie_Projectbestemmingsplan_Oranjebonnen_fase_1.pdf),

205. Evaluatie Grondexploitatie Oranjebonnen, fase 1, 20 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224871/15bb8411_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_evaluatie_Grondexploitatie_Oranjebonnen_fase_1.pdf),

206. Moreel kompas 2, 24 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224951/15bb8486_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_moreel_kompas___2__.pdf),

207. Betrouwbaar, daadkrachtig, doortastend en slagvaardig gemodder in de polder, 26 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224952/15bb8490_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_betrouwbaar__daadkrachtig__doortastend_en_slagvaardig_gemodder_in_de_polder.pdf),

208. Democratische vernieuwing & gemodder in de polder, 28 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225358/15bb8630_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_democratische_vernieuwing_en_gemodder_in_de_polder.pdf),

209. Integrale gebiedsontwikkeling & Hoekse Baan, 30 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225545/15bb8694_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integrale_gebiedsontwikkeling_Bonnenpolders___Hoekse_Baan.pdf),

210. Integrale gebiedsontwikkeling & wensen vastgoedeigenaren, 1 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225546/15bb8693_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integrale_gebiedsontwikkeling_Bonnenpolders___wensen_vastgoedeigenaren.pdf),

211. Integrale gebiedsontwikkeling & vertragingstactiek, 2 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225656/15bb8737_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integrale_gebiedsontwikkeling_Bonnenpolders_en_vertragingstactiek.pdf),

212. Integrale gebiedsontwikkeling & uitgiftebeleid gemeentelijke agrarisch vastgoed, 3 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225697/15bb8741_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integrale_gebiedsontwikkeling___uitgiftebeleid_gemeentelijk_agrarisch_vastgoed.pdf),

213. Integrale gebiedsontwikkeling Bonnenpolders & actualisatie bestemmingsplan, 4 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225852/15bb8874_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integrale_gebiedsontwikkeling_Bonnenpolders_en_actualisatie_bestemmingsplan.pdf),

214. Integrale gebiedsontwikkeling & benutting handhavingsinstrument, 4 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225854/15bb8872_Burgerbrief_Vreugdenhil_integrale_gebiedsontwikkeling_en_benutting_handhavingsinstrument.pdf),

215. Integrale gebiedsontwikkeling & morele verantwoordelijkheid, 5 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225964/15bb8904_Burgerbrief_Vreugdenhil_integrale_gebiedsontwikkeling_Bonnenpolder___morele_verantwoordelijkheid.pdf),

216. Waarheden, 10 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=226308/15bb9051_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_waarheden_van_Gemodder_in_de_Polder.pdf),

217. Formele en morele verantwoordelijkheden, 10 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=226225/15bb9011_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_formele_en_morele_verantwoordelijkheden.pdf),

218. (Ambtelijke) informatie, 10 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=226718/15bb9152_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_ambtelijke_informatie.pdf),

219. Prioriteit, verantwoordelijkheid & betrokkenheid, 15 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=227098/15bb9329_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_prioriteit__verantwoordelijkheid___betrokkenheid.pdf),

220. Veligheid & leefbaarheid in het buitengebied van Hoek van Holland, 16 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=227086/15bb9365_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_veiligheid___leefbaarheid_in_het_buitengebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

221. Vertrouwen in de (lokale) overheid, 23 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=227900/15bb9695_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_vertrouwen_in_de_lokale_overheid.pdf),

222. Strategie, 24 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=227999/15bb9757_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_strategie.pdf),

223. Kendoe & communicatie, 26 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=228394/15bb9820_Burgerbrief_Vreugdenhil_over___Kendoe___en_communicatie.pdf),

224. Kendoe & ambtelijk spel met gemeentelijk vastgoed, 27 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=228580/15bb9850_Burgerbrief_Vreugdenhil_over___Kendoe_____ambtelijk_spel_met_gemeentelijk_vastgoed.pdf),

225. Kendoe & transparantie, 1 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=228751/15bb9977_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___transparantie.pdf),

226. Duurzame landbouw in de Oranjebonnen, 1 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=228749/15bb9974_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_duurzame_landbouw_in_de_Oranjebonnen.pdf),

227. Ambtelijk manipuleren van de bestuurlijke besluitvorming, een voorbeeld, 1 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=228757/15bb9981_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_ambtelijk_manipuleren_van_de_bestuurlijke_besluitvorming__een_voorbeeld.pdf),

228. Kendoe & handjeklap, 3 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=229181/15bb10077_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_handjesklap.pdf),

229. Kendoe & geloofwaardigheid, 3 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=229179/15bb10058_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_geloofwaardigheid.pdf),

230. Micropolitiek, wheelen & dealen en een integrale gebiedsontwikkelingsproces, 3 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=229308/15bb10088_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_micropolitiek__wheelen___dealen_en_een_integraal_gebiedsontwikkelingsproces.pdf),

231. "Kendoe" & "liegen in commissie", 9 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=229622/15bb10311_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe___liegen_in_commissie.pdf),

232. Behandeling bezwaarschrift inzake sanering Buiten Nieuwlandsepolder Oost, 10 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=229727/15bb10381_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_behandeling_bezwaarschrift_inzake_sanering_Buiten_Nieuwlandsepolder_Oost.pdf),

233. Integriteit, misstanden, "Kendoe" en "gemodder in de polder, 10 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230014/15bb10411_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integriteit__misstanden__Kendoe_en__gemodder_in_de_polder_.pdf),

234. Kendoe & normbesef, 12 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230131/15bb10459_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_normbesef.pdf),

235. Riolering in de Bonnenpolders, 14 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230132/15bb10460_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_riolering_in_de_Bonnenpolders.pdf),

236. Pacht & de factor "tijd", 14 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230215/15bb10510_Burgerbrief_Vreugdenhil_pacht_en_de_factor_tijd.pdf),

237. Verantwoordelijkheid & een dubbele moraal, 15 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230216/15bb10531_Burgerbrief_Vreugdenhil_verantwoordelikheid___een_dubbele_moraal.pdf),

238. Kendoe & autonoom scenario, 15 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230217/15bb10530_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe___autonoom_scenario.pdf),

239. Kendoe & de ambtelijke gunfactor, 16 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230305/15bb10582_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___de_ambtelijke_gunfactor.pdf),

240. Kendoe & Kerstboodschap, 16 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230302/15bb10581_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_Kendoe___kerstboodschap.pdf),

241. Kendoe, prioriteit en betrokkenheid, 17 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230306/15bb10583_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_prioriteit_en_betrokkenheid.pdf),

242. Kendoe & de stijl van de gemeente, 19 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230458/15bb10645_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___de_stijl_van_de_gemeente.pdf),

243. Duurzame landbouw & pacht, 20 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230454/15bb10644_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_duurzame_landbouw___pacht.pdf),

244. 2e lustrum bestuurlijke keuze scenario ontwikkeling Bonnenpolders, 21 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230557/15bb10678_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_2e_lustrum_bestuurlijke_keuze_ontwikkelingsscenario_Bonnenpolders.pdf),

245. Oranjebonnen & de rol van de lokale volksvertegenwoordiging, 22 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230558/15bb10690_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Oranjebonnen_en_de_rol_van_de_lokale_volksvertegenwoordigers.pdf),

246. Functioneren lokale democratie in Hoek van Holland (1), 28 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230648/16bb5_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_functioneren_lokale_democratie_in_Hoek_van_Holland__1_.pdf),

247. Functioneren lokale democratie in Hoek van Holland (2), 28 december 2015 ((http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230649/16bb6_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_functioneren_lokale_democratie_in_Hoek_van_Holland__2_.pdf),

248. Kendoe & geen woorden, maar daden, 28 december 2015, 28 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230647/16bb4_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___geen_woorden_maar_daden.pdf),

249. Kendoe & een positieve grondhouding, 29 december 2015 (Kendoe & een positieve grondhouding, 29 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230651/16bb10_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___een_positieve_grondhouding.pdf),

250. Publieke strategie versus private strategie Bonnenpolders, 29 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230650/16bb8_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_publieke_strategie_versus_private_strategie_Bonnenpolders.pdf).

251. Kendoe & een gebrek aan historisch besef en respect, 11 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231230/16bb149_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe___een_gebrek_aan_historische_besef.pdf),

252. Kendoe & participatie bij fysieke projecten, 11 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231229/16bb156_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___participatie_bij_fysieke_projecten.pdf),

253. Bestuurlijke rapportage over uitvoering aanbevelingen "gemodder in de polder", 11 januari 2106 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231228/16bb157_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_bestuurlijke_rapportage_over_uitvoering_aanbevelingen__gemodder_in_de_polder_.pdf),

254. Vervolgonderzoek "Gemodder in de polder", 12 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231332/16bb213_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_vervolgonderzoek__Gemodder_in_de_polder_.pdf),

255. A-Rotterdammer, B-Rotterdammers en rijke niet-Rotterdammers (1), 13 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231374/16bb259_Burgerbrief_Vreugdenhil_A-Rotterdammers_B-Rotterdammers_en_rijke_niet-Rotterdammers_1.pdf),

256. A-Rotterdammers, B-Rotterdammers en rijke niet-Rotterdammers (2), 13 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231629/16bb273_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_A-Rotterdammers__B-Rotterdammers_en_rijke_niet-Rotterdammers__2_.pdf),

257. "Kendoe" in de Oranjebonnen & voortduren "gemodder in de polder", 18 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231921/16bb381_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_____Kendoe_____in_de_Oranjebonnen___voortduren_____gemodder_in_de_polder____.pdf),

258. "Kendoe" & bestuurlijke regie bij gewenste transitie Oranjebonnen, 19 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232114/16bb397_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___bestuurlijke_regie_bij_gewenste_transitie_Oranjebonnen.pdf),

259. Participatie Oranjebonnen & rol gebiedscommissie Hoek van Holland, 21 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232410/16bb488_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Participatie_Oranjebonnen___rol_gebiedscommissie_Hoek_van_Holland.pdf),

260. Oranjebonnen onderwerp van aandacht in het bestuurlijk-politieke domein?, 26 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232973/16bb766_Burgerbrief_Vreugdenhil_Oranjebonnen_onderwerp_van_aandacht_in_het_politiek___bestuurlijke_domein_.pdf),

261. Website project Oranjebonnen, 26 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232534/16bb627_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_website_project_Oranjebonnen.pdf),

262. Kendoe & vertrouwen in de lokale overheid, 27 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232725/16bb675_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_vertrouwen_in_de_lokale_overheid.pdf),

263. Kendoe & intensief en zorgvuldig participatieproces in de Oranjebonnen, 28 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232737/16bb682_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe__intensief_en_zorgvuldig_participatieproces_in_de_Oranjebonnen.pdf),

264. Kendoe & zorgvuldig participatieproces in de Oranjebonnen, 29 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232900/16bb743_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe__zorgvuldig_participatieproces.pdf),

265. Kendoe & democratische spelregels, 5 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233313/16bb907_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe__democratische_spelregels.pdf),

266. Kendoe, gemodder in de polder & follow the money, 5 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233348/16bb929_Burgerbrief_Vreugdenhil_over____Kendoe_____gemodder_in_de_polder_____follow_the_money___.pdf),

267. Kendoe, spoedeisend belang en jarenlang "gemodder in de polder", 7 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233527/16bb944_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe_spoedeisend_belang___jarenlang_gemodder_in_de_polder.pdf),

268. Kendoe & bestuurlijke verantwoordelijkheid voor ambtelijk wangedrag, 8 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233562/16bb966_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe__bestuurlijke_verantwoordelijkheid_voor_ambtelijk_wangedrag.pdf),

269. Kendoe & stimuleren van stadslandbouw en agrarisch natuurbeheer, 8 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233539/16bb984_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe__stimuleren_van_stadslandbouw_en_agrarisch_natuurbeheer.pdf),

270. Kendoe & zorgen over rol Erven in Bonnenpolders, 8 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233528/16bb947_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe___zorgen_over_rol_Erven_in_Bonnenpolder.pdf),

271. Kendoe & ondermijnende criminaliteit, 9 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233538/16bb1038_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_ondermijnende_criminaliteit.pdf),

272. Kendoe, ondermijnende criminaliteit en windowdressing, 9 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233537/16bb1039_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe__ondermijnende_criminaliteit_en_windowdressing.pdf),

273. Kendoe, ondermijnende criminaliteit en "follow the money", 10 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233895/16bb1103_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe__ondermijnende_criminaliteit_____follow_the_money___.pdf),

274. Kendoe & kleinschalige natuurvriendelijke landbouw in de Oranjebonnen, 11 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233901/16bb1126_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_kleinschalige_natuurvriendelijke_landbouw_in_de_Oranjebonnen.pdf),

275. Kendoe, de menselijke maat & uitsluiting, 12 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=234000/16bb1144_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe__de_menselijke_maat___uitsluiting.pdf).

Al deze brieven zijn van het predikaat "***voor kennisgeving aannemen***" voorzien, inclusief mijn brief met het verzoek[1] d.m.v. een bestuurlijk besluit een einde te laten maken aan de uitsluiting van ondergetekende. Dat tekent een cultuur die zich niet laat wijzigen door verkiezingen, een nieuw coalitieakkoord[2] en collegeprogramma[3] en een nieuwe wethouder[4]. De bestuurlijke onmacht blijkt ook uit het feit dat na jarenlang "**gemodder in de polder**"[5] het problematisch is om tijdig – d.w.z. vóór 1 juli 2015 – met een rapportage[6] te komen over de wijze waarop er uitvoering wordt gegeven aan de aanbevelingen van het rekenkamerrapport[7]. Wellicht dat ik in het vervolg ook maar een verzoek om deel te nemen aan verkiezingen (***bijlage 1***) maar voor kennisgeving moet aannemen.

Natuurlijk bevordert het niet de geloofwaardigheid van de wethouder Buitenruimte als hij zijn handtekening zet onder een uitnodiging (***bijlage 2***) voor een werkbezoek aan onze polders waarbij hij het ambtelijk spel honoreert om dit een besloten karakter te geven. Met dit spel was er niet alleen een grond om de inbreng van ondergetekende uit te sluiten, maar werd ook een andere partij nog uitgesloten (***bijlage 3***). Het tekent de cultuur waarin dit mogelijk is.

In de periode daarvoor had de wethouder de projectleider Oranjebonnen al de ruimte gegeven voor een bedenkelijk ambtelijk spel m.b.t. de gemeentelijke opstallen op het adres Nieuw-Oranjekanaal 20 (***bijlage 4***). Het bleek dat hij zich eenzijdig had laten informeren. Het betrof een pand dat in 1998 nieuw was opgeleverd (***bijlage 5***) en dat de gemeente zelf had laten vervallen (***bijlage 6***). De wethouder liet zich vooral als buikspreekpop van de projectleider Oranjebonnen gebruiken. Ook dat tekent een bedenkelijke cultuur waarin dit mogelijk is.

Het bleek ook onverstandig bestuurlijk akkoord te gaan met de schriftelijke beantwoording van de vragen over controle & handhaving[8] en jacht & pacht[9] in het landelijk gebied van Hoek van Holland. Deze beantwoording had immers een misleidend karakter en men behoort nu eenmaal de gemeenteraad tijdig, volledig en juist te informeren. Men had alert moeten zijn op de ambtelijk aangeleverde informatie. Het volledige dossier laat immers meerdere gevallen zien van informatie die bij nader inzien niet correct bleek te zijn. De aangeleverde argumenten inzake het uitstellen van de beantwoording van de schriftelijke vragen[10] over de Oranjeheuvel bevorderen ook de geloofwaardigheid niet. Het tekent de cultuur dat men heeft bedacht om dit onderwerp te willen samenvoegen met een aantal andere openstaande onderwerpen.

---

[1] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/postin.cgi/action=view/id=55824
[2] http://www.rotterdam.nl/Clusters/BSD/College%202014-2018/Coalitieakkoord20142018.pdf
[3] http://www.rotterdam.nl/Clusters/BSD/College%202014-2018/Collegeprogramma%202014-2018.pdf
[4] http://www.rotterdam.nl/wethoudereerdmans
[5] http://rekenkamer.rotterdam.nl/onderzoeken/gemodder-de-polder/
[6] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211605/type=pdf/15bb2932_Raadsbesluit_Rekenkamerrapport_Gemodder_in_de_polder.pdf
[7] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=210386/type=pdf/14bb6136_Onderzoeksrapport__Gemodder_in_de_polder__onderzoek_naar_gebiedsontwikkeling_Oranjebuitenpolder_en_Bonnenpolder_.pdf
[8] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/vragen.cgi/action=view/id=52724
[9] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/vragen.cgi/action=view/id=52941
[10] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/vragen.cgi/action=view/id=54262

Inmiddels is het duidelijk geworden dat het project Oranjebonnen een "*oranje status*"[11] heeft, de projectleider Oranjebonnen is overgeplaatst en de gemeentelijke website uit de lucht is. Deze projectleider heeft deze werkzaamheden ook maar geschrapt op zijn persoonlijke Linkedinprofiel[12], maar is kennelijk nog wel werkzaam voor de gemeente Rotterdam. Ooit toonde hij zich graag vol trots met het project Oranjebonnen (***bijlage 7***), maar nu blijft hij liever anoniem. Op zijn persoonlijke website[13] demonstreert hij echter nog wel vaardigheden die een stevig contrast vormen met zijn werkwijze in onze polders. Er is vooral sprake van "*windowdressing*" en daarmee is er weer wél een overeenkomst met de houding van de gemeente Rotterdam inzake het project Oranjebonnen. Men probeert krampachtig de illusie in stand te houden dat men onfeilbaar en onaantastbaar is. Dat wordt echter niet ondersteund door de feiten en dat betekent dat er het e.e.a. gecamoufleerd moet worden. Dat gebeurt met creatief taalgebruik welke er vooral op gericht is om zaken te verhullen en de aandacht af te leiden van de echte problemen in het gebied. Ook dat tekent de cultuur.

Het onderzoek van de Rekenkamer Rotterdam heeft aangetoond hoe groot het belang van beeldvorming is. Men probeert te verhullen dat de gemeente zelf verantwoordelijk is voor het opdrijven van de grondprijs in het gebied en probeert de verantwoordelijkheid voor het tekort neer te leggen bij de andere publieke partners in het gebied (***bijlage 8***). Blijkbaar wordt deze ambtenaar door zijn superieuren niet aangesproken op deze houding en mag hij blijven werken voor de gemeente Rotterdam. Het tekent de cultuur waarin dit mogelijk is.

Deze cultuur wordt niet gekenmerkt door christelijke principes, liberale idealen, socialistische beginselen, christendemocratische uitgangspunten en sociaaldemocratische verworvenheden. Op de website van de gemeente Rotterdam staat mooi omschreven welke ambities men heeft m.b.t. de gewenste cultuur[14]. De handelswijze van de gemeente in het landelijk gebied tussen Maassluis en Hoek van Holland laat zien dat er nog veel moet gebeuren voordat dit ideaal is bereikt. Het laat ook zien dat de huidige cultuur nog niet is doordrenkt met een democratisch denken. Een andere opvatting wordt als een bedreiging voor de eigen voorgewende ambtelijke deskundigheid beschouwd en men schuwt het niet de bestuurlijke besluitvorming in een ambtelijk gewenste richting te manoeuvreren c.q. manipuleren door informatie selectief, gekleurd en niet tijdig en volledig aan te bieden. Dit gebeurt ook door mogelijke critici in de gemeenteraad deels monddood te willen maken door alle problemen in onze polders in één keer te willen behandelen. Een oprechte democraat zal dit bestuurlijk niet tolereren.

De weigering van de projectleider Oranjebonnen in juni 2012 om in te gaan op mijn verzoek om een gesprek werd door mij als tamelijk kwetsend ervaren. Kennelijk ontbrak het de projectleider Oranjebonnen aan één van de meest elementaire beginselen van goed fatsoen door te reageren. Later zou blijken dat het hem ontbrak aan voldoende innerlijke beschaving om zijn rol als overheidsfunctionaris correct te kunnen vervullen. Dat bleek echter geen probleem voor de gemeente Rotterdam om hem in de afgelopen jaren te handhaven in de functie projectleider Oranjebonnen en hem nu een nieuwe functie als projectleider toe te wijzen. Er kan kennelijk geen waarde worden toegekend aan gevoerde beoordelings- en functioneringsgesprekken. Daarmee wordt de samenleving ook niet afdoende beschermd tegen dit soort incompetente overheidsfunctionarissen. Ook dat tekent een cultuur.

---

[11] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223268/type=pdf/15bb7611_Projectenmonitor_2e_Bestuursrapportage_2015_-_openbare_versie.pdf

[12] https://www.linkedin.com/in/maarten-de-gaaij-1856365a

[13] http://zonkrachtcoaching.nl/zakelijke-info.html

[14] http://www.rotterdam.nl/cultuurgemeenterotterdam

Regelmatig heb ik in de afgelopen jaren gedacht dat ik tegen zoveel "*slechtheid*" niet opgewassen ben. Ik ben oud en wijs genoeg om te weten dat er nu eenmaal "*slechte mensen*" zijn; lieden zonder enige moraal en normbesef. In de periode dat ik zelf een maatschappelijke bijdrage kon leveren in het openbaar bestuur heb ik helaas moeten ervaren dat ook bij de overheid zelf er mensen werkzaam zijn die het publieke belang ondergeschikt maken aan het persoonlijke belang. Het dossier Bonnenpolders/Oranjebuitenpolder laat zien hoeveel publiek geld er is verkwist en hoe weinig publieke doelen er zijn bereikt. Er is onder regie van de overheid vooral veel maatschappelijke -, zakelijke – en persoonlijke schade veroorzaakt bij de mensen die zich oprecht betrokken en verbonden voelen met het gebied. Er is toegegeven aan het spel van de grootgrondbezitters van buiten het gebied die vooral bezig zijn geweest met het realiseren van een meerwaarde voor hun vastgoedbezit in onze polders en daartoe alle middelen geoorloofd achten. Er is toegegeven aan lieden die zich niet storen aan wetten, regels, voorschriften en bepalingen, maar vooral bezig zijn met hun private financiële belangen. Het tekent een cynische en calculerende cultuur. De actuele situatie in de Bonnen laat zien dat als men bestuurlijk luistert naar overheidsfunctionarissen die niet scherp het publieke belang op hun netvlies hebben staan allerlei maatschappelijk vuil zijn kans grijpt. Sinds in december 2005 het autonome ontwikkelingsscenario unaniem werd verworpen heeft het zich in een sluipend proces kunnen voltrekken. Men had ook gehoopt dat dit een stil proces zou zijn. Ik was echter niet van plan lijdzaam toe te zien. Met mijn brieven heb aandacht moeten vragen voor de problemen en het uiteindelijke onderzoek van de Rekenkamer Rotterdam heeft afdoende aangetoond hoe er sprake was van jarenlang "**gemodder in de polder**". Het tekent de cultuur dat dit "**gemodder**" gewoon voortduurt.

Helaas heeft wethouder Eerdmans tot op heden niet het verschil kunnen maken: "*kan niet bestaat nog steeds*". Natuurlijk ben ik bekend met het verschijnsel van de politieke loyaliteit aan een partij- of coalitiegenoot. Daarmee doet men echter geen recht aan eigen principes die zijn neergelegd in een opgesteld verkiezingsprogramma of een gesloten coalitieakkoord. Juist van een politicus die zich heeft laten kiezen om van betekenis te zijn voor de ondernemers en burgers van Rotterdam mag worden verwacht dat men voldoende intellectueel overzicht en moreel overwicht heeft op het ambtelijk apparaat om daar daadwerkelijk sturing aan te geven. Dat betekent ook dat men over voldoende bestuurlijke kracht moet beschikken om een cultuur van glimlachende ambtenaren die "*ja*" knikken en "*nee*" doen te doorbreken. "**Kendoe**" is meer dan gastheer zijn bij een congres (***bijlage 9***) en fraaie beloftes formuleren. Juist in Rotterdam is het een kwestie van "*geen woorden, maar daden*" om geloofwaardig te zijn. Er zijn bijna 2 jaar verstreken sinds de verkiezingen van het voorjaar van 2014. Het wordt tijd dat de wethouder laat zien over goede intenties te beschikken en de daad bij het woord voegt.

met bezorgde groet,

ing. L.W. Vreugdenhil

Bijlagen:
1. Stempas;
2. Uitnodiging besloten werkbezoek + twitterberich;
3. Brief Manege de Nieuwe Oranjehoeve;
4. Krantenartikel Algemeen Dagblad;
5. Bouwvergunning 1998;
6. Krantenartikel Algemeen Dagblad;
7. Artikel "De Stadswerker";
8. Uit het rekenkamerrapport "Gemodder in de polder";
9. Foto Kendoe-congres.

Bijlage 1 **Stempas**

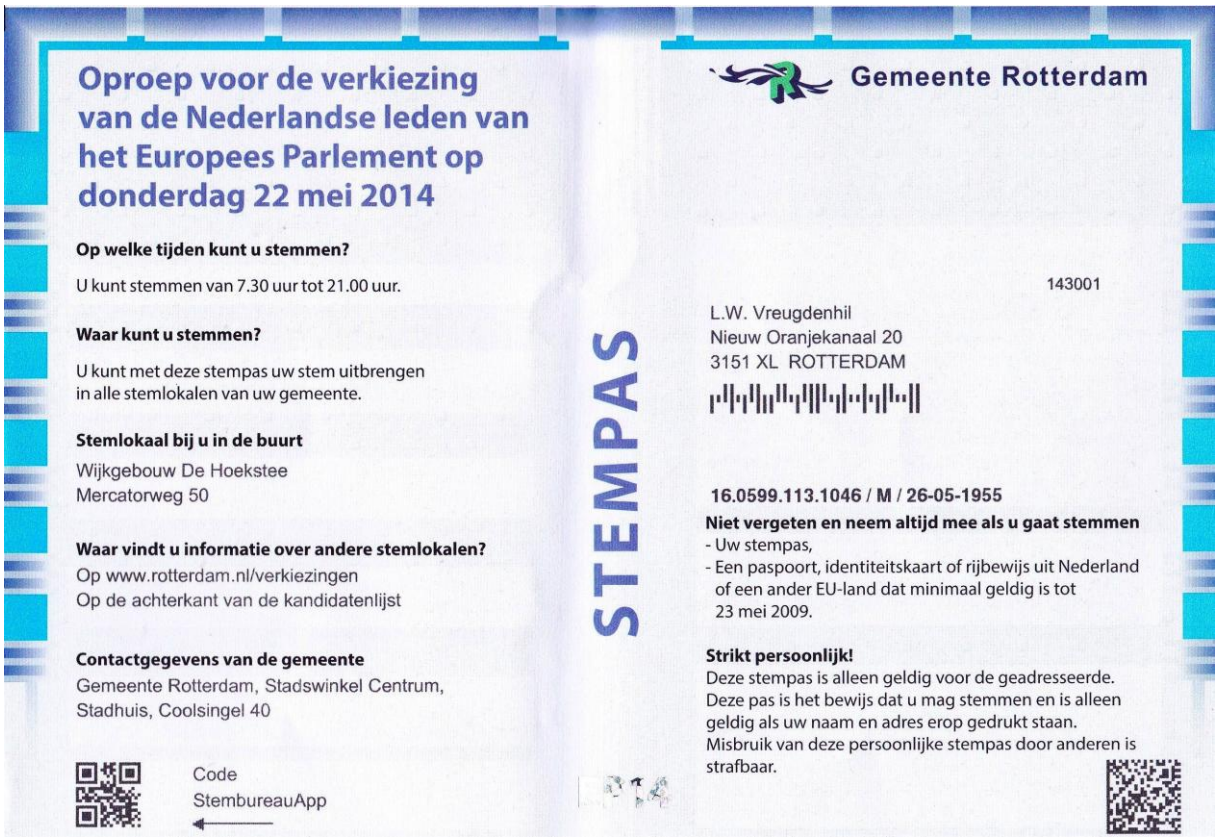

Oproep voor de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement op donderdag 22 mei 2014

Op welke tijden kunt u stemmen?

U kunt stemmen van 7.30 uur tot 21.00 uur.

Waar kunt u stemmen?

U kunt met deze stempas uw stem uitbrengen in alle stemlokalen van uw gemeente.

Stemlokaal bij u in de buurt

Wijkgebouw De Hoekstee
Mercatorweg 50

Waar vindt u informatie over andere stemlokalen?

Op www.rotterdam.nl/verkiezingen
Op de achterkant van de kandidatenlijst

Contactgegevens van de gemeente

Gemeente Rotterdam, Stadswinkel Centrum, Stadhuis, Coolsingel 40

Code StembureauApp

STEMPAS

Gemeente Rotterdam

143001

L.W. Vreugdenhil
Nieuw Oranjekanaal 20
3151 XL ROTTERDAM

16.0599.113.1046 / M / 26-05-1955

Niet vergeten en neem altijd mee als u gaat stemmen

- Uw stempas,
- Een paspoort, identiteitskaart of rijbewijs uit Nederland of een ander EU-land dat minimaal geldig is tot 23 mei 2009.

Strikt persoonlijk!

Deze stempas is alleen geldig voor de geadresseerde. Deze pas is het bewijs dat u mag stemmen en is alleen geldig als uw naam en adres erop gedrukt staan. Misbruik van deze persoonlijke stempas door anderen is strafbaar.

Bijlage 2 **Uitnodiging besloten werkbezoek + twitterbericht Wim Reijnierse**

Gemeente Rotterdam
College van Burgemeester en Wethouders

B.J. Eerdmans

Wethouder Veiligheid, Handhaving en Buitenruimte

Bezoekadres: Stadhuis Coolsingel 40
3011 AD Rotterdam
Postadres: Postbus 70012
3000 KP Rotterdam

Website: www.rotterdam.nl
E-mail: dimbsd@rotterdam.nl
Fax: (010) 2673560
Inlichtingen: M.H. de Gaaij
Telefoon: 06-51562359

Cluster: Stadsontwikkeling
Ons kenmerk: BS15/000172 _ 15/0007563 - 15bb001453

Betreft: Oranjebonnen

Datum: 5 maart 2015

De leden van de commissie
Bouwen, Wonen en Buitenruimte,
Leden van de gebiedscommissie Hoek van Holland

Geachte leden van de commissie BWB en leden van de gebiedscommissie Hoek van Holland,

Gehoor gevend aan de wens van de raadscommissie BWB in de vergadering van 4 februari om, samen met de gebiedscommissie HvH en op locatie, een technische toelichting te krijgen over het plan Oranjebonnen, heb ik het genoegen u uit te nodigen voor een technische sessie op donderdagmiddag 26 maart.
Graag zou ik de leden van de gebiedscommissie alvast willen danken voor de bereidheid om aan te sluiten bij de raadscommissie.

Het programma van de technische sessie ziet er op hoofdlijnen als volgt uit:

13:30 vertrek commissie BWB van Coolsingel naar gebiedskantoor HvH
14:30 voorzitter opent de besloten gezamenlijke vergadering Commissie BWB en gebiedscommissie HVH, presentatie over het concept Ontwikkelplan fase 2 Oranjebonnen door de gemeentelijk projectleider
15:30 na de presentatie verplaatst het gezelschap zich naar het gebied (per huurfiets of busje) langs een aantal locaties/bedrijven die een rol spelen in het project.
17:00 retour gebiedskantoor, sluiting van de besloten vergadering, afronding door de voorzitter
17:15 terugreis commissie BWB
18:00 aankomst Coolsingel

Met vriendelijke groet,

Joost Eerdmans
Wethouder Veiligheid, Handhaving en Buitenruimte

wim reijnierse @wreijnierse 26 mrt. 2015

volle bak tijdens gezamenlijk bezoek aan oranjebonnen ook mooi als het regent @HoekvHolland @gemeenteraad010

Bijlage 3 **Brief Manege de Nieuwe Oranjehoeve**

Hoek van Holland 03-04-2015

Hoe worden we om de tuin geleid !!

Deze brief schrijf ik, Rita Schrier (Manege de Nieuwe Oranjehoeve), daar ik het gevoel heb dat de vergaderingen die ik de afgelopen jaren bezocht heb, met nog zo vele andere bewoners, van en over het gebied "de Oranjebonnen polder " nutteloze avonden zijn geweest voor ons als bewoners.

Als ik naar het ambitiedocument kijk komt er niet veel van de grond. Diverse zaken die door de bewoners zijn aangedragen krijgen mijns inziens te weinig aandacht in verhouding met de aandacht voor Sandor van Vliet..

Afgelopen donderdag 26 maart 2015, schets tot onze grote verbazing het volgende...

De gemeenteraad uit Rotterdam + onze Maarten de Gaay + diverse anderen ambtenaren zouden een wandeling in het gebied gaan maken zodat ze konden zien wat er in het gebied gaande is. Daarna zouden ze Manege de Nieuwe Oranjehoeve bezoeken voor een kopje koffie. De heer Frans van Brederoode was ook uitgenodigd voor deze middag daar hij de belangen van de manege behartigd en in het communicatie platform zit, konden ze om een uitnodiging voor hem niet heen. Dit keer ging mijn man,Bert Schrier, met de heer van Brederoode mee. De ambtenaren en de overige genodigden gingen per bus het gebied in om vanuit daar, de oude sloopboerdrij, de wandeling te beginnen. De heer Brederoode en mijn man dachten dus ook daar aan de wandeling te beginnen.

Hoe worden we om de tuin geleid !!

Tot grote verbazing van mijn man en de heer van Brederoode was er geen wandeling gepland,zoals mij was verteld, maar werd er een presentatie door de heer Sandor van Vliet en zijn architect gegeven in de oude boerderij, omtrent de plannen voor de nieuwbouw van een paardenfokkerij. Alle genodigden waren daar dus aanwezig en nu begrepen we dan ook waarom het kopje koffie dat op de manege gedronken zou worden op het laatste moment, dezelfde ochtend, was afgezegd!!! De heer van Vliet is zegge en schrijven in alle jaren van vergaderen over het gebied ongeveer 3 keer aanwezig geweest. 1 keer met plannen voor een mencentrum, de 2e keer met plannen voor een hengsten houderij en de laatste keer voor een paardenfokkerij met een planning voor 10 paardenstallen.

Gelukkig waren er die avonden genoeg bewoners aanwezig die zijn plannen gehoord hebben, het was enkel en puur voor **privé** doeleinden, er was zelfs geen mogelijkheid voor parkeerplaatsen.

Nu er in de oude boerderij, zonder ons als bewoners in kennis te hebben gesteld hiervan, weer een ander plan: Geen 10 maar 14 paardenstallen, een binnen rijbaan van 40 bij 60 meter en parkeerplaatsen die wel aan de kant van het spoor geïntegreerd kunnen worden!

De rust in het gebied wordt dus totaal niet gerespecteerd, dagelijks de menkarren door het gebied, de mencursussen, de menkarren over de ruiterpaden en noem zo maar op. Dus nu er na 25 jaar voor Manege de nieuwe Oranjehoeve eindelijk een kleine uitbreiding wat betreft ruiterpaden komt, wordt dit voor ons direct weer onmogelijk gemaakt. De paden worden verziekt door de wielen van de men wagens en je wilt echt niet weten wat er gebeurd als een ruiter op een paard een menwagen tegen komt, de paarden slaan op hol en de veiligheid is niet meer te waarborgen. Ongelukken kunnen we dus met zijn allen op wachten. Er vallen nu ook al regelmatig mensen van hun paard door de karren die langs de manege komen rijden en het te veel moeite vinden om onze manege stapvoets te passeren.

Als wij willen dat de manege blijft bestaan voor onze kinderen en volwassenen, die geen eigen paard hebben maar óp deze manier toch van de paardensport kunnen genieten zullen we fel tegen de plannen van de heer van Vliet in moeten gaan. Met zijn steeds veranderende de plannen vrees ik voor de rust en veiligheid in het (natuur) gebied en het voortbestaan van mijn manege. In de eerst-komende bijeenkomst zal ik nog meer vertellen over het gebied en de plannen van de heer van Vliet .

Als wij als bewoners zo omzeilt worden, hoop ik, dat u allen aanwezig wilt zijn op de bewoners/ gebruikers bijeenkomst welke binnenkort bij ons op onze manege gehouden zal worden.

Vriendelijke groet

Rita Schrier

<u>Bijlage 4</u> **Krantenartikel Algemeen Dagblad**

'Ze proberen de klokkenluider te wieberen'

LINDA PENDERS

HOEK VAN HOLLAND | De loods waarin agrariër Leen Vreugdenhil woont, wordt als het aan de Rotterdamse wethouder Joost Eerdmans ligt, binnenkort door de politie ontruimd.

Vreugdenhil is gesommeerd te vertrekken, maar weigert. Maandag dient een door hem aangespannen kort geding.

Hoogst verbaasd is de oud-deelraadvoorzitter van Hoek van Holland over de brief waarin Eerdmans commissieleden over de aardappelloods in de Oranjebuitenpolder informeert. „Ik zou hier illegaal wonen, terwijl ik hier gewoon sta ingeschreven."

Vreugdenhil is zeven jaar geleden in de loods gaan wonen in afwachting van de herontwikkeling van de polder tussen Maassluis en Hoek van Holland. Hem was een agrarisch bedrijf beloofd. Maar van die herontwikkeling is weinig terechtgekomen. „Mede dankzij mijn strijd deed Rekenkamer Rotterdam onderzoek naar de gang van zaken hier," zegt Vreugdenhil.

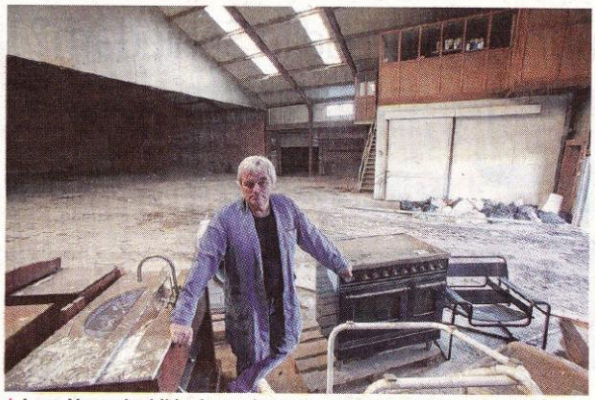

▲ **Leen Vreugdenhil in de aardappelloods, waar hij al zeven jaar woont.** ARCHIEFFOTO FRED LIBOCHANT

Uit het onderzoeksrapport blijkt dat de gemeenteplannen nooit haalbaar waren en dat er miljoenen verkwist zijn. „Nu proberen ze de klokkenluider te wieberen."

Zonder reden, vindt Vreugdenhil: „De wethouder schrijft dat de grond is aangeboden aan een marktpartij die een hippisch centrum wil realiseren. In dezelfde brief staat echter dat de initiatiefnemer voor een hippisch centrum planvorming heeft stopgezet wegens financiële onhaalbaarheid."

Kennismaking

Het verbaast Vreugdenhil dat Eerdmans hem gisteren uitnodigde voor een kennismaking: „Omdat ik me jaren ingezet heb voor het gebied. Ik heb hem laten weten dat ik me fors geïntimideerd voel en het op prijs stel als hij bestuurlijke maatregelen neemt om de ontruimingsdreiging op te heffen. Ik vind bovendien dat hij het oordeel van de gemeenteraad over het rekenkamerrapport moet afwachten."

Omdat de zaak onder de rechter is wil de wethouder niet reageren.

Bijlage 5 **Bouwvergunning 1998 pand Nieuw-Oranjekanaal 20**

Gemeente Rotterdam dS+V Pandkaarten

Detail van pandkaart, totaal 1

Beeld 1 van 1 Nieuwe zoekopdracht
Multi-Page: 2 pages page 1 page 2
Zoom In Zoom Uit Zoom 100%

OMSCHRIJVING	Registratie-nummer	Datum en nummer van de vergunning	Voltooiing	
			datum	lijst
stichting	B2.288.89	140890 Hvlk 90/1536	5-11-90	43-1-91
Slopen Loods	97/3443/20	250897		
Verwijderen bedrijfsruimte	97/3445/30	280897	9-2-98	43.4.98

B 1 ed 9 / 1907-'80

Bijlage 6 **Krantenartikel Algemeen Dagblad**

Boer moet gekraakte loods toch verlaten

LINDA PENDERS

HOEK VAN HOLLAND | Leen Vreugdenhil moet vertrekken uit de aardappelloods in de Oranjebuitenpolder bij Hoek van Holland. Dat heeft de rechtbank in Rotterdam gisteren bepaald.

Vreugdenhil kraakt de loods al 7 jaar en spande een kort geding aan tegen de gemeente Rotterdam, die de loods zo snel mogelijk wil ontruimen. De gemeente kreeg van de rechter gelijk en Vreugdenhil moet nu alsnog zijn spullen pakken als hij niet door de politie op straat gezet wil worden. „Het is een bouwval," vindt wethouder Eerdmans. „We willen aan de slag met het gebied."

GroenLinks en de SP in de gemeenteraad vinden ontruimen van de loods onfatsoenlijk, zolang de gemeenteraad het rekenkamerrapport 'Gemodder in de Polder' nog niet heeft besproken. Dat gebeurt in januari. „Er is geen reden om nu tot uitzetting over te gaan," vindt GroenLinks-fractievoorzitter Judith Bokhove. „Er is nog geen koper voor het gebied in beeld."

De fracties vroegen eerder deze week in een kort raadsdebat vergeefs om uitstel. „Zij willen, net als ik, dat eerst het rekenkamerrapport wordt besproken," zegt Vreudenhil.

De boer wacht al 7 jaar in de loods op een zorgboerderij die hem destijds door de gemeente is beloofd. Die boerderij maakte deel uit van oude herinrichtingsplannen voor het gebied. In het rapport van de Rekenkamer staat dat die herinrichtingsplannen altijd onhaalbaar zijn geweest. Vreugdenhil is zwaar teleurgesteld: „Ik weet niet waar ik heen moet. Ik hoop dat ik hier met de feestdagen nog mag blijven. Anders sta ik met kerst op straat."

'Schofferend dat sloop al gestart is'

LINDA PENDERS

HOEK VAN HOLLAND | Hoewel de Hoekse boer Leen Vreugdenhil tot morgen de tijd had om zijn spullen uit de gekraakte gemeenteloods in de Oranjebuitenpolder te halen, stond gisteren al een sloopbedrijf voor de deur. Vreugdenhil is verbijsterd. „Het is me niet gelukt tijdig alle spullen weg te halen," reageert hij bedroefd.

De boer kraakte 7 jaar geleden de aardappelloods van de gemeente in afwachting van een beloofde zorgboerderij. Die boerderij kwam er echter nooit. Wel wijzigde de gemeente de herinrichtingsplannen voor het gebied. Voor de loods was hierin geen plaats, die moest gesloopt worden en Vreugdenhil werd gesommeerd te vertrekken. Toen hij weigerde, deed de gemeente aangifte, waarop de boer naar de rechter stapte. Die gaf de gemeente gelijk en de boer kreeg tot uiterlijk 9 januari om zijn spullen te pakken.

▲ **Het sloopbedrijf meldt zich al.** FOTO LEEN VREUGDENHIL

Wethouder Joost Eerdmans laat, bij monde van zijn woordvoerder, weten dat ontruiming van de loods úiterlijk de 9e zou plaatsvinden en dat niet per se gewacht hoeft te worden tot die datum. Een woordvoerder van het OM bevestigt dit: „Er is gewacht tot na de kerst, maar de gemeente mag gaan slopen zodra iemand weg is. Ze gaan dan niet eerst kijken of al zijn spullen ook weg zijn."

Voor Vreugdenhil een bittere pil: „Er is al een gat in de achtergevel gemaakt en de kerkuilenkast aan de buitenzijde is verwijderd."

Schofferend, vindt Judith Bokhove, fractievoorzitter van GroenLinks. Ze roept de wethouder vandaag in een actualiteitendebat ter verantwoording. „Dit is echt een nare rotstreek en lijkt op pesten," zegt ze.

Bijlage 7 **Artikel "De Stadswerker" over Maarten de Gaaij**

Oranjebonnen

Ruimte voor recreatie en stadslandbouw

De Bonnenpolder en de Oranjebuitenpolder in Hoek van Holland vormen een belangrijke groene schakel tussen Midden-Delfland en de kust. Dit projectgebied (Oranjebonnen) is nu voor velen nog onbekend, maar dat gaat veranderen.

Tekst | Emmely Samson
Beeld | Jan van der Ploeg

Eind 2013 start de uitvoering van de duurzame plannen om het tot een aantrekkelijk groengebied voor bewoners en bezoekers te maken. Dit samen met agrariërs, ondernemers en groenbeheerders realiseren is de grote uitdaging voor projectmanager Maarten de Gaaij (afdeling PM&E) en het enthousiaste projectteam Oranjebonnen.

Verleiden

Initiëren, faciliteren en kaders stellen: De plannen voor de twee polders zijn een goed voorbeeld van onze nieuwe manier van werken. Maarten: 'De ambitie is om dit agrarische gebied te transformeren tot een gemengd agrarisch en recreatief gebied. Met fiets- en wandelroutes en de mogelijkheid om te kanoën, skaten, golfen en paardrijden. Om dit te realiseren verleiden we agrarische en recreatieve ondernemers om hier uitwerking aan te geven en te investeren. Ook zoeken we andere financieringsbronnen. Eén daarvan is het nog te bouwen windmolenpark aan de noordoever van de Nieuwe Waterweg. De windmolens worden zo beeldbepalend dat zij de recreatiebeleving negatief kunnen beïnvloeden. De projectontwikkelaar is daarom bereid een gebiedsgebonden bijdrage te leveren.'

Wat gaan we doen?

'We gaan een aantal recreatieve routes aanleggen', licht Maarten toe. 'En er komt een nieuwe brug over het Oranjekanaal die beide polders met elkaar verbindt, ook voor autoverkeer. Het gebied wordt daardoor beter bereikbaar en vitaler. Ook voor de agrariërs is dit winst. Daarnaast investeren we in ecologische verbindingen om de afwisseling en de variëteit van planten en dieren te vergroten. En we laten de bezoekers graag de (cultuur)historische waarde van het gebied zien en beleven. Zoals de geschiedenis van de bunkers als onderdeel van de Atlantic Wall, het herstel van de oude dijken en de oude kreek.

Stadslandbouw

Maarten: 'We nodigen de agrarische ondernemers uit om van traditionele landbouw om te schakelen naar kleinschalige, natuurvriendelijke landbouw.

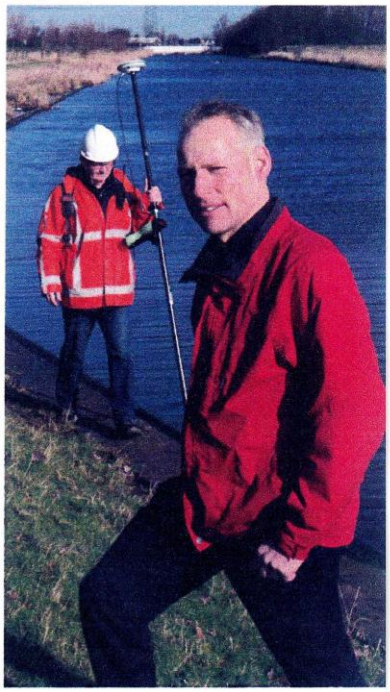

Maarten de Gaaij in Oranjebonnen.

Is het niet geweldig als mensen tijdens een fietstochtje door de polder streekproducten kunnen kopen bij de boer? Dat is een voorbeeld van stadslandbouw. Enkele boeren werken nu al natuurvriendelijker en we stimuleren andere hierbij aan te sluiten.' Dat de animo voor deze gebiedsontwikkeling groot is bij belangenorganisaties, geïnteresseerde marktpartijen en toekomstige gebruikers, blijkt wel uit de onverwacht hoge opkomst tijdens de laatste gebruikersbijeenkomst. 'De ontmoetingsruimte in de prachtige boerderij was behoorlijk vol en er werden vele initiatieven uitgewisseld om bij te dragen aan deze transformatie,' zegt Maarten glimlachend. 'Ik heb er alle vertrouwen in dat we er met elkaar een mooi, vitaal gebied van gaan maken.'

Bijlage 8 Uit het rekenkamerrapport "Gemodder in de polder"

De directeur van het Zuid-Hollands Landschap heeft aangegeven waarom de grondprijzen die Rotterdam in rekening bracht een groot effect hadden op het project: "Als eenmaal zo'n hoge prijs betaald is, heeft dat ook gevolgen voor de omliggende percelen. Naast het perceel, dat het Zuid-Hollands Landschap van de gemeente heeft gekocht, ligt het perceel van een boer die in principe wel wil verkopen. Hij vraagt alleen een hele hoge prijs omdat de grond eromheen ook voor veel geld verkocht is. De hoge grondprijs is ook een probleem voor andere initiatieven. De gemeente heeft gepraat met een golfbaan en een manege. Tot nu toe is geen van die plannen gerealiseerd. Dat zijn allemaal initiatieven waarbij voor de realisatie de grondprijs doorgaans van doorslaggevend belang is. Met de grondprijs die het Zuid-Hollands Landschap aan Rotterdam betaald heeft voor het startkavel, heeft het landschap, naar eigen zeggen, de hoogste grondprijs voor natuur ooit in Nederland betaald. Het verbaast het Zuid-Hollands Landschap dat de gemeente Rotterdam geen beleidskeuze maakt om de realisatie van groene gebieden wel mogelijk te maken. De gemeente heeft met de grondpositie de sleutelrol in handen. Daarom heeft het Zuid-Hollands Landschap aangegeven dat het Zuid-Hollands Landschap stopt met het leveren van een bijdrage aan de gesprekken; als de gemeente niet bereid is om te kiezen voor de ontwikkeling van deze gebieden, heeft het Zuid-Hollands Landschap geen capaciteit *om daarover in gesprek te blijven. (...) Het Zuid-Hollands Landschap ziet het als volgt:* als je als overheid geen groene ontwikkeling wilt, wees dan duidelijk. Onduidelijkheid

[161] Interview deelgemeente Hoek van Holland 18-02-2014, interview provincie Zuid-Holland 17-01-2014, interview directeur Zuid-Hollands Landschap 07-02-2014, interview Stadsregio 17-12-2014.

[162] Interne notitie t.b.v. herziening GREX vergadering 26 aug d.d. 23-08-2010.

leidt tot veel frustratie bij andere partijen als het Zuid-Hollands Landschap. Als je alle kaarten in handen hebt, maar de ontwikkeling vindt niet plaats, dan wil je niet."[163] Al met al geven de publieke partners in het project aan dat de manier waarop de gemeente Rotterdam zich opgesteld heeft als grondeigenaar weerstand heeft opgeroepen bij hen.

Een ambtenaar van het cluster Stadsontwikkeling die een belangrijke rol vervulde bij het project vindt echter niet dat de ontwikkelingen in de Oranjebuitenpolder vertraagd werden doordat de gemeente een te hoge grondprijs voor ogen had. Met een lagere grondprijs waren de tekorten ook aanzienlijk geweest. Ook kan hij zich niet herinneren dat deze kwestie is ingebracht in bijvoorbeeld het bestuurlijk overleg toentertijd. Bovendien stopte de gemeente zelf € 3 miljoen in het project vanuit het IFR.[164] Volgens deze ambtenaar waren juist de financiële middelen vanuit de provincie en de stadsregio onvoldoende.[165] Deze uitspraak over het proces rond de grondprijs geeft aan dat er bij de gemeente Rotterdam of in ieder geval bij deze ambtenaar een ander beeld bestond dan wat er bij de partners leefde en wat er uit de documenten blijkt.

VERTROUWELIJK

Bijlage 9 **Foto Kendoe-congres**

////////// ////// **PERSBERICHT** //////////////

Grote onrust onder minima naar aanleiding van de aanslagen Hoogheemraadschap Delfland

Minima die dit jaar voor het eerst geconfronteerd worden met een aanslag van het Hoogheemraadschap Delfland schrikken zich een ongeluk. Sinds januari is het Hoogheemraadschap Delfland begonnen met de inning van de Waterschapsbelasting 2016. Wat nieuw is, is dat de kwijtschelding voor minima deels vervallen is. Delen Achter De Duinen is al eerder in het geweer gekomen tegen deze afschaffing van de kwijtschelding voor minima, het Hoogheemraadschap Delfland heeft naar aanleiding hiervan beloofd de inning, die in 2 fases wordt ingevoerd, een zachte landing te laten maken. Hiervan lijkt echter geen sprake.

Henny van der Most: “Het gedeeltelijk vervallen van de kwijtschelding voor minima is in de basis al heel triest. Het zorgt ervoor dat minima binnen het gebied van Hoogheemraadschap Delfland de enige groep is die er dit jaar in koopkracht op achteruit gaat. Voor 54.000 huishoudens betekent dit dat alle voordeeltjes in de armoederegelingen in één klap teniet gedaan worden door het Hoogheemraadschap Delfland. Daarnaast houdt het Hoogheemraadschap Delfland zich niet aan de gemaakte afspraken en geeft misleidende informatie bij de aanslag.”

Er wordt niet meer automatisch kwijtschelding verleend op de aanslag bij een groot deel van de minima. Velen krijgen een aanslag voor het volle pond en moeten zelf de kwijtschelding aanvragen. Daarbij wordt in de aanslag de indruk gewekt dat geen bezwaar of kwijtschelding tegen de aanslag gemaakt kan worden. Dit is **niet** waar, tegen de **aanslag** kan **wel** bezwaar worden gemaakt en **ook** kwijtschelding aangevraagd.

Delen Achter De Duinen maakt zich ernstige zorgen over de gevolgen voor de minima die nu voor het eerst aangeslagen worden en gaat zelf informatie verspreiden en hulp bij kwijtschelding geven.

Wie kunnen er nog kwijtschelding krijgen en hoeveel?

Huishoudens die een inkomen hebben op bijstandsniveau krijgen nog gedeeltelijke kwijtschelding voor de aanslag van Hoogheemraadschap Delfland

Concreet:

Een eenpersoonshuishouden betaalt in 2016: 47,23 euro aan het Hoogheemraadschap Delfland
Een meerpersoonshuishouden betaalt in 2016: 141,68 aan het Hoogheemraadschap Delfland

Voor "schrijnende gevallen" (bijvoorbeeld als er sprake is van problematische schulden) bestaat er de mogelijkheid alsnog volledige kwijtschelding te krijgen.

Het loont de moeite kwijtschelding aan te vragen en bezwaar te maken tegen de aanslag. Voor iedereen die hier problemen mee heeft staan de organisaties van Delen Achter De Duinen klaar om te helpen. Vraag vooral, ook bij twijfel, kwijtschelding aan.

Op de site van Delen Achter De Duinen www.delenachterdeduinen.nl/hoogheemraadschap staat uitgebreide informatie over de kwijtschelding. Vanaf volgende week ligt de informatie ook op papier bij aangesloten organisaties.
Delen Achter De Duinen roept alle Maatschappelijke- en Welzijnsorganisaties in ingelegen gemeenten op minima te ondersteunen in het aanvragen van de kwijtschelding en hun ervaringen bij te houden en te bundelen.

//

Voor de redactie:
Namens Kerngroep Delen Achter De Duinen
Contactpersoon:
Henny van der Most; hennyvandermost@gmail.com T 06 577 53 273

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1248101

D&H VERGADERING
15-03-2016

DELFT
15-03-2016

ONDERWERP
Motie Geurts (Plan Sluizen)

Geachte leden,

Aanleiding
Met de brief van 19 november 2015 (ons kenmerk 1226080) bent u geïnformeerd over de stand van zaken aangaande het Deltaprogramma. Eén van de lopende ontwikkelingen betrof de motie Geurts, die op 17 november 2014 in de Tweede Kamer is aangenomen. In deze brief informeren wij u over de ontwikkelingen rondom de beantwoording van de motie door de Minister van Infrastructuur en Milieu (hierna te noemen Minister).

De motie behelst het nader onderzoeken van het door de groep Spaargaren opgestelde plan Sluizen. Dit plan waarbij de Maeslantkering op termijn wordt vervangen door nieuwe sluizen in de Oude en Nieuwe Maas (als afsluiting van de Rijnmond), is bij de totstandkoming van de voorkeursstrategie van het Rijnmond-Drechtstedengebied (Deltaprogramma) maar beperkt onderzocht. In eerdere stadia zijn wel sluizen beschouwd maar op een andere locatie (ter plaatse van de Maeslantkering). Ook zijn toen aspecten zoals extra berging op de Oosterschelde en realisatie van gemalen nabij de sluizen niet meegenomen.

Omdat het plan Sluizen op termijn voor Delfland grote gevolgen zou kunnen hebben, vooral als gevolg van grote extra dijkversterkingen, hebben we dit proces nauwgezet gevolgd en Delflands belang daar waar mogelijk ingebracht. Ook zijn de bedenkers van het plan Sluizen uitgenodigd voor een gesprek om de plannen toe te lichten. Tevens heeft Delfland aan de Minister met een brief enkele standpunten en zorgpunten kenbaar gemaakt (23 september 2015, ons kenmerk 1216036). Hierover bent u reeds geïnformeerd.

In het nader onderzoek is het plan Sluizen verder uitgewerkt en op hetzelfde detailniveau vergeleken met de eerder al vastgestelde voorkeurstrategie voor Rijnmond-Drechtsteden. Vervolgens heeft het 'Gebiedsoverleg Rijnmond-Drechtsteden' de Deltacommissaris geadviseerd. Hier heeft Delfland ook input voor geleverd. Na advies van de Deltacommissaris en een persoonlijk gesprek met dhr. Spaargaren heeft de Minister haar inzet kenbaar gemaakt.

Standpunt Minister (brief 17 februari 2016)
Het ministerie stelt na vergelijk van de voorkeursstrategie (deltabeslissing Rijn-Maasdelta) en het plan Sluizen dat er geen reden is om op korte termijn tot afsluiting van de Rijn-Maasmonding met sluizen te besluiten. Omdat het besluit vooral afhankelijk is van de zeespiegelstijging hoeft er pas op langere termijn een keuze gemaakt te worden. De Minister wil dat in ieder geval bij de vervanging van de Maeslantkering (2070-2100) zal worden gekeken naar sluizen in de Rijn-

Maasmonding. Ze geeft aan dat het een serieuze optie voor het aanpakken van de waterveiligheids- en zoetwateropgave blijft, in ieder geval voor de tweede helft van deze eeuw. De Minister wil deze optie daarom openhouden in de Voorkeursstrategie van Rijnmond-Drechtsteden. Om besluitvorming mogelijk te maken zal tijdig een meer gedetailleerd plan moeten worden uitgewerkt. Zeespiegelstijging en rivierafvoeren moeten goed worden gemonitord en klimaatscenario's dienen regelmatig te worden geactualiseerd op basis van de nieuwste wetenschappelijk inzichten, zodat een eventuele versnelling van klimaatverandering tijdig wordt onderkend.

Standpunt groep Spaargaren (brief 18 februari 2016)
Ondanks de waardering voor de openheid van het ministerie ten aanzien van het plan is de groep Spaargaren het op enkele punten niet eens met de visie van de Minister. Dit betreft met name de kostenbenadering en de kostenonderbouwing voor natuur, zoetwater en no-regretmaatregelen voor de voorkeurstrategie. Ook stelt men dat het plan Sluizen zal bijdragen aan veiligheid, een robuuste zoetwatervoorziening en het tegengaan van verdere verzilting. Tot slot pleit men voor het maken van een verdere uitwerking van een doorkijk naar 2100 om op kortere termijn (2020) een goede strategische keuze te kunnen maken.

Standpunt Delfland
Wij stellen ons op het standpunt dat het plan Sluizen als serieuze optie dient te worden meegenomen door de Minister. Het plan biedt grote kansen voor Delfland ten aanzien van de robuustheid van de zoetwatervoorziening voor de periode nà 2050 en de veiligheid van het gebied Rijnmond-Drechtsteden. Daarnaast heeft het plan grote consequenties voor Delfland (met name in de vorm van extra dijkversterkingen). Delfland wil de extra kosten van dijkversterkingen als gevolg van het plan niet dragen.

Voor Delfland is ook van belang dat bij de aanleg van sluizen in de Nieuwe Waterweg het Volkerak zoet kan blijven, waardoor de zoetwaterinlaat voor het Brielse meer gewaarborgd blijft. En hoewel buiten het gebied van Delfland, zal uitstromend rivierwater door de Haringvliet (Kier) en Oosterschelde een positieve bijdrage leveren aan de vismigratie als natuurlijke 'vismigratierivier'.

Wat Delfland betreft zouden de extra kosten voor verzwaring van de Delflandsedijk deels kunnen worden gedekt vanuit de besparingen van circa drie miljard euro die volgens de groep Spaargaren kunnen worden geboekt als de beslissing voor Sluizen in 2020 wordt genomen.

Vanwege bovengenoemde verzoeken wij de leden van de verenigde vergadering om hun netwerk actief te beïnvloeden om te kunnen bewerkstelligen dat de Minister kiest voor het op korte termijn wegnemen van enkele nog bestaande grote onzekerheden in het uitgevoerde onderzoek en voor het nadrukkelijk monitoren van de onzekerheden en ontwikkelingen. Dit geeft scherpte in de koers voor het toekomstbestendig houden van de Nederlandse delta.

Het onderwerp zal door de Minister worden geagendeerd in het Algemene Overleg Water. Het tijdstip daarvan is nog niet definitief vastgesteld, naar verwachting in juni 2016. Wij verzoeken u om onze benadering actief te ondersteunen zodat Delfland kan bijdragen aan een aantrekkelijk en klimaatbestendig Nederland.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris, de Dijkgraaf,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

Bijlagen:
1. Brief Minister IenM aan de Tweede Kamer, 17 februari 2016, ons kenmerk 1248109
2. Brief Spaargaren aan de leden van de vaste Commissie IenM Tweede Kamer, 18 februari 2016, ons kenmerk 1248103

Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland

Brassersplein 2

2612 CT Delft

En

RBG

Postbus 923

3100AX Schiedam

Den Haag, 10 maart 2016

Betreft: Bezwaar Op Volledige Waterschapsbelasting/Zuiveringsheffing Voor Minima

Geachte heer mr. M.A.P. van Haersma Buma, geachte leden van de Verenigde Vergadering van het Hoogheemraadschap van Delfland, geachte RBG,

Met spijt ben ik op de hoogte geraakt van de blamage van het Hoogheemraadschap Delfland. Een schuld van 470 miljoen euro met rentelasten op deze schulden die ruim 20 miljoen euro bedragen. U heeft besloten de minima in te schakelen om deze lasten te gaan helpen dragen. Dit jaar kunnen zij u 5 miljoen voor u opleveren. Volgend jaar 10 miljoen. Delfland staat voor een zorgvuldige aanpak. Nietwaar?

Is dit tot waar uw vindingrijkheid en improvisatietalent reiken? Heeft u wel voldoende werk gemaakt van Europese subsidies (EFRO; EGFL; ELFPO, onder meer POP3 (verbonden met GLB); LIFE+; Horizon 2020, KP8; ESF; KCI)? Heeft u hard en luid genoeg op de deur van de overheid geklopt? De uiterste, uiterste besparingen toegepast? Fondsen aangeschreven? Bezittingen verkocht? Kijkt u werkelijk diep genoeg in uw eigen zak? Heeft u misschien niet op tijd en adequaat hulp ingeroepen? Dat zijn de vernederende vragen die wij minima allemaal moeten stellen om rond te komen.

Zelf ben ik arbeidsongeschikt om diverse redenen. Dit heeft uitgaven tot gevolg. Mijn medicijnen voor zowel de lichamelijke als psychische euvels moet ik zelf betalen. Door mijn pleinvrees ben ik voor mijn boodschappen afhankelijk van de lokale supermarkt die een vrij dure is. Zelfs bij lichte stress heb ik intensievere verpleging nodig. Als een dijk in slechte staat. Ik heb een eigen spaarmanier om de te verwachten begrafenis van mijn invalide zus bij te kunnen wonen in Frankrijk. Eens in de twee jaar ga ik een weekje naar haar toe en dat is tevens mijn enige vakantie. Door uw nieuwe rekening aan mij, moet ik mijn bezoek aan haar nog een jaar uitstellen. Dit doet mij groot verdriet. Verdubbeld u volgend jaar dat bedrag, dan betekent dat dat de keer dat ik mijn zus voor het laatst heb mogen zien, al heeft plaats gevonden want ik zal dan nooit meer naar haar toe kunnen gaan. Ik zal dan ook alles wat in mijn macht ligt aanwenden om de belasting op mij te laten kwijtschelden.

En zo treft u de minima. Met hun gezondheid, ook de emotionele gezondheid. Ziektes zullen verergeren doordat men bijv. moet gaan besparen op medicijnen. U zult eenzamen creëren omdat men bruiloften of begrafenissen niet kan bezoeken. De al gebroken mensen, de zieken, de

noodlijdenden zullen net als u onverantwoorde schulden moeten aangaan. Wij kunnen dat niet dragen, kunnen incassokosten niet aan. Dit gaat niet over verlies van koopkracht. Wij minima kunnen het ons echt niet permitteren om te ver te gaan. Wij zullen bij de zwaarbelaste gemeentes moeten aankloppen, zullen in het ziekenhuis belanden, verder moeten steunen op de maatschappij enz. Uw dijk, ons leed.

Daarom verzoek ik u af te zien van het opbouwen van de belasting en het bij de hoogte van het bedrag van dit jaar voorgoed te laten. Stelt u zich tevreden met de slordige 5 miljoen per jaar die de minima bij elkaar zich inderdaad met wat inzet kunnen permitteren. Als u de minima vol wilt belasten zal de armoede van de schuldenlast die u nu met zich meedraagt als Hoogheemraadschap van Delfland, zich verplaatsen naar de gemeentes, naar de gezondheidszorg, naar andere schuldeisers, zich vertalen naar veel en nu nog vermijdbaar extra leed bij de kleine man. Van werkelijke betaling van de zuiveringsheffing is in die zin dus geen sprake. Een werkelijke oplossing voor het klaren van uw schulden zal zich hiermee niet voordoen. Uw schulden zullen slechts doorsijpelen naar anderen en daarmee destructie aanrichten.

Door de belasting als volgt te continueren voor de minima rond bijstandsniveau: 47,22E voor één persoon en 141,67E voor twee personen houdt u de minima sterk genoeg en krijgt u jaarlijks een prima bedrag als bijdrage voor een verre en gezonde toekomst voor iedereen.

Hoogachtend,

[redacted] C. Kuppens

[redacted] estenmar

[redacted] 2517EC Den Haag

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1249790
DATUM D&H VERGADERING
15 maart 2016
DELFT

ONDERWERP
Financiële onderhandeling Rijk-koepels implementatie Omgevingswet

Geachte leden,

Op 26 november 2015 hebben wij tijdens de informatieve Verenigde vergadering met elkaar gesproken over de nieuwe Omgevingswet, het bestuursakkoord dat daarover gesloten is tussen het Rijk en de koepelorganisaties en hoe op hoofdlijnen het implementatieproces bij Delfland eruit zal zien. Wij hebben toen aangegeven dat er in het Bestuursakkoord implementatie Omgevingswet (juli 2015) een hoofdstuk niet ingevuld is, namelijk de financiële afspraken over de implementatie van de wet. Op dat moment kon hierover nog geen overeenstemming worden bereikt. In voorliggende brief informeren wij u over de voortgang op dit specifieke punt.

Het ministerie van I&M is samen met de koepelorganisaties een "artikel 2 onderzoek" gestart. In dat onderzoek wordt in beeld gebracht wat de baten en lasten zijn van de implementatie van de omgevingswet, de transitiekosten en het inrichten van een landelijk digitaal stelsel. Over de interpretaties van de baten en de lasten wordt al enige maanden druk onderhandeld tussen Rijk en koepelorganisaties. De Unie van Waterschappen onderhandeld met het Rijk op basis van door het Uniebestuur gehanteerde standpunten (zie bijlage 1). Het ministerie van I&M is erop gericht om nog in april 2016 tot overeenstemming te komen zodat dit verwerkt kan worden in de Voorjaarsnota van het Rijk.

De onderhandelingen zijn in een finale fase terecht gekomen. De verwachting is dat er op 23 maart een onderhandelaarsakkoord kan worden bereikt. Op 24 maart worden de waterschappen, middels een klankbordbijeenkomst, geïnformeerd over het onderhandelingsresultaat. Het voorstel ligt vervolgens op 1 april 2016 voor besluitvorming voor tijdens de Ledenvergadering van de Unie. Dit maakt dat er flexibiliteit nodig is voor besluitvorming over dit akkoord in eigen huis.

Indien de uitkomsten van de onderhandelingen consequenties hebben voor onze meerjarenbegroting dan stellen wij voor om tussen 24 maart en 1 april een extra Commissie BOB in te lassen om een en ander met u te kunnen bespreken. Op een later moment in dit jaar komen wij bij u terug om over het totaal van de implementatie van de Omgevingswet met u te spreken.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris, de Dijkgraaf,

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.R. van Haersma Buma

Bijlage:
- Standpunten Uniebestuur financiering Omgevingswet.

Bijlage: Standpunten Uniebestuur ten aanzien onderhandeling financiering Omgevingswet

- Wij zijn bereid om afspraken te maken over datgene wat nodig is voor inwerkingtreding van de wet. Dat is steeds ons uitgangspunt geweest en dat is het nog.
- Als gemeenten een tegemoetkoming voor legesderving krijgen, moet dat ook voor de waterschappen het geval zijn, als er voor hen vergelijkbare argumenten gelden.
- De invoeringsondersteuning en het centrale informatiepunt kan langs de lijnen die daarover reeds in het bestuursakkoord zijn vastgelegd verder vorm en inhoud worden gegeven.
- Indachtig het bestuursakkoord gaan wij voor het digitaal stelsel uit van scenario 2 als doelstelling voor 2018 en volledige realisering in 2024 als eindbeeld. We kunnen instemmen met scenario 3 als eindbeeld, omdat alleen hiermee exploitatiekosten kunnen worden gedekt en overheidsinvesteringen door de BV Nederland kunnen worden terugverdiend (waarbij we ons realiseren dat de terugverdientijd lang is). Gegeven de risico's die aan grootschalige digitalisering kleven en onzekerheden rondom inhoud en gevolgen voor de waterschappen, moeten de onderdelen van scenario gezamenlijk en stapsgewijs worden ontwikkeld. Garanties van het Rijk en/of nader onderzoek (business cases/ go-no go momenten) moeten uitwijzen welke onderdelen van scenario 3 wanneer gerealiseerd kunnen worden.
- Het is een logische keuze dat het Rijk de investeringsuitgaven voor centrale voorzieningen (invoeringsondersteuning, informatiepunt en digitaal stelsel) voor zijn rekening neemt.
- Wat betreft de transitiekosten van de waterschappen blijft ons vertrekpunt (in het verlengde van onze inzet bij de totstandkoming van het bestuursakkoord) dat deze voor rekening van het Rijk komen. Echter, als uit de verkenning van andere mogelijkheden voor stimulering van de implementatie voor de waterschappen nuttige onderwerpen naar voren komen, zijn we bereid het gesprek aan te gaan over alternatieven voor de vergoeding van transitiekosten. Daarbij denken wij aan stimulerings-/ subsidieregelingen voor versnelling van de invoering van digitaal zaakgericht werken, voor versnelling van digitalisering van de leggers en voor adopteren van 'standaarden Omgevingswet (deze zaken zijn randvoorwaardelijk voor een goede invoering van de Omgevingswet).
- Als aan voorgaande punten tegemoet wordt gekomen, zijn de waterschappen bereid in de vorm van gebruikersbijdragen een deel van de exploitatiekosten van de centrale voorzieningen en eventuele extra interne exploitatiekosten o.g.v. digitalisering voor hun rekening te nemen.
- Mocht op enig moment blijken dat de gebruikersbijdragen, transitie- en eigen exploitatiekosten substantieel hoger zijn dan wat nu uit het onderzoek naar voren komt, dan staan de gemaakte afspraken ter discussie (wij gaan dus uit van maximum bedragen).

Halfjaarlijkse rapportage complexe plannen van derden
Stand van zaken januari 2016

Aan: M. Houtzager
Van: A. Spanjers
Betreft: Halfjaarlijkse rapportage complexe plannen van derden
Datum: 1 januari 2016

Inleiding

De coördinatie van een aantal complexe plannen van derden is belegd bij de teams RPV en R&P. In voorliggende notitie wordt kort gerapporteerd over de stand van zaken per project. Dit gebeurt halfjaarlijks, en gelijktijdig met de halfjaarlijkse rapportage watertoets.

* in onderstaande rapportage wordt een * opgenomen wanneer dit project ook terugkomt in de halfjaarlijkse rapportage wateradvies.

Deze rapportage wordt opgesteld door de coördinator complexe plannen van derden bij RPV (A. Spanjers) in samenwerking met de coördinatoren van de verschillende projecten, en bevat informatie over zowel de plannen die worden gecoördineerd vanuit R&P als vanuit RPV. Ook worden de verkenningen en plannen benoemd die niet leiden tot coördinatie door RPV of R&P.

VERKENNINGEN

algemeen

In oktober tot en met december 2016 zijn twee nieuwe verkenningen uitgevoerd:

Verkenning NAM
Deze verkenning behelst de proefboringen van de NAM naar aardgas, in Midden-Delfland. Voor Delfland is het mogelijke effect op bodemdaling, en daarmee op het watersysteem en kades, van belang. De verkenning wordt besproken met de betrokken portefeuillehouders en zal daarna aan het college worden voorgelegd. Op basis van de verkenning wordt geadviseerd om dit project te beschouwen als een complex plan van derden, en projectcoördinatie in te stellen.

Verkenning TenneT
Deze verkenning behelst de voorgenomen realisatie van een hoogspanningsleiding vanaf een windmolenplatform in zee tot het hoogspanningsstation nabij Wateringen. Verkend is wat het mogelijke effect hiervan is op de belangen van Delfland. Op basis van het eerste concept van de verkenning wordt (voorlopig) geconcludeerd dat voor dit project geen projectcoördinatie nodig is en dat het voldoende is om de belangen van Delfland via de vergunningverlening te behartigen. Na bespreking met de portefeuillehouder zal deze verkenning aan het college worden aangeboden.

Er worden op dit moment geen andere nieuwe verkenningen voorzien.

Mogelijk leidt het *MIRT-Onderzoek Bereikbaarheid Rotterdam Den Haag* op een later moment tot een verkenning. Dit MIRT-Onderzoek richt zich op het in beeld brengen van ontwikkelingen en opgaven in de Metropoolregio Rotterdam Den Haag ten aanzien van bereikbaarheid, ruimte, economie en leefkwaliteit. Op dit moment wordt een eerste Resultatenrapport opgesteld, op basis waarvan bepaald kan worden wanneer welke opgaven aan de orde zijn en tot welke onderzoeksvragen dat leidt in de volgende fase van het MIRT-onderzoek. Delfland is hierbij betrokken, en zal afhankelijk van de uitkomsten en activiteiten vanuit het MIRT-Onderzoek bepalen hoe zij haar rol zal invullen, eventueel op basis van een verkenning.

LOPENDE PROJECTEN – COÖRDINATIE BIJ RPV

algemeen

Ten aanzien van verschillende complexe plannen lopen vergelijkbare discussies omtrent vergoeding van leges en onkosten, financiële kentallen, interpretatie Tracéwet en coördinatieregeling. Deze worden afgestemd en waar mogelijk projectoverstijgend en Delflandbreed opgepakt.

A4 – IODS

Portefeuillehouder	M. Houtzager
Coördinerend ambtenaar	R. Ammerlaan
Casus	A4-IODS betreft de realisatie van de A4 traject Delft Schiedam (A4-DS) en vijf omgevingsprojecten. Zowel de A4-DS als de meeste omgevingsprojecten bevinden zich aan het eind van de realisatiefase cq in de nazorgfase.
Stand van zaken	*A4 Delft-Schiedam* De weg is op 18 december 2015 geopend. Op 15 december 2015 heeft D&H het wijzigingsbesluit, voor het onttrekken van meer grondwater in de half verdiepte en verdiepte delen van de A4 Delft Schiedam dan eerder in 2014 was vergund, gewijzigd vastgesteld. De zienswijzen die in maart 2015 op het ontwerpbesluit zijn ingediend hebben geleid tot nader onderzoek en aanpassing van het besluit. In het besluit is een extra voorschrift opgenomen voor te nemen maatregelen. RWS zal onttrokken grondwater na een zuiveringsstap terugbrengen in de (diepere) ondergrond en daarmee naar verwachting de omgevingseffecten nagenoeg geheel reduceren. Daarnaast is het monitoringplan geactualiseerd. Over het besluit is breed gecommuniceerd naar belanghebbenden en verschillende media. Tegen het besluit staat gedurende 6 weken beroep open, tot 3 februari 2016. Het vergunde ontwerp bevat een aanzienlijk areaal natuurvriendelijke oevers waarvan bijna 1 ha mee kan tellen voor de KRW-opgave. Aanvullende (financiële) afspraken over onderhoud (o.a. van de natuurvriendelijke oevers) zijn in voorbereiding. Intentie is deze afspraken de eerste helft van 2016 in een overeenkomst vast te leggen. Delfland houdt bij het beheer van de A4-DS actief toezicht. Waarschijnlijk zal er voor een aantal kleine aanpassingen in het watersysteem nog een verzamelwijzigingsvergunning worden afgegeven. *Voor Delfland relevante IODS-projecten*: - ecopassage Schie: Delfland heeft vergunning verleend voor het verleggen en herprofileren van de regionale waterkering. Tevens is de leggerwijzigingsprocedure voor het verleggen van de keringen doorlopen. - ecologische verbindingszone: regie bij de provincie, Delfland brengt waar relevant belangen en kennis in; op 13 juni 2015 is het eco-aquaduct geopend. - landtunnel Schiedam: de gemeente heeft een ontwerp

	bestemmingsplan Park A4 op de landtunnel opgesteld waarop Delfland in december zienswijze heeft ingediend. Voor Park A4 werkt de gemeente Schiedam momenteel aan een waterhuishoudkundig plan. Voor de realisatie van het sportpark is een vergunningaanvraag ingediend. - N468 autoluw: de N468 ligt op een regionale kering van Delfland. Een deel van de kering (2,6km, verdeeld over verschillende trajecten) voldoet niet aan de stabiliteitseisen. Delfland is daarom gestart met de eerste fase van het kadeverbeteringsproject. De provincie wil de N468 in het kader van de gemaakte IODS-afspraken overdragen aan de gemeente Midden Delfland. Voorafgaand aan overdracht moet de provincie Zuid Holland de N468 in de "juiste onderhoudsstaat" brengen. De provincie Zuid-Holland heeft gevraagd de Delflandse stabiliteitsopgave direct mee te nemen. Delfland lift hierop mee. Delfland zal hiervoor een Samenwerkingsovereenkomst (SOK) met provincie sluiten. - weidevogels: op 17 juni 2014 is een weidevogelpact getekend. Over de rol van Delfland hierbij is een commissievraag beantwoord.
Aandachtspunten	- Retourbemaling, moet operationeel zijn voor 1 mei 2016; - Op korte termijn aangelegd monitoringsysteem; - Aanplant van natuurvriendelijke oevers in 2016. - Afhandeling WOB-verzoek - Overeenkomst met financiële afspraken (onderhoud extra primair water en nvo's).
Mijlpalen	- 3 februari 2016: einde beroepsperiode op besluit - 1 mei 2015: retourbemaling conform vergunningvoorschrift operationeel - eerste helft 2015: bestuurlijke overeenkomst met RWS over financiële afspraken onderhoud - medio 2016: samenwerkingsovereenkomst met provincie ZH over de N468 (apart spoor buiten coördinatie A4)

Blankenburgverbinding *	
Portefeuillehouder Coördinerend ambtenaar	M. Houtzager A. Spanjers
Casus	Aanleg van de Blankenburgverbinding door Rijkswaterstaat ten westen van Rotterdam, tussen Vlaardingen en Maassluis, om de A15 en de A20 te verbinden en daarmee de verkeersdruk op de wegen rond Rotterdam te verminderen. Onderdeel van het planproces is het Kwaliteitsprogramma, waarin de regio afspraken heeft gemaakt over de besteding van € 25 miljoen (prijspeil 2012, incl BTW) voor extra inpassingsmaatregelen.
Stand van zaken	Delfland zet in op een waterneutrale maar bij voorkeur waterpositieve realisatie van het project. In de afgelopen periode is met name gesproken over twee issues: - de aanpassingen in het watersysteem als gevolg van de aanleg van de weg. Dit is verwerkt in de Effectstudie Water en het Waterhuishoudkundig Plan, welke de onderbouwing vormen voor het Ontwerp-Tracébesluit (OTB) dat in september 2015 is afgerond. - primaire waterkeringen: de Minister heeft in het OTB gekozen voor kanteldijk-constructie. In het ontwerp wordt dit

	verder uitgewerkt. Rijkswaterstaat heeft het voortouw wat betreft het ontwerp, Delfland zal dit toetsen op veiligheid, aan de nieuwe normen voor waterveiligheid. Tevens zullen met Rijkswaterstaat afspraken gemaakt worden over beheeraspecten. Er wordt gewerkt aan een uitvoeringsovereenkomst voor het verleggen van de rioolpersleiding. Daarnaast wordt gewerkt aan een bestuursovereenkomst tussen Rijkswaterstaat en Delfland, daarin worden afspraken over water- en andere aspecten vastgelegd, zowel voor de uitvoeringsfase als voor de definitieve situatie. RWS zal deze afspraken moeten doorvertalen in het DBFM-contract met de aannemer. In het kader van het Kwaliteitsprogramma heeft Delfland de waterharmonica ingebracht. Deze is, in combinatie met extra maatregelen van Delfland op De Groote Lucht, daadwerkelijk opgenomen in het Kwaliteitsprogramma. De VV heeft op 24 september 2015 besloten om de waterharmonica en de benodigde extra maatregelen op De Groote Lucht uit te voeren. De VV heeft daarbij tevens ingestemd met het Kwaliteitsprogramma. De afspraken over uitvoering van het Kwaliteitsprogramma zijn vastgelegd in bestuursovereenkomsten, die op 24 september 2015 zijn ondertekend. Delfland is verantwoordelijk voor de realisatie van de waterharmonica en de zoetwaterfabriek, en is inmiddels met het project gestart.
Aandachtspunten	- een goede doorvertaling van de Delflandse zienswijze in het uiteindelijke Tracébesluit en het daaraan toegevoegde waterhuishoudingsplan - in overleg met de regio zal de waterharmonica verder worden uitgewerkt, onder de randvoorwaarden die door Delfland zijn gesteld ten aanzien van onder meer het beheer en onderhoud.
Mijlpalen/planning	- 2e kwartaal 2016 Tracébesluit - aanbesteding en contractering: medio 2016 – augustus 2017 - bouwperiode: 2017 – 2021

A16-Rotterdam*	
Portefeuillehouder Coördinerend ambtenaar	M. Houtzager R. Ammerlaan
Casus	De A16-Rotterdam (voorheen A13-A16) is een nieuwe verbindingsweg aan de noordzijde van Rotterdam, tussen de Doenkade (A13) en het Terbregseplein (A16).
Stand van zaken	De A16-Rotterdam nadert het eind van de planvormingsfase. Belangrijkste ontwerpaspecten voor Delfland hierbij zijn de beperkte zuidwaartse verplaatsing van de Landscheiding met Schieland en het inrichten van een apart peilgebied rondom deze weg dat via een extra aan te leggen gemaal(tje) afwatert op de binnenboezem. Het Ontwerp Tracébesluit heeft najaar 2015 ter inzage gelegen. Delfland heeft hierop een zienswijze ingediend. D&H heeft op 8 december 2015 kennisgenomen van de ingediende zienswijze en de VV hierover per brief

	geïnformeerd. Delfland heeft als stakeholder de memo "Effecten A13-16 op watersysteem Delfland" ingebracht bij het projectbureau. Deze memo is in 2014 ter informatie naar de VV verstuurd. RWS heeft de stakeholderseisen vertaald in ontwerpeisen. De relevante wateronderwerpen zijn opgenomen in het waterhuishoudingsplan. Dit plan is een bijlage bij het Ontwerp Tracébesluit. Met Schieland vindt (ambtelijk) regelmatige afstemming plaats over de insteek. Delfland is in gesprek met RWS om te komen tot afspraken over aan te leggen voorzieningen en toename van beheerkosten als gevolg van de aanleg van de A16-Rotterdam. Op grond van waterstaatkundige belangen is het gewenst dat het westelijk deel van de nieuwe snelweg geheel in het beheersgebied van Delfland komt te liggen. Dit vereist een aanpassing (= vergroting in zuidelijke richting) van het beheersgebied van Delfland, en dus ook van het reglement (feitelijk alleen de kaart). De bevoegdheid hiervoor ligt bij de provincie. RWS zal hiertoe een verzoek aan de provincie richten. Een verlegging van de landscheiding betekent dat er een nieuwe landscheiding (kade) moet worden aangelegd.
Aandachtspunten	- RWS streeft naar een overeenkomst met Delfland over de eisen waaraan het ontwerp moet voldoen. Belangrijk aandachtspunt voor Delfland daarbij is wat dit betekent voor de rol van Delfland als van bevoegd gezag c.q. vergunningverlener. - Een goede doorvertaling van de Delflandse zienswijze in het uiteindelijke Tracébesluit en het daarbij toegevoegde waterhuishoudingsplan.
Mijlpalen	- eerste helft 2016: vaststellen uitvoeringsovereenkomst - tweede helft 2016: vaststellen Tracébesluit

IOPW/ONW	
Portefeuillehouder	H. Middendorp: coördinerend portefeuillehouder A.Bom-Lemstra: lid Holding IOPW N.V. A.vd Berg: lid Raad van Commissarissen ONW B.V.
Coördinerend ambtenaar	- ONW governance: F. Nederpel - Calamiteitenberging boezem en opgave Delfland: N. Lorenz
Casus	Realiseren van een deel van de opgave van Delfland in het Westland door te participeren in de Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' (ONW, PPS-constructie).
Stand van zaken	Door de aanhoudende crisis op de woningmarkt en de financiële doorwerking daarvan op de projecten, heeft de ONW vanaf 2012 een gewijzigde aanpak doorgevoerd. Daarbij is besloten om de Poelpolder niet meer in zijn geheel te ontpolderen. Hierdoor was het realiseren van 75.000 m^3 boezemwaterberging in het project 'Waelpark' (voorheen 'Het Nieuwe Water') niet meer te financieren. Naar aanleiding van deze ontwikkelingen heeft Delfland: 1. in een verkenning verdere deelname aan de ONW

	heroverwogen; 2. met de gemeente Westland samengewerkt aan een gebiedsproces voor het alsnog realiseren van een calamiteitenberging. Ad 1. De VV heeft op 2 juli 2015 besloten om uit het IOPW te treden, maar zijn ingelegd vermogen in de ONW C.V. te behouden. Dit op basis van een voorstel van de gemeente Westland om te komen tot een vereenvoudigde governance voor de ONW. De provincie heeft op 19 mei 2015 met dit voorstel ingestemd. Ad 2. In een separaat doorlopen gebiedsproces 'Verkenning calamiteitenberging Westland' is met de gemeente bestuurlijk afgesproken dat de gezochte - inmiddels tot minimaal 50.000 m3 bijgestelde - hoeveelheid waterberging wordt gespreid over verschillende zoekgebieden. Het 'Waelpark' wordt als een kansrijke en effectieve locatie aangemerkt voor circa de helft van deze hoeveelheid (minimaal 25.000 m3). De inpassing van deze hoeveelheid alsmede de kansen voor realisatie in het andere zoekgebied rond Poeldijk wordt i.o.m. de ONW en de gemeente Westland verder uitgewerkt. In het 1e kwartaal 2016 worden hierin ambtelijk en bestuurlijk keuzes gemaakt. In het 2e kwartaal wordt dit voorbereid voor besluitvorming. De KRW-opgave en de gebiedseigen integrale wateropgave wordt nu in samenwerking met de ONW uitgewerkt in het waterhuishoudingsplan (in samenwerking met de watertoets) en in de Catalogus openbare Ruimte Waelpark. Deze laatste is inmiddels ambtelijk akkoord en vastgesteld door B&W. Nieuwe governance: in 2016 wordt verder uitvoering gegeven aan het daadwerkelijk uittreden van Delfland uit het IOPW en de beëindiging van de bestuurlijke vertegenwoordiging van Delfland in deze constructie. Bij aangeboden besluitvormingsstukken ontbrak nog een bijlage met de doorwerking van de Allonge op de statuten en bepalingen in de ONW B.V. en C.V.. Afhankelijk van de aanpassingen in deze documenten vindt hierover nog besluitvorming door D&H én de VV plaats. De VV wordt hierover minimaal geïnformeerd.
Aandachtspunten	Het realiseren van voldoende KRW in Waelpark door de ONW blijft een aandachtspunt. Hier wordt de samenwerking met de gemeente Westland nadrukkelijk opgezocht.
Mijlpalen	Nieuwe governance Allonge ONW - 1e kwartaal 2016: Jaarstukken Holding IOPW N.V. ter kennisname aan D&H - 2e/3e kwartaal 2016: besluit D&H/VV doorwerking Allonge op statuten/bepalingen ONW B.V./C.V Calamiteitenberging -naar verwachting eind 2e kwartaal 2016 besluitvorming in D&H over verdere uitwerking voorkeursmaatregelen.

LOPENDE PROJECTEN – COÖRDINATIE BIJ R&P

Wilgenrijk (voorheen Dijkpolder)	
Portefeuillehouder Coördinerend ambtenaar	M. Houtzager / H. van Olphen (rioolpersleiding) R. Hoogerbrug
Casus	De particuliere ontwikkelaar Wilgenrijk BV (voorheen Lely Vastgoed BV) ontwikkelt in de Dijkpolder bij Maassluis een nieuwe woonwijk.
Stand van zaken	Delfland heeft in 1,5 jaar watervergunningen kunnen verlenen zodanig dat voldoende water aanwezig bij het bebouwen van 30%-40% van het projectgebied (project looptijd 15-25 jaar). De voorbereiding voor de Wilgenbrug (verkeersaansluiting op de Maasdijk) met geïntegreerd poldergemaal in de brugpijler is nog altijd in voorbereiding bij Wilgenrijk. In het aan Delfland voorgelegde eerste ontwerp van het leidingwerk (voor het poldergemaal) is onvoldoende rekening gehouden met de stabiliteit van de Weverskade. De Maasdijk wordt naar verwachting 'afgewaardeerd'. De aansluiting van de Wilgenbrug op de Maasdijk en de uitvoering hiervan (tijdelijke nieuwe oprit buiten werkterrein) zijn ook realiseerbaar onder de huidige regelgeving, Wilgenrijk is daarmee voor de watervergunning niet afhankelijk van de 'afwaardering'. Het poldergemaal dient overeenkomstig afspraken uiterlijk in 2017 gereed te zijn.
Aandachtspunten	In tegenstelling tot eerdere plannen wil Wilgenrijk BV de geluidswal langs rijksweg A20 in één keer aanleggen (in twee fases). Dit heeft gevolgen voor waterhuishouding (m.n. fasering van ingrepen, o.a. met betrekking tot aan- en afvoer ten oosten van A20). De 1e fase is vergund. Voor de 2e fase vinden thans nog gesprekken met Wilgenrijk BV plaats. Aandachtspunt daarbij is de medewerking van een particulier in het gebied. Wilgenrijk BV wil bestuurlijk overleg met Delfland en de gemeente Maassluis over de eventuele vervanging van de rioolpersleiding, waarvan de huidige ligging belemmerend werkt voor de woningbouw ontwikkeling van Wilgenrijk. Er staan vanuit het waterhuishoudkundig plan nog een aantal acties open. Het is van belang dat blijvend wordt toegezien op het uitwerken/uitvoeren van bedoelde acties door onder andere Wilgenrijk BV.
Mijlpalen	-2 sept 2014: waterhuishoudkundig plan vastgesteld in colleges B&W en D&H. -begin 2015 is de interne coördinatie overgedragen door team RPV aan team R&P (aangezien accent van planvorming is verschoven naar uitvoering).

Spoorzone Delft	
Portefeuillehouder Coördinerend ambtenaar	M. van Haersma Buma R. van der Most
Casus	Het project Spoorzone Delft omvat op hoofdlijnen de realisatie van een 2400 meter lange spoortunnel, inclusief station, ondergrondse parkeergarage en stadskantoor. Het tracé van de tunnel loopt direct langs de binnenstad van Delft. Vrijwel alle aspecten van het waterbeheer (grondwater, waterkwantiteit,–kwaliteit en -keringen) komen in dit project naar voren.
Stand van zaken	Sinds enige tijd rijden de treinen door de eerste tunnelbuis en wordt de tweede tunnelbuis ernaast aangelegd. Hiertoe zijn nieuwe grondwateronttrekkingen gestart en vindt er weer intensiever toezicht door T&H plaats. Het vooroverleg over het ontwerp en de aanleg van de nieuwe Spoorsingelgracht is gestart. Aandachtspunten hierbij zijn onder andere doorstroming en waterkwaliteit (ondiepe doodlopende watergang) en de te kiezen zoneringen van de boezemkade. Ook wordt de inpassing van de stedelijke ontwikkeling rondom het spoor opgepakt (bijvoorbeeld Coendersbuurt). Delfland denkt mee over de optimalisatie van de waterhuishouding.
Aandachtspunten	1) Complex ontwerp Spoorsingelgracht. Voor Delfland komen hierbij de belangen van waterkering, waterhuishouding, kwaliteit en grondwater samen. Daarnaast spelen er diverse belangen vanuit Prorail en gemeente Delft. Het ontwerp krijgt mogelijk media-aandacht. 2) Delfland is met Prorail en gemeente Delft in gesprek over onderhoudsafspraken voor alle waterstaatswerken rondom de Spoortunnel. Bekeken wordt o.a. of Keur en Legger hiertoe voldoende grondslag bieden. R&P coördineert beide overleggen voor Delfland.
Mijlpalen	- Aanvraag vergunning Spoorsingel - PM beheerovereenkomst met Prorail en/of gem Delft - PM oplevering 2e tunnelbuis en Spoorsingelgracht

Rotterdamse Baan *	
Portefeuillehouder Coördinerend ambtenaar	M. van Haersma Buma Rotterdamse Baan: J. den Dulk Bergingsgebied Vlietzone (Molenvlietpark): F. Nederpel
Casus	Tussen het knooppunt Ypenburg en de Binckhorstlaan wordt een nieuwe toegangsweg naar Den Haag gerealiseerd. Deze wordt grotendeels aangelegd in een tunnelconstructie. Onderdeel van dit project is de verbreding van de Neherkade. Daarnaast wordt in samenwerking met de gemeente Den Haag een bergingsgebied voor de boezem in het Molenvlietpark aangelegd dat met de Vliet wordt verbonden.
Stand van zaken	*Neherkade* Is gereed

	Rotterdamse Baan In dit project spelen een aantal kwesties waarvoor de projectorganisatie in samenspraak met Delfland naar een oplossing zoekt. Het gaat dan onder andere om het kruisen van boezemkaden de waterhuishoudkundige inpassing van de weg in de Vlietzone zoals het kruisen en dempen van watergangen, compensatie voor de dempingen en waterberging voor de toename van verharding. *Binckhorst* De watercompensatie ten behoeve van toename verharding in de Binckhorst is gerealiseerd. *Bergingsgebied* De VV heeft in 2014 het investeringsplan vastgesteld voor de inpassing van een bergingsgebied, aanvoertracé en vispaaiplaats in het Molenvlietpark. Het benodigde krediet wordt in 2018 aangevraagd. Op 11 maart 2015 is de samenwerkingsovereenkomst door de gemeente Den Haag en Delfland ondertekend. Het bergingsgebied, aanvoertracé en vispaaiplaats worden door de gemeente verder uitgewerkt conform het programma van eisen van Delfland. *Vlietzone* Over de watercompensatie zijn afspraken gemaakt tussen de gemeente en Delfland. In de uitwerking van de plannen wordt hieraan invulling gegeven. Er vindt nauw overleg plaats met de gemeente over de aanpassing van het watersysteem in de Vlietzone. Het bestemmingsplan voor de Vlietzone, het Molenvlietpark en aanvoertracé is vastgesteld Dit maakt de aanleg van het bergingsgebied mogelijk. Het waterhuishoudkundigplan zal door de aannemer nog verder uitgewerkt worden. De vergunning voor het wijzigen van het peil in de Vlietzone is verleend. De ontwerpvergunning voor het hebben van omgelegde regionale kering ligt ter visie. Delfland heeft het ontwerpprojectplan voor het bergingsgebied opgesteld en ter visie gelegd.
Aandachtspunten	*Bergingsgebied* - Aandachtspunt is dat er voldoende compensatie wordt gerealiseerd binnen het project. - De invloedsfeer van de kering van het bergingsgebied raakt aan het belang van Drievliet waarvoor eerder een omgevingsvergunning is verleend. De gemeente Den Haag is nog eigenaar van de grond. Drievliet is geïnformeerd over de consequenties. - De gemeente Den Haag voert gesprekken met grondeigenaren over de aanleg van het aanvoertracé. Belangrijk aandachtspunt is het voorkomen van overlast door verhoogde grondwaterstanden. Voor het aanvoertracé moet een projectplan worden opgesteld op basis van het ontwerp dat door Den Haag wordt gemaakt. - De aannemer moet de vergunningen aanvragen voor het daadwerkelijk verlagen van het peil, het omleggen van watergangen en het omleggen van regionale keringen

	- Volgens de planning van de aannemer moet eind 2016 een deel van de Kansjesmolensloot worden gedempt. Hieraan voorafgaand moet de afvoer van het poldergemaal Ypenburg door de aannemer zijn aangepast.
Mijlpalen	*Bergingsgebied* 2018 Kredietaanvraag VV. *Neherkade* Is gereed. De afspraken met betrekking tot gefaseerd dempen en graven zijn nagekomen *Rotterdamse Baan (globale planning)* - vaststelling bestemmingsplan en MER (afgerond) - bestemmingsplan Molenvlietpark en aanvoertracé (afgerond) - 2015 aanbesteding heeft plaatsgevonden, aannemer heeft opdracht - 2015 – 2016 vergunningentraject peilwijziging (afgerond) en leggerwijziging (ter inzage). - 2016 start bouw - eind 2016 wijziging afvoer poldergemaal Ypenburg - eind 2016 dempen deel Kansjesmolensloot - eind 2019 ingebruikname tunnel - 2020 aanleg calamiteitenberging

Hoekse Lijn*	
Portefeuillehouder Coördinerend ambtenaar Coördinerend DMT-lid	M. Houtzager G.J. Geels/R. Ammerlaan J. Bos
Casus	De bestaande Hoekse Lijn (spoorlijn van Schiedam naar Hoek van Holland) wordt omgevormd tot een lightrail. Daarnaast worden bestaande stations aangepast en nieuwe stations bijgebouwd en wordt de lijn doorgetrokken tot aan het strand. De gemeente Rotterdam is trekker van het project. De spoorlijn heeft lokaal raakvlakken met de inpassing van de H6-weg ter hoogte van Hoek van Holland. Om die reden worden beide projecten vanuit Delfland integraal benaderd.
Stand van zaken	De ontwerpfase is in volle gang. Vanaf december 2014 is de trekkersrol van de Hoekse Lijn overgegaan van de stadsregio naar de gemeente Rotterdam. Hiertoe hebben betreffende partijen een bestuursovereenkomst ondertekend (gemeenten, RET, Prorail). Gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor het tijdig doorlopen van de ruimtelijke procedures en het koppelen van eventuele aanvullende wensen vanuit de buitenruimte aan besluitvorming en uitvoering van de Hoekse Lijn. Over de aanleg van de H6-weg is door de gemeente Rotterdam een positief besluit genomen. Op 7 juli 2015 heeft Delfland het zwaarwegend belang van de Hoekse Lijn erkend en de uitgangspunten die Delfland bij de Hoekse Lijn hanteert vastgesteld. Eind 2015 zijn diverse bestemmingsplannen van de betrokken waterweggemeenten en de MER Hoekse Lijn vastgesteld. Op het Voorontwerp bestemmingsplan H6-weg zijn door

	Delfland zienswijzen ingediend. Het ontwerp bestemmingsplan H6-weg ligt, volgens planning Rotterdam, medio april 2016 ter inzage.
Aandachtspunten	- Nieuwe normering primaire waterkering: de nieuwe normering (Waterwet) en instrumentaria hebben gevolgen voor het project. Deze zijn in ontwikkeling, de richting hiervan wordt landelijk bepaald. De gevolgen worden in kaart gebracht. - Een aantal specifieke ontwerpkwesties (o.a. Harwichknoop, verlenging, Vulcaanhaven Vlaardingen): Delfland draagt in het ontwerpproces de uitgangspunten en eisen zoals gesteld in het beleid uit, samen met de initiatiefnemers wordt gezocht naar een oplossing hoe om te gaan met de onzekerheden van de nieuwe normering. Vervolgens wordt dit vertaald naar een ontwerp. - Groot aantal actoren en grote druk op de planning vanuit Rotterdam omdat grootste deel werkzaamheden in de periode april - oktober 2017 dienen plaats te vinden. Uitstel resulteert in grote maatschappelijke kosten en imagoschade.
Mijlpalen	- Aanvraag watervergunning Hoekse Lijn begin 2016. - Ontwerp bestemmingsplan H6-weg medio april 2016 ter inzage. - Notitie zwaarwegend belang H6-weg begin 2016. - Uitvoering werkzaamheden ombouw Hoekse Lijn tussen april en oktober 2017. - Uitvoering werkzaamheden verlenging Hoekse Lijn 2017 – 2018.

LOPENDE PROJECTEN – COÖRDINATIE ELDERS BIJ DELFLAND

Kust/Scheveningen	
Portefeuillehouder	M. Houtzager
Coördinerend ambtenaar	J. Rietdijk (BBC-WK)
Casus	In de kuststrook van Delfland spelen veel ontwikkelingen tegelijk, de meest complexe spelen zich af in het stedelijk gebied van Scheveningen. Belangrijke ontwikkelingen die vanuit Den Haag aan de orde komen zijn buitendijks bouwen (noordelijk havenhoofd), de effluentleiding, de visafslag en de herontwikkeling van het Norfolkterrein. In Hoek van Holland betreft het de verlenging van de Hoeks Lijn. Op het strand – kustbreed – betreft het de ontwikkeling van jaarrondexploitatie van strandpaviljoens en ontwikkeling van strandhuisjes voor verblijfsrecreatie.
Stand van zaken	Langs de kust van Delfland spelen de volgende initiatieven: *1. Ontwikkeling Noordelijk Havenhoofd:* *V*oor de ontwikkeling van het Noordelijk Havenhoofd zijn door Delfland voorwaarden meegegeven vanuit waterveiligheid. De nadere uitwerking op basis van deze voorwaarden loopt. *2. Verlenging tijdelijke parkeerplaatsen*: De tijdelijke vergunning voor het huidige parkeerterrein liep

	eind 2015 af. Er is nog geen vervangende parkeerruimte in de haven dus gemeente wil een verlengingsverzoek doen voor nog eens 5 a 6 jaar totdat de ontwikkeling van het Noordelijk Havenhoofd is afgerond. Dit verzoek is nog niet ingediend. *3. Jaarrond Beachstadion*: Overleg met exploitant beachstadion heeft plaatsgevonden om te praten over jaarrond exploitatie. Exploitant is geïnformeerd over beleid Delfland. Initiatief ligt nu bij exploitant. *4. Tijdelijke huisvesting surfdorp F.A.S.T.* Er was mogelijk sprake van verplaatsing van het surfdorp naar het strand. Gemeente heeft aangegeven dat surfdorp F.A.S.T. niet terug komt. *5. Herontwikkeling winkelcentrum Kijkduin* *V*oor de ontwikkeling van het winkelcentrum in Kijkduin zijn door Delfland voorwaarden meegegeven vanuit waterveiligheid. De nadere uitwerking op basis van deze voorwaarden loopt. *6. Jaarrond strandhuisjes Badweg (Hoek van Holland)* Delfland heeft positief gereageerd op het verzoek jaarrondexploitatie toe te staan ten zuiden van de Badweg. Gezien de breedte van de zeewering is er vanuit waterveiligheid geen bezwaar. Delfland is voornemens de beleidsregel hierop aan te passen. *7. Lange termijn visie Waterkering Scheveningen Haven* Delfland heeft intern een belangenanalyse uitgevoerd ten aanzien van de ontwikkelingen in Scheveningen Haven, en een eerste verkenning naar de mogelijke effecten van de nieuwe normering uit Deltaprogramma. Delfland heeft Den Haag gevraagd om de mogelijke impact hiervan op de bestaande primaire waterkering (Westduinweg), in relatie tot de (gewenste) lange termijn visie van Den Haag op Scheveningen Haven, samen te verkennen. Dit proces wordt in 2016 gezamenlijk verder uitgewerkt.
Aandachtspunten	Geen
Mijlpalen	Geen (extern gestuurd).

Halfjaarlijkse rapportage wateradvies, stand van zaken januari 2016

Aan: Portefeuillehouder ruimtelijke ordening, de heer M. Houtzager
Van: Mevrouw T. Lander
Betreft: Halfjaarlijkse rapportage wateradvies
Datum: Januari 2016

In het tweede halfjaar van 2015 zijn in totaal circa 225 unieke ruimtelijke plannen ter consultatie aangeboden voor het wateradvies. Het betrof onder meer 110 bestemmingsplannen en 4 structuurvisies.
Deze rapportage beschrijft de meest relevante ruimtelijke ontwikkelingen waarbij de wateradviseurs zijn betrokken in het tweede half jaar van 2015. Deze rapportage wordt gelijktijdig aangeboden met de halfjaarlijkse rapportage voor complexe plannen.
Onderstaand zijn de relevante ruimtelijke ontwikkelingen per deelgebied en voor de provincie en het rijk uiteengezet.

Midden Delfland/Oostland	**(Midden-Delfland, Delft, Pijnacker-Nootdorp, Lansingerland)**
Gasboring Maasland Casus/opgaven:	**Midden Delfland** De NAM is voornemens om in de Dijkpolder in Maasland (naast de A20) een boring naar aardgas uit te voeren met het oog op aardgaswinning. Om de boring mogelijk te maken moet een bestemmingsplanprocedure (+MER) doorlopen worden. In het eerste concept-MER en bestemmingsplan zijn de diverse belangen onvoldoende afgewogen en zijn geen mitigerende en compenserende maatregelen uitgewerkt. Daarom is de formele bestemmingsplanprocedure nog niet gestart. Delfland heeft aan de NAM aangeven vroegtijdig tot afspraken te willen komen over compensatie van de gevolgen van bodemdaling op de waterhuishouding, rekening houdend met de maatschappelijke impact van compenserende maatregelen. Samen met de gemeente Midden Delfland en de NAM is afgesproken om een quickscan te laten uitvoeren. Gemeente Midden Delfland heeft nu opdracht gegeven tot de volgende stappen: 1. Bespreken van de omvang van de verwachte bodemdaling aan de hand van een second opinion, die in opdracht van de NAM door Deltares wordt uitgevoerd. Naar aanleiding hiervan de opgetreden bodemdaling ten gevolge van bestaande winningen (o.a. winning "Gaag" nabij de A20 in de Oude Campspolder) agenderen. 2. Inventariseren van de gevolgen voor de waterhuishouding en de daarmee verbonden belangen en inschatten van de kosten van compenserende maatregelen. Op basis van de uitkomsten worden vervolgstappen afgesproken.
Stand van zaken:	Delfland heeft intern een verkenning naar de gasboring Maasland uitgevoerd. Advies is om het initiatief als een complex plan van derden te benaderen en om een coördinerend portefeuillehouder in te stellen. Interne besprekingen hierover lopen.
Aandachtspunten:	Hoe om te gaan met de verwachte bodemdaling in relatie tot kadeverbeteringswerken die nu worden voorbereid? Tijdig betrekken van andere partijen zoals de gemeente Maassluis en de provincie.
Harnaschpolder Casus/opgaven:	**Midden Delfland** Binnen de Harnaschpolder wordt door het Bedrijvenschap Harnaschpolder gewerkt aan de ontwikkeling van bedrijventerreinen. Vanwege nieuwe ontwikkelingen en scopewijzigingen binnen dit gebied heeft de gemeente Midden Delfland in 2014 nieuwe bestemmingsplannen voor dit gebied in procedure gebracht. De oorspronkelijke waterhuishoudkundige plannen voor dit gebied zijn ruim 10 jaar oud en inmiddels is er meer kennis over o.a. klimaatverandering. Daarnaast is er vanwege de crisis gekozen voor een meer gefaseerde uitwerking van het gebied. Dit was reden om

	bij de bestemmingsplannen (voor de locaties die nieuw ontwikkeld worden) de waterhuishouding opnieuw tegen het licht te houden en te toetsen op basis van de huidige kennis.
Stand van zaken:	Het ontwerp bestemmingsplan Harnaschpolder Zuid heeft ter inzage gelegen, hierop is een zienswijze ingediend aangaande de waterbergingsopgave.
Aandachtspunten:	Toepassing van de waterbergingsnorm.
Pijnacker-Zuid	**Pijnacker-Nootdorp**
Casus/opgaven:	De gemeente Pijnacker-Nootdorp werkt aan een nieuw stedenbouwkundig concept voor de woonwijk Keijzershof in Pijnacker-Zuid. Er is onduidelijkheid over de hoeveelheid waterberging die in de toekomstige situatie in dit gebied aanwezig moet zijn (en de gemaakte afspraken hierover).
Stand van zaken:	Anno januari 2016 loopt een discussie tussen de gemeente en Delfland over de hoeveelheid oppervlaktewater. De gemeente heeft aangeboden om het verschil aan oppervlakte water te compenseren in klimaatbestendige vasthoudmaatregelen. Om deze vast te leggen wordt op dit moment een intentieovereenkomst voorbereid.
Aandachtspunten:	Benodigde hoeveelheid oppervlaktewater in de toekomstige situatie.
International Student House:	**Delft**
Casus/ Opgaven:	Delfland werkt met Delft en een aantal andere stakeholders samen in Delft ZuidOost om de groene en blauwe structuren in het gebied te versterken. Dit gebeurt door in elke ontwikkeling groene en blauwe elementen mee te nemen. Een ontwikkeling/project in het kader van Delft ZuidOost is de Kanaalhof of het International Student House. Bij de bouw van dit nieuwe wooncomplex wordt een binnentuin aangelegd waarin het regenwater wordt vastgehouden in laagtes in het park die normaal droogstaan. Daarmee wordt bijgedragen aan het oplossen van de te grote kans op wateroverlast bij de Amalia van Solmslaan, verderop in de wijk.
Stand van zaken:	De omgevingsvergunning is verleend met daarin opgenomen de vasthoudmaatregel in de binnentuin.
Aandachtspunten:	De terreineigenaar (DUWO) is verantwoordelijk voor het onderhoud van de tuin, de vijvers en de laagtes. Er zijn afspraken gemaakt over de overloop naar het oppervlaktewatersysteem.
Groenzoom	**Lansingerland**
Casus/ Opgaven:	De Groenzoom is het smalste onderdeel van de Groenblauwe Slinger en tot voor kort ook het dichtst bebouwd met glastuinbouw en bedrijvigheid. De Groenzoom wordt ingericht met water, rietlanden en graslanden. Met fietspaden, kanoroutes, voetpaden en ruiterpaden wordt het gebied ook toegankelijk gemaakt voor recreatie. De openheid van de Hollandse polder blijft in tact en ook begrazing van de graslanden met koeien en schapen zal in de toekomst onderdeel zijn van het natuurbeheer. Hierbinnen worden twee bergingsgebieden mogelijk gemaakt. Daarmee wordt een deel van de opgave van Delfland opgelost.
Stand van zaken:	Pijnacker/Nootdorp en Lansingerland werken samen in de uitwerking van het gebied. Op dit moment wordt het voorontwerp van het bestemmingsplan voor het gebied de Groenzoom voorbereid. Hierin worden de waterstructuren juridisch-planologisch vastgelegd.
Aandachtspunten:	Binnen de Groenzoom worden twee waterbergingsgebieden aangelegd.

Waterweggemeenten	(Maassluis, Vlaardingen, Schiedam, Rotterdam)
Sportpark Kethel	**Schiedam**
Casus/opgaven:	In Kethel liggen een aantal laaggelegen sportvelden, die de gemeente wil her ontwikkelen tot woningbouw. Dit gebeurt in het kader van 'Schiedam In Beweging', waarbij sportvelden richting het tunneldak van de A4 gaan en stedelijke functies de vrijgekomen ruimte innemen. De sportvelden van sportpark Kethel liggen op een laag punt in de polder op een slappe ondergrond. De toekomstige waterhuishouding in dit gebied moet hier rekening mee houden. Hierover zijn een aantal bestuurlijke afspraken gemaakt die moeten landen in het ontwerp-bestemmingsplan en het waterhuishoudkundig plan.
Stand van zaken:	Het ontwerp bestemmingplan heeft in het najaar ter inzage gelegen. Omdat de gemeente Schiedam op een aantal relevante punten de eerder gemaakte afspraken niet is nagekomen, is Delfland genoodzaakt geweest om een zienswijze in te dienen. Er zijn met de gemeente afspraken gemaakt over eventuele planschade, nieuw aan te leggen waterhuishoudkundige kunstwerken, beheer & onderhoud en communicatie. Deze zijn deels verankerd in de zienswijze en in het bestuurlijk overleg met de gemeente Schiedam.
Aandachtspunten:	Vastleggen van de overige afspraken in een bestuurlijke brief. Nakomen van de gemaakte afspraken door gemeente en ontwikkelaar.
Harga Ventura	**Schiedam**
Casus/opgaven:	Een ander project van 'Schiedam In Beweging' is Harga Ventura. Ook hier worden voormalige sportvelden van sportpark Harga uitgeplaatst en komt er wonen en bedrijvigheid voor terug. Het gebied bestaat uit 4 deelgebieden. Voor het hele gebied is een waterhuishoudingsplan uitgewerkt. Delfland was intensief bij deze uitwerking betrokken.
Stand van zaken:	Voor een tweetal deelgebieden zijn ontwerp bestemmingsplannen ter inzage gelegd. Voor een van de deelgebieden was het waterbelang goed geborgd en kon Delfland instemmen met het plan. Voor het andere deelgebied was het thema voldoende water onvolledig uitgewerkt, waardoor een zienswijze op dit punt nodig was.
Aandachtspunten:	De planontwikkeling biedt kansen om de wateroverlastsituatie in de Poldervaartpolder verder te verbeteren.
Sportpark A4	**Schiedam**
Casus/opgaven:	Op het tunneldak van de A4 wordt een sportpark aangelegd, wederom in het kader van 'Schiedam In Beweging'. Het bestemmingsplan voor dit gebied maakt planologisch gezien zowel de weg (de A4) als het sportpark op het tunneldak mogelijk. Opgave is met name het realiseren van voldoende waterberging.
Stand van zaken:	Het ontwerp bestemmingsplan Park A4 heeft eind 2015 ter inzage gelegen. Delfland heeft hierop een zienswijze ingediend, omdat in het plan nog onvoldoende is uitgewerkt hoe het aspect onderhoud geborgd is.
Aandachtspunten:	Onderhoud toekomstig vasthoud/watersysteem.
Hoekse Lijn	**Diverse waterweg gemeenten**
Casus/opgaven:	Ombouw en verlenging van het bestaande spoor Rotterdam-Hoek van Holland tot metrolijn en verlenging van het spoor van het huidige station Hoek van Holland naar een nieuw eindstation.
Stand van zaken:	Aangezien het plan verschillende gemeenten beslaat zijn er meerdere bestemmingsplannen opgesteld. Op de ontwerp bestemmingsplannen heeft Delfland medio 2015 zienswijzen ingediend. Een groot deel van deze bestemmingsplannen is inmiddels vastgesteld. Deze bestemmingsplannen zijn aangepast naar aanleiding van de zienswijzen van Delfland.
Aandachtspunten:	De omgang met nieuwe normen voor waterveiligheid vanuit het Deltaprogramma bij de spoorombouw (het borgen van de

	waterkeringsbelangen). Dit plan is aangemerkt als complex plan van derden. In de betreffende rapportage wordt nader op het plan Hoekselijn/H6-weg ingegaan.
H6-weg	**Rotterdam, Hoek van Holland**
Casus/ opgaven:	De aanleg van een nieuwe ontsluitingsweg buiten de dorpskern van Hoek van Holland om, waardoor verkeer sneller en beter naar de haven kan en de dorpskern wordt ontlast. De H6-weg ligt gedeeltelijk over de primaire waterkeringen (Delflandsedijk)
Stand van zaken:	Eind 2015 heeft het voorontwerp bestemmingsplan H6-weg ter inspraak gelegen. Delfland heeft hierop een uitgebreide vooroverlegreactie gegeven, omdat het waterbelang hierin nog onvoldoende was geborgd.
Aandachtspunten:	De omgang met nieuwe normen voor waterveiligheid vanuit het Deltaprogramma bij de wegaanleg (het borgen van de waterkeringsbelangen). Dit plan is aangemerkt als complex plan van derden (in combinatie met de Hoekselijn). In de betreffende rapportage wordt nader op het plan Hoekselijn/H6-weg ingegaan.
Schieveen	**Rotterdam**
Casus/opgaven:	In polder Schieveen werkt de gemeente Rotterdam aan natuurontwikkeling met als doel weidevogels, agrarisch natuurbeheer en recreatie. Om dit mogelijk te maken is het voornemen om in het voorjaar het waterpeil op te zetten. In nauw overleg met Delfland heeft de gemeente Rotterdam een waterplan voor polder Schieveen uitgewerkt dat als bijlage bij het bestemmingsplan wordt gevoegd. Onderdeel van het waterplan is een afsprakenkader met Delfland voor het waterbeheer. De komende jaren zal binnen een deel van de polder eerst een pilot plaatsvinden. Gemeente Rotterdam en Delfland zijn hierover intensief met elkaar in overleg.
Stand van zaken:	De planning van Rotterdam was om het ontwerp bestemmingsplan in de tweede helft van 2015 ter inzage te leggen. Dit is vooralsnog niet gebeurd. De planning van de gemeente is op dit moment niet bekend. Eind 2015 is het afsprakenkader ter kennisgeving voorgelegd aan het college van D&H. Voor de pilot is door Delfland inmiddels een watervergunning verleend.
Aandachtspunten	Communicatie over de rol van Delfland in deze plannen, verdere verbetering waterkwaliteit en optimalisatie peilbeheer en monitoring van de pilot.

Westland	**(Westland)**
Westlandse Zoom	**Westland**
Casus/opgaven:	De Westlandse Zoom is een projectontwikkelingslocatie aan de noordrand van de gemeente Westland tegen de grens met de gemeente Den Haag aan. Het belangrijkste kenmerk van de ontwikkeling is dat het een samenstelling is van een groot aantal kleinere ontwikkellocaties in Monster, Poeldijk en Kwintsheul. Waterhuishoudkundig zijn deze locaties ook totaal verschillend (in boezemgebied, in polders, wel/niet met een tekort aan waterberging), waardoor het lastig is om overall uitgangspunten te hanteren.
Stand van zaken	Verschillende deelgebieden worden uitgewerkt, belangrijk hierbij zijn de gebieden Dorp en Kreken bij Poeldijk. Een deel van dit gebied is ook in beeld als eventuele locatie voor een calamiteitenberging voor boezemwater.
Aandachtspunten**:**	Een complexe waterhuishouding in de Dijkpolder Poeldijk, effecten van een mogelijke boezemberging (calamiteiten) op de waterhuishouding en berging in de polder, fasering van de ontwikkeling en de ontwikkeling van het watersysteem in die fasering.

Waelpark	**Westland**
Casus/opgaven:	Waelpark is een nieuw te realiseren woongebied tussen Naaldwijk en 's-Gravenzande (voorheen bekend als Het Nieuwe Water). Voor Waelpark is een masterplan opgesteld. Hierin worden onder andere de ligging aangegeven van de doorgaande ecologische verbinding (tussen het Staelduinse Bos en de kust), de hoofdontsluiting van het verkeer en de ligging en het programma van de woonvlekken. Tevens is Waelpark één van de mogelijke locaties voor een calamiteitenberging voor boezemwater in het noordwesten van de gemeente Westland.
Stand van zaken:	In de afgelopen periode is er gewerkt aan een catalogus buitenruimte en een waterhuishoudkundig plan voor het gehele plangebied. De catalogus is na moeizaam overleg nu gereed, het waterhuishoudkundig plan nog niet. Ondertussen worden er wel bestemmingsplannen/uitwerkingsplannen voor delen van het gebied opgesteld, zoals het gebied Dijkckerwael in het zuiden van Waelpark.
Aandachtspunten:	De ligging en de hoeveelheid water, inpassen van natuurvriendelijke oevers en verlegging van de waterkering. Fasering van de woningbouwontwikkeling en de ontwikkeling van het watersysteem in die fasering zonder dat er een waterhuishoudkundig plan ligt.

Haaglanden	**(Den Haag, Rijswijk, Leidschendam - Voorburg)**
Gebiedsontwikkeling Den Haag	**Den Haag**
Casus/opgaven:	De stad blijft constant in ontwikkeling bij voorkeur in samenwerking met private partijen. In het Investeringsprogramma Stedelijke Ontwikkeling (IpSO) staat beschreven dat de gemeente in de volgende gebieden investeert qua inzet, middelen en capaciteit en het voortouw neemt om samen met externe partners die gebieden te ontwikkelen: de Centrale Zone (Scheveningen Haven, Centrum, Laakhavens/Hollands Spoor en Rotterdamse Baan) en de Krachtwijken (Den Haag Zuidwest, Transvaalkwartier/ GIT Regentessekwartier Zuid en Stationsbuurt). In gebieden waar de gemeente niet de voortrekkersrol vervult, bijvoorbeeld Binckhorst, Laakhaven en Kijkduin, zijn particuliere initiatieven en ideeën van harte welkom. De ontsluiting van de stad is verbeterd door de verbreding van de Neherkade. Met de aanleg van de Rotterdamsebaan wordt deze nieuwe stadsentree aangesloten op de A13.
Stand van zaken:	Met de vooral faciliterende rol van de gemeente worden er geen masterplannen meer opgesteld. Er zijn vooral kleine ontwikkelingen en particuliere initiatieven. Samen met Den Haag is de nieuwe waterbergingsvisie 'Toekomstbestendig Haags water' opgesteld en in januari 2015 vastgesteld. De visie zet in op een vergroting van de sponswerking van de stad. Hierbij is de inzet en betrokkenheid van burgers en initiatiefnemers noodzakelijk en wordt gezocht naar manieren om de betrokkenheid te vergroten. Ook is Den Haag bezig met de toekomst van de stad door middel van de "Agenda Ruimte voor de stad". Het is een opmaat naar een structuurvisie met uitvoeringsagenda voor de stad. Alle stakeholders, dus ook Delfland, zijn uitgenodigd om deel te nemen aan de discussie en om input te geven. Delfland heeft bijgedragen door het organiseren van een workshop en volgt het proces.
Aandachtspunten:	Het aandachtspunt is hoe, ondanks de nu kleinere ontwikkelingen, de gewenste waterstructuur bereikt kan worden voor het gehele gebied (voorkomen versnippering) en hoe de waterhuishouding gelijke tred kan houden met de klimaatverandering.

Rotterdamsebaan	**Den Haag en Leidschendam-Voorburg**
Casus / opgave:	De plannen voor een nieuwe weg vanaf de knoop Ypenburg naar de Neherkade /de centrumring worden nader uitgewerkt en aanbesteed. Er zal een tunnel worden geboord tussen de A4-Vlietzone / Drievliet en de Binckhorst. Het bovengrondse tracé aan de zijde van Vlietzone doorsnijdt een aantal waterkeringen, het polderwatersysteem in meerdere polders en een zijtak van de oostboezem. De verharding neemt toe. De boortunnel gaat onder meerdere (boezem-)waterkeringen door. Dit plan is aangemerkt als complex plan van derden. In de bijbehorende rapportage wordt nader op dit plan ingegaan.
Stand van zaken:	Conform het vastgestelde bestemmingsplan worden uitwerkingen ter goedkeuring aan Delfland voorgelegd. Dit gebeurt aan de hand van een waterhuishoudkundig plan voor het gehele gebied Vlietzone waar het team Regulering en Planadvisering nauw bij betrokken is.
Aandachtspunten:	Daadwerkelijke compensatie van toename verharding. Delfland lift mee op de werkzaamheden voor de Rotterdamsebaan met de aanleg van een bergingsgebied in landschapspark Molenvliet. In de rapportage complexe plannen van derden wordt nader op dit plan ingegaan.
Molenvlietpark	**Den Haag**
Casus / opgave:	Delfland en Den Haag zijn overeengekomen het landschapspark Molenvlietpark te benutten voor een bergingsgebied. Delfland lift mee door de werkzaamheden voor de aanleg van de Rotterdamsebaan deels te benutten voor de aanleg van een bergingsgebied. In de rapportage over complexe plannen van derden wordt nader op dit plan ingegaan.
Stand van zaken:	Het bestemmingsplan Molenvlietpark is inmiddels vastgesteld. Op Het ontwerp bestemmingsplan heeft Delfland een zienswijze ingediend. Deze zienswijze is grotendeels gehonoreerd.
Aandachtspunten:	Capaciteit waterberging in relatie tot aan te leggen waterbergingscapaciteit voor de Rotterdamsebaan. Belang Drievliet is mogelijk strijdig met benodigde ruimte voor waterberging. In de rapportage complexe plannen van derden wordt nader op dit plan ingegaan.
Pilot omgevingsplan Binckhorst	**Den Haag**
Casus / opgave:	Den Haag stelt in een pilot een omgevingsplan op voor de Binckhorst. Het omgevingsplan is een instrument vallend onder de nieuwe Omgevingswet. De nieuwe omgevingswet gaat uit van een integrale benadering van alle aspecten die de leefomgeving bepalen, zoals ruimtelijke ordening, water, natuur, bodem en milieukwaliteit. Het concept is naar verwachting eind dit jaar gereed.
Stand van zaken:	Den Haag heeft inmiddels het raamwerk opgesteld. Het overleg hierover loopt. Delfland benut de pilot om te onderzoeken hoe het waterbelang hier en straks in andere omgevingsplannen, op integrale wijze kan worden geborgd. Ook onderzoeken we hoe het thema klimaatadaptatie hierin kan worden meegenomen.
Aandachtspunten:	Aansluiting houden wanneer het project straks onder tijdsdruk komt. Aansluiten op de bijbehorende technische innovatie van het gewenste 3-dimensionale kaartbeeld.
Erasmusveld	**Den Haag**
Casus / opgave:	Tussen Wateringseveld en Moerwijk wordt een voormalig tuinbouwgebied stapsgewijs her ontwikkeld tot woongebied. De waterhuishouding dient daarop aangepast te worden. De ontwikkeling wordt gefaseerd aangelegd en is verdeeld over verschillende partijen die elk een deellocatie ontwikkelen. Op initiatief van de gemeente werken de betrokken ontwikkelaars

	samen aan locatie overstijgende aspecten. Ook voor water is dat nodig.
Stand van zaken:	Overleg over de herinrichting van de waterhuishouding is gestart. Delfland zet in op een watergebiedsstudie, die er echter nog niet is.
Aandachtspunten:	Borgen afspraken over aanpassingen aan waterhuishouding voor ontwikkelingen waarbij aanpassingen aan de waterhuishouding vereist zijn buiten de eigen locatie.

Provincie	
	Er waren geen relevante ruimtelijke provinciale plannen afgelopen half jaar.

Rijk	
Nationaal Waterplan 2016-2021 en Beheer- en ontwikkelplan voor de rijkswateren 2016-2021	**Rijk**
Casus/opgaven:	Het Nationaal Waterplan 2016-2021 is het laatste nationale waterplan. In 2018 zullen de aspecten uit het nationale waterplan opgaan in de nog op te stellen Nationale Omgevingsvisie conform de Omgevingswet. In het Nationaal Waterplan 2016-2021 staan de volgende vijf ambities centraal: Nederland blijft de veiligste delta in de wereld, Nederlandse wateren zijn schoon en gezond en er is genoeg zoetwater, Nederland is klimaatbestendig en water robuust ingericht, Nederland is en blijft een gidsland voor watermanagement en Nederlanders leven waterbewust.
Stand van zaken:	De minister van Infrastructuur en Milieu en de staatssecretaris van Economische Zaken hebben het Nationale Waterplan op 10 december 2015 vastgesteld. Gelijktijdig met de vaststelling van het Nationaal Waterplan 2016 - 2021 heeft de minister van Infrastructuur en Milieu het Beheer- en ontwikkelplan voor de rijkswateren 2016 – 2021 vastgesteld. Het Beheer- en ontwikkelplan voor de rijkswateren laat zien wat Rijkswaterstaat doet om het beheer van de rijkswateren uit te voeren.
Aandachtspunten:	Geen.
Nationale omgevingsvisie en nationale omgevingsagenda	**Rijk**
Casus/opgaven:	De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) gaat over de inrichting van Nederland op de lange termijn: over een veilige en gezonde omgeving, over bereikbaarheid, over plekken waar de economie duurzaam kan groeien, over water, natuur, erfgoed en landschap. We moeten nu al vooruit kijken naar de ruimtelijke uitdagingen, zodat we met die kennis maatregelen kunnen nemen. En kunnen inspelen op nieuwe kansen en inzichten. In de Nationale Omgevingsagenda (NOA) staan trends en ontwikkelingen die van nationaal belang zijn voor de inrichting van Nederland die in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) van 2018 moeten komen.
Stand van zaken:	De Nationale Omgevingsagenda is medio 2016 klaar. In 2016 en 2017 wordt de agenda verder uitgewerkt in de Nationale Omgevingsvisie. Het volgend Kabinet stelt de visie uiteindelijk vast. De visie in 2018 wordt geen gedetailleerd plan, maar toont de hoofdlijnen en ambities voor de inrichting van Nederland in 2050. De NOVI is één van de nieuwe instrumenten uit de Omgevingswet, die ook in 2018 in werking treedt. De Zuid-Hollandse partners bestaande uit vertegenwoordigers van 100.000 plus gemeenten, centrumsteden, EPZ, waterschappen,

	regio's en Provincie stellen op verzoek van het Rijk een gezamenlijke ambtelijke verhaallijn op ten behoeve van de NOA/NOVI. Dat gebeurt in werkplaatsbijeenkomsten.
Aandachtspunten:	Op dit zijn er geen aandachtspunten.
Structuurvisie Volkerak Zoommeer	**Rijk**
Casus/opgaven:	De rijksstructuurvisie heeft de intentie te komen tot een samenhangende ontwikkeling van Grevelingen en Volkerak-Zoommeer. De rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer geeft uitsluitsel over de ontwikkelrichting van Grevelingen en Volkerak-Zoommeer, als helder punt op de horizon. Kernpunten bij de vastlegging van ontwikkelrichting zijn: • wel of geen beperkt getij terug op de Grevelingen (aanpak zuurstofloosheid, opwekking getijdenenergie) • wel of geen waterberging op de Grevelingen (versterking waterveiligheid Rijn-Maasdelta) • wel of geen zout Volkerak-Zoommeer (aanpak overmatige blauwalgen- en waterplantenbloei, benutten economische potenties).
Stand van zaken:	Delfland heeft een zienswijze ingediend op de ontwerp-rijks structuurvisie op 27 november 2014, samen met de Hoogheemraadschappen van Rijnland, De Stichtse Rijnlanden en Schieland en de Krimpenerwaard. De ingediendee zienswijzen zijn nog niet beantwoord omdat het hieronder aangehaalde onderzoek nog niet is afgerond.
Aandachtspunten:	In de rijksstructuurvisie wordt het belang van het behouden van een goede zoetwatervoorziening bij een zout Volkerak-Zoommeer benadrukt. Delfland heeft belang bij een goede zoetwatervoorziening en blijft bezorgd over de gevolgen van een zoutlek en de extra watervraag bij een zout Volkerak-Zoommeer op de belangrijke inlaatpunten in West-Nederland. Op advies van de commissie voor de milieueffectrapportage wordt momenteel een aanvulling op het milieueffectrapport (MER) gemaakt. De aanvulling op het MER zal binnenkort aan de commissie voor de milieueffectrapportage worden voorgelegd. Op verzoek van de Tweede Kamer wordt een onderzoek uitgevoerd, de zogeheten stresstest, naar de cumulatieve effecten op de zoetwatervoorziening als gevolg van het zout maken van het Volkerak-Zoommeer, de verdieping van de Nieuwe Waterweg, een nieuwe zeesluis bij Dmulden en de toename van de zoetwatervraag. Deze studie zou vóór de zomer aan de Tweede Kamer worden aangeboden en gepubliceerd worden. Dit is echter nog niet gebeurd.
A16-Rotterdam	**Rijk**
Casus/opgaven:	Realisatie van een verbinding tussen de snelwegen A13 en A16. De toekomstige weg is ter plaatse van de bestaande Doenkade (N209) gepland. Dit project is aangemerkt als complex plan van derden, nadere informatie is opgenomen in de bijbehorende rapportage.
Stand van zaken:	Het ontwerp Tracébesluit (OTB) heeft in oktober 2015 ter inzage gelegen. Dit OTB gaf voor Delfland aanleiding om een zienswijze in te dienen.
Aandachtspunten:	In de rapportage complexe plannen van derden wordt nader ingegaan op de A16-Rotterdam.
Blankenburgtunnel	**Rijk**
Casus/opgaven:	Realisatie van de Blankenburgtunnel. Dit project is aangemerkt als complex plan van derden, nadere informatie is opgenomen in de bijbehorende rapportage.
Stand van zaken:	Het ontwerp Tracébesluit (OTB) heeft in oktober 2015 ter inzage gelegen. Dit OTB gaf voor Delfland aanleiding om een zienswijze in te dienen.

Aandachtspunten:	In de rapportage complexe plannen van derden wordt nader ingegaan op de Blankenburgtunnel.
STRONG	**Rijk**
Casus/opgaven:	Het Rijk maakt een structuurvisie voor de ondergrond (STRONG). Dit is een kader voor de ordening van ondergrondse activiteiten op zowel land als op zee. De nadruk ligt op de kansen in de ondergrond.
Stand van zaken:	De conceptnotitie Reikwijdte en Detailniveau Rijksstructuurvisie Ondergrond heeft ter inzage gelegen van 10 februari tot en met 23 maart 2015. Delfland heeft besloten geen zienswijze in te dienen aangezien voldoende aandacht besteed wordt aan de koppeling onder- en bovengrond. Het beoordelingskader gaat voldoende in op grondwaterkwaliteit en –kwantiteit, op beïnvloeding van oppervlaktewaterkwaliteit en –kwantiteit en het ontstaan van afvalwater. Het gaat bovendien in op beïnvloeding van waterveiligheid. Ook ruimtegebruik komt aan bod met het fysieke ruimtebeslag in onder- en bovengrond en de mate waarin andere functies (o.a. dijken) daardoor beperkt worden. Op dit moment wordt de planMER opgesteld.
Aandachtspunten:	Geen inhoudelijke aandachtspunten. Vermeldenswaardig is nog wel, dat de minister van I & M onlangs een bezoek aan Delfland heeft gebracht om aan de hand van voorbeelden vanuit Delfland geïnformeerd te worden over de toegevoegde waarde van STRONG. Delfland kreeg complimenten over de presentatie.

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1245670
DATUM D&H VERGADERING
1 maart 2016
DELFT

ONDERWERP
Eindstand KRW-maatregelen SGBP1, dd 21 december 2015

Geachte leden,

Hierbij willen wij u informeren over de rapportage over de eindstand van de maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), opgenomen in het Stroomgebiedbeheerplan (2009-2015).

In 2015 is de uitvoeringsperiode van het 1e stroomgebiedbeheerplan afgelopen. In dit document rapporteert Delfland de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van de KRW-maatregelen aan het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Het gaat hierbij om de KRW-maatregelen die opgenomen zijn in het WBP 2010-2015 en in het stroomgebiedbeheerplan Rijn-Delta voor de periode 2009-2015. De door het rijk gevraagde informatie geeft de stand van zaken weer op 21 december 2015.

Overzicht eindstand
De eindstand van de uitvoering van de KRW-maatregelen in de zeven KRW-waterlichamen in Delflands beheergebied is weergegeven in Tabel 1. Deze tabel toont dat Delfland en zijn gebiedspartners in de eerste KRW-planperiode slagvaardig geweest zijn met het uitvoeren van het maatregelenpakket.

Tabel 1 De eindstand op 21 december 2015 bij de uitvoering van het KRW-maatregelenpakket voor de periode 2009-2015.

Maatregel WBP	Opgave SGBP1	Eenheid[1)]	verantwoordelijke	Uitgevoerd		Gefaseerd[2)]	
Aanleg diepe(re) vluchtplaatsen	2	ha	Dunea	2	100%	0	0%
Aanleg natuur-vriendelijke oever[3)]	41	km	HHD/provincie/Dunea	36,8	94.4%	2.2[4)]	5.6%
Aanleg vispaaiplaats	10,3	ha	HHD/provincie	9,8	95,4%	0,5[5)]	4,6%
Baggeren	39800	m^3	HHD/provincie/gemeente Rotterdam/havenbedrijf	39800	100%	0	0%
Onderzoek	23	stuks	o.a. HHD	22	95,7%	1[6)]	4,3%
Plaggen verruigde oevers	3	km	Dunea	3	100%	0	0%
Slib verwijderen	1000	m^3	Dunea	1000	100%	0	0%
Verbetering van de riolering	3	Stuks[7)]	gemeente	1	33,3%	2[8)]	66,7%
Vispasseerbaar maken gemaal	8	stuks	HHD	8	100%	0	0%

1) De eenheden in de tabel zijn de eenheden waarin naar het rijk wordt gerapporteerd.
2) Er is bestuurlijk besloten dat (een deel van) de maatregel niet in deze, maar in één van de volgende planperiodes zal worden uitgevoerd.

3) Zoals medegedeeld in de VV-brief 'natuurvriendelijke oevers Kaderrichtlijn Water (KRW), 12 juni 2012, kenmerk 1014010', zijn zowel de natte als droge delen van de nvo's meegenomen bij het berekenen van het aantal kilometer natuurvriendelijke oevers (nvo's) die aan Brussel worden gerapporteerd. Dit geldt niet voor de duinwaterlichamen Meijendel en Solleveld.
4) Gefaseerde opgave provincie Zuid-Holland: 2,2 km
5) Gefaseerde opgave provincie Zuid-Holland: 0,1 ha; Gefaseerde opgave Delfland: 0,4 ha
6) Gefaseerde opgave Delfland
7) Eén stuk komt overeen met een cluster van waterketenmaatregelen die door één of meerdere gemeentes in het afwateringsgebied van een waterlichaam genomen worden.
8) Gefaseerde opgave gemeente Delft en Maassluis

Toelichting eindstand

De KRW-opgave voor de eerste KRW-planperiode op 21 december 2015 is bijna volledig gerealiseerd is. Enkele maatregelen zijn gefaseerd, wat met een goede onderbouwing past binnen de mogelijkheden van de KRW.

Delfland heeft aangegeven voor de KRW acht gemalen vispasseerbaar te maken. Meer dan deze acht zijn vispasseerbaar gemaakt. De baggeropgave is eveneens gereed. In de duinwaterlichamen zijn alle maatregelen door Dunea gerealiseerd.

In het beheergebied van Delfland is het grootste deel van het geplande oppervlak aan natuurvriendelijke oevers en vispaaiplaatsen gereed: 26,7 van de 28,2 ha. In de praktijk is in deze periode 29,6 ha aangelegd. Dit verschil heeft te maken met de verdeling van de projecten over de verschillende KRW-waterlichamen en de verdeling tussen natuurvriendelijke oevers en vispaaiplaatsen. Deze verdeling wijkt licht af van de verdeling die vooraf voor de KRW was aangegeven.
De provincie Zuid-Holland heeft door vertraging bij het project 'Bochtafsnijding Delftse Schie' haar deel van de opgave natuurvriendelijke oever en vispaaiplaatsen niet gereed. Het resterende deel wordt gefaseerd naar de SGBP2 periode.

De KRW-onderzoeken zijn afgerond. Eén uitzondering hierop is het onderzoek 'Beheer en onderhoud vispaaiplaatsen'. Het theoretische deel is afgerond maar doordat er lange tijd onvoldoende onderzoekslocaties waren, is het praktijkonderzoek vertraagd. Het praktijkonderzoek wordt in de volgende SGBP periode afgerond. Het onderzoek is om die reden gefaseerd naar en opgenomen in het SGBP2 (VV 24-9-2015, kenmerk 1209518): KRW maatregel '*S01-05: Monitoring effect maatregelen op chemie en ecologie*').

Het is de gemeenten Delft en Maassluis niet gelukt om voor het einde van de eerste KRW-planperiode alle autonome waterketenmaatregelen waar de Bestuursovereenkomst Kaderrichtlijn Water Delfland betrekking op heeft, gereed te hebben. De gemeenten ronden de resterende of, in samenspraak met Delfland, de vervangende, effectievere maatregelen in de volgende KRW-planperiode af.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,

de Secretaris,

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart

de Dijkgraaf,

mr. M.A.P. van Haersma Buma

Bijlage:
--

WATERAGENDA DEN HAAG

2016-2020

CONCEPT

Voorwoord

Water levert een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van de stad. Naast veilig en gezond water is het voor zowel de bewoners van Den Haag als de bezoekers van de stad van belang dat het water er aantrekkelijk uitziet en dat we er recreatief gebruik van kunnen maken.

Op het gebied van waterveiligheid en waterkwaliteit hebben we de afgelopen decennia grote stappen gezet. Den Haag heeft het functioneren van het rioolstelsel verbeterd, Delfland heeft door aanleg van grote waterbergingen de waterveiligheid vergroot en samen geven we bij de inrichting van de watergangen meer ruimte aan de natuur.

De laatste jaren is daarbij ook veel aandacht voor de cultuurhistorische waarde van grachten en voor recreatie. Bovendien wordt Den Haag, als grote stad aan zee, met diepe polders in het achterland nadrukkelijk geconfronteerd met de verwachte gevolgen van de klimaatverandering. Alles lijkt op orde, maar we kunnen niet stilzitten en niets doen. We moeten zorgen dat het watersysteem en het stedelijk gebied ook in de toekomst aantrekkelijk, veilig en gezond blijft.

Na een periode waarin de ontwikkelingen in de stad op een lager pitje stonden, neemt nu de economie aantrekt ook de bedrijvigheid weer toe. Met name in en rond het centrum van de stad en langs de kust gaat de komende jaren veel veranderen. De Binckhorst transformeert, de haven in Scheveningen neemt steeds meer een centrale plek in als economische en toeristische motor en op de stad komt een verdichtingsopgave af waarbij steeds meer mensen zullen wonen en werken in hetzelfde gebied.

Het is een uitdaging om het water en de manier waarop we daarmee omgaan voldoende ruimte en aandacht te geven. We beseffen dat we ook op de langere termijn klimaatbestendig moeten blijven. Door de verwachte gevolgen van de klimaatverandering en de daaraan gerelateerde zeespiegelstijging, hevigere buien afgewisseld met droogte worden wij als gemeente en waterschap geconfronteerd met nieuwe opgaven.

Naast de grote stedelijke ontwikkelingen, zien we dat individuele Hagenaars zich betrokken voelen bij het water en zien we lokale initiatieven ontstaan. In diverse delen van de stad zijn bijvoorbeeld mensen actief met het helpen schoon houden van het water. Er is steeds meer reuring op het water en bewoners hebben goede ideeën om het water leuker en aantrekkelijker te maken. Ideeën die zij zelf willen helpen verwezenlijken. Daar maken wij dankbaar gebruik van en dit willen we vooral stimuleren.

We zien een verdergaande verstedelijking, een aantrekkende economie en kansen voor de stad door klimaatadaptatie, en een grotere betrokkenheid van inwoners en ondernemers bij het water. Den Haag en Delfland zetten hun samenwerking voort om een goed werkend watersysteem te behouden en kansen tot verbetering te benutten.

Deze wateragenda geeft ons hierbij houvast. Den Haag en Delfland leggen hierin de onderlinge afspraken voor de komende jaren vast en stemmen activiteiten op elkaar af. Tegelijk geven we burgers en bezoekers, bedrijven, andere overheden en maatschappelijke organisaties een indruk van onze plannen om het Haagse water nu en in de toekomst schoon, aantrekkelijk en veilig te houden.

We zetten in op het waar mogelijk verbeteren van de doorstroming in de stad, het versterken van de ecologische structuur en op het recreatief gebruik van water. We pakken de kansen die grote nieuwbouwplannen en ontwikkelingen in de openbare ruimte bieden, maar we zoeken ook door de hele stad naar kleine initiatieven die bijdragen aan een verbeterde leefkwaliteit en een robuuster watersysteem. Vele kleintjes maken één grote. Juist deze schaalsprong is een grote uitdaging en biedt kansen voor de komende jaren.

Boudewijn Revis
Wethouder Binnenstad, Stadsontwikkeling, Kerngebieden en Buitenruimte

Gemeente Den Haag

Marcel Houtzager
Hoogheemraad, gebiedsportefeuillehouder Haaglanden

Hoogheemraadschap van Delfland

1. Een wateragenda

Den Haag en Delfland werken al jaren samen binnen het waterbeheer. Het eerste Waterplan was in 1998 de aanzet voor deze samenwerking. Verschillende ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving, ambitieniveau en klimaat hebben in de loop der tijd gevraagd om een aanscherping van de oorspronkelijke beleidsdoelstellingen. De Wateragenda is het instrument waarmee Delfland en Den Haag sinds 2012 de samenwerking regelen. Hierin worden heldere afspraken gemaakt over het omgaan met water in en om de stad. Met deze actualisatie van de Wateragenda pakken Den Haag en Delfland de wateropgaven integraal op in samenhang met ruimtelijke ontwikkelingen, economie, recreatie en cultuurhistorie.

Verdeling van verantwoordelijkheden
Delfland en Den Haag hebben ieder een duidelijke eigen verantwoordelijkheid in het waterbeheer. Om aan hun individuele verantwoordelijkheden invulling te geven stellen Den Haag en Delfland ieder eigen plannen op.

Delfland is verantwoordelijk voor het peilbeheer (het afvoeren van water en het op niveau houden van het waterpeil in de sloten) en voor beheer en onderhoud van dijken, waterkeringen en sloten. Daarbij bewaakt Delfland ook de waterkwaliteit en verzorgt voor de hele regio de zuivering van het afvalwater. De doelen hiervoor zijn op verschillende niveaus vastgelegd. Het hoogheemraadschap concretiseert deze doelen via het Waterbeheerplan 2016-2021 voor het gehele beheersgebied van Delfland. Dit is uitgewerkt in onderliggende programma's en inhoudelijke beleidsnota's. De gemeente steunt Delfland bij het nastreven van die doelen en het treffen van maatregelen.

De gemeente draagt zorg voor de riolering en onderhoudt de walkanten en de oevers. Belangrijke gemeentelijke plannen die de basis vormen voor de wateragenda zijn de visie Toekomstbestendig Haags Water!, het Gemeentelijk Rioleringsplan, Den Haag Klimaatbestendig, de Nota Stedelijke Ecologische Verbindingszones en de Nota Binnenwater.

Gedeelde verantwoordelijkheid
Delfland en Den Haag delen een verantwoordelijkheid in het dagelijks beheer en onderhoud van watergangen. Delfland voor de grotere grachten en vaarten met een primaire waterafvoerende taak, Den Haag voor het overige water. Ieder voor zich hebben we ook ecologische doelstellingen en daarbij is duidelijk dat de ecologie op het droge nooit volledig los kan worden gezien van de natte ecologie. Groen en blauw zijn sterk verweven. Waar de verantwoordelijkheden bij elkaar komen worden gezamenlijke plannen opgesteld. Samen zijn acties opgepakt in de Bestuursovereenkomst Schoon en gezond water Delfland 2015-2021 ('waterkwaliteit') en het Netwerk Afvalwaterketen Delfland ('afvalwater/rioleringszorg').

Een ander voorbeeld van de goede samenwerking in de afgelopen jaren is de gezamenlijke visie Toekomstbestendig Haags Water ('waterkwantiteit') (RIS 149032), waarin bepaald is hoe de stad klimaatbestendig en waterrobuust kan blijven. Bovendien is er het instrument watertoets, dat ervoor zorgt dat water bij ruimtelijke plannen een duidelijke plek krijgt. Dit instrument blijft in ontwikkeling met de nieuwe Omgevingswet die is voorzien voor 2018.

Er zijn op gemeentelijk niveau bovendien verschillende beleidskaders verschenen die een relatie hebben met duurzaam waterbeheer, zoals de nota Stedelijke Ecologische Verbindingszones en Den Haag Klimaatbestendig. Den Haag en Delfland komen elkaar ook tegen in samenwerkingsverbanden met anderen, zoals bij de Watertafel, het Netwerk Waternatuur, de Community of Practise Klimaatadaptatie en de City Deal Klimaatadaptatie. Samenwerking speelt ook een grote rol bij planvorming rondom grote ontwikkelingsprojecten als Scheveningen Haven, Rotterdamse baan, Nieuw Binckhorst en Westlandse Zoom, zeker nu gewijzigde omstandigheden door de financiële crisis hebben geleid tot ingrijpende wijzigingen in de planvorming.

Het nastreven van ambities voor een duurzame en vitale stad
Naast doelen zijn er ook ambities bij zowel Delfland als Den Haag, maar de financiële crisis heeft er voor gezorgd dat er weinig ruimte is voor eigen ambities op alle terreinen. Vooral op het gebied van waterkwaliteit en waterkwantiteit is het voor Delfland een uitdaging om aan de vastgestelde doelen

te kunnen voldoen. Aanvullend daarop zijn er gemeentelijke ambities op het terrein van bijvoorbeeld het vergroten van de (economische) waarde van het water en op het verder verbeteren van het rioleringsstelsel. Specifieke doelen voor een aantrekkelijke, duurzame stad zijn onder meer verwoord in de Nota Binnenwater (RIS 246304) en het Gemeentelijk Rioleringsplan (RIS 289287). Het Gemeentelijk Rioleringsplan heeft bovendien een hoofdstuk over stedelijk water in de brede zin, waarbij ook de kwaliteitsaspecten en de beleving van het water in de stad belicht worden. Deze ambities sluiten goed aan bij de ambities van Delfland voor waterbewustzijn en klimaatadaptatie, zoals verwoord in het coalitieakkoord en het Waterbeheerplan.

Het Haagse College van Burgemeester & Wethouders wil een duurzame en vitale stad realiseren.

Daarom is al sinds 2008 duurzaamheid een belangrijke pijler binnen de opeenvolgende Collegeprogramma's. Dat betekent dat er tijdens de planvorming van ruimtelijke ontwikkelingen ook aandacht is voor de belangen van toekomstige generaties, een gezonde natuur en milieu en vernieuwbare economische activiteiten. Duurzaam waterbeheer is hierin één van de manieren om de Haagse duurzaamheidsdoelstellingen te realiseren. In het collegeprogramma van 2014 is daarbovenop de gebruiksfunctie van het water in de stad nader genoemd. Meer 'reuring' op het water!

Den Haag en Delfland zien ook een klimaatbestendige inrichting als manier om een duurzame, vitale stad te realiseren. Dit leidt ertoe dat de stad in de toekomst klimaat robuust is en mede daardoor leefbaar een aantrekkelijk blijft. We zetten hier nadrukkelijk op in.

Participatie
Een belangrijke recente focus, voor zowel Delfland als Den Haag, is het onderwerp participatie. Doordat we steeds meer naar de kleinste zwakke schakels in het watersysteem kijken, komen we bijna letterlijk ook steeds dichter bij de Hagenaars. Het veilig en beheersbaar houden doen we samen. Als overheden samen vóór de Hagenaars, maar steeds meer ook samen mèt de Hagenaars. Daar is de laatste jaren met name bij de aanpak van waterkwaliteitsknelpunten in Loosduinen en Mariahoeve al de nodige positieve ervaring mee opgedaan.

… en een programma

Met alleen een agenda is het niet mogelijk om gezamenlijk doelen en ambities na te streven. De agenda moet worden gevuld met concrete acties. Daarom is voor de komende jaren een programma op hoofdlijnen opgesteld.

Zowel Den Haag als Delfland concentreert zich hierbij op een efficiënte uitvoering van hun wettelijke taken en legt de nadruk op het klimaatbestendig maken van de stad. De Wateragenda zorgt voor afstemming en is een concreet plan dat, binnen de kaders van de beschikbare middelen, het voorgestelde programma (bijlage 'Programma 2016 en verder') kan waarmaken.

2. Doelen en ambities

Den Haag en Delfland willen een duurzaam, schoon, gezond en veilig Haags watersysteem en een vitale en aantrekkelijke leefomgeving realiseren. De lange-termijn-doelstelling voor het Haagse waterbeleid luidt daarom als volgt:

Het realiseren van een duurzaam, schoon, veilig en gezond watersysteem, dat bijdraagt aan een aantrekkelijke en veilige (leef)omgeving, waar bewoners, bedrijven en bezoekers van Den Haag op een bewuste manier mee omgaan.

Deze doelstelling is een voortzetting en uitbreiding van de doelstelling van het Waterplan 1998-2012, waarin schoon, helder water met een diversiteit aan planten en dieren centraal stond. Het watersysteem moet nadrukkelijk ook goed en veilig functioneren. De doelstelling is een brede vertaling van de algemene gemeentelijke ambitie richting een schoon, heel en veilig Den Haag.

De langetermijndoelstelling is onder te verdelen in vier beleidsdoelen:

1. **Duurzaam schoon en gezond water:** het Haagse watersysteem is uiterlijk in 2027, (doeljaar voor de KRW), chemisch schoon en gezond én ecologisch robuust ingericht.
2. **Aantrekkelijk water:** het Haagse watersysteem is zodanig ingericht dat de burgers en bezoekers van Den Haag de stad een aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgeving vinden. De wateropgave wordt daarom in samenhang met andere maatschappelijke opgaven als ruimtelijke ordening, recreatie, cultuurhistorie en economie uitgewerkt.
3. **Veilig en beheerst water:** veilige waterkeringen langs de kust en goed doorstroombare boezemkanalen houden overtollig water 'van de straat'. In 2027 voldoet het gehele beheersgebied van Delfland aan de gestelde beschermingsnormen. Er is dan voldoende bergings- en afvoercapaciteit in zowel oppervlaktewater als riolering om wateroverlast in bijna alle gevallen te voorkomen.
4. **Bewust van Haags water:** Haagse burgers waarderen het water in hun directe leefomgeving. Burgers en bezoekers van de stad weten welke bijdragen zij kunnen leveren aan het bereiken en in stand houden van een duurzaam schoon, gezond en veilig Haags watersysteem.

Deze beleidsdoelen zijn niet nieuw binnen het waterbeheer. Maar Den Haag en Delfland willen deze doelen nadrukkelijk koppelen aan duurzame oplossingen voor waterbeheer in de stedelijke omgeving. In een stad als Den Haag, met zijn beperkt beschikbare ruimte, is dat niet altijd eenvoudig. De beleidsdoelen zijn dan ook alleen te bereiken als alle wateropgaven in samenhang met (ruimtelijke) opgaven op andere beleidsterreinen worden opgepakt.

Naast duidelijke doelen hebben we ook ambities die zich moeilijk concreet laten maken. In de afgelopen jaren is, mede doordat de financiën onder druk stonden, de ambitie vaak aangeduid met termen als 'niet slechter', 'standstill', 'doelmatig'. In de meer recente plannen is al een verandering van toon te zien. De komende jaren zal deze toon verder veranderen. Het water moet nog veiliger, nog schoner, nog mooier en vooral nog leuker.

2.1. Duurzaam schoon en gezond water

Het Haagse water is de laatste jaren steeds schoner geworden. Sterk vervuild water komt vrijwel niet meer voor. Toch bevat het water nog altijd meer fosfaat, stikstof, koper en zink dan bijvoorbeeld de KRW doelstellingen aangeven. Er moet dus vóór 2027 nog het een en ander gebeuren om aan de ambitie van duurzaam schoon en gezond water te voldoen. Veroorzakers zijn onder andere de landbouw, activiteiten in de stad, nalevering uit de ondergrond en aanvoer vanuit omliggend gebied. Delfland draagt zorg voor een goede waterkwaliteit middels onderzoek en uitvoering van verbetermaatregelen en onderhoud, maar ook via het verlenen van vergunningen (bij lozingen), handhaving en voorlichting. Den Haag draagt bij door rioleringsmaatregelen, gericht afkoppelen en goed beheer van (natuurvriendelijke) oevers. Voor een structurele aanpak is ook landelijk beleid onmisbaar, bijvoorbeeld op het gebied van bouwmaterialen en bestrijdingsmiddelen.

Den Haag en Delfland zetten zich in voor duurzaam schoon en gezond water door het oppervlakte- en grondwater schoon te maken en te houden, door veilig zwemwater te bieden en door een deel van de watergangen en oevers ecologisch in te richten.

Voor waterkwaliteit ligt de focus op het behalen van de chemische en ecologische doelen van de KRW in 2027. Daarnaast ligt de nadruk op het versterken van de ruimtelijke kwaliteit, met name bij lokaal (niet-KRW) water. In de periode tot 2021 wordt binnen Delfland 32 hectare natte ecologische zone aangelegd. Dit wordt aangelegd in logische structuren en zoveel mogelijk verspreid over het oppervlak van Delfland. Dit betekent dat er ook binnen Den Haag een zoekopgave ligt, waarbij momenteel gezocht wordt naar ruimte rond Madestein en nabij de Erasmusweg. In de bestuursovereenkomst Schoon en Gezond Water is afgesproken hoe hierin samen te werken. Uitgangspunt binnen het stedelijk gebied is hierbij mede de versterking van de ecologische hoofdstructuur, die is vastgelegd in de Nota stedelijke ecologische verbindingszones in Den Haag 2008-2018.

In voorgaande jaren zijn drie knelpunten in de waterkwaliteit in kaart gebracht in Mariahoeve, Wateringseveld en Loosduinen. Met beheermaatregelen (doorspoelen, opschonen van watergangen), bij werken aan het riool of bij aanpassingen in de openbare ruimte wordt bekeken of het mogelijk is de situatie verder te verbeteren. Bovendien worden maatregelen zoals afkoppelen, aanleg van grotere duikers en het treffen van doorspoelvoorzieningen uitgevoerd om de kwaliteit duurzaam te verbeteren. Er wordt voor de gehele stad gestreefd naar nog doelmatiger samenwerken bij onderhoud en beheer van het water.

Binnen het Gemeentelijke Rioleringsplan 2016-2020 werkt de gemeente aan het verbeteren van de functionaliteit van het rioleringsstelsel. Hierbij wordt ook het milieuhygiënisch functioneren meegenomen. In dit kader wordt bijvoorbeeld jaarlijks 4 hectare verhard oppervlak afgekoppeld, bij voorkeur door te ontstenen en vergroenen.

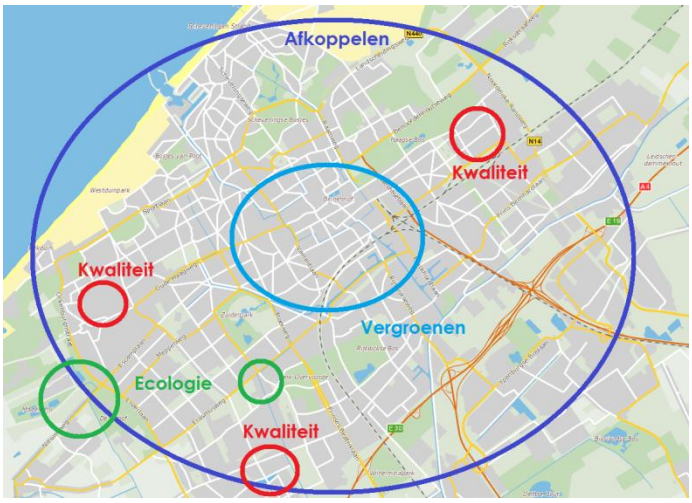

2.2. Aantrekkelijk water

Schoon en mooi water in de stad heeft voor iedereen belevingswaarde. Voor de een is water rustgevend, voor de ander is water juist een ideale plek om actief bezig te zijn door erin te varen, te zwemmen, te vissen of erlangs te fietsen en te wandelen. Of water mooi is, of niet, is een kwestie van persoonlijke smaak. Bewoners, bedrijven en bezoekers zullen dus verschillende meningen hebben over wat aantrekkelijk is. Den Haag en Delfland zijn benieuwd naar die mening en willen belanghebbenden actief betrekken bij het realiseren van aantrekkelijk water in de stad.

Waterbeheer en de inrichting van de openbare ruimte zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Duurzaam waterbeheer hangt nauw samen met het gebruik van het water en van het land eromheen. Dit gebruik kan ook leiden tot waterproblemen. Meer verharding kan bijvoorbeeld leiden tot wateroverlast. Het op een andere manier inrichten van diezelfde kan ook juist bijdragen aan het verminderen van de kans op wateroverlast en kan bijdragen aan het aantrekkelijk maken en houden van de stad. Om de kracht van het watersysteem nog beter te benutten, is het wenselijk om het water waar mogelijk op een aantrekkelijke wijze in de openbare ruimte te integreren, zoals recent nog is gebeurd met het openmaken van de gracht bij de Noordwal/Veenkade. Daarom wordt de dialoog met de bewoners van de stad gestart om samen met hen een mening te vormen over wat 'aantrekkelijk water' is.

Het realiseren van 'aantrekkelijk water' heeft een relatie met het realiseren van 'duurzaam schoon en gezond water'. De aanleg van natuurvriendelijke oevers vergroot de aantrekkelijkheid van het Haagse watersysteem voor bewoners en bezoekers. Het realiseren van 'aantrekkelijk water' is verder het creëren van recreatieve voorzieningen op en langs het water. Den Haag wil bovendien de cultuurhistorische waarde van het grachtenstelsel benadrukken door bijvoorbeeld rondvaartorganisaties meer ruimte te geven om bezoekers door de stad te leiden. Zo wordt in belangrijke mate bijgedragen aan de waterbewustheid van inwoners en bezoekers.

De gemeentelijke Nota Binnenwater omvat een meerjarig actieprogramma voor de gemeente om orde op zaken te stellen, om recreatieve mogelijkheden voor het gebruik van het binnenwater te vergroten, ruimte te bieden aan economische activiteiten en om de zichtbaarheid van het water te vergroten. De komende jaren ligt de nadruk op het ontwikkelen van het recent beschikbaar gekomen vaargebied, achter de in 2015 doorvaarbaar gemaakte Dr. Kuyperdam.

In praktische zin wordt de mogelijkheid voor passanten om Den Haag te bezoeken verder verbeterd door de aanleg van passantenplekken en komt er een goede nautische invulling van de waterbergingen die recent zijn aangelegd in de Binckhorst. Ook wordt gewerkt aan de bereikbaarheid van de stad via water. Er wordt bijvoorbeeld gezocht naar het -op een voor gebruikers én de ecologie verantwoorde wijze- bevaarbaar maken van de Rijnerwatering voor gemotoriseerde recreatievaart.

2.3. Veilig en beheerst water

Veilig en beheerst water is in de ogen van Den Haag en Delfland meer dan het realiseren van betrouwbare waterkeringen langs de kust. Het gaat ook om veilige kades in de stad en om voldoende bergingscapaciteit in oppervlaktewater en riolering, zodat wateroverlast in de stad zoveel mogelijk wordt voorkomen. Omdat veiligheid en beheersbaarheid ook op de lange termijn gewaarborgd moet blijven is ook 'klimaatadaptatie' een thema dat nadrukkelijk op deze agenda staat.

De kustverdediging moet voldoende bescherming bieden tegen het water van de Noordzee. In Nederland is afgesproken dat onze kust bestand moet zijn tegen calamiteiten die eens in de tienduizend jaar kunnen voorkomen.

Maar niet alleen de zee bedreigt de stad. In 1998, 2001 en 2010 heeft onze regio te kampen gehad met wateroverlast als gevolg van hevige neerslag. Ook delen van Den Haag werden daardoor getroffen. Het watersysteem kon toen de grote hoeveelheid neerslag nauwelijks verwerken. Belangrijke oorzaken daarvan zijn de toenemende bebouwing, meer wegen en relatief weinig open water. Een vroegtijdige inbreng van het waterbelang in de beginfase van de ruimtelijke planvorming is dan ook belangrijker dan ooit.

Den Haag wil graag bekend staan als 'Wereldstad aan zee' waar het goed wonen, werken en recreëren is. De ligging aan zee is een belangrijke trekpleister voor bewoners en bezoekers, maar brengt ook het risico van overstromingen met zich mee.

'Veilig water' bereiken we als de kustbescherming op orde is. Met de aanleg van de nieuwe boulevard, grote zandsuppleties op het strand en het opspuiten van de Zandmotor is geborgd dat de regio ook in de toekomst voldoende beschermd is tegen de zee. Ook bij toekomstige opgaven word gezamenlijk verkend wat de beste manier is om de haven en het achterland beschermd te houden. 'Veilig water' gaat ook om het ophogen en versterken van de dijken en kades in het binnenland. Tot 2020 moet een aantal kades worden opgehoogd, waarbij het de intentie is om de versterkingen en ophogingen zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij de bestaande functies en onnodige hinder te vermijden.

'Beheerst water' bereiken we door het water in de stad, rekening houdend met klimaatveranderingen, voldoende ruimte te bieden. Het water- en rioleringssysteem voldoet grotendeels aan de norm en waar zich kans voordoen om knelpunten te verhelpen, moeten we die benutten. Door het creëren van voldoende bergingscapaciteit wordt de kans op calamiteiten zo klein mogelijk gemaakt. Het uitbreiden van de waterbergingscapaciteit moet altijd op een verantwoorde en soms op innovatieve wijze gebeuren. Het nieuw aan te leggen Molenvlietpark, in de 'oksel' van de Rotterdamsebaan, is hiervoor het meest aansprekende voorbeeld. Hiermee verwachten we dat een deel van de stad zeker tot 2050 voldoende weerbaar is tegen de verwachte klimaatveranderingen.

2.4. Bewust van Haags water

Den Haag en Delfland zijn van mening dat de beleidsdoelen van deze wateragenda alleen haalbaar zijn als de bewoners, bezoekers en bedrijven van de stad daar ook een bijdrage aan leveren. Ieders gedrag heeft immers invloed op de kwaliteit en beleving van water. Afval weggooien op straat, auto's wassen in afgekoppeld gebied, afvalwater lozen, steeds meer stenen in de tuin, maar ook hulp bij het onderhouden en het schoonvissen van stukken van watergangen. Om als partijen het thema als 'participatie' te kunnen nastreven is het nodig dat een ieder zich bewust is van het belang van het water in de stad.

Haagse inwoners weten meestal wel hoe het water in hun wijk er uit ziet, maar zijn zich vaak onvoldoende bewust hoe ze zelf kunnen bijdragen aan het waterbeheer in hun directe leefomgeving. Den Haag en Delfland willen daarom luisteren naar de ideeën van burgers, bezoekers en bedrijven én hen proactief voorlichten over het Haagse watersysteem. Wij verwachten dat bewoners, bedrijven en bezoekers zich daarna bewuster zijn van het water in hun leefomgeving en er zorgvuldiger mee zullen omgaan.

Waterbewustzijn gaat om hoe mensen water in hun omgeving beleven en ermee omgaan. Om bewustzijn te creëren moet je mensen zien te raken. We gaan dan ook op zoek naar die verhalen waaruit het belang van het voorkomen van wateroverlast blijkt. De meest effectieve manier is om de kracht en energie van inwoners en andere partners te gebruiken. We laten de initiatiefnemers zelf hun verhaal vertellen en hun mogelijke bijdrage aan het bereiken van een duurzaam schoon, aantrekkelijk en veilig watersysteem toelichten. Wij ondersteunen deze ambassadeurs en stimuleren ze hun eigen social netwerk in te zetten. Via onze mediakanalen en -contacten bieden we ze een podium om zo een breder publiek te bereiken. En om andere mensen aan te sporen ook bewust met water en de keringen om te gaan.

Communicatie en informatie-uitwisseling zijn belangrijk voor het welslagen van deze wateragenda. Naast communicatie is ook handhaving een instrument om het bewustzijn bij burgers en bedrijven te vergroten.

Belangrijk is dat in eerste instantie proactief de juiste voorlichting wordt geven om overtredingen te voorkomen. Den Haag en Delfland willen bewoners en bedrijven op deze manier informeren over de kwetsbaarheid van het watersysteem en hen zo aansporen om te wonen, werken en leven met aandacht voor het milieu.

Aanvullend daarop willen we mensen in de stad ook stimuleren. Door hun directe betrokkenheid beschikken bewoners en bedrijven vaak over grote daadkracht, die zeker in de mazen van het waternetwerk een belangrijke factor van verbetering kunnen betekenen. Bij de aanpak van waterkwaliteitsknelpunten wordt hier al ervaring mee opgedaan. Betrokken bewoners beplanten en beheren kleine stukjes watergang, 'watertuinen', van waaruit de hoop is dat een rijkdom aan planten en dieren zich geleidelijk kan gaan verspreiden over de gehele stad. Bovendien worden met betrokken groepen burgers in de zijlijn van het Gulden Klinker-project ook zogenaamde waterconvenanten afgesloten. Bewonersgroepen en bijvoorbeeld volkstuinverenigingen bieden zo een helpende hand bij het extra schoon houden van een hoekje van het water.

Niet alleen bij het steunen van ecologische doelen, maar ook bij het goed omgaan met regenwater is een duidelijke rol voor de stad weggelegd. Zo'n 60% van het verharde oppervlak is particulier en een groot deel daarvan watert af op de riolering. We willen gezamenlijk een goed begin maken met het ontstenen en bij voorkeur meteen vergroenen van de stad. Gezamenlijk als overheden, maar vooral ook gezamenlijk met iedereen in de stad. Participatie is hierbij geen toverwoord, maar een vanzelfsprekendheid.

Rioolles voor basisscholieren

Maar uiteindelijk blijft ook de standaard handhaving met het 'bonnenboekje', zoals in het kader van de Verordening op de Binnenwateren of de Waterwet (voorheen de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren) noodzakelijk. Hierbij gaat het om bijvoorbeeld afval uit boten, olielozingen of verkeerd gebruik van materialen. Door zorgvuldige communicatie zal de preventieve werking van handhaving zoveel mogelijk worden benadrukt. Dit zorgt ervoor dat andere overtreders de mogelijke gevolgen van hun handelen of nalaten beter onder ogen zien.

3. De samenwerking

De Wateragenda Den Haag is geactualiseerd om een nieuw kader ('kapstok') te bieden voor de uitvoering van plannen en projecten gebaseerd op nieuwe inzichten en verwachte ontwikkelingen. Om inzicht te geven welke projecten en initiatieven dat zijn, wordt een programma bijgehouden, dat jaarlijks geactualiseerd wordt. Dit programma is in de bijlage weergegeven. Al deze projecten vallen onder een of meerdere doelen die Den Haag en Delfland gesteld hebben. Door samen te werken worden deze doelen goedkoper, sneller en met betere kwaliteit gerealiseerd.

Organisatie

De Wateragenda geeft slechts een kader en doelstellingen waarbinnen de genoemde projecten uitgevoerd worden en heeft geen invloed op de projecten zelf. Wel vindt er, naast de dagelijkse projectmatige afstemming, ook op reguliere basis afstemming plaats tussen Den Haag en Delfland over de voorgang van de projecten. Alle onderwerpen die in de samenwerking tussen Den Haag en Delfland van belang zijn worden in een regelmatig terugkerend Ambtelijk- en Bestuurlijk Overleg besproken. Daarin wordt ook de voortgang van dit programma behandeld. Ter voorbereiding op dat bestuurlijk overleg, en op momenten dat het nodig is, wordt bovendien een ambtelijk overleg georganiseerd. Hierin wordt op managementniveau met elkaar gesproken.

Aanvullend daarop is vanuit de Visie Toekomstbestendig Haags Water het Waterkansenteam opgericht. Ambtenaren van Den Haag en Delfland hebben hierin de taak om te zoeken naar kansen voor water en klimaat binnen projecten en ontwikkelingen in Den Haag. Het team biedt hierbij procesmatige en inhoudelijke ondersteuning aan, zowel bij initiatieven vanuit de eigen organisaties als bij plannen van derden.

Communicatie

Communicatie maakt onderdeel uit van elk onderwerp uit het programma. De focus is hierbij gericht op het bekend maken van de start van projecten, het tonen van de resultaten ervan en het delen van ervaringen. Doel hiervan is mensen bewust te maken van de watertaken van Den Haag en Delfland, en om draagvlak te krijgen voor onze projecten. Per project wordt bepaald op welke manier de communicatie het beste vormgegeven kan worden en wie de passende woordvoerder is.

Daarnaast zien Den Haag en Delfland grote waarde in het stimuleren van de betrokkenheid van inwoners en organisaties in de stad en het creëren van waterbewustzijn. Meer kennis over het water, zal ervoor zorgen dat meer mensen waterbewust worden en bij de uitvoering betrokken raken. Hiervoor zijn we aangesloten op initiatieven als Operatie Steenbreek en een City Deal Klimaatadaptatie met diverse andere steden. Specifiek bekijken we hoe we maatregelen bij woningcorporaties kunnen stimuleren.

Financien

Voor het uitvoeren van watertaken, projecten, activiteiten en maatregelen door Den Haag en Delfland is geld en capaciteit nodig. Voor een deel van de genoemde projecten, activiteiten en maatregelen is in het verleden al budget vrijgemaakt. Voor de overige projecten, activiteiten en maatregelen geldt dat de budgettering plaatsvindt met inzet van eigen menskracht en via reguliere budgetten binnen de gemeente Den Haag en via de programma's en reguliere budgetten binnen het Hoogheemraadschap van Delfland.

De omvang van het reguliere beheerbudget is voor de gemeente Den Haag op jaarbasis ca. € 38 miljoen euro (waarvan ca. € 35 miljoen voor de rioleringstaak en € 3 miljoen voor het beheer van de grachten en vaarten). Het hoogheemraadschap van Delfland heeft beheerbudgetten voor watergangen in haar hele beheersgebied die ongeveer € 7 miljoen bedragen. Een proportioneel deel hiervan wordt ingezet voor de regio Den Haag.

Bijlage: Programma 2016 en verder

Actie	Onderwerp	Regie	Toelichting	Resultaat	Gereed	Veilig	klimaatbestendig	Schoon	Innovatief	Participatief	Aantrekkelijk	Duurzaam
1	Afkoppeltempo verhogen; motie rvb 2016.1	DH	Afkoppelen zoveel mogelijk door ontharden (ontstenen en vergroenen) van de stad.	Kansen voor ontstening.	31-12-2016	■	■	■	■		■	■
2	Nieuw GRP: afkoppelen	DH	Afkoppelen van verhard oppervlak van het gemengde rioleringsysteem 4 ha per jaar	Verlagen van de belasting van het rioolstelsel	doorlopend	■	■	■	■		■	■
3	3Di herberekening van de riolering	DH	Als project binnen het Netwerk Afvalwaterketen Delfland samen met omliggende gemeenten en in relatie tot de afvalwaterstudie Den Haag e.o. en het watersysteem	Inzicht in het gezamenlijke gedrag van riolering én grachten	1-3-2017	■	■	■	■			
4	Hemelwatervisie/strategie Den Haag	DH	Gebiedsgerichte visie op de mogelijkheden in de omgang met regenwater binnen het GRP.	Verankerd in het GRP (hoofdstuk 4)	31-1-2016	■	■	■				■
5	Uitwerking visie Toekomstbestendig Haags Water	DH	Zorgen dat het watersysteem van Den Haag tegen klimaatveranderingen bestendig blijft door alle (ook kleine) kansen te benutten die zich in de stad voor doen.	Goed meenemen van de watervragen in de RO is 'standaard'	doorlopend	■	■		■	■		
6	Ontwikkeling Noordelijk Havenhoofd Scheveningen Haven	DH	Rondom de haven is sprake van een groot aantal ruimtelijke ontwikkelingen, mede in relatie tot vrije ruimte zeewering.	Veilig wonen en werken in/rond de haven	onbekend	■	■		■		■	
7	Recreatiegebied Madestein (Oostmadeplas, Plas Madestein) herinrichten	DH	Met de ontwikkeling van Vroondaal wordt ook het recreatiegebied Madestein ingepast in het nieuwe landschapspark.	Bergingsopgave Madepolder ingepast en KRW opgave verkend.	31-12-2018	■	■				■	■
8	Bewustwording vergroten	DH	Via Operatie Steenbreek, het Waterkansenteam en vanuit de City Deal Klimaatadaptatie wordt gecommuniceerd over het belang van water.	Bewoners en bedrijven nemen zelf watermaatregelen	doorlopend		■			■	■	■
9	Herinrichting Bosbeek	DH	Onderdeel discussie NW Hoofdroute, verbreding beek, vergroten soortenrijkdom bosbestand, aanpassen watertoevoer.	Volledig natuurvriendelijk ingerichte middenloop van de Beek	31-12-2017			■	■		■	■
10	Uitvoering Bestuursover-eenkomst Schoon en gezond water 2015-2021	DH/HHD	Uitvoering van in de overeenkomst genoemde zaken (zie bijvoorbeeld de acties 4, 8, 25, 26 en 34)	Schoon en gezond water	31-12-2020			■	■	■	■	■

Actie	Onderwerp	Regie	Toelichting	Resultaat	Gereed	Veilig	klimaatbestendig	Schoon	Innovatief	Participatief	Aantrekkelijk	Duurzaam
11	Zoekopgave voor natte ecologische zones (NEZ) in Den Haag	HHD	In de periode tot 2021 wordt binnen Delfland 32 hectare natte ecologische zones aangelegd, in logische structuren en zoveel mogelijk verspreid over geheel Delfland	Den Haag is ecologisch sterker verbonden met de rest van Delfland	doorlopend			✓	✓		✓	✓
12	Voortzetting samenwerking met andere partners	HHD/DH	samenwerkingsverbanden met derden ; bv het Netwerk Afvalwaterketen Delfland, de Community of Practise Klimaatadaptatie, het kennisnetwerk Waternatuur en de regionale Watertafel.	Hechte (regionale) banden	doorlopend		✓	✓	✓			✓
13	Duiker Laan van Meerdervoort	DH	Aanleg nieuwe duiker en hergebruik bestaande leiding als bergbezinkleiding. Voorbeeld slim combineren.	Grotere bergings-capaciteit riool en robuuster watersysteem.	1-6-2017	✓		✓	✓			
14	Waterkwaliteitsknelpunten Mariahoeve, Wateringseveld en Nieuw Waldeck	HHD	Aanleg fontein King Olivereiland, pilot ontharding openbare ruimte Mariahoeve, watertuinen en toevoer schoon water uit Rijnland naar de Schenkzone.	Schoner en ecologisch gezonder water.	1-4-2017			✓		✓	✓	
15	Evaluatie effecten grote evenementen op waterkwaliteit en ecologie	HHD	Beoordeling van monitoringsresultaten van vóór, tijdens en na het WK Beachvolleybal in juni 2015.	Randvoorwaarden voor toekomstige evenementen.	1-10-2016			✓			✓	✓
16	Beschoeiingen (oeverinrichting aanpassen)	DH	Bij het reguliere vervangingswerk aan beschoeiingen op kleine schaal nieuwe natuurlijke en natuurvriendelijke oevers inpassen.	Jaarlijkse toename van het aantal m1 natuurlijke oevers.	doorlopend			✓			✓	✓
17	Nieuwe onderhoudsbestekken	HHD	Zorgvuldig omgaan met ecologische waarden in het water bij de uitvoering van (onderhouds)werkzaamheden.		1-1-2017			✓			✓	✓
18	Warmterivier Scheveningen	DH	Winning van warmte uit het effluent van de rioolwaterzuivering Houtrust.	Warmtelevering aan de omgeving	onbekend				✓	✓		✓
19	Molenvlietpark	DH	Aanleg van een calamiteitenberging in combinatie met werkzaamheden ten behoeve van de Rotterdamsebaan.	Nieuw ingericht Molenvlietpark met waterberging en natuurvriendelijke oever	1-1-2020	✓	✓					

Actie	Onderwerp	Regie	Toelichting	Resultaat	Gereed	Veilig	Klimaatbestendig	Schoon	Innovatief	Participatief	Aantrekkelijk	Duurzaam
20	Nieuwe Watersysteemanalyses	HHD	Polder Oostmade (2016), Oud- en Nieuwe Wateringveldschepolder, Wippolder (2017).	Inzicht in het functioneren van het lokale watersysteem	31-12-2016							
21	Meerjarenprogramma Kunstwerken	DH	Diverse kademuren en bruggen in de singelgracht worden vervangen, er moet voldoende aandacht/afstemming blijven voor potentiele doorstroombelemmeringen.	Bestaande afvoercapaciteit van de grachten blijft minimaal gehandhaafd	doorlopend							
22	Ophoging kade Carel Reinierskade en Marlot	HHD	Naar aanleiding van promotor toetsing Delfland en Doorstroomstudie Boezem.	Veilige kades	1-6-2016							
23	Wegen op kades	HHD	Op diverse kades die mogelijk opgehoogd/versterkt moeten lopen wegen. Onderzocht wordt hoe hier mee om te gaan en om bij uitvoering overlast te beperken	Veilige kades	doorlopend							
24	Casus Scheveningen haven toetsing normering waterkeringen	HHD	Vooruitkijken en verkennen van mogelijkheden in het kader van toekomstige toetsing van de waterkering (die op z'n vroegst in 2018 plaatsvindt).	Organisatie van een atelier.	01-07-2016							
25	3Di inzetten voor veiligheid regio	DH	3Di-rioleringsmodel voor wateroverlast in de openbare ruimte inzetten om de veiligheidsregio te ondersteunen	Scherper beeld bij calamiteiten.	31-12-2017							
26	Visbeleid en maatregelen	DH	Haagse Hengelsportvereniging monitort de visstand en stelt via het Visplatform Den Haag verbetermaatregelen voor.	Verbeterde visstand.	doorlopend							
27	Extra verversing Westboezem	HHD	Optimalisatie in hoeveelheden en sturing van grote hoeveelheden schoon inlaatwater.	Waterkwaliteits-verbetering.	onbekend							
28	Voorzetting Nota Binnenwater	DH	Verdere inzet op het vergroten van de belevingswaarde van het Haagse water. Nadruk op de verbinding met Scheveningen.	Diverse acties gereed.	31-12-2018							
29	Educatie scholen	DH	Aquamarijn Blauw, leskisten basisonderwijs.	Geupdate onderwijs-instructies	doorlopend							

Actie	Onderwerp	Regie	Toelichting	Resultaat	Gereed	Veilig	Klimaatbestendig	Schoon	Innovatief	Participatief	Aantrekkelijk	Duurzaam
30	Monitoring riooloverstorten in Den Haag	DH	Knelpunten worden doorgerekend middels 3Di.	Blijvend inzicht in potentiële risico's voor de waterkwaliteit	doorlopend							
31	Uitbreiding vaarroutes	DH	Rijswijk en Den Haag onderzoeken de mogelijkheid om de Rijnerwatering geschikt te maken voor doorvaart met sloepen	Veilig bevaarbare vaart.	1-5-2017							
32	Zwemwaterfunctie Oostmadeplas	DH	Onderzoek naar de zwemwaterfunctie in het licht van de ontwikkelingen in en rond het recreatiegebied Madestein	Duidelijkheid over de toekomst van zwemmen in de Oostmadeplas	1-1-2018							

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de Verenigde Vergadering

ONS KENMERK
1250598
DELFT
29 maart 2016

ONDERWERP
Geactualiseerde Wateragenda Den Haag 2016-2020

Geachte leden,

Op 29 maart 2016 hebben wij de actualisatie van de Wateragenda Den Haag vastgesteld. De actualisatie 2016-2020 is hier ter kennisname bijgevoegd.

Met de actualisatie voor 2016-2020 is de Wateragenda aangepast aan nieuwe ontwikkelingen en is gezamenlijk met Den Haag de focus bijgesteld. Het onderliggende uitvoeringsprogramma geeft concrete projecten en plannen weer, waarmee invulling wordt gegeven aan de ambities van beide organisaties. Het Waterbeheerplan 2016-2021 en de daaruit volgende programmaplannen zijn hiervoor leidend geweest voor Delfland. Voor Den Haag zijn het GRP, de visie Toekomstbestendig Haags Water, de Agenda Ruimte voor de Stad en de Nota Binnenwater bepalend voor de ambities.

De uitvoering van de maatregelen ligt bij zowel Den Haag als Delfland. Dit heeft voor Delfland geen aanvullende organisatorische of financiële gevolgen. Het uitvoeringsprogramma betreft lopende plannen en initiatieven die al via de begroting van Delfland zijn gedekt. Eventuele investeringsplannen die voortkomen uit projecten binnen de Wateragenda worden apart ter besluitvorming voorgelegd aan de VV.

Via een gezamenlijk moment van ondertekening van de Wateragenda wordt aandacht gegeven aan de goede samenwerking tussen Den Haag en Delfland.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris,

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart

De Dijkgraaf,

mr. M.A.P. van Haersma Buma

Bijlage:
- Geactualiseerde Wateragenda Den Haag 2016 – 2020

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1249249
DATUM D&H VERGADERING
21 april 2016
DELFT

ONDERWERP
Bodemsanering oude gemaal Polder van Nootdorp

Geachte leden,

In de vergadering van de commissie Bestuur, organisatie en bedrijfsvoering van 1 december 2015 zijn de mogelijke scenario's besproken voor de verkoop van het oude gemaal van de Polder van Nootdorp. Na consultatie van de commissie, hebben wij gekozen voor het scenario, waarbij de bodem ter plaatse van het oude gemaal van de Polder van Nootdorp wordt gesaneerd door middel van het aanbrengen van een isolatielaag. Daarna kan het gemaal met een procedure van openbare inschrijving worden verkocht. Hierbij wordt door Delfland een voorbehoud gemaakt dat Delfland alleen op basis van marktconformiteit zal gunnen.

Het gekozen scenario is verder uitgewerkt. De kosten voor de bodemsanering vallen aanzienlijk hoger uit dan in november 2015 werd verwacht. In deze brief geven wij een toelichting op de hogere saneringskosten.

De kosten voor de sanering werden in november 2015 op basis van informatie die toen beschikbar was begroot circa € 25.000,- excl. BTW. Deze som was berekend op basis van het uitvoeren van een sanering door middel van het aanbrengen van een verharding, zonder het afgraven van de vervuilde grond. Bij nader onderzoek is gebleken dat het saneringsplan moet worden aangepast en dat de kosten die moeten worden gemaakt hoger uit zullen vallen. Aanpassingen van het plan zijn nodig vanwege:

- *Bouwkundige staat*

Het gemaal bestaat uit twee delen die tegen elkaar aan zijn gebouwd. Toen het gemaal in 2003 zijn functie verloor is het gemaal afgesloten en drooggelegd. Deze drooglegging heeft er in de afgelopen jaren voor gezorgd dat er een knik in de fundering is gekomen en hierdoor zijn er scheuren in de muren van het gemaal gekomen. Door deze slechte bouwkundige staat mag de gronddruk niet voor langere tijd omhoog of omlaag gebracht worden (zettingsgevaar). De afvoer van de vervuilde grond is een kostbare handeling en deze afgraving moet op locatie direct aangevuld worden met schone grond.

- *Asbest*

De grond bevat verharde asbestdelen. In verband met de gedeeltelijke aangepaste werkwijze (saneren door afgraven en aanvullen van schone grond) moet er een asbestsanering plaatsvinden.

- *Eisen gemeentelijke monumentencommissie*

Omdat het gemaal de monumentenstatus draagt, stelt de monumentencommissie van de gemeente Delft eisen aan de verharding (klinkers) die gebruikt zal worden.

De hierboven genoemde factoren leiden ertoe dat de saneringskosten € 92.250,- exclusief BTW bedragen. Dit bedrag betreft een "worst case" benadering.

Het gekozen scenario heeft, ondanks de hogere kosten, nog steeds de voorkeur. De twee alternatieve scenario's waarbij Delfland het gemaal met bodemvervuiling zou verkopen, brengen een aansprakelijkheidsrisico met zich mee. Het scenario waarbij Delfland de gehele sanering/renovatie zou uitvoeren is, omdat de kosten voor de bodemsanering in dat scenario even hoog liggen als bij het gekozen scenario, een zeer grote investering met een onzekere opbrengst.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,

de Secretaris,	de Dijkgraaf,
mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart	mr. M.A.P. van Haersma Buma

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1252577
DATUM D&H VERGADERING
12 april 2016
DELFT

ONDERWERP
Stand van zaken project huisvestingsplan Gemeenlandshuis

Geachte leden,

In onze brief van 8 december 2015 hebben wij u geïnformeerd over de stand van zaken van het project Huisvesting Gemeenlandshuis. Op 8 maart bent u via een e-mailbericht geïnformeerd over de ondertekening van de realisatieovereenkomst met Koninklijke Woudenberg Ameide BV (KWA).
Met deze brief informeren wij u over de huidige stand van zaken.

Inleiding
Doel van het huisvestingplan GMLH is te komen tot een toekomstbestendige huisvesting. Het huisvestingsplan GMLH is er op gericht om het aantal huisvestingslocaties van Delfland terug te brengen tot twee. De volgende kredieten zijn door uw verenigde vergadering beschikbaar gesteld:

Investering	**Kosten**
Verbouwing GMLH	€ 18.800.000,00
Inrichten buitenterrein	€ 1.000.000,00
WKO	€ 650.980,00

Voor de volgende kosten is binnen de bestaande begroting ruimte gevonden:
- ICT-kosten (zoals bekabeling, koeling van de serverruimten): €550.000,00;
  Ruimte gevonden door reeds geplande investeringen te herplannen;
- Meubilair en overige losse inrichting: € 1.100.000,00;
  Ruimte gevonden door reeds geplande exploitatieuitgaven te herplannen.

Algemene voortgang project Huisvestingplan GMLH
Op 29 oktober 2015 hebben 7 aannemers zich gemeld voor deelname aan de aanbesteding. Na een selectie zijn 5 aannemers uitgenodigd om deel te nemen aan de aanbesteding. De aanbesteding was op basis van de economisch meest voordelige inschrijving. Naast de prijs is hierbij ook het kwalitatieve gedeelte meegewogen in de beoordeling.
Nadat de overige partijen zich terugtrokken, bleef er uiteindelijk 1 aannemer over, Koninklijke Woudenberg Ameide BV. Hierna is een onderhandelingstraject opgestart met deze aannemer en haar onderaannemer voor de installaties. Dit heeft in een periode van 3 weken geresulteerd in een aanbieding van €12.800.000,00 exclusief btw, voor de 3 investeringen waarvoor door de verenigde vergadering kredieten beschikbaar zijn gesteld.

Na controle en navraag is de aanbieding van KWA compleet gebleken. KWA voldoet aan alle gestelde vereisten en heeft een aanbieding gedaan welke binnen het totale beschikbare taakstellend budget van het project valt. De opleverdatum is 1 juni 2017 voor het gehele werk, inclusief de periode waarin Delfland de inrichting en de ICT kan aanbrengen. De aanbieding is geaccepteerd en op 18 maart jl. is de realisatieovereenkomst tussen Delfland en KWA ondertekend. KWA is inmiddels volop aan het werk.

Gedurende de totstandkoming van de realisatieovereenkomst met KWA is bij onderzoek gebleken dat er meer asbest in het bestaande gebouw aanwezig is dan bij een eerder onderzoek in 2008 was vastgesteld. Op grond van de nieuwe rapportage is vastgesteld dat de kosten voor het verwijderen van de asbest een aanvullend bedrag van € 118.000 exclusief btw bedragen. Hiervoor is een meerwerkopdracht aan KWA verstrekt.

Om op planning te blijven en de oplevering niet in gevaar te brengen is KWA reeds op maandag 29 februari 2016 aangevangen met het gereed maken van de bouwlocatie. Op het moment van formele overdracht liggen de verantwoordelijkheid en de risico's voor het pand en de locatie bij KWA.

Warmte-Koude Opslag
De realisatie van de WKO is onderdeel van de verbouwing van het Gemeenlandshuis en is opgenomen in de realisatieovereenkomst met KWA. Van de eerder beoogde Smart Polder-aansluiting op de Phoenixgracht wordt af gezien. In het voorbereidend overleg is door het Ontwikkelbedrijf Spoorzone aangegeven dat zij een oplossing hebben voor het doorspoelen van de nieuwe Phoenixgracht via een leiding naar de Watertorengracht. De Smart-Polder-aansluiting via de WKO van Delfland is voor de waterkwaliteit daarom niet nodig. Het Ontwikkelbedrijf Spoorzone heeft laten weten dat de bijdrage in de investeringskosten maximaal de kosten van de oplossing naar de Watertorengracht zullen bedragen, zijnde een bedrag van € 20.000. De méérkosten zouden dus voor rekening van Delfland moeten komen.
De kosten van de Smart-Polder-aansluiting van de WKO van Delfland op de Phoenixgracht zouden tenminste € 180.000 bedragen. Met name de kosten voor de lange leiding naar de Phoenixgracht, alsmede kosten voor het boren van een leiding naar de Oude Delft door de kelderruimte van het historische pand zijn hoog. Deze kosten komen bovenop het bedrag van de raming waarop het krediet van € 650.980 beschikbaar is gesteld. Met inbegrip van de bijdrage van het Ontwikkelbedrijf Spoorzone zouden de totale kosten dus met tenminste € 160.000 uitstijgen boven het krediet dat door de VV is verleend. Daarnaast blijkt het aanvragen van de vergunning langer te duren dan wenselijk, hetgeen voor de planning van de verbouwing een risico zou gaan vormen. De historische grond vormt daarbij een extra risico.
Gelet hierop is besloten af te zien van de Smart-Polder-aansluiting van de Phoenixgracht op de WKO. In de raming van € 650.980 was een bedrag van € 18.150 opgenomen voor de Smart-Polder aansluiting. Nu dit bedrag vrijvalt, kan het benut worden voor de kosten van het ontziltingssysteem dat op grond van een nagekomen verplichting aan het systeem van de WKO moet worden toegevoegd.

Inrichting buitenterrein GMLH
Op grond van het door uw verenigde vergadering op 17 december 2015 beschikbaar gestelde krediet van € 1.000.000,00, is de inrichting van het buitenterrein opgenomen in de realisatieovereenkomst met KWA. Een uitwerking van de met de verenigde vergadering overeengekomen ontwerpprincipes wordt momenteel voorbereid.
In het ontwerp wordt tevens meegenomen dat de sloop van het Pauwenhuis door de gemeente Delft aan restricties wordt onderworpen. Met name de stenen elementen van het gebouw (fundamenten en wanden) dienen behouden te blijven. De architect probeert hieraan in zijn ontwerp een bestemming te geven. Voor de kap van de beuk is door de gemeente Delft een vergunning verleend. De kap zal binnen afzienbare tijd worden uitgevoerd, op een moment dat passend is binnen de planning van KWA.

Totale kosten
De totale kosten van de realisatieovereenkomst, waarin begrepen de WKO en de inrichting van het buitenterrein, plus de meerwerkopdracht voor de verwijdering van asbest, blijven binnen de kaders van het totale taakstellend budget dat door de verenigde vergadering beschikbaar is gesteld. De planning voor de oplevering van het gehele werk is 1 juni 2017, inclusief de periode waarin Delfland de inrichting en de ICT kan aanbrengen.

De kosten voor de sloop van het Pauwenhuis, de oprichting van een erfafscheiding met de Oude Delft 190 en de kosten voor het afboeken van te amoveren vaste activa zullen conform de eerdere besluitvorming ten laste gebracht worden van de verkoop van het pand Oude Delft 190 en van de locatie Kijkduin. De kosten voor de financiering van de bouwkosten, de kosten voor de ICT-investeringen en de kosten voor de losse inrichting blijven binnen de daarvoor beschikbare ruimte in de bestaande exploitatiebegroting van Delfland.

Omdat de totale kosten van de realisatieovereenkomst binnen het taakstellend budget blijven dat door de verenigde vergadering beschikbaar is gesteld, wordt na de oplevering van het werk de besparing op de exploitatiekosten van de huisvesting gerealiseerd zoals vermeld in het kredietvoorstel van 4 juni 2015.

Stand van zaken tijdelijke huisvesting
Het pand Brashof is met ingang van 18 januari 2016 succesvol in gebruik genomen. De kosten van de huurovereenkomst, de kosten voor de inrichting en gereedstelling van het pand, de kosten van de uitvoering van de verhuizing vanuit het gemeenlandshuis (incl. Oud Archief) en de reservering van de kosten voor de terugverhuizing zijn binnen het beschikbare budget van € 1,6 miljoen gebleven, waarvan € 1,3 miljoen uit de ingestelde reserve (daarin resteert een bedrag van ca. € 25.000 voor eventuele onvoorziene kosten) en € 0,3 miljoen uit de bestaande exploitatiebegroting voor ICT.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris,

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart

de Dijkgraaf,

mr. M.A.P. van Haersma Buma

Formulier ten behoeve van het indienen van schriftelijke vragen als bedoeld in artikel 37 van het Reglement van Orde Verenigde Vergadering Delfland

Omschrijving problematiek

Op dinsdag 29 maart 2016 bereikte onze fractie via Statenlid Carla van Viegen (PvdD) het bericht van massale vissterfte in de Berkelse Zweth te Berkel en Rodenrijs. Het brede boezemwater is landelijk gelegen en kent ook bruggen, sluizen en een gemaal. De Zweth staat bekend als een visrijk gebied.

De vissterfte is waargenomen in de Zweth ter hoogte van de Zwethkade nummer 2, ligt tussen het gemaal en het witte bruggetje. Er zijn enkele honderden dode vissen waargenomen (naar het lijkt voorntjes en bliekjes), evenals een dode muskuseend.
Enkele maanden geleden zou op deze locatie ook al massale vissterfte zijn waargenomen. Hiervan heeft onze fractie geen concrete gegevens beschikbaar.

De fractie Partij voor de Dieren maakt zich zorgen over dit bericht en wil de volgende vragen aan u voorleggen.

Vragen

1. Is de bovengenoemde vissterfte in de Zweth bekend bij het Dagelijks Bestuur?
2. Is bekend of enkele maanden geleden op dezelfde locatie vissterfte heeft plaatsgevonden?
3. Bent u bereid nader onderzoek uit te laten voeren naar het zuurstofgehalte in het water van de Berkelse Zweth op de aangegeven locatie?
4. Welke andere mogelijkheden dan zuurstofonderzoek heeft Delfland in het zoeken naar de oorzaken van de vissterfte?

Met vriendelijke groet,
fractie Partij voor de Dieren,

Bart Simon/ Petra Brocke/ Hanke Hoogerwerf

Antwoorden

Considerans, aanleiding van, toelichting op of achtergrond van de schriftelijke vragen

Bijgevoegde foto's van de vissterfte en de dode muskuseend zijn gemaakt op de locatie Berkelse Zweth ter hoogte van de Zwethkade nummer 2 in Berkel en Rodenrijs op 29 maart 2016 (door Carla van Viegen, Gedeputeerde Staten fractie PvdD provincie Zuid-Holland).

Locatie waar de vissterfte is waargenomen in de Zweth

Dode muskuseend in de Zweth

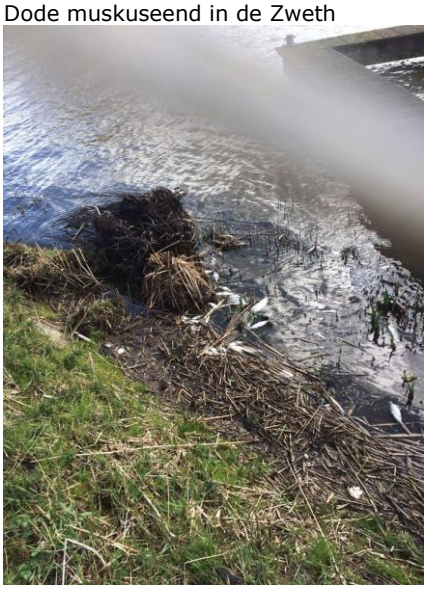

Dode vissen waargenomen langs de oevers van de Zweth

Dit formulier richten aan de voorzitter van de Verenigde Vergadering van Delfland **mvanhaersmabuma@hhdelfland.nl** **met afschrift aan de griffier hfobler@hhdelfland.nl**
DMS nummer: 1252782 **Datum en tijdstip ontvangst:** woensdag 30 maart 2016, 09.00 uur

stowa

DRIEDAAGS STOWA
MONITORINGCONGRES

GOEDE MONITORING, EFFECTIEF WATERKWALITEITS-BEHEER

19 T/M 21 APRIL 2016
BURGERS' ZOO ARNHEM

Midden in de dierentuin ~ 34 workshops ~ 7 key-note sprekers ~ Innovatiemarkt Rondleiding door aquarium Luxe Safari lunch buffet
Meld u aan!

Monitoring. We zien het vaak als een ongrijpbare kostenpost, waar best op bezuinigd kan worden. Of als iets wat we moeten doen, omdat de KRW daar nu eenmaal om vraagt. Begrijpelijk soms, maar zeker niet terecht. Tijdens een groot driedaags monitoringcongres tonen we aan dat u met goede monitoring uw geld dubbel en dwars terug kunt verdienen. Als je maar weet wat u wilt weten en hoe je moet meten. Monitoring plaveit de weg naar slimmer, effectiever én efficiënter waterbeheer. U komt toch ook?!

Water met diverse planten- en diersoorten. Zwemwater. Water voor de natuur. Water voor de landbouw. In Nederland stellen we uiteenlopende doelen vast voor onze oppervlaktewateren. Maar zijn die doelen haalbaar en hebben de maatregelen het gewenste effect?

Dat kun je alleen bepalen op basis van monitoring. Maar alleen als het goed gebeurt. Wat willen we weten en moeten we meten? Met welke frequentie en op welke manier? Deze vragen zijn niet nieuw. Maar met het voortschrijden van kennis, nieuwe inzichten en nieuwe technieken op monitoringgebied is het belangrijk deze vragen regelmatig opnieuw te stellen. Dat is precies wat STOWA beoogt met dit congres.

Dag 1 | Monitoring: van bestuurlijke last naar bestuurlijke lust!
We spreken op de eerste congresdag over de grote meerwaarde van monitoring. Met name een must voor bestuurders en managers. Sprekers zijn onder meer schaatscoach Jac Orie en hoogleraar Aquatische Biologie Leon Lamers.

Dag 2 | Monitoring in de praktijk
Tijdens de tweede dag van het congres verdiepen we ons in de praktijk van de monitoring: wat meet je, hoe meet je en met welk doel meet je? Hoe ziet het 'ideale meetplan' eruit, als je wilt weten of genomen maatregelen de beoogde effecten hebben?

Dag 3 | Van gemeten data naar bruikbare informatie in het waterbeheer
Op de derde en laatste dag van het congres gaan we dieper in op het het organiseren, analyseren en interpreteren van monitoringgegevens.

MELD U AAN!
Kijk voor alle informatie op onze speciale congreswebsite en meld u aan via:
www.stowacongres.nl | monitoringscongres@stowa.nl

stowa

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Deltaprogramma

DeltaNieuws

Nieuwsbrief | Jaargang 6 | Nummer 1 | April 2016

Inhoud

2 | **Deltaprogramma breed**
Consultatie Hoogwaterbeschermings-programma afgerond. Vooruitblikken op Stuurgroep Deltaprogramma.

5 | **Deltaprogramma breed**
Maatschappelijke organisaties actief. Deltacongres in november. Eerste uitwerking Meten, Weten, Handelen.

6 | **Deltaprogramma breed**
Deltascenario's.
Kennisconferentie op 17 mei.

7 | **Waterveiligheid**
Nieuwe waterveiligheidsnormen naar de Tweede Kamer. Nieuwe programmamanager Mario Cerutti.

9 | **Zoetwater**
Uitvoering ligt op schema. Nieuwe programmamanager Egon Ariens.

10 | **Ruimtelijke adaptatie**
Impactprojecten, pilots stresstesten light en een citydeal klimaatadaptatie. Internationale conferentie Adaptation Futures.

11 | **Nieuws uit de gebieden**
Zuidwestelijke Delta. Waddengebied. IJsselmeergebied. Rivierengebied Rijn. Rijnmond-Drechtsteden. Kust.

16 | **Agenda Deltaprogramma**

Consultatie Hoogwaterbeschermingsprogramma afgerond

De stuurgroep HWBP heeft 2 december 2015 het voorlopige programmavoorstel 2017-2022 voorgelegd voor consultatie. Tot 16 maart konden besturen van waterschappen reageren op het voorlopige programmavoorstel. Alle waterschappen en Rijkswaterstaat hebben aangegeven de overgangsstrategie van de oude naar de nieuwe normering, te aanvaarden. Zo werkt het HWBP ook in de eerste jaren van de volgende toetsronde aan de meest urgente trajecten van Nederland.

Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard wil de projectoverstijgende verkenning Voorlanden trekken.
Foto: Tineke Dijkstra

In het voorlopige programmavoorstel is door de Stuurgroep HWBP gehoor gegeven aan de breed gedragen wens om zo spoedig mogelijk over te stappen op de nieuwe normering, die - onder voorbehoud van de parlementaire behandeling - op 1 januari 2017 van kracht wordt.

Het Hoogwaterbeschermingsprogramma is, als onderdeel van het Deltaprogramma, het meest omvangrijke programma dat de komende jaren op watergebied wordt uitgevoerd. Na de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën is afgesproken dat de het voorlopige programmavoorstel van het Hoogwaterbeschermingsprogramma ook in de gebiedsgerichte bestuurlijke overleggen van het Deltaprogramma besproken worden. Enerzijds om zo met alle betrokken partijen in het Deltaprogramma meekoppelkansen in beeld te brengen. Anderzijds om in een vroegtijdig stadium kansen voor brede of gecombineerde oplossingen te onderkennen en grijpen. De huidige opgave voor het nieuwe Hoogwaterbeschermingsprogramma bestaat uit het treffen van maatregelen aan ruim 700 kilometer primaire waterkeringen (dijken) en meer dan 200 waterkerende kunstwerken (sluizen, stuwen) van waterschappen en Rijkswaterstaat.

Reacties bemoedigend
De reacties op het voorlopige programmavoorstel zien er bemoedigend, constructief en positief uit. Door de oogharen bekeken vallen een paar zaken op: we zien veel instemming met het programmavoorstel, inclusief de overgangsstrategie. De overgangsstrategie houdt in dat dertien dijktrajecten die naar verwachting als meest urgent naar voren zullen komen in de volgende toetsings-/beoordelingsronde van 2017, worden opgenomen in het programma. Wat vooral in het oog springt, is de voortvarendheid, waarmee de waterschappen de dertien nieuwe en urgente trajecten willen oppakken. Hierdoor wordt het mogelijk om in plaats van energie te steken in het toetsen, te starten met de verkenning. Delen van de trajecten die het grootste overstromingsrisico opleveren, kunnen hierdoor zo snel mogelijk worden versterkt. Goed nieuws is ook dat het Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard heeft voorgesteld om de projectoverstijgende verkenning (POV) Voorlanden te gaan trekken. Waterschap Rivierenland heeft een voorstel gedaan voor vernieuwing van het contractmanagement onder de titel ‘samenwerkingsmotor’.

Noodzaak voorfinanciering
De overgangsstrategie van de methodiek van prioriteren (namelijk op basis van urgentie, uitgedrukt als kans x schade) naar een nieuwe methodiek (op basis van de afstand tot de nieuwe norm) zorgt er bij een aantal projecten voor dat ze op de prioriteringslijst zijn gestegen of gedaald. Dit vergt vanuit de beheerder wendbaarheid in de eigen programmering of de noodzaak een aantal fases zelf voor te financieren. Uit de consultatie komen nu ook voorstellen voor voorfinanciering voort.

Vervolg
Medewerkers van het team Programmeren zijn nu aan de slag om de reacties te verwerken, zodat 18 mei 2016 het definitieve programmavoorstel aan de stuurgroep HWBP kan worden voorgelegd. Het definitieve programma 2017-2022 wordt opgenomen in het Deltaprogramma 2017 dat op Prinsjesdag wordt aangeboden aan het Parlement.

Vooruitblikken op Stuurgroep Deltaprogramma

Op 21 april komt de Stuurgroep Deltaprogramma weer bij elkaar om de voortgang van de belangrijke onderdelen van het Deltaprogramma te bespreken: De deltabeslissingen, de voorkeursstrategieën en de uitvoering van de maatregelen voor waterveiligheid, zoetwater en ruimtelijke adaptatie. Deze stuurgroep bereidt zo het voorstel voor van de deltacommissaris voor de rapportage Deltaprogramma 2017, die op Prinsjesdag verschijnt.

Wat staat er allemaal op de agenda?
De stuurgroep bespreekt de voortgang in alle gebieden (Rijn, Maas, Rijnmond-Drechtsteden, Zuidwestelijke Delta, Kust, Waddengebied en IJsselmeergebied) en voor de thema's waterveiligheid, zoetwater en ruimtelijke adaptatie. Waar nodig stemt de stuurgroep de onderdelen onderling af. Daarbij kijkt de stuurgroep goed naar de onderlinge verbinding en samenhang. De Stuurgroep bespreekt ook het advies van het Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu (zie Maatschappelijke organisaties actief) over de participatie van maatschappelijke organisaties in het Deltaprogramma.

In 2015 hebben het Centraal Planbureau en het Planbureau voor de Leefomgeving het rapport Toekomst en leefomgeving uitgebracht. Dit rapport bevat een actualisatie van de sociaal-economische scenario's uit 2006. Ook relevant zijn de afspraken die zijn gemaakt tijdens de klimaattop in Parijs. In de Stuurgroep Deltaprogramma worden de eerste inzichten over de eventuele consequenties van deze ontwikkelingen voor de deltascenario's besproken. Op de agenda staan verder de evaluatie van meerlaagsveiligheid (zie DeltaNieuws jrg 5, nr 4 evaluatie van meerlaagsveiligheid), die is uitgevoerd door de Erasmus Universiteit en de opzet van het Zevende nationaal Deltacongres op 3 november (zie Deltacongres in Apeldoorn). Tot slot wordt de stuurgroep bijgepraat over de op de rol staande evaluatie van de Deltawet (zie Deltawet wordt na vijf jaar geëvalueerd). Eind april vindt u op www.deltacommissaris.nl een nieuwsbericht over het overleg van de Stuurgroep Deltaprogramma.

Hoogwater in Millingen Gelderland. **Foto:** Tineke Dijkstra

Maatschappelijke organisaties actief

Ook in de fase van uitwerking en uitvoering blijven maatschappelijke organisaties in het Deltaprogramma actief betrokken. De wijze waarop varieert: soms zijn maatschappelijke organisaties mede-trekker en soms nemen zij deel aan individuele projecten, zoals lokale gebiedsontwikkeling. We geven een overzicht van de verschillende wijzen waarop maatschappelijke organisaties in de gebieden van het Deltaprogramma zijn betrokken:

IJsselmeergebied
In het IJsselmeergebied zijn de maatschappelijke organisaties georganiseerd in het Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied. De voorzitter van het ROIJ is daarnaast adviserend lid van het Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied.

Rivieren Rijn
In Rivieren Rijn nemen sinds oktober 2015 twee vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties deel aan het Bestuurlijk Platform Rijn: een vertegenwoordiger uit de zogenaamde spiegelgroep Waal-Merwedes en een vertegenwoordiger uit de klankbordgroep van RBO Rijn Oost/Midden. Ook zijn maatschappelijke organisaties betrokken bij een groot aantal projecten en onderzoeken op de Waal, Merwedes, IJssel en Nederrijn Lek.

Rivieren Maas
Via de klankbordgroep Maas adviseren de maatschappelijke organisaties de stuurgroep Deltaprogramma Maas. De voorzitter van de klankbordgroep is daarnaast adviserend lid van de stuurgroep Deltaprogramma Maas.

Rijnmond-Drechtsteden
In Rijnmond-Drechtsteden zijn maatschappelijke organisaties betrokken bij de uitvoering van de projecten en nemen zij deel aan jaarlijkse bijeenkomsten.

Zuidwestelijke Delta
In de Zuidwestelijke Delta zijn de maatschappelijke organisaties en statutair georganiseerde belangengroeperingen vertegenwoordigd via de adviesgroep Zuidwestelijke Delta. De adviesgroep kan gevraagd en ongevraagd adviseren aan het gebiedsoverleg. De adviezen worden ingebracht in de vergadering van het gebiedsoverleg door de onafhankelijk voorzitter van de adviesgroep.

Kust
Maatschappelijke organisaties langs de kust leveren hun inbreng tijdens de halfjaarlijkse Kustdag.

Waddengebied
Ook in het Waddengebied worden maatschappelijke organisaties bij halfjaarlijkse kustdagen betrokken. In 2016 worden de volgende twee dagen georganiseerd: een Waddendijkendag waarin dijken en kwelders aan de orde zijn en een dag voor de zandige kust, waarin het zandige systeem en de eilander meerlaagsveiligheid centraal staan.

Nationaal
Op nationaal niveau adviseert het Overleg Infrastructuur en Milieu de deltacommissaris 2 à 3 keer per jaar over Deltaprogramma-brede zaken. Ook voor de generieke thema's zoetwater en ruimtelijke adaptatie speelt het OIM een belangrijke rol bij het betrekken van maatschappelijke organisaties. Bij zoetwater nemen ook de drinkwaterbedrijven deel aan het Bestuurlijk Platform Zoetwater (BPZ) en sluiten maatschappelijke organisaties voor landbouw, natuur, scheepvaart en industrieel watergebruik een á twee keer per jaar aan. Ook voor de jaarlijkse bestuurlijke conferentie over zoetwater worden de gebruikers uitgenodigd.

Contact
Voor vragen over de voorkeursstrategie van een gebied en een overzicht van de lopende projecten kunt u contact opnemen met de programmamanagers van het Deltaprogramma.

In de volgende editie van Deltanieuws komen maatschappelijke organisaties aan het woord.

3 november Deltacongres in Apeldoorn

Op donderdag 3 november vindt dit jaar het Zevende Nationaal Deltacongres plaats. De deltacommissaris en de partners in het Deltaprogramma - Unie van Waterschappen, Interprovinciaal Overleg, VNG en het ministerie van Infrastructuur en Milieu - heten de *deltacommunity* dan graag welkom in theater Orpheus in Apeldoorn.

Iedereen die betrokken is bij en geïnteresseerd is in het Deltaprogramma is welkom: maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden. Na een kort plenair openingsprogramma kunt u 's ochtends en 's middags deelnemen aan interactieve parallelsessies over waterveiligheid, zoetwatervoorziening, ruimtelijke adaptatie en watergovernance. Ook dit jaar is er de Deltaparade waar aan het Deltaprogramma verbonden organisaties en programma's zich met stands presenteren en waar de hele dag volop tijd en gelegenheid is om op informele wijze kennis te delen en ervaringen uit te wisselen.

Zet de datum alvast in uw agenda, want het wordt weer een gevarieerde en interessante dag! U kunt zich vanaf half september voor het Deltacongres aanmelden. Heeft u suggesties of wilt u meer weten, neem dan contact op met de Staf deltacommissaris: info@nationaaldeltacongres.nl.

Eerste uitwerking Meten, Weten, Handelen-systematiek

Halen we onze doelen of moeten we bijsturen?

Dát is de vraag. In het programmaoverleg van het Deltaprogramma zijn 18 februari de hoofdlijnen van de Meten, Weten, Handelen-systematiek besproken. Hiermee houden we bij of we de doelstellingen van het Deltaprogramma bereiken en of bijsturen noodzakelijk is.

De hoofdlijnen van de Meten, Weten, Handelen-systematiek (MWH) staan in DP 2016. In de Informele Stuurgroep met de minister van 21 september 2015 zijn deze toegelicht.

De doelen van Meten, weten, handelen zijn:
1. Vinger aan de pols kunnen houden voor tijdige bijsturing; essentieel in de adaptieve aanpak van het Deltaprogramma;
2. Energie houden in het gezamenlijke leerproces door het delen van *lessons learnt* en successen;
3. Een basis voor externe verantwoording over de voortgang.

Daarbij staan drie vragen centraal;
- Doen we wat we hadden afgesproken? (output)
- Realiseren we daarmee onze doelen? (outcome)
- Zijn de randvoorwaarden nog op orde? (input voor vervolg)

Monitoring en evaluatie
Om deze vragen te kunnen beantwoorden, voorziet MWH in twee monitoring- en evaluatielijnen:
- een 'blauwe lijn' waarin bijgehouden wordt of de deltabeslissingen, voorkeursstrategieën en deltaplannen volgens de planning worden uitgewerkt en uitgevoerd;
- een 'groene lijn' waarin externe ontwikkelingen worden bijgehouden die mogelijk van belang zijn voor de uitwerking, uitvoering en eventuele bijstelling van de voorkeursstrategieën en deltaplannen.

Blauwe lijn: liggen we nog op schema?
Voor het bepalen van de output (doen we wat we hebben afgesproken?) kijken we in eerste instantie naar de deltaplannen; voor de outcome (realiseren we daarmee onze doelen?) kijken we naar de deltabeslissingen. De voorkeursstrategieën worden in beide trajecten opgenomen.

Blauwe lijn: bepalen van output en outcome

Voor het bespreken van de voortgang en het delen van kennis en ervaring met het uitwerken en uitvoeren van voorkeursstrategieën en deltaplannen wordt een Community of Practice Strategie en Uitvoering opgezet, die een paar keer per jaar bijeenkomt. Deelnemers zijn medewerkers van de Deltaprogrammathema's en -gebieden, RWS-onderdeel Water, Verkeer en Leefomgeving, de uitvoerende organisaties RWS en waterschappen en de staf deltacommissaris. Daarnaast worden de koepels van de decentrale overheden uitgenodigd.

Groene lijn: liggen we nog op koers?
Hiervoor worden drie categorieën ontwikkelingen systematisch gevolgd:
- Kennis en innovatie. Voorbeelden: nieuwe kennis over sterkte van dijken (bewezen sterkte) en ontwikkeling van de hoogteligging van de bedding in het bovenrivierengebied;
- Klimaat en sociaal-economische ontwikkelingen. Voorbeelden: de nieuwe welvaart- en leefomgevingscenario's, klimaatscenario's en ontwikkelingen in de krimpregio's;
- Maatschappelijke voorkeuren. Voorbeelden: de besluiten om de verbinding te versterken tussen het Deltaprogramma en ambities op gebied van waterkwaliteit en natuur, en het vernieuwde Plan Sluizen.

Signaalgroep en kennisnetwerk
Verder wordt een signaalgroep ingesteld met externe deskundigen die informatie analyseren op relevantie voor het Deltaprogramma. Uitgegaan wordt van één of twee bijeenkomsten per jaar.

De resultaten van die analyses worden besproken in het bestaande Kennisnetwerk Deltaprogramma, waarin medewerkers van de Deltaprogrammathema's en gebieden, en kennisinstituten zijn vertegenwoordigd.

De signaalgroep gaat zich in eerste instantie richten op 'kennis en innovatie' en op 'klimaat en sociaal-economische ontwikkelingen'. Later wordt bezien of een vergelijkbare werkwijze nodig is voor 'maatschappelijke voorkeuren'.

Een keer per jaar komt de Community of Practice Strategie en Uitvoering samen met de Signaalgroep om gezamenlijk de balans op te maken en adviezen te formuleren over het uitwerken, uitvoeren en zo nodig bijstellen van strategieën en plannen.

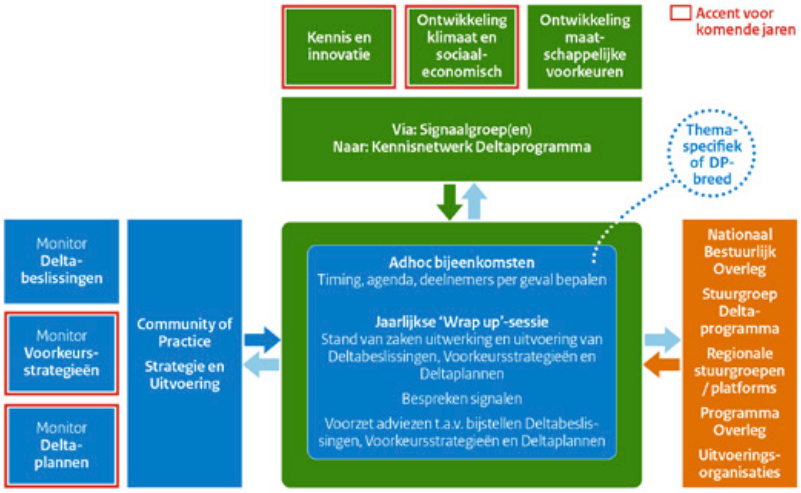

Periodieke afstemming output en outcome (blauwe lijn) met externe ontwikkelingen (groene lijn) en advisering

Stap voor stap

Voorjaar en zomer 2016 zullen we benutten om de MWH-systematiek in de regio te bespreken, en voor het gezamenlijk uitwerken van de vraag welke elementen van de deltabeslissingen, voorkeursstrategieën en deltaplannen gemonitord moeten worden. Daarna worden afspraken over de implementatie gemaakt en wordt een eerste voorstel gedaan voor een kalender.

De Meten, Weten, Handelen-systematiek wordt stap voor stap ingevuld; eerst met punten die prioriteit hebben, de rest volgt later. Voor het monitoren en evalueren wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande structuren. Het streven is dat de MWH-systematiek in 2017 operationeel is.

Consequenties voor deltascenario's?

Sturend voor alle voorkeursstrategieën en maatregelen zijn de deltascenario's: de mogelijke toekomstbeelden voor klimaat en sociaaleconomische ontwikkelingen. In 2015 hebben het Centraal Planbureau (CPB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) de bestaande sociaal-economische scenario's uit 2006 geactualiseerd. Verder zijn in december 2015 in Parijs mondiale afspraken gemaakt over het terugdringen van CO_2-emissies en het beperken van de opwarming van de aarde in 2100 tot minder dan 20 °C.

De deltacommissaris heeft Deltares, KNMI en het PBL gevraagd te onderzoeken of deze nieuwe inzichten en afspraken consequenties voor de deltascenario's hebben en zo ja, om aan te geven hoe daarmee om te gaan. De resultaten hiervan komen in april beschikbaar en zullen met de programma's en Stuurgroep van het Deltaprogramma gedeeld worden.

Kennisconferentie op 17 mei

Voor de ontwikkeling en uitvoering van het Deltaprogramma is veel kennis nodig en praktisch toepasbare en vernieuwende oplossingen. Het Nationale Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat (NKWK, zie www.waterenklimaat.nl) voorziet hierin. Overheden, kennisinstellingen en bedrijven werken hierin samen en proberen nieuwe kennis door middel van pilots door te laten werken in de praktijk. De kennisvragen zijn gebundeld in veertien onderzoeksrichtingen, die aansluiten op de kennisvragen van het Deltaprogramma. Op de kennisconferentie op 17 mei worden de eerste resultaten gedeeld en kansen verkend om de samenwerking rond kennisvragen en innovatiebehoeften verder te verbreden en verdiepen.

Aanmelden

Vanaf begin april kunt u zich aanmelden voor de kennisconferentie.

Veiligheid

Nieuwe waterveiligheidsnormen naar de Tweede Kamer

Sinds 29 maart ligt bij de Tweede kamer een voorstel voor de wijziging van de Waterwet voor. Daarin zijn nieuwe waterveiligheids-normeringen opgenomen. Daarmee is een belangrijk onderdeel van de Deltabeslissing Waterveiligheid op weg naar wettelijke vaststelling.

Het voorstel heeft diverse adviesrondes doorlopen; er zijn bestuurlijke consultaties geweest en de Raad van State heeft advies gegeven. Als het parlement 'ja' zegt, dan kan de implementatie van start gaan.

Wat houdt het wetsvoorstel in en waarom wordt de Waterwet aangepast?

1) Aanleiding
In de huidige situatie zijn er grote verschillen in de bescherming tegen overstromingen in Nederland. Ook verandert het klimaat en zijn het aantal inwoners en de economische waarde de laatste decennia toegenomen. Bovendien weten we meer over de sterkte van de dijken en wanneer en op welke manier deze kunnen overstromen. Daarom hebben we nieuwe afspraken gemaakt.

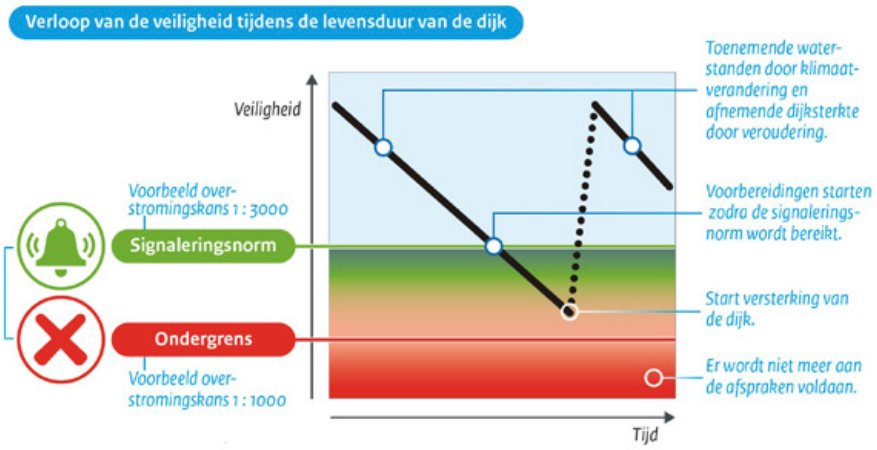

2) Afspraken
De kans dat iemand overlijdt door een overstroming mag niet groter zijn dan 1:100.000 per jaar. Dit noemen we het 'basisbeschermingsniveau' dat voor iedereen in Nederland geldt. Leidt een overstroming tot een grote maatschappelijke verstoring in een gebied, met bijvoorbeeld veel slachtoffers en grote economische schade, dan wordt het gebied extra beschermd. Deze afspraken zijn uitgewerkt door te kijken naar de risico's: de kans op overstromen én de gevolgen van de overstroming.

3) Beoordeling
Gedurende de levensduur van een dijk neemt de veiligheid ervan af. Dit komt door de steeds hogere waterstanden als gevolg van klimaat-verandering en omdat de dijk ouder wordt, en daardoor minder sterk. De afspraken zijn vertaald in de norm waarop de dijk beoordeeld wordt. Deze bestaat uit twee waarden:

- De signaleringswaarde, dat is het signaal dat voorbereidingen moeten worden getroffen om de dijk te gaan versterken, en:
- De ondergrens, daar mag de dijk niet onder komen omdat dan niet meer aan de afspraken wordt voldaan.

Alle primaire waterkeringen in Nederland hebben per dijktraject een signaleringswaarde en een ondergrens. Dit zijn de nieuwe veiligheidsnormeringen.

4) Actie
Als blijkt dat het dijktraject niet aan de signaleringswaarde voldoet, gaan waterschappen of Rijkswaterstaat aan de slag om de dijk te verbeteren. Zij kijken of er mogelijkheden zijn om te combineren met andere opgaven of oplossingen in het gebied, bijvoorbeeld met recreatie of rivierverruiming. Ook zorgen ze voor de planning, de financiering en maken ze een ontwerp voor de dijkversterking. Daarna vindt de uitvoering plaats. De dijkversterking is zo op tijd klaar en het gebied blijft veilig.

5) Resultaat
In 2050 is Nederland met deze nieuwe aanpak beter beschermd tegen overstromingen. De basisbescherming is dan overal bereikt, ook in de oranje gebieden, zoals aangegeven in de linkerkaart hieronder.

Afhankelijk van het verloop van de parlementaire behandeling kan deze wetswijziging op 1 januari 2017 in werking treden.
De waterschappen en Rijkswaterstaat gaan dan beginnen met de beoordeling van de veiligheid van de primaire keringen aan de hand van de normen. Hiervoor hebben zij zes jaar de tijd. In 2023 hebben we een beeld in hoeverre de primaire waterkeringen aan de nieuwe normen voldoen. Momenteel wordt hard gewerkt aan de voorbereiding van deze volgende beoordelingsronde.
De nieuwe waterveiligheidsnormeringen zijn onderdeel van het nieuwe waterveiligheidsbeleid, voortkomend uit de Deltabeslissing Waterveiligheid.
Benieuwd naar het hele verhaal?

Klik hier voor een uitleg in beeld.

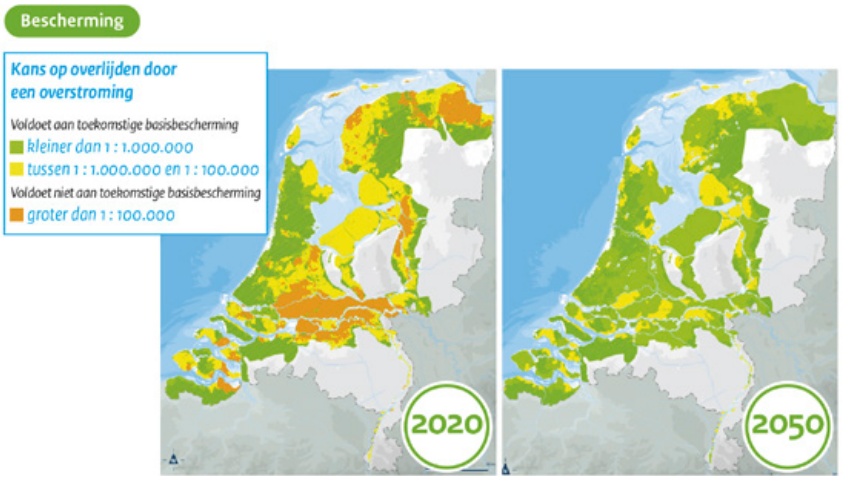

Nieuwe programmamanager Veiligheid

Mario Cerutti is vanaf 1 januari 2016 vanuit het Ministerie van IenM parttime werkzaam voor het Deltaprogramma Veiligheid als programmamanager. Hij volgt daarmee Marloes Donkers op. Cerutti studeerde Fysische Geografie in Utrecht. Hij werkt sinds 1987 bij het ministerie in diverse functies op gebied van nationaal en internationaal waterbeheer.

Mario Cerutti is de nieuwe programmamanager van Veiligheid.

Deltawet wordt na vijf jaar geëvalueerd

De Deltawet Waterveiligheid en Zoetwatervoorziening, die op 1 januari 2012 in werking is getreden wordt - na vijf jaar - geëvalueerd. De evaluatiebepaling in de wet schrijft dat voor. De evaluatie richt zich op de effecten en doeltreffendheid van de wet en de daarin verankerde onderdelen Deltaprogramma, Deltafonds en Deltacommissaris. De evaluatie kijkt terug op de periode vanaf de inwerkingtreding van de wet op 1 januari 2012 tot begin 2016.

De minister van Infrastructuur en Milieu heeft een onafhankelijke commissie gevraagd deze evaluatie uit te voeren. De evaluatie wordt geleid door Peter Veld van ABDTOPConsult; hij brengt ervaring mee vanuit diverse topfuncties bij de Rijksoverheid. De commissie bestaat daarnaast uit mevrouw Albertine van Vliet-Kuiper, waarnemend burgemeester van de gemeente Gooise Meren en eerder onder meer dijkgraaf, en prof. dr. Mirko Noordegraaf, hoogleraar Publiek Management aan de Universiteit Utrecht.

De hoofdvraag voor de evaluatie luidt: *In welke mate en hoe effectief heeft de Deltawet een koersvaste, doelmatige, daadkrachtige en samenhangende aanpak van de langetermijn wateropgaven op het vlak van duurzame waterveiligheid en zoetwatervoorziening bevorderd, in de context van de evaluatieperiode?* Om deze hoofdvraag te beantwoorden heeft de commissie de volgende aanpak gekozen. Uiteraard spreekt de commissie ook met de deltacommissaris. Verder doet de commissie een literatuuranalyse en voert ongeveer tien individuele gesprekken met spelers die in het centrum van het Deltaprogramma hebben gewerkt of werken, zoals bestuurders van waterschappen, provincies en gemeenten, maar ook topambtenaren en de oud-directeur van de staf Deltacommissaris. Zo wordt een eerste beeld gevormd. Vervolgens belegt de commissie in april vier rondetafelgesprekken met meer sleutelspelers over grote thema's van het Deltaprogramma: waterveiligheid, zoetwatervoorziening, ruimtelijke adaptatie en aanpak en werkwijze. Daarnaast vindt een groepsgesprek plaats met de programmamanagers van het Deltaprogramma en worden maatschappelijke partijen door de commissie geraadpleegd via het Overleg Infrastructuur en Milieu (OIM).

De evaluatie moet voor 1 juni resulteren in een rapportage aan de minister. De rapportage is de basis voor de kabinetsreactie die de minister aan de Tweede Kamer zal aanbieden.

Zoetwater

Uitvoering ligt op schema

De uitvoering van het Deltaplan Zoetwater ligt in grote lijnen op schema. Her en der in het land is gestart met maatregelen voor het vasthouden, bergen en aanvoeren van zoetwater. Ook is besloten de term voorzieningenniveau te vervangen door het beter te begrijpen waterbeschikbaarheid.

Het Rijk (directoraat-generaal Ruimte en Water en Rijkswaterstaat) neemt het initiatief voor het uitwerken van de waterbeschikbaarheid voor het hoofdwatersysteem. In 2015 is hiervoor een plan van aanpak opgesteld en is de uitwerking van start gegaan. In alle regio's zijn partijen (Rijk, provincies, waterschappen, gemeenten en gebruikers) gestart met de uitwerking van de zoetwatervoorziening voor het hoofdwatersysteem. De beschikbaarheid van zoetwater geeft inzicht in het risico op tekorten, in normale en in droge tijden. Hierdoor weten gebruikers en overheden wat hen te wachten staat en kunnen ze tijdig inspelen op veranderingen en schade voorkomen. De provincies hebben de regie om te komen tot de uitwerking van de waterbeschikbaarheid voor regionale watersystemen. In alle regio's is de uitwerking van start gegaan, waarbij elke regio het proces en de uitwerking op een eigen manier invult. De onderlinge afhankelijkheid tussen hoofdwatersysteem en regionaal systeem (via de uitwisselpunten) en tussen regio's onderling vraagt om een goede afstemming. Hiervoor is een plan van aanpak opgesteld.

Midterm review

Het Bestuurlijk Platform Zoetwater heeft afgelopen januari afgesproken om in 2018 een 'midterm review' te houden, dat een eerste beeld moet geven van de waterbeschikbaarheid van zowel het hoofdwater- als het regionale systeem. Daarbij komt ook een voorstel voor het vervolgtraject tot 2021. In 2021 zal het landsdekkende beeld van de waterbeschikbaarheid compleet moeten zijn. Op het Deltacongres en de Nationale Conferentie Zoetwater (beide in november 2015) hebben overheden en gebruikers besproken hoe waterbeschikbaarheid concreet vorm te geven. De partijen in het bestuurlijk platform Zoetwater informeren elkaar twee keer per jaar over de voortgang van de werkzaamheden en eenmaal vergaderen zij samen met de zoetwater gebruikers. De voortgang wordt bekeken mede aan de hand van ijkmomenten die in het Bestuurlijk Platform Zoetwater van januari zijn vastgelegd. De resultaten daarvan vormen, samen met de ervaringen in de pilots, de input voor de midterm review in 2018.

Verankering in bestuursovereenkomsten

In 2015 hebben de minister van Infrastructuur en Milieu, regionale bestuurders en andere partijen per regio een bestuursovereenkomst Zoetwater ondertekend. In de zes overeenkomsten staan afspraken over de financiering, planning en uitvoering van zoetwatermaatregelen vanaf 2016 en de verantwoording. Ook de invoering van afspraken over waterbeschikbaarheid heeft een plaats gekregen in de overeenkomsten. Naast het Rijk, de provincies, waterschappen en gemeenten hebben in een aantal regio's ook vertegenwoordigers van zoetwatergebruikers, zoals landbouw- natuurorganisaties, de overeenkomst meeondertekend.

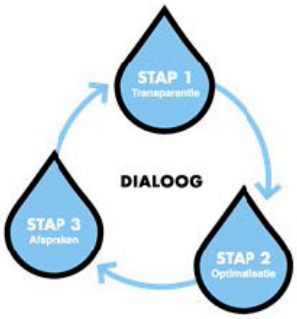

Stappen voor de beschikbaarheid van water

Dialoog

In alle zes zoetwaterregio's en in het hoofdwatersysteem lopen pilots. Overheden brengen hierbij samen met gebruikers in beeld hoe het bestaande watersysteem functioneert in perioden met weinig water en waar knelpunten te verwachten zijn. Op basis daarvan zoeken zij mogelijkheden voor optimalisatie en maken zij waar nodig afspraken.

Meer informatie?

U vindt op www.deltacommissaris.nl een korte film met uitleg over de waterbeschikbaarheid.

Nieuwe programmamanager Zoetwater

In januari 2016 is Egon Ariens van start gegaan als programmamanager Zoetwater. Hij volgt Ans van de Bosch op, die naar het ministerie van Economische Zaken is gegaan. Ariens is opgeleid als civiel-ingenieur en heeft bij Rijkswaterstaat in de waterbouwkundige uitvoering gewerkt en op het ministerie van IenM aan strategie en waterbeleid. De afgelopen jaren was Ariens projectleider van het nieuwe Nationaal Waterplan en het Bestuursakkoord Water. Naast het Deltaprogramma Zoetwater is hij trekker van de Delta aanpak waterkwaliteit en zoetwater.

Egon Ariens is de nieuwe programmamanager Zoetwater.

Ruimtelijke Adaptatie

Full swing bij ruimtelijke adaptatie

Impactprojecten, pilots stresstesten light en een citydeal klimaatadaptatie, dat zijn slechts enkele activiteiten rond ruimtelijke adaptatie die onlangs zijn georganiseerd of de komende maanden georganiseerd worden.

Woerden pakt bodemdaling aan
Lessen uit de praktijk delen staat centraal bij de 'impactprojecten ruimtelijke adaptatie' die het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie ondersteunt. Een zo'n impactproject is de vernieuwende wijze waarop de gemeente Woerden de bodemdaling aanpakt. Woerden ligt midden in het veenweidegebied en kampt op veel terreinen met de gevolgen van bodemdaling, zoals scheurende wegen, verzakkende tuinen en toenemende wateroverlast. Samen met andere overheden, ondernemers en inwoners heeft de gemeente in beeld gebracht wat over een lange periode de kosten zijn voor aanleg, beheer en onderhoud van de openbare ruimte; zowel voor Woerden zelf als voor het kerkdorp Kanis. Uit deze levenscyclusanalyse blijkt dat investeren in aanvankelijk duurdere technieken, zoals paalfunderingen en drijvend bouwen, op lange termijn veel geld uitspaart. Het eindrapport is te lezen op de website van de gemeente.

Derde tranche impactprojecten
Vanaf maart kunnen gemeenten voor de derde keer impactprojecten ruimtelijke adaptatie indienen. Om voor ondersteuning van DPRA in aanmerking te komen moeten projectvoorstellen uiterlijk op 16 mei 2016 zijn ingediend via het kennisportaal ruimtelijke adaptatie. Er kunnen maximaal vijf projecten in aanmerking komen voor ondersteuning. Bij de selectie wordt rekening gehouden met de opbrengst van de eerdere twee tranches van 2015. Vernieuwende ideeën en thema's rond ruimtelijke adaptatie die tot nu toe zeer beperkt aan de orde zijn gekomen, zoals over droogte en hittestress, maken meer kans om geselecteerd te worden.

De samenwerkende partijen aan de City Deal Klimaatadaptatie werken aan een klimaatbestendigere, stedelijke omgeving.

Pilot stresstest light
Onlangs is de pilot stresstest light afgerond. Aan deze pilot in opdracht van het DPRA deden tien gemeenten of samenwerkingsverbanden mee. Een stresstest light geeft een gemeente of samenwerkingsverband een eerste inzicht in de kansen en bedreigingen op het gebied van wateroverlast, overstromingen, hitte en droogte als gevolg van klimaatverandering. Uit de pilot komt naar voren dat een stresstest light zinvol is als start van een gesprek over de kansen en bedreigingen bij klimaatveranderingen of om de discussie over klimaatadaptatie te verbreden. In combinatie met een werkbijeenkomst (klimaatatelier) draagt zo'n stresstest bij aan de bewustwording van bestuurders en ambtenaren. Ook wordt voor de zomer een themabijeenkomst georganiseerd over het thema stresstesten, om de resultaten van de pilot te bespreken.

City Deal Klimaatadaptatie
Op 9 maart ondertekenden het Rijk, vijf steden en drie waterschappen de City Deal Klimaatadaptatie. Het gaat om de gemeenten Den Haag, Dordrecht, Gouda, Rotterdam en Zwolle, en om de waterschappen Waterschap Drents Overijsselse Delta, Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard en Hoogheemraadschap van Delfland. Hun samenwerking is er op gericht om het klimaatbestendig inrichten van de stedelijke omgeving te versterken. Zij doen dit met samen met de volgende samenwerkingspartners: Ecoshape, Heijmans, Tauw, NWP, Rotterdam Centre for RDC, Kennisland, en BPD Regio Noord-Oost. Thema's waaraan samengewerkt wordt, zijn onder meer meerlaagsveiligheid, klimaatrobuuste gebiedsontwikkeling, *nature based solutions*, klimaatbestendig historisch erfgoed en versterken internationale ondernemerschap.

De City Deal wordt komende maanden verder uitgewerkt in een concreet Werkplan 2016-2017. Ook andere partijen kunnen de City Deal Klimaatadaptatie nog ondertekenen en meedoen.

Zuidwestelijke Delta

‘We willen alle kikkers in de kruiwagen houden’

Op 18 februari ontmoetten ruim honderd waterprofessionals elkaar op de netwerkdag van de Zuidwestelijke Delta (ZWD) in het Inspiratiecentrum Grevelingen. Eén van de belangrijkste onderwerpen was de governance, oftewel de wijze van samenwerking tussen verschillende organisaties.

Recreatie bij de Brouwerdam, Grevelingen. **Foto:** Loes de Jong

“Jarenlang is door alle partijen hard gewerkt aan de Voorkeursstrategie van het Deltaprogramma 2015. Nu deze er ligt, wil men naar de uitvoering toe en is het minder vanzelfsprekend om samen na te blijven denken over de toekomst,” legt Corniel van Leeuwen uit. Hij is als bestuurskundige van de Erasmus Universiteit betrokken bij de ZWD en organiseerde tijdens de netwerkdag een themasessie over governance. “De voorzitter van het gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta Ben de Reu wil graag ‘alle kikkers in de kruiwagen houden’, dus is het belangrijk om met elkaar in gesprek te blijven. Dit is zelfs noodzakelijk, omdat zowel inhoudelijk als bestuurlijk de verschillende vraagstukken aan elkaar zijn verbonden, ook in de fase van verdere uitwerking en uitvoering van de voorkeursstrategie.

Tijdens de sessie over governance werd met de aanwezigen nagedacht over de vraag hoe je met tientallen partijen kunt samenwerken in een complexe, bestuurlijke omgeving. Uit de discussies tijdens de netwerkdag bleek dat dit geen eenvoudige vraag is. Vooral niet voor de ZWD, omdat in dit programma niet alleen gekeken wordt naar waterveiligheid en zoet water. Er is ook aandacht voor ecologische waarden en economische kansen. Deze integrale aanpak maakt het voorbereidingstraject intensiever, omdat er meer partijen om de tafel zitten. Maar het zal uiteindelijk wel leiden tot breder gedragen oplossingen en de uitvoering vereenvoudigen. Wensen en problemen zijn immers al in een eerder stadium besproken.

Eén van de uitkomsten van de discussie over governance was dat een goede balans tussen exploratie en exploitatie belangrijk is. Aan de ene kant moet je samen blijven verkennen, met elkaar in gesprek blijven en de bestaande visie waar nodig bijsturen. Aan de andere kant willen partijen resultaat zien: de schop moet in de grond. Het is belangrijk om op beide sporen in te zetten en hierover helder te communiceren naar alle betrokken partijen. De discussies op de netwerkdag hebben het Gebiedsoverleg van de ZWD waardevolle inzichten gegeven om de governance in deze nieuwe fase verder in te richten.

Rijnmond-Drechtsteden

Internationale conferentie Adaptation Futures

Van dinsdag 10 tot en met vrijdag 13 mei 2016 vindt in Rotterdam in het WTC de internationale conferentie Adaptation Futures plaats. Tijdens de conferentie komen de meest recente inzichten over klimaatadaptatie aan bod en krijgen projecten en praktijkvoorbeelden van over de hele wereld een podium.

De conferentie is bedoeld voor bestuurders en medewerkers van zowel overheden, bedrijven als kennisinstellingen, uit binnen- en buitenland. Samen gaan zij op zoek naar oplossingen voor klimaatadaptatie die immers over de grenzen van sectoren, landen en gemeenschappen heen gaan.

De organisatie laat business cases zien en biedt een marktplaats aan innovatieve producten en diensten. Op de laatste dag zijn er dertien excursies naar boeiende projecten verspreid over Nederland. Geïnteresseerd? Hier vindt u meer informatie over de conferentie en kunt u zich - tot 3 mei - aanmelden.

Rijnmond-Drechtsteden

Resultaten Pilot Ruimtelijk Instrumentarium Dijken

Met de Pilot Ruimtelijk Instrumentarium Dijken onderzoeken we of het ruimtelijke en financiële instrumentarium ruimtereserveringen voor toekomstbestendige dijkversterkingen mogelijk maakt. Op donderdag 11 februari 2016 presenteerde dijkgraaf Hans Oosters van Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard en trekker van de pilot de resultaten. Belangrijkste conclusie is dat er veel mogelijkheden bestaan om dijken toekomstbestendig in te richten.

De regio Rijnmond-Drechtsteden is een dichtbevolkt gebied met grote economische betekenis voor Nederland. In dit gebied - rond Rotterdam en Dordrecht - komt het water van twee kanten: van zee en van de rivieren. Economische en ruimtelijke ontwikkeling in Rijnmond-Drechtsteden is alleen mogelijk als de bescherming tegen hoogwater en de zoetwatervoorziening - ook op lange termijn - op orde zijn. Sinds 2014 werkt de regio Rijnmond-Drechtsteden daarom aan de uitvoering van de voorkeursstrategie waterveiligheid, met als onderdeel de Pilot Ruimtelijk Instrumentarium Dijken.

In de pilot is gekeken hoe er ruimte kan worden gemaakt voor dijkversterkingen in de toekomst, maar ook naar de samenhang met mogelijke ruimtelijke ontwikkelingen in een gebied, de 'meekoppelkansen'. Deze pilot is bedoeld als een landelijk onderzoek, waarbij de Krimpenerwaard, waar veel bebouwing pal langs de dijken ligt, als referentiegebied wordt gebruikt.

Veel mogelijkheden

Het rapport is samengesteld uit onderzoeken naar de juridische en financiële instrumenten voor ruimtereservering, de verkenning en de conclusies en aanbevelingen. Uit het rapport blijkt dat er veel mogelijkheden bestaan, zowel juridisch als financieel, om de dijken toekomstbestendig in te richten; ook in samenhang met het gebied waar de dijk onderdeel van is.

De conclusie over het ruimtelijk instrumentarium is dat de introductie van de veiligheidsbeoordeling de gelegenheid biedt om de waterveiligheidsopgave nu, maar ook op termijn in beeld te brengen. De instrumenten hebben vooral effect als overheden hun instrumenten inzetten vanuit een gezamenlijke visie over de toekomstige inrichting van de dijk. Bestuurlijk moet hier dan wel bereidheid voor zijn. Als de verschillende overheden goed samenwerken, ontstaan er veel mogelijkheden. De resultaten en aanbevelingen uit de pilot zijn toepasbaar bij dijkversterkingsprojecten. Om dit in de volle breedte toe te passen, wordt voorgesteld om een proefproject te starten om ervaring op te doen met deze werkwijze. De hoofdconclusies van de pilot worden meegenomen in het Deltaprogramma 2017.

Meer informatie

kunt u vinden op www.hhsk.nl/pilotrid.

Dijkgraaf Oosters overhandigt het rapport van de pilot Ruimtelijk Instrumentarium Dijken aan directeur staf Deltaprogramma Hermen Borst.

IJsselmeer- en Waddengebied

Spaarwater: duurzaam agrarisch watergebruik

De kern van het Deltaprogramma Zoetwater is bewust en zuinig omgaan met zoetwater. Het project Spaarwater van de zoetwaterregio IJsselmeergebied sluit hier perfect op aan door te kijken naar duurzaam (en rendabel) agrarisch watergebruik.

In de eerste fase van Spaarwater heeft de zoetwaterregio IJsselmeergebied gekeken naar de mogelijkheden van eigen watervoorziening (opvangen van water uit drainage en ondergrondse zoetwateropslag), versterken van de zoete neerslaglens (het zoete regenwater dat op het zoutere grondwater drijft) door middel van systeemgerichte drainage en effectief watergebruik door een nieuwe toepassing van druppelirrigatie. Het betreft zes pilots op vier locaties in het gebied langs de Waddenzee.

Zoetwatergebruik staat echter niet op zichzelf, er is een duidelijke link met de waterkwaliteit. In Spaarwater is en wordt daarom ook nadrukkelijk gekeken naar het verminderen van de uitspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater. Acacia Institute, dat de pilots begeleidt, analyseert momenteel de resultaten van fase 1. Deze worden 14 april gepresenteerd op het Spaarwater Symposium.

Project uitgebreid

Tegelijkertijd is een begin gemaakt met de tweede fase van Spaarwater. Het onderzoeksgebied is uitgebreid naar de provincie Flevoland. Bij deze pilot ligt naast waterbesparing de nadruk op het tegengaan van bodemdaling. Vier akkerbouwers zijn enthousiast gestart met een pilot, waarbij door middel van sensoren de vochtsituatie in verschillende bodemlagen wordt gemeten. Op die manier kan bekeken worden of, en hoe, een ondiep voorkomende veenlaag nat gehouden kan worden (om veenoxidatie te voorkomen) zonder dat dit vochtschade in het perceel veroorzaakt. Twee akkerbouwers gaan dit jaar ook werkelijk aan het werk met systeemgerichte drainage, om te bekijken of hiermee deze doelstellingen haalbaar zijn.

Bril waterbeheerder

Vaak leveren pilots wel kennis op, maar stoppen de meeste agrariërs weer met het 'anders' werken als de pilot is afgelopen. De tweede fase van Spaarwater is daarom ook gericht op het vervolg. Hoe krijgen we methodiek en maatregelen zó werkbaar en betaalbaar dat de werkwijze zich als een olievlek verspreidt? Daarom staan in Spaarwater 2 de economische analyse en regionale toepassing van de Spaarwatermaatregelen centraal. Voor de gehele Waddenregio wordt in beeld gebracht waar de verschillende systemen kansrijk zijn. Daarnaast worden de effecten op het regionale watersysteem onderzocht. Hierbij wordt gekeken naar het effect van de maatregelen op bedrijfseconomisch niveau voor de agrariër én de kosten en baten voor de waterbeheerder, gecombineerd met de effecten op het gehele watersysteem. Kortom, de zoetwaterregio IJsselmeergebied wil ook naar het project kijken met de bril van de waterbeheerder.

Het project Spaarwater draait om zuinig omgaan met zoetwater in de landbouw, maar ook om het verminderen van uitspoeling van voedingsstoffen en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater. **Foto:** Acacia Water

Rivieren Rijn

Vorm geven aan ambities

In het Bestuursoverleg MIRT-Oost van 5 november jl. is besloten te starten met twee MIRT-verkenningen: Rivierklimaatpark IJsselpoort en de hoogwatergeul Varik-Heesselt. Dit zijn de eerste maatregelen uit de Voorkeurstrategie Rivieren Rijn die de verkenningsfase ingaan.

Deze projecten gaan vorm geven aan onze ambitie om de waterveiligheidsopgave aan te pakken met rivierverruiming, naast dijkverbetering, en bieden mogelijkheden voor natuur, recreatie en economische ontwikkeling in het gebied.

IJsselpoort

Het uiterwaardenproject Rivierklimaatpark IJsselpoort (een gebied tussen de IJsselkop bij Arnhem en de Havikerwaard bij Ellecom) staat voor een aantal uitdagingen:

- Water: zorgen voor een veilige afvoer van toekomstige hoogwater;
- Recreatie: park ontwikkelen voor verkoeling recreatie en stedelijk uitloopgebied;
- Natuur: ontwikkelen van de 'klimaatpoort' naar IJssel(meer)gebied: dit is een corridor voor plant en dier;
- Economie: ruimte scheppen voor duurzame en passende economie en bedrijvigheid.

Deze opgaven zijn divers, overlappend en onderling afhankelijk. De voorgenomen gebiedsontwikkeling gaat de versnippering van aanwezige landbouw, natuur en economie tegen en moet leiden tot een samenhangende gebiedsinrichting.

Natuurmonumenten is initiatiefnemer van Rivierklimaatpark IJsselpoort en blijft voorzitter van het bestuurlijk overleg vanuit het idee dat dit het beste kan worden gedaan door partijen die inhoudelijk betrokken zijn én die belangen hebben. Samen met Staatsbosbeheer heeft Natuurmonumenten het initiatief genomen partijen uit het gebied uit te nodigen mee te doen, waaronder gemeenten Arnhem, Rheden, Westervoort en Zevenaar en provincie Gelderland. Later zijn uit het Deltaprogramma ook Rijkswaterstaat en Waterschap Rijn en IJssel aangehaakt. Zo is gewerkt aan een gezamenlijke gebiedsvisie, waar opgaven in samenhang bekeken zijn. Deze visie vormt de basis voor de gebiedsontwikkeling en de verdere verkenning hiervan.

Varik Heesselt

Op 3 december 2015 heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen waarin verzocht wordt om niet eerder te starten met de MIRT-verkenning Varik Heesselt, dan na overleg met de gemeente Neerijnen en provincie Gelderland en daarbij ruimte te laten voor alternatieven. De gemeenteraad van Neerijnen heeft een amendement aangenomen op de Structuurvisie Waalweelde-West, waarin aandacht wordt gevraagd voor toekomstige piekafvoeren, mogelijke alternatieven en het voortvarend oppakken van de MIRT-verkenning. In het startdocument wordt beoogd aan de motie en het amendement tegemoet te komen door aan te geven hoe alternatieven worden meegenomen en hoe wordt omgegaan met participatie.

In het startdocument wordt ook de afstemming met het dijkversterkingsproject Tiel-Waardenburg geregeld. Door bestuurders is uitgesproken dat de twee waterveiligheidsmaatregelen moeten uitmonden in één voorkeursalternatief (plan MER) voor een geïntegreerde besluitvorming. De dijk moet in ieder geval worden versterkt. In de MIRT-Verkenning wordt verkend hoe rivierverruiming hieraan kan bijdragen. Het startdocument wordt binnenkort vastgesteld door de provincie Gelderland, het ministerie van I&M, het waterschap Rivierenland en de gemeente Neerijnen. De MIRT-verkenning start na het vaststellen van het startdocument.

Actualiseren voorkeursstrategie

Naast de start van deze projecten is in het bestuurlijk overleg MIRT gediscussieerd over hoe verder vorm te geven aan een krachtig samenspel tussen rivierverruiming en dijkverbetering. Rijk, regio, het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en de deltacommissaris werken in het rivierengebied samen aan het vormgeven van concrete en haalbare doelen voor rivierverruiming, in samenhang met de dijkversterkingsopgave. Per riviertak wordt een 'redeneerlijn' opgesteld voor het actualiseren van de voorkeursstrategie, waarbij de laatste inzichten meegenomen worden. Voor een haalbare langetermijn financiering worden de maatschappelijke kosten en baten, en andere relevante bestuurlijke beslisinformatie in beeld gebracht. Dit schept een structurele basis voor een programmatische aanpak van rivierverruiming, die bovendien stabiele uitgangspunten voor dijkverbetering geeft.

De adaptieve dijk

Wat kun je meer doen met een dijk dan hem verbreden en ophogen? Dat was de vraag die door waterschappen Rivierenland, Vallei en Veluwe en Drents Overijsselse Delta en provincies Gelderland en Overijssel is gesteld aan onderzoeksbureau BNA Onderzoek. In zes interdisciplinaire ontwerpteams zijn locaties onderzocht: de Waaldijk bij Tiel en Lent, de Grebbedijk bij Wageningen en de IJsseldijk tussen Zwolle en Deventer. Op 28 januari werd in een drukbezochte bijeenkomst in Wageningen het resultaat getoond. Op www.deadaptievedijk.nl kun u zien hoe de ontwerpteams de ruimtelijke kansen met inspirerende verbeeldingen hebben uitgewerkt.

Het uiterwaardenproject Rivierklimaatpark IJsselpoort staat voor uitdagingen op het gebied van water, recreatie, natuur en economie. **Foto:** Fokko Erhart

Gebiedsconferentie Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden

Op maandag 18 april organiseert Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden een gebiedsconferentie in Dordrecht. In de conferentie komen de recente ontwikkelingen van de projecten, pilots en onderzoeken van het Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden aan de orde. In vijf verschillende deelsessies worden de thema's Water en Ruimte, Buitendijks, Crisisbeheersing en Governance met diverse sprekers en vanuit verschillende invalshoeken benadert. Meer informatie vindt u op Gebiedsconferentie Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden.

Landelijke kustdag op 13 april

Praat mee over onze kust

Met de afronding van de Zwakke Schakelprojecten is onze kust voorlopig veilig. Het beheer ervan gaat echter constant door en door economische en ecologische initiatieven is de kust volop in ontwikkeling. Neem bijvoorbeeld de 'kustparel' Kop van Schouwen, die een bijdrage levert aan veiligheid, recreatie en natuur. Het kusttoerisme groeit en de recreatiebehoefte verandert. Ondernemers spelen daarop in. Die ontwikkelingen brengen echter ook zorgen met zich mee. Waar de één kansen ziet, ziet de ander een bedreiging. Wordt de hele kust volgebouwd?

Hoe zorgen we voor een blijvend aantrekkelijke, vitale en veilige kust?
Foto: Tineke Dijkstra

Hoe zorgen we voor een blijvend aantrekkelijke, vitale en veilige kust? Wie houdt het overzicht? Daarover kunt u meepraten op de Landelijke Kustdag. Laat u inspireren door gastsprekers Jandirk Hoekstra (H+N+S Landschapsarchitecten) en Arno Boomert (initiatiefnemer Waterdunen), deel uw kennis en ervaring en leer van die van anderen.

In vier interactieve workshops kunt u aan de slag met de thema's 4 seizoenen kust, dynamisch kustbeheer, innovatieve strandbebouwing en waterfrontontwikkeling. De workshops zijn gekoppeld aan drie excursies: *Waterdunen*, het unieke kustversterkings, natuur- en recreatiegebied in aanbouw, *Cadzand-Maritiem*, waar kustversterking, de aanleg van de jachthaven en de ontwikkeling van de openbare ruimte samengaan, en de dijkversterking van Breskens.

Meer informatie
De landelijke kustdag is op woensdag 13 april in Breskens. Op www.kustdag.nl vindt u het volledige programma en kunt u zich aanmelden.

Foto: Tineke Dijkstra

verder met ons water

Agenda

Belangrijke data Deltaprogramma

2016

7 april	Bestuurlijk Platform Zoetwater
7 april	Rivierendag 2016
13 april	Landelijke Kustdag
18 april	Gebiedsconferentie Rijnmond-Drechtsteden
21 april	Stuurgroep Deltaprogramma
17 mei	Conferentie Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat (NKWK) *meer informatie op www.waterenklimaat.nl*
9 juni	Stuurgroep Deltaprogramma
29 juni	Nationaal Bestuurlijk Overleg Deltaprogramma *(gecombineerd met de Stuurgroep Water)*
3 November	Zevende Nationaal Deltacongres
8 December	Stuurgroep Deltaprogramma

Dit is DeltaNieuws, de nieuwsbrief van het Deltaprogramma. Met DeltaNieuws kunt u de ontwikkelingen van het Deltaprogramma volgen.

Deltaprogramma
Doel van het Deltaprogramma is om ons land ook de komende eeuw te beschermen tegen hoogwater, te zorgen voor voldoende zoetwater en onze steden en dorpen zo in te richten dat ze klimaatbestendig worden. Het Deltaprogramma is een nationaal programma. Rijksoverheid, provincies, gemeenten en waterschappen werken hierin samen met inbreng van de maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en kennisinstituten.

Reageren?
DeltaNieuws verschijnt vier keer per jaar. Wilt u reageren of zich afmelden als abonnee? Mail naar nieuwsbrief@deltacommissaris.nl

Dit is een uitgave van het Deltaprogramma
Postbus 90653 | 2509 LR Den Haag
www.rijksoverheid.nl/deltaprogramma of www.deltacommissaris.nl

April 2016

Foto voorpagina:
Zeehonden op de Vondelingsplaat in de Oosterschelde.
Foto: Loes de Jong

Aan: de raad van de gemeente Rotterdam,
Coolsingel 40,
3011 AD Rotterdam.

Van: ing. L.W. Vreugdenhil,
Nieuw-Oranjekanaal 20,
3151 XL Hoek van Holland.

Betreft: Kendoe & betrouwbaarheid lokale overheid

Hoek van Holland, 29 maart 2016

Geachte raad,

Bijgevoegd treft u een artikel aan welke is geplaatst in een agrarisch vakblad (***bijlage 1***). Reeds eerder was agrarisch Nederland gewaarschuwd[1] voor de onbetrouwbaarheid van de gemeente Rotterdam bij een integraal gebiedsontwikkelingsproces in het landelijk gebied. Inmiddels staat de teller (inclusief deze brief) op 292 verzonden brieven sinds de start van het project Oranjebonnen (***bijlage 2***). Nimmer is mij duidelijk gemaakt waarom ondergetekende was uitgesloten van deelname.

Het is wel duidelijk dat deze houding los staat van de geambieerde Kendoe-mentaliteit[2] en evenmin iets te maken heeft met liberale idealen, christelijke naastenliefde, sociaal-democratische principes, christen-democratische uitgangspunten, democratische verworvenheden, socialistische strijdpunten en andere fraai geformuleerde politieke verkiezingsslogans. Met deze houding etaleert men vooral veel bestuurlijk onvermogen om het ambtelijk apparaat en de gemeentelijke diensten aan te sturen, terwijl het volledige dossier laat zien dat er ambtelijk niet wordt geschroomd belangrijke informatie niet tijdig, volledig en juist te delen. Het is schrijnend dat de ambtenaren die verantwoordelijk waren voor het “gemodder in de polder” werden belast met de uitvoering van de aanbevelingen van het rekenkamerrapport (***bijlage 3***). Het is dus ook niet verwonderlijk dat de verlangde bestuurlijke rapportage nog steeds niet is geleverd. De gestelde datum van 1 juli 2015 is ruimschoots gepasseerd. Met creatief boekhouden en creatief taalgebruik wordt nog steeds geprobeerd toe te werken naar een vooraf gewenste conclusie, ambtelijk falen te verhullen en betrokken partijen op het verkeerde been te zetten. Daarmee wordt niet geïnvesteerd in het noodzakelijk vertrouwen in de overheid.

Het is voorts duidelijk dat de houding van ondergetekende om een partner van de overheid te willen zijn bij het bereiken van de door diezelfde overheid gestelde publieke doelen geen resultaten kent. Het volledige dossier laat zien dat ondergetekende zich ooit de luxe kon veroorloven om naast zijn bedrijf een maatschappelijke bijdrage te leveren in het lokale bestuur. In die periode was hij door de voorbeeldfunctie die hij vervulde met handen en voeten gebonden aan wetten, regels, bepalingen en voorschriften. Ook in de periode daarna wilde hij met zijn bedrijf van maatschappelijke betekenis zijn en werd er gekozen voor een positieve -, constructieve - en coöperatieve opstelling bij het integrale gebiedsontwikkelingsproces in de Bonnenpolders. Het moest mogelijk zijn om vertrouwen te hebben in de overheid. Het alternatief was stagnatie en derhalve een autonoom proces (***bijlage 4***) of allerlei civielrechtelijke - en bestuursrechtelijke juridische procedures. De actuele situatie laat zien welke strategie het beste heeft gewerkt. Tegen zoveel “slechtheid” ben ik niet opgewassen.

---

[1] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/postin.cgi/action=view/id=52645
[2] http://www.rotterdam.nl/Clusters/BSD/College%202014-2018/Collegeprogramma%202014-2018.pdf

Er moest op vertrouwd kunnen worden dat het in het eerste kwartaal van 2006 - met geld van de overheid - gemaakte bedrijfsplan (***bijlage 5***) ook daadwerkelijk uitgevoerd kon worden. Inmiddels is het in december 2005 verworpen autonome scenario werkelijkheid geworden en wordt er vrij spel geboden aan lieden die geen boodschap hebben aan wetten, regels, bepalingen en voorschriften. Er is zelfs sprake van een faciliterende rol van de lokale overheid door geen prioriteit toe te kennen aan controle en handhaving en door het in gebruik geven van gemeentelijke landbouwgrond aan lieden met een dubieuze sociale en fiscale reputatie. Men schoffeert hiermee de bestaande agrarische ondernemers die wél beschikken over een gedegen opleiding, aangetoond vakmanschap en wél binnen de wettelijke marges hun agrarische bedrijf wensen te exploiteren. Het is tot op heden volstrekt onduidelijk waarop de ambtelijke sympathie voor deze "ondernemer" is gebaseerd.

Helaas wordt het onderzoek van de Rekenkamer Rotterdam in tijd begrensd door de start van het project Oranjebonnen. De Rekenkamer Rotterdam bespreekt dit plan wel omdat dit een antwoord geeft op de vraag welke onderdelen van de eerdere plannen niet meer doorgaan. Daarmee is er dus geen sprake naar een diepgaand onderzoek naar het "gemodder in de polder" na 2013 (***bijlage 6***) en dus naar de inhoud van de brieven welke sinds de start van het project Oranjebonnen zijn verstuurd. Met het verstrijken van de tijd is het helaas duidelijk geworden dat er weinig waarde kan worden toegekend aan de ambtelijk verstrekte informatie. Dat betekent dat er vraagtekens geplaatst kunnen worden bij de informatie die verstrekt is in het kader van het onderzoek naar het "gemodder in de polder" van de Rekenkamer Rotterdam. Men mag zich bij dit alles afvragen welke belangen er nu echt worden gediend door de lokale overheid. Met het inzetten van de factor "tijd" worden vooral de belangen van de vastgoedspeculanten gediend. Het is duidelijk dat dit geen publiek belang is. Met de weigering alle beschikbare bestuurlijke instrumenten te benutten worden vooral belangen gediend van partijen die een cynische en calculerende houding jegens de overheid tonen. Het is kenmerkend voor de actuele situatie dat mijn persoonlijke veiligheid nog steeds niet is gewaarborgd (***bijlage 7***) en dat terwijl er momenteel een wethouder Veiligheid, Handhaving en Buitenruimte is. Het is voorts kenmerkend voor de bestuurlijke zwakte dat het ambtelijke spel m.b.t. de sloop van de opstallen op het perceel Nieuw-Oranjekanaal 20 getolereerd werd (***bijlage 8***). Tot op heden ligt dit perceel er leeg en verlaten bij (***bijlage 9***) waarmee wederom wordt gedemonstreerd hoe er met drogredenen en pseudo-argumenten wordt gewerkt. Het is bij dit alles uitermate kwetsend om een onderscheid te maken tussen A-Rotterdammers, B-Rotterdammers en rijke niet-Rotterdammers waarmee mensen worden gemarginaliseerd die om onduidelijke redenen onvoldoende ambtelijke sympathie genieten. Daarmee organiseert men vooral wantrouwen jegens de lokale overheid, hiermee is geen enkel publiek belang gediend en ondermijnt men vooral het vertrouwen in de democratie.

Er wordt ambtelijk op gespeculeerd dat het mogelijk moet blijven om wethouder Eerdmans als een marionet te kunnen blijven gebruiken met steun van de coalitiepartijen. De wethouder is immers vanaf het begin "in het pak genaaid" en heeft beter geluisterd naar de voorgewende ambtelijke deskundigheid dan naar de echte gebiedsdeskundigen. Daarmee toont hij een verkeerde loyaliteit. Men kan proberen de aandacht af te leiden van dit onderwerp, maar hiermee camoufleert men de bestuurlijke onmacht niet; men kwetst opnieuw de mensen die ooit hun vertrouwen hebben gesteld in de overheid en uiteindelijk als prooi zijn uitgeleverd aan de vastgoedspeculanten in het gebied.

met bezorgde groet,

ing. L.W. Vreugdenhil

Bijlagen:
1. Artikel Agraaf d.d. 20 februari 2016;
2. Lijst ingezonden brieven sinds juli 2012;
3. Besluit n.a.v. rekenkamerrapport “Gemodder in de polder d.d. 23 april 2015;
4. Besluit ontwikkelingsscenario Bonnenpolders d.d. 21 december 2005;
5. Besluit budget voor ondermeer bedrijfsplannen d.d. juni 2006;
6. Afbakening in tijd v.w.b. het onderzoek “Gemodder in de polder”;
7. Artikel AD “Vandalen in Bonnenpolders”;
8. Artikel AD “Ze wieberen de klokkenluider”;
9. Foto ´s actuele situatie Nieuw-Oranjekanaal 20.

c.c.:
- ing. A.H.M. Weterings, voorzitter Stichting de Bonnen,
- mr. H. Weber, Gedeputeerde Groen van de Provincie Zuid-Holland,
- Provinciale Staten van Zuid-Holland,
- mevr. I. ter Woorst, Hoogheemraad bij het Hoogheemraadschap van Delfland,
- Verenigde Vergadering van het Hoogheemraadschap van Delfland,
- ir. M. Houtzagers, directeur Het Zuid-Hollands Landschap,
- bestuur LTO-Noord,
- bestuur Midden-Delfland Vereniging,
- ing. W. Warnaar, actiecomité Polderkolder.

<u>Bijlage 1</u> **Artikel Agraaf d.d. 20 februari 2016**

AGRAAF

ONAFHANKELIJK LANDBOUWVAKBLAD VOOR WEST-NEDERLAND | www.agraaf.nl | jaargang 22 | nr. 4 | 20 februari 2016

Overheid

Levenswerk kapot

Leen Vreugdenhil uit 's-Gravenzande (ZH) kan zijn gedwongen vertrek uit de Bonnenpolder niet accepteren. *(Lees verder op pagina 5)*

Suiker

Groei in tekortgebieden

De vrije suikermarkt brengt meer dynamiek. Volgens Robert Smith is Suiker Unie daar goed op voorbereid. *(Lees verder op pagina 7)*

Op de koffie bij

Koester kracht bodem

Akkerbouwers uit de Hoeksche waard vinden het hoog tijd om stappen te nemen voor een beter bodembeheer. *(Lees verder op pagina 11)*

En verder . . .

3 | Schimmelziekten steken de kop op

4 | Grondverkoop niet dé oplossing

6 | Loonwerker wordt kennispartner

'Discussie over middelen is achterhaald'

Vanuit milieuoogpunt kan veel beter aandacht besteed worden aan samenstelling en toepassing van gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw en niet aan het totale verbruik.

„Die discussie over volume uit de jaren 90 is echt achterhaald," zo zegt Jo Ottenheim van Nefyto, de brancheverenging van producenten. „Het gaat om de impact op het milieu. En juist daarbij hebben we als producenten de

Pachtboer Leen Vreugdenhil schreef al 275 brieven aan Rotterdamse raad:

'Mijn levenswerk is kapot gemaakt'

Precies 275 brieven schreef Leen Vreugdenhil aan de Rotterdamse raad, alle zonder echte reactie. Zijn gedwongen vertrek in 2007 van zijn pachtboerderij in de Bonnenpolder bij 's-Gravenzande wil en kan hij niet accepteren. „Mijn levenswerk als boer is kapot gemaakt. Ik heb te veel vertrouwen gehad in bestuurders. Die grinniken nu om die eeuwige briefschrijver. En grondspeculanten wachten op hun kans."

Leen Vreugdenhil moest in 2007 zijn pachtboerderij in de Bonnenpolder bij Hoek van Holland verlaten. „Bij ons, de boeren, zit zo veel zakelijke en persoonlijke pijn die bij de andere partijen niet wordt gevoeld. Onze valkuil was onze gehechtheid aan het boerenbestaan en het vertrouwen in de regierol van de overheid".

Tekst: Lauk Bouhuijzen
Foto: Ellen Meinen

Leen Vreugdenhil (60 jaar) omschrijft zijn familie, van oudsher pachters van de familie van Rijckevorsel in de Bonnenpolder bij 's-Gravenzande, als een echt Westlands boerengeslacht. De Bonnenpolder was ooit een echt agrarisch gebied met veelal gemengde bedrijven. Daarvan zijn er nu maar enkele over.

„Hier ben ik geboren en als 21-jarige in maatschap met mijn vader als derde generatie Vreugdenhil begonnen. Aardappelen, suikerbieten, maïs en 30 koeien. Aan uitbreidingen of een nieuwe ligboxenstal heb ik nooit meegedaan. Dit gemengde bedrijf bleek bij elk onderzoek altijd het beste scenario. Omdat de overheid dat graag zag, zo dicht bij de grote stad, zijn we destijds overgeschakeld op een biologische bedrijfsvoering", vertelt Leen Vreugdenhil.

Dat hij sinds 2007 dat pachtbedrijf kwijt is, dat wil en kan hij niet accepteren. Het is een uiterst complex verhaal wat allemaal precies gebeurd is.

Duidelijk is dat het begon met de enorme wateroverlast in het hele Westland in 1998 en 1999. Er werd een projectgroep opgesteld om alle problemen in het gebied voor eens en voor altijd aan te pakken: een betere waterhuishouding, de ligging in de EHS (Ecologische Hoofdstructuur), de recreatieve ontsluiting, de nieuwe weg naar Hoek van Holland en een gezond perspectief voor de boerenbedrijven.

Wat toen volgde, is een onoverzichtelijke kluwen van half of helemaal niet gerealiseerde plannen, allerlei partijen zoals verpachters en projectontwikkelaars, die hun eigen belangen nastreefden, en overheden zoals de deelgemeente Hoek van Holland en de gemeente Rotterdam die afspraken niet konden of wilden nakomen en negeerden.

Opgezegd

Vreugdenhil raakte er uiteindelijk in 2007 zijn boerderij door kwijt.

Hij had geaccepteerd dat zijn pachtcontract werd opgezegd in het kader van een wijziging van de eigendomsverhoudingen in het gebied. Dat ging vervolgens niet door en daardoor liep hij in een juridische fuik.

„De boerderij waar mijn grootvader is begonnen en waar ik geboren en getogen ben, is nu antikraak en vervalt steeds meer. Ik kan en wil dat niet zien, dat doet te veel pijn."

Vreugdenhil werd uiteindelijk failliet verklaard. „Dat was helemaal niet nodig geweest, zo vond de curator, omdat ik een gezond boerenbedrijf had."

Nog steeds voelt hij zich bedreigd door andere partijen die in het gebied een rol spelen. „Daarom zeg ik ook liever niet waar ik nu woon. Ik ben al bedreigd, er is bij mij ingebroken en veel vernield." Dat hij jarenlang in een loods moest wonen en van de bijstand leefde wil hij wel kwijt.

Gemodder

Zonder aarzelen legt Vreugdenhil de schuld volledig bij de lokale overheden en de verpachters (Erven van Rijckevorsel) en de projectontwikkelaars. Groot was zijn blijdschap toen in 2014 en 2015 de Rekenkamer Rotterdam de hele gang van zaken onderzocht en vervolgens een rapport publiceerde met het qua naam al veelzeggende 'Gemodder in de Polder'.

„In dat rapport werden aanbevelingen gedaan om zaken die verkeerd waren gegaan goed op te lossen. Ik kreeg daarmee gelijk, maar gelijk hebben is iets anders dan gelijk krijgen. Voor 1 juli vorig jaar moesten de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders met die aanbevelingen aan de slag. Maar er is niks gebeurd. Ik denk dat ambtenaren van de gemeente Rotterdam geen boodschap hebben aan een boer zoals ik, die eeuwige briefschrijver. Ze hebben alle tijd om je uit te roken. Dat zie je ook aan de andere kanten van de stad zoals in de polders van Rhoon. Zeker als pachtboer heb je nergens recht op."

Verrijking

Wat zou voor hem een goede oplossing precies moeten inhouden? „Het gaat in de Bonnenpolder om ongerechtvaardigde verrijking. Daar ben ik als boer de dupe van geworden omdat ik vertrouwen had in gemaakte afspraken met bestuurders. Zo ben ik nu eenmaal opgevoed, met respect voor overheden en ook voor verpachters. Ik denk aan een schadevergoeding van twee miljoen euro als je kijkt naar het waarde- en inkomensverlies voor mij sinds 2007. Ik was toen maar 51 jaar. Waarom ik geen civiele procedure voor schadevergoeding aanspan? Dan gaan ze dat bij de gemeente rekken („Zolang het onder de rechter is, doen we geen uitspraken") en gebeurt er dus de komende tien jaar niks meer. Dan is pas echt een patstelling."

Ondanks zijn duidelijke overtuigingen snapt Vreugdenhil heel goed dat hij, zoals hij het zelf omschrijft, als 'schreeuwerd in de woestijn' gezien wordt. „Feitelijk heb ik als boer alles verloren, behalve mijn zelfvertrouwen en respect. Want ik heb onze boerderij niet verloren door verkeerd management of foute beslissingen, maar alleen omdat ik zo stom was om de overheid te vertrouwen. Diezelfde overheid, die ik ook als bestuurder (Vreugdenhil is jaren betrokken geweest bij de deelgemeente Hoek van Holland, red.) heb gediend. Diezelfde overheid die zo graag zag dat ik hier, aan de rand van de grote stad, biologisch ging werken. Ik had mijn bedrijf al verbreed met een natuurcamping en een paardenpension. Er waren ook nog plannen voor een zorgtak", somt hij op.

Pijn

Is de meest recente brief nummer 275 aan de Rotterdamse raad de laatste? „Dat denk ik niet. Ook al staat er dan altijd VKA achter op de lijst van ingekomen stukken voor de raad, Voor Kennisgeven Aannemen. Bij ons, de boeren in de Bonnenpolder, zit zo veel zakelijke en persoonlijke pijn die bij de andere partijen niet wordt gevoeld. Onze valkuil was onze gehechtheid aan het boerenbestaan en het vertrouwen in de regierol van de overheid. Uiteindelijk is er zo veel maatschappelijke, zakelijke en persoonlijke schade ontstaan in onze polders. De vastgoedspeculanten wachten hun kans af. En ze krijgen de ruimte van de overheid. Wat mij is overkomen, dat kan ook andere boeren overkomen die betrokken zijn bij een integraal gebiedsontwikkelingsproces onder regie van de overheid", vindt Vreugdenhil.

Voor buitenstaanders lijkt het een verloren strijd, maar zo zit Leen Vreugdenhil niet in elkaar. „Ik heb nog steeds hoop op een goede afloop, hoe raar dat misschien klinkt. Zo ben ik nu eenmaal opgevoed; eerlijk duurt het langst. En de aanhouder wint, dat zit in mijn karakter ingebakken. Bovendien, stoppen, dat gun ik de partijen niet die hier de afgelopen vijftien jaar zo'n bedenkelijke rol hebben gespeeld.

Bijlage 2 **Lijst ingezonden brieven sinds juli 2012**

1. Verzoek om contact, 3 juli 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=111205/12gr2059a.pdf),

2. Groenbeleid en Groenzone Maasmond, 9 oktober 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86600/12gr2855_Burgerbrief_Vreugdenhil_inzake_Groenbeleid___Groenzone_Maasmond.pdf) plus bijlage (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86601/12gr2855a_Groenagenda___Groenzone_Maasmond.pdf),

3. Project "Oranjebonnen" (herinnering!), 19 oktober 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86710/12gr3009_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_brief_aan_deelgemeente_Hoek_van_Holland_over_het_project_Oranjebonnen.pdf),

4. Uitgiftebeleid gemeentelijke landbouwgronden in tijdelijke pacht/beheer, 7 november 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86962/12gr3241_Afschrift_van_een_burgerbrief_Vreugdenhil_met_betrekking_tot_uitgiftebeleid_gemeentelijke_landbouwgronden_in_tijdelijke_pacht_beheer.pdf) plus blijlage 1 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86963/12gr3241a_Uitgiftebeleid_landbouwgronden_Hoek_van_Holland.pdf), bijlage 2 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86964/12gr3241b_Brief_van_portefeullehouder_Bouwen_en_Wonen_van_deelgemeente_Hoek_van_Holland.pdf) en bijlage 3 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86965/12gr3241d_RUIMTE_VOOR_BIOLOGISCHE_LANDBOUW.pdf)

5. Misleiding & bedrog, 13 november 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87022/12gr3284_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_gang_van_zaken_Bonnenpolders__Hoek_van_Holland_.pdf),

6. Communicatie project Oranjebonnen, 7 december 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87321/12gr3843_Burgerbrief_inzake_communicatie_project_Oranjebonnen.pdf) plus bijlage 1 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87322/12gr3843a_Bijlage_1_bij_12gr3843.pdf) en bijlage 2 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87323/12gr3843b_Bijlage_2_bij_12gr3843.pdf),

7. Algemene beginselen van behoorlijk bestuur, 19 december 2012 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=86520/12gr3972_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_gebiedsontwikkelingsplan_De_Bonnen.pdf),

8. Groenzone Maasmond (herinnering), 3 januari 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87495/13gr5_Burgerbrief_inzake_Groene_Maasmond_en_uitvoering_bedrijfsplan____De_Hof_van_Vreugde___.pdf) plus bijlage (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=87496/13gr5a.pdf),

9. Besluitvorming Oranjebonnen, 13 januari 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=116719/13gr72_Afschrift_van_een_burgerbrief_aan_de_deelraad_van_Hoek_van_Holland_over_besluitvorming_Oranjebonnen.pdf),

10. Geweld, 14 januari 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=110098/13gr212_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_scenario_Gebiedsontwikkelingsplan_De_Bonnen..pdf),

11. Ogen & oren, 20 januari 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=89430/13gr151_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_de_uitvoering_van_het_gebiedsontwikkelplan_De_Bonnen.pdf),

12. Burgerparticipatie Bonnenpolders, 5 februari 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=116657/13gr391_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_burgerparticipatie_met_betrekking_tot_de_Bonnenpolders.pdf) plus bijlage 1 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=116658/13gr391a.pdf(, bijlage 2 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=116659/13gr391b.pdf) en bijlage 3 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=116660/13gr391c.pdf),

13. Interesse, 5 maart 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119179/13gr618_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de_Bonnenpolder_en_de_Groene_Maasmond..pdf) plus bijlage 1 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119180/13gr618a.pdf) en bijlage 2 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119181/13gr618b.pdf),

14. Persoonlijke ambities Alexandra van Huffelen, 5 maart 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119564/13gr724_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_aan_wethouder_Van_Huffelen_over_persoonlijke_ambities..pdf) plus bijlage 1 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119565/13gr724a.pdf) en bijlage 2 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=119566/13gr724b.pdf),

15. Stadslandbouw in de Groenzone Maasmond, 28 maart 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=122606/13gr1212_Burgerbrief_inzake_stadslandbouw_in_de_Groen_Maasmond.pdf),

16. Stadslandbouw & bestuurlijk onvermogen, 24 april 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=122757/13gr1244_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_inzake_Stadslandbouw_en_bestuurlijk_onvermogen.pdf),

17. Ambitiedocument Oranjebonnen, 30 april 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=123290/13gr1304_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_ambitiedocument_Oranjebonnen..pdf),

18. Zienswijze ontwerp-bestemmingsplan Oranjebonnen, 1 mei 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=123289/13gr1303_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_de_zienswijze_ontwerpbestemmingsplan_Oranjebonnen..pdf),

19. Communiceren of procederen?, 5 mei 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=123704/13gr1352_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_brief_aan_wethouder_Van_Huffelen_inzake_de_Bonnenpolders..pdf),

20. Waarden, 12 mei 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=123703/13gr1351_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_een__cultuurhistorische_waardenkaart_voor_de_Oranjebonnen..pdf),

21. Misleidende informatie Groenzone Maasmond, 10 juni 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=131438/13gr1661_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_vertstrekte_informatie_inzake_Groenzone_Maasmond..pdf),

22. Bezwaarschrift brug, 13 juni 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=131880/13gr1742_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_bezwaarschrift_inzake_het_verlenen_van_een_omgevingsvergunning_voor_het_vervangen_van_een_bestaande_brug_ter_hoogte_van_de_Hoekse_Dwarsbaan__Hoek_van_Holland_..pdf),

23. Waarde(n), 25 juni 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=133102/13gr1884_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_collegewerkprogramma_en_het_project__Oranjebonnen_..pdf),

24. Zienswijze ontwerp Herziening Provinciale Structuurvisie en Verordening Ruimte t.b.v. de Herijking EHS, 16 juli 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=134468/13gr2168_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_brief_met_zienswijze_ontwerp_herziening_Provinciale_structuurvisie_en_verordening_ruimte_ten_behoeve_van_de_herijking_EHS.pdf),

25. Participatie Oranjebonnen, 11 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=135024/13gr2315_Van_de_heer_Vreugedenhil_een_brief_inzake_grondexploitatie_Oranjebonnen..pdf),

26. Grondexploitatie Oranjebonnen, 12 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=135024/13gr2315_Van_de_heer_Vreugedenhil_een_brief_inzake_grondexploitatie_Oranjebonnen..pdf),

27. Bestemmingsplan Oranjebonnen, 13 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=135029/13gr2317_Van_de_heer_ing._L.W._Vreugenhil_een_brief_over_de_voorbereiding_van_het_bestemmingsplan_Oranjebonnen..pdf),

28. Gemeentelijk vastgoed Oranjebonnen, 14 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=135037/13gr2320_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_met_betrekking_tot_het_gemeentelijk_vastgoed_Oranjebonnen..pdf),

29. Beroepschrift bestemmingsplan "Oranjebonnen" + verzoek voorlopige voorziening, 28 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=136177/13gr2370_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_beroepschrift_aan_de_afdeling_bestuursrechtspraak_van_de_Raad_van_State_inzake_het_bestemmingsplan_Oranjebonnen..pdf),

30. "Kwaliteit van leven" in de Oranjebonnen, 15 augustus 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=135376/13gr2325_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de__kwaliteit_van_leven__in_de_Oranjebonnen..pdf),

31. Inrichtingsplan "Oranjebonnen, fase 1", 2 september 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=136342/13gr2388_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_inrichtingsplan__Oranjebonnen__fase_1_..pdf),

32. Bonnenweg als recreatieve route, 4 september 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=136470/13gr2410_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_de_Bonnenweg_als_recreatieve_route..pdf),

33. Uitgifte van gemeentelijke landbouwgronden in (tijdelijke) pacht of beheer, 4 september 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=136472/13gr2409_Van_de_heer_Vreugdenhileen_brief_over_gemeentelijke_landbouwgronden_in__tijdelijke__pacht_of_beheer..pdf),

34. Handhaving in de Korte Bonnen, 4 september 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=136475/13gr2406_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_handhaving_in_het_gebied_De_Korte_Bonnen..pdf),

35. Betrokkenheid Oranjebonnen, 19 september 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=137753/13gr2577_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de_Oranjebonnen.pdf),

36. Onomkeerbare ontwikkelingen, 14 oktober 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=140807/13gr2824_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_onomkeerbare_ontwikkelingen_in_het_gebied_Bonnenpolders..pdf

37. Bezwaarschrift inzake omgevingsvergunning Oranjebonnenbrug, 31 oktober 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=141811/13gr2982_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_bezwaarschrift_inzake_omgevingsvergunning_Oranjebonnenbrug..pdf),

38. Informatie Oranjebonnen, 31 oktober 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=141908/13gr2990_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_met_informatie_over_de_Oranjebonnen..pdf),

39. Rooien bosplantsoen Nieuw-Oranjekanaal, 3 november 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=142053/13gr3015_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_rooien_van_een_bosplantsoen_nabij_het_Nieuw-Oranjekanaal..pdf),

40. Reactie op de Nota van Beantwoording en Wijziging inzake de Herziening EHS 2013, 12 november 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=143336/13gr3186_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_reactie_op_de_Nota_van_Beantwoording_en_Wijziging_inzake_de_Herziening_EHS_2013_van_de_provincie_Zuid-Holland..pdf),

41. Zienswijze gemeente Rotterdam op herziening EHS 2013, 19 november 2013 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=143621/13gr3226_Burgerbrief_over_zienswijze_gemeente_Rotterdam_op_herziening_herijking_EHS_2013.pdf),

42. Normbesef, 3 januari 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=152748/14gr19_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_het_normbesef_inzake_de_voortgang_Groenzone_Maasmond_en_de_uitvoering_van_het_bedrijfsplan_De_Hof_van_Vreugde..pdf),

43. Gebiedsgebonden bijdrage Windpark Nieuwe Waterweg, 6 januari 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=152764/14gr24_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_gebiedsgebonden_bijdrage_windpark_Nieuwe_Waterweg..pdf),

44. Bezwaarschrift omgevingsvergunning voor het kappen van bomen en bosplantsoen in de Oranjebuitenpolder, 20 januari 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=161516/14gr144_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_Afschrift_van_een_brief_met_betrekking_tot_het_bezwaarschrift_omgevingsvergunning_voor_het_kappen_van_bomen_en_bosplantsoen_in_de_Oranjebonnenpolder.pdf),

45. Sanering landbouwgrond Oranjebuitenpolder, 21 januari 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=161520/14gr155_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_sanering_landbouwgrond_Oranjebuitenpolder.pdf),

46. Aansprakelijkheid bestuurlijke besluitvorming, 18 maart 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=165147/14gr678_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de_aansprakelijkheid_voor_schade_inzake_de_bestuurlijke_besluitvorming_Bonnenpolders..pdf),

47. Veiligheid buitengebied Hoek van Holland, 8 april 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=165547/14BB1179_Afschrift_Burgerbrief_over_veiligheid_van_het_buitengebied_Hoek_van_Holland.pdf),

48. Zienswijze bouw brug over het Oude Spui, 8 april 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=165548/14BB1180_Afschrift_Burgerbrief_over_zienswijze_bouw_brug_nabij_Pettendijk_over_het_Oude_Spui.pdf),

49. Respect, 23 april 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=166147/14BB1399_Burgerbrief_inzake_een_vraag_aan_de_raad_om_meer_aandacht_te_hebben_bij_de_aanstelling_van_een_nieuwe_wethouder_voor_het_bestuurlijk_vereiste_intellectuele_overzicht_en_morele_overzicht.pdf),

50. Ambtelijke spelletjes met gemeentelijk vastgoed, 8 mei 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=166478/14BB1612_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_ambtelijke_informatie_omtrent_de_ontwikkelingen_in_het_buitengebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

51. Milieuververvuiling saneringslocatie Nieuw-Oranjekanaal, 8 mei 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=166479/14BB1616_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_inzake_milieuvervuiling_saneringslocatie_Nieuw-Oranjekanaal.pdf),

52. Waarborgen veiligheid, 8 mei 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=166477/14BB1611_Afschrift_van_een_burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_zijn_verzoek_inzake_het_waarborgen_van_zijn_veiligheid.pdf),

53. Opstallen Nieuw-Oranjekanaal 20, 30 mei 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=169449/14BB2067_Afschrift_burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_opstallen_Nieuw-Oranjekanaal.pdf),

54. Oplevering Bonnenbrug, 19 juni 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=170511/14BB2589_Afschrift_burgerbrief_Vreugdenhil_inzake_oplevering_Bonnenbrug.pdf),

55. Start aanbesteding en beheerkosten Oranjebonnen, 23 juni 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=170603/14BB2645_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_de_start_van_de_aanbesteding_en_de_beheerkosten_van_Oranjebonnen.pdf),

56. Verloedering Bonnenpolders, 1 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=171154/14bb2918_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_verloedering_Bonnenpolders.pdf),

57. Exploitatiekosten Oranjebonnen en update golfbaan, 7 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=171460/14bb3044_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_in_afschrift_aan_de_gemeenteraad_over_exploitatiekosten_Oranjebonnen_en_update_golfbaan.pdf),

58. Fatsoenlijke communicatie, 7 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=171491/14BB3048_Afschrift_van_een_brief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_fatsoenlijke_communicatie_met_betrekking_tot_project_Oranjebonnen.pdf),

59. Bezwaarschrift watervergunning vispaaiplaats, 15 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=173118/14bb3719_Burgerbrief_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_brief_aan_Hoogheemraadschap_van_Delfland_inzake_bezwaarschrfit_watervergunning_visplaats_Polderhaakweg_Oranjebuitenpolder.pdf),

60. Herinnering verzoek om gesprek toekomstige bestemming pand Nieuw-Oranjekanaal 20, 17 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172174/14bb3429_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_in_afschrift_aan_de_gemeenteraad_inzake_herinnering_verzoek_om_gesprek_over_de_toekomstige_bestemming_van_een_pand_aan_het_Nieuw-Oranjekanaal_d.d._30_mei_2014.pdf),

61. Geloofwaardigheid, 17 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172159/14bb3420_Van_Vreugdenhil_een_brief_in_afschrift_aan_de_gemeenteraad_inzake_de_ontvangen_informatie_van_het_Hoogheemraadschap_van_Delfland_over_de_situatie_ten_oosten_van_het_Nieuw-Oranjekanaal.pdf),

62. Omgevingsvergunning aanleg wegen Oranjebuitenpolder, 17 juli 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172173/14bb3428_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_in_afschrift_aan_de_gemeenteraad_inzake_omgevingsvergunning_aanleg_wegen_in_de_Oranjebuitenpolder.pdf),

63. De factor "tijd", 11 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172792/14bb3649_Van_Vreugdenhil_een_brief_over_de_factor_tijd_in_het_dossier_Bonnenpolders.pdf),

64. De factor "snelheid", 12 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172800/14bb3658_Van_Vreugdenhil_een_brief_over_de_factor_snelheid_met_betrekking_tot_de_Bonnenpolders.pdf),

65. De factor "normbesef", 13 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172805/14bb3667_Van_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_de_factor_normbesef_inzake_het_gebiedsontwikkelingsplan_De_Bonnen.pdf),

66. De factor "menselijk kapitaal" (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=173101/14bb3703_Een_burgerbrief_van_Vreugdenhil__over_de_factor_menselijk_kapitaal_met_betrekking_tot_het_Gebiedsontwikkelingsplan_de_Bonnen.pdf),

67. De factor "transparantie", 14 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=172820/14bb3683_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_de_factor_transparantie_inzake_de_Bonnenpolders.pdf),

68. De factor "beeldvorming", 15 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=173099/14bb3687_Een_burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_de_factor_beeldvorming_met_betrekking_tot_het_project_Oranjebonnen.pdf)
,

69. Omgevingsvergunning aanleg wegen Oranjebuitenpolder, 28 augustus 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=173906/14bb3877_Afschrfit_burgerbrief_Vreugdenhil_over_omgevingsvergunning_aanleg_wegen_Oranjebuitenpolder.pdf),

70. Normbesef projectleider Oranjebonnen, 1 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=175159/14bb3919_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_normbesef_projectleider_Oranjebonnen.pdf),

71. Competentie projectleider Oranjebonnen, 1 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=175160/14bb3921_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_competentie_projectleider_Oranjebonnen_en_bijlagen.pdf),

72. Problemen door aanleg weg zonder omgevingsvergunning, 15 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=176673/14bb4404_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_brief_over_problemen_door_aanleg_weg_Oranjebuitenpolder_zonder_omgevingsvergunning.pdf),

73. Waterhuishouding Bonnenpolders, 19 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=176910/14bb4598_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_waterhuishouding_Bonnenpolders.pdf),

74. Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen, 21 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=176934/14bb4636_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_gebiedsontwikkelingsplan_de_Bonnen.pdf),

75. Respect inzake gebruik gemeentelijke landbouwgronden aan de oostzijde van het Nieuw-Oranjekanaal, 22 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=176938/14bb4684_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_respect_inzake_behandeling_van_gemeentelijke_landbouwgrond_aan_de_oostzijde_van_het_Nieuw_Oranjekanaal_in_Hoek_van_Holland_HvH.pdf),

76. Vervuiling saneringslocatie Buiten Nieuwlandse Polder Oost in Hoek van holland, 30 september 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=178811/14bb4908_Afschrift_burgerbrief_Vreugdenhil_over_vervuiling_saneringslocatie_Buiten_Nieuwlandse_Polder_Oost_in_Hoek_van_Holland.pdf),

77. Besteding gemeenschapsgeld, 2 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=179264/14bb5025_Brief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_besteding_gemeenschapsgeld.pdf),

78. Moreel leiderschap, 4 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=180247/14bb5047_Burgerbrief_aan_burgermeester_Aboutaleb_inzake_moreel_leiderschap.pdf),

79. "Kendoe"-mentaliteit, 9 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=180669/14bb5198_Afschrift_burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_Kendoementaliteit.pdf),

80. Fraudebestendig uitgiftebeleid gemeentelijke landbouwgrond, 10 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=180668/14bb5254_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_fraudebestendig_uitgiftebeleid_gemeentelijke_landbouwgrond.pdf),

81. De factor "verantwoordelijkheid", 16 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=180958/14bb5436_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_factor_verantwoordelijkheid.pdf),

82. De factor "gunnen", 20 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=181645/14bb5581_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de_factor_Gunnen.pdf),

83. De factor "betrokkenheid", 20 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=181091/14bb5532_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_de_factor_Betrokkenheid.pdf),

84. Formele verantwoordelijkheid versus morele verantwoordelijkheid, 21 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=181093/14bb5535_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_Formele_verantwoordelijkheid_versus_morele_verantwoordelijkheid.pdf),

85. Bescherming tegen ambtelijke spelletjes, 22 oktober 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=181646/type=pdf/14bb5582_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_bescherming_tegen_ambtelijke_spelletjes.pdf),

86. Pachtvoorstel Oranjeheuvel, 5 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=182860/14bb6030_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_pachtvoorstel_Oranjeheuvel.pdf),

87. Voldongen feit inzake Ambitiedocument Oranjebonnen, 5 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=182856/14bb6029_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_voldongen_feit_inzake_ambitiedocument_Oranjebonnen.pdf),

88. Het wilde westen van Rotterdam in de Groenzone Maasmond, 9 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=183214/14bb6084_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_het_wilde_westen_van_Rotterdam_inzake_Groenzone_Maasmond.pdf),

89. Voortgang project Oranjebonnen, 18 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=184579/14bb6568_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_in_afschrift_aan_de_gemeenteraad_over_de_voortgang_van_het_project_Oranjebonnen.pdf),

90. Verzoek om gesprek, 18 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=184695/type=pdf/14bb6642_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_in_afschrift_aan_de_raad_over_een_verzoek_om_een_gesprek_betreffende_het_project_Oranjebonnen.pdf),

91. Voldongen feit, 20 november 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211700/15bb3486_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_aanzegging_ontruiming.pdf),

92. Disfunctioneren projectleider Oranjebonnen, 2 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=187091/14bb7183_Afschrift_burgerbrief_van_dhr_Vreugdenhil_over_disfunctioneren_projectleider_Oranjebonnen.pdf),

93. Strategie project Oranjebonnen, 4 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=187289/14bb7276_Afschrift_burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_strategie_project_Oranjebonnen.pdf),

94. Aangifte wegens ambtelijk vandalisme, 6 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=187442/14bb7406_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_aangifte_wegens_ambtelijk_vandalisme.pdf),

95. Bezwaar saneringsbeschikking Oranjebuitenpolder, 8 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=187441/14bb7331_Een_afschrift_van_een_burgerbrief_Vreugdenhil_over_bezwaar_saneringsbeschikking_perceel_landbouwgrond_aan_de_oostzijde_van_het_Nieuw_Oranjekanaal.pdf),

96. Respect, 9 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=187657/14bb7440_Burgerbrief_Vreugdenhil__over_respect_inzake_Oranjebonnen.pdf),

97. "Kan niet, bestaat niet" inzake Oranjebonnen, 10 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=188032/14bb7468_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_kan_niet_bestaat_niet_inzake_project_Oranjebonnen.pdf),

98. "Kan niet, bestaat wel" inzake Oranjebonnen, 11 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=188258/14bb7542_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_kan_niet_bestaat_wel_inzake_Oranjebonnen.pdf),

99. Juiste informatie opstallen Nieuw-Oranjekanaal 20, 13 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=188745/14bb7570_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_juiste_informatie_inzake_opstallen_Nieuw_Oranjekanaal_20.pdf),

100. Loyaliteit, 14 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=188936/14bb7587_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_loyaliteit_inzake_Bonnenpolder.pdf),

101. Daadkracht, 16 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=189356/14bb7680_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_daadkracht_inzake_Bonnenpolder_Oranjebuitenpolder_landelijkgebied_tussen_Hoek_van_Holland_en_Maassluis.pdf),

102. Oranjeheuvel, 17 december 2014 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=189374/14bb7687_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Oranjeheuvel.pdf),

103. Uitgifte van gemeentelijk agrarisch vastgoed als bestuurlijk instrument, 30 januari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=204715/15bb621_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_onder_andere_uitgifte_van_gemeentelijk_vastgoed_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

104. Communicatie als bestuurlijk instrument, 31 januari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=204741/15bb627_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_onder_andere_communicatie_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

105. Gemodder in de polder, 3 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=204758/15bb670_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_gemodder_in_de_polder.pdf),

106. Natuurkaart Rotterdam en Hoek van Holland, 19 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206025/15bb1116_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_natuurkaart_Rotterdam_en_Hoek_van_Holland.pdf),

107. Nota Dierenwelzijn, 23 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206157/15bb1194_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_Nota_Dierenwelzijn.pdf),

108. Grootschalige melkveehouderij in de Bonnenpolders, 27 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206552/15bb1310_Van_de_heer_Vreugenhil_een_brief_over_grootschalige_melkveehouderij_Bonnenpolders.pdf),

109. Hippisch centrum in de Oranjebuitenpolder, 28 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206588/15bb1330_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_hippisch_centrum_in_de_Oranjebuitenpolder.pdf),

110. Uitvoering project-bestemmingsplan "Oranjebonnen, fase 1", 28 februari 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206590/15bb1324_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_uitvoering_projectbestemmingsplan_Oranjebonnen_fase_1.pdf),

111. Gebiedsgebonden bijdrage windmolenpark Nieuwe Waterweg, 1 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206603/15bb1343_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_gebiedsgebonden_bijdrage_windmolenpark_Nieuwe_Waterweg.pdf),

112. Plankosten en gemodder in de polder, 3 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206700/15bb1399_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_plankosten_en_gemodder_in_de_polder.pdf),

113. Karakteristieke bebouwing, 4 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=206847/15bb1427_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_karakteristieke_bebouwing.pdf),

114. Ambtelijke excommunicatie, 6 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207058/15bb1485_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_ambtelijke_excommunicatie.pdf),

115. Aanleg brug over het Oude Spui, 11 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207362/15bb1622_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_aanleg_brug_over_het_Oude_Spui.pdf),

116. Controle en handhaving in het landelijk gebied van Hoek van Holland, 12 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207383/15bb1665_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_controle_en_handhaving_in_het_landelijk_gebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

117. Verrommeling van de Bonnenpolders, 13 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207482/15bb1721_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_verrommeling_van_de_Bonnenpolders.pdf),

118. Uitgifte gemeentelijke landbouwgronden, 13 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207534/15bb1759_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_uitgifte_gemeentelijke_landbouwgronden.pdf),

119. Versnippering landelijk gebied Hoek van Holland, 17 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207570/15bb1827_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_versnippering_landelijk_gebied_Hoek_van_Holland.pdf),

120.Uitnodiging werkbezoek landelijk gebied Hoek van Holland, 18 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=207905/15bb1894_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_uitnodiging_werkbezoek_landelijk_gebied_Hoek_van_Holland.pdf),

121. Selectief uitnodigen, 19 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208107/15bb1911_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_selectief_uitnodigen_van_Oranjebuitenpolder_en_de_Bonnenpolders.pdf),

122. Gebiedsgebonden bijdrage bestemmingsplan Hoek van Holland Bedrijventerrein Oost, 21 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208139/15bb1939_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_gebiedsgebonden_bijdrage_Hoek_van_Holland_Bedrijventerrein_Oost.pdf),

123. Leidend of volgend, 25 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208406/15bb2069_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_in_afschrift_aan_de_raad_over_leidend_of_volgend.pdf),

124. Handhaving als bestuurlijk instrument, 27 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208522/15bb2114_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_handhaving_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

125. Communicatie als bestuurlijk instrument, 31 maart 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208644/15bb2209_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_communicatie_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

126. Organisatiecultuur als bestuurlijk instrument, 1 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208709/15bb2258_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_organisatiecultuur_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

127. Uitgiftebeleid gemeentelijke landbouwgrond als bestuurlijk instrument, 2 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=208816/15bb2302_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_uitgiftebeleid_gemeentelijke_landbouwgrond_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

128. Bestemmingsplan als bestuurlijk instrument, 8 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209012/15bb2460_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_het_bestemmingsplan_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

129. Spoedeisend belang, 9 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209332/15bb2545_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_spoedeisend_belang.pdf),

130. Groene en blauwe diensten als bestuurlijk instrument, 9 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209525/15bb2594_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_groen_en_blauwe_diensten_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

131. Plan B, 10 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209526/15bb2596_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_plan_B.pdf),

132. Gemodder in de polder, 13 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209624/15bb2648_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_Gemodder_in_de_polder.pdf),

133. Natuur, landbouw en landschap ondergeschikt aan nieuwe infrastructuur, 13 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209606/15bb2643_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_natuur__landbouw_en_landschap_ondergeschikt_aan_nieuwe_infrastructuur_.pdf),

134. Transformatie landelijk gebied Hoek van Holland, 14 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209924/15bb2751_Van_Vreugdenhil_een_afschrift_van_een_burgerbrief_over_transformatie_landelijk_gebied_Hoek_van_Holland.pdf),

135. Gemodder in de polder gaat door, 14 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209709/15bb2699_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_Gemodder_in_de_polder_gaat_door.pdf),

136. Waarschuwing voor agrarisch Nederland, 15 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=209925/15bb2750_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_waarschuwing_voor_agrarisch_Nederland.pdf),

137. Loyaliteit & waarheidsvinding, 16 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=210575/15bb2796_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_loyaliteit___waarheidsvinding.pdf),

138.De menselijke maat, 17 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=210665/15bb2863_Van_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_de_menselijke_maat.pdf),

139. Recreatieve bestemming Hoek van Holland Bedrijventerrein-Oost, 21 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=210843/15bb2985_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_recreatieve_bestemming_Hoek_van_Holland_Bedrijventerrein_Oost.pdf),

140. Ambitie in balans met beschikbare financiële middelen Oranjebonnen, 21 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=210982/15bb3139_Van_Vreugdenhil_een_burgerbrief_over_ambitie_in_balans_met_beschikbare_financiele_middelen_Oranjebonnen.pdf),

141. Grootschalige melkveehouderij in de Bonnenpolders, 22 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211143/15bb3143_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_grootschalige_melkveehouderij_Bonnenpolders.pdf),

142. Reactie op concept-raadsbesluit "Gemodder in de polder", 22 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211144/15bb3142_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_reactie_op_concept_raadsbesluit_Gemodder_in_de_polder.pdf),

143. Participatie van bewoners van het landelijk gebied in Hoek van Holland, 23 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211157/15bb3176_Brief_van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_participatie_van_bewoners_in_het_landelijk_gebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

144. Oorlog in de Bonnenpolder, 30 april 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211533/15bb3482_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_oorlog_in_de_Polder.pdf),

145. Bevrijding van de Bonnenpolder, 1 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211534/15bb3484_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_bevrijding_van_de_Bonnenpolder.pdf),

146. Strategie, 18 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=212493/15bb3814_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_strategie.pdf),

147. Consequenties van het gedogen van illegale activiteiten, 18 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=212584/15bb3843_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_consequenties_van_het_gedogen_van_illegale_activiteiten.pdf),

148. Communicatie & participatie, 19 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=212781/15bb3909_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_communicatie_en_participatie.pdf),

149. Concurrentievervalsing, 20 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=212851/15bb4008_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_concurrentievervalsing.pdf),

150. Pacht van gemeentelijk agrarisch vastgoed als bestuurlijk instrument, 20 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=212850/15bb4010_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_pacht_van_gemeentelijk_agrarisch_vastgoed_als_bestuurlijk_instrument.pdf),

151. Strategische reservering, 21 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213038/15bb4174_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_strategische_reservering_Bonnenpolder.pdf),

152. Vertrouwen, 22 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213135/15bb4189_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_vertrouwen_door_het_gemodder_in_de_polder.pdf),

153. Integriteit bij een integraal gebiedsontwikkelingsproces, 22 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213458/15bb4326_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_integriteit_bij_een_integraal_gebiedsontwikkelingsproces.pdf),

154. Startnotitie bestemmingsplan Oranjebonnen, 26 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213459/15bb4328_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_startnotitie_bestemmingsplan_Oranjebonnen.pdf),

155. Rol Gebiedscommissie Hoek van Holland in het buitengebied, 28 mei 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213242/15bb4336_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_rol_Gebiedscommissie_Hoek_van_Holland_in_het_buitengebied.pdf),

156. Open dag Oranjebonnen, 1 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213758/15bb4494_Een_burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_open_dag_Oranjebonnen.pdf),

157. Handhaving Oranjebonnen, 2 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213811/15bb4525_Een_burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_handhaving_Oranjebonnen.pdf),

158. Pesten, 4 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=213996/15bb4633_Vvan_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_pesten.pdf),

159. Duurzame landbouw, 5 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=214260/15bb4711_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_duurzame_landbouw.pdf),

160. Windowdressing Oranjebonnen, 8 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=214261/15bb4712_Van_de_heer_Vreugdenhil_en_brief_over_windowdressing_Oranjebonnen.pdf),

162. Propagandamachine Oranjebonnen, 9 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=214757/15bb4944_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_propagandamachine_Oranjebonnen.pdf),

163. Waarheidsvinding, 9 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=214758/15bb4943_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_waarheidsvinding.pdf),

164. Moreel appél, 11 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=215035/15bb5138_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_moreel_appel.pdf),

165. Democratische vernieuwing & moreel besef, 15 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=215553/15bb5284_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_democratische_vernieuwing_en_moreel_besef.pdf),

166. Respect, 16 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=216287/15bb5575_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_respect.pdf),

167. Voor kennisgeving aannemen?, 17 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=216286/15bb5576_Van_de_heer_Vreugdenhil_een_brief_over_Voor_kennisgeving_aannemen.pdf),

168. Spel Erven van Rijckevorsel, 19 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=215939/15bb4808_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_spel_Erven_van_Rijckevorsel.pdf),

169. Waterhuishouding & bestemmingsplan Oranjebonnen, 23 juni 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=216601/15bb5614_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil_over_waterhuishouding_en_bestemmingsplan_Oranjebonnen.pdf),

170. Reactie op beantwoording schriftelijke vragen over controle en handhaving in het landelijk gebied van Hoek van Holland, 28 juli 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218483/15bb6422_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_beantwoording_schriftelijke_vragen_over_controle_en_handhaving_in_het_buitengebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

171. Reactie op beantwoording schriftelijke vragen over jacht en pacht in het buitengebied van Hoek van Holland (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218550/15bb6443_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_beantwoording_schriftelijke_vragen_over_pacht_en_jacht_in_het_buitengebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

172. Functioneren projectleider Oranjebonnen Maarten de Gaaij, 30 juli 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218686/15bb6454_Burgerbrief_van_de_heer_Vreugdenhil__functioneren_projectleider_Oranjebonnen.pdf),

173. Stimuleren "agrarisch natuurbeheer", 3 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218684/15bb6462_Burgerbrief_Vreugdenhil_stimuleren_agrarisch_natuurbeheer.pdf),

174. Stimuleren "stadslandbouw", 4 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218550/15bb6443_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_beantwoording_schriftelijke_vragen_over_pacht_en_jacht_in_het_buitengebied_van_Hoek_van_Holland.pdf).

175. Veiligheid en leefbaarheid, 6 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218923/15bb6497_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_veiligheid_en_leefbaarheid.pdf),

176. Inzet beleidsinstrumenten landelijk gebied, 7 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218922/15bb6501_Burgerbrief_Vreugdenhil_inzet_beleidsinstrumenten_landelijk_gebied.pdf),

177. Naamgeving openbaar basisonderwijs Hoek van Holland, 13 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=218977/15bb6521_Burgerbrief_Vreugdenhil_naamgeving_openbaar_onderwijs_Hoek_van_Holland.pdf),

178. Regie Bonnenpolders, 14 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219031/15bb6528_Burgerbrief_Vreugdenhil_-_regie_Bonnenpolders.pdf),

179. Plankosten & wanprestatie, 17 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219065/15bb6533_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_plankosten___wanprestatie.pdf),

180. Teelt van energiemaïs op de Oranjeheuvel, 18 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219152/15bb6584_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_teelt_van_energiemais_op_Oranjeheuvel.pdf),

181. Irreversibel handelen, 19 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219215/15bb6613_Burgerbrief_Vreugdenhil_irreversibel_handelen.pdf),

182. Cultuur(overdracht), 20 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219214/15bb6614_Burgerbrief_Vreugdenhil_cultuur_overdracht.pdf),

183. Hindernissen, 21 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=219322/15bb6637_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_hindernissen.pdf).

184 Illusiepolitiek Oranjebonnen, 28 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=220045/15bb6831_Burgerbrief_Vreugdenhil_illusiepolitiek_Oranjebonnen.pdf),

185. Fictie versus feiten in de Oranjebonnen, 29 augustus 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=220065/15bb6857_Burgerbrief_Vreugdenhil_fictie_versus_feiten_in_de_Oranjebonnen.pdf).

186. Klacht inzake projectleider Oranjebonnen Maarten de Gaaij, 14 september 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=221069/15bb7360_Burgerbrief_Vreugdenhil_klacht_inzake_projectleider_Oranjebonnen.pdf),

187. Prioriteit, 22 september 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=221915/15bb7619_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Gemodder_in_de_polder.pdf),

188. Klacht inzake projectleider Oranjebonnen Maarten de Gaaij, 28 september 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=222586/15bb7737_Burgerbrief_Vreugdenhil_klacht_inzake_projectleider_Oranjebonnen.pdf),

189. Discriminatie & participatie, 29 september 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=222612/15bb7784_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_discriminatie_en_participatie.pdf),

190. Afronding project Oranjebonnen, fase 1, 30 september 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=222844/15bb7782_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_afronding_project_Oranjebonnen__fase_1.pdf),

191. Inrichtingsplan Oranjebonnen, fase 1, 2 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=222902/15bb7905_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Inrichtingsplan_Oranjebonnen__fase_1.pdf),

192. Waarden & normen, 4 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=222967/15bb7938_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Waarden_en_Normen_voor_Oranjebonnen.pdf),

193. Ambtelijke gunfactor bij (tijdelijk) pacht- of beheerscontract, 6 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223058/15bb8015_Burgerbrief_Vreugdenhil_ambtelijke_gunfactor_bij__tijdelijk__pacht-_of_beheerscontract.pdf),

194. Kendoe-democratie & organisatiecultuur, 6 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223060/15bb8028_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_democratie_en_organisatiecultuur.pdf),

195. Status oranje voor project Oranjebonnen, fase 1, 7 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223302/15bb8056_Burgerbrief_Vreugdenhil_status_oranje_voor_project_Oranjebonnen__fase_1.pdf),

196. Kendoe-democratie & kapitaalsvernietiging, 8 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223598/15bb8101_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_-_democratie_en_kapitaalsvernietiging.pdf),

197. Kendoe-democratie & uitsluiting, 9 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223754/15bb8119_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_-_democratie_en_uitsluiting.pdf),

198. Kendoe-democratie, bestuurlijke kracht & ambtelijke macht, 14 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224288/15bb8277_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe-democratie__bestuurlijke_kracht_en_ambtelijke_macht.pdf),

199. Kendoe-democratie, oude wijn in nieuwe zakken, 15 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224337/15bb8301_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_-_democratie_oude_wijn_in_nieuwe_zakken.pdf),

200. Kendoe-democratie & een negatieve ambtelijke basishouding, 16 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224388/15bb8329_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_-_democratie___een_negatieve_ambtelijke_basishouding.pdf),

201. Kendoe-democratie & ambtelijke arrogantie, 17 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224614/15bb8356_Brief_Vreugdenhil_kendoe-democratie___ambtelijke_arrogantie.pdf),

202. Moreel kompas 1, 19 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224612/15bb8384_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_moreel_kompas___1__.pdf),

203. Evaluatie Inrichtingsplan Oranjebonnen, fase 1, 20 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224610/15bb8409_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_evaluatie_Inrichtingsplan_Oranjebonnen_fase_1.pdf),

204. Evaluatie Projectbestemmingsplan Oranjebonnen, fase 1, 20 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224611/15bb8410_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_evaluatie_Projectbestemmingsplan_Oranjebonnen_fase_1.pdf),

205. Evaluatie Grondexploitatie Oranjebonnen, fase 1, 20 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224871/15bb8411_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_evaluatie_Grondexploitatie_Oranjebonnen_fase_1.pdf),

206. Moreel kompas 2, 24 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224951/15bb8486_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_moreel_kompas___2__.pdf),

207. Betrouwbaar, daadkrachtig, doortastend en slagvaardig gemodder in de polder, 26 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=224952/15bb8490_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_betrouwbaar__daadkrachtig__doortastend_en_slagvaardig_gemodder_in_de_polder.pdf),

208. Democratische vernieuwing & gemodder in de polder, 28 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225358/15bb8630_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_democratische_vernieuwing_en_gemodder_in_de_polder.pdf),

209. Integrale gebiedsontwikkeling & Hoekse Baan, 30 oktober 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225545/15bb8694_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integrale_gebiedsontwikkeling_Bonnenpolders___Hoekse_Baan.pdf),

210. Integrale gebiedsontwikkeling & wensen vastgoedeigenaren, 1 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225546/15bb8693_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integrale_gebiedsontwikkeling_Bonnenpolders___wensen_vastgoedeigenaren.pdf),

211. Integrale gebiedsontwikkeling & vertragingstactiek, 2 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225656/15bb8737_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integrale_gebiedsontwikkeling_Bonnenpolders_en_vertragingstactiek.pdf),

212. Integrale gebiedsontwikkeling & uitgiftebeleid gemeentelijke agrarisch vastgoed, 3 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225697/15bb8741_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integrale_gebiedsontwikkeling___uitgiftebeleid_gemeentelijk_agrarisch_vastgoed.pdf),

213. Integrale gebiedsontwikkeling Bonnenpolders & actualisatie bestemmingsplan, 4 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225852/15bb8874_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integrale_gebiedsontwikkeling_Bonnenpolders_en_actualisatie_bestemmingsplan.pdf),

214. Integrale gebiedsontwikkeling & benutting handhavingsinstrument, 4 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225854/15bb8872_Burgerbrief_Vreugdenhil_integrale_gebiedsontwikkeling_en_benutting_handhavingsinstrument.pdf),

215. Integrale gebiedsontwikkeling & morele verantwoordelijkheid, 5 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=225964/15bb8904_Burgerbrief_Vreugdenhil_integrale_gebiedsontwikkeling_Bonnenpolder___morele_verantwoordelijkheid.pdf),

216. Waarheden, 10 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=226308/15bb9051_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_waarheden_van_Gemodder_in_de_Polder.pdf),

217. Formele en morele verantwoordelijkheden, 10 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=226225/15bb9011_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_formele_en_morele_verantwoordelijkheden.pdf),

218. (Ambtelijke) informatie, 10 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=226718/15bb9152_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_ambtelijke_informatie.pdf),

219. Prioriteit, verantwoordelijkheid & betrokkenheid, 15 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=227098/15bb9329_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_prioriteit__verantwoordelijkheid___betrokkenheid.pdf),

220. Veiligheid & leefbaarheid in het buitengebied van Hoek van Holland, 16 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=227086/15bb9365_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_veiligheid___leefbaarheid_in_het_buitengebied_van_Hoek_van_Holland.pdf),

221. Vertrouwen in de (lokale) overheid, 23 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=227900/15bb9695_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_vertrouwen_in_de_lokale_overheid.pdf),

222. Strategie, 24 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=227999/15bb9757_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_strategie.pdf),

223. Kendoe & communicatie, 26 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=228394/15bb9820_Burgerbrief_Vreugdenhil_over___Kendoe___en_communicatie.pdf),

224. Kendoe & ambtelijk spel met gemeentelijk vastgoed, 27 november 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=228580/15bb9850_Burgerbrief_Vreugdenhil_over___Kendoe_____ambtelijk_spel_met_gemeentelijk_vastgoed.pdf),

225. Kendoe & transparantie, 1 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=228751/15bb9977_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___transparantie.pdf),

226. duurzame landbouw in de Oranjebonnen, 1 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=228749/15bb9974_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_duurzame_landbouw_in_de_Oranjebonnen.pdf),

227. ambtelijk manipuleren van de bestuurlijke besluitvorming, een voorbeeld, 1 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=228757/15bb9981_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_ambtelijk_manipuleren_van_de_bestuurlijke_besluitvorming__een_voorbeeld.pdf),

228. Kendoe & handjeklap, 3 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=229181/15bb10077_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_handjesklap.pdf),

229. Kendoe & geloofwaardigheid, 3 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=229179/15bb10058_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_geloofwaardigheid.pdf),

230. Micropolitiek, wheelen & dealen en een integrale gebiedsontwikkelingsproces, 3 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=229308/15bb10088_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_micropolitiek__wheelen___dealen_en_een_integraal_gebiedsontwikkelingsproces.pdf),

231. "Kendoe" & "liegen in commissie", 9 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=229622/15bb10311_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe___liegen_in_commissie.pdf),

232. Behandeling bezwaarschrift inzake sanering Buiten Nieuwlandsepolder Oost, 10 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=229727/15bb10381_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_behandeling_bezwaarschrift_inzake_sanering_Buiten_Nieuwlandsepolder_Oost.pdf),

233. Integriteit, misstanden, "Kendoe" en "gemodder in de polder, 10 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230014/15bb10411_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_integriteit__misstanden__Kendoe_en__gemodder_in_de_polder_.pdf),

234. Kendoe & normbesef, 12 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230131/15bb10459_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_normbesef.pdf),

235. Riolering in de Bonnenpolders, 14 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230132/15bb10460_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_riolering_in_de_Bonnenpolders.pdf),

236. Pacht & de factor "tijd", 14 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230215/15bb10510_Burgerbrief_Vreugdenhil_pacht_en_de_factor_tijd.pdf),

237. Verantwoordelijkheid & een dubbele moraal, 15 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230216/15bb10531_Burgerbrief_Vreugdenhil_verantwoordelijkheid___een_dubbele_moraal.pdf),

238. Kendoe & autonoom scenario, 15 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230217/15bb10530_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe___autonoom_scenario.pdf),

239. Kendoe & de ambtelijke gunfactor, 16 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230305/15bb10582_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___de_ambtelijke_gunfactor.pdf),

240. Kendoe & Kerstboodschap, 16 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230302/15bb10581_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_Kendoe___kerstboodschap.pdf),

241. Kendoe, prioriteit en betrokkenheid, 17 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230306/15bb10583_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_prioriteit_en_betrokkenheid.pdf),

242. Kendoe & de stijl van de gemeente, 19 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230458/15bb10645_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___de_stijl_van_de_gemeente.pdf),

243. Duurzame landbouw & pacht, 20 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230454/15bb10644_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_duurzame_landbouw___pacht.pdf),

244. 2e lustrum bestuurlijke keuze scenario ontwikkeling Bonnenpolders, 21 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230557/15bb10678_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_2e_lustrum_bestuurlijke_keuze_ontwikkelingsscenario_Bonnenpolders.pdf),

245. Oranjebonnen & de rol van de lokale volksvertegenwoordiging, 22 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230558/15bb10690_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Oranjebonnen_en_de_rol_van_de_lokale_volksvertegenwoordigers.pdf),

246. Functioneren lokale democratie in Hoek van Holland (1), 28 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230648/16bb5_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_functioneren_lokale_democratie_in_Hoek_van_Holland__1_.pdf),

247. Functioneren lokale democratie in Hoek van Holland (2), 28 december 2015 ((http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230649/16bb6_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_functioneren_lokale_democratie_in_Hoek_van_Holland__2_.pdf),

248. Kendoe & geen woorden, maar daden, 28 december 2015, 28 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230647/16bb4_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___geen_woorden_maar_daden.pdf),

249. Kendoe & een positieve grondhouding, 29 december 2015 (Kendoe & een positieve grondhouding, 29 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230651/16bb10_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___een_positieve_grondhouding.pdf),

250. Publieke strategie versus private strategie Bonnenpolders, 29 december 2015 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=230650/16bb8_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_publieke_strategie_versus_private_strategie_Bonnenpolders.pdf).

251. Kendoe & een gebrek aan historisch besef en respect, 11 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231230/16bb149_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe___een_gebrek_aan_historische_besef.pdf),

252. Kendoe & participatie bij fysieke projecten, 11 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231229/16bb156_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___participatie_bij_fysieke_projecten.pdf),

253. Bestuurlijke rapportage over uitvoering aanbevelingen "gemodder in de polder", 11 januari 2106 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231228/16bb157_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_bestuurlijke_rapportage_over_uitvoering_aanbevelingen__gemodder_in_de_polder_.pdf),

254. Vervolgonderzoek "Gemodder in de polder", 12 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231332/16bb213_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_vervolgonderzoek__Gemodder_in_de_polder_.pdf),

255. A-Rotterdammer, B-Rotterdammers en rijke niet-Rotterdammers (1), 13 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231374/16bb259_Burgerbrief_Vreugdenhil_A-Rotterdammers_B-Rotterdammers_en_rijke_niet-Rotterdammers_1.pdf),

256. A-Rotterdammers, B-Rotterdammers en rijke niet-Rotterdammers (2), 13 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231629/16bb273_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_A-Rotterdammers__B-Rotterdammers_en_rijke_niet-Rotterdammers__2_.pdf),

257. "Kendoe" in de Oranjebonnen & voortduren "gemodder in de polder", 18 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=231921/16bb381_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_____Kendoe_____in_de_Oranjebonnen___voortduren_____gemodder_in_de_polder_____.pdf),

258. "Kendoe" & bestuurlijke regie bij gewenste transitie Oranjebonnen, 19 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232114/16bb397_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___bestuurlijke_regie_bij_gewenste_transitie_Oranjebonnen.pdf),

259. Participatie Oranjebonnen & rol gebiedscommissie Hoek van Holland, 21 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232410/16bb488_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Participatie_Oranjebonnen___rol_gebiedscommissie_Hoek_van_Holland.pdf),

260. Oranjebonnen onderwerp van aandacht in het bestuurlijk-politieke domein?, 26 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232973/16bb766_Burgerbrief_Vreugdenhil_Oranjebonnen_onderwerp_van_aandacht_in_het_politiek___bestuurlijke_domein_.pdf),

261. Website project Oranjebonnen, 26 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232534/16bb627_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_website_project_Oranjebonnen.pdf),

262. Kendoe & vertrouwen in de lokale overheid, 27 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232725/16bb675_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_vertrouwen_in_de_lokale_overheid.pdf),

263. Kendoe & intensief en zorgvuldig participatieproces in de Oranjebonnen, 28 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232737/16bb682_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___intensief_en_zorgvuldig_participatieproces_in_de_Oranjebonnen.pdf),

264. Kendoe & zorgvuldig participatieproces in de Oranjebonnen, 29 januari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=232900/16bb743_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___zorgvuldig_participatieproces.pdf),

265. Kendoe & democratische spelregels, 5 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233313/16bb907_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___democratische_spelregels.pdf),

266. Kendoe, gemodder in de polder & follow the money, 5 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233348/16bb929_Burgerbrief_Vreugdenhil_over___Kendoe_____gemodder_in_de_polder_____follow_the_money___.pdf),

267. Kendoe, spoedeisend belang en jarenlang “gemodder in de polder”, 7 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233527/16bb944_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe_spoedeisend_belang___jarenlang_gemodder_in_de_polder.pdf),

268. Kendoe & bestuurlijke verantwoordelijkheid voor ambtelijk wangedrag, 8 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233562/16bb966_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___bestuurlijke_verantwoordelijkheid_voor_ambtelijk_wangedrag.pdf),

269. Kendoe & stimuleren van stadslandbouw en agrarisch natuurbeheer, 8 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233539/16bb984_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___stimuleren_van_stadslandbouw_en_agrarisch_natuurbeheer.pdf),

270. Kendoe & zorgen over rol Erven in Bonnenpolders, 8 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233528/16bb947_Burgerbrief_Vreugdenhil_Kendoe___zorgen_over_rol_Erven_in_Bonnenpolder.pdf),

271. Kendoe & ondermijnende criminaliteit, 9 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233538/16bb1038_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_ondermijnende_criminaliteit.pdf),

272. Kendoe, ondermijnende criminaliteit en windowdressing, 9 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233537/16bb1039_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___ondermijnende_criminaliteit_en_windowdressing.pdf),

273. Kendoe, ondermijnende criminaliteit en “follow the money”, 10 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233895/16bb1103_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe__ondermijnende_criminaliteit_____follow_the_money___.pdf),

274. Kendoe & kleinschalige natuurvriendelijke landbouw in de Oranjebonnen, 11 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=233901/16bb1126_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_kleinschalige_natuurvriendelijke_landbouw_in_de_Oranjebonnen.pdf),

275. Kendoe, de menselijke maat & uitsluiting, 12 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=234000/16bb1144_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe__de_menselijke_maat___uitsluiting.pdf).

276. Kendoe & democratie, 18 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=234364/16bb1304_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___democratie.pdf),

277. Kendoe & waarheidsvinding, 22 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=234506/16bb1382_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___waarheidsvinding.pdf),

278. Kendoe & opletten, 23 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=234522/16bb1412_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___opletten.pdf),

279. Kendoe & gemodder in de polder, 26 februari 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=234900/16bb1469_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_gemodder_in_de_polder.pdf),

280. Kendoe & prioriteit, 15 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=236316/16bb2009_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_prioriteit.pdf),

281. Kendoe & opportuun, 15 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=236312/16bb2005_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_opportuun.pdf),

282. Kendoe & bestuurlijk verantwoording afleggen, 16 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=236708/16bb2046_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe___bestuurlijke_verantwoording_afleggen.pdf),

283. Kendoe & een verborgen verdienmodel, 17 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=236833/16bb2084_Burgerbrief_van_Vreugdenhil_over_Kendoe___een_verborgen_verdienmodel.pdf),

284. Kendoe, "gemodder in de polder" & "kwetsbaar vertrouwen", 17 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=236851/16bb2095_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_gemodder_in_de_polder_en_kwetsbaar_vertrouwen.pdf),

285. Kendoe & ambtelijke voorkeuren, 19 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=236996/16bb2164_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_ambtelijke_voorkeuren.pdf),

286. Kendoe & bepaling begrip "opportuun", 21 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=237004/16bb2216_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_bepaling_begrip_opportuun.pdf),

287. Kendoe & excuses aan de gemeenschap, 21 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=237013/16bb2182_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_excuses_aan_de_gemeenschap.pdf),

288. Kendoe & behandeling dossier Oranjebonnen, 21 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=237003/16bb2210_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_behandeling_dossier_Oranjebonnen.pdf),

289. Kendoe & creatief boekhouden, 22 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=237026/16bb2261_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_creatief_boekhouden.pdf),

290. Kendoe & creatief taalgebruik, 23 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=237301/16bb2311_Burgerbrief_van_Vreugdehil_over_Kendoe___creatief_taalgebruik.pdf),

291. Kendoe & fatsoenlijk communiceren, 29 maart 2016 (http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=237410/16bb2358_Burgerbrief_Vreugdenhil_over_Kendoe_en_fatsoenlijk_communiceren.pdf).

Bijlage 3 **Besluit n.a.v. rekenkamerrapport "Gemodder in de polder d.d. 23 april 2015**

GEMEENTERAAD
Vergadering van
23 APR. 2015
m.m. conform besloten

Rekenkamerrapport 'Gemodder in de polder'

De Raad van de gemeente Rotterdam;

gelezen het rapport van de Rekenkamer Rotterdam; alsmede gelezen het voorstel van het presidium van 16 april 2015, 15bb2638;

gelet op de Gemeentewet en de Verordening Rekenkamer Rotterdam;

gehoord de beraadslagingen in de commissie BWB van woensdag 4 februari en 15 april 2015;

besluit:

I. De navolgende **hoofdconclusies** van het rapport "Gemodder in de polder", onderzoek naar gebiedsontwikkeling Oranjebuitenpolder en Bonnenpolder, van de Rekenkamer Rotterdam, over te nemen en vast te stellen:

1 De gemeente Rotterdam wil al sinds 1993 de natuur- en recreatieve functie van de Oranjebuitenpolder versterken. Samen met betrokken partners heeft de gemeente jarenlang gewerkt aan plannen om dit te realiseren. Zelfs na een ambitieverlaging in 2009 is de uitvoering van de verschillende planonderdelen nauwelijks van de grond gekomen.

2 Oorzaken voor het niet van de grond komen van de ontwikkelingen in de Oranjebuitenpolder zijn:
De problematische financiering van de planonderdelen. De inkomsten die diverse planonderdelen moesten opleveren zijn te optimistisch ingeschat, terwijl de kosten van de plannen in de Oranjebuitenpolder steeds verder opliepen. Uiteindelijk loopt het project zolang door dat onder invloed van de economische crisis de plannen definitief onhaalbaar worden.
Weinig bestuurlijke prioriteit voor de ontwikkeling van de Oranjebuitenpolder als buitengebied.
De moeizame samenwerking tussen gemeentelijke diensten en de moeizame samenwerking tussen de gemeente en de betrokken externe partners (Stadsregio Rotterdam, Provincie Zuid-Holland, Zuid-Hollands Landschap en Hoogheemraadschap Delfland).

3. Met het gebiedsontwikkelingsplan voor de Bonnenpolder beoogde de deelgemeente Hoek van Holland vanaf 2003 samen met een aantal partners een duurzame toekomst voor de Bonnenpolder te realiseren. De ruimtelijke plannen die hiertoe zijn ontwikkeld, zijn echter niet gerealiseerd.

4 Oorzaken voor het niet realiseren van de beoogde ontwikkelingen in de Bonnenpolder zijn:
De gemeente Rotterdam hield zich grotendeels afzijdig van de ontwikkelingen in de Bonnenpolder, terwijl de deelgemeente Hoek van Holland niet over de bevoegdheden en middelen beschikte die nodig zijn voor de realisatie van een dergelijk plan.
De te optimistische verwachtingen van de deelgemeente met betrekking tot de financiering van de plannen.

II. Op basis van het rapport het college op te dragen de onderstaande **aanbevelingen** van het rapport "Gemodder in de polder", onderzoek naar gebiedsontwikkeling Oranjebuitenpolder en Bonnenpolder, van de Rekenkamer Rotterdam, over te nemen:

1 De financiering van beide fases is niet volledig rond. Gelet op de financiële disbalans in eerdere plannen voor de Bonnenpolder en Oranjebuitenpolder, beveelt de Rekenkamer aan te blijven bewaken dat de ambities voor het gebied in balans zijn met de beschikbare financiële middelen.

2 Borg dat er voldoende ambtelijke en bestuurlijke prioriteit wordt gegeven aan de gebiedsontwikkeling van de Oranjebonnen in het bijzonder en gebiedsontwikkeling in het buitengebied in het algemeen.

3 Investeer blijvend en zichtbaar in de relatie met publieke en private partijen die bij de ontwikkeling van de Oranjebonnen betrokken zijn, zodat initiatieven een grotere kans van slagen hebben.

4 Borg en bewaak dat bij gebiedsontwikkelingen in informele contacten tussen bestuurders of ambtenaren en individuele burgers geen uitlatingen worden gedaan die te hoge verwachtingen kunnen wekken.

III. Het College van burgemeester en wethouders op te dragen de aanbevelingen uit te voeren en daarover aan de raad te rapporteren vóór 1 juli 2015.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van 23 april 2015.

De griffier,

A.C. de Bondt, plv.

De voorzitter,

R. Buijt, plv.

A

SP Partij voor de Dieren GROENLINKS

Gemeenteraadsfractie Rotterdam

Amendement aanbeveling 1 rapport 'Gemodder in de polder' van de Rekenkamer Rotterdam

De gemeenteraad van Rotterdam, in vergadering bijeen op 23 april 2014, ter bespreking van het Rapport Rekenkamer Rotterdam "Gemodder in de polder";

besluit,

aanbeveling 1 als volgt te wijzigen:

De financiering van beide fases van het project Oranjebonnen is niet volledig rond. Gelet op de financiële disbalans in eerdere plannen voor de Bonnenpolder en Oranjebuitenpolder beveelt de Rekenkamer aan te blijven bewaken dat de ambities voor het gebied in balans zijn met de beschikbare financiële middelen.

Querien Velter Jeroen van der Lee Judith Bokhove

Toelichting
Met dit amendement wordt erkend dat, behalve de financiële dekking van fase 2, ook de financiële dekking van fase 1 niet volledig rond is. De ingeboekte bedragen, afkomstig uit potentiële inkomsten, zijn op geen enkele manier gegarandeerd. Aansluitend zal de SP in het licht van dit amendement middels een motie pleiten om de grondexploitatie fase 1 te sluiten, de verliezen uit het verleden te nemen en de ambities hierop aan te passen.

GEMEENTERAAD
Vergadering van
23 APR. 2015
AANGENOMEN

Met algemene stemmen aangenomen.

23/4/15

2

Partij voor de Dieren
Gemeenteraadsfractie Rotterdam

NIDA
OMDAT WE GELOVEN IN ROTTERDAM

ChristenUnie SGP Rotterdam

GROENLINKS

SP

PvdA
ROTTERDAM

MOTIE Duurzaam agrarisch in ontwikkelgebied Oranjebonnen

De gemeenteraad van Rotterdam, in vergadering bijeen op 23 april 2015, ter bespreking van het rekenkamerrapport 'Gemodder in de polder',

constaterende dat

- Het ontwikkelplan Oranjebonnen de mogelijkheid open laat voor een intensieve melkveehouderij in de Bonnenpolder;
- De intensieve veehouderij allerlei milieuproblemen veroorzaakt en bovendien bijdraagt aan de opwarming van de aarde;

overwegende dat

- Deze ontwikkeling haaks staat op de doelstelling van het college te komen tot meer dierenwelzijn in Rotterdam;
- Een dergelijke ontwikkeling zich ook uitermate slecht verhoudt tot de recreatieve functies in de Oranjebonnen;

verzoekt het college

- Alleen duurzame kleinschalige agrarische ontwikkelingen, bij voorkeur biologische, te overwegen in het verdere verloop van de gebiedsontwikkeling, het ontwikkelplan Oranjebonnen hier op af te stemmen en de raad te rapporteren over de voortgang hieromtrent,

en gaat over tot de orde van de dag.

GEMEENTERAAD
Vergadering van
23 APR. 2015
AANGENOMEN

Tegen: CR, CDA, VVD

23/4/15

Partij voor de Dieren Rotterdam, Coolsingel 40, kamer 5, 3011 AD Rotterdam

Jeroen van der Lee
Partij voor de Dieren

Marco Heijmen
PvdA

Judith Bokhove
GroenLinks

Aydin Peksert
Nida

Bastiaan Sies
CU/SGP

Querien Velter
SP

Gemeente Rotterdam
College van Burgemeester en Wethouders

B.J. Eerdmans

Wethouder Veiligheid, Handhaving en Buitenruimte

Bezoekadres: Stadhuis Coolsingel 40
3011 AD Rotterdam
Postadres: Postbus 70012
3000 KP Rotterdam

Website: www.rotterdam.nl
E-mail: dimbsd@rotterdam.nl
Fax: (010) 2673560
Inlichtingen: M.de Gaaij
Telefoon: (06) 51562359

Cluster: Stadsontwikkeling
Ons kenmerk: BS15/0400 – 15BB5258
Uw brief van: 23 april 2015
Uw kenmerk: MO2015-3309
Aantal bijlagen: -

Betreft: uitstelbericht motie duurzaam agrarisch in ontwikkelgebied Oranjebonnen
Datum: 18 juni 2015

Aan de leden van de commissie Bouwen, Wonen en Buitenruimte

Geachte commissieleden,

Op 23 april 2015 heeft de raad de motie 'Duurzaam agrarisch in ontwikkelgebied Oranjebonnen' (MO2015-3309) van de raadsleden de heer J. van der Lee (Partij voor de Dieren) en mevrouw Q. Velter (SP) aangenomen. In deze motie wordt het college verzocht om alleen duurzame kleinschalige agrarische ontwikkelingen, bij voorkeur biologische, te overwegen in het verdere verloop van de gebiedsontwikkeling, het ontwikkelplan Oranjebonnen hier op af te stemmen en de raad te rapporteren over de voortgang hiervan.

Echter met de afdoening van de motie is meer tijd gemoeid dan was voorzien, omdat beantwoording van uw vragen nader overleg vergt tussen verschillende afdelingen van de clusters Stadsontwikkeling en Stadsbeheer en omdat de inhoud van het ontwikkelplan Oranjebonnen dient te worden aangepast voordat deze ter besluit vorming wordt voorgelegd aan het college van burgemeester en wethouders.

Naar verwachting zal de motie eind september 2015 aan uw raad worden voorgelegd. Onze excuses voor de opgetreden vertraging.

Met vriendelijke groet,

Joost Eerdmans
Wethouder Veiligheid, handhaving en buitenruimte

Bijlage 4 **Besluit ontwikkelingsscenario Bonnenpolders d.d. 21 december 2005**

Deelgemeente
Hoek van Holland

Behoort bij deelraadsvergadering
van 21 december 2005
Agendapunt nummer 6

Aan : de deelraad
Van : het dagelijks bestuur
Datum : 23 november 2005
Betreft : Keuze scenario over de inrichting van de Bonnenpolder

Aanleiding

Onder druk van planologische en macro - economische bewegingen - is een heroriëntatie van de bedrijfsvoering van de agrariërs gewenst.
Door de extreme neerslag in september 1998 en oktober 1999 is duidelijk geworden dat het gebied De Bonnen onder druk staat.
De extreme regenval in 2001 en in 2004 betekende wederom grote schade, zowel economisch als aan de natuur, voor het gebied. Daarnaast moet de verpaupering van het gebied aangepakt worden en zal er een ecologische hoofdstructuur gerealiseerd moeten worden.
De bedrijfsvoering van de vier agrarische ondernemers in de Bonnenpolders is ernstig aangetast.
In een vergadering van 20 november 2003 is een motie aangenomen om in het eerste kwartaal van 2004 opdracht te geven een gebiedsvisie te laten maken en deze in het tweede kwartaal 2004 ter goedkeuring voor te leggen in de deelraad en het benodigde geld te zoeken.
Inmiddels is opdracht gegeven aan een adviesbureau om de gebiedsvisie op te stellen.
Het benodigde geld is inmiddels gevonden. Er zijn vijf partijen die financieel bijdragen: OBR, Provincie Zuid-Holland, Zuid Hollands Landschap, Hoogheemraadschap Delfland en de deelgemeente Hoek van Holland.
Het heeft enige tijd geduurd voordat de middelen gevonden waren. Dit heeft tot vertraging geleid.

Inleiding

Als vaste randvoorwaarden wordt aangenomen dat volgens het natuurgebiedplan uitvoering wordt gegeven aan een reservaatgebeid in de korte Bonnen en dat de werkzaamheden in het kader van de wateropgave (het ABC Delfland) doorgaan. De doorlooptijd van de scenario's is ongeveer tien tot vijftien jaar.

De vier scenario's die voorgesteld worden zijn:

0. Autonome ontwikkeling
   In dit nulscenario worden geen gecoördineerde acties ondernomen om duurzame ontwikkeling van de Bonnen mogelijk te maken. De huidige situatie met agrarische bedrijven die het hoofd met moeite boven water kunnen houden, onduidelijke onderpachtconstructies en vormen van grondgebruik, die niet altijd passen bij het gebied, blijft in stand.

1. Multifunctioneel
   In dit scenario wordt een scheiding gemaakt tussen een landbouwenclave een zone waar gewoond kan worden in de vorm van landgoederen en natuur. Op de

landgoederen is natuur aanwezig waarbij er een overgang is naar de overige natuur en waar invulling aan gegeven wordt door het reservaatgebied en een ecologische verbindingszone.

2. Landbouw en natuur
   De Bonnen wordt ingericht als puur landbouw gebied plus de minimale eisen die het natuurgebiedplan stelt aan natuurontwikkeling. De landbouw heeft een beherende en economische functie.

3. Landbouw + Natuur + Recreatie (scenario van Stichting de Bonen)
   De Lange Bonnen en het zuidelijk deel van de Korte Bonnen worden ingericht als landbouwgebied met graslanden en akkers voor de teelt van ruwvoer en krachtvoer, graan en producten voor de regio. Dit landbouwgebied is complementair aan het natuurgebied in het natuurgebiedplan. Daarnaast wordt voldaan aan de minimale eisen die in het natuurgebiedplan worden gesteld aan natuurontwikkeling. Zo zal er een reservaatgebied komen tegen het Staelduinse bos aan en wordt de Rel ingericht als ecologische verbindingszone. Voorts zijn er voor de recreatieve ontsluiting ruiter- en wandelpaden

De projectgroep waarin vertegenwoordigd zijn:
Hoogheemraadschap Delfland, Provincie Zuid-Holland, Stichting "De Bonnen", Stichting Zuid-Hollands Landschap, LTO Noord, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam een vertegenwoordiger van de Erven Rijckevorsel en de deelgemeente Hoek van Holland stellen u voor een keuze te maken tussen scenario 1 Multifunctioneel en scenario 3 Stichting de Bonnen (Landbouw + Natuur + Recreatie).

Uitwerking

De scenario's 1 en 3 zijn als bijlage toegevoegd aan dit voorstel.
De waardering van de scenario's door de projectgroep is door adviesbureau DLV Groen & Ruimte uitgewerkt in een matrix welke als bijlage is toegevoegd.
Scenario 0 en 2 scoren beiden zo slecht dat ze verder niet in de overwegingen zijn meegenomen.

Opgemerkt kan worden dat per partij de volgende voorkeuren zijn uitgesproken:
- De Erven van Rijckevorsel: scenario 1
- Hoogheemraadschap Delfland: neutraal
- Zuid Hollands Landschap: scenario 1
- Deelgemeente Hoek van Holland: scenario 1
- Stichting De Bonnen: scenario 3
- Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam: scenario 1 (heeft dit telefonisch laten weten).

De keuze moet gemaakt worden tussen scenario 1: Multifunctioneel en scenario 3: van Stichting De Bonnen.
Het enige wezenlijke verschil tussen beide scenario's is de realisatie van een aantal landgoederen, langs de Dwarshaak en de Bonnenlaan.

Beide scenario's scoorden exact even hoog in de waarderingsmatrix zoals die door de projectgroepvergadering is ingevuld.

Scenario 1. Multifunctioneel scoort op 6 van de 14 punten hoger dan het scenario van Stichting de Bonnen, maar kan niet rekenen op draagvlak bij de huidige bewoners (Stichting De Bonnen) en scoort lager op de mogelijkheden voor de agrarische bedrijfsvoering. Dat laatste is direct gerelateerd aan de voorgestelde locatie voor landgoedontwikkeling, in het zuidelijk deel van de Korte Bonnen, direct achter Hoeve Rijckevorsel. Daardoor wordt de huidige bedrijfsvoering van Hoeve

Rijckevorsel onmogelijk, omdat hij zijn huiskavel kwijtraakt, die ook nog eens zijn beste grond is. Een landbouwbedrijf op hoeve Rijckevorsel zal in die situatie een heel ander karakter moeten krijgen, in ieder geval zal de melkveetak verdwijnen. Dit is voor Stichting de Bonnen de reden niet in te stemmen met een keuze voor scenario Multifunctioneel. Als de landgoederen op een andere locatie zouden worden gerealiseerd, zou Stichting de Bonnen daarmee geen problemen hebben. Een andere locatie voor de landgoederen moet daarvoor echter wel geschikt en aantrekkelijk zijn, de strook langs de tweede ontsluitingsweg en het zuidelijk deel van De Lange Bonnen, bij de compostering, zijn dat niet.

Het belang van de ontwikkeling van landgoederen in dit scenario is dat op deze wijze financiële middelen ter beschikking kunnen komen voor de benodigde herstructurering van de Bonnen. De erven van Rijckevorsel zijn bereid daarin te investeren en de pachtsituatie te optimaliseren voor de resterende agrarische bedrijven en hebben dit ook meermalen uitgesproken.
Een kanttekening bij de negatieve waardering op het criterium agrarische bedrijfsvoering in dit scenario is, dat dit volledig gerelateerd is aan de het huidige biologische melkveebedrijf op de Hoeve Rijckevorsel, voor het akkerbouwbedrijf in de Lange Bonnen is er geen enkel verschil tussen de beide scenario's.

Het scenario van Stichting de Bonnen is voor de meeste andere partijen niet principieel onaanvaardbaar, maar heeft als groot probleem dat geen financiële dekking aanwezig is voor de benodigde herstructurering van de polder wegens het ontbreken van de landgoederen. De financiering voor de realisatie van dit scenario zal of uit publieke middelen moeten komen, of de rentabiliteit van de bedrijven moet zodanig zijn dat benodigde investeringen daaruit kunnen worden betaald. Het scoort iets lager (+ i.p.v. ++) dan op de punten ecologische waarden, draagvlak bij omgeving, recreatieve mogelijkheden, duurzaamheid, financiële dekking en publieke kosten. Bij keuze voor dit scenario zal de verpachter echter niet meewerken aan de benodigde herstructurering van de agrarische situatie omdat tegenover de kosten daarvan geen opbrengsten zullen staan. Daarmee wordt dit scenario feitelijk praktisch en financieel onuitvoerbaar.

Planning

Na keuze van het scenario zal de gebiedsvisie omstreeks 22 december bestuurlijk worden vastgesteld.
10 november behandeling scenario in DB;
17 november scenario bestuurlijk vastleggen;
29 november presentatie gebiedsvisie door adviesbureau DLV in DB;
7 december presentatie gebiedsvisie door adviesbureau DLV in commissie;
21 december gebiedsvisie in deelraad;
22 of 23 december gebiedsvisie bestuurlijk vastleggen.

Voorstel

Wij stellen voor akkoord te gaan met de uitwerking van het multifunctionele scenario over de inrichting van de Bonnenpolder om te komen tot een gebiedsvisie.

Wij stellen voor akkoord te gaan met de planning.

Het dagelijks bestuur van de deelgemeente Hoek van Holland,
de secretaris, de voorzitter,

J. Sekeris. Th. van Eijk.

dr050056

Besluitnummer

De raad van de deelgemeente Hoek van Holland;

gelezen het advies van het dagelijks bestuur de dato 10 november 2005;

Besluit:

1. Akkoord te gaan met het voorgestelde multifunctionele scenario voor de Bonnenpolder;
2. Akkoord te gaan met de voorgestelde planning.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van 21 december 2005.

De griffier, De voorzitter,

J.J. van Gemeren Th. van Eijk

Bijlage 5 **Besluit budget voor ondermeer bedrijfsplannen d.d. juni 2006**

AFSPRAKENKADER

Partijen:	Verantwoordelijkheden:
Erven van Rijckevorsel	Verkoop gronden aan Zuid-Hollands Landschap t.b.v. reservaat
	Verkoop gronden aan Hoogheemraadschap i.v.m. verbreding rel/aanleg EVZ
	Normaliseren pachtsituatie voor Bonnenwoning en Hoeve Rijckevorsel
	Realisatie landgoederen volgens (door deelgemeente) goedgekeurd plan
	Sanering kas aan eind Dwarshaak
Pachters Bonnenwoning en Hoeve Rijckevorsel	Opstellen bedrijfsplan
Stichting het Zuid-Hollands Landschap	Aankoop reservaatgebied
	In gebruik geven reservaat aan Hoeve Rijckevorsel
	Realisatie wandelpad door reservaat
Gemeente Rotterdam	Aanpassing bestemmingsplan
Deelgemeente Hoek van Holland	Toetsing ontwerp landgoederen
	Realiseren Bonnenweg als doorgaande fiets- en wandelverbinding
Hoogheemraadschap van Delfland	realisatie ontwateringssloot langs Bonnenpad en Bonnenlaan
	realisatie verbreding rel/EVZ
	realisatie voldoende waterberging
	afspraken maken met één van beide agrariërs over beheer
Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam	Verkoop perceel Haakweg aan erven van Rijckevorsel
Provincie Zuid-Holland	Goedkeuring bestemmingsplan
	Accoord met nieuwe landgoederen

Deelgemeente
Hoek van Holland

Behoort bij deelraadsvergadering
van 8 juni 2006
Agendapunt nummer 6

Aan : de deelraad
Van : het dagelijks bestuur
Datum : 9 mei 2006
Betreft : Budget ten behoeve van de gebiedsvisie de Bonnen

Aanleiding

Om de achteruitgang van het gebied van de Bonnenpolders een halt toe te roepen was een integrale gebiedsvisie inzake natuurwaarden en agrarische ontwikkelingen in het gebied noodzakelijk om daarna maatregelen te kunnen treffen.
Hiervoor was in 2005 in totaal € 16.000 beschikbaar.
Het gebiedsontwikkelingsplan dat voor de Bonnen is opgesteld, conform de opdracht van de deelraad d.d. 16 december 2004 (zie besluit dr040060), bevat concrete aanbevelingen voor de uitvoering van het plan.
Het vervolgproces bestaat uit het verder uitwerken van de aanbevelingen en een stevige procesbegeleiding alsmede het opstellen van bedrijfsplannen voor de agrarische ontwikkeling in het gebied.
Vooruitlopend op de definitieve vaststelling van het gebiedsontwikkelingsplan "De Bonnen" door de deelraad heeft de portefeuillehouder in februari 2006 mondeling opdracht verstrekt aan DLV Groen & Ruimte voor het vervolgtraject.
De totale kosten voor 2006 voor de samenstelling van de gebiedsvisie en de vervolgprocessen komen uit op € 35.500

Communicatie

Binnen de projectgroep zal voor de concrete uitwerking van het gebiedsontwikkelingsplan "De Bonnen" overleg gevoerd worden voor het benodigde draagvlak.

Financiële consequenties

In september 2005 is aan DLV Groen en Ruimte opdracht verstrekt voor de samenstelling van de Gebiedsvisie de Bonnen voor een bedrag van € 28.560. Zoals reeds eerder gemeld met ro050735 van 30 augustus 2005 nemen de deelnemende partijen (Hoogheemraadschap Delfland, Provincie Zuid-Holland, Zuid-Hollands Landschap, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam en deelgemeente Hoek van Holland) elk maximaal € 6.000 voor hun rekening. In de begroting 2005 was voor de gebiedsvisie € 6.000 beschikbaar. Hieraan is eind 2005 de bijdrage van € 10.000 van Wethouder Bolsius toegevoegd. Het totaalbudget van € 16.000 is in de voorziening Gebiedsvisie de Bonnen gestort. In 2005 is totaal € 14.280 van de opdracht van september betaald. Eind 2005 was er nog € 1.720 beschikbaar in de voorziening.
Februari 2006 is de slotfactuur van € 15.007 van de in september 2005 verstrekte opdracht ontvangen en door de deelgemeente voldaan, zodat de overige deelnemende partijen voor hun aandeel van in totaal € 23.429,60 kunnen worden belast, waardoor het aandeel van de deelgemeente eveneens op € 5.857,40 komt.

Inmiddels heeft DLV Ruimte en Groen in februari 2006 twee offertes uitgebracht voor het vervolg van de gebiedsvisie. Te weten voor de procesbegeleiding ad € 16.400 en voor de

bedrijfsplannen ad € 4.800, beide excl. btw en reiskosten. Hierbij kan een stelpost van €1.000 worden opgenomen voor de reiskosten. Het totaal komt hiermee op € 22.200.
Zoals hiervoor al is gemeld, heeft DLV inmiddels opdracht ontvangen om verder te gaan.
Binnen de begroting 2006 is geen rekening gehouden met de uitvoering van de gebiedsvisie de Bonnen. Er is hiervoor dan ook geen ruimte in de reguliere budgetten.
Rekening houdend met het nog beschikbare bedrag uit de voorziening van € 10.100 en de verplichtingen ten aanzien van de vervolgopdrachten, alsmede het belang van de kwaliteit van de Bonnenpolders dat hiermee wordt bereikt, dient er een budget van € 12.100 beschikbaar te worden gesteld om de gebiedsvisie de Bonnen te kunnen afwikkelen.

Dekking kan worden gevonden door een onttrekking aan de stelpost onvoorzien in de begroting 2006. De omvang van deze stelpost is € 35.675.

Voorstel
Wij stellen u voor om
1. Een budget beschikbaar te stellen van € 12.100 ten laste van de stelpost onvoorzien 2006 ten behoeve van de uitvoering van de gebiedsvisie "De Bonnen".
2. Hiervoor de bijgaande begrotingswijziging 2006-10 vast te stellen.

Het dagelijks bestuur van de deelgemeente Hoek van Holland,
de secretaris a.i., de voorzitter,

G.V.L. Florijn. Th. van Eijk.

dr/2006/0011

Deelgemeente
Hoek van Holland

Besluitnummer dr/2006/0011

De raad van de deelgemeente Hoek van Holland;

gelezen het voorstel van het dagelijks bestuur van 9 mei 2006;

Besluit:

1. Een budget beschikbaar te stellen van € 12.100 ten laste van de stelpost onvoorzien 2006 ten behoeve van de uitvoering van de gebiedsvisie "De Bonnen".
2. Hiervoor de bijgaande begrotingswijziging 2006-10 vast te stellen.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van 8 juni 2006.

De griffier, De voorzitter,

J.J. van Gemeren Th. van Eijk

belangrijke functie in de waterhuishouding. Door de ecologische verbindingszone voldoende ruim te dimensioneren, ontstaat er voldoende ruimte voor waterberging, zodat de omringende gronden ook in de toekomst geen wateroverlast te verduren krijgen.

Een aanvullende pijler onder de beide agrarische bedrijven kan huisverkoop zijn. Huisverkoop kan in de Bonnen weer een belangrijke neveninkomstenbron vormen, te meer omdat de recreatieve ontsluiting van het gebied sterk verbeterd zal worden. De Bonnenweg moet toegankelijk worden voor fietsers en wandelaars. Tussen de Bonnenweg en het Staelduinse bos zal langs de rand van het reservaat een wandelverbinding worden gerealiseerd. Hierdoor worden de Bonnen toegankelijk voor de recreanten in het Staelduinse Bos, die daar in groten getale gebruik van maken. Behalve verlichting van de recreatieve druk in het Staelduinse Bos, leidt dit ook tot meer kansen voor recreatieve (neven)activiteiten in de Bonnen. De gemeente Rotterdam en de gemeente Westland zullen daaraan mee kunnen werken door in het bestemmingsplan kleinschalige horecavoorzieningen op beide bedrijven mogelijk te maken.

Het Zuid-Hollands landschap krijgt na aankoop het reservaatgebied in eigendom. Het beheer dient echter uitbesteed te worden aan de Hoeve Rijckevorsel. De percelen kunnen worden gebruikt om vee te weiden en te hooien, bemesting is maar ten dele toegestaan.

Omdat het streven is naar een duurzame inrichting van de Bonnenpolder, moeten de twee bedrijven ook een duurzame plaats krijgen in de polder. Daarom wordt zo snel mogelijk gestart met het opstellen van bedrijfsplannen voor beide bedrijven. Deze bedrijfsplannen maken de benodigde investeringen inzichtelijk, maar geven voor de overgangssituatie ook aan wat minimaal noodzakelijk is voor deze bedrijven om de overgangsperiode door te komen.

Een belangrijke stap is om te komen tot goede duurzame grondposities, zodat alle functies een plaats kunnen krijgen. Hiervoor zijn twee stappen van belang: Pachtnormalisatie en wijziging van het bestemmingsplan. Mede op basis van de eerder opgestelde bedrijfsplannen moeten de grondposities zo worden verdeeld dat beide landbouwbedrijven een goede verkaveling krijgen, met goede pachtafspraken. Hiervoor dient een pachtnormalisatie plaats te vinden en vervolgens ook een kavelruil. Omdat de pachtnormalisatie een langdurig traject kan zijn, moet deze procedure in het begin van de uitvoering plaatsvinden. Belangrijk is om zo snel mogelijk inzichtelijk te krijgen, wanneer welke gronden pachtvrij komen, zodat toegewerkt kan worden naar de gewenste situatie. Gedurende de overgangssituatie moet ruimte komen om ook tijdelijke gronden naar de twee agrarische bedrijven toe te schuiven, zodat zij in deze periode ook een rendabele bedrijfsvoering hebben. De bedrijfsplannen en inzicht in de pachtverhoudingen zijn hiervoor belangrijk, maar vooral ook goede afspraken tussen de pachters en verpachter.

1.4. Aanleiding opstellen bedrijfsplan

In "De Bonnenpolder" zal een totale herstructurering plaatsvinden. Het bedrijf van de heer L. Vreugdenhil van de hoeve 'Rijckevorsel' is een van de overblijvende bedrijven in de polder. In dit bedrijfsplan worden enkele toekomstige scenario's berekent met een duurzame bedrijfsvoering als resultaat. Dit bedrijfsplan dient als leidraad voor de onderhandelingen bij de herstructurering.

Bijlage 6 **Afbakening in tijd v.w.b. het onderzoek "Gemodder in de polder"**

Rekenkamer
ROTTERDAM

heeft toen te maken had gehad met wateroverlast.[9] De ontwikkelingen rond de intentieovereenkomst over het gebiedsontwikkelingsplan uit 2006 zouden in het onderzoek centraal staan. Lopende het onderzoek is de afbakening concreter geworden en is voor de Bonnenpolder de periode 2003 tot en met 2013 diepgaand onderzocht. In 2003 is namelijk een motie aangenomen van de deelraad Hoek van Holland, waarin wordt opgeroepen een gebiedsvisie voor de Bonnenpolder te maken.

Voor de Oranjebuitenpolder geldt dat nadat kort wordt ingegaan op de eerste grondverwervingen in de jaren zeventig, het onderzoek begint met het ROM-Rijnmond convenant uit 1993. De groene ontwikkeling in de Oranjebuitenpolder was één van de projecten binnen dit convenant, dat er voor moesten zorgen Rotterdam een aantrekkelijk leefklimaat zou houden ondanks de industriële ontwikkelingen. Het onderzoek eindigt in 2013 omdat toen een nieuw samengevoegd plan voor de Bonnen- en Oranjebuitenpolder is vastgesteld. De rekenkamer bespreekt dit combinatieplan wel omdat dit een antwoord geeft op de vraag welke onderdelen van de eerdere plannen niet meer doorgaan.

VERTROUWELIJK

Relevant voor de afbakening is ook dat de rekenkamer afhankelijk was van de informatie die de (deel)gemeente (nog) heeft over het dossier. Uit het onderzoek 'grond voor exploitatie' van de rekenkamer is bijvoorbeeld al gebleken dat het programma GROBIS dat werd gebruikt voor de grondexploitaties geen historische gegevens opslaat.

Bijlage 7 **Artikel AD "Vandalen in Bonnenpolders"**

Vandalen teisteren Bonnenpolder

SANDRA DON

HOEK VAN HOLLAND | De Bonnenpolder in Hoek van Holland wordt geteisterd door vandalen. Begin deze week is er bij Leen Vreugdenhil, die in een gemeentelijke loods woont, ingebroken en geprobeerd brand te stichten. Bij zijn buurman werden lammetjes gestolen.

„Het is schokkend om te ervaren dat er niet alleen is ingebroken, maar dat er ook een poging is gedaan zoveel mogelijk schade aan te richten en brand te stichten."

De oud-deelraadsvoorzitter strijdt al jaren tegen de plannen die de gemeente Rotterdam heeft met de Bonnenpolder, dat inmiddels de projectnaam Oranjebonnen heeft. Het gebied moet de komende jaren een aantrekkelijke agrarische én recreatieve omgeving worden met golfbaan en hippisch centrum als trekpleisters. Het plan kent een lange geschiedenis, maar is vanwege bezuinigingen flink versoberd.

Dat hele traject was voor de Rotterdamse gemeenteraad aanleiding de Rekenkamer te vragen onderzoek te doen. Volgens Vreugdenhil zou het zomaar kunnen dat de inbraak in zijn onderkomen een relatie heeft met het Rekenkameronderzoek. „Per slot van rekening is niet iedereen blij met het verzoek van de raad onderzoek te doen."

▲ **De auto van Vreugdenhil werd behoorlijk beschadigd.** PRIVÉFOTO

Vreugdenhil heeft de kwestie in een brief aan burgemeester Aboutaleb aan de orde gesteld. De politie laat in een reactie weten op basis van de aangifte geen aanleiding te zien verder onderzoek te verrichten naar de toedracht.

Bijlage 8 **Artikel AD "Ze proberen de klokkenluider te wieberen"**

'Ze proberen de klokkenluider te wieberen'

LINDA PENDERS

HOEK VAN HOLLAND | De loods waarin agrariër Leen Vreugdenhil woont, wordt als het aan de Rotterdamse wethouder Joost Eerdmans ligt, binnenkort door de politie ontruimd.

Vreugdenhil is gesommeerd te vertrekken, maar weigert. Maandag dient een door hem aangespannen kort geding.

Hoogst verbaasd is de oud-deelraadvoorzitter van Hoek van Holland over de brief waarin Eerdmans commissieleden over de aardappelloods in de Oranjebuitenpolder informeert. „Ik zou hier illegaal wonen, terwijl ik hier gewoon sta ingeschreven."

Vreugdenhil is zeven jaar geleden in de loods gaan wonen in afwachting van de herontwikkeling van de polder tussen Maassluis en Hoek van Holland. Hem was een agrarisch bedrijf beloofd. Maar van die herontwikkeling is weinig terechtgekomen. „Mede dankzij mijn strijd deed Rekenkamer Rotterdam onderzoek naar de gang van zaken hier," zegt Vreugdenhil.

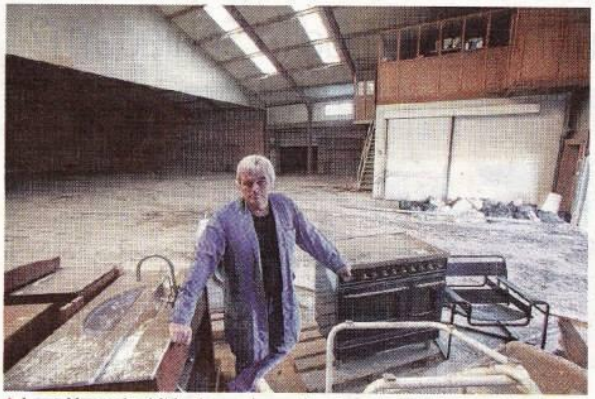

▲ **Leen Vreugdenhil in de aardappelloods, waar hij al zeven jaar woont.** ARCHIEFFOTO FRED LIBOCHANT

Uit het onderzoeksrapport blijkt dat de gemeenteplannen nooit haalbaar waren en dat er miljoenen verkwist zijn. „Nu proberen ze de klokkenluider te wieberen."

Zonder reden, vindt Vreugdenhil: „De wethouder schrijft dat de grond is aangeboden aan een marktpartij die een hippisch centrum wil realiseren. In dezelfde brief staat echter dat de initiatiefnemer voor een hippisch centrum planvorming heeft stopgezet wegens financiële onhaalbaarheid."

Kennismaking

Het verbaast Vreugdenhil dat Eerdmans hem gisteren uitnodigde voor een kennismaking: „Omdat ik me jaren ingezet heb voor het gebied. Ik heb hem laten weten dat ik me fors geïntimideerd voel en het op prijs stel als hij bestuurlijke maatregelen neemt om de ontruimingsdreiging op te heffen. Ik vind bovendien dat hij het oordeel van de gemeenteraad over het rekenkamerrapport moet afwachten."

Omdat de zaak onder de rechter is wil de wethouder niet reageren.

<u>Artikel 9</u> **Foto ´s actuele situatie locatie Nieuw-Oranjekanaal 20**

Aan: de raad van de gemeente Rotterdam,
Coolsingel 40,
3011 AD Rotterdam.

Van: ing. L.W. Vreugdenhil,
Nieuw-Oranjekanaal 20,
3151 XL Hoek van Holland.

Betreft: Kendoe & strategie

Hoek van Holland, 4 april 2016

Geachte raad,

Helaas is er bij het onderzoek door de Rekenkamer Rotterdam naar de regievoering bij het integrale gebiedsontwikkelingsproces in het landelijk gebied tussen Hoek van Holland en Maassluis onvoldoende aandacht geschonken aan de ervaringen van de meest betrokken bewoners en ondernemers in het traject dat vooraf ging aan de gebeurtenissen sinds onze polders in 1998, 1999, 2000 en 2001 met ernstige wateroverlast werden geconfronteerd.

Men had daarbij ook iets kunnen leren over de strategie van de Erven van Rijckevorsel en de dominante cultuur die er al decennialang binnen deze oude adellijke familie heerst. Men had dan ook kunnen weten dat men uiteindelijk verlost wil raken van het vastgoedbezit en dat men dit vermogen in een aandelenportefeuille wenst om te zetten. Men vindt het rendement (2 %) op agrarisch vastgoed[1] te laag en men denkt een hoger rendement te kunnen behalen met aandelen die men immers wereldwijd kan inzetten. Deze private strategie is heel legitiem, maar als men private doelen wenst te bereiken in de Bonnenpolders zal daar een publieke strategie tegenover dienen te staan. Voorts mag er geen sprake zijn van misleiding en bedrog[2].

Reeds in de jaren ´60 werd deze strategie van de Erven van Rijckevorsel al duidelijk. Zowel collega Weterings alsook ondergetekende waren toen nog jong en hoopten het bedrijf van onze ouders te kunnen voortzetten. Het perspectief daarop was echter onduidelijk doordat er eerst plannen waren om in het Staalduinse Bos[3] een golfbaan te realiseren en later werden deze plannen verschoven[4] naar de polders. Er was toen veel verzet tegen deze golfbaan in het Staalduinse Bos van toen nog jonge idealisten[5]. Ook de wijze waarop de gemeente Rotterdam misbruik[6] maakte van haar bevoegdheid t.a.v. bestemmingsplannen riep verzet op. Uiteindelijk kwam het Staalduinse Bos[7] in handen van het Zuid-Hollands Landschap. De familie Weterings kreeg na veel juridisch “gedoe” de kans om het land in langdurige pacht in de Lange Bonnen te behouden en kon een nieuw bedrijf op bouwen aan op het huidige adres (De Jonghlaan 14 te ´s-Gravenzande). De golfbanen werden uiteindelijk aangelegd in de Broekpolder[8] nabij de gemeente Vlaardingen.

---

[1] http://www.agriholland.nl/dossiers/landbouwgrond/home.html
[2] https://nl.wikipedia.org/wiki/Bedrog
[3] http://www.hetstaelduinsebos.nl/informatie.html
[4] http://leiden.courant.nu/issue/NLC/1975-12-23/edition/0/page/15?query=Km%201976&sort=relevance
[5] http://westland.groei.nl/index.php?id=78332
[6] http://www.digibron.nl/search/detail/012ea5d6dec2fb50e578c80c/rotterdam-misbruikt-bestemmingsplan
[7] http://westland.serc.nl/gemeente-westland/history-en-de-daaronder-vallende-plaatsen/geschiedenis-van-het-westland-in-foto-s/s-gravenzande/staelduin/
[8] http://golfclub-broekpolder.nl/home/historie/

De zorg over de strategie van de Erven van Rijckevorsel werd in december 2000 verwoord op de website[9] van de Stichting de Bonnen. In oktober 2005 werd deze zorg ook uitgesproken in het interview m.b.t. het realiseren van het Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen (***bijlage 1***). Op dat moment waren we nog blij met de inzet van het Hoogheemraadschap van Delfland in onze polders (***bijlage 2***). Er werd ons verzekerd dat we ons geen zorgen behoefden te maken over een verborgen agenda van de Erven van Rijckevorsel en bij het bestuurlijk vaststellen van het gewenste scenario voor de ontwikkeling van onze polders werd er beter geluisterd naar deze grootgrondbezitters t.a.v. de door hen gewenste landgoedontwikkeling dan naar onze wensen (***bijlage 3***). In het bestuurlijke besluit wordt dit ook gemotiveerd:

"*Het belang van de ontwikkeling van landgoederen in dit scenario is dat op deze wijze financiële middelen ter beschikking kunnen komen voor de benodigde herstructurering van de Bonnen. De Erven van Rijckevorsel zijn bereid daarin te investeren en de pachtsituatie te optimaliseren voor de resterende agrarische bedrijven en hebben dit ook meermalen uitgesproken*."

In december 2005 was er in de Projectgroep de Bonnen ook overeenstemming over een afsprakenkader (***bijlage 4***). Er was een precontractueel stadium ontstaan waarbij in een serie stappen (***bijlage 5***) naar de gewenste eindsituatie (***bijlage 6*** en ***bijlage 7***) zou worden gewerkt. In april 2006 heeft ondergetekende het voor hem gemaakte bedrijfsplan aangeboden waaruit bleek dat de reeds doorlopen bedrijfsontwikkeling aansloot op de door de overheid gewenste transformatie van onze polders. In mei 2006 bleek echter dat er sprake was geweest van misleiding door de Erven van Rijckevorsel, maar er werd door de publieke partijen waarde toegekend aan de verklaring die men gaf voor de gewijzigde opstelling. Dit werd er door hun pion gesteld in een schrijven d.d. 24 mei 2006 aan de toenmalige deelgemeenteraad:

"Het streven van de Erven is gericht op de duurzame instandhouding van hun bezit in De Bonnen; de herstructurering van het agrarisch gebruik past in dat streven.
Wij zijn er van overtuigd dat de uitvoering van het plan zal resulteren in een vitaal gebied waarin de agrarische-, waterhuishoudkundige-, ecologische- en recreatieve functies zodanig op elkaar zijn afgestemd dat zij elkaar versterken en daarmee de waarde van het gebied duurzaam in stand houden. De Erven ondersteunen het gebiedsontwikkelingsplan voluit en zullen de in de intentieverklaring aangegeven verplichtingen naar vermogen uitvoeren en nakomen."

Uiteindelijk zou blijken dat men ook geen boodschap had aan de waterhuishoudkundige -, ecologische - en recreatieve functies in het gebied. Zowel het Hoogheemraadschap van Delfland alsook Het Zuid-Hollands Landschap werden één voor één terzijde geschoven. Van het in maart 2013 vastgestelde Ambitiedocument Oranjebonnen[10] met de gewenste verbeterde recreatieve ontsluiting is niets gerealiseerd (***bijlage 8***). Van de daarin reeds vermelde ambitie t.a.v. duurzame landbouw zal niets terechtkomen. Door het ontbreken van een adequate publieke strategie als antwoord op de private strategie van de Erven van Rijckevorsel kan het "**gemodder in de polder**"[11] gewoon doorgaan. Dat is een bewuste bestuurlijke keuze. Zo is het ook een bewuste bestuurlijke keuze geweest niet te handhaven t.a.v. de illegale situaties en handelingen op het adres Bonnenweg 50 (***bijlage 9***).

---

[9] http://www.debonnen.nl/html/gebiedsvisie_bedreigingen.html

[10] http://www.rotterdam.nl/Clusters/Stadsontwikkeling/Document%202013/Gebiedsontwikkeling/130321%20Ambitiedocument%20Oranjebonnen.PDF

[11] http://rekenkamer.rotterdam.nl/onderzoeken/gemodder-de-polder/

Met list en bedrog is er door de Erven van Rijckevorsel toegewerkt naar een maximale waarde voor hun vastgoedbezit in de Bonnenpolders. Momenteel biedt men dit te koop[12] aan. Daarmee vindt een afronding plaats v.w.b. hun strategie van de afgelopen decennia.

Er is sprake geweest van een bewuste bestuurlijke keuze een aantal bestuurlijke instrumenten niet in te zetten om de gewenste publieke doelen te bereiken. Er is voorts sprake geweest van een bewuste bestuurlijke keuze om een aantal factoren al dan niet te benutten welke vooral de Erven van Rijckevorsel in de kaart hebben gespeeld. Het is de vraag welk publiek belang er is gediend met deze bestuurlijke opstelling. Men heeft de Erven van Rijckevorsel indertijd met drogredenen laten ontsnappen aan uitvoering van het Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen (***bijlage 10***). Met creatief taalgebruik en creatief boekhouden zijn er pogingen verricht om partijen een rad voor ogen te draaien. De wijze waarop ondergetekende bij de aanvang van het project Oranjebonnen werd uitgesloten van deelname (***bijlage 11***) en de wijze waarop dit nu nog steeds gebeurd (***bijlage 12***) laat zien dat men bestuurlijk wél wenst te luisteren naar de ambtelijk voorgewende kennis en niet naar de deskundigheid en de ervaringen van de meest betrokken bewoners en ondernemers in het gebied. Men ziet de Erven van Rijckevorsel wél als een partner om publieke doelen in de Bonnenpolders te bereiken, terwijl reeds rond 1970 duidelijk was dat deze feodale en regenteske familie slechts giraal gemotiveerd is. Er zullen ongetwijfeld ook weer argumenten worden verzonnen om te rechtvaardigen dat men in de afgelopen decennia medewerking heeft verleend aan hun uitputtingsstrategie. Bestuurders komen en bestuurders gaan, maar in het ambtelijk apparaat en bij de gemeentelijke diensten zitten een aantal overheidsfunctionarissen al jaren op sleutelposities die verantwoordelijk zijn voor de adviezen die zijn verstrekt en die tot dit resultaat hebben geleid. Kennelijk zien zij geen belang bij een snelle uitvoering van de aanbevelingen van het rekenkamerrapport "Gemodder in de polder" en daarmee het raadsbesluit[13] van 23 april 2015. Door dit te tolereren wordt ook een groot bestuurlijk onvermogen gedemonstreerd. Helaas is er vanuit de Provincie Zuid-Holland onvoldoende toezicht op (de consequenties van) het handelen van de gemeente Rotterdam in het landelijk gebied. Er wordt immers op lokaal niveau provinciaal en landelijk beleid gefrustreerd. Men lijkt het te willen afdoen als een intern probleem van de gemeente Rotterdam, maar de nadelige consequenties hiervan worden op ons afgewenteld. Voorts wordt het uiterst problematisch om alsnog de ooit gestelde publieke doelen voor de Bonnenpolders te bereiken. Daarmee is deze casus ook een voorbeeld geworden voor de (on)betrouwbaarheid van de overheid bij integrale gebiedsontwikkelingsprocessen in het landelijk gebied. Er wordt systematisch niet geanticipeerd op ongewenste ontwikkelingen en er wordt vrij spel geboden aan de negatieve en destructieve krachten in het gebied. Men kiest ervoor om achter de feiten aan te lopen en na verkoop door de Erven van Rijckevorsel van hun vastgoedbezit in onze polders zal er nog slechts sprake zijn van "*napraten*". Men koos er indertijd voor om waarde toe te kennen aan de verklaringen van deze vastgoedspeculanten. De actuele situatie laat zien waartoe dit geleid heeft en wat er is bereikt met deze houding. Het zal op prijs worden gesteld als u de verantwoordelijke wethouder hierop wilt aanspreken. Het zal voorts op prijs worden gesteld als er alsnog daadkrachtig, doortastend en slagvaardig bestuurlijk wordt gehandeld om de publieke belangen veilig te stellen.

met bezorgde groet,

ing. L.W. Vreugdenhil

---

[12] http://www.vhno.nl/Bonnenweg-50-HOEK-VAN-HOLLAND-201603161542541811

[13] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=211605/type=pdf/15bb2932_Raadsbesluit_Rekenkamerrapport_Gemodder_in_de_polder.pdf

Bijlagen:
1. Gespreksverslag met de bestuursleden van de Stichting de Bonnen,
2. Gespreksverslag met medewerkers van het hoogheemraadschap,
3. Bestuurlijk besluit gewenst scenario ontwikkeling Bonnenpolders,
4. Afsprakenkader Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen,
5. Stappenplan Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen,
6. Gebruikerskaart Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen,
7. Bestemmingenkaart Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen,
8. Foto Bonnenweg,
9. Illegale ontwikkelingen Bonnenweg 50,
10. Uitstel ondertekening intentieverklaring,
11. Verzoek om contact met projectleider Maarten de Gaaij,
12. Verzoek om contact met projectleider Evert-Jan van den Akker.

c.c.:
- ing. A.H.M. Weterings, voorzitter Stichting de Bonnen,
- ir. M. Houtzagers, directeur Het Zuid-Hollands Landschap,
- mevr. I. ter Woorst, Hoogheemraad bij het Hoogheemraadschap van Delfland,
- mr. H. Weber, Gedeputeerde Groen van de Provincie Zuid-Holland,
- Provinciale Staten van Zuid-Holland,
- Verenigde Vergadering van het Hoogheemraadschap van Delfland,
- Gebiedscommissie Hoek van Holland,
- bestuur LTO-Noord,
- bestuur Midden-Delfland Vereniging,
- drs. P. Hofstra, directeur Rekenkamer Rotterdam,
- ing. W. Warnaar, project Polderkolder.

Bijlage 1 **Gespreksverslag met de bestuursleden van de Stichting de Bonnen**

Groen Ruimte
Projecten met draagvlak

Gespreksverslag Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen

Gesprekspartner: Leen Vreugdenhil, Herman Weterings en Martin Noordam, Stichting De Bonnen

Rol:

De heren zijn agrariër en zijn pachters in het gebied. Zij hebben over het algemeen langdurige pachtcontracten, maar de situatie is niet ideaal. Er bestaat op dit moment een onzekere pachtsituatie. De rentmeester van de Erven van Rijckevorsel werkt niet mee aan veranderingen, bijvoorbeeld overzetten naar zoon. Hij wil graag de gronden pachtvrij krijgen. Grond die pachtvrij is, wordt tijdelijk verpacht aan de hoogste bieder. Voorts bestaat er reeds jarenlang een ongewenste situatie van illegale onderpacht (de Bruijn/Boers) d.m.v. een bepaalde boekhoudkundige constructie.

Inventarisatie:

Agrariërs in de polder met hoeveelheid grond en verpachter:

- Leen Vreugdenhil: 42 ha, inclusief boerderij. Pacht van Erven van Rijckevorsel, langjarige pacht.
- Mart Noordam: 58 ha. Pacht van Mevr. Feltz, langjarige pacht.
- Herman Weterings: 39,97 ha. Pacht van Erven van Rijckevorsel, langjarige pacht.
- Henk van de Drift: 33 ha. Pacht van Van Heijst, alleen eenjarige pacht.

Algemeen

De onzekerheid die gepaard gaat met de huidige verpachtingssituatie is erg moeilijk. Pachters van Erven van Rijckevorsel hebben de stellige indruk dat de verpachter liever andere pachters krijgt die een hogere pacht kunnen opbrengen, bijvoorbeeld paardenhouders. De pacht wordt steevast met het maximale percentage verhoogd, zodat het rendement voor de pachters steeds lager wordt, de opbrengsten stijgen namelijk niet even hard. Dit geldt niet voor Martin Noordam, die pacht van mw. Feltz, een verpachter die veel begrip heeft voor de situatie in de landbouw.

Het verpachten aan de hoogste bieder leidt tot onwenselijke situaties als hobbymatig gebruik en ondeskundig gebruik, zoals percelen die bedolven worden onder een 40 cm dikke laag compost. Omdat deze vormen van 'grondgebruik' meer opleveren dan normaal agrarisch gebruik, zal in de komende jaren de landbouw het steeds moeilijker krijgen en zal op een gegeven moment de laatste boer het licht uitdoen. Het versterkt het proces van verrommeling en verpaupering.
Er is ook onvrede over de wijze van (tijdelijk) verpachten door het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam.

Onderwerpen:

Water
Door het onder water zetten van de polder tot drie keer toe (1998, 1999 en 2001) hebben de boeren in het gebied het allemaal er moeilijk. Als pachtboeren heeft men ook nauwelijks een onderpand bij de financiering van hun bedrijf. Er wordt gesproken van droogte in de zomer en natheid in de winter. De polder ligt boven boezemniveau en watert af op het Oranjekanaal. Waterberging is mogelijk op agrarisch land. Er moet alleen wel voldoende compensatie tegenover staan. Nu wordt het gebied wel gebruikt bij calamiteiten en de schade wordt niet vergoed.

Natuur
De biodiversiteit die wordt nagestreefd gaat soms niet samen met goed landbouwkundig gebruik. Voorbeeld hierbij is jacobskruiskruid, dat in de graslanden van het Zuid-Hollands Landschap voorkomt. Dit is de reden dat Vreugdenhil deze percelen niet meer wil hooien. Ook wordt de combinatie met akkerbouw niet altijd als even prettig ervaren. Ziekten, plagen en onkruidzaden kunnen zich gemakkelijk verspreiden in het gebied.

Landbouw
Op dit moment is het erg moeilijk om je hoofd boven water te houden met primaire landbouwproductie. Er moet verbreed worden of de pachters moeten een bijbaan nemen. Het proces van schaalvergroting en intensivering met volle-grondsgroenten heeft tot niets geleid. Ook werken alle vrouwen. Voor de landbouw is het erg moeilijk om in de toekomst te kunnen voortbestaan in de Bonnenpolder. Dit gaat de heren aan het hart. Het is een polder waar al generaties lang landbouw wordt bedreven. Het karakteristieke landschap is aan de landbouw te danken. Betaald worden

voor diensten die aan de maatschappij worden geleverd zien ze wel zitten. Er wordt liever in de polder gewerkt dan buiten de deur. Het moet echter wel in verhouding staan tot de tijd, moeite en opbrengstderving.

Herman Weterings en Henk van de Drift werken op dit moment samen, wat nodig is omdat de afzonderlijke akkerbouwbedrijven aan de kleine kant zijn. Beiden hebben een opvolger die de boerderij zou willen overnemen, maar daarvoor zal wel de medewerking van de verpachter nodig zijn. Herman Wetering zou in ieder geval graag het bedrijf willen laten voortzetten door zijn zoon.
Henk van der Drift is inmiddels zijn gronden in de Oranjebuitenpolder kwijtgeraakt. Veertig hectare was in tijdelijke pacht van het OBR en de overige 16 hectare heeft hij recent verkocht aan het OBR. Op deze laatste gronden mag hij nog tot en met 2006 telen.

Mart Noordam heeft het grootste bedrijf en heeft in principe de beste kansen om zelfstandig verder te gaan, te meer omdat hij een "goede" verpachter heeft. Hij wil graag verder als agrariër en wil daarmee graag het hoofdinkomen blijven verdienen. Aanvullende inkomsten zou hij bij voorkeur in de Bonnenpolder willen verdienen, bijvoorbeeld door beheer voor andere grondbezitters.

Leen Vreugdenhil heeft een gemengd biologisch bedrijf. Probleem is dat momenteel na het omschakelingsproces de meeropbrengst van een aantal biologische producten (bijvoorbeeld suiker en melk) nul is. Daarbij is het wachten op betere tijden. Hij heeft een minicamping en een paardenpension als aanvullende inkomstenbron. Daarnaast doet hij veel aan voorlichting, maar dat levert geen inkomsten op. In het verleden kon hij zijn aardappelen allemaal "aan de deur" kwijt. Het gedogen van een illegale detailhandel in aardappelen, groenten, fruit, bloemen, planten en zuidvruchten in een voormalige boerderij aan de Maasdijk heeft hem ernstig in de problemen gebracht. Hij heeft ook de papieren om evt. een kaasmakerij te kunnen opzetten, maar is ook daarbij afhankelijk van het handhavingsbeleid van de (naburige) gemeente. Ook ziet hij wel wat in een functie als "conciërge" van de Korte Bonnen.

Voor alle agrariërs geldt dat hun vrouwen een baan hebben, die noodzakelijk is om het gezinsinkomen nog enigszins op peil te houden. Landbouw in de Bonnenpolder biedt geen economisch duurzaam perspectief als er geen aanvullende inkomsten zijn.

Recreatie
De Bonnen is een aantrekkelijk gebied waar al eeuwen gemengde landbouw aanwezig is. Verbrede landbouw met recreatie als neveninkomst is op de boerderij van Vreugdenhil reeds aanwezig in de vorm van een minicamping en een paardenpension. Verdere mogelijkheden voor een camping zijn aanwezig bij Noordam, maar deze lijkt dat in eerste instantie niets. Uitleg geven over het gebied en de landbouw vinden allen leuk. Er moet echter op een gegeven moment wel iets tegenover staan. Een stapel tekeningen van een schoolklas die op bezoek is geweest is op zich prachtig, maar daar kan het bedrijf niet van bestaan. Huisverkoop leverde in het verleden veel op en is misschien weer inpasbaar, mits de illegale huisverkoop in de gemeente Westland niet opnieuw wordt gedoogd.

Rode ontwikkeling
Er hebben jarenlang allerlei wisselende plannen voor de Bonnenpolders bestaan, variërende van Rijnpoorthaven tot golfbaan. Landgoederen worden niet direct als ongewenst gezien. Het areaal landbouwgrond wordt dan wel weer minder. Overigens zal de ontwikkeling van een landgoederenzone langs de Dwarshaak en de Haakweg leiden tot grote tegenstand van de huidige bewoners. Enerzijds omdat zij hun vrije uitzicht kwijtraken, anderzijds omdat sommigen daar hebben geïnvesteerd in grond, met de bedoeling daar zodra het "glas" weg is, woningbouw te ontwikkelen. Daarbij tast het de huiskavel van de Hoeve Rijckevorsel te zeer aan en loopt men aan tegen praktische bezwaren. Paarden en melkvee zijn belangrijke economische peilers onder het bedrijf. Bij eventueel beheer van de graslanden tussen Bonnenweg en Bonnenpad zouden de melkkoeien tweemaal daags voor en na het melken over de Bonnenweg moeten. Ook het dagelijks brengen van de paarden uit de stal naar de wei en weer terug wordt dan een gecompliceerde zaak.

Financiering:
De boeren willen graag meewerken aan een vitale Bonnenpolder. Er moet echter wel een normaal gezinsinkomen verdiend kunnen worden. Als anderen voor hun diensten willen betalen, zijn ze liever in de polder bezig (bijvoorbeeld met beheerswerkzaamheden voor Hoogheemraadschap/Zuid-Hollands Landschap) dan dat ze buiten de deur werken.

Bijlage 2 **Gespreksverslag met medewerkers van het hoogheemraadschap**

Groen Ruimte
Projecten met draagvlak

Gespreksverslag Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen

Gesprekspartner: Fred Nederpel en Sabine Terwindt, Hoogheemraadschap van Delfland

Rol:
Zorg voor de waterhuishouding in het gebied. Met ABC-Delfland een plan voor het waterbeheer in de toekomst.

Algemeen:
Het Hoogheemraadschap is bezig een aantal maatregelen in het bestemmingsplan HvH te krijgen waar op dit moment nog onvoldoende aandacht voor is.

Onderwerpen:

Water
Elk gebied heeft een bepaalde bergingsopgave. Dit hangt samen met de functie en oppervlakte bebouwd, etc. Voor de Bonnenpolders kan aan de 1e fase berging (huidige norm) voldaan worden door het verbreden van de watergang langs het Staelduinse bos en het verbreden van de Rel. Om te voldoen aan de 2e fase berging (nieuwe norm) moet er nog plaats gevonden worden voor circa 24.000 m3. Waar deze berging plaatsvindt maakt in principe niet uit. Ook staat het hoogheemraadschap open voor blauwe dienstverlening.
De Bonnenpolder heeft geen functie voor de waterhuishouding in aangrenzende gebieden. De problemen in het Westland worden daar opgelost, van afwenteling op De Bonnen mag geen sprake zijn.

Natuur
Waterberging met natuur is mogelijk als er geen frictie is met de waterkwaliteit. Er is ook ruimte voor ecologische verbindingen langs watergangen.

Landbouw:
Beheerder van het landschap, zou een rol kunnen hebben in het vervullen van de wateropgave.

Recreatie
Recreatief gebruik van kades is mogelijk. Ook kan er gebruik gemaakt worden van watergangen voor routegebonden recreatie als dit strookt met de functie van de watergang.

Rode ontwikkelingen
Wanneer gebouwd wordt in een gebied, veranderd de hoeveelheid water die geborgen moet worden, tenzij er aanvullende maatregelen genomen worden, zoals verhoogd bouwen. Ook moet er rekening gehouden worden met de riolering.

Financiering:
1e fase activiteiten zijn al financieel gedekt. Voor ecologische verbindingen is een budget (FN vraagt dit na). Verder zijn wellicht subsidies in het kader van riolering buitengebied. Dit zou met name gelden voor evt. nieuwe bebouwing in het buitengebied.

IN VOORBEREIDING

Herinrichten Rel

Legenda
- boezemwatergang
- polderwatergang
- herinrichting watergang

Ligging
De Rel ligt tussen het bedrijventerrein De Haak en het gebied Staalduinen/de Lange Bonnen in de deelgemeente Hoek van Holland van de gemeente Rotterdam.

Doel
Het verbreden van de afvoer en vergroten van de berging in het gebied in combinatie met natuurontwikkeling in het kader van de ecologische verbindingszone.

Uitvoering
Het aanbrengen van een regelbare stuw en het verbreden van circa 140 meter van de Rel vindt plaats in combinatie met het verbreden van het Oranjekanaal en de Tweede Ontsluitingsweg Hoek van Holland.

Planning
Realisatie: 2006 - 2007

Investering
1,1 miljoen euro

Betrokken partijen
Deelgemeente Hoek van Holland
Gemeente Rotterdam
Provincie Zuid-Holland

Bijlage 3 **Bestuurlijk besluit gewenst scenario ontwikkeling Bonnenpolders**

Deelgemeente
Hoek van Holland

Behoort bij deelraadsvergadering
van 21 december 2005
Agendapunt nummer 6

Aan	:	de deelraad
Van	:	het dagelijks bestuur
Datum	:	23 november 2005
Betreft	:	Keuze scenario over de inrichting van de Bonnenpolder

Aanleiding

Onder druk van planologische en macro - economische bewegingen - is een heroriëntatie van de bedrijfsvoering van de agrariërs gewenst.
Door de extreme neerslag in september 1998 en oktober 1999 is duidelijk geworden dat het gebied De Bonnen onder druk staat.
De extreme regenval in 2001 en in 2004 betekende wederom grote schade, zowel economisch als aan de natuur, voor het gebied. Daarnaast moet de verpaupering van het gebied aangepakt worden en zal er een ecologische hoofdstructuur gerealiseerd moeten worden.
De bedrijfsvoering van de vier agrarische ondernemers in de Bonnenpolders is ernstig aangetast.
In een vergadering van 20 november 2003 is een motie aangenomen om in het eerste kwartaal van 2004 opdracht te geven een gebiedsvisie te laten maken en deze in het tweede kwartaal 2004 ter goedkeuring voor te leggen in de deelraad en het benodigde geld te zoeken.
Inmiddels is opdracht gegeven aan een adviesbureau om de gebiedsvisie op te stellen.
Het benodigde geld is inmiddels gevonden. Er zijn vijf partijen die financieel bijdragen: OBR, Provincie Zuid-Holland, Zuid Hollands Landschap, Hoogheemraadschap Delfland en de deelgemeente Hoek van Holland.
Het heeft enige tijd geduurd voordat de middelen gevonden waren. Dit heeft tot vertraging geleid.

Inleiding

Als vaste randvoorwaarden wordt aangenomen dat volgens het natuurgebiedplan uitvoering wordt gegeven aan een reservaatgebeid in de korte Bonnen en dat de werkzaamheden in het kader van de wateropgave (het ABC Delfland) doorgaan. De doorlooptijd van de scenario's is ongeveer tien tot vijftien jaar.

De vier scenario's die voorgesteld worden zijn:

0. Autonome ontwikkeling
   In dit nulscenario worden geen gecoördineerde acties ondernomen om duurzame ontwikkeling van de Bonnen mogelijk te maken. De huidige situatie met agrarische bedrijven die het hoofd met moeite boven water kunnen houden, onduidelijke onderpachtconstructies en vormen van grondgebruik, die niet altijd passen bij het gebied, blijft in stand.

1. Multifunctioneel
   In dit scenario wordt een scheiding gemaakt tussen een landbouwenclave een zone waar gewoond kan worden in de vorm van landgoederen en natuur. Op de

landgoederen is natuur aanwezig waarbij er een overgang is naar de overige natuur en waar invulling aan gegeven wordt door het reservaatgebied en een ecologische verbindingszone.

2. Landbouw en natuur
   De Bonnen wordt ingericht als puur landbouw gebied plus de minimale eisen die het natuurgebiedplan stelt aan natuurontwikkeling. De landbouw heeft een beherende en economische functie.

3. Landbouw + Natuur + Recreatie (scenario van Stichting de Bonen)
   De Lange Bonnen en het zuidelijk deel van de Korte Bonnen worden ingericht als landbouwgebied met graslanden en akkers voor de teelt van ruwvoer en krachtvoer, graan en producten voor de regio. Dit landbouwgebied is complementair aan het natuurgebied in het natuurgebiedplan. Daarnaast wordt voldaan aan de minimale eisen die in het natuurgebiedplan worden gesteld aan natuurontwikkeling. Zo zal er een reservaatgebied komen tegen het Staelduinse bos aan en wordt de Rel ingericht als ecologische verbindingszone. Voorts zijn er voor de recreatieve ontsluiting ruiter- en wandelpaden

De projectgroep waarin vertegenwoordigd zijn:
Hoogheemraadschap Delfland, Provincie Zuid-Holland, Stichting "De Bonnen", Stichting Zuid-Hollands Landschap, LTO Noord, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam een vertegenwoordiger van de Erven Rijckevorsel en de deelgemeente Hoek van Holland stellen u voor een keuze te maken tussen scenario 1 Multifunctioneel en scenario 3 Stichting de Bonnen (Landbouw + Natuur + Recreatie).

Uitwerking

De scenario's 1 en 3 zijn als bijlage toegevoegd aan dit voorstel.
De waardering van de scenario's door de projectgroep is door adviesbureau DLV Groen & Ruimte uitgewerkt in een matrix welke als bijlage is toegevoegd.
Scenario 0 en 2 scoren beiden zo slecht dat ze verder niet in de overwegingen zijn meegenomen.

Opgemerkt kan worden dat per partij de volgende voorkeuren zijn uitgesproken:
- De Erven van Rijckevorsel: scenario 1
- Hoogheemraadschap Delfland: neutraal
- Zuid Hollands Landschap: scenario 1
- Deelgemeente Hoek van Holland: scenario 1
- Stichting De Bonnen: scenario 3
- Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam: scenario 1 (heeft dit telefonisch laten weten).

De keuze moet gemaakt worden tussen scenario 1: Multifunctioneel en scenario 3: van Stichting De Bonnen.
Het enige wezenlijke verschil tussen beide scenario's is de realisatie van een aantal landgoederen, langs de Dwarshaak en de Bonnenlaan.

Beide scenario's scoorden exact even hoog in de waarderingsmatrix zoals die door de projectgroepvergadering is ingevuld.

Scenario 1. Multifunctioneel scoort op 6 van de 14 punten hoger dan het scenario van Stichting de Bonnen, maar kan niet rekenen op draagvlak bij de huidige bewoners (Stichting De Bonnen) en scoort lager op de mogelijkheden voor de agrarische bedrijfsvoering. Dat laatste is direct gerelateerd aan de voorgestelde locatie voor landgoedontwikkeling, in het zuidelijk deel van de Korte Bonnen, direct achter Hoeve Rijckevorsel. Daardoor wordt de huidige bedrijfsvoering van Hoeve

Rijckevorsel onmogelijk, omdat hij zijn huiskavel kwijtraakt, die ook nog eens zijn beste grond is. Een landbouwbedrijf op hoeve Rijckevorsel zal in die situatie een heel ander karakter moeten krijgen, in ieder geval zal de melkveetak verdwijnen. Dit is voor Stichting de Bonnen de reden niet in te stemmen met een keuze voor scenario Multifunctioneel. Als de landgoederen op een andere locatie zouden worden gerealiseerd, zou Stichting de Bonnen daarmee geen problemen hebben. Een andere locatie voor de landgoederen moet daarvoor echter wel geschikt en aantrekkelijk zijn, de strook langs de tweede ontsluitingsweg en het zuidelijk deel van De Lange Bonnen, bij de compostering, zijn dat niet.

Het belang van de ontwikkeling van landgoederen in dit scenario is dat op deze wijze financiële middelen ter beschikking kunnen komen voor de benodigde herstructurering van de Bonnen. De erven van Rijckevorsel zijn bereid daarin te investeren en de pachtsituatie te optimaliseren voor de resterende agrarische bedrijven en hebben dit ook meermalen uitgesproken.
Een kanttekening bij de negatieve waardering op het criterium agrarische bedrijfsvoering in dit scenario is, dat dit volledig gerelateerd is aan de het huidige biologische melkveebedrijf op de Hoeve Rijckevorsel, voor het akkerbouwbedrijf in de Lange Bonnen is er geen enkel verschil tussen de beide scenario's.

Het scenario van Stichting de Bonnen is voor de meeste andere partijen niet principieel onaanvaardbaar, maar heeft als groot probleem dat geen financiële dekking aanwezig is voor de benodigde herstructurering van de polder wegens het ontbreken van de landgoederen. De financiering voor de realisatie van dit scenario zal of uit publieke middelen moeten komen, of de rentabiliteit van de bedrijven moet zodanig zijn dat benodigde investeringen daaruit kunnen worden betaald. Het scoort iets lager (+ i.p.v. ++) dan op de punten ecologische waarden, draagvlak bij omgeving, recreatieve mogelijkheden, duurzaamheid, financiële dekking en publieke kosten. Bij keuze voor dit scenario zal de verpachter echter niet meewerken aan de benodigde herstructurering van de agrarische situatie omdat tegenover de kosten daarvan geen opbrengsten zullen staan. Daarmee wordt dit scenario feitelijk praktisch en financieel onuitvoerbaar.

Planning

Na keuze van het scenario zal de gebiedsvisie omstreeks 22 december bestuurlijk worden vastgesteld.
10 november behandeling scenario in DB;
17 november scenario bestuurlijk vastleggen;
29 november presentatie gebiedsvisie door adviesbureau DLV in DB;
7 december presentatie gebiedsvisie door adviesbureau DLV in commissie;
21 december gebiedsvisie in deelraad;
22 of 23 december gebiedsvisie bestuurlijk vastleggen.

Voorstel

Wij stellen voor akkoord te gaan met de uitwerking van het multifunctionele scenario over de inrichting van de Bonnenpolder om te komen tot een gebiedsvisie.

Wij stellen voor akkoord te gaan met de planning.

Het dagelijks bestuur van de deelgemeente Hoek van Holland,

de secretaris, de voorzitter,

J. Sekeris. Th. van Eijk.

dr050056

Besluitnummer

De raad van de deelgemeente Hoek van Holland;

gelezen het advies van het dagelijks bestuur de dato 10 november 2005;

Besluit:

1. Akkoord te gaan met het voorgestelde multifunctionele scenario voor de Bonnenpolder;
2. Akkoord te gaan met de voorgestelde planning.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van 21 december 2005.

De griffier, De voorzitter,

J.J. van Gemeren Th. van Eijk

Bijlage 4 **Afsprakenkader Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen**

AFSPRAKENKADER

Partijen:	Verantwoordelijkheden:
Erven van Rijckevorsel	Verkoop gronden aan Zuid-Hollands Landschap t.b.v. reservaat
	Verkoop gronden aan Hoogheemraadschap i.v.m. verbreding rel/aanleg EVZ
	Normaliseren pachtsituatie voor Bonnenwoning en Hoeve Rijckevorsel
	Realisatie landgoederen volgens (door deelgemeente) goedgekeurd plan
	Sanering kas aan eind Dwarshaak
Pachters Bonnenwoning en Hoeve Rijckevorsel	Opstellen bedrijfsplan
Stichting het Zuid-Hollands Landschap	Aankoop reservaatgebied
	In gebruik geven reservaat aan Hoeve Rijckevorsel
	Realisatie wandelpad door reservaat
Gemeente Rotterdam	Aanpassing bestemmingsplan
Deelgemeente Hoek van Holland	Toetsing ontwerp landgoederen
	Realiseren Bonnenweg als doorgaande fiets- en wandelverbinding
Hoogheemraadschap van Delfland	realisatie ontwateringssloot langs Bonnenpad en Bonnenlaan
	realisatie verbreding rel/EVZ
	realisatie voldoende waterberging
	afspraken maken met één van beide agrariërs over beheer
Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam	Verkoop perceel Haakweg aan erven van Rijckevorsel
Provincie Zuid-Holland	Goedkeuring bestemmingsplan
	Accoord met nieuwe landgoederen

Bijlage 5 Stappenplan Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen

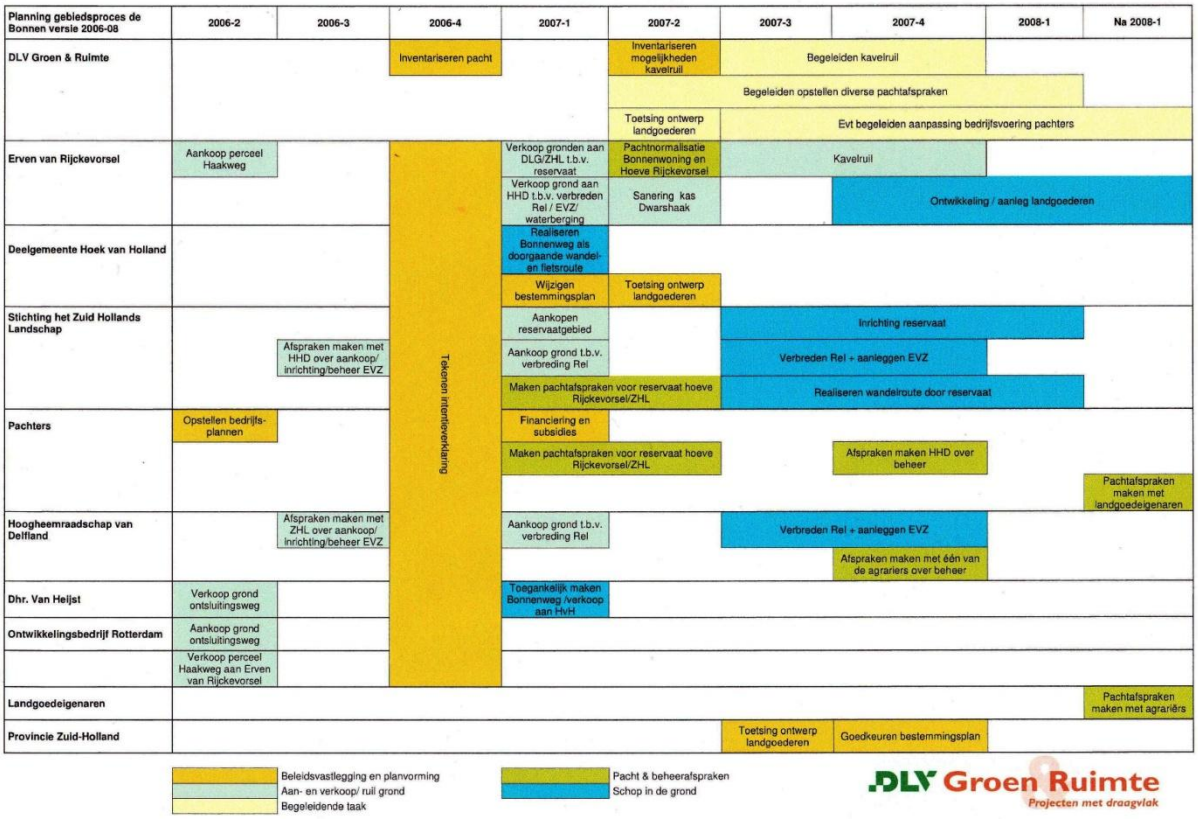

Bijlage 6 **Gebruikerskaart Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen**

Gebruikerskaart

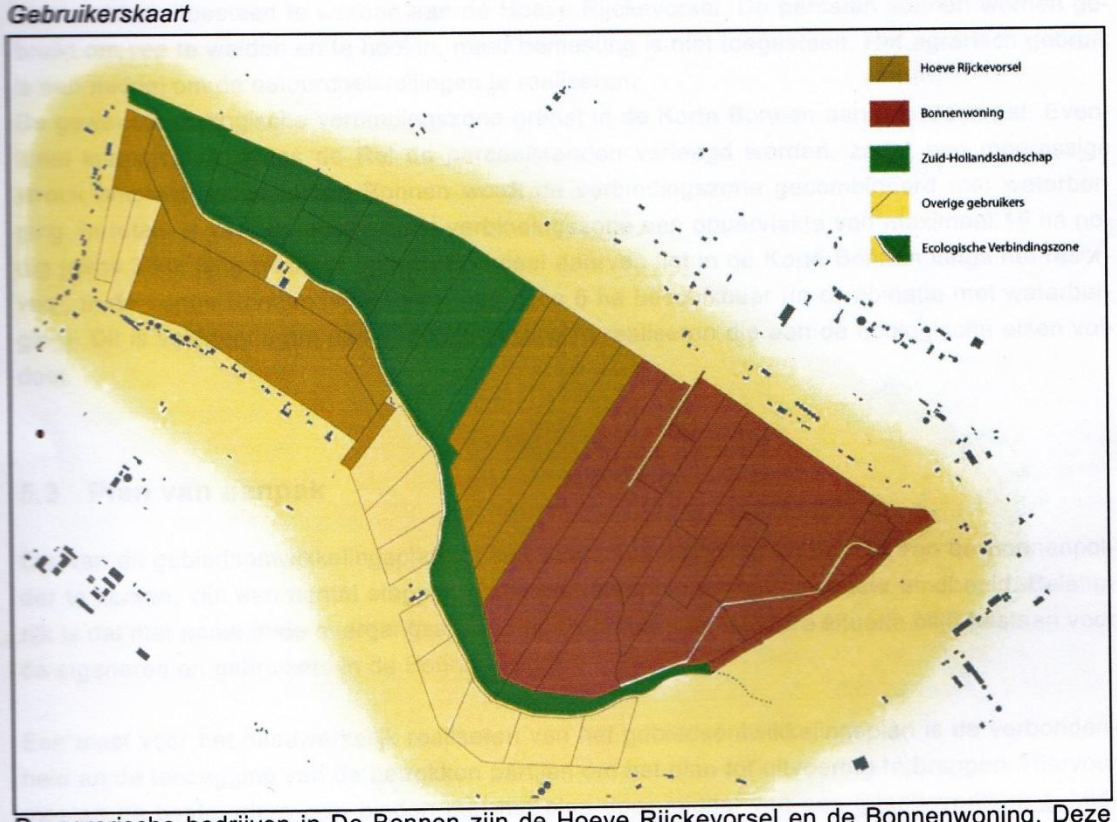

De agrarische bedrijven in De Bonnen zijn de Hoeve Rijckevorsel en de Bonnenwoning. Deze twee bedrijven maken gebruik van de agrarische grond, maar beheren ook de graslanden bij de landgoederen. Hoewel deze graslanden grotendeels een natuurlijk karakter hebben, is agrarisch gebruik, met meer of minder beperkingen, mogelijk. Het grootste deel krijgt de bestemming weidevogelgrasland, waarbij de gebruiksbeperkingen in de maaidata zitten. Het toepassen van ruige mest past goed bij het biologisch karakter van de Hoeve Rijckevorsel. De strook langs de Rel krijgt een bloemrijk karakter, agrarisch gebruik is daar wel mogelijk en wenselijk, maar bemesting is niet toegestaan.

De vijf bouwkavels voor landgoederen langs de Dwarshaak zullen in gebruik zijn bij de betreffende bewoners.

Het deel van de Korte Bonnen ten zuiden van de Rel bestaat voor circa 22,5 ha uit natuurlijke graslanden bij de landgoederen, de overige 5 ha blijft evenals nu, zonder beperkingen in gebruik bij de Hoeve Rijckevorsel.

<u>Bijlage 7</u> **Bestemmingenkaart Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen**

Bestemmingskaart

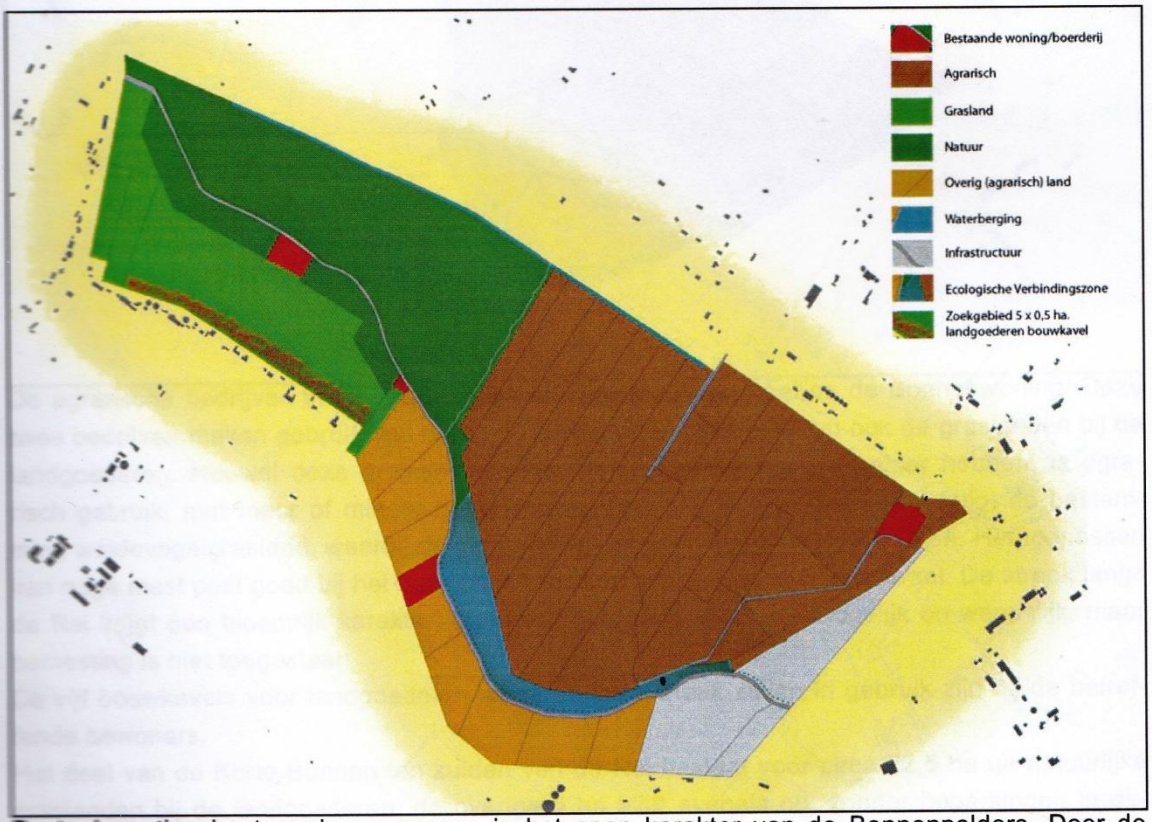

De toekomstige bestemmingen passen in het open karakter van de Bonnenpolders. Door de inrichting van een reservaatsgebied met natuurlijk grasland en een landgoederenzone eveneens met grasland, blijft de Korte Bonnen een open graslandgebied dat een versterking is van de gewenste natuurwaarden. In de Lange Bonnen zal een puur landbouwgebied vorm krijgen.

Bijlage 8 **Foto Bonnenweg**

<u>Bijlage 9</u> **Illegale ontwikkelingen Bonnenweg 50**

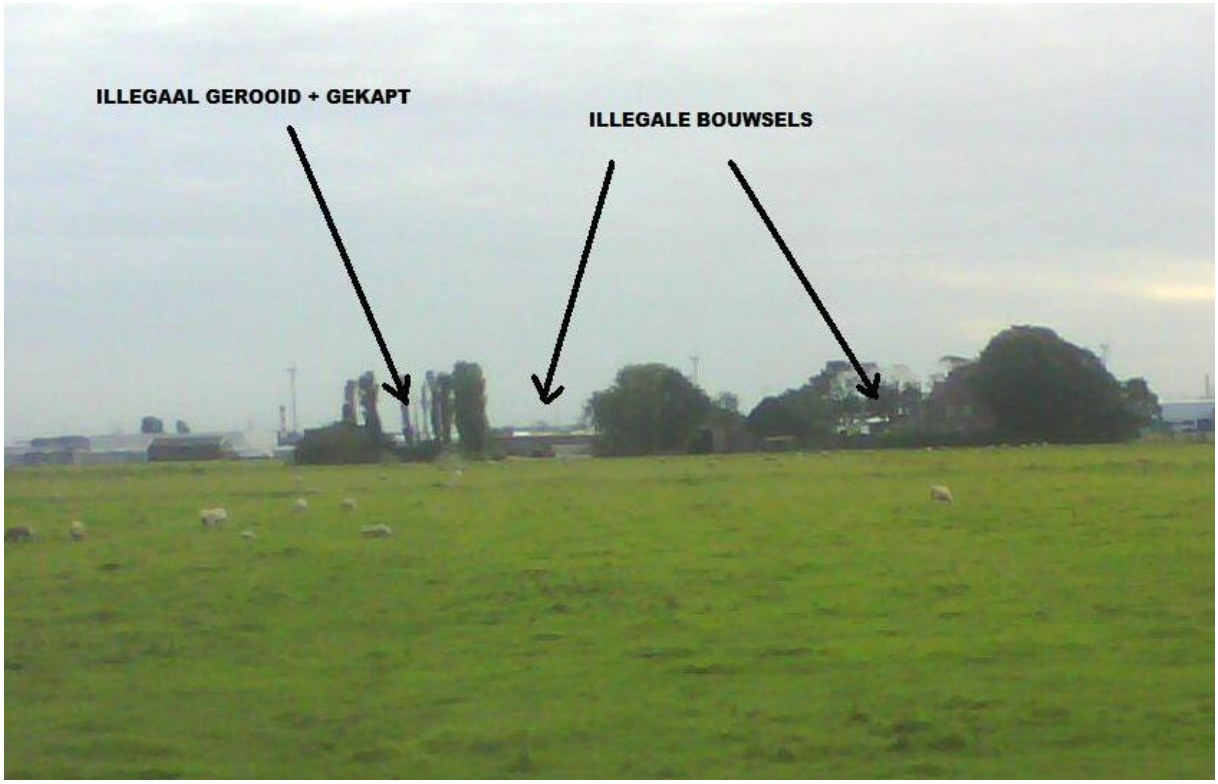

<u>Bijlage 10</u> **Uitstel ondertekening intentieverklaring**

Deelgemeente
Hoek van Holland

Deelgemeente Hoek van Holland
Prins Hendrikstraat 161
Postbus 10 - 3150 AA
Telefoon : 0800 1545
Fax : (0174) 315101
dghvh@hoekvanholland.rotterdam.nl

Genodigden

Uw kenmerk	Uw brief van	
--	27 september 2006	
Ons kenmerk	Behandeld door	Doorkiesnummer
Uit/2006/1262	Gerben van Doesburg	0174 315118

Onderwerp
Ondertekening intentieovereenkomst 'De Bonnen'

Hoek van Holland, 28 september 2006

Geachte genodigden,

Graag willen wij u op de hoogte brengen van het volgende.

Dinsdag 3 oktober 2006 zou door de desbetreffende partijen de intentieovereenkomst 'De Bonnen' ondertekend worden. Helaas gaat dit door onderstaande omstandigheden op eerder genoemd tijdstip niet door.

De Erven van Rijckevorsel heeft te kennen gegeven, vanwege fiscale advisering waarvan de uitkomsten uiterlijk halverwege de maand november van dit jaar bekend zijn, de datum van 3 oktober a.s. niet te kunnen halen. Ze hebben verzocht de intentieovereenkomst op een later tijdstip te ondertekenen. De intentie om te ondertekenen binnen de daartoe gestelde termijn in de huidige planning blijft.

De bedoeling is dat er alsnog getekend wordt in de maand december van dit jaar. Dit wordt door een ieder onderschreven.

Wij stellen voor de ondertekening plaats te laten vinden op **12 december 2006**. Wij verzoeken u om zo spoedig mogelijk te laten weten of deze datum u schikt.

Met vriendelijke groet,
het dagelijks bestuur van de deelgemeente Hoek van Holland,

plv. secretaris,

W.L. de Groot.

de voorzitter,

Th. van Eijk.

Deelgemeente
Hoek van Holland

Deelgemeente Hoek van Holland
Prins Hendrikstraat 161
Postbus 10 - 3150 AA
Telefoon : 0800 1545
Fax : (0174) 315101
dghvh@hoekvanholland.rotterdam.nl

Stichting De Bonnen
dhr. L. Vreugdenhil
Bonnenweg 50
3151 XA Rotterdam

Uw kenmerk	Uw brief van	Datum verzenden
--		29 november 2006
Ons kenmerk	Behandeld door	Doorkiesnummer
2006/1576	G. van Doesburg	0174 315118
Onderwerp		Hoek van Holland
Ondertekening Intentieverklaring Bonnenpolder		

Geachte genodigde,

Enige tijd geleden heeft u, namens de Deelgemeente, een uitnodiging ontvangen om op 12 december a.s. de Ondertekening van de Intentieverklaring de Bonnen bij te wonen.

Echter, de ondertekening van deze intentieverklaring zal niet door kunnen gaan op eerder genoemde datum. Onvoorziene omstandigheden hebben ertoe geleid dat de ondertekening voor onbepaalde tijd uitgesteld is.

De Erven Van Rijckevorsel, partij in deze, hebben aangegeven dat zij op dit moment niet van plan zijn om te ondertekenen. Dit omdat zij de fiscale advisering niet op tijd rond kunnen krijgen. Dit betekent overigens niet dat het proces geen doorgang kan hebben, alleen de ondertekening van de intentieverklaring zal uitgesteld worden.

De huidige gang van zaken betreuren wij en we hopen dan ook spoedig weer met positieve berichtgeving omtrent de ondertekening te komen.

Met vriendelijke groet,
het dagelijks bestuur van de deelgemeente Hoek van Holland,

secretaris a.i.,

G.V.L. Florijn.

de voorzitter,

Th. van Eijk.

Kopie aan:
Archief

Uit20061576

Bijlage 11 **Verzoek om contact met projectleider Maarten de Gaaij**

ing. L.W. Vreugdenhil

Van: "ing. L.W. Vreugdenhil" <vreug124@planet.nl>
Aan: <mh.degaaij@rotterdam.nl>
Verzonden: donderdag 7 juni 2012 7:04
Onderwerp: Fw: stadslandbouw (herinnering 3)

Herinnering!

----- Original Message -----
From: ing. L.W. Vreugdenhil
To: mh.degaaij@rotterdam.nl
Sent: Wednesday, June 06, 2012 6:19 AM
Subject: Fw: stadslandbouw (herinnering 2)

Herinnering!

----- Original Message -----
From: ing. L.W. Vreugdenhil
To: mh.degaaij@rotterdam.nl
Sent: Tuesday, June 05, 2012 8:17 AM
Subject: Fw: stadslandbouw

Herinnering!

----- Original Message -----
From: ing. L.W. Vreugdenhil
To: mh.degaaij@rotterdam.nl
Sent: Monday, June 04, 2012 6:21 AM
Subject: stadslandbouw

Geachte heer de Gaaij,

Graag wil ik met u een gesprek voeren over "stadslandbouw" in de Groenzone Maasmond. Deze vorm van landbouw heeft tientallen jaren bestaan in de Bonnenpolders. Het had toen echter een andere naam. Een beschrijving hiervan vindt u bij het hoofdstuk "De Bedrijven" op de website van de Stichting de Bonnen (http://www.debonnen.nl) en een indruk hiervan vindt u op mijn persoonlijke Facebookaccount. Voor mijn bedrijf is in opdracht van de (deel)gemeente door een onafhankelijk adviesbureau in april 2006 een bedrijfsplan gemaakt in het kader van het Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen (http://www.deelraadinfo.nl/Hoek_van_Holland/_Overig_deelraad/Archief_Vergaderstukken_2003_t_m_2009/2
In april 2007 is dit bedrijfsplan opnieuw aangeboden, ditmaal onder de naam "De Hof van Vreugde" (http://www.deelraadinfo.nl/Hoek_van_Holland/_Overig_deelraad/Archief_Vergaderstukken_2003_t_
en werd met complimenten ontvangen. Dit bedrijfsplan (http://www.deelraadinfo.nl/dsresource?objectid=66571&type=org) wacht - evenals het bestuurlijk vastgestelde Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen (http://www.deelraadinfo.nl/Hoek_van_Holland/_Overig_deelraad/Archief_Vergaderstukken_2003_t_m_2009/2
- nog steeds op uitvoering.

U kunt mij bellen op 06 - 23 64 14 91.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

Info: http://www.linkedin.com/profile/view?id=35234823&trk=tab_pro

Bijlage 12 Verzoek om contact met projectleider Evert-Jan van den Akker

Van: **ing. L.W. Vreugdenhil** <lw.vreugdenhil@gmail.com>
Datum: 22 februari 2016 15:31
Onderwerp: contact
Aan: e.vandenakker@rotterdam.nl

Geachte heer van den Akker,

Uit informatie blijkt dat u de nieuw aangestelde projectleider Oranjebonnen bent (http://www.rotterdam.nl/oranjebonnen). Bij deze wens ik u veel sterkte en wijsheid toe bij het vervullen van deze moeilijke taak.

Graag wil ik met u een gesprek voeren over de problemen die er zijn, de kansen die er liggen en de mogelijkheden die benut kunnen worden. Het onderzoek van de Rekenkamer Rotterdam naar de integrale gebiedsontwikkeling in onze polders heeft een viertal aanbevelingen opgeleverd. Er is hoop dat er een streep onder het vervelende verleden kan worden gezet en dat er uitvoering kan worden gegeven aan deze aanbevelingen. Een open houding en de bereidheid om te investeren in een goede relatie is daarbij cruciaal.

Graag verneem ik van u een tijdstip en een locatie om met elkaar kennis te maken.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

Van: **ing. L.W. Vreugdenhil** <lw.vreugdenhil@gmail.com>
Datum: 25 februari 2016 17:14
Onderwerp: Fwd: contact

Aan: e.vandenakker@rotterdam.nl

Geachte heer van den Akker,

Helaas moet ik u herinneren aan het eerder verzonden verzoek om een gesprek. Mijn e-mailadres is u bekend en mijn mobiele telefoonnummer is 06 - 23 64 14 91.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

Van: **ing. L.W. Vreugdenhil** <lw.vreugdenhil@gmail.com>
Datum: 3 maart 2016 16:44
Onderwerp: contact
Aan: e.vandenakker@rotterdam.nl

Geachte heer van den Akker,

Helaas heb ik tot op heden nog geen reactie van u mogen vernemen. Het is mij onduidelijk wat hier de reden voor is. Er was immers ook geen bericht van afwezigheid. Het zal op prijs worden gesteld als u alsnog mijn verzoek wilt beantwoorden. U kunt desgewenst ook contact opnemen met de voorzitter van de Stichting de Bonnen, de heer ing. A.H.M. Weterings. Zijn telefoonnummer is 06 - 51 11 35 44.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

Aan: de raad van de gemeente Rotterdam,
Coolsingel 40,
3011 AD Rotterdam.

Van: ing. L.W. Vreugdenhil,
Nieuw-Oranjekanaal 20,
3151 XL Hoek van Holland.

Betreft: Kendoe & "zwartepiet"

Hoek van Holland, 7 april 2016

Geachte raad,

De Erven van Rijckevorsel hebben in hun strategie om uiteindelijk een maximale prijs te krijgen voor hun vastgoedbezit in en rondom de Bonnenpolders een nieuwe zet gedaan. Door het aanbieden[1] op de vastgoedmarkt (***bijlage 1***) worden hun intenties duidelijk .

Deze zet is niet gebaseerd op "*voortschrijdend inzicht*", maar vormt een onderdeel van een patroon dat reeds decennia geleden is ingezet. Dit patroon wordt ook gekenmerkt door het misleiden van de andere partijen, het misbruik maken van omstandigheden en het dreigen geen medewerking te verlenen aan andere opties. Dit alles wordt ook wel omschreven als "bedrog"[2]. Het betreft hier oude adel, maar het gedrag is bepaald niet edel te noemen.

Helaas heeft de lokale overheid verzuimd om de ooit geformuleerde publieke belangen in onze polders veilig te stellen. Men besloot waarde toe te kennen aan de verklaringen van de rentmeester van de Erven van Rijckevorsel. Ambtelijk werd gewerkt met de illusie dat deze grootgrondbezitters een partner waren van de overheid en dat men – na enig onderhandelen - bereid zou zijn een bijdrage te leveren aan de publieke doelstellingen die waren geformuleerd in het Ambitiedocument Oranjebonnen[3]. Men had op dit ambtelijke niveau beter moeten weten op basis van de bestaande dossiers. Het is niet uitgesloten dat men ook beter wist.

Alle signalen over de verborgen agenda van de Erven van Rijckevorsel werden genegeerd. Zelfs bij de actualiteitenvergadering[4] op 2 november 2006 werd nog beweerd dat deze partij alle verplichtingen uit het afsprakenkader van het Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen zou nakomen en dat er slechts sprake was van een privaatrechtelijk geschil waarbij de gemeente geen partij was. Door voor die opstelling te kiezen gaf men vrij spel aan deze feodale familie. Stap voor stap nam men vervolgens afscheid van de betrokken publieke partijen in het gebied. Uiteindelijk bleek dat een ieder op het verkeerde been was gezet. De besluitvorming was door deze familie van vastgoedspecialisten, juristen en fiscalisten met gewekte verwachtingen, gedane toezeggingen, uitgesproken intenties en gemaakte afspraken zodanig gemanipuleerd dat er sprake bleek te zijn van een juridische fuik waaruit het moeilijk ontsnappen was. Daarbij werd de factor "*tijd*" ingezet als onderdeel van de gehanteerde uitputtingsstrategie.

---

[1] http://www.vhno.nl/Bonnenweg-50-HOEK-VAN-HOLLAND-201603161542541811
[2] https://nl.wikipedia.org/wiki/Bedrog
[3] http://www.rotterdam.nl/Clusters/Stadsontwikkeling/Document%202013/Gebiedsontwikkeling/130321%20Ambitiedocument%20Oranjebonnen.PDF
[4] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=53845/type=pdf/Gebiedsvisie_Bonnenpolder.pdf

De aangeleverde ambtelijke informatie bleek suggestief en tendentieus. Dit is bestuurlijk overgenomen. Zelfs in de reactie van het college van B&W op het rekenkamerrapport wordt deze houding gecontinueerd, blijkt men niets van het verleden geleerd te hebben en is van een gewenste cultuuromslag geen sprake. De volgende reacties tonen dit aan:

- *"Sinds de B&W-besluiten over het Ambitiedocument, de grondexploitatie en het projectbestemmingsplan zijn de planvorming en de uitvoering in een stroomversnelling gekomen en is de samenwerking met de stakeholders geïntensiveerd."*
- *"Vanaf 2012 zijn voor alle maatregelen van het combinatieplan Oranjebonnen nieuwe kostenramingen opgesteld. Ook zijn de verwachte uitgaven en inkomsten voor de grondexploitatie geheel getoetst in het kader van het interne traject ´Grex op orde`. Het projectteam heeft een risicoanalyse opgesteld als input voor de grondexploitatie; daarbij zijn in de grondexploitatie alleen inkomsten opgenomen die voldoende zekerheid boden. In juli 2013 is de actuele grondexploitatie Oranjebonnen met een licht positief saldo door het college vastgesteld."*
- *"Naar verwachting worden in de Oranjebonnen tweede fase in samenwerking met de grondeigenaren wel publieke en private investeringen gerealiseerd, nadat het bestemmingsplan door de gemeenteraad is vastgesteld; dit zal naar verwachting gebeuren in 2016."*
- *"Voor het project Oranjebonnen heeft de gemeente Rotterdam in 2012 met de provincie Zuid-Holland en de stadsregio Rotterdam afgesproken dat dit project niet langer wordt aangestuurd door een stuurgroep van 3 partijen, maar door één bestuurlijke opdrachtgever, namelijk de gemeente Rotterdam, vertegenwoordigd door de wethouder Buitenruimte. Dit verbetert de daadkrachtige besluitvorming en versnelt het proces van planvorming en uitvoering."*
- *"Ook investeren wij in onze relatie met private partijen om tot financieel haalbare initiatieven te komen. De gemeente heeft intensief contact met een ontwikkelaar voor de realisatie van een hippisch centrum en inmiddels is hiervoor een grondaanbieding gedaan. In de periode van augustus tot december 2014 wordt met gebiedspartijen samengewerkt om het Ontwikkelplan Oranjebonnen op te stellen, dat vervolgens tijdens een stakeholdersavond ter toetsing wordt voorgelegd en aansluitend begin 2015 door het college wordt vastgesteld. Gemeente, provincie en hoogheemraadschap voeren in die periode concreet de dialoog met grondeigenaren, bewoners, pachters en projectontwikkelaars en wordt hun inbreng verwerkt in dit ontwikkelplan Oranjebonnen."*
- *"Wij hechten aan transparantie en betrouwbaarheid. Het zorgvuldig omgaan met burgers en bedrijven is cruciaal. Wij zoeken zoveel mogelijk contact met de stad en met de Rotterdammers. Uw aanbeveling om ervoor te waken geen uitlatingen te doen die te hoge verwachtingen scheppen nemen wij zeker ter harte en gebruiken wij als les voor toekomstige gebiedsontwikkelingen.*
  Wij hebben voor dit project een website ontwikkeld, waarop planvorming, verslagen van gebruikersbijeenkomsten, informatie over omliggende projecten en uitvoeringsplannen zijn opgenomen. Ook als er vertraging ontstaat vanwege een bezwaarschrift of een verzoek om een voorlopige voorziening, berichten wij hierover en wordt eventuele vertraging in de uitvoering vermeld. Via deze site wordt ingezet op transparante en actuele informatie voor individuele burgers en andere betrokkenen."

Inmiddels zijn er anderhalf jaar verstreken sinds deze teksten onder verantwoordelijkheid van Maarten de Gaaij (***bijlage 2***), de toenmalige projectleider Oranjebonnen, zijn geproduceerd.

Deze teksten zijn getoetst door Wim Reijnierse (***bijlage 3***), de beleidsadviseur van de wethouder Buitenruimte. In het nawoord van de Rekenkamer Rotterdam op de reactie van het college op het onderzoeksrapport wordt het volgende gemeld:

" *De rekenkamer stelt vast dat het college alle conclusies onderschrijft en alle aanbevelingen overneemt. Bij zowel de conclusies als aanbevelingen noemt het college diverse recente initiatieven in het huidige project Oranjebonnen, waarmee de gebiedsontwikkeling een grotere kans van slagen moet hebben dan voorheen. Hoewel de rekenkamer geen onderzoek heeft gedaan naar het huidige project Oranjebonnen – dat sterk is vereenvoudigd ten opzichte van de twee voorlopers – constateert de rekenkamer dat de door het college genoemde initiatieven, acties en voornemens aansluiten bij de gedane aanbevelingen*."

Inmiddels weten we beter. Er is bijna een jaar verstreken sinds door u het raadsbesluit is genomen m.b.t. het leveren van een rapportage door het college van B&W vóór 1 juli 2015 inzake de wijze waarop men uitvoering geeft aan de aanbevelingen van het rapport van de Rekenkamer Rotterdam (***bijlage 4***). Tot op heden is deze rapportage nog niet aangeleverd. Er is geen dialoog geweest met alle pachters over hun inbreng in het ontwikkelplan en de wijze waarop de Erven van Rijckevorsel nu hun bezit te koop aanbieden duidt evenmin op een constructieve dialoog. Voorts is het onduidelijk of een andere grondeigenaar in het gebied (Van Heijst) nu akkoord zal gaan met het intrekken van de toezegging om 2 landgoederen te ontwikkelen in ruil voor medewerking aan de grondtransactie om de aanleg van de huidige Hoekse Baan mogelijk te maken (***bijlage 5***). Het is in ieder geval ook duidelijk dat er geen behoefte was aan een dialoog met ondergetekende (***bijlage 6***). Het tekent het morele niveau. Het project Oranjebonnen heeft inmiddels de "*oranje status*"[5]. De projectleider Maarten de Gaaij is overgeplaatst naar het project Schepenstraat[6] en dat kenmerkt de cultuur binnen de gemeentelijke dienst Stadsontwikkeling. Er wordt bij deze overheidsfunctionarissen geen resultaats- noch een inspanningverplichting gevoeld, men acht het geoorloofd om partijen onjuist, onvolledig en niet tijdig te informeren. Dit wordt ook bestuurlijk getolereerd. Van "**Kendoe**"[7] is geen sprake. Het "**gemodder in de polder**" gaat gewoon door. De façade van een transparante en betrouwbare overheid met een daadkrachtige besluitvorming bij het project Oranjebonnen door de wethouder Buitenruimte is niet langer in stand te houden. Daarmee zal het ook problematisch zijn om uitvoering te geven aan de aangenomen motie t.a.v. de gewenste duurzame agrarische ontwikkeling van de Oranjebonnen (***bijlage 7***).

In de reactie op het onderzoeksrapport van de Rekenkamer Rotterdam wordt getracht het eigen falen te verhullen en de oorzaken van het falen neer te leggen bij externe factoren:

"Wij herkennen het beeld dat er meerdere oorzaken zijn aan te wijzen; deels binnen de scope van de kring van directe stakeholders, deels ook door externe (inter)nationale ontwikkelingen (slibmakrt, woningmarkt, bezuinigingen rijk en provincie). Voorts merken we op dat het deelgemeentemodel was gebaseerd op het beginsel van complementariteit, waarbij de deelgemeenten op het terrein van de buitenruimte primair verantwoordelijk waren en de regie konden voeren."

De "**zwartepiet**" wordt dus elders neergelegd. Men acht zichzelf onfeilbaar en onaantastbaar.

---

[5] http://www.ris.rotterdam.nl/cgi-bin/showdoc.cgi/action=view/id=223267/type=pdf/15bb7609_Collegebrief_Projectenmonitor__openbare_versie__behorende_bij_de_2e_Bestuursrapportage_2015.pdf

[6] http://www.schepenstraat.info/

[7] http://www.rotterdam.nl/Clusters/BSD/College%202014-2018/Collegeprogramma%202014-2018.pdf

Dit zal ook gaan gebeuren nu de Erven van Rijckevorsel hun vastgoedbezit in en rond onze polders te koop zetten. De leden van deze familie zetten een pion in voor dit spel en blijven zelf anoniem. Er zal straks na een voor hen succesvolle transactie wellicht nog een donatie[8] worden gedaan om het imago wat op te poetsen. Voor de buitenwereld blijft het dan een keurige katholieke familie. De "*aflaat*"[9] vormt een onderdeel van deze cultuur. De gemeente Rotterdam kan dan wijzen op de onwil van deze private partij en zal verzuimen te vermelden dat men zelf verantwoordelijk is voor deze situatie. Het is evident dat men heeft verzuimd alle beschikbare bestuurlijke instrumenten te benutten om de ooit gestelde publieke doelen te bereiken. Het is evident dat men de Erven van Rijckevorsel heeft laten ontsnappen aan het gemaakte afsprakenkader dat behoorde tot het Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen. Het is evident dat men in de afgelopen jaren deze private partij van grootgrondbezitters alle ruimte heeft gegeven voor de uitvoering van hun uitvoeringsstrategie. Het is evident dat er sprake is van een bewuste keuze om geen publieke strategie op te stellen als antwoord op deze private strategie. Er is voldoende gewaarschuwd (***bijlage 8***), maar er is niet geluisterd. De reactie (***bijlage 9***) van de communicatiemedewerker Frank Vermeulen (***bijlage 10***) is illustratief. Ook de reactie (***bijlage 11***) van Johan Vermeer (***bijlage 12***), directeur van het bureau Projectmanagement is beschamend te noemen en demonstreert voldoende dat de gewenste ambtelijke cultuuromslag nog niet heeft plaatsgevonden. De wethouder Buitenruimte is bestuurlijk verantwoordelijk voor dit ambtelijke gedrag ("*kan niet bestaat wél*"). Hij luistert naar de ambtelijke instructies en toont helaas onvoldoende moreel overwicht en intellectueel overzicht om deze gemeentelijke dienst aan te sturen en de spelletjes van vastgoedspeculanten te pareren. Hiermee dient men geen enkel publiek doel, maar vooral een privaat belang. De vraag mag dan ook worden gesteld wie hier nu echt beter van wordt.

De vraag kan ook worden gesteld welke waarde er kan worden toegekend aan de informatie die de verantwoordelijke ambtenaren hebben gegeven aan de Rekenkamer Rotterdam. In een komende civiele procedure zullen een aantal van deze ambtenaren onder ede worden gehoord. Het geheel kent overigens ook grond voor het verrichten van een strafrechtelijk onderzoek. Op dit ambtelijke niveau mag zoveel onkunde en naïviteit niet voor komen. De wijze waarop de ambtelijke advisering en uiteindelijk de uitvoering heeft plaatsgevonden laat ruimte voor ernstige twijfels en geeft geen vertrouwen. Het is onduidelijk waarom er onderscheid wordt gemaakt tussen A-Rotterdammers, B-Rotterdammers en rijke niet-Rotterdammers. Het is onduidelijk waarop de "*ambtelijke gunfactor*" is gebaseerd. Het is onduidelijk wat "*de stijl van de gemeente*" (***bijlage 13***) is welke ten grondslag lag aan het ontslaan van de tweede projectleider Oranjebonnen en het is onduidelijk welke instructies de huidige projectleider Oranjebonnen heeft gekregen bij de uitvoering van zijn taak. Het is hem kennelijk verboden om persoonlijk te reageren op mijn verzoek om een gesprek (***bijlage 14***). Deze ambtelijke richtlijnen vinden in ieder geval niet hun basis in de huidige coalitieovereenkomst.

De rechtvaardiging voor het falen bij het realiseren van de ambities uit het Ambitiedocument Oranjebonnen ligt dus al klaar en men zal wijzen op de onwil bij de vastgoedspeculanten in onze polders. Er is echter vooral sprake van ambtelijke onwil en deze wordt vertaald door het nemen van bestuurlijke besluiten in lijn met de ambtelijke adviseringen. Het is beledigend dat de ervaring en deskundigheid van de meest betrokken bewoners en ondernemers aan de kant wordt geschoven. Het is kwetsend om op de gemeentelijke website[10] over de Oranjebonnen te lezen dat men agrarisch natuurbeheer en stadslandbouw wil stimuleren, maar te constateren dat het vooral modieus geleuter is en dat men niet echt weet waarover men het heeft.

[8] http://www.sintlambertuskerkje.nl/
[9] https://nl.wikipedia.org/wiki/Aflaat
[10] http://www.rotterdam.nl/oranjebonnen

Nu het project Oranjebonnen één bestuurlijk opdrachtgever kent, namelijk de gemeente Rotterdam, is het ook duidelijk wie er bestuurlijk verantwoordelijk is voor het "**gemodder**". Daarvoor is het echter wel noodzakelijk dat er voldoende controle is. Deze controle behoort er te zijn van de raadsleden van de gemeente Rotterdam, maar ook van de andere publieke en private partners bij het integrale gebiedsontwikkelingsproces. Zo is er in december 2015 door de provincie Zuid-Holland in een beschikking vastgelegd dat er 3,1 miljoen euro beschikbaar komt om in de tweede fase van het project Oranjebonnen agrarische ondernemers in onze polders de kans te geven om te schakelen naar biologische landbouw of stadslandbouw en krijgen ondernemers binnen en buiten de Oranjebonnen de kans om recreatieve voorzieningen te realiseren. Het is voorts belangrijk dat de provincie Zuid-Holland controleert of de publieke gelden die men voor de eerste fase beschikbaar heeft gesteld correct zijn besteed. Vooralsnog is er sprake van weinig transparantie over de besteding van deze gelden. Vanzelfsprekend dient niet alleen de provincie Zuid-Holland te controleren, maar ook het Hoogheemraadschap van Delfland en het Zuid-Hollands Landschap of met de beoogde werkwijze daadwerkelijk de gewenste publieke doelen worden behaald. Door alle openstaande punten m.b.t het project Oranjebonnen op één hoop te willen vegen bij een komende commissie- en raadsvergadering in Rotterdam geeft men ook een bedenkelijk signaal af. Er is kennelijk een reden om dit zo te willen doen. Ook hiermee versterkt men niet het vertrouwen in de lokale overheid.

Door geen publieke strategie te willen formuleren op de private strategie van de Erven van Rijckevorsel is er vooral sprake van een nederlagenstrategie waarbij men zich straks kan verschuilen achter het neerleggen van de "**zwartepiet**" bij deze feodale en regenteske familie. Een goed bestuurder anticipeert echter op toekomstige en ongewenste ontwikkelingen. Een goed bestuurder die het verschil wil maken is geen toeschouwer, maar een regisseur. Door te kiezen voor een positie aan de zijlijn, maakt men impliciet een keuze voor de vastgoedmaffia en de "*witteboordencriminelen*". Door ambtelijk wangedrag te accepteren beschermt men de samenleving onvoldoende tegen overheidsfunctionarissen die een ander belang dienen dan het publieke belang. Door passief te blijven en zelfs de eigen principes te verloochenen schaadt men ook het vertrouwen dat burgers en ondernemers behoren te hebben in de democratie.

Bij het mislukken van het realiseren van de gestelde ambities bij het project Oranjebonnen zal het ongepast zijn de "**zwartepiet**" elders neer te leggen. U bent in de afgelopen jaren immers voldoende gewaarschuwd. Daarbij kunt u een politiek oordeel uitspreken over het handelen van de verantwoordelijke wethouder, maar een civiele rechter zal zich bij zijn oordeel baseren op de feiten. Het lijkt me belangrijk dat u die feiten ook onder ogen ziet.

ing. L.W. Vreugdenhil

Bijlagen:
1. Bezit Erven van Rijckevorsel in en rond de Bonnenpolders,
2. Foto Maarten de Gaaij,
3. Foto Wim Reijnierse
4. Raadsbesluit 23 april 2015 n.a.v. rekenkamerapport "Gemodder in de polder",
5. Raadsbesluit 6 juni 2006 met toezegging ontwikkeling 2 landgoederen door Van Heijst,
6. Verzoek om contact met Maarten de Gaaij,
7. Motie duurzame agrarische ontwikkeling Oranjebonnen,
8. Artikel Agraaf,
9. E-mailbericht Frank Vermeulen,
10. Foto Frank Vermeulen,
11. E-mailbericht Johan Vermeer,
12. Foto Johan Vermeer,
13. Verslag Informatie Platform Oranjebonnen,
14. Verzoek om contact met Evert-Jan van den Akker.

<u>Bijlage 1</u> **Bezit Erven van Rijckevorsel in en rond de Bonnenpolders**

Bijlage 2 **Foto Maarten de Gaaij**

Bijlage 3 **Foto Wim Reijnierse**

<u>Bijlage 4</u> **Raadsbesluit 23 april 2015 rekenkamerrapport "Gemodder in de polder"**

Rekenkamerrapport 'Gemodder in de polder'

GEMEENTERAAD
Vergadering van
23 APR. 2015
m.m. conform besloten

De Raad van de gemeente Rotterdam;

gelezen het rapport van de Rekenkamer Rotterdam; alsmede gelezen het voorstel van het presidium van 16 april 2015, 15bb2638;

gelet op de Gemeentewet en de Verordening Rekenkamer Rotterdam;

gehoord de beraadslagingen in de commissie BWB van woensdag 4 februari en 15 april 2015;

besluit:

I. De navolgende **hoofdconclusies** van het rapport "Gemodder in de polder", onderzoek naar gebiedsontwikkeling Oranjebuitenpolder en Bonnenpolder, van de Rekenkamer Rotterdam, over te nemen en vast te stellen:

1 De gemeente Rotterdam wil al sinds 1993 de natuur- en recreatieve functie van de Oranjebuitenpolder versterken. Samen met betrokken partners heeft de gemeente jarenlang gewerkt aan plannen om dit te realiseren. Zelfs na een ambitieverlaging in 2009 is de uitvoering van de verschillende planonderdelen nauwelijks van de grond gekomen.

2 Oorzaken voor het niet van de grond komen van de ontwikkelingen in de Oranjebuitenpolder zijn:
De problematische financiering van de planonderdelen. De inkomsten die diverse planonderdelen moesten opleveren zijn te optimistisch ingeschat, terwijl de kosten van de plannen in de Oranjebuitenpolder steeds verder opliepen. Uiteindelijk loopt het project zolang door dat onder invloed van de economische crisis de plannen definitief onhaalbaar worden.
Weinig bestuurlijke prioriteit voor de ontwikkeling van de Oranjebuitenpolder als buitengebied.
De moeizame samenwerking tussen gemeentelijke diensten en de moeizame samenwerking tussen de gemeente en de betrokken externe partners (Stadsregio Rotterdam, Provincie Zuid-Holland, Zuid-Hollands Landschap en Hoogheemraadschap Delfland).

3. Met het gebiedsontwikkelingsplan voor de Bonnenpolder beoogde de deelgemeente Hoek van Holland vanaf 2003 samen met een aantal partners een duurzame toekomst voor de Bonnenpolder te realiseren. De ruimtelijke plannen die hiertoe zijn ontwikkeld, zijn echter niet gerealiseerd.

4 Oorzaken voor het niet realiseren van de beoogde ontwikkelingen in de Bonnenpolder zijn:
De gemeente Rotterdam hield zich grotendeels afzijdig van de ontwikkelingen in de Bonnenpolder, terwijl de deelgemeente Hoek van Holland niet over de bevoegdheden en middelen beschikte die nodig zijn voor de realisatie van een dergelijk plan.
De te optimistische verwachtingen van de deelgemeente met betrekking tot de financiering van de plannen.

II. Op basis van het rapport het college op te dragen de onderstaande **aanbevelingen** van het rapport "Gemodder in de polder", onderzoek naar gebiedsontwikkeling Oranjebuitenpolder en Bonnenpolder, van de Rekenkamer Rotterdam, over te nemen:

1 De financiering van beide fases is niet volledig rond. Gelet op de financiële disbalans in eerdere plannen voor de Bonnenpolder en Oranjebuitenpolder, beveelt de Rekenkamer aan te blijven bewaken dat de ambities voor het gebied in balans zijn met de beschikbare financiële middelen.

2 Borg dat er voldoende ambtelijke en bestuurlijke prioriteit wordt gegeven aan de gebiedsontwikkeling van de Oranjebonnen in het bijzonder en gebiedsontwikkeling in het buitengebied in het algemeen.

3 Investeer blijvend en zichtbaar in de relatie met publieke en private partijen die bij de ontwikkeling van de Oranjebonnen betrokken zijn, zodat initiatieven een grotere kans van slagen hebben.

4 Borg en bewaak dat bij gebiedsontwikkelingen in informele contacten tussen bestuurders of ambtenaren en individuele burgers geen uitlatingen worden gedaan die te hoge verwachtingen kunnen wekken.

III. Het College van burgemeester en wethouders op te dragen de aanbevelingen uit te voeren en daarover aan de raad te rapporteren vóór 1 juli 2015.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van 23 april 2015.

De griffier,

A.C. de Bondt, plv.

De voorzitter,

R. Buijt, plv.

<u>Bijlage 5</u> Raadsbesluit 6 juni 2006 toezegging ontwikkeling 2 landgoederen Van Heijst

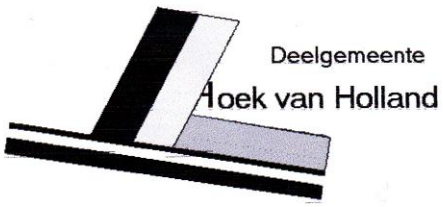

Behoort bij deelraadsvergadering
van 8 juni 2006
Agendapunt nummer 5

Aan : de deelraad
Van : het dagelijks bestuur
Datum : 18 april 2006
Betreft : Aanpassing aantal landgoederen in de Bonnenpolder

Inleiding
In de vergadering van de deelraad bijeen op 21 december 2005 heeft u in de keuze over de inrichting van de bonnenpolder het volgende besloten: dat u akkoord bent gegaan met de voorgestelde multifunctionele scenario voor de Bonnenpolder en dit verder uit te werken tot een gebiedsvisie voor de Bonnenpolder. Zie hiervoor het besluit dr050056.
Het multifunctionele scenario houdt in dat er een scheiding wordt gemaakt tussen een landbouwenclave en een zone waar gewoond kan worden in de vorm van landgoederen en natuur. Op de landgoederen is natuur aanwezig waarbij een overgang is naar de overige natuur en waar invulling aan gegeven wordt door het reservaatgebied en een ecologische verbindingszone.
In het bovengenoemde multifunctionele scenario was opgenomen een vijftal landgoederen in het gebied van de Erven van Rijckevorsel.

Uitwerking
Voor de 2e Ontsluitingsweg moet grond verworven worden van de heer N.J. van Heijst om de aanleg mogelijk te maken. Het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam is al enige tijd bezig om deze gronden aan te kopen. Naar het laat aanzien zal dit niet op korte termijn kunnen plaatsvinden zonder een onteigeningsprocedure, met een mogelijke vertraging van 2 jaar voor de verdere aanleg van de 2e Ontsluitingsweg. Gezocht is naar alternatieven om aankoop van de gronden voor de 2e Ontsluitingsweg mogelijk te maken.
Aan de zaakwaarnemer van de heer Van Heijst is voorgesteld om bij de uitwerking van de gebiedsvisie "De Bonnen" een tweetal landgoederen toe te voegen op de percelen in de Korte Bonnen, die eigendom zijn van de heer Van Heijst
In de als bijlage toegevoegde brief met kenmerk uit/2006/0420 van 12 april 2006 wordt gevraagd aan de heer Van Heijst om vooruitlopend op het besluit van de deelraad en vooruitlopend op de definitieve overeenstemming over de aankoopvoorwaarden van de grond medewerking te verlenen per 1 mei 2006.
Bij de uitwerking van het gebiedsontwikkelingsplan "De Bonnen" die in juli 2006 ter besluitvorming wordt aangeboden zal de uitbreiding van 5 naar 7 landgoederen worden opgenomen.

Communicatie
De leden van de projectgroep zijn op de hoogte gesteld van deze wijziging en zijn unaniem akkoord gegaan.

dr20060008

Voorstel
U wordt geadviseerd, na nadrukkelijk kennis te nemen van vorenstaande aandachtspunten akkoord te gaan met de wijziging van het aantal landgoederen in "De Bonnen", te weten van 5 stuks naar 7 stuks landgoederen.

Het dagelijks bestuur van de deelgemeente Hoek van Holland,
de secretaris a.i., de voorzitter,

G.V.L. Florijn. Th. van Eijk.

dr20060008

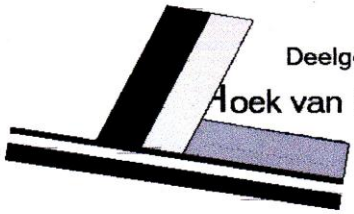

Besluitnummer dr/2006/0008

De raad van de deelgemeente Hoek van Holland;

gelezen het voorstel van het dagelijks bestuur de dato 18 april 2006;

gelezen de aanpassing van de ontwikkelingsplan "De Bonnen" in de Annex A van DLV Groen & Ruimte BV;

gelezen de brief met kenmerk uit/2006/0420 aan de heer N.J. van Heijst.

Besluit:

1. **Akkoord te gaan met de wijziging van het aantal landgoederen in de Bonnen polder, te weten van 5 naar 7 stuks landgoederen;**

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van 8 juni 2006.

De griffier, De voorzitter,

J.J. van Gemeren Th. van Eijk

Bijlage 6 **Verzoek om contact met Maarten de Gaaij**

ing. L.W. Vreugdenhil

Van: "ing. L.W. Vreugdenhil" <vreug124@planet.nl>
Aan: <mh.degaaij@rotterdam.nl>
Verzonden: donderdag 7 juni 2012 7:04
Onderwerp: Fw: stadslandbouw (herinnering 3)

Herinnering!

----- Original Message -----
From: ing. L.W. Vreugdenhil
To: mh.degaaij@rotterdam.nl
Sent: Wednesday, June 06, 2012 6:19 AM
Subject: Fw: stadslandbouw (herinnering 2)

Herinnering!

----- Original Message -----
From: ing. L.W. Vreugdenhil
To: mh.degaaij@rotterdam.nl
Sent: Tuesday, June 05, 2012 8:17 AM
Subject: Fw: stadslandbouw

Herinnering!

----- Original Message -----
From: ing. L.W. Vreugdenhil
To: mh.degaaij@rotterdam.nl
Sent: Monday, June 04, 2012 6:21 AM
Subject: stadslandbouw

Geachte heer de Gaaij,

Graag wil ik met u een gesprek voeren over "stadslandbouw" in de Groenzone Maasmond. Deze vorm van landbouw heeft tientallen jaren bestaan in de Bonnenpolders. Het had toen echter een andere naam. Een beschrijving hiervan vindt u bij het hoofdstuk "De Bedrijven" op de website van de Stichting de Bonnen (http://www.debonnen.nl) en een indruk hiervan vindt u op mijn persoonlijke Facebookaccount. Voor mijn bedrijf is in opdracht van de (deel)gemeente door een onafhankelijk adviesbureau in april 2006 een bedrijfsplan gemaakt in het kader van het Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen (http://www.deelraadinfo.nl/Hoek_van_Holland/_Overig_deelraad/Archief_Vergaderstukken_2003_t_m_2009/2
In april 2007 is dit bedrijfsplan opnieuw aangeboden, ditmaal onder de naam "De Hof van Vreugde" (http://www.deelraadinfo.nl/Hoek_van_Holland/_Overig_deelraad/Archief_Vergaderstukken_2003_t_
en werd met complimenten ontvangen. Dit bedrijfsplan (http://www.deelraadinfo.nl/dsresource?objectid=66571&type=org) wacht - evenals het bestuurlijk vastgestelde Gebiedsontwikkelingsplan De Bonnen (http://www.deelraadinfo.nl/Hoek_van_Holland/_Overig_deelraad/Archief_Vergaderstukken_2003_t_m_2009/2
- nog steeds op uitvoering.

U kunt mij bellen op 06 - 23 64 14 91.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

Info: http://www.linkedin.com/profile/view?id=35234823&trk=tab_pro

Bijlage 7 **Motie duurzame agrarische ontwikkeling Oranjebonnen**

2

Partij voor de Dieren
Gemeenteraadsfractie Rotterdam

NIDA
OMDAT WE GELOVEN IN ROTTERDAM

ChristenUnie SGP Rotterdam

GROENLINKS

SP

PvdA
ROTTERDAM

MOTIE Duurzaam agrarisch in ontwikkelgebied Oranjebonnen

De gemeenteraad van Rotterdam, in vergadering bijeen op 23 april 2015, ter bespreking van het rekenkamerrapport 'Gemodder in de polder',

constaterende dat

- Het ontwikkelplan Oranjebonnen de mogelijkheid open laat voor een intensieve melkveehouderij in de Bonnenpolder;
- De intensieve veehouderij allerlei milieuproblemen veroorzaakt en bovendien bijdraagt aan de opwarming van de aarde;

overwegende dat

- Deze ontwikkeling haaks staat op de doelstelling van het college te komen tot meer dierenwelzijn in Rotterdam;
- Een dergelijke ontwikkeling zich ook uitermate slecht verhoudt tot de recreatieve functies in de Oranjebonnen;

verzoekt het college

- Alleen duurzame kleinschalige agrarische ontwikkelingen, bij voorkeur biologische, te overwegen in het verdere verloop van de gebiedsontwikkeling, het ontwikkelplan Oranjebonnen hier op af te stemmen en de raad te rapporteren over de voortgang hieromtrent,

en gaat over tot de orde van de dag.

GEMEENTERAAD
Vergadering van
23 APR. 2015
AANGENOMEN

Tegen: CR, CDA, VVD

23/4/15

Partij voor de Dieren Rotterdam, Coolsingel 40, kamer 5, 3011 AD Rotterdam

Bijlage 8 **Artikel Agraaf**

Pachtboer Leen Vreugdenhil schreef al 275 brieven aan Rotterdamse raad:

'Mijn levenswerk is kapot gemaakt'

Precies 275 brieven schreef Leen Vreugdenhil aan de Rotterdamse raad, alle zonder echte reactie. Zijn gedwongen vertrek in 2007 van zijn pachtboerderij in de Bonnenpolder bij 's-Gravenzande wil en kan hij niet accepteren. „Mijn levenswerk als boer is kapot gemaakt. Ik heb te veel vertrouwen gehad in bestuurders. Die grinniken nu om die eeuwige briefschrijver. En grondspeculanten wachten op hun kans."

Leen Vreugdenhil moest in 2007 zijn pachtboerderij in de Bonnenpolder bij Hoek van Holland verlaten. „Bij ons, de boeren, zit zo veel zakelijke en persoonlijke pijn die bij de andere partijen niet wordt gevoeld. Onze valkuil was onze gehechtheid aan het boerenbestaan en het vertrouwen in de regierol van de overheid".

Tekst: Lauk Bouhuijzen
Foto: Ellen Meinen

Leen Vreugdenhil (60 jaar) omschrijft zijn familie, van oudsher pachters van de familie van Rijckevorsel in de Bonnenpolder bij 's-Gravenzande, als een echt Westlands boerengeslacht. De Bonnenpolder was ooit een echt agrarisch gebied met veelal gemengde bedrijven. Daarvan zijn er nu maar enkele over.

„Hier ben ik geboren en als 21-jarige in maatschap met mijn vader als derde generatie Vreugdenhil begonnen. Aardappelen, suikerbieten, maïs en 30 koeien. Aan uitbreidingen of een nieuwe ligboxenstal heb ik nooit meegedaan. Dit gemengde bedrijf bleek bij elk onderzoek altijd het beste scenario. Omdat de overheid dat graag zag, zo dicht bij de grote stad, zijn we destijds overgeschakeld op een biologische bedrijfsvoering", vertelt Leen Vreugdenhil.

Dat hij sinds 2007 dat pachtbedrijf kwijt is, dat wil en kan hij niet accepteren. Het is een uiterst complex verhaal wat allemaal precies gebeurd is.

Duidelijk is dat het begon met de enorme wateroverlast in het hele Westland in 1998 en 1999. Er werd een projectgroep opgesteld om alle problemen in het gebied voor eens en voor altijd aan te pakken: een betere waterhuishouding, de ligging in de EHS (Ecologische Hoofdstructuur), de recreatieve ontsluiting, de nieuwe weg naar Hoek van Holland en een gezond perspectief voor de boerenbedrijven.

Wat toen volgde, is een onoverzichtelijke kluwen van half of helemaal niet gerealiseerde plannen, allerlei partijen zoals verpachters en projectontwikkelaars, die hun eigen belangen nastreefden, en overheden zoals de deelgemeente Hoek van Holland en de gemeente Rotterdam die afspraken niet konden of wilden nakomen en negeerden.

Opgezegd

Vreugdenhil raakte er uiteindelijk in 2007 zijn boerderij door kwijt.

Hij had geaccepteerd dat zijn pachtcontract werd opgezegd in het kader van een wijziging van de eigendomsverhoudingen in het gebied. Dat ging vervolgens niet door en daardoor liep hij in een juridische fuik.

„De boerderij waar mijn grootvader is begonnen en waar ik geboren en getogen ben, is nu antikraak en vervalt steeds meer. Ik kan en wil dat niet zien, dat doet te veel pijn."

Vreugdenhil werd uiteindelijk failliet verklaard. „Dat was helemaal niet nodig geweest, zo vond de curator, omdat ik een gezond boerenbedrijf had."

Nog steeds voelt hij zich bedreigd door andere partijen die in het gebied een rol spelen. „Daarom zeg ik ook liever niet waar ik nu woon. Ik ben al bedreigd, er is bij mij ingebroken en veel vernield." Dat hij jarenlang in een loods moest wonen en van de bijstand leefde wil hij wel kwijt.

Gemodder

Zonder aarzelen legt Vreugdenhil de schuld volledig bij de lokale overheden en de verpachters (Erven van Rijckevorsel) en de projectontwikkelaars. Groot was zijn blijdschap toen in 2014 en 2015 de Rekenkamer Rotterdam de hele gang van zaken onderzocht en vervolgens een rapport publiceerde met het qua naam al veelzeggende 'Gemodder in de Polder'.

„In dat rapport werden aanbevelingen gedaan om zaken die verkeerd waren gegaan goed op te lossen. Ik kreeg daarmee gelijk, maar gelijk hebben is iets anders dan gelijk krijgen. Voor 1 juli vorig jaar moesten de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders met die aanbevelingen aan de slag. Maar er is niks gebeurd. Ik denk dat ambtenaren van de gemeente Rotterdam geen boodschap hebben aan een boer zoals ik, die eeuwige briefschrijver. Ze hebben alle tijd om je uit te roken. Dat zie je ook aan de andere kanten van de stad zoals in de polders van Rhoon. Zeker als pachtboer heb je nergens recht op."

Verrijking

Wat zou voor hem een goede oplossing precies moeten inhouden? „Het gaat in de Bonnenpolder om ongerechtvaardigde verrijking. Daar ben ik als boer de dupe van geworden omdat ik vertrouwen had in gemaakte afspraken met bestuurders. Zo ben ik nu eenmaal opgevoed, met respect voor overheden en ook voor verpachters. Ik denk aan een schadevergoeding van twee miljoen euro als je kijkt naar het waarde- en inkomensverlies voor mij sinds 2007. Ik was toen maar 51 jaar. Waarom ik geen civiele procedure voor schadevergoeding aanspan? Dan gaan ze dat bij de gemeente rekken („Zolang het onder de rechter is, doen we geen uitspraken") en gebeurt er dus de komende tien jaar niks meer. Dan is pas echt een patstelling."

Ondanks zijn duidelijke overtuigingen snapt Vreugdenhil heel goed dat hij, zoals hij het zelf omschrijft, als 'schreeuwerd in de woestijn' gezien wordt. „Feitelijk heb ik als boer alles verloren, behalve mijn zelfvertrouwen en respect. Want ik heb onze boerderij niet verloren door verkeerd management of foute beslissingen, maar alleen omdat ik zo stom was om de overheid te vertrouwen. Diezelfde overheid, die ik ook als bestuurder (Vreugdenhil is jaren betrokken geweest bij de deelgemeente Hoek van Holland, red.) heb gediend. Diezelfde overheid die zo graag zag dat ik hier, aan de rand van de grote stad, biologisch ging werken. Ik had mijn bedrijf al verbreed met een natuurcamping en een paardenpension. Er waren ook nog plannen voor een zorgtak", somt hij op.

Pijn

Is de meest recente brief nummer 275 aan de Rotterdamse raad de laatste? „Dat denk ik niet. Ook al staat er dan altijd VKA achter op de lijst van ingekomen stukken voor de raad, Voor Kennisgeven Aannemen. Bij ons, de boeren in de Bonnenpolder, zit zo veel zakelijke en persoonlijke pijn die bij de andere partijen niet wordt gevoeld. Onze valkuil was onze gehechtheid aan het boerenbestaan en het vertrouwen in de regierol van de overheid. Uiteindelijk is er zo veel maatschappelijke, zakelijke en persoonlijke schade ontstaan in onze polders. De vastgoedspeculanten wachten hun kans af. En ze krijgen de ruimte van de overheid. Wat mij is overkomen, dat kan ook andere boeren overkomen die betrokken zijn bij een integraal gebiedsontwikkelingsproces onder regie van de overheid", vindt Vreugdenhil.

Voor buitenstaanders lijkt het een verloren strijd, maar zo zit Leen Vreugdenhil niet in elkaar. „Ik heb nog steeds hoop op een goede afloop, hoe raar dat misschien klinkt. Zo ben ik nu eenmaal opgevoed; eerlijk duurt het langst. En de aanhouder wint, dat zit in mijn karakter ingebakken. Bovendien, stoppen, dat gun ik de partijen niet die hier de afgelopen vijftien jaar zo'n bedenkelijke rol hebben gespeeld.

Bijlage 9 **E-mailbericht Frank Vermeulen**

van: **ing. L.W. Vreugdenhil**
lw.vreugdenhil@gmail.com

aan: vermeulenfrank@hotmail.com

datum: 16 februari 2016 10:49

onderwerp: **contact met nieuwe projectleider Oranjebonnen**

Geachte heer Vermeulen,

Graag wil ik in contact komen met de nieuwe projectleider Oranjebonnen. Wilt u zo vriendelijk zijn hem dit verzoek over te brengen?

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

van: **ing. L.W. Vreugdenhil** lw.vreugdenhil@gmail.com

aan: vermeulenfrank@hotmail.com

datum: 18 februari 2016 09:26

onderwerp: **Fwd: contact met nieuwe projectleider Oranjebonnen**

Geachte heer Vermeulen,

Helaas moet ik u onderstaand verzoek in herinnering brengen. Er is al veel tijd verloren gegaan bij het project Oranjebonnen. Het zal op prijs worden gesteld als ik spoedig in contact kan komen met de nieuwe projectleiderOranjebonnen.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

van: **ing. L.W. Vreugdenhil** lw.vreugdenhil@gmail.com

aan: vermeulenfrank@hotmail.com

datum: 22 februari 2016 11:58

onderwerp: **Fwd: contact met nieuwe projectleider Oranjebonnen**

Geachte heer Vermeulen,

Helaas moet ik voor een tweede maal onderstaand verzoek in herinnering brengen. Ik heb geen automatisch antwoord mogen ontvangen dat u afwezig bent. Het zal op prijs worden gesteld als u aan dit verzoek kunt voldoen.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

van: **Frank Vermeulen** vermeulenfrank@hotmail.com

aan: **"ing. L.W. Vreugdenhil"** lw.vreugdenhil@gmail.com

datum: **22 februari 2016 15:11**

onderwerp: **RE: contact met nieuwe projectleider Oranjebonnen**

Beste ,

Het is voor mij niet gebruikelijk dat ik correspondeer en benaderd wordt via mijn privemail over werkgerelateerde zaken.

Los daarvan staan de contactgegevens op de portal van Rotterdam. www.rotterdam.nl/oranjebonnen

Met vriendelijke groet,
Frank Vermeulen

van: **ing. L.W. Vreugdenhil** lw.vreugdenhil@gmail.com

aan: **Frank Vermeulen** vermeulenfrank@hotmail.com

datum: **22 februari 2016 16:12**

onderwerp: **Re: contact met nieuwe projectleider Oranjebonnen**

Geachte heer Vermeulen,

Dank voor uw reactie.

De door u genoemde website was een poosje uit het zicht verdwenen.

Uw e-mailadres heb ik gevonden op Linkedin en dat is vooral een zakelijke website.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

Bijlage 10 **Foto Frank Vermeulen**

Bijlage 11 E-mailbericht Johan Vermeer

Van:Vermeer J.C.A.
(Johan) <jca.vermeer@rotterdam.nl
>

aan: **"lw.vreugdenhil@gmail.com"**
<lw.vreugdenhil@gmail.com
>

datum: **9 maart 2016 12:33**

onderwerp: **FW: contact**

Geachte heer Vreugdenhil,

Met referte aan o.a. onze mails van 19 oktober 2015 en 25 november 2015 alsook de voortgang van het project, achten we alles overziend een separate [c.q. individuele] kennismaking met de projectleider Oranjebonnen niet opportuun.

Op het moment dat hiervoor zich een deugdelijke gelegenheid zich voordoet, zal u hiertoe voor worden uitgenodigd.

Ik hoop dat ik u hiermede voldoende heb geïnformeerd en mocht u nog vragen hebben dan verneem ik dat uiteraard graag.

Met vriendelijke groet,

J.C.A. (Johan) Vermeer
Directeur Projectmanagement & Engineering
Stadsontwikkeling Rotterdam
email: jca.vermeer@rotterdam.nl
telefoon: 010 4894595

Bijlage 12 **Foto Johan Vermeer**

Bijlage 13 Verslag Informatie Platform Oranjebonnen

Informatie Platform Oranjebonnen (IPO)
Bijeenkomst: woensdag 4 november 2015 aanvang 19.30
Locatie: Nieuwe Oranjehoeve HvH

Agenda:

1. Welkom door Frans van Brederoode
Aanwezig: 14 belangstellenden;
- Er zijn geen opmerkingen op het verslag van 9 september 2015.
- In een artikel in de Hoekse krant is aandacht besteed aan project Oranjebonnen (zie www.rotterdam.nl/hoekvanholland => stadskrant => week 39)

2. Stand van zaken

Vertrek Bert de Jonge als projectleider Oranjebonnen
Toelichting door Ferry Pronk (accounthouder stadsontwikkeling kleine kernen: Hoek van Holland, Rozenburg, Pernis) "Na 3 maanden tot de conclusie gekomen dat de stijl van Bert de Jonge niet voldoet aan de eisen van de gemeente. De relatie is hierom beëindigd. Over een aantal weken zal een nieuwe projectleider voor het project Oranjebonnen aangesteld worden."

Beheer Oranjeplassen & Oranjebonnen
Dit onderwerp wordt door de nieuwe projectleider opgepakt. De beheerder van het Zuid Hollands Landschap wordt hierbij betrokken. Het ruiterpad en hekwerk voor vissers worden dan besproken.

Voortgang bestemmingsplan
Het voornemen van het college om een nieuw bestemmingsplan voor de Oranjebuitenpolder en Bonnenpolder voor te bereiden wordt nog deze maand genomen. Als het moment er is wordt dit doorgegeven. Plannen die passen in de ontwikkelingsvisie (recreatief/agrarisch) van de Oranjebonnen worden meegenomen in het op te stellen bestemmingsplan.
Jacco Duindam vraagt aandacht voor behoud van natuurwaarden met name de boerenlandvogels. De fauna is niet gebaat bij een teveel aan recreatieve paden. Hier dient bij de planning van recreatieve struinpaden rekening mee gehouden te worden.

In de begroting 2016 van de gemeente Rotterdam wordt het project Oranjebonnen de code oranje gegeven. Dit houdt in dat grondexploitatie van dit project momenteel een financieel risico kan geven.

3. Mededelingen

a. David van Megen; mededeling over Stichting Wijk en Wouden over de oprichting van de Vereniging Vrijetijdslandschap Groene Hart. kopie aanwezig van over het gebied groene hart west.

b. Overlast en onveilige situaties ondergrond ruiterpaden
Hier wordt de volgende keer op teruggekomen.

c. Nieuwe initiatieven voor de Oranjebonnenpolder t.p.v. het oude spoorhuisje.
dhr. en mevrouw Pons geven aan dat langs de spoorlijn tot 2009 een spoorwoning heeft gestaan. Zij zijn hier opgegroeid. Het idee is om op deze plek een informatiebord te plaatsen om de geschiedenis van deze plek toe te lichten en wat hier qua recreatie en fauna te zien is.
Geadviseerd wordt om hierover contact op te nemen met VVV Hoek van Holland en het Zuid Holland Landschap.
Het concept ontwerp voor dit informatiebord wordt digitaal met het verslag meegestuurd.

d. Voortgang hoekse lijn,
Al eerder is aangegeven dat er nabij het Nieuw Oranjekanaal een brug over het metrospoor wordt gerealiseerd. De brug zou een soort uitzichtpunt moeten worden. De plannen hiervoor worden nu

verder uitgewerkt. De verwachting is dat de volgende keer een uitwerking van deze brug in het IPO getoond kan worden.

e. Bericht van het Hoogheemraadschap van Delfland (Fred Nederpel) t.a.v. Blauwalg.
Door het Hoogheemraadschap is een toelichting met de agenda meegestuurd.

f. Datum bijeenkomst open dag 2016
Dit onderwerp schuif door naar de volgende bijeenkomst.

4. Rondvraag

In december worden de singels langs de Oranjedijk en Schenkeldijk uitgebaggerd.

Het windpark langs de Nieuwe Waterweg bestaat vooralsnog uit 8 windmolens. Volgens de huidige planning zou reeds in 2016 aangevangen worden met de aanleg hiervan. Mogelijk zelfs voor de zomer. Meer informatie zie: www.windparknieuwewaterweg.nl Als de molens draaien komt er een gebiedsgebonden bijdrage van € 800.000,- ter beschikking voor de gebiedsontwikkeling/beheer van dit gebied.

In de bocht van het spuidijkje start het nieuwe fietspad. Het verkeersbord fietspad is verplaatst naar een bocht in dit pad waar een container staat. Er rijden nu veel auto's dit voor auto's doodlopende pad op.

"Wat is het een baggerbende in dit gebied". Na het oogsten zijn de paden erg vuil geworden. Deze paden worden niet schoongemaakt. Zulk soort zaken of onveilige situaties kunnen gemeld wordt via telefoonnummer 14010 of www.rotterdam.nl/meldingen

"Er wordt niet gehandhaafd". In principe wordt er alleen naar aanleiding van een melding gecontroleerd en zonodig gehandhaafd. Op verzoek van o.a. partij voor de dieren wordt nu het gehele gebied nader bekeken.

Onderhoud Oranjebonnen met name door de diverse beheerders. Dit is een aandachtspunt voor het komende jaar.

5. Sluiting
Voorgesteld wordt om twee werkgroepjes te formeren en in december een eerste keer bij elkaar te komen. Deze werkgroepjes betreffen: "Open dag 2016" en "Oranjeplassen".
Komende IPO bijeenkomst **woensdag 20 jan 2016** om 19.30 uur.

Bijlage 14 Verzoek om contact met Evert-Jan van den Akker

Van: **ing. L.W. Vreugdenhil** <lw.vreugdenhil@gmail.com>
Datum: 22 februari 2016 15:31
Onderwerp: contact
Aan: e.vandenakker@rotterdam.nl

Geachte heer van den Akker,

Uit informatie blijkt dat u de nieuw aangestelde projectleider Oranjebonnen bent (http://www.rotterdam.nl/oranjebonnen). Bij deze wens ik u veel sterkte en wijsheid toe bij het vervullen van deze moeilijke taak.

Graag wil ik met u een gesprek voeren over de problemen die er zijn, de kansen die er liggen en de mogelijkheden die benut kunnen worden. Het onderzoek van de Rekenkamer Rotterdam naar de integrale gebiedsontwikkeling in onze polders heeft een viertal aanbevelingen opgeleverd. Er is hoop dat er een streep onder het vervelende verleden kan worden gezet en dat er uitvoering kan worden gegeven aan deze aanbevelingen. Een open houding en de bereidheid om te investeren in een goede relatie is daarbij cruciaal.

Graag verneem ik van u een tijdstip en een locatie om met elkaar kennis te maken.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

Van: **ing. L.W. Vreugdenhil** <lw.vreugdenhil@gmail.com>
Datum: 25 februari 2016 17:14
Onderwerp: Fwd: contact

Aan: e.vandenakker@rotterdam.nl

Geachte heer van den Akker,

Helaas moet ik u herinneren aan het eerder verzonden verzoek om een gesprek. Mijn e-mailadres is u bekend en mijn mobiele telefoonnummer is 06 - 23 64 14 91.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

Van: **ing. L.W. Vreugdenhil** <lw.vreugdenhil@gmail.com>
Datum: 3 maart 2016 16:44
Onderwerp: contact
Aan: e.vandenakker@rotterdam.nl

Geachte heer van den Akker,

Helaas heb ik tot op heden nog geen reactie van u mogen vernemen. Het is mij onduidelijk wat hier de reden voor is. Er was immers ook geen bericht van afwezigheid. Het zal op prijs worden gesteld als u alsnog mijn verzoek wilt beantwoorden. U kunt desgewenst ook contact opnemen met de voorzitter van de Stichting de Bonnen, de heer ing. A.H.M. Weterings. Zijn telefoonnummer is 06 - 51 11 35 44.

met vriendelijke groet,
ing. L.W. Vreugdenhil

Advies van de commissie Geloofsbrieven van 14 april 2016 inzake het onderzoek van de geloofsbrieven van het benoemde plaatsvervangende lid van de Vaste Adviescommissies van de Verenigde Vergadering.

Aanleiding

Het algemeen bestuur van Delfland, de Verenigde Vergadering, bestaat uit 30 leden. De leden nemen deel in de vaste adviescommissies van het Hoogheemraadschap van Delfland. Bij verhindering of ontstentenis van een lid kan een plaatsvervangend lid zitting nemen in de vaste adviescommissie.

Voor toelating van de plaatsvervangende leden gelden gelijke voorwaarden als voor de leden van de verenigde vergadering.

Regelgeving

Met betrekking tot het onderzoek zijn artikelen 31 en 33 van de Waterschapswet, artikel V4 van de Kieswet en artikel 8 van het Reglement van Orde Verenigde Vergadering Delfland van toepassing.

Communicatie

De toelating opnemen in de nieuwsbrief van de V.V.

Bevoegd orgaan

De Verenigde Vergadering is bevoegd om over de toelating van de benoemde te beslissen. Het algemeen bestuur onderzoekt de geloofsbrieven en gaat na of de benoemde aan de vereisten voldoet, gelet op artikel 31 van de Waterschapswet geen onverenigbare betrekkingen vervult en beslist omtrent de geschillen welke met betrekking tot de geloofsbrieven kunnen rijzen.

De voorzitter van het algemeen bestuur van het Hoogheemraadschap van Delfland heeft overeenkomstig artikel 8, eerste lid, van het Reglement van Orde Verenigde Vergadering (hierna 'reglement') mevrouw M.J. Hilders, de heren M.W. Belt, en S.F. Fekkes aangewezen als leden van de commissie die geschillen met betrekking tot de verkiezingen en de geloofsbrieven onderzoekt. De griffier van Delfland heeft de commissie overeenkomstig artikel 8, tweede lid, van het reglement bijgestaan. De commissie brengt op grond van het bepaalde in artikel 8, derde lid, van het reglement verslag uit aan de vergadering en doet daarbij een voorstel tot het nemen van een besluit.

Onderzoeksverslag

De commissie heeft de geloofsbrieven van de heer A. Aartsen beoordeeld. De commissie is nagegaan of de heer Aartsen aan de vereisten van het lidmaatschap voldoet en geen met het lidmaatschap onverenigbare betrekkingen vervult.

De commissie is voor wat betreft de heer Aartsen niet gebleken van betrekkingen als bedoeld in artikel 31 van de Waterschapswet. Gelet op artikel 33 van de Waterschapswet en de overlegde gegevens heeft de commissie geconcludeerd dat er voor wat betreft het plaatsvervangende lid geen sprake is van betrekking als in dat artikel bedoeld.

Betrokkene geeft met het uitspreken van de belofte aan dat hij zich onthoudt van meningen, advisering en dergelijke, waar de hoofd- of nevenactiviteiten raken aan onderwerpen die Delfland betreffen.

Advies

Gezien het bovenstaande adviseert de commissie de heer Aartsen als plaatsvervangend commissielid toe te laten.

Namens de commissie Geloofsbrieven,

drs. H.K.B. Fobler, griffier

agendapunt B.00.a
1240707

Hoogheemraadschap van Delfland

Aan Verenigde Vergadering

BESLUIT TOELATING DHR AARTSEN TOT PLAATSVERVANGEND COMMISSIELID

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016
Het plaatsvervangend commissielid toe te laten.

Besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016

Hoogheemraadschap van Delfland

Besluit tot toelating plaatsvervangend commissielid

1. Probleemstelling - context

Op 18 februari 2016 heeft de Verenigde Vergadering besloten de heer A. Aartsen te benoemen als plaatsvervangend commissielid.

De commissie Geloofsbrieven heeft na de benoeming onderzocht of er belemmeringen bestaan voor de toelating. Verwezen wordt naar het bijbehorende advies van de commissie.

Voorgesteld wordt om de heer Aartsen toe te laten als plaatsvervangend lid van de Vaste Adviescommissies van de Verenigde Vergadering.

2. Beoogd effect

Toelating van het benoemde plaatsvervangende commissielid.

3. Kernboodschap

Op 18 februari 2016 is het plaatsvervangend commissielid benoemd. De Verenigde Vergadering beslist op 21 april over toelating.

4. Historie - eerdere besluitvorming

De Verenigde Vergadering heeft op 18 februari besloten tot benoeming van de heer Aartsen tot plaatsvervangend lid van de Vaste Adviescommissies van de Verenigde Vergadering.

5. Regelgeving en Beleid

In artikel 4, lid 5 van de Verordening Vaste Adviescommissies Delfland wordt de mogelijkheid geboden plaatsvervangende leden in de commissies te benoemen. Deze leden hebben zitting in de commissie bij verhindering of ontstentenis van een lid.

Op grond van artikel 5 lid 1 van de Verordening Vaste Adviescommissies Delfland is de zittingsduur van de plaatsvervangende commissieleden, niet zijnde VV-leden, gelijk aan de zittingsperiode van de leden van de Verenigde Vergadering.

6. Financiën

Niet van toepassing

7. Duurzaamheid

Niet van toepassing

8. Organisatorische en personele consequenties

Niet van toepassing

9. OR/GO

Niet van toepassing

Kenmerk VV: 1240707

10. Risico- en beheersmaatregelen

Niet van toepassing

11. Communicatie (in- en extern)

Op de website van het Hoogheemraadschap van Delfland wordt na toelating het plaatsvervangend commissielid vermeld.

12. Bekendmaking en vervolgprocedure

Op 21 april legt het toegelaten plaatsvervangend commissielid na het besluit over toelating de belofte af.

13. Bevoegd orgaan

De Verenigde Vergadering besluit over de toelating van de benoemde plaatsvervangende commissieleden.

14. Toelichting

De voorzitter zal bij het afnemen van de belofte het plaatsvervangend commissielid er op wijzen dat een ieder verantwoordelijk is voor het in acht nemen van het uitgangspunt dat niet aan het debat en/of stemming meegedaan mag worden indien betrokkene als gevolg van hoofd- en/of nevenfunctie een belang heeft bij het onderwerp.

Verwezen wordt naar het verslag van de commissie Geloofsbrieven van 21 april 2016.

15. Bijlagen

Niet van toepassing

Besluit tot toelating plaatsvervangend commissielid

Hoogheemraadschap van Delfland

Kenmerk VV	:	1240707	Vergaderdatum	:	21 april 2016
Beleidsveld	:	Organisatie	Agendapunt	:	B.00.a

De Verenigde Vergadering van Delfland,

overwegende dat:
de commissie Geloofsbrieven positief heeft geadviseerd over toelating van het benoemde plaatsvervangend commissielid.

Gelet op:
Art 4, lid 5 van de Verordening Vaste Adviescommissies Delfland

Besluit:
Het plaatsvervangend commissielid toe te laten.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 21 april 2016

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,	de Voorzitter,
mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart	mr. M.A.P. van Haersma Buma

Tekst belofte plaatsvervangend lid van een commissie

Ik verklaar dat ik, om tot plaatsvervangend lid van een commissie te worden benoemd, rechtstreeks noch middellijk, onder welke naam of welk voorwendsel ook, aan iemand enige gift of gunst heb gedaan of beloofd.

Ik verklaar en beloof dat ik, om iets als plaatsvervangend lid van een commissie te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk van iemand enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen.

Ik beloof dat ik getrouw zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als plaatsvervangend lid van een commissie naar eer en geweten zal vervullen.

Dat verklaar en beloof ik

agendapunt B.01
1239776

Hoogheemraadschap van Delfland

Aan Verenigde Vergadering

JAARVERSLAG 2015 INCLUSIEF FINANCIELE JAARREKENING

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016
1. Het jaarverslag 2015 vast te stellen; 2. Het instellen van een reserve niet-vrij besteedbaar vremogen; 3. Het overschot van € 5.531.338 van de taak watersysteembeheer als volgt te bestemmen: a. Een storting van € 5.531.338 in de reserve niet-vrij besteedbaar vermogen; 4. Het overschot van € 5.359.821 van de taak zuiveringsbeheer als volgt te bestemmen: a. Een storting van € 5.359.821 in de reserve niet-vrij besteedbaar vermogen; 5. Ten aanzien van de investeringen en onderhanden werken als volgt te besluiten: a. Het afvoeren van investeringsplannen voor een bedrag van €40.879.086 en beschikbaar gesteld krediet voor een bedrag van €40.049.456 conform tabel 5.2 gereedgekomen en geactiveerde werken in hoofdstuk 5 van het jaarverslag; b. Het overbrengen van onderhanden werk naar gereedgekomen werken voor in totaal een bedrag van € 35.312.191 conform tabel 5.2 gereedgekomen en geactiveerde werken in hoofdstuk 5 van het jaarverslag; c. Het overbrengen van de restantkredieten naar 2016 voor een totaalbedrag van € 66.166.955 conform tabel 5.4 de staat van restantkredieten in hoofdstuk 5 van het jaarverslag.

Besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016

Voorstel Commissie Gezond, schoon en gezuiverd water 05-04-2016
De verenigde vergadering te adviseren: 1. Het jaarverslag 2015 vast te stellen; 2. Het overschot van € 5.531.338 van de taak watersysteembeheer als volgt te bestemmen: a. Een storting van € 5.531.338 in de reserve aflossing 2023 en verder, 3. Het overschot van € 5.359.821 van de taak zuiveringsbeheer als volgt te bestemmen; a. Een storting van € 5.359.821 in de reserve aflossing 2023 en verder, 4. Ten aanzien van de investeringen en onderhanden werken als volgt te besluiten: a. Het afvoeren van investeringsplannen voor een bedrag van €40.879.086 en beschikbaar gesteld krediet voor een bedrag van €40.049.456 conform tabel 5.2 gereedgekomen en geactiveerde werken in hoofdstuk 5 van het jaarverslag;

b. Het overbrengen van onderhanden werk naar gereedgekomen werken voor in totaal een bedrag van € 35.312.191 conform tabel 5.2 gereedgekomen en geactiveerde werken in hoofdstuk 5 van het jaarverslag;

c. Het overbrengen van de restantkredieten naar 2016 voor een totaalbedrag van € 66.166.955 conform tabel 5.4 de staat van restantkredieten in hoofdstuk 5 van het jaarverslag.

Advies Commissie Gezond, schoon en gezuiverd water 05-04-2016

Voorstel Commissie Stedelijk water en watersysteem 05-04-2016

De verenigde vergadering te adviseren:

1. Het jaarverslag 2015 vast te stellen;

2. Het overschot van € 5.531.338 van de taak watersysteembeheer als volgt te bestemmen:

a. Een storting van € 5.531.338 in de reserve aflossing 2023 en verder,

3. Het overschot van € 5.359.821 van de taak zuiveringsbeheer als volgt te bestemmen;

a. Een storting van € 5.359.821 in de reserve aflossing 2023 en verder,

4. Ten aanzien van de investeringen en onderhanden werken als volgt te besluiten:

a. Het afvoeren van investeringsplannen voor een bedrag van €40.879.086 en beschikbaar gesteld krediet voor een bedrag van €40.049.456 conform tabel 5.2 gereedgekomen en geactiveerde werken in hoofdstuk 5 van het jaarverslag;

b. Het overbrengen van onderhanden werk naar gereedgekomen werken voor in totaal een bedrag van € 35.312.191 conform tabel 5.2 gereedgekomen en geactiveerde werken in hoofdstuk 5 van het jaarverslag;

c. Het overbrengen van de restantkredieten naar 2016 voor een totaalbedrag van € 66.166.955 conform tabel 5.4 de staat van restantkredieten in hoofdstuk 5 van het jaarverslag.

Advies Commissie Stedelijk water en watersysteem 05-04-2016

Voorstel Commissie Bestuur, organisatie en bedrijfsvoering 05-04-2016

De verenigde vergadering te adviseren:

1. Het jaarverslag 2015 vast te stellen;

2. Het overschot van € 5.531.338 van de taak watersysteembeheer als volgt te bestemmen:

a. Een storting van € 5.531.338 in de reserve aflossing 2023 en verder,

3. Het overschot van € 5.359.821 van de taak zuiveringsbeheer als volgt te bestemmen;

a. Een storting van € 5.359.821 in de reserve aflossing 2023 en verder,

4. Ten aanzien van de investeringen en onderhanden werken als volgt te besluiten:

a. Het afvoeren van investeringsplannen voor een bedrag van €40.879.086 en beschikbaar gesteld krediet voor een bedrag van €40.049.456 conform tabel 5.2 gereedgekomen en

geactiveerde werken in hoofdstuk 5 van het jaarverslag;

b. Het overbrengen van onderhanden werk naar gereedgekomen werken voor in totaal een bedrag van € 35.312.191 conform tabel 5.2 gereedgekomen en geactiveerde werken in hoofdstuk 5 van het jaarverslag;

c. Het overbrengen van de restantkredieten naar 2016 voor een totaalbedrag van € 66.166.955 conform tabel 5.4 de staat van restantkredieten in hoofdstuk 5 van het jaarverslag.

Advies Commissie Bestuur, organisatie en bedrijfsvoering 05-04-2016

Advies Rekeningcommissie 23-03-2016

Hoogheemraadschap van Delfland

Jaarverslag 2015 inclusief financiële jaarrekening

1. Probleemstelling - context

Het ontwerp jaarverslag 2015 is conform de vastgestelde richtlijnen en planning samengesteld en vervolgens gecontroleerd door de accountant. Op basis van de controle heeft de accountant een goedkeurende verklaring voor zowel de getrouwheid als de rechtmatigheid afgegeven.
Ten slotte is het ontwerpjaarverslag behandeld in de rekeningcommissie van 23 maart 2016.

2. Beoogd effect

Vaststelling van het jaarverslag 2015 en het bestemmen van het voordelig exploitatieresultaat.

3. Kernboodschap

In het jaarverslag 2015 wordt verantwoording afgelegd over de beleidsmatige realisatie van de programma's over 2015 en worden het financieel resultaat, de vermogenspositie en de voortgang van investeringen per eind 2015 gepresenteerd en toegelicht.
De financiële jaarrekening 2015 sluit met een voordelig exploitatieresultaat van € 10,9 miljoen. Door de accountant wordt over de financiële jaarrekening 2015 een goedkeurende verklaring voor zowel de getrouwheid als de rechtmatigheid afgegeven.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Burap 2015, vastgesteld VV van 24 september 2015.
Najaarsbrief 2015, vastgesteld in VV van 17 december 2015
Het ontwerp jaarverslag 2015 is al eerder in het college van dijkgraaf en hoogheemraden van 15 maart 2016 behandeld en vervolgens voor controle aan de accountant aangeboden. De accountant heeft zijn controle uitgevoerd.
Het ontwerp jaarverslag 2015 is behandeld in de rekeningcommissie van 23 maart 2016.

5. Regelgeving en Beleid

Op grond van de Waterschapswet moet een jaarverslag met daarin opgenomen de financiële jaarrekening worden gemaakt.
In het jaarverslag wordt de realisatie per programma verantwoord en worden de (financiële) afwijkingen tussen de (bijgestelde) begroting en de realisatie toegelicht. Ook wordt het resultaat voor en na bestemming gepresenteerd.

Op programmaniveau worden in het jaarverslag de bruto-afwijkingen op het niveau van de Beleids- en beheersproducten (BBP) (exclusief doorbelasting) groter dan € 100.000 toegelicht.

Op grond van de gewijzigde wetgeving is de publicatieplicht in het kader van Wet Normering Topinkomens (WNT) aangepast. Met ingang van 2014 moet het salaris van de topbestuurder (de secretarisdirecteur) met naam en toenaam in het jaarverslag worden vermeld.
In hoofdstuk 6.6 van het jaarverslag is deze vermelding opgenomen.

6. Financiën

De structurele financiële effecten uit de jaarrekening zullen worden meegenomen in de Kadernota 2017 en Burap van 2016.

7. Duurzaamheid

Niet van toepassing.

8. Organisatorische en personele consequenties

Niet van toepassing.

9. OR/GO

OR neemt kennis van het jaarverslag.

10. Risico- en beheersmaatregelen

Aan het vaststellen van de jaarrekening zijn geen risico's verbonden.

11. Communicatie (in- en extern)

In samenwerking tussen Financiën en Communicatie wordt apart een verkort jaarstuk samengesteld.
De communicatie over het jaarverslag 2015 vindt plaats rond de besluitvorming in het college op 12 april 2016 en de verenigde vergadering op 21 april 2016. Medewerkers worden over het besluit geïnformeerd via intranet. De relaties en media worden geïnformeerd via de VV-nieuwsbrief en het publiek wordt geïnformeerd via de website van Delfland.

12. Bekendmaking en vervolgprocedure

Het jaarverslag 2015 zoals dat ter vaststelling wordt aangeboden aan de VV, met daarin verwerkt de aanpassingen naar aanleiding van de behandeling in het college van dijkgraaf en hoogheemraden op maart 2016, de opmerkingen naar aanleiding van de behandeling in de rekeningcommissie op maart 2016 en de opmerkingen naar aanleiding van de accountantscontrole en het accountantsrapport staat voor behandeling geagendeerd voor de vergadering van het college van dijkgraaf en hoogheemraden op 12 april 2016 en de verenigde vergadering van 21 april 2016.

Het definitieve jaarverslag zal via bekendmakingen openbaar worden gemaakt.
Het jaarverslag moet zodra het aan de VV is voorgelegd door D&H voor een ieder ter inzage worden gelegd en algemeen verkrijgbaar zijn. Van de ter inzage legging en de verkrijgbaarheid wordt openbaar kennis gegeven. Het algemeen bestuur beraadslaagt over de jaarrekening en het jaarverslag niet eerder dan twee weken na de openbare kennisgeving (zie art. 103 lid 3 Waterschapswet).

13. Bevoegd orgaan

De verenigde vergadering stelt het jaarverslag vast op grond van artikel 77 van de Waterschapswet. De jaarrekening en het jaarverslag zijn geregeld in artikel 103 tot en met 107.

14. Toelichting

In dit onderdeel wordt ingegaan op het ontwerpjaarverslag 2015 van Delfland, het accountantsverslag van Deloitte over het jaarverslag 2015 van Delfland, de controleverklaring van de accountant over de belastingverantwoordingen 2015 van de Regionale belastinggroep (RBG) en de bevindingen van de rekeningcommissie.

1 Ontwerp jaarverslag 2015

In de vergadering van het college van Dijkgraaf & Hoogheemraden van 15 maart 2016 is het ontwerp jaarverslag 2015 behandeld. Dit ontwerp jaarverslag sloot met een voordelig exploitatieresultaat na bestemming van afgerond € 10,9 miljoen.
Het college heeft kennis genomen van dit ontwerp jaarverslag.

Onderstaand wordt een samenvatting gegeven van hoofdstuk 2 Managementsamenvatting uit het jaarverslag 2015.

1.1 Doelrealisatie

Het jaarverslag 2015 is het laatste verantwoordingdocument op basis van de oude programma-indeling in de nieuwe bestuursperiode van Dijkgraaf en Hoogheemraden.
Na de waterschapverkiezingen van 18 maart 2015 is er een nieuw coalitieakkoord "Iedereen bewust van water" tot stand gekomen. Hierin is gekozen de bestaande programma's de ambities en de speerpunten uit te werken in hernieuwde programma's en portefeuilleverantwoordelijkheid.
Een van de speerpunten van het nieuwe college is de aandacht voor de financiële situatie van Delfland gebaseerd op de beheersing van de schuldpositie in combinatie met de ontwikkeling van de tarieven.
De verstrekte financiële situatie van Delfland als gevolg van de, in de afgelopen jaren genomen stevige (financiële) maatregelen, vormen hiervoor de basis.
In combinatie met de ontwikkeling van de financiële positie loopt de doelrealisatie volgens plan.

1.2 Exploitatie

Conform de regelgeving van het Waterschapsbesluit moet in de presentatie van het exploitatieresultaat een onderscheid worden gemaakt tussen het resultaat voor bestemming en het resultaat na bestemming.
Het resultaat voor bestemming betreft het saldo van de exploitatie voordat de voorgenomen (in de begroting besloten) stortingen en onttrekkingen met reserves zijn verwerkt.
Het resultaat na bestemming betreft het resultaat inclusief de verwerkte voorgenomen stortingen en onttrekkingen en is tevens het resultaat dat uiteindelijk nog moet worden verdeeld.

Aanvankelijk had de oorspronkelijke begroting 2015, zoals die in november 2014 door de verenigde vergadering (VV) is vastgesteld een voordelig saldo na bestemming van € 7,2 miljoen. In de loop van 2015 is de begroting één keer door de VV bijgesteld. Het laatste moment waarop de begroting in omvang en saldo is bijgesteld, is de bestuursrapportage (Burap) met een peildatum van 30 juni 2015. Toen werd in totaal een voordelig exploitatieresultaat na bestemming over 2015 van € 12,5 miljoen verwacht.
Tot slot is in de Najaarsbrief aan de VV gemeld dat op peildatum 30 september een voordelig saldo van € 17,2 miljoen werd verwacht.

De jaarrekening 2015 sluit uiteindelijk met een voordelig saldo na bestemming van € 10,9 miljoen.

Tabel 1 geeft een overzicht van het verloop van de totale lasten en baten over de diverse P&C producten in 2015 en het verwachte resultaat van zowel voor als na bestemming.

Tabel 1 Verloop saldo primitieve begroting – realisatie per P&C-product

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo voor bestemming	Verrekening met reserves	Saldo na bestemming	Voordelig/ nadelig
Saldo primitieve begroting 2015	232.191	238.678	6.488	755	7.242	voordelig
Burap	231.159	241.735	10.576	1.904	12.480	voordelig
Najaarsbrief	227.759	243.035	15.276	1.904	17.180	Voordelig
Jaarrekening 2015	236.385	245.372	8.987	1.904	10.891	Voordelig
Afwijking jaarrekening ten opzichte van najaarsbrief	*-8.626*	*-2.337*	*6.289*	*0*	*6.289*	

Onderstaande tabel 2 geeft een overzicht van de bijstellingen uit de Burap en de Najaarsbrief op de oorspronkelijke begroting. Voor een inhoudelijke toelichting op de mutaties wordt verwezen naar de vastgestelde Burap en de informatieve Najaarsbrief van 2015.

Tabel 2 Overzicht bijstellingen tot en met Najaarsbrief

P&C-product *(in € 1miljoen en -= nadelig)*	*Begroting 2015*	*Voordelig/nadelig*
saldo oorspronkelijke begroting 2015	**7,2**	**voordelig**
Mutaties Burap		
Incidentele hogere kosten (met name verkiezingen)	-/- 2,9	nadelig
Lagere kosten exploitatie	2,7	voordelig
Hogere belastingopbrengsten	2,8	voordelig
Kapitaallasten	2,6	voordelig
saldo begroting 2015 na Burap	**12,5**	**voordelig**
Najaarsbrief		
Rentekosten	0,5	voordelig
Vrijval stelpost frictiekosten	1,0	voordelig
Vrijval stelpost indexering salarissen	0,7	voordelig
Vrijval stelpost onvoorziene uitgaven	0,3	voordelig
Personeelslasten	1,4	voordelig
Belastingopbrengsten	PM	
Grondverkopen	0,8	voordelig
saldo begroting 2015 na Najaarsbrief	**17,2**	**voordelig**

1.1 Analyse verschillen saldo najaarsbrief en jaarrekening

In deze paragraaf wordt een analyse gegeven van de verschillen tussen de jaarrekening 2015 en de Najaarsbrief. De eerdere verschillen (tussen Burap en begroting en najaarsbrief en Burap) zijn in eerder vastgestelde documenten zichtbaar gemaakt.
Uit tabel 2.1 blijkt dat het werkelijke resultaat na bestemming € 6,3 miljoen lager is dan werd verwacht in de najaarsbrief.
Het verschil betreft afgerond in totaal € 7,5 miljoen hogere lasten en € 1,2 miljoen hogere baten.
Onderstaande tabel 3 geeft een overzicht van de grootste posten van dit totale verschil van € 6,3 miljoen.
Tevens wordt in de tabel een onderscheid gemaakt tussen baten en lasten en wordt aangegeven welk deel hiervan een structureel dan wel een incidenteel karakter heeft.

Tabel 3 Verschil Najaarsbrief en jaarrekening

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	Lasten (-= nadelig)	Baten (-= nadelig)	Voordelig/ nadelig	Structureel effect	Incidenteel effect
Rente en afschrijving	0,8		V	0,4	0,4
Directe kosten exploitatie	-0,3		N		-0,3
Afkoop GR Delft Noord	-7,6		N		-7,6
Directe opbrengsten exploitatie		0,2	V		0,2
Belastingopbrengsten		2,5	V	1,5	1,0
Oninbaar/kwijtschelding		-1,5	N		-1,5
Toegerekende Personeelslasten	0,2		V		0,2
Bijzondere baten lasten	-0,1		N		-0,1
Onvoorzien en stelposten	-0,2		N		-0,2
Mutatie reserves en voorzieningen	-0,3		N		-0,3
Afwijking jaarrekening ten opzichte van Najaarsbrief	**-7,5**	**1,2**	**0**	**1,9**	**-8,2**

Toelichting

Lasten

Rente en afschrijving

Door de lagere en soms zelfs negatieve rentepercentages voor de aangetrokken financiering over 2015 is sprake van uiteindelijk lagere rentekosten dan werd verwacht.
In de begroting werd uitgegaan van een verwacht gemiddeld rentepercentage van 3,2% waarbij de totale verwachte rentekosten € 21,8 miljoen bedroegen.
Het werkelijke gemiddelde rentepercentage over 2015 bedroeg 3,1% waarbij de werkelijke rentekosten € 20,6 miljoen bedroegen.
Het verschil is met name veroorzaakt doordat in de begroting voorzichtigheidshalve nog werd uitgegaan van een rentepercentage van 1% voor de benodigde financieringsbehoefte van € 100 miljoen. In werkelijkheid was sprake van een lagere financieringsbehoefte per 1 januari 2015 van € 58 miljoen met een gemiddeld rentepercentage voor deze financiering van 0,05%.

Directe kosten

De uiteindelijke werkelijke directe kosten zijn € 0,3 miljoen hoger dan de bijgestelde begroting. In de Burap is een stelpost van € 1,5 miljoen opgenomen voor de verwachte lagere kosten. Deze stelpost blijkt zo goed als gerealiseerd te zijn.

Afkoopsom GR Delft Noord

In 2015 is overeenstemming bereikt en goedkeuring van de VV verkregen over de uittreding van Delfland uit de Gemeenschappelijke Regeling Grondwateronttrekking Delft Noord. De afkoopsom hiervoor bedraagt € 7,6 miljoen.

Personeelslasten

De werkelijke doorbelaste personeelskosten aan de exploitatie over 2015 zijn na de bijstelling van € 1,4 miljoen in de Najaarsbrief nagenoeg gelijk aan de begroting.
In het programma organisatie is een totaal overzicht opgenomen van het verloop van de geraamde en gerealiseerde personeelskosten.

Onvoorzien frictie en niet gebruikte stelposten

In totaal is gedurende 2015 in totaal een bedrag van € 1,0 miljoen tussentijds vrijgevallen. In de Burap heeft over deze vrijval besluitvorming plaatsgevonden.

Aan het eind van 2015 was nog een bedrag beschikbaar van € 1,8 miljoen dat uiteindelijk ten gunste van het resultaat is gekomen. Dit was in de Najaarsbrief reeds vermeld.
Tabel 4 geeft het verloop van alle stelposten.

Tabel 4 Overzicht frictiekosten en stelposten

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	Oorspronkelijke begroting	Ingezet/ afgeraamd in 2015	Saldo na Burap
Indexering & afrondingsverschillen loon	1,3	-0,6	0,7
Onvoorziene uitgaven	0,5	-0,3	0,2
Onvoorzien frictie personeel	1,0	-0,1	0,9
Totaal	**2,8**	**-1,0**	**1,8**

Baten

Belastingopbrengsten

In 2015 was sprake van enerzijds hogere belastingopbrengsten van € 4,1 miljoen in combinatie met een hoger bedrag voor kwijtschelding en oninbaar van € 0,9 miljoen. Ook moest voor de mogelijke oninbaarheid van debiteuren een bedrag van € 2,2 miljoen aan de voorziening dubieuze debiteuren worden toegevoegd.

Bijzondere baten en lasten
Per saldo is na bijstelling in de Najaarsbrief sprake van een beperkte afwijking van € 0,1 miljoen. Deze post betreft met name de verkoop van gronden en de diverse baten en lasten over voorgaande jaren.

Mutatie voorzieningen
De hogere storting betreft voornamelijk het op peil brengen van de voorziening Onderzoek en ontwikkeling (€ 0,3 miljoen).

Investeringen
In de begroting 2015 was het totaal van de uitgaven op beschikbaar gestelde investeringskredieten geprogrammeerd op € 58,3 miljoen. In de Burap werd dit bedrag bijgesteld naar in totaal € 42,6 miljoen. Uiteindelijk is in 2015 in totaal een bedrag van € 45,4 miljoen uitgegeven zoals in tabel 5.

Tabel 5 Investeringsramingen per programma

Investeringen per programma (bedragen * € 1 miljoen)	Geprogram-meerde investeringen begroting 2015	Geraamde investeringen Burap 2015	Najaarsbrief	Realisatie 2015
Schoon water	3,6	3,4	3,0	3,3
Voldoende water	16,2	16,3	16,9	18,4
Stevige dijken	20,5	19,9	19,8	21,5
Gezuiverd afvalwater	2,2	1,1	0,4	0,8
Instrumenten	0,1	0,1	0,1	0,1
Organisatie (huisvesting)	12	1,1	1,1	1,3
Organisatie (overig)	3,7	0,7	0,3	
Totaal	**58,3**	**42,6**	**41,6**	**45,4**

In de afzonderlijke programma's in deze jaarrekening (hoofdstuk 3) worden de investeringen verder toegelicht.

Geactiveerde en afgesloten projecten
In 2015 zijn 46 investeringsprojecten met een totaalbedrag van € 35,3 miljoen afgesloten en geactiveerd. In totaal was voor deze projecten een bedrag van € 40,9 miljoen aan investeringsplannen (IP) en een bedrag van € 40,0 miljoen aan investeringskrediet (IK) beschikbaar gesteld. In hoofdstuk 5.2 is een tabel met daarin alle geactiveerde projecten opgenomen.

Restantkredieten
De meeste investeringsprojecten hebben een meerjarige looptijd. De beschikbaar gestelde investeringskredieten worden om deze reden verspreid over meerdere jaren uitgegeven. Aan het eind van 2015 waren nog 118 investeringsprojecten onderhanden. De restantkredieten van deze onderhanden werken van in totaal € 66,2 miljoen worden overgebracht naar 2016.
Door de meerjarige looptijd van de meeste investeringsprojecten zal het restantkrediet ad € 66,2 miljoen niet in zijn geheel in 2016 worden uitgegeven.

In hoofdstuk 5.3 van dit jaarverslag is een overzicht opgenomen van de restantkredieten die overgaan naar 2016.

1.2 Vermogenspositie

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserves, de tarief egalisatiereserves, de bestemmingsreserves en het nog niet bestemde resultaat over 2015.
Het eigen vermogen van Delfland is in 2015 gestegen van € 66,5 miljoen naar € 75,5 miljoen.

1.3 Verdeling resultaat

Saldo per hoofdtaak en resultaatbestemming
Het college geeft invulling aan zijn ambitie om de schuldenlast van Delfland structureel te verminderen, door meerjarig met een gematigde tariefstijging en besparingen op de kosten een structureel exploitatieoverschot te bestendigen.
De positieve kasstroom die hierdoor optreedt, wordt binnen de collegeperiode benut om het opnemen van kortlopende geldleningen af te bouwen. Met ingang van 2023 kan de kasstroom eveneens worden ingezet om langlopende geldleningen af te lossen.
Intussen worden de jaarlijkse exploitatieoverschotten in een aparte Reserve niet-vrij besteedbaar vermogen op de balans geplaatst. Met deze groeiende reserve brengt de balans het bestendige financieel beleid van het college tot uitdrukking.
De gevolgen van het instellen van de reserve voor de treasury zullen bij de Begroting 2017 in beeld worden gebracht.
Het totale resultaat na bestemming van € 10,9 miljoen bestaat op basis van vastgestelde verdeelsleutels uit een saldo van de hoofdtaak watersysteembeheer en de hoofdtaak zuiveringsbeheer. Zie voor een verdere uitwerking ook hoofdstuk 6.3 en 6.4 van dit jaarverslag.
Deze saldi betreffen een overschot van € 5,5 miljoen op de taak watersysteembeheer en een saldo van € 5,4 miljoen op de taak zuiveringsbeheer.
In de tabellen in hoofdstuk 6.3 tot en met 6.4 van dit jaarverslag wordt de verdeling van deze saldi verder gespecificeerd en toegelicht.

Voorgesteld wordt het resultaat over 2015 van in totaal € 10,9 miljoen in zijn geheel toe te voegen aan de Reserve niet-vrij besteedbaar vermogen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de voorgestelde resultaatverdeling over 2015.

Tabel 6 Voorgestelde resultaatverdeling 2015

Omschrijving	Watersysteem-beheer	Zuiveringsbeheer	Totaal
Resultaat 2015 na bestemming	**5.531.338**	**5.359.821**	**10.891.159**
Bestemming resultaat			
Storting in de reserve niet-vrij besteedbaar vermogen	5.531.338	5.359.821	10.891.159
Bestemd resultaat 2015	**5.531.338**	**5.359.821**	**10.891.159**

2 Accountantsverslag jaarrekening 2015

De jaarrekening 2015 is door de accountant gecontroleerd. Op basis van de tussentijdse controle en de jaarrekeningcontrole wordt door de accountant een goedkeurende verklaring voor zowel de getrouwheid als de rechtmatigheid afgegeven.

De goedkeurings- en rapportage toleranties door de accountant bedragen:

Omschrijving	Hoogte	Totaalbedrag
Fouten	1% van de lasten	2.367.000
Onzekerheden	3% van de lasten	7.102.000
Rapportage fouten	Posten > € 473.000	0
Rapportage onzekerheden	Posten > € 473.000	0

Fouten en onzekerheden
Er zijn geen fouten en onzekerheden geconstateerd en gerapporteerd.

Rechtmatigheid
Er wordt een goedkeurende verklaring voor zowel rechtmatigheid als getrouwheid gegeven.

3 Controleverklaring belastingverantwoordingen Regionale belastinggroep (RBG)

Op grond van het prestatiecontract moet de RBG een door de accountant afgegeven controleverklaring over de belastingverantwoording aanleveren.
De accountant van de RBG verklaart dat de belastingverantwoording 2015 betreffende het hoogheemraadschap van Delfland in alle van materieel belang zijnde aspecten is opgesteld in overeenstemming met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen, waaronder de verordeningen van het hoogheemraadschap Delfland en gemeentelijke verordeningen.
Delfland heeft in 2015 in haar jaarrekening de belastingopbrengsten conform de belastingverantwoording 2015 van de RBG verantwoord.

4 Opmerkingen rekeningcommissie

De Rekeningcommissie heeft kennis genomen van de Jaarrekening en het Jaarverslag 2015 van het Hoogheemraadschap Delfland. Daarnaast heeft de Rekeningcommissie op 23 maart 2016 een nadere toelichting van de externe accountant en de portefeuillehouder Financiën gekregen.
De Rekeningcommissie stelt de Verenigde Vergadering voor de Jaarrekening en het Jaarverslag 2015 vast te stellen.
Wel geeft de commissie een aantal adviezen waarvoor wij u voor wat betreft de inhoud naar het bijgevoegde advies van de Rekeningcommissie en de reactie van het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden hierop verwijzen.

15. Bijlagen

1. (Ontwerp) jaarverslag 2015;
2. Rapportage PPS 2015
3. Controleverklaring belastingopbrengsten 2015 Regionale Belastinggroep
4. Accountantsverslag 31-03-2016
5. Goedkeurende controleverklaring van de onafhankelijke accountant
6. Begeleidende brief aan de verenigde vergadering bij jaarverslag 2015
7. Advies Rekeningcommissie vergadering 23 maart 2016;
8. Reactie college D & H op bevindingen rekeningcommissie op het jaarverslag 2015 (nazending)

Hoogheemraadschap van Delfland

Kenmerk VV : 1239776 Vergaderdatum : 21 april 2016

Beleidsveld : Financiën Agendapunt : B.01

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 12 april 2016, kenmerk 47488 ;

gelezen het positieve advies van de commissies Bestuur Organisatie en Bedrijfsvoering, Stedelijk water en watersysteem, Gezond, schoon en gezuiverd water en de Rekeningcommissie;

overwegende dat:

het ontwerpjaarverslag 2015 ingevolge artikel 103, derde lid, van de Waterschapswet gedurende de daarvoor gestelde termijn voor een ieder ter inzage heeft gelegen;

Gelet op:
- artikel 77 van de Waterschapswet

Besluit:

1. Het jaarverslag 2015 vast te stellen;

2. Het instellen van een reserve niet-vrij besteedbaar vermogen

3. Het overschot van € 5.531.338 van de taak watersysteembeheer als volgt te bestemmen:
    a. Een storting van € 5.531.338 in de reserve niet-vrij besteedbaar vermogen

4. Het overschot van € 5.359.821 van de taak zuiveringsbeheer als volgt te bestemmen:
    a. Een storting van € 5.359.821 in de reserve niet-vrij besteedbaar vermogen

5. Ten aanzien van de investeringen en onderhanden werken als volgt te besluiten:
    a. Het afvoeren van investeringsplannen voor een bedrag van € 40.879.086 en beschikbaar gesteld krediet voor een bedrag van € 40.049.456 conform tabel 5.2 gereedgekomen en geactiveerde werken in hoofdstuk 5 van het jaarverslag;
    b. Het overbrengen van onderhanden werk naar gereedgekomen werken voor in totaal een bedrag van € 35.312.191 conform tabel 5.2 gereedgekomen en geactiveerde werken in hoofdstuk 5 van het jaarverslag;
    c. Het overbrengen van de restantkredieten naar 2016 voor een totaalbedrag van € 66.166.955 conform tabel 5.4 de staat van restantkredieten in hoofdstuk 5 van het jaarverslag.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 21 april 2016

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris, de Voorzitter,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

(Concept)
Jaarverslag 2015

Hoogheemraadschap van
Delfland

Colofon

Delft, 21 april 2016

Jaarverslag 2015

Samenstelling
Hoogheemraadschap van Delfland

www.hhdelfland.nl

Hoogheemraadschap van Delfland
Phoenixstraat 32
Postbus 3061
2601 DB DELFT

Inhoud

1 Leeswijzer 5
2 Managementsamenvatting 7
2.1 Inleiding 7
2.2 Beleidsresultaten 2015 7
2.3 Financieel resultaat 2015 11
2.4 Analyse verschillen saldo najaarsbrief en jaarrekening 12
2.5 Investeringen 14
2.6 Vermogenspositie 14
2.7 Verdeling resultaat 14
3 Programmaverantwoording 17
3.1 Programma A - Schoon water 17
3.1.1 Programmalijnen 17
3.1.2 Exploitatie: wat heeft het gekost? 20
3.1.3 Investeringen 20
3.1.4 Risico's 21
3.2 Programma B – Voldoende water 23
3.2.1 Programmalijnen 23
3.2.2 Exploitatie: wat heeft het gekost? 25
3.2.3 Investeringen 26
3.2.4 Risico's 26
3.3 Programma C – Stevige dijken 27
3.3.1 Programmalijnen 27
3.3.2 Exploitatie: wat heeft het gekost? 29
3.3.3 Investeringen 29
3.3.4 Risico's 30
3.4 Programma D – Gezuiverd afvalwater 33
3.4.1 Programmalijnen 33
3.4.2 Exploitatie: wat heeft het gekost? 37
3.4.3 Investeringen 37
3.4.4 Risico's 39
3.5 Programma E – Instrumenten 41
3.5.1 Programmalijnen 41
3.5.2 Exploitatie: wat heeft het gekost? 43
3.5.3 Investeringen 44
3.5.4 Risico's 44
3.6 Programma F – Organisatie 45
3.6.1 Programmalijnen 45
3.6.2 Exploitatie: wat heeft het gekost? 48
3.6.3 Investeringen 49
3.6.4 Risico's 50
3.7 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien 51
3.7.1 Doelen, resultaten en prestatie-indicatoren programma 51
3.7.2 Exploitatie: wat heeft het gekost? 51
4 Paragrafen 53
4.1 Ontwikkelingen, uitgangspunten, afwijkingen en incidentele baten en lasten 53
4.2 Kostentoerekening 53
4.3 Financiering 54
4.4 Bestemmingsreserves en voorzieningen 57

4.5 Weerstandsvermogen 59
4.6 Waterschapsbelastingen 62
4.7 Verbonden partijen 64
4.8 Bedrijfsvoering 75
4.9 EMU-saldo 83
4.10 Topinkomens 83
5 Financiële overzichten investeringsprojecten 85
5.1 Investeringsuitgaven 2015 per programma 85
5.2 Gereedgekomen projecten 85
5.3 Gereedgekomen maar nog niet geactiveerde projecten 86
5.4 Restantkredieten 87
5.5 Kosten Nazorg 90
5.6 Budgettair neutrale kredieten(volledig gesubsidieerd) 91
5.7 Contractprojecten 91
5.8 Projecten Buitengewoon onderhoud 92
6 De exploitatierekening 95
6.1 Presentatie van de exploitatierekening naar diverse gezichtspunten 95
6.2 Lasten en baten per programma 95
6.3 Verdeling programma naar hoofdtaken voor en na doorbelasting bedrijfsvoering 95
6.4 Verdeling exploitatie naar hoofdtaken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer 96
6.5 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten 97
6.6 Wet normering topinkomens (WNT) 98
7 Balans en toelichting 99
7.1 Balans per 31 december 2015 99
7.2 Waarderingsgrondslagen 100
7.3 Financiele positie en kasstroomoverzicht 101
7.4 Immateriële vaste activa 103
7.5 Materiële vaste activa 103
7.6 Financiële vaste activa 105
7.7 Vorderingen en overlopende activa 105
7.8 Liquide middelen 106
7.9 Eigen vermogen 106
7.10 Voorzieningen 108
7.11 Langlopende schulden 109
7.12 Netto vlottende schulden 110
7.13 Overlopende passiva 110
7.14 Schuld aan krediet instelling 111
7.15 Niet uit de balans blijkende verplichtingen 111
8 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant 113

1 Leeswijzer

Het jaarverslag is onderverdeeld in twee delen:
- de programmaverantwoording en de paragrafen;
- de financiële jaarrekening.

Hoofdstuk 2 begint met een beleidsmatige samenvatting van de belangrijkste ontwikkelingen van het afgelopen jaar. Vervolgens wordt een financiële analyse van het resultaat over 2015 gegeven. Ten slotte wordt een overzicht van het verloop van de vermogenspositie gegeven en wordt een voorstel voor resultaatsbestemming over 2015 gedaan.

In hoofdstuk 3 is de verantwoording per programma opgenomen. Per programma wordt gerapporteerd over de realisatie van de voorgenomen maatregelen uit de begroting, de voortgang en de realisatie van de investeringen. Ook wordt het verschil tussen de geraamde en de werkelijke kosten en opbrengsten toegelicht.
Ten slotte wordt per programma ingegaan op de actuele risico's.

In hoofdstuk 4 zijn de (verplichte) paragrafen verantwoord. In deze verantwoording is, voor zover van toepassing ingegaan op de financiële beleidsnota's (treasury, reserves en voorzieningen, activa, verbonden partijen en risico's en weerstandsvermogen).

Hoofdstuk 5 gaat in hoofdlijnen in op het verloop, de activering en de afronding van de investeringsprojecten.

Hoofdstuk 6 geeft een overzicht van de exploitatierekening verdeeld naar programma's, kostendragers en de diverse kosten- en opbrengstsoorten.

In hoofdstuk 7 wordt de balans en de toelichting op de balans gepresenteerd.

In hoofdstuk 8 is de controleverklaring over 2015 opgenomen.

Bestuursbehandeling
De rekeningcommissie brengt over het ontwerp jaarverslag 2015 een advies uit.
Het college van dijkgraaf en hoogheemraden (D&H) neemt kennis van het ontwerp jaarverslag 2015.
De verenigde vergadering (VV) is het bevoegd orgaan voor het vaststellen van het definitieve jaarverslag op grond van artikel 104, lid 1 van de Waterschapswet.

Publicatie
Het definitieve jaarverslag wordt via bekendmakingen openbaar gemaakt.
Het jaarverslag wordt zodra deze aan de VV is voorgelegd door D&H voor een ieder ter inzage gelegd. Daarnaast is het jaarverslag ook algemeen verkrijgbaar. Van de ter inzage legging en de verkrijgbaarstelling wordt openbaar kennis gegeven.
Ook wordt het jaarverslag digitaal gepubliceerd op de website www.hhdelfland.nl.

2 Managementsamenvatting

2.1 Inleiding

Het jaarverslag 2015 is het laatste verantwoordingdocument op basis van de oude programma-indeling in de nieuwe bestuursperiode van dijkgraaf en hoogheemraden. Na de waterschapverkiezingen van 18 maart 2015 is het nieuwe coalitieakkoord "Iedereen bewust van water" tot stand gekomen. Hierin is gekozen om in de bestaande programma's de ambities en de speerpunten uit te werken en zo te komen tot hernieuwde programma's en portefeuilleverantwoordelijkheid.
Een van de speerpunten van het nieuwe college is de aandacht voor de financiële situatie van Delfland gebaseerd op de beheersing van de schuldpositie in combinatie met de ontwikkeling van de tarieven.
De verstrekte financiële situatie van Delfland als gevolg van de, in de afgelopen jaren genomen stevige (financiële) maatregelen, vormen hiervoor de basis.
In combinatie met de ontwikkeling van de financiële positie loopt de doelrealisatie volgens plan.

2.2 Beleidsresultaten 2015

Programma Schoon water

Voor de programmalijn *Chemische waterkwaliteit* voldoet de gemiddelde concentratie bestrijdingsmiddelen aan de gestelde prestatie-indicator.

De prestatie-indicator voor stikstof is in de Westboezem in 2015 ruim gehaald. Voor de Oostboezem is de prestatie-indicator nagenoeg gehaald. De definitieve cijfers over 2015 worden opgenomen in de waterkwaliteitsrapportage over 2015.
Het aantal meetpunten dat voldoet aan de waterkwaliteitsnormen is in 2015 niet toegenomen ten opzichte van 2010. Daarmee is niet voldaan aan de gestelde prestatie-indicator. Deze prestatie-indicator blijkt onvoldoende onderscheidend te zijn om de waargenomen waterkwaliteitsverbetering weer te geven en is daarom vervallen met ingang van de begroting 2016.

Voor de programmalijn *Ecologische waterkwaliteit* is in 2015 uiteindelijk 8,7 hectare aan natte ecologische zones gerealiseerd, ten opzichte van de 7,7 hectare die was begroot. Daarmee zijn bijna alle KRW resultaatsverplichte maatregelen voor de periode 2010-2015 gereed gekomen. Conform het beheerplan is in 2015 het jaarlijkse onderhoud aan natuurvriendelijke oevers, vispaaiplaatsen en natte ecologische zones uitgevoerd.

In 2015 zijn in de programmalijn *Vismigratie* uiteindelijk vier vismigratieknelpunten opgelost, wat in overeenstemming is met de begroting. Daarmee zijn in de periode 2010-2015 in totaal achttien vismigratieknelpunten opgelost.

Binnen de programmalijn *Zwemwater* zijn door maatregelen te nemen de omstandigheden gecreëerd om overlast door bacteriën en blauwalgen zo veel mogelijk te voorkomen. Er is in 2015 voldaan aan de prestatie-indicator voor blauwalgen(minder dan 18 weken een negatief zwemadvies). Daarnaast voldoen vier van de zeventien zwemwaterlocaties nog niet aan de prestatie-indicator om minimaal de 'klasse aanvaardbaar' volgens de Europese norm te hebben. Diverse acties en maatregelen zijn en worden ondernomen om hier verbetering in aan te brengen.
Conform de begroting 2015 zijn alle zes maatregelen uit de vierde ronde *lokale knelpunten* (2014) opgelost. Daarnaast zijn ook nog vier maatregelen uit de vorige rondes opgelost, zodat het totaal in 2015 op tien uitkomt.

Programma Voldoende water

Bij de programmalijn *Regulier beheer polders en boezem* is door een andere inzet van de beschikbare capaciteit en het doorschuiven van onderhoud naar 2016, in 2015 een

lager percentage (94%) van het ingeplande onderhoud gerealiseerd. Dit heeft, zoals is gemeld, geen risico voor de werking van het oppervlaktewatersysteem opgeleverd.

Het gestelde percentage beheergebied met peil conform het peilbesluit van 90 % is in 2015 gerealiseerd. Er zijn in 2015 acht van de tien boezemknelpunten opgelost conform de prestatie-indicator. Daarnaast zijn er nog drie knelpunten in uitvoering.

Het reguliere maaionderhoud 2015 aan de 1.222 kilometer watergangen is gereed.
Het baggerwerk voor het seizoen 2014-2015 van in totaal 163 kilometer is gereed. Het baggerwerk voor het seizoen 2015-2016 van in totaal 134 kilometer is in september gestart en grotendeels in 2015 afgerond.

In de programmalijn *Voorkomen wateroverlast polder* zijn achttien knelpunten gerealiseerd, conform de prestatie-indicator.

Tenslotte is in de programmalijn *Goede zoetwatervoorziening* conform de planning een aantal onderzoeken uitgevoerd en gestart, waarmee een beter beeld is verkregen van de werking van het watersysteem. Ook is geparticipeerd in de planvorming die van invloed is op de zoetwatervoorziening van Delfland. In 2015 waren de belangrijkste sporen hiervoor het Deltaprogramma en de voorgenomen verdieping van de Nieuwe Waterweg.

Programma Stevige dijken

Voor de programmalijn *Primaire waterkeringen* is in 2015 na een gedetailleerde toetsing 1.050 meter alsnog goedgekeurd door de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) en de DGRW (Directoraat-Generaal Ruimte en Water). Aan de prestatie-indicator is daarmee voor 2015 nagenoeg voldaan (99,9 % ten opzichte van de streefwaarde van 100 %).

In 2015 zijn de laatste 2,8 kilometer risicovolle keringen verbeterd, behoudens een traject van 50 meter op de grens van Maassluis en Vlaardingen. Hierdoor is binnen de programmalijn *Regionale waterkeringen* 99,9 % van de risicovolle keringen op orde. De streefwaarde was 100%.
Met ingang van 1 januari 2016 is Delfland geen deelnemer meer in de Gemeenschappelijke Regeling Grondwateronttrekking Delft Noord (GR). Tussen het college van B&W van de gemeente Delft en het college van D&H van het Hoogheemraadschap van Delfland zijn afspraken gemaakt over de te betalen uittredingsvergoeding van € 7,6 miljoen door Delfland.

In de programmalijn *Overige keringen* is 3,6 kilometer waterkering opgehoogd.
Conform de prestatie-indicator hebben in 2015 geen verbeterwerken plaats gevonden.

Programma Gezuiverd afvalwater

Prestaties zijn goed
Het transporteren en zuiveren van afvalwater voldoet aan de wettelijke eisen, de afnameverplichting en de afgesproken prestatie-eisen.

Minder overlast
De geuroverlast van gemaal Delft is in nauwe samenwerking tussen Delfland, gemeente Delft en Delfluent Services opgelost. Op de AWZI De Groote Lucht en AWZI Houtrust hebben ombouwen plaatsgevonden waardoor geurloos slib kan worden verladen en het transport van slib geen geuroverlast meer hoeft te veroorzaken.

Doelmatiger door samenwerking
De samenwerkingsverbanden Rotterdamse Samenwerking in de Afvalwaterketen (RoSa) en de Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD) zijn in 2015 geactualiseerd op basis van evaluatie en nieuwe inzichten. In 2015 hebben gemeente Leidschendam-Voorburg en Delfland, in navolging op de samenwerking met de gemeente Maassluis, een

overeenkomst opgesteld voor het beheer en onderhoud door Delfland van een gemaal van de gemeente. In opdracht van Delfland gaat Delfluent Services dit gemaal beheren en onderhouden. Delfland transporteert en zuivert al afvalwater voor Rijnland. In 2016 wordt een positiebepaling uitgevoerd naar de mogelijkheid voor uitbreiding van de samenwerking met Rijnland.

Innoveren naar een water-, grondstoffen- en energiefabriek
In 2015 zijn de diverse mogelijkheden tot kringloopsluiting op het gebied van water, energie en grondstoffen verkend. De (pilot) zoetwaterfabriek op De Groote Lucht, de warmterivier op Houtrust, de full-scale test struvietverwijdering en een quick-scan naar de mogelijkheden voor het toepassen van de korrelslibtechnologie op awzi Harnaschpolder zijn gericht op een betere waterkwaliteit, verlaging van energieverbruik en chemicaliën, hergebruik van warmte en het terugwinnen van fosfor en alginaat uit afvalwater. Daarmee liggen we op koers om de infrastructuur voor te bereiden op de strategische doelen van Delfland.

De Toekomst
Delfland, Delfluent (Services) en Evides hebben in 2015 de contouren voor de concept-toekomstagenda afvalwatersysteem Delfland opgesteld. Het coalitieakkoord en de strategische verkenning voor het waterbeheerplan 2016-2021 vormden hiervoor de basis. De concept-toekomstagenda bevat een verkenning van kansen voor een toekomstbestendig afvalwatersysteem van Delfland en bevat drie sporen: verhogen financieel perspectief DBFO-contract, door-ontwikkelen van de infrastructuur gericht op waardecreatie uit afvalwater en het spoor versterken van de prestaties door organisatorische samenwerking. Vooruitlopend op de bestuurlijke verankering van de volledige concept toekomstagenda is de herstructurering van de financiering van het DBFO- contract in gang gezet.

Kennisontwikkeling door Delft Blue Innovations
In het najaar is op AWZI Harnaschpolder de onderzoekshal voor Delft Blue Innovations geopend, een samenwerking tussen Delfland, Delfluent (Services), Evides, TU Delft, Unesco-IHE, KWR en de onderzoeksinitiatieven Delft Blue Water en RINEW. In deze onderzoekhal zijn alle voorzieningen aanwezig voor studenten om onder veilige omstandigheden onderzoek uit te voeren en nieuwe technologieën te ontwikkelen. Faciliteiten die op de onderzoeksinstituten zelf niet gerealiseerd kunnen worden.

Public relations
Er is nog steeds veel nationale en internationale aandacht voor de wijze waarop Delfland omgaat met het zuiveren van afvalwater. Naast de vele bezoeken van scholen, universiteiten en bedrijven zijn er onder meer via het ministerie van Buitenlandse Zaken, ambassades en consulaten, de Wereldbank en opleidingsinstituten als Unesco-IHE en IHS, internationale gezelschappen ontvangen met deelnemers vanuit alle werelddelen die werkzaam zijn in de watersector.

Programma Instrumenten

De inhoudelijke resultaten waaraan door Planvorming is gewerkt zijn verantwoord in de betreffende programma's. De resultaten binnen het programma Instrumenten zijn conform gerealiseerd binnen de programmalijn *Gebiedsgericht samenwerken*.
Bijna de helft van de uitvoeringsprogramma's op basis van gemeentelijke waterplannen is nog geheel actueel (47 %). Voor een ander deel is de actualisatie gestart (40 %), omdat een aantal gemeenten aangaf, dat urgentie of capaciteit ontbrak. Hiermee (87 %) wordt niet helemaal voldaan aan de prestatie-indicator van 100%.
Conform de planning hebben in 2015 twee bestuurlijke watertafels plaatsgevonden. De beleidsonderwerpen voor 2016 zijn geïnventariseerd.
Alle 480 aanvragen in 2015 voor een watertoets, zijn binnen de gestelde termijnen afgehandeld. De digitale dienstverlening rond de watertoets is verder verbeterd en ook is er gestart met de voorbereiding voor het implementeren van zaakgericht werken binnen de watertoets.

Aan de prestatie-indicator (25 %) voor aanvragen waarvoor toestemming op grond van de Keur nodig is, wordt ruimschoots voldaan binnen de programmalijn *Regulering en toezicht*. De introductie van zaakgericht werken en de daarmee samenhangende verandering in werkprocessen leidde tot een vertraging in de afhandeling van de vergunningen en meldingen ten opzichte van de gestelde prestatie-indicator 90% afgehandeld binnen de wettelijke doorlooptijd.
De speerpuntactiviteiten uit het uitvoeringsprogramma *Toezicht en Handhaving* zijn nagenoeg geheel gerealiseerd. Het project gebiedsgericht monitoren en handhaven 'is niet alleen conform planning uitgevoerd, maar ook geprofessionaliseerd van een pilot naar een resultaatgerichte structuur. Het bebordingsplan voor het nautisch beheer is gereed en aansluitend hierop zijn de locaties geïnventariseerd en zijn de opdrachten tot productie en plaatsing van de borden verstrekt. Hiermee vergroot Delfland ook zijn zichtbaarheid. Het traject met betrekking tot de overeenkomst vaarwegbeheer met de provincie is afgerond.

Binnen de Programmalijn *Communicatie* steeg het percentage van artikelen in de media over Delfland het afgelopen jaar naar 80 % ten opzichte van de gestelde prestatie-indicator van 55 %.

Binnen de programmalijn *Digitale dienstverlening* is 3Di toegepast in minstens vijf projecten, waarmee werd voldaan aan de prestatie-indicator. Diverse 3Di-poldermodellen zijn getest en verbeterd en medewerkers zijn extern opgeleid om te werken met 3Di.

Programma Organisatie

Binnen de programmalijn *Sturing* is het project Doorlichting werkprocessen van start gegaan. De eerste doorlichtingen zijn in 2015 uitgevoerd. De totale personeelsbegroting is voor een bedrag van € 43,4 miljoen nagenoeg geheel benut.
Gemiddeld is over alle locaties van Delfland het aantal flexibele werkplekken conform de prestatie-indicator met 50 % toegenomen ten opzichte van 2014.

In 2015 is bij het Project managementbureau (PMB) het werken volgens Integraal Project Management (IPM) ingevoerd. Alle IPM-rollen zijn ingevuld, projectteams draaien.

Op 4 juni 2015 is door de VV voor de verbouw van het Gemeenlandshuis een taakstellend krediet van € 18,8 miljoen ter beschikking gesteld en voor de aanleg van een Warmte-Koudeopslag (WKO) een krediet van € 650.000. Op 17 december 2015 is voor de inrichting van het buitenterrein een taakstellend krediet van € 1,0 miljoen ter beschikking gesteld.

De inrichting en bemensing van de strategische en tactische I&A-functie binnen Delfland is op het niveau van het Boer en Croon-rapport van 2013 gebracht en het fundament van de doelarchitectuur van Delfland is gelegd. Speerpunten zijn geweest: de vervanging van IRIS, de introductie van zaakgericht werken plus inrichting van het zaaksysteem, en de uitrol van tablets en smartphones voor werkplekonafhankelijk werken. Ook is het raamwerk voor doelmatig en doeltreffend gegevensbeheer gedefinieerd en in uitvoering gebracht.

Delfland heeft gedurende 2015 de samenwerking met andere waterschappen ingevuld op het gebied van vergunningen, toezicht en handhaving en het gezamenlijk aangeschafte zaaksysteem. Op het gebied van inkoop is met Rijnland en Schieland de gezamenlijke aanbestedingskalender ingevuld en –deels- uitgevoerd.

In 2015 is ongeveer een bedrag van € 800.000 gebruikt voor innovatie. Daarnaast heeft Delfland in 2015 bijdragen geleverd aan verschillende commissies van de STOWA en is de Digitale Delta bij Delfland geïmplementeerd.

Uit de resultaten van de klimaatmonitor over de periode 2010-2014 blijkt dat Delfland de doelstelling van 2 % energiebesparing per jaar moeilijk kan bereiken, vanwege het feit dat de grootste hoeveelheid energie (85 %) wordt verbruikt bij de zuiveringsinstallaties, die grotendeels al in 2008 gebouwd of vernieuwd waren.

Binnen de programmalijn *Ondersteunende producten* is over de jaarrekening 2014 een goedkeurende accountants- en rechtmatigheidsverklaring verkregen conform de prestatie-indicator.
De jaarverslagen 2014 van de Bezwaarschriftencommissie en Klachtencommissie zijn binnen de gestelde termijn bestuurlijk vastgesteld. De bezetting van de crisisbeheerorganisatie is gedurende 2015 op orde geweest.
In 2015 zijn alle bezwaren binnen de gestelde termijn afgehandeld, behalve twee bezwaarschriften, die als gevolg van het inwinnen van onafhankelijk extern advies zijn vertraagd.
De bezetting van de crisisbeheerorganisatie is gedurende 2015 op orde geweest.

2.3 Financieel resultaat 2015

Exploitatie
Conform de regelgeving van het Waterschapsbesluit moet in de presentatie van het exploitatieresultaat een onderscheid worden gemaakt tussen het resultaat voor bestemming en het resultaat na bestemming.
Het resultaat voor bestemming betreft het saldo van de exploitatie voordat de voorgenomen (in de begroting besloten) stortingen en onttrekkingen met reserves zijn verwerkt.
Het resultaat na bestemming betreft het resultaat inclusief de verwerkte voorgenomen stortingen en onttrekkingen en is tevens het resultaat dat uiteindelijk nog moet worden verdeeld.

Aanvankelijk had de oorspronkelijke begroting 2015, zoals die in november 2014 door de verenigde vergadering (VV) is vastgesteld een voordelig saldo na bestemming van € 7,2 miljoen. In de loop van 2015 is de begroting één keer door de VV bijgesteld. Het laatste moment waarop de begroting in omvang en saldo is bijgesteld, is de bestuursrapportage (Burap) met een peildatum van 30 juni 2015. Toen werd in totaal een voordelig exploitatieresultaat na bestemming over 2015 van € 12,5 miljoen verwacht.
Tot slot is in de Najaarsbrief aan de VV gemeld dat op peildatum 30 september een voordelig saldo van € 17,2 miljoen werd verwacht.

De jaarrekening 2015 sluit uiteindelijk met een voordelig saldo na bestemming van € 10,9 miljoen.

Tabel 2.1 geeft een overzicht van het verloop van de totale lasten en baten over de diverse P&C-producten in 2015 en het verwachte resultaat van zowel voor als na bestemming.

Tabel 2.1 Verloop saldo primitieve begroting – realisatie per P&C-product

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo voor bestemming	Verrekening met reserves	Saldo na bestemming	Voordelig/ nadelig
Saldo primitieve begroting 2015	232.191	238.678	6.488	755	7.242	voordelig
Burap	231.159	241.735	10.576	1.904	12.480	voordelig
Najaarsbrief	227.759	243.035	15.276	1.904	17.180	voordelig
Jaarrekening 2015	236.385	245.372	8.987	1.904	10.891	voordelig
Afwijking jaarrekening ten opzichte van Najaarsbrief	*-8.626*	*-2.337*	*6.289*	*0*	*6.289*	

Onderstaande tabel 2.2 geeft een overzicht van de bijstellingen uit de Burap en de Najaarsbrief op de oorspronkelijke begroting. Voor een inhoudelijke toelichting op de mutaties wordt verwezen naar de vastgestelde Burap en de informatieve Najaarsbrief van 2015.

Tabel 2.2 Overzicht bijstellingen tot en met Najaarsbrief

P&C-product *(in € 1miljoen en -= nadelig)*	*Begroting 2015*	*Voordelig/nadelig*
saldo oorspronkelijke begroting 2015	**7,2**	**voordelig**
Mutaties Burap		
Incidentele hogere kosten (met name verkiezingen)	-/- 2,9	nadelig
Lagere kosten exploitatie (met name PPS)	2,7	voordelig
Hogere belastingopbrengsten	2,8	voordelig
Kapitaallasten	2,6	voordelig
saldo begroting 2015 na Burap	**12,5**	**voordelig**
Najaarsbrief		
Rentekosten	0,5	voordelig
Vrijval stelpost frictiekosten	1,0	voordelig
Vrijval stelpost indexering salarissen	0,7	voordelig
Vrijval stelpost onvoorziene uitgaven	0,3	voordelig
Personeelslasten	1,4	voordelig
Belastingopbrengsten	PM	
Grondverkopen	0,8	voordelig
saldo begroting 2015 na Najaarsbrief	**17,2**	**voordelig**

2.4 Analyse verschillen saldo najaarsbrief en jaarrekening

In deze paragraaf wordt een analyse gegeven van de verschillen tussen de jaarrekening 2015 en de Najaarsbrief. De eerdere verschillen (tussen Burap en begroting Najaarsbrief en Burap) zijn in eerder vastgestelde documenten zichtbaar gemaakt.
Uit tabel 2.1 blijkt dat het werkelijke resultaat na bestemming € 6,3 miljoen lager is dan werd verwacht in de Najaarsbrief.
Het verschil betreft afgerond in totaal € 7,5 miljoen hogere lasten en € 1,2 miljoen hogere baten.
Onderstaande tabel 2.3 geeft een overzicht van de grootste posten van dit totale verschil van € 6,3 miljoen.
Tevens wordt in de tabel een onderscheid gemaakt tussen baten en lasten en wordt aangegeven welk deel hiervan een structureel dan wel een incidenteel karakter heeft.

Tabel 2.3 Verschil Najaarsbrief en jaarrekening

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	Lasten (-= nadelig)	Baten (-= nadelig)	Voordelig/ nadelig	Structureel effect	Incidenteel effect
Rente en afschrijving	0,8		V	0,4	0,4
Directe kosten exploitatie	-0,3		N		-0,3
Afkoop GR Delft Noord	-7,6		N		-7,6
Directe opbrengsten exploitatie		0,2	V		0,2
Belastingopbrengsten		2,5	V	1,5	1,0
Oninbaar/kwijtschelding		-1,5	N		-1,5
Toegerekende Personeelslasten	0,2		V		0,2
Bijzondere baten lasten	-0,1		N		-0,1
Onvoorzien en stelposten	-0,2		N		-0,2
Mutatie reserves en voorzieningen	-0,3		N		-0,3
Afwijking jaarrekening ten opzichte van Najaarsbrief	**-7,5**	**1,2**	**0**	**1,9**	**-8,2**

Toelichting

Lasten

Rente en afschrijving

Door de lagere en soms zelfs negatieve rentepercentages voor de aangetrokken financiering over 2015 waren uiteindelijk de werkelijke rentekosten lager dan werd verwacht in de begroting.
In de begroting werd uitgegaan van een verwacht gemiddeld rentepercentage van 3,2 % waarbij de totale verwachte rentekosten € 21,8 miljoen bedroegen.
Het werkelijke gemiddelde rentepercentage over 2015 bedroeg 3,1 % waarbij de werkelijke totale rentekosten € 20,6 miljoen bedroegen.
Het verschil is met name veroorzaakt doordat in de begroting voorzichtigheidshalve nog werd uitgegaan van een rentepercentage van 1 % voor de benodigde financieringsbehoefte van € 100 miljoen. In werkelijkheid was sprake van een lagere financieringsbehoefte per 1 januari 2015 van € 58 miljoen met een werkelijk gemiddeld rentepercentage voor deze financiering van 0,05 %.

Directe kosten

De uiteindelijke werkelijke directe kosten zijn € 0,3 miljoen hoger dan de bijgestelde begroting. In de Burap is in de bijgestelde begroting een stelpost van € 1,5 miljoen opgenomen voor de verwachte lagere kosten. Deze stelpost blijkt eind 2015 zo goed als gerealiseerd te zijn.

Afkoopsom GR Delft Noord

In 2015 is overeenstemming bereikt en goedkeuring van de VV verkregen over de uittreding van Delfland uit de Gemeenschappelijke Regeling Grondwateronttrekking Delft Noord. De afkoopsom hiervoor bedraagt € 7,6 miljoen.

Personeelslasten

De werkelijke aan de exploitatie toegerekende personeelskosten zijn nagenoeg gelijk aan de bijgestelde begroting op basis van de Najaarsbrief.
In het programma Organisatie is een totaal overzicht opgenomen van de geraamde en gerealiseerde personeelskosten.

Onvoorzien frictie en niet gebruikte stelposten

Tabel 2.4 overzicht frictiekosten en stelposten

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	Oorspronkelijke begroting	Ingezet/ afgeraamd in 2015	Saldo na Burap
Indexering & afrondingsverschillen loon	1,3	-0,6	0,7
Onvoorziene uitgaven	0,5	-0,3	0,2
Onvoorzien frictie personeel	1,0	-0,1	0,9
Totaal	**2,8**	**-1,0**	**1,8**

In totaal is gedurende 2015 in totaal een bedrag van € 1,0 miljoen tussentijds vrijgevallen. In de Burap heeft over deze vrijval besluitvorming plaatsgevonden.

Aan het eind van 2015 was nog een bedrag beschikbaar van € 1,8 miljoen dat uiteindelijk ten gunste van het resultaat is gekomen. Deze vrijval was reeds voorzien in de Najaarsbrief.

Baten

Belastingopbrengsten

In 2015 was sprake van enerzijds hogere belastingopbrengsten van € 4,1 miljoen in combinatie met een hoger bedrag voor kwijtschelding en oninbaar van € 0,9 miljoen. Ook moest voor de mogelijke oninbaarheid van debiteuren een bedrag van € 2,2 miljoen aan de voorziening dubieuze debiteuren worden toegevoegd.

Bijzondere baten en lasten

Per saldo is na bijstelling in de Najaarsbrief sprake van een beperkte afwijking van € 0,1 miljoen. Deze post betreft met name de verkoop van gronden en de diverse baten en lasten over voorgaande jaren.

Mutatie voorzieningen
De hogere storting betreft voornamelijk het op peil brengen van de voorziening Onderzoek en ontwikkeling. (€ 0,3 miljoen)

2.5 Investeringen

In de begroting 2015 was het totaal van de uitgaven op beschikbaar gestelde investeringskredieten geprogrammeerd op € 58,3 miljoen. In de Burap werd dit bedrag bijgesteld naar € 42,6 miljoen. Uiteindelijk is in 2015 in totaal een bedrag van € 45,4 miljoen uitgegeven zoals opgenomen in tabel 2.6.

Tabel 2.6 Investeringsramingen per programma

Investeringen per programma (bedragen * € 1 miljoen)	Geprogram-meerde investeringen begroting 2015	Geraamde investeringen Burap 2015	Najaarsbrief	Realisatie 2015
Schoon water	3,6	3,4	3,0	3,3
Voldoende water	16,2	16,3	16,9	18,4
Stevige dijken	20,5	19,9	19,8	21,5
Gezuiverd afvalwater	2,2	1,1	0,4	0,8
Instrumenten	0,1	0,1	0,1	0,1
Organisatie (huisvesting)	12	1,1	1,1	1,3
Organisatie (overig)	3,7	0,7	0,3	
Totaal	**58,3**	**42,6**	**41,6**	**45,4**

In de afzonderlijke programma's in deze jaarrekening (hoofdstuk 3) worden de investeringen verder toegelicht.

Geactiveerde en afgesloten projecten
In 2015 zijn 46 investeringsprojecten met een totaalbedrag van € 35,3 miljoen afgesloten en geactiveerd. In totaal was voor deze projecten een bedrag van € 40,9 miljoen aan investeringsplannen (IP) en een bedrag van € 40,0 miljoen aan investeringskrediet (IK) beschikbaar gesteld. In hoofdstuk 5.2 is een tabel met daarin alle geactiveerde projecten opgenomen.
Restantkredieten
De meeste investeringsprojecten hebben een meerjarige looptijd. De beschikbaar gestelde investeringskredieten worden om deze reden verspreid over meerdere jaren uitgegeven.
Aan het eind van 2015 waren nog 118 investeringsprojecten onderhanden. De restantkredieten van deze onderhanden werken van in totaal € 66,2 miljoen worden overgebracht naar 2016.
Door de meerjarige looptijd van de meeste investeringsprojecten zal het restantkrediet ad € 66,2 miljoen niet in zijn geheel in 2016 worden uitgegeven.

In hoofdstuk 5.3 van dit jaarverslag is een overzicht opgenomen van de de restantkredieten die overgaan naar 2016

2.6 Vermogenspositie

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserves, de tarief egalisatiereserves, de bestemmingsreserves en het nog niet bestemde resultaat over 2015.
Het eigen vermogen van Delfland is in 2015 gestegen van € 66,5 miljoen naar € 75,5 miljoen.

2.7 Verdeling resultaat

Het college geeft invulling aan zijn ambitie om de schuldenlast van Delfland structureel te verminderen, door meerjarig met een gematigde tariefstijging en besparingen op de kosten een structureel exploitatieoverschot te bestendigen.
De positieve kasstroom die hierdoor optreedt, wordt binnen de collegeperiode benut om het opnemen van kortlopende geldleningen af te bouwen. Met ingang van 2023 kan de kasstroom eveneens worden ingezet om langlopende geldleningen af te lossen.
Intussen worden de jaarlijkse exploitatieoverschotten in een aparte Reserve niet-vrij besteedbaar vermogen op de balans geplaatst. Met deze groeiende reserve brengt de balans het bestendige financieel beleid van het college tot uitdrukking.
De gevolgen van het instellen van de reserve voor de treasury zullen bij de Begroting 2017 in beeld worden gebracht.

Saldo per hoofdtaak en resultaatbestemming

Het totale resultaat na bestemming van € 10,9 miljoen bestaat op basis van vastgestelde verdeelsleutels uit een saldo van de hoofdtaak watersysteembeheer en de hoofdtaak zuiveringsbeheer. Zie voor een verdere uitwerking ook hoofdstuk 6.3 en 6.4 van dit jaarverslag.
Deze saldi betreffen een overschot van € 5,5 miljoen op de taak watersysteembeheer en een overschot van € 5,4 miljoen op de taak zuiveringsbeheer.
In de tabellen in hoofdstuk 6.3 tot en met 6.4 van dit jaarverslag (pagina) wordt de verdeling van deze saldi verder gespecificeerd en toegelicht.

Voorgesteld wordt het resultaat over 2015 van in totaal € 10,9 miljoen in zijn geheel toe te voegen aan de reserve niet-vrij besteedbaar vermogen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de voorgestelde resultaatverdeling over 2015.

Tabel 2.7 Voorgestelde resultaatverdeling 2015

Omschrijving	Watersysteem-beheer	Zuiveringsbeheer	Totaal
Resultaat 2015 na bestemming	**5.531.338**	**5.359.821**	**10.891.159**
Bestemming resultaat			
Storting in de reserve niet-vrij besteedbaar vermogen	5.531.338	5.359.821	10.891.159
Bestemd resultaat 2015	**5.531.338**	**5.359.821**	**10.891.159**

3 Programmaverantwoording

3.1 Programma A - Schoon water

3.1.1 Programmalijnen

Binnen het programma Schoon water is een onderscheid gemaakt in de volgende vijf programmalijnen:

- Chemische waterkwaliteit;
- Ecologische waterkwaliteit;
- Vismigratie;
- Zwemwateren;
- Lokale knelpunten.

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Chemische waterkwaliteit

Om de hoeveelheid meststoffen en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater terug te dringen blijven de inspanningen van Delfland om emissies van deze stoffen uit glastuinbouwbedrijven te verminderen hoog. Om uiteindelijk aan de norm te voldoen, heeft Delfland flink ingezet op:

- Gebiedsgericht meten;
- Bewustwording;
- Doorspoelen.

De prestatie-indicator voor bestrijdingsmiddelen luidt: het percentage aangetroffen bestrijdingsmiddelen in de boezem en de gemiddelde concentratie van de aangetroffen bestrijdingsmiddelen is 25 % lager dan in (de Waterkwaliteitsrapportage) 2010. Dit jaar is het percentage aangetroffen bestrijdingsmiddelen in de boezem (t.o.v. 2010) met 22 % afgenomen. De gemiddelde concentratie van de aangetroffen bestrijdingsmiddelen in de boezem is in 2015 met circa 43 % afgenomen t.o.v. 2010 en bedraagt nu 0,08 ug/l. Aan de gestelde prestatie-indicatoren voor 2015 wordt, voor wat betreft de reductie van het percentage aangetroffen bestrijdingsmiddelen, niet voldaan. De reductie van de gemiddelde concentratie bestrijdingsmiddelen voldoet wél aan de gestelde prestatie-indicator.

Voor wat betreft het aantal meetpunten dat voldoet aan de waterkwaliteitsnormen blijkt dat de prestatie-indicator niet wordt gehaald. Geen van de meetpunten voldoet aan alle waterkwaliteitsnormen. In de praktijk blijkt deze prestatie-indicator, die gebaseerd is op het one out, all out principe, onvoldoende onderscheidend te zijn om de waargenomen waterkwaliteitsverbetering weer te geven. Deze indicator is daarom in de begroting 2016 vervangen door een andere.

Naast het aansluiten en aangesloten houden van glastuinbouwbedrijven op de riolering is toezicht uitgevoerd op eventuele lozingen en waar nodig handhavend opgetreden. De toezicht en handhaving betrof onder andere gebiedsgerichte monitoring en handhaving in de Oranjepolder (gemeente Westland). Op het gebied van stikstofwaarden is in de loop van het jaar een reductie gerealiseerd naar minder dan 5 mg/l. In 2012 was dit nog rond de 20 mg/l. Ook op het gebied van de werkzame stof imidacloprid is een afname te constateren. De voorbereidingen voor de gebiedsgerichte monitoring in de polders Nieuwland & Noordland (gemeenten Westland en Rotterdam) zijn opgestart. In de Heen- en Geestvaartpolder (gemeente Westland) worden bedrijven gecontroleerd en de waterkwaliteit intensief gemonitord. Het naleefgedrag van de tuinders is essentieel voor de verbetering van de chemische waterkwaliteit. Verbeteren van het naleefgedrag begint bij bewustwording.Door het houden van informatieavonden (samen met LTO-Glaskracht Nederland) en schriftelijke informatie voor ondernemers is gewerkt aan bewustwording bij deze doelgroep. Het intensief uitdragen van de resultaten van de waterkwaliteitsrapportage heeft eveneens bijgedragen aan bewustwording.

Naast gebiedsgericht meten zijn in samenwerking met de land- en tuinbouwsector, de gemeenten en het Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard, de maatregelen uit het Afsprakenkader Westland/Oostland*,(Ssamen op weg naar de emissieloze kas 2027)* uitgevoerd. Slechts 6 bedrijven hebben zich ingeschreven voor het uitvoeren van een emissiescan om erfafspoeling te voorkomen. Dit lage aantal geeft aan dat veel bedrijven het probleem nog niet erkennen. De concentraties nutriënten en bestrijdingsmiddelen nemen nog niet meetbaar af. De normen worden vaak overschreden. De urgentie ten aanzien van bewustwording blijft hoog. Wel vind er inmiddels goede afstemming plaats tussen partners over vergunningverlening, handhaving, bewustwording en de monitoring van de waterkwaliteit.

De pilot 'doorspoelen' uit 2014 is voortgezet. De periode van doorspoelen is geoptimaliseerd waardoor er een kwart minder water uit het Brielse Meer is gebruikt dan in 2014. Hoewel de waterkwaliteit nog niet voldoet aan gestelde normen, hebben zowel het extra doorspoelen van het watersysteem als het aansluiten en het voorkomen van lozingen in de glastuinbouw op de riolering een positief effect op de waterkwaliteit.

De prestatie-indicator voor nutriënten luidt: het in de West- en Oostboezem gemeten stikstofgehalte bedraagt respectievelijk maximaal 3,5 en 2,2 mg/l. Na een verbetering van de chemische waterkwaliteit in 2014 laten metingen in 2015 voor de verschillende prestatie-indicatoren een iets wisselender beeld zien. De waterkwaliteit in de boezem van Delfland is voor stikstof nagenoeg hetzelfde gebleven: Voorlopige cijfers laten niettemin zien dat de prestatie-indicator van maximaal 3,5 mg/l. voor stikstof in de Westboezem voor 2015 ruim gehaald is in 2015; het stikstofgehalte bedroeg 3.0 mg/l. Voor de Oostboezem is de prestatie-indicator (2,2 mg/l.) nagenoeg gehaald, met een gehalte van 2,3 mg/l. De definitieve cijfers worden opgenomen in de waterkwaliteitsrapportage over 2015.

Ecologische waterkwaliteit
Het eerste Stroomgebiedbeheerplan (SGBP-1) is nu achter de rug. Na een trage start is uiteindelijk het programma voor de realisatie van natuurvriendelijke oevers en vispaaiplaatsen goed op gang gekomen. Ook zijn nu bijna alle resultaatsverplichte maatregelen uitgevoerd ruim binnen de toen afgesproken financiële kaders. Dit ook dankzij de steun en medewerking van de diverse gebiedspartners. Er is uiteindelijk 29,6 hectare aan natte ecologische zones gerealiseerd. Dat is meer dan de KRW-opgave van 28,2 hectare, Omdat de deelopgave in de Oostboezem (Bochtafsnijding Schie) en de deelopgave vispaaiplaatsen in de Westboezem (Buijs Ballotstraat) nog niet gereed zijn, tellen voor de eerste planperiode 26,7 hectare mee. Over het optreden van dit risico bent u eerder geïnformeerd.

Ten opzichte van de raming van 7,7 hectare in de begroting is uiteindelijk 8,7 hectare aan natte ecologische zones (waarvan 4,5 hectare natuurvriendelijke oevers en 4,2 hectare vispaaiplaatsen) gerealiseerd. Dit betreft zowel grotere integrale projecten zoals de Poelzone (Westland), het restant van de Bergboezem Berkel (Lansingerland) en het alternatief afvoertracé Pijnackerse Vaart (Delft en Pijnacker-Nootdorp), als kleinere ecologische projecten zoals de vispaaiplaatsen Wennetjessloot (Den Haag), Vijverhof (Leidschendam-Voorburg) en de Oranjebuitenpolder (Rotterdam).

Het jaarlijkse onderhoud aan 32 hectare natuurvriendelijke oevers, vispaaiplaatsen en natte ecologische zones (prestatie-indicator) is conform het beheerplan uitgevoerd.

Vismigratie
Sinds 2010 zijn achttien vismigratieknelpunten opgelost. Zoals al eerder in de BURAP is aangegeven is dat één minder dan aan het begin van 2015 was aangenomen. De reden hiervoor is dat om praktische en financiële redenen de aanpak van vismigratieknelpunten steeds vaker meeloopt met het gemaalrenovatieprogramma. Een Een vertraging bij de renovatie van de gemalen Schieveen heeft geleid tot een vertraging van de aanpak van dit vismigratieknelpunt. Omdat in 2014 de oplossing van één vismigratieknelpunt is doorgeschoven naar 2015, blijft het totaal van het aantal opgeloste vismigratieknelpunten voor 2015 vier (conform de prestatie-indicator).

Zwemwater
Door maatregelen op diverse zwemwaterlocaties zijn de afgelopen jaren de omstandigheden gecreëerd om overlast door bacteriën en blauwalgen zo veel mogelijk te voorkomen. De zwemwaterkwaliteit verbetert dan ook. Blauwalgen en bacteriën blijven echter een natuurlijk verschijnsel, dat nooit helemaal uit het oppervlaktewater is uit te bannen. Daarom blijft het risico op tijdelijke overlast bestaan.

In de Krabbeplas in Vlaardingen en de Delftse Hout in Delft zijn tijdelijke maatregelen genomen om blauwalgenoverlast zo veel mogelijk terug te dringen, zoals het plaatsen van de Solarbee (Krabbeplas) en de toediening van waterstofperoxide (beide plassen). Deze laatste maatregel is effectief ingezet in de zomerperiode waarbij de maatregel vijf weken effectief is geweest in de Delftse Hout en tot aan het eind van het zwemseizoen in de Krabbeplas (> 13 weken). Dit effect is in lijn met de oorspronkelijke verwachtingen van de maatregel.

De prestatie indicator voor blauwalgen in de zwemwaterlocaties luidt: voor de zes prioritaire zwemwaterlocaties samen geldt maximaal 18 weken een negatief zwemadvies als gevolg van blauwalgen. Door de relatief zachte winter van 2014 en het warme voorjaar is op negen van de zeventien zwemwaterlocaties (incidenteel) blauwalgenoverlast opgetreden. Dit heeft geleid tot in totaal vijf weken negatief zwemadvies op alle prioritaire zwemwaterlocaties samen. Hiervan betreffen twee weken de zwemlocatie Delftse Hout en drie weken de locatie Dobbeplas (Nootdorp). Voor de Krabbeplas is geen sprake geweest van een negatief zwemadvies.

Hiermee wordt voldaan aan de prestatie-indicator voor blauwalgen in de zwemwaterlocaties. Deze prestatie-indicator geeft aan dat op jaarbasis maximaal 18 weken een negatief zwemadvies mag worden afgegeven met betrekking tot blauwalgen in de zes prioritaire locaties samen. Vorig jaar was er in totaal zeventien weken een negatief zwemadvies op deze zwemwaterlocaties. De prestatie indicator laat zien dat er een duidelijke verbetering van het zwemwater is opgetreden. De forse verbetering is te danken aan de in 2014 genomen maatregelen en de toediening van waterstofperoxide in de locaties Krabbeplas en de Delftse Hout.

Voor de locatie de Delftse Hout loopt nog een onderzoek om, bovenop de in 2013 genomen maatregelen (namelijk het baggeren van de zij-armen door Delfland, het verminderen van bladval, het verminderen van het gebruik van lokvoer en het beperken van ganzenoverlast door gemeente Delft) extra maatregelen te nemen om blauwalgen te bestrijden. Dit onderzoek is nog niet afgerond. Wel hebben sportvissers in 2015 een verbod gekregen van de gemeente voor het gebruik van lokvoer voor een periode van zes jaar.

De prestatie indicator voor bacteriële verontreinigingen in de zwemwaterlocaties luidt: alle zeventien zwemwaterlocaties voldoen aan de bacteriële normen die de EU-zwemwaterrichtlijn stelt aan aanvaardbaar zwemwater. Vijf zwemwaterlocaties (de waterspeeltuinen in Delft en Rijswijk, Plas Wilhelminapark en Oostmadeplas) hadden te kampen gehad met (incidentele) bacteriële verontreiniging. Bij toetsing aan de EU-Zwemwaternormen (toetsing over meetresultaten laatste vier jaar) scoren vier van de vijftien locaties nog onvoldoende op bacteriologisch gebied. Het aantal incidentele bacteriële verontreinigingen laat de laatste jaren wel een daling zien. Vanaf 2015 moeten echter alle zwemwaterlocaties minimaal de klasse ‘aanvaardbaar’ hebben en hier voldoen vier locaties nog niet aan. Op drie van deze vier locaties (de waterspeeltuinen) zijn alle mogelijke maatregelen genomen (onder andere beheer) en is een duidelijke verbetering waarneembaar. In overleg met de Provincie wordt voor deze locaties in 2016 een nieuwe meetreeks gestart en moeten deze locaties in 2016 een voldoende scoren. Voor de vierde locatie (Plas Wilhelminapark) zijn in 2016 uitgebreide maatregelen gepland.

De zwemplas het Kraaiennest (Midden Delfland) is voor het zwemseizoen 2015 door de Provincie geschrapt als zwemwaterlocatie.

Lokale knelpunten
Alle zes maatregelen uit de vierde ronde lokale knelpunten (2014) zijn opgelost. Daarnaast zijn ook nog vier maatregelen uit de vorige rondes opgelost, zodat het totaal in 2015 op tien uitkomt. Inmiddels zijn de maatregelen voor de vijfde ronde vastgesteld en aan de VV gepresenteerd.

3.1.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programma Schoon water per programmalijn (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015
Programmalijn			
Chemische waterkwaliteit	2.118	2.078	2.208
Ecologische waterkwaliteit	634	1.143	1.266
Vismigratie	340	415	403
Zwemwateren	943	398	406
Lokale knelpunten	263	263	189
Saldo programma	**4.298**	**4.297**	**4.472**

Programma Schoon water (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015	Rekening 2014
Lasten				
Directe kosten	1.905	1.800	1.719	2.000
Toegerekende salarissen	1.412	1.412	1.677	1.395
Rente en afschrijving	1.254	1.358	1.327	778
Totaal lasten	*4.571*	*4.570*	*4.723*	*4.172*
Baten				
Directe opbrengsten	*274*	274	251	389
Totaal baten	*274*	*274*	*251*	*389*
Saldo programma	**4.298**	**4.297**	**4.472**	**3.783**

Toelichting
Op dit programma is voor de directe kosten het verschil tussen begroting 2015 na wijziging en rekening 2015 nagenoeg nihil.

3.1.3 Investeringen

Verloop investeringen 2015:

Investeringen per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2015	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2015
Schoon water	3,6	3,4	3,0	3,3

Toelichting
De afwijking van de werkelijke realisatie over 2015 ten opzichte van de raming in de Burap betreft de volgende investering:

Omschrijving investering	Bedrag (in € 1 miljoen)
701874 Plas Prinsenbos	-€ 0,15
Totaal	**-€ 0,15**

Zwemwater
Door vertraging in de aanloop van het opstellen van de samenwerkingsovereenkomst met de gemeente Westland is het investeringsvolume met € 150.000 naar beneden bijgesteld. De voorbereiding van de werkzaamheden hebben voor een deel in 2015 plaatsgevonden. De maatregel wordt in 2016 uitgevoerd. Vanwege de doorlooptijd van vergunningen en beperkingen vanuit de flora- en faunawet is het slechts voor een deel van de werkzaamheden (plaatsen van de pomp met uitstroomvoorziening) haalbaar om het voorjaar 2016 – en dus voor het zwemseizoen 2016 - te starten met de uitvoering. De overige werkzaamheden (vergraven oever zwemgedeelte) worden voor het eind van 2016 uitgevoerd.

Overige toelichting investeringen:

Lokale knelpunten
Splitsing investeringsplan (IP) en –krediet (IK)

Lokale knelpunten

Naam project	IP	IK	Nieuw IP	Nieuw IK
LKP Doorstroom Delft/DH/Naaldwijk (701666)	805.000	795.000	0	0
LKP Doorstroom Delft (701666)			513.000	508.000
LKP Doorstroom Den Haag/Naaldwijk (701909)			292.000	287.000
Totaal			**805.000**	**795.000**

Toelichting:
Omdat in het krediet LKP Doorstroom Delft/Den Haag/Naaldwijk de deelprojecten een verschillend realisatietempo hebben, is dit krediet administratief gesplitst.

3.1.4 Risico's

Chemische waterkwaliteit
De waterkwaliteitsverbetering is sterk afhankelijk van de inzet van derden. De risico's die hierbij opgetreden zijn:
- Onvoldoende bewustzijn wat betreft waterkwaliteitsaspecten.
- De verbetering van de waterkwaliteit door gebiedsgericht meten wordt niet bestendigd.

In 2016 werkt Delfland een integraal actieplan uit voor de verbetering van de chemische waterkwaliteit, met expliciete aandacht voor bewustwording. Insteek daarbij is het stevig blijven inzetten op handhaving en samenwerking.

Ecologische waterkwaliteit en Lokale knelpunten
De voortgang in de projecten is in sterke mate afhankelijk van steun en medewerking van de gebiedspartners. In een aantal gevallen is gebleken dat het verkrijgen van draagvlak meer tijd en aandacht vraagt, zoals de lokale knelpunten in de gemeente Delft en de natte ecologische zones bij de Casembrootlaan en de Buijs Ballotstraat(gemeente Westland).

Zwemwater
Met de genomen maatregelen ter verbetering van de zwemwaterkwaliteit zijn randvoorwaarden gecreëerd om overlast door blauwalgen en bacteriën te minimaliseren. Zwemwater in oppervlaktewater blijft echter in sterke mate onderhevig aan natuurlijke processen, waardoor blauwalgen en bacteriën nooit helemaal zijn uit te bannen. Dit is ook gebleken in het zwemseizoen 2015, waarin een aantal zwemwaterlocaties te kampen hebben gehad met overlast door blauwalgen en

bacteriën. Sommige oorzaken /bronnen hiervan zijn moeilijk volledig te beïnvloeden zoals het weer of de aanwezigheid van watervogels.
Bacteriële problemen of blauwalgenoverlast worden duidelijk gecommuniceerd naar de burgers. Tevens wordt met de beheerders gezocht naar oplossingen en worden, zo mogelijk, passende maatregelen genomen. Hierdoor verbetert de kans op goed zwemwater maar blijft nog steeds sprake van iets natuurlijks waardoor geen 100% zekerheid gegeven kan worden.
Bij jaarlijks terugkerende problemen, die niet of moeilijk oplosbaar zijn, wordt in overleg met de beheerder/eigenaar en met de Provincie besproken of de functie zwemwater voor de betreffende locatie realistisch is. Vervolgens wordt door de Provincie de afweging maakt of de functie van zwemwater moet worden gehandhaafd.

3.2 Programma B – Voldoende water

3.2.1 Programmalijnen

Binnen het programma Voldoende water is een onderscheid gemaakt in de volgende drie programmalijnen:

- Optimaal regulier beheer
- Voorkomen wateroverlast polder
- Goede zoetwatervoorziening.

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Regulier beheer polders en boezem

Door een andere inzet van de beschikbare capaciteit en het doorschuiven van onderhoud naar 2016 is in 2015 94 % van het ingeplande onderhoud gerealiseerd. Het percentage ingeplande onderhoud installaties voor 2015 van 99% is hierdoor niet geheel gehaald.
De realisatie van 94% heeft in 2015, zoals reeds is gemeld, geen risico voor de werking van het oppervlaktewatersysteem opgeleverd.

Het reguliere maaionderhoud 2015 aan de 1.222 kilometer watergangen is gereed.

De voorbereiding van het baggerseizoen 2015-2016 is gereed. De voorbereiding van het baggerseizoen 2016-2017 verloopt conform planning, nadat de eerder opgetreden vertraging met behulp van externe inhuur is weggewerkt.
Het baggerwerk voor het seizoen 2014-2015, 163 kilometer, is gereed. Het baggerwerk seizoen 2015-2016, 134 kilometer, is in september gestart en grotendeels in 2015 afgerond.

Het percentage beheergebied met peil conform het peilbesluit was voor 2015 gesteld op 90%. Dit percentage van 90% is in 2015 gerealiseerd.

Nieuw in 2015 is het proces om te komen tot het vaststellen van partiële´ peilbesluiten. Dit zijn delen van een gebied of polder waarvan het eerder vastgestelde peil bij nader inzien toch niet kon worden gerealiseerd. De oorzaken hiervoor zijn verschillend van aard. In 2015 is een werkproces uitgedacht en zijn gegevens verzameld en analyses uitgevoerd om voor deze gebieden toch een goed afgewogen peil te kunnen vaststellen. Voor begin 2016 staan dertien zogeheten partiële peilbesluiten op het punt om bestuurlijk te worden vastgesteld.
Zodra deze herzieningen zijn gerealiseerd stijgt het percentage beheergebied met het peil conform het peilbesluit.

Volgens planning zijn in 2015 zijn de volgende 7 peilbesluiten vastgesteld:

- Nieuwland en Noordland
- Polder Hoek van Holland
- Kerkpolder Noord
- Wippolder
- Kralingerpolder
- Oude Campspolder
- Foppenpolder

Daarnaast zijn de volgende peilbesluiten in voorbereiding:

- Oud- en Nieuw- Wateringsveldschepolder
- Plaspoel- en Schaapsweipolder en Hoekpolder
- Noordpolder
- Boezem
- Dijkpolder

In 2015 zijn acht van de tien boezemknelpunten opgelost. Daarnaast zijn drie knelpunten in uitvoering.

Op het gebied van beleid en instrumenten zijn de volgende resultaten bereikt en inspanningen geleverd:

- Er is een traject opgestart om de diverse leggers samen te voegen
- Het opstellen van de nota Peilbeheer is in een afrondende fase. Deze nota gaat op termijn de bestaande nota Peilbesluiten vervangen;
- Samen met Rijnland en Schieland is gewerkt aan de harmonisering van het grondwaterbeleid. De resultaten zijn vastgesteld in de nieuwe beleidsregels grondwater.
- De visie op de boezem is in concept gereed.

Voor de implementatie van de beleidsnota ´Voorkomen wateroverlast` is verder onderzocht hoe vasthoudmaatregelen kunnen wordt ingezet. Hierbij is in 2015 vooral aandacht geweest voor het opdoen van ervaring met maatregelen van dit type.

In 2015 is een gebiedsdekkend overzicht gemaakt van de plekken in het beheergebied waar de wateroverlast niet aan de wettelijk vastgelegd norm voldoet, de zogenaamde 'knelpuntenkaart'. Via deze kaart kan de ernst van het knelpunt en de mogelijke oorzaak achterhaald worden. Verder wordt een overzicht van de planning van de watersysteemanalyses gegeven en is een koppeling gemaakt met de ruimtelijke verkenning, planvorming en de uitvoering.

Er is ook gestart met de actualisatie van het waterakkoord met het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard. Met de herziening van de overeenkomst over het Brielse Meer is in 2015 voortgang geboekt. De andere twee waterakkoorden waarbij Delfland betrokken is, met Rijnland en de KWA zijn actueel.

In het kader van advisering zijn tachtig vragen vanuit beleid alsmede vanuit uitvoeringstrajecten beantwoord. Voor iets meer dan de helft van de vragen wordt geadviseerd en deelgenomen aan integrale en complexere processen. De andere vragen worden beantwoord en ondersteund met up-to-date rekenmodellen.

De planning voor het uitvoeren van watersysteemanalyses wordt integraal, met de gehele keten) watersysteemanalyse-verkenning-planvorming-uitvoering', afgestemd. Op basis van deze planning zijn van de volgende clusters, polders volgens planning in 2015, watersysteemanalyses opgeleverd:

- Het Olieblok, Vlietpolder en Oude en Nieuwe Broekpolder;
- Polder van Nootdorp;
- Tedingerbroekpolder, polder Ypenburg en Lage Broekpolder;
- Noordpolder van Delfgauw en Polder van Biesland;
- Oude polder van Pijnacker, Nieuwe of Drooggemaakte polder en Droogmaking in de oude polder van Pijnacker.

De watersysteemanalyse van de Dijkpolder (Poeldijk) is afgerond maar de rapportage wordt in het eerste kwartaal van 2016 opgeleverd.
De watersysteemanalyses die voor de volgende clusters van polders zijn opgepakt verlopen volgens planning en worden in 2016 afgerond:

- Polder Berkel;
- De Woudse Droogmakerij, Groeneveldse Polder en Woudse Polder;
- Kralinger Polder, Oude Campspolder en Dorppolder;
- Oost- en Westmade.

Voorkomen wateroverlast polders
Voor de programmalijn `Voorkomen wateroverlast polder` stonden bij de begroting vijftien knelpunten geprognosticeerd. Uiteindelijk zijn in 2014 vier knelpunten niet opgeleverd. Hierdoor kwam de totale prognose voor 2015 op negentien knelpunten. In november is er één knelpunt extra opgepakt, namelijk de calamiteitenleiding boostergemaal Kerstanjewetering. In totaal zijn er voor 2015 twintig knelpunten geprognosticeerd waarvan er achttien zijn gerealiseerd.

Het poldergemaal Bergboezem Berkel is in 2015 nog niet opgeleverd. Dit is veroorzaakt doordat de aan te leggen vispassage nog tijdens de bouw verzakte. Hierdoor kon ook het gemaal niet worden opgeleverd. Inmiddels zijn met de aannemer afspraken gemaakt over de herstel werkzaamheden.
Ook de stuw Ruijven is in 2015 nog niet opgeleverd. Bij de aanbesteding bleek het vastgestelde investeringsplan en het beschikbaar gestelde krediet niet voldoende om de werkzaamheden uit te voeren. Inmiddels is een voorstel aan de verenigde vergadering (VV) voorgelegd voor een aanvulling van zowel het investeringsplan als het krediet. Dit project wordt na accordering door de VV in 2016 gerealiseerd.

Goede zoetwatervoorziening
Conform de planning is een aantal onderzoeken uitgevoerd en gestart, waarmee een beter beeld is verkregen van de werking van het watersysteem. Delfland heeft zowel bestuurlijk als ambtelijk geparticipeerd in verschillende externe beleid- en planvormingstrajecten die de zoetwatervoorziening kunnen beïnvloeden. In 2015 waren de belangrijkste thema's het Deltaprogramma en de voorgenomen verdieping van de Nieuwe Waterweg.
Voor het Deltaprogramma is door Delfland een start gemaakt met de implementatie van de Deltabeslissing Zoetwater. Een belangrijke mijlpaal in 2015 was het ondertekenen van de bestuursovereenkomst zoetwaterregio West-Nederland.
Verder is begonnen met de uitwerking van het instrument 'voorzieningenniveau'. In het project 'Sturen met Water' is ervaring opgedaan met de ingestelde sturingsregels en het monitoringsnetwerk, is een nieuw meetpunt gerealiseerd en zijn we aangesloten bij het landelijke project 'Slim Watermanagement'.

3.2.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programma Voldoende water per programmalijn (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015
Programmalijn			
Regulier beheer polders en boezem	22.942	22.339	22.554
Voorkomen wateroverlast polder	9.991	9.864	9.796
Goede zoetwatervoorziening	179	149	137
Saldo programma	**33.111**	**32.352**	**32.488**

Programma Voldoende water (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015	Rekening 2014
Lasten				
Directe kosten	12.236	11.971	12.249	13.374
Toegerekende salarissen	5.677	5.677	6.107	5.495
Rente en afschrijving	16.565	16.243	16.178	17.652
Totaal lasten	*34.477*	*33.891*	*34.534*	*36.522*
Baten				
Directe opbrengsten	1.366	1.539	2.047	6.645
Totaal baten	*1.366*	*1.539*	*2.047*	*6.645*
Saldo programma	**33.111**	**32.352**	**32.488**	**29.876**

Toelichting
Op dit programma is sprake van afgerond € 0,3 miljoen hogere directe kosten en € 0,4 miljoen hogere opbrengsten(verschil tussen begroting 2015 na wijziging en rekening 2015). Dit verschil betreft per saldo voornamelijk de volgende posten
Ten behoeve van de pilot dynamische inzet van gietwaterbassins was de verwachting dat het mogelijk was om tien nieuwe tuinders in 2015 aan te sluiten. Het aantal tuinders dat daadwerkelijk de voorzieningen heeft aangebracht is dit jaar echter lager dan verwacht. Met de resterende tuinders zijn of worden afspraken gemaakt. Hun declaraties worden naar verwachting in 2016 ontvangen. Dit heeft geleid tot in totaal € 50.000 lagere kosten.

Voor tactisch beheer is in 2015 minder gebruik gemaakt van externe inhuur door gebruik te maken van interne beschikbare capaciteit. Dit heeft ook geleid tot € 50.000 lagere kosten.

3.2.3 Investeringen

Verloop investeringen 2015:

Investeringen per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2015	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2015
Voldoende water	16,2	16,3	16,9	18,4

Toelichting
In 2015 is er € 2,1 miljoen meer geïnvesteerd in het watersysteem dan in de Burap werd aangenomen. Dit komt doordat er een aantal projecten niet in 2014 is gerealiseerd, maar is doorgeschoven naar 2015. Tevens is een aantal projecten sneller uitgevoerd en is er zelfs een niet voorzien project (calamiteitenleiding boostergemaal Kerstanjewetering) opgepakt en uitgevoerd.

3.2.4 Risico's

Klimaatscenario's
De huidige analyses van het watersysteem worden gemaakt aan de hand van een klimaatscenario uit 2006. In 2014 heeft het KNMI nieuwe scenario's vrijgegeven. Deze nieuwe scenario's worden momenteel door de waterschappen vertaald naar verschillende buienreeksen, welke weer in de nieuwe analyses gebruikt zullen worden. Een eerste indicatie van het nieuwe klimaatscenario is dat er rekening moet worden gehouden met meer hevige buien dan waar tot nu toe mee werd gerekend. Dit betekent concreet dat de kans op wateroverlast groter is dan tot nu toe werd aangenomen.

Baggeren
Naar aanleiding van het seizoen 2013-2014 is door twee aannemers die vooraf (heel) laag hadden ingeschreven, een zaak aangespannen bij de Raad van Arbitrage. De zaak is in behandeling bij de Raad.

3.3 Programma C – Stevige dijken

3.3.1 Programmalijnen

Binnen het programma Stevige dijken is een onderscheid gemaakt in de volgende drie programmalijnen:

- Primaire waterkeringen;
- Regionale waterkeringen;
- Overige waterkeringen.

In de onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Primaire waterkeringen

Beleid
Het beleid, het beheerregister en de leggers zijn geactualiseerd. De veiligheidstoetsing voor primaire waterkeringen is afgerond en Delfland was medeopsteller van het nieuwe toetsinstrumentarium primaire keringen voor de vierde toetsronde (WTI 2017). Delfland is gestart met het integraal beïnvloeden van de Beleidslijn Kust en de Deltabeslissingen met daarbij bijzondere aandacht voor de motie Geurts (Plan Sluizen). De nieuwe normering is gehanteerd in de projecten Hoekse lijn en Blankenburgverbinding.

Delfland heeft een zorgplicht voor de waterveiligheid.De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) ziet hierop toe. In 2015 is voor dit toezicht op de Zorgplicht een proef uitgevoerd met een nieuwe invulling hiervan, aan de hand van systeemgerichte reality-checks. De uitkomsten geven een beeld van een organisatie die goed kan plannen en uitvoeren; op het vlak van het vastleggen op papier van diverse processen is nog een slag te maken. Een verbeterslag wordt gerealiseerd met het project gegevensbeheer.
Op Europees niveau (EU-ROR) zijn de overstromingsrisicobeheerplannen van Nederland aan Brussel geleverd waarmee de eerste ronde officieel is afgesloten.
Delfland participeerde in de voorbereiding van de landelijke toetsronde op basis van de nieuwe veiligheidsnormen,in het Landelijk Overleg Kust (LOK) en leverde een bijdrage aan de doorstart daarvan.

Regulier beheer
Langs de kust zijn de monitoring en natuurmaatregelen uitgevoerd. De Delflandse buitensluis is als gevolg van een onverwacht defect tijdelijk buiten bedrijf geweest.

Stand van zaken prestatie-indicator
In 2015 is na gedetailleerde toetsing 1.050 meter alsnog goedgekeurd door de ILT en de DGRW (Directoraat-Generaal Ruimte en Water). Van de primaire keringen is 99,9 % op orde. De streefwaarde was 100 %.

Regionale waterkeringen

Beleid
Het beleid, het beheerregister en de leggers zijn geactualiseerd. Delfland Algemeen Waterkering beleid, de beleidsregel veendijken, het ontwerpproces boezemkades en de Nota kaden en waterkeringvreemde elementen zijn geëvalueerd. Voor binnenstedelijke waterkeringen is een nieuwe aanpak vastgesteld waardoor kadeverbeteringsprojecten zoals onder andere in Maassluis nu sneller gerealiseerd kunnen worden.
Voor het saneren van ongewenste objecten op/in/bij de waterkeringen is een verkenning uitgevoerd die als basis dient voor een op te stellen aanpak.

Toetsing
Als onderdeel van de tweede toetsronde regionale keringen heeft Delfland voortgang geboekt met de beoordeling van de kunstwerken en waterkerende constructies. Er is gestart met het nader onderzoek naar de keringen die in de eerste toetsronde geen veiligheidsoordeel hebben gekregen. De regionale keringen die niet aan de veiligheidsnorm voldoen zijn voorzien van een risicobeoordeling op basis waarvan de programmering van de benodigde verbeteringsprojecten is opgesteld.

De provincie Zuid-Holland heeft nog geen nieuwe leidraad voor regionale keringen vastgesteld. Vanuit risicobeheersing zijn alle kades die voor 2020 verbeterd moeten zijn, geanalyseerd en opnieuw geprioriteerd. Per traject is een nieuw hoogtebeeld, het actuele risico en daarmee ook de urgentie in beeld gebracht.

Kennis en innovatie
Als onderdeel van de Proevenverzameling Delfland zijn bodemgegevens geschikt gemaakt voor gebruik bij ontwerp en toetsing van waterkeringen. In het vakblad Geotechniek is hierover gepubliceerd.
Het onderzoek naar het gedrag van kaden is in 2015 voortgezet op onder andere het gevolg van bloemen en bomen op waterkeringen. De resultaten uit het onderzoek naar de invloed van vegetatie op de uitdroging van kades zijn gebruikt bij het toepassen van bloemen en de handreiking bomen op waterkeringen.
Er is actief geparticipeerd in toegepast onderzoek, zoals de bezwijkproef van een waterkering in de Leendert de Boerspolder (Hoogheemraadschap van Rijnland).

Regulier beheer
Er is 7,8 kilometer waterkering opgehoogd. Tijdens de droogteperiode zijn veel inspecties uitgevoerd waarbij bijzonderheden direct zijn verholpen.

Muskusrattenbeheer
Het muskusrattenbeheer is volgens de vastgestelde uitgangspunten uitgevoerd. Bijzonderheden hebben zich niet voorgedaan.
In 2015 is besloten om de overeenkomst van gemene rekening Muskusrattenbeheer voor vier jaar te verlengen.

Stand van zaken prestatie-indicator
In 2015 zijn de laatste 2,8 kilometer risicovolle keringen verbeterd behoudens een traject van 50 meter op de grens van Maassluis en Vlaardingen. Hierdoor is 99,9 % van de risicovolle keringen op orde. De streefwaarde was 100 %. De doelstelling uit het WBP 4 was 34 kilometer te verbeteren.

Overige keringen

Beleid
De beleidsregel medegebruik is uitgebreid met overige keringen en zal in 2016 worden aangeboden. Op basis van een studie naar de compartimenteringskeringen is aan de Provincie Zuid-Holland voorgesteld om voor delen van de binnenwaterkeringen de status waterkering te laten vervallen, zoals voor een gedeelte van de Maasdijk. De Waterverordening Zuid-Holland is hierop door Gedeputeerde Staten (GS) aangepast.

Toetsing
Er is nog geen toetsingskader voor overige keringen. Om deze reden zijn alleen inspecties en geen toetsingen uitgevoerd. De actuele hoogte en risico's voor de overige keringen zijn in kaart gebracht. De meest risicovolle polderkaden hebben de status regionale kering gekregen.

Regulier beheer
In 2015 is 3,6 kilometerwaterkering opgehoogd.

Stand van zaken prestatie-indicator
In 2015 hebben geen verbeterwerken plaatsgevonden.

3.3.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programma Stevige dijken per programmalijn (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015
Programmalijn			
Primaire waterkeringen	3.039	3.134	3.151
Regionale waterkeringen	8.166	9.368	16.203
Overige waterkeringen	216	243	233
Saldo programma	**11.420**	**12.745**	**19.588**

Programma Stevige dijken (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015	Rekening 2014
Lasten				
Directe kosten	4.109	5.309	12.168	5.084
Toegerekende salarissen	2.214	2.241	2.020	2.018
Rente en afschrijving	5.246	5.496	5.710	4.562
Totaal lasten	*11.568*	13.045	19.898	11.663
Baten				
Directe opbrengsten	148	300	310	140
Totaal baten	*148*	*300*	310	140
Saldo programma	**11.420**	**12.745**	**19.588**	**11.523**

Toelichting
Op dit programma is sprake van afgerond € 6,9 miljoen hogere directe kosten (verschil tussen begroting 2015 na wijziging en rekening 2015). Dit verschil betreft voornamelijk de volgende posten:

Lasten
De hogere lasten zijn voornamelijk het gevolg van de verantwoorde afkoopsom van € 7,6 miljoen voor het uittreden van Delfland uit de GR Grondwateronttrekking Delft Noord. De verenigde vergadering heeft op 19 december met deze afkoop ingestemd. Wel was nog sprake van een beschikbaar budget voor de kosten GR Delft Noord van € 0,5 miljoen waardoor per saldo sprake is van € 7,1 miljoen hogere lasten.
Voor het overige was sprake van lagere onderhoudskosten voor diverse keringen (€ 0,2 miljoen).
De minder toegerekende salarissen (€ 0,2 miljoen) betreffen vacatureruimte en een aantal gedetacheerde medewerkers.
De kapitaallasten primaire keringen zijn € 0,2 miljoen hoger. Dit betreft de geactiveerde HWBP bijdrage.

3.3.3 Investeringen

Verloop investeringen 2015:

Investeringen per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2015	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2015
Stevige dijken	20,5	19,9	19,8	21,5

Toelichting
De afwijking van de realisatie over 2015 van € 1,6 miljoen ten opzichte van de raming in de Burap wordt veroorzaakt door meerdere bijstellingen in de projecten. Onderstaand zijn de bijstellingen vermeld groter dan € 0,2 miljoen.

Omschrijving investering	Bedrag (in € miljoen)	Toelichting
Kadeverbetering kade 31,polder Schieveen (701740)	+0,440	Doordat meer puin (stortsteen) in de ondergrond is aangetroffen dan verwacht is er vertraging opgetreden bij het slaan van de damwandplanken. Dit heeft geleid heeft tot hogere kosten. Ook loopt de uitvoering sneller dan in de Burap werd aangenomen.
BGO Cluster 1 en 2 (Berkel) (701804)	+0,225	Als gevolg van een voorspoedig verloop van de werkzaamheden, is meer werk in 2015 uitgevoerd.
BGO Cluster 3 en 4 (701806)	+0,210	Ten tijde van de uitvoering bleek dat het ontwerp op enkele trajecten moest worden aangepast. Ook loopt de uitvoering sneller dan in de Burap werd aangenomen
Vlaardinger Driesluizen (701816)	+0,225	Als gevolg van faillisement van de aannemer ten tijde van de aanbesteding was de verwachting dat er minder gerealiseerd kon worden in 2015. De uitvoering loopt sneller dan in de Burap werd aangenomen
BGO Groene kades 2015 (701872)	+0,290	Als gevolg van een aanbestedingsnadeel vallen de kosten voor het bestek 2015 iets hoger uit. Ook loopt de uitvoering sneller dan in de Burap werd aangenomen

Aanpassing krediet
Voor de uitvoering van het buitengewoon onderhoud aan de groene regionale en overige keringen is een bijstelling nodig geweest minder dan 10% van het ontwerp- en uitvoeringskrediet in verband met een aanbestedingsnadeel.

Nummer	Project	IP	Ontwerp- en Uitvoerings-krediet-oud	Ontwerp- en Uitvoerings-krediet-nieuw
701872	BGO gr. kades 2015	€ 950.000	€ 850.000	€ 885.000

De voortgangsrapportage over het buitengewoon onderhoud is opgenomen in hoofdstuk 5.8 Projecten Buitengewoon onderhoud.

3.3.4 Risico's

GR grondwateronttrekking Delft-Noord
Tussen burgemeester en wethouders van de gemeente Delft en dijkgraaf en hoogheemraden van het Hoogheemraadschap van Delfland, de beide deelnemers in de GR, zijn afspraken gemaakt over de vergoeding van Delfland aan de GR bij uittreding. Vanaf september 2015, nadat Delft een juridisch traject had ingezet, zijn met de gemeente Delft opnieuw gesprekken gevoerd over het uittreden van Delfland uit de GR. Onder tijdsdruk (1 januari 2016 is Delfland geen deelnemer meer in de GR) heeft het overleg geresulteerd in overeenstemming over onder meer de uittredingsvergoeding van Delfland van € 7,6 miljoen. De afspraken zijn vastgelegd in een afsprakenkader en later is dit afsprakenkader vertaald naar twee overeenkomsten. Het juridisch traject wordt, met het bereiken van de overeenstemming, door Delft niet vervolgd. Met het bereiken van de overeenstemming vervalt het risico.

Beleidsontwikkelingen

Er loopt een proces om te komen tot een normering van de overige keringen. Als deze normering is vastgesteld worden de overige keringen getoetst. Vervolgens wordt inzichtelijk of er een verbeteropgave ligt en of er risico's zijn die vragen om specifieke beheersmaatregelen. De financiële consequenties daarvan worden in de P&C-cyclus ingebracht.

Buitengewoon onderhoud regionale waterkeringen
Waar het gaat om het buitengewoon onderhoud bij kades met wegen wordt er afgestemd met de wegbeheerders (werk met werk maken). Dit vraagt capaciteit binnen de organisatie (zowel kwalitatief als kwantitatief). Als gevolg van onzekerheden over de beschikbare capaciteit op de lange termijn en vanwege de benodigde afstemming met de wegbeheerders zijn er risico's voor het halen van de planning en daarmee de uitgaven. Met de gemeenten wordt scherp onderhandeld over de kosten voor het buitengewoon onderhoud in die situaties waar een gemeente het werk uitvoert.

3.4 Programma D – Gezuiverd afvalwater

3.4.1 Programmalijnen

Binnen het programma Gezuiverd afvalwater is een onderscheid gemaakt in de volgende vier programmalijnen:

- Transporteren;
- Zuiveren;
- Doelmatigheid.
- Publieke private samenwerking (PPS)

De reguliere zuivering van afvalwater wordt weergegeven door drie programmalijnen: transporteren en zuiveren en publiek private samenwerking. De verschillende activiteiten die gericht zijn op besparingen, het verbeteren van de prestaties, de duurzaamheid en op innovatie vallen onder de programmalijn doelmatigheid.

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn Transporteren

In 2015 is voor 100 % voldaan aan de gezamenlijk door Delfland en de gemeenten vastgestelde afnameverplichting. Daarmee is er geen afwijking met betrekking tot de doelstelling.

In de rapportageperiode is het transportstelsel doelmatig beheerd. Het transportstelsel is in stand gehouden door onderhoud en technisch beheer.

Prestatie-indicatoren:
Delfland voldoet voor 100% aan de met de gemeenten afgesproken afnameverplichting
Er is geen afwijking met betrekking tot de prestatie indicator.

De technische beschikbaarheid van het transport systeem, wordt door middel van een (meerjarig) onderhoudsplan en een onderhoud beheersysteem op een zo'n hoog mogelijk niveau gehouden. De technische beschikbaarheid benodigd om het transport proces te garanderen is 99 %.
Er is geen afwijking met betrekking tot de prestatie indicator.

Programmalijn Zuiveren

In 2015 hebben de prestaties 100 % voldaan aan de wettelijke eisen voor zuiveren en slibverwerking. Daarmee is er geen afwijking met betrekking tot de doelstelling.

In 2015 zijn de zuivering en slibverwerking doelmatig beheerd.
De installaties voor de zuivering en slibverwerking zijn in stand gehouden door onderhoud en technisch beheer

Prestatie-indicatoren:
Delfland voldoet voor 100 % aan de wettelijke eisen voor het zuiveren van afvalwater en het verwerken van zuiveringsslib.
Er is geen afwijking met betrekking tot de prestatie indicator.

De technische beschikbaarheid van het zuiveringsproces, wordt door middel van een (meerjarig) onderhoudsplan en een onderhoud beheersysteem op een zo hoog mogelijk niveau gehouden. De technische beschikbaarheid om het zuiveringsproces te garanderen is 99 %
Er is geen afwijking met betrekking tot de prestatie indicator.

Kentallen	Begroot 2015	Realisatie 2015
Behandeld afvalwater	135.000.000 m^3	131.579.887 m^3
Ontvangen vuilvracht als daggemiddelde (influent)	1.500.000 ve	1.587.476 ve
Rest ve's t.b.v. rijksheffing als daggemiddelde (effluent)	55.000 ve	51.780 ve
Verwijderingsrendement ve's	92,5%	93,6%
Verwijderingsrendement stikstof	79%	80,4%
Verwijderingsrendement fosfaat	75,5%	77,7%
Elektriciteitsverbruik zuiveringen	53.000.000 kWh	50.436.735 kWh
Elektriciteitsproductie	22.000.000 kWh	27.765.366 kWh
Afgevoerd ontwaterd slib	85.500 ton	80.335 ton
Gemid.droogstofgehalte slibontwatering	21,4%	22,5%

In 2015 is er 142.608.751 m^3 van het verwachte jaartotaal van 150.000.000 m^3 afvalwater door de rioolgemalen verpompt. Voor de rioolgemalen is 9.925.164 kWh elektriciteit verbruikt van het geschatte jaartotaal van 10.500.000 kWh. Het onderhoud aan het transportstelsel is conform het onderhoudsplan uitgevoerd.

Het verschil tussen verpompte hoeveelheid afvalwater en de gezuiverde hoeveelheid afvalwater is als volgt te verklaren:
het afvalwater gaat soms via tussengemalen naar een eindgemaal. Dit eindgemaal pompt het water vervolgens weer naar de zuivering. Het komt voor dat eenzelfde hoeveelheid afvalwater meerdere keren verpompt wordt (ondermeer vanwege de lange afstanden). De hoeveelheid behandeld afvalwater op de zuivering is enkel afkomstig van de eindrioolgemalen.

De afname in de hoeveelheid afgevoerd ontwaterd slib is gerealiseerd door een betere slibontwatering in regio noord.

Door stabielere procesvoering van de sliblijn op de verschillende zuiveringen is de biogasproductie en de daaruit geproduceerde hoeveelheid elektriciteit de laatste jaren structureel toegenomen.

Vervanging slibontwatering AWZI Nieuwe Waterweg
De nieuwe slibontwateringscentrifuge is in 2014 in bedrijf genomen.
De prestaties van de centrifuge waren nog onbevredigend. In de nazorgfase zijn hier verbeteringen gezocht en gevonden. De laatste aanpassingen worden in het komende jaar gerealiseerd.

Programmalijn Doelmatigheid

In 2015 heeft deze programmalijn zich gericht op activiteiten die verbeteringen kunnen brengen in de gehele afvalwaterketen (inzameling, transport en zuivering van afvalwater) door innovatie/optimalisatie, duurzaamheid en samenwerking in de afvalwaterketen.

Op basis van resultaten uit de projecten van RoSA en NAD is de samenwerking geëvalueerd en geactualiseerd en zijn vervolgactiviteiten en maatregelen benoemd om de doelen te bereiken.

Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD)
De samenwerking in NAD is geëvalueerd en er is een Strategisch Ketenplan vastgesteld met doelen voor de lange en middellange termijn. Dit Strategisch Ketenplan is vastgesteld inde VV d.d. 17 december 2015. Op basis daarvan is een uitvoeringsprogramma 2016-2018 opgesteld en vastgesteld in D&H d.d. 24 november 2015.

Rotterdamse Samenwerking Afvalwaterketen (RoSA)
Er heeft een evaluatie plaatsgevonden op basis van de resultaten van de uitgevoerde projecten binnen RoSA. Daarnaast is een langetermijnvisie en strategie opgesteld. Op basis daarvan wordt een uitvoeringsagenda voor de periode 2016-2020 opgesteld. Besluitvorming vindt plaats in het voorjaar van 2016.

Delfland en het Hoogheemraadschap van Rijnland onderzoeken mogelijkheden tot intensievere samenwerking
In 2015 is de voortgang op het proces samenwerking Delfland-Rijnland vertraagd. De prioriteiten bij beide waterschappen op het gebied van zuiveringsbeheer lagen bij andere interne projecten. Het algemeen bestuur van Rijnland komt eind 2016 met een positiebepaling met betrekking tot het zuiveringsbeheer, samenwerking met Delfland is daaraan gekoppeld. De verwachting is dat in 2016 vervolgstappen in beeld zijn gebracht en dat eventuele besluitvorming over al dan niet intensievere samenwerking tussen de twee schappen eind 2016 kan plaatsvinden.

Met alle gemeenten zijn er actuele afspraken over de afnameverplichting
De actuele afspraken over de afnameverplichting zijn in brieven aan de gemeenten vastgelegd in 2013. In 2015 is gestart met een actualisatie die in 2016 wordt afgerond en afgestemd met de gemeenten.

Er worden innovatie-, optimalisatie- en onderzoeksprojecten uitgevoerd op het gebied van energie en grondstoffen uit afvalwater en hergebruik van effluent op basis van het kennis- en innovatieprogramma van Delfland en het samenwerkingsprogramma van Delfland en Delfluent.

De volgende projecten zijn opgestart of in uitvoering:

- Onderzoek naar herontwerp van AWZI Harnaschpolder naar een korrelslibzuivering (Nereda).
- Quick scan Centrale zuivering bestrijdingsmiddelen op AWZI Nieuwe Waterweg.
- Warmterivier: terugwinning van warmte uit het effluent bij AWZI Houtrust.
- RINEW: zuivering van ruw afvalwater met behulp van keramische nanofiltratie. Dit onderzoek wordt uitgevoerd bij het restaurant Uit Je Eigen Stad (UJES).
- Delft Blue Innovations: opening van een pilothal voor technisch onderzoek op AWZI Harnaschpolder.
- Schone Maaswaterketen: participatie in een Stowa/project, extra nabehandeling van effluent met behulp van poederkooldosering aan het actief/slibsysteem.
- Participatie in werkgroepen van het landelijk Netwerk Energie- en Grondstoffenfabriek ondermeer werkgroep nutriënten en werkgroep verkenners nieuwe stoffen.
- Waterharmonica: het Kwaliteitsprogramma, verbonden met de Blankenburgtunnel, is op 24 september door de VV goedgekeurd en vervolgens ondertekend. Hiermee is de Waterharmonica een project geworden. De voorbereidingen zijn begonnen. Enkele projectwerkzaamheden zijn gestart in 2015. Dit gaat om verkennend bodemonderzoek, opstellen van schetsen en om afspraken over de inpassing van de Natuurcompensatie in de Waterharmonica. De natuurcompensatie is onderdeel van het Tracébesluit Blankenburgtunnel.
- Pilot zoetwaterfabriek: in 2015 is er gewerkt aan de exacte pilotconfiguratie en een betere onderbouwing van de kostenraming. Hierbij zijn offertes opgevraagd en zijn alle onderdelen die nodig zijn voor de pilot beschreven en geraamd. Ook is op basis van de eerste monsters van het effluent van AWZI De Groote Lucht en de richtlijnen voor microverontreinigingen een analysepakket bepaald. De verwachting is dat de installatie voor de pilot zoetwaterfabriek in de zomer van 2016 operationeel is.

Prestatie-indicatoren:

Programma RoSA is geactualiseerd op basis van evaluatie en nieuwe inzichten
In concept gereed, besluitvorming in voorjaar 2016.

Programma NAD is geactualiseerd op basis van evaluatie en nieuwe inzichten
Er is geen afwijking met betrekking tot de prestatie indicator.

Voor elke zuivering is er een verkenning gereed naar de wijze waarop in de periode 2016-2027 de ketens voor water, energie en grondstoffen kunnen worden gesloten. Dit vormt input voor uitvoeringsprogramma WBP5.
Deze is nog niet gereed. Verkenning heeft voornamelijk plaatsgevonden in de vorm van (pilot)-projecten en onderzoeken. In het uitvoeringsprogramma WBP5 is vastgelegd dat in 2016 een strategie wordt opgesteld voor de integrale thema's kringloopsluiting en zelfvoorzienendheid. Hierin zal ook de verkenning worden meegenomen en afgerond.

Afhankelijk van bestuurlijke besluitvorming in 2014, worden in 2015 tussen de hoogheemraadschappen Delfland en Rijnland na positieve onderzoeksresultaten. Afspraken gemaakt over structurele samenwerking om de doelmatigheid en duurzaamheid te vergroten.
Prestatie-indicator is vertraagd. Er heeft nog geen onderzoek kunnen plaatsvinden en er zijn nog geen afspraken gemaakt in 2015.

Voor 100 % van de geleverde rioleringsplannen is door Delfland, binnen de vastgestelde wettelijke termijnen, integraal advies geleverd op basis van actueel afvalwaterketenbeleid.
Er is door Delfland binnen de gestelde termijnen advies geleverd in 45 rioleringsplannen. Het proces van actualisatie van het afvalwaterketenbeleid vraagt om extra tijd voor samenwerking met gemeenten en samenspel met bestuur, waardoor actualisatie doorloopt in 2016.

Programmalijn Publieke private Samenwerking (PPS)

In 2015 hebben de prestaties 100 % voldaan aan de wettelijke eisen voor zuiveren en slibverwerking en is voldaan aan de samen met de gemeenten vastgestelde afnameverplichting. Daarmee is er geen afwijking met betrekking tot de doelstelling.

Het PPS-contract is middels toezicht en controle op afstand beheerd. Investeringen in het transportstelsel AHR zijn uitgevoerd.

Prestatie-indicatoren:

De mate waarin wordt voldaan aan alle wettelijke eisen op het gebied van zuiveren van afvalwater, verwerken van zuiveringsslib en voldoen aan de afnameverplichting die met de gemeenten zijn overeengekomen.
Er is geen afwijking met betrekking tot de prestatie indicator. Voor de kengetallen zie de programmalijn Transporteren en Zuiveren.

In 2015 wordt voor 100 % voldaan aan de wettelijke eisen
Er is geen afwijking met betrekking tot de prestatie indicator.

In 2015 wordt het project AHR T&T verder uitgevoerd
De concept toekomstagenda is in het vierde kwartaal van 2015 ter informatie met het college gedeeld en over de financiële herstructurering is het college eind september geïnformeerd. Hiermee is het project Afvalwaterketen Haagse Regio Toekomstbestendig en Transparant (AHR T&T) afgerond.

3.4.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programma Gezuiverd afvalwater per programmalijn (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015
Transporteren	4.312	4.328	4.383
Zuiveren	14.565	14.557	14.334
Doelmatigheid	1.586	1.586	1.312
Publiek Private Samenwerking	83.744	81.878	81.986
Saldo programma	**104.207**	**102.349**	**102.015**

Programma Gezuiverd afvalwater (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015	Rekening 2014
Lasten				
Directe kosten	85.819	83.916	83.554	86.104
Toegerekende salarissen	3.585	3.585	3.529	3.791
Rente en afschrijving	35.971	35.921	35.946	38.144
Totaal lasten	*125.375*	*123.422*	123.028	128.038
Baten				
Directe opbrengsten	21.168	21.073	21.013	21.335
Totaal baten	*21.168*	*21.073*	*21.013*	*21.335*
Saldo programma	**104.207**	**102.349**	**102.015**	**106.703**

Toelichting
Bij dit programma zijn de lasten per saldo circa € 0,3 miljoen lager dan de bijgestelde begroting. (verschil tussen begroting 2015 na wijziging en rekening 2015).
De verschillen worden veroorzaakt door de volgende posten:

Lasten
Lagere kosten (€ 0,6 miljoen)
- Lager kosten rijksheffing als gevolg van een beter zuiveringsrendement en minder geloosd afvalwater door DSM van € 0,3 miljoen;
- Minder aardgas verbruik als gevolg van het plaatsen van een nieuwe kleinere WKK op AZWI Nieuwe Waterweg. Daarnaast is de aardgasprijs lager dan verwacht. Hierdoor is sprake van lagere kosten € 0,1 miljoen;
- Lagere energiekosten door gunstige elektriciteitsprijs, hierdoor zijn de exploitatiekosten € 0,1 miljoen lager dan begroot.
- Diverse overige kosten die in totaal € 0,1 miljoen lager zijn uitgevallen.

Hogere kosten (€ 0,3 miljoen)
- Als gevolg van de slib en EDL reconciliatie (EDL = Effluent Discharge Levy) met Delfluent door betere zuiveringsprestaties van Delfluent zijn de kosten € 0,3 miljoen hoger dan begroot.

3.4.3 Investeringen

Verloop investeringen 2015

Investeringen per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2015	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2015
Gezuiverd afvalwater	2,2	1,1	0,4	0,8

Toelichting
De afwijking van de werkelijke realisatie over 2015 ten opzichte van de raming in de Burap betreft de volgende investeringen:

De uitgaven ten behoeve van de ozoninstallatie (€ 0,3 miljoen) waren gepland voor 2015 maar zijn doorgeschoven naar 2016. Verder is voor OAS de Groote Lucht voor de jaarschijf 2015 € 0,1 miljoen meer uitgeven en voor gemaal Scheveningen € 0,1 miljoen minder.

Doelmatigheid

Optimalisatie Afvalwater Systeem De Groote Lucht (OAS DGL)
Dit project wordt uitgevoerd in samenwerking met gemeenten en Rijkswaterstaat Zuid-Holland. De projecten zijn voornamelijk door de gemeenten uitgevoerd. Het investeringsproject is eind 2015 afgesloten. Binnen de OAS-samenwerking is nog budget beschikbaar. Dit wordt overgebracht naar een vervolgproject, dat loopt van 2016 – 2020. De verenigde vergadering heeft op 17 december 2015 een besluit genomen over dit vervolgproject (fase 3). Per saldo is voor het totale project € 0,2 miljoen meer gerealiseerd dan het beschikbare krediet. Deze meerkosten komen voort uit de opgevoerde rentekosten vanuit de financieringsmethodiek zoals door Delfland aangehouden.

Het samenwerkingsverband OAS De Groote Lucht bestaat uit zeven ketenpartners: gemeenten Maassluis, Midden-Delfland, Schiedam, Vlaardingen en Westland, Delfland en Rijkswaterstaat Zuid/Holland. Sinds 2008 wordt structureel samengewerkt om de werking van de afvalwaterketen te verbeteren.

In 2008 is binnen de zuiveringskring De Groote Lucht een inventarisatie uitgevoerd van maatregelen die de ketenpartners moesten nemen om te voldoen aan wettelijke verplichtingen. Hierbij is voor bijna € 36 miljoen aan maatregelen ingebracht, waarbij een besparing van € 10 miljoen mogelijk was door maatregelen te combineren of bij een andere partner te leggen. Vervolgens is bestuurlijk afgesproken dat de besparing niet als bezuiniging geboekt wordt, maar als impuls wordt gebruikt om op afvalwater systeemniveau verbeteringen te realiseren. De netto kosten van de OAS zijn hierbij nul.

Voor de OAS is € 11,0 miljoen beschikbaar gekomen, gebaseerd op de vermeden investeringen. De financiers zijn Delfland (€ 7,8 miljoen), gemeente Schiedam (€ 2,1 miljoen), Midden-Delfland (€ 0,3 miljoen) en de gemeente Westland (€ 0,8 miljoen).

Door een bufferbassin in De Lier te bouwen, en door aanpassingen aan het afvalwatertransportsysteem, bedoeld voor inzameling en transport van glastuinbouwwater, onder meer aanleg van rioolgemalen Perdik en Zijtwende, beide in De Lier, is voorkomen dat de transportleiding De Lier – Maasland – Maassluis – Vlaardingen, in totaal circa 15 kilometerlang, in capaciteit vergroot moest worden. Hiermee is ook een effectieve scheiding in de inzameling tussen huishoudelijk afvalwater en glastuinbouwwater gerealiseerd.
Door tijdelijke inzet van het zandfilter op De Groot Lucht is voorkomen dat Schiedam dure bergbezinkbassins moest bouwen. Schiedam heeft hiermee de tijd gekregen om duurzame structurele maatregelen te nemen, zoals afkoppelen en terugdringen van rioolvreemd water.

Ten opzichte van de referentiesituatie heeft de OAS de volgende extra's opgeleverd:
- Er is in 2011 een publiekscampagne geïnitieerd rondom goed rioolgebruik. Door een handelingsperspectief te bieden, zijn burgers aangespoord om minder vezeldoekjes, vet en chemicaliën op het riool te lozen. Deze campagne heeft geleid tot 15% minder pompstoringen bij Delfland. De campagne is landelijk overgenomen.
- Sinds 2014 wordt gezamenlijk nagedacht over een meet- en monitoringprogramma, waarmee alle organisaties meer inzicht willen krijgen in

de daadwerkelijke werking van het afvalwatertransportsysteem. Deze benadering is mogelijk omdat alle partijen hun belangen scherp in beeld hebben.
- Sinds 2012 draagt de OAS bij in de ontwikkeling van 3Di, een nieuwe manier van modelleren van waterbewegingen. Dank zij de inzet van de OAS is het nu ook mogelijk om de riolering in het model te combineren met modellen van het watersysteem.

Door de visitatiecommissie water is de samenwerking OAS De Groote Lucht benoemd als een succesvol samenwerkingsverband, geheel in lijn met de doelstellingen van het Bestuurs Akkoord Water. Het continueren van de OAS DGL wordt dan ook als doelmatige maatregel gezien naast de samenwerking binnen Netwerk Afvalwaterketen Delfland.

Programmalijn PPS

Rioolgemaal Scheveningen
Dit is het laatste nieuwe gemaal in het transportstelsel AHR. Het gemaal is in 2015 opgeleverd. Er zijn enkele restpunten, deze worden in de nazorgfase afgehandeld.

3.4.4 Risico's

OZB Harnaschpolder
Aanslagen onroerendezaakbelasting voor de AWZI Harnaschpolder. Op 5 november 2013 heeft de rechtbank uitspraak gedaan. Delfland is in volle omvang in het gelijk gesteld. De gemeente heeft na deze uitspraak hoger beroep ingesteld bij het Gerechtshof. Op 3 september 2014 heeft het hoger beroep gediend. Op 13 mei is er uitspraak gedaan door het Gerechtshof. De gemeente is in het ongelijk gesteld waar het de beheer- kwestie betreft. Oftewel het feit dat Delfland voor de uitvoering van zijn wettelijke taak tot afvalwaterzuivering een private partij heeft ingeschakeld neemt niet weg dat de uitvoering van deze wettelijke taak ook voor wat betreft de toepassing van de OZB-waarderingsregels onder publiekrechtelijke verantwoordelijkheid van Delfland is blijven plaatsvinden.
Het Gerechtshof heeft echter de visie van de gemeente gedeeld dat de AWZI niet in zijn geheel onder de vrijstelling valt, maar dat dit voor elk onderdeel afzonderlijk moet worden beoordeeld. Oftewel acht het Hof de "onderdelenbenadering" van toepassing waarbij de door het Hof gehanteerde grondslagwaarde aanzienlijk lager uitvalt dan hetgeen de gemeente had gewild. Dit schept een aanzienlijk precedent voor alle waterschappen reden waarom er ook met de Unie van Waterschappen gesproken is. Dijkgraaf en hoogheemraden hebben besloten cassatie aan te tekenen tegen deze hofuitspraak. Het dossier is in handen gesteld van de procureur-generaal bij de Hoge Raad voor het nemen van een conclusie, deze zal uiterlijk 29 april 2016 worden toegezonden.

Verleggen persleidingen
Delfland heeft tientallen kilometers persleiding in beheer. In de meeste gevallen is Delfland niet de eigenaar van de grond waarin deze persleidingen liggen. Er bestaat dan het risico dat de grondeigenaar Delfland zal verzoeken de persleiding te verleggen. Om dit risico in de toekomst te beperken moeten voor persleidingen waarvoor dat nog niet is gebeurd, overeenkomsten worden gesloten met de grondeigenaar. Dit kan door bijvoorbeeld het vestigen van een recht van opstal. Begonnen is met het bepalen van de kosten voor het vestigen van een opstalrecht over de gehele lengte bij de transportleiding vanuit Schiedam naar De Grootte Lucht. Dit gehele leidingtracé is circa 7.500 meter waarvan circa 5.500 meter niet in eigendom is bij Delfland maar bij twaalf andere perceel eigenaren.
De totaalkosten voor deze leiding bedragen bij een leidingstrook van 10 meter breed ongeveer € 255.000 en bij een leidingstrook van 6 meter breed ongeveer. € 180.000. Deze bedragen kunnen hoger worden indien grondeigenaren geen genoegen nemen met de vergoeding volgens de Gasunie-LTO regeling.

Bij extrapolatie van de gegevens van de leiding uit Schiedam naar geheel Delfland kunnen de totale (eenmalige) kosten voor het vestigen van opstalrechten uiteenlopen van € 2,5 tot € 3,8 miljoen afhankelijk van de breedte van de leidingstrook. De nauwkeurigere inschatting van de totale kosten is nagenoeg gereed en zal onderdeel zijn van een bestuurlijk voorstel dat in 2016 wordt voorgelegd voor besluitvorming.

Nooduitlaat effluentstelsel
Het effluent van de AWZI Harnaschpolder wordt via twee effluentleidingen en via twee tracés afgevoerd naar het effluentgemaal op AWZI Houtrust. Er is op dit systeem geen nooduitlaat aanwezig. Op het terrein van AWZI Houtrust lopen de leidingen over enkele honderden meters direct naast elkaar. In het geval van een calamiteit kunnen beide leidingen beschadigen en moeten wellicht buiten gebruik gesteld worden. De kans hierop is klein, maar de gevolgen voor imago, ecologie en gemeentelijke rioolstelsels zijn aanzienlijk. Om dit risico te verkleinen kan de aanleg van een nooduitlaat nabij de AWZI Harnaschpolder uitkomst bieden. Deze nooduitlaat kan mogelijk ook gebruikt worden voor inlaat van effluent voor peilhandhaving en waterkwaliteitsverbetering. Dit vergroot de redundantie van de zoetwatervoorziening. Tot een nooduitlaat is gerealiseerd blijft het risico bestaan en wordt het risico beheerst door adequaat onderhoud en een voldoende toegeruste calamiteitenorganisatie.

Vergoeding aan Delfluent
Meevallende indices hebben in de afgelopen jaren geleid tot minder uitgaven voor de vergoeding aan Delfluent dan bij de begroting werd aangenomen. De vergoeding wordt mede bepaald door de werkelijke prestaties van Delfluent en het verloop van een aantal indices. Het risico is dat de definitieve indices hoger of lager uitvallen dan voorzien. Dit kan leiden tot een over- of onderschrijding van de begroting. Delfland beoordeelt en maakt periodiek melding van dit risico aan de hand van de voortgang van de prestaties, de werkelijke ontwikkeling van de indexcijfers en de bijgestelde prognoses van Delfluent. Dit is een risico dat zowel positief (toch een nog lagere vergoeding) als negatief (een hogere vergoeding) kan uitvallen.

Pompcapaciteit gemaal Morsestraat
Bij het gerenoveerde gemaal Morsestraat is een probleem geconstateerd met de capaciteit van de pompen. Er is uitgebreid onderzoek uitgevoerd naar de oorzaken en mogelijke oplossingen. Door de pompleverancier is een oplossing aangedragen. Als deze is doorgevoerd en een positief resultaat geeft kan dit risico vervallen.

3.5 Programma E – Instrumenten

3.5.1 Programmalijnen

De doelstelling van het programma Instrumenten is de doelmatige en effectieve ontwikkeling, inzet en uitvoering van (een mix van) instrumenten om de inhoudelijke programmadoelen te bereiken en wettelijke taken uit te voeren.

Binnen het programma instrumenten is een onderscheid gemaakt in de volgende vier programmalijnen:

- Gebiedsgericht samenwerken
- Regulering en toezicht
- Communicatie
- Digitale dienstverlening.

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Gebiedsgericht samenwerken

Bijna de helft van de uitvoeringsprogramma's op basis van waterplannen is nog actueel (47 %) en voor een ander deel is de actualisatie gestart (40 %).Delfland is met deze gemeenten in gesprek over hun ideeën en voorstellen. In twee gemeenten (Vlaardingen en Midden-Delfland) wordt nog niet gewerkt aan actualisatie (13 %), omdat deze gemeenten aangaven, dat urgentie of capaciteit ontbrak.

Daar waar vanuit Planvorming is gewerkt aan inhoudelijke resultaten, zijn deze verantwoord in de betreffende programma's. De resultaten binnen het programma Instrumenten zijn conform gerealiseerd. Wel was de (doorloop)tijd van een aantal planvormingsprocessen langer dan verwacht als gevolg van externe omstandigheden (bijvoorbeeld het langer duren van uitwerking en onderhandelingen) en interne knelpunten (bijvoorbeeld minder beschikbare capaciteit als gevolg van ziekte).

Er is inbreng geleverd in een aantal complexe plannen van derden om het belang van Delfland te borgen. De belangrijkste zijn A4, Blankenburgverbinding, Hoekse Lijn en A13/A16. Daarnaast is in kader van complexe plannen van derden een verkenning opgestart naar de voorgenomen gaswinning van de NAM.

Er hebben twee bestuurlijke watertafels plaatsgevonden (juni en december). Op de Watertafel stemmen de bestuurders de gewenste gezamenlijke richting af, eventueel gevolgd door formele besluitvorming in de eigen besturen. Nagenoeg alle genodigden nemen ook deel.

Beleidsagenda actueel
De beleidsonderwerpen voor 2016 zijn geïnventariseerd.

Beleidshuis
Een doel in het nieuwe Waterbeheerplan (WBP) is te komen tot integraal beleid. Hierin past de ontwikkeling van het beleidshuis: een gedeeld beeld over hoe het beleid van Delfland is opgebouwd, wat moet leiden tot meer uniformiteit, meer integraliteit en betere afstemming van beleidsonderwerpen. Er is een raamwerk uitgewerkt aan de hand van pilots gekoppeld aan lopende beleidstrajecten.

Watertoets
Alle 480 aanvragen voor een watertoets zijn binnen de termijnen afgehandeld. De digitale dienstverlening rond de watertoets is verder verbeterd, onder andere door de 'watersleutel' voor voorkomen van wateroverlast (een rekentool die helpt om te bepalen hoeveel waterberging moet worden gecompenseerd). Vormgeven van zaakgericht werken bij watertoets is gestart

Regulering en toezicht

Regulering
De cumulatieve stand van de aanvragen om vergunning afgehandeld binnen de geldende termijn is 84 %.
De cumulatieve stand van de meldingen afgehandeld binnen de geldende richtlijn/termijn is 77 %.
De realisatie voor vergunningen en meldingen ligt daarmee onder de prestatie-indicator van 90 % afgehandeld binnen de wettelijke doorlooptijd. Dit heeft overigens niet geleid tot verzoeken tot dwangsom als gevolg van het niet tijdig beslissen op ontvangen aanvragen.
Het niet halen van de prestatie-indicator heeft er mee te maken dat de omschakeling in de tweede helft van het jaar naar zaakgericht werken en de daarmee samenhangende verandering in werkprocessen enkele onvoorziene gevolgen had die in overleg met de leverancier opgelost moesten worden. De daardoor ontstane vertraging in de afhandeling van de vergunningen en meldingen ten opzichte van de prestatie-indicator kon niet meer worden ingelopen.
De meest urgente knelpunten zijn opgelost en er worden continue verbeteringen in de werkprocessen doorgevoerd door de inzet van LEAN-management waarvan een efficiëntere afhandeling van meldingen onderdeel is.
De prestatie-indicator voor aanvragen waarvoor toestemming op grond van de Keur nodig is en die worden afgedaan met een melding is 36%. De prestatie is daarmee hoger dan de afgesproken norm van 25 %. De trend tot dusver is geweest dat werd voldaan aan de prestatie-indicator.

Toezicht
De speerpuntactiviteiten uit het uitvoeringsprogramma Toezicht en Handhaving zijn nagenoeg geheel gerealiseerd. Het project "gebiedsgericht monitoren en handhaven" is niet alleen conform planning uitgevoerd, maar ook geprofessionaliseerd van een pilot naar een volwassen resultaatgerichte structuur. Verder is de doorontwikkeling van de schouw zowel qua uitvoering als digitalisering succesvol geïmplementeerd.
Het bebordingsplan inzake het nautisch beheer is gereed, de locaties zijn geïnventariseerd en de opdrachten tot productie en plaatsing van de borden zijn verstrekt. Hiermee vergroot Delfland zijn zichtbaarheid.
Het traject met betrekking tot de overeenkomst vaarwegbeheer met de provincie is afgerond. Er is duidelijkheid over de wijze waarop brughoogten en vaarwegprofielen worden geborgd.
Er is een overlegstructuur met de medeoverheden gerealiseerd om beleid en regels af te stemmen.

Communicatie

Het percentage van artikelen in de media over Delfland is het afgelopen jaar gestegen naar 80 % (prestatie-indicator was 55 %). Er waren veel artikelen over de kwijtschelding van de zuiveringsheffing; daar zat de kernboodschap wel in, maar de toonzetting was overwegend negatief. Er is een dagelijkse webcare op alle media ingesteld van 8 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds. Daarnaast stond 2015 in het teken van de campagne voor de waterschapsverkiezingen en het introduceren van een nieuwe website. Deze projecten zijn voorspoedig verlopen. Ten slotte is dit jaar ondermeer een nieuw intranet ontwikkeld en ingevoerd, gekoppeld aan het samenwerkingsportaal. Hiermee is de basis gelegd waarmee iedere medewerker in de toekomst zelf gemakkelijker informatie en kennis kan uitwisselen met collega's.

Digitale dienstverlening

Diverse 3Di-poldermodellen zijn getest en verbeterd. Medewerkers zijn extern opgeleid om te werken met 3Di. 3Di is ingezet in het traject Verkenning Calamiteitenberging Westland (voorheen 'Poelzone') en in planvorming vanuit watersysteemanalyses (WSA's). Ook is verkend hoe 3Di ingezet kan worden in de calamiteitenorganisatie en is

de meerwaarde van datamining verkend voor verbetering van 3Di-modellen. 3Di is toegepast in minstens vijf projecten, waarmee het resultaat is behaald.

Op het gebied van gegevensbeheer is een systeem voor de borging van de kwaliteit van gegevens ingevoerd. Het inwinnen van gegevens wordt cyclisch gepland, plannen worden getoetst en de tijdige en juiste uitvoering wordt gemonitord. Alle nieuwe gegevens worden centraal aangeleverd verwerkt en voor alle gebruikers beschikbaar gemaakt. Deze sturing is gebaseerd op een gestructureerde planning, uitvoering en rapportage van gegevensinwinning en gegevensgebruik, te vergelijken met de P&C-cyclus.

Voor wat betreft e-dienstverlening is begin april de nieuwe website live-gegaan, gevolgd door de opening van het Klant contact centrum (KCC). Tegelijkertijd zijn de relevante zaaktypen (klantcontacten) in productie genomen. In de zomer is het nieuwe intranet live gegaan tezamen met het samenwerkingsportaal en de nieuwe zoekmachine. Als laatste zijn medio oktober de resterende zaaktypen voor de sector Waterbeheer live gegaan. Vanwege capaciteitsproblemen is de implementatie van de servicenormen voor de tweede en derde lijn (mid office en back office) over de jaargrens geschoven.

3.5.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programma Instrumenten per programmalijn (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015
Gebiedsgericht samenwerken	2.238	2.238	2.170
Regulering en toezicht	5.364	5.093	4.332
Communicatie	1.351	1.366	1.313
Digitale dienstverlening	842	1.076	905
Saldo programma	**9.795**	**9.772**	**8.720**

Programma Instrumenten (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015	Rekening 2014
Lasten				
Directe kosten	2.048	2.038	1.706	1.593
Toegerekende salarissen	7.876	7.864	7.205	7.082
Rente en afschrijving	39	39	39	58
Totaal lasten	*9.963*	*9.941*	*8.950*	*8.733*
Baten				
Directe opbrengsten	168	168	230	364
Totaal baten	*168*	*168*	*230*	*364*
Saldo programma	**9.795**	**9.772**	**8.720**	**8.369**

Toelichting
Op dit programma is in totaal sprake van € 1,0 miljoen lagere lasten en € 0,1 miljoen hogere baten (verschil tussen begroting 2015 na wijziging en rekening 2015).
Dit verschil betreft de volgende posten:

Lasten

- Lagere toegerekende salarissen (€ 0,6 miljoen) door een lagere werkelijke bezetting ten opzichte van de raming in de begroting.

- Lagere kosten voor ruimtelijke plannen/ waterplannen doordat een aantal planvormingsprocessen meer doorlooptijd vraagt dan werd verwacht (€ 0,1 miljoen).
- Lagere kosten voor het opstellen van het bebordingsplan en schouwkosten (€ 0,1 miljoen.
- Lagere kosten voor Corporate communicatie doordat veel corporate communicatie is gedaan rondom de verkiezingen. (€ 0,1 miljoen)
- Lagere kosten voor het zaaksysteem door een voordeligere aanbesteding van de jaarlijkse onderhoudskosten (€ 0,1 miljoen)

Baten
De hogere baten betreffen niet geraamde subsidies en opgelegde geïnde dwangsommen.

3.5.3 Investeringen

Verloop investeringen 2015

Investeringen per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2015	Bijgestelde raming Burap1	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2015
Instrumenten	0,1	0,1	0,1	0,1

Toelichting
De uitgaven voor het project e-dienstverlening zijn conform budget.

3.5.4 Risico's

Verwevenheid met de omgeving
Het risico ten aanzien van verwevenheid met de omgeving is toegenomen. Bij ruimtelijke plannen kost een aantal processen meer tijd dan verwacht door de noodzaak van extra afstemming door nieuwe ontwikkelingen, onderhandelingen die langer duren, extra aandacht voor de omgeving etc. Het gaat hier grotendeels om projecten waar Delfland geen initiatiefnemer is, zoals de bochtafsnijding de Schie, maar ook de A4, Blankenburgertunnel en de Hoekse lijn. Ook omgevingsmanagement bij kade-ophogingen kost meer tijd dan verwacht. Dit wordt opgevangen door nieuwe opdrachten later op te starten of door inzet van de "flexibele schil". De eventuele gevolgen zijn verwerkt in de rapportages van de inhoudelijke doelen.
Daarnaast is de economie duidelijk aan het aantrekken, waardoor meer initiatieven voor ruimtelijke ontwikkelingen door externe partijen worden genomen. Dit vraagt meer tijd om mogelijkheden voor Delfland te verkennen. Zo is in kader van complexe plannen gestart met de verkenning van de voorgenomen gasboring van de NAM. Dit heeft in 2015 nog geen gevolgen gehad voor de doelrealisatie maar kan in 2016 mogelijk knelpunten opleveren. Hierover zal in 2016 in de Burap worden aangegeven of en in welke mate ze zijn opgetreden en welke beheermaatregelen nodig zijn.

Het Nieuwe Water
Met betrekking tot het IOPW heeft het college van Delfland op 26 mei 2015 besloten over de aanpassing van de governance en een andere invulling van de rol van Delfland in het IOPW c.q. de Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland CV (ONW). Definitieve besluitvorming hierover heeft plaatsgevonden in de VV van 2 juli 2015. De nadere uitwerking van deze besluiten vindt momenteel plaats. Definitieve afronding van de aanpassing van de governance vindt naar verwachting in 2016 plaats. Tot aan het opheffen van de ONW (2030) blijft Delfland betrokken partij, maar heeft hier als 'stille vennoot' geen zeggenschap meer in.

3.6 Programma F – Organisatie

3.6.1 Programmalijnen

Binnen het programma Organisatie is een onderscheid gemaakt in de volgende drie programmalijnen:

- Sturing;
- Organisatieontwikkeling;
- Ondersteunende producten.

Sturing

Doorlichting werkprocessen
In mei 2015 is het voorstel tot doorlichting van werkprocessen door het Delflands Managementteam (DMT) akkoord bevonden. Daarmee is het project van de kant gekomen. De eerste doorlichtingen zijn uitgevoerd. Een aantal quick wins vanuit het meldpunt bureaucratie is aangepakt. Het meldpunt is in het project geïncorporeerd.

Personeelsbegroting en –capaciteit
De totale personeelsbegroting van € 43,7 miljoen is voor een bedrag van € 43,4 miljoen nagenoeg geheel benut. Hierbinnen is optimaal gebruik gemaakt van de flexibele schil.

Invoering IPM (Integraal Programmamanagement)
In 2015 is bij het Projectmanagementbureau (PMB) het werken volgens IPM ingevoerd. Alle IPM rollen zijn ingevuld, projectteams draaien. Er is volop inzet geweest om op organisatie-, team- en persoonlijk niveau de werkwijze te leren en toe te passen.

Flexibele werkplekken
Gemiddeld over alle locaties van Delfland is het aantal flexibele werkplekken met 50 % toegenomen ten opzichte van 2014.

Huisvestingsstrategie
Op 4 juni 2015 is door de VV voor de verbouw van het Gemeenlandshuis een taakstellend krediet van € 18,8 miljoen ter beschikking gesteld, en voor de aanleg van een Warmte-Koudeopslag (WKO) een krediet van € 651.000. Op 17 december is voor de inrichting van het buitenterrein een taakstellend krediet van € 1,0 miljoen ter beschikking gesteld.

Informatievoorziening/ portfoliomanagement
De inrichting en bemensing van de strategische en tactische I&A-functie (Informatisering en automatisering) binnen Delfland is op het niveau van het BoerCroon-rapport van 2013 gebracht en het fundament van de doelarchitectuur van Delfland is gelegd, wat een uitgangspunt vormt voor een passende en beheersbare ontwikkeling van de informatievoorziening binnen Delfland.
In de projectenportfolio heeft een consolidatieslag plaatsgevonden, waardoor het aantal projecten sterk is afgenomen en de aansluiting van de projecten op de toekomstige ontwikkeling van Delfland is verbeterd. Speerpunten zijn geweest: de vervanging van IRIS, de introductie van Zaakgericht Werken plus inrichting van het Zaaksysteem, en de uitrol van tablets en smartphones voor werkplekonafhankelijk werken. Ook is het raamwerk voor doelmatig en doeltreffend gegevensbeheer gedefinieerd en in uitvoering gebracht. De effecten daarvan moeten in 2016 zichtbaar worden.

Samenwerking met buurwaterschappen
Delfland heeft gedurende 2015 de samenwerking met andere waterschappen ingevuld op het gebied van diverse primaire en ondersteunende werkzaamheden, zoals vergunningen, toezicht en handhaving en het gezamenlijk aangeschafte zaaksysteem.
Voor het integrale projectmanagement is vanuit de sector PMB van Delfland deelgenomen aan kennisuitwisseling, en is actief met medeoverheden (gemeenten, provincie en Rijkswaterstaat) afgestemd over inzet van kennis en capaciteit.
Op het gebied van inkoop is met Rijnland en Schieland de gezamenlijke aanbestedings-kalender ingevuld en –deels- uitgevoerd.

WBP5 en uitvoeringsprogramma
Het WBP5 en het uitvoeringsprogramma 2016-2021, als bijlage bij de Programmabegroting 2016, zijn door de verenigde vergadering op 19 november 2015 vastgesteld.

Innovatiefonds en vernieuwing
In 2015 is € 0,8 miljoen ingezet voor innovatie. De bestedingen zijn achtergebleven vanwege ziekte van de medewerker die hiermee belast is.
De onderstaande tabel geeft een overzicht van de bijdrage in innovatieprojecten.

Overzicht projecten Innovatiefonds 2015	Bedrag in € 1.000
Fase 2 Dynamisch beheer Gietwaterbassins	102
Waterbergende kasdak: al het water in de bak!	7
Stichting Waterbuffer	50
1e release van Digitale Delta	85
Vullen van Water Window	116
Pilot Enterprise Service Bus voor koppeling met innovatiepartners	63
Pilot BVP. Het concreet in de markt zetten van een aanbesteding via de BVP methodiek	23
Smart Polder	62
Monitoring 01: Passive sampling	28
Monitoring 02: Bioessays	30
Monitoring 03: Early Warning System Cyanobacteria (blauwalg) WISP	5
Monitoring 04: Innovatieve monitoring vismigratie - eDNA	3
Monitoring 05: Samen voor Aal, monitoring met vrijwilligers	14
Alternatieve kroosverwijdering met burgerparticipatie	24
Schone Maaswaterketen	40
Onderzoekshal Delft Blue Innovations	18
plant-e veldproef plantwortel energie.	50
Online monitoren Waterkwaliteitsgegevens	23
Diversen	44
Totaal	**788**

Daarnaast heeft Delfland in 2015 bijdragen geleverd aan verschillende commissies van de STOWA, waarmee vernieuwing is vorm gegeven op belangrijke thema's.
De Digitale Delta is bij Delfland geïmplementeerd en er wordt aan gewerkt om dit op een centrale plek (van de waterschappen en Rijkswaterstaat) onder te brengen.

Subsidiemogelijkheden
De POP3 subsidie-overeenkomst (Europese subsidie Plattelandsontwikkelingsprogramma) is dit jaar in concept gereed. De POP3 subsidie stelt een vergoeding beschikbaar voor de agrariërs om in het secundaire watersysteem bovenwettelijke maatregelen te nemen om het slootbeheer duurzaam en ecologisch verantwoord uit te voeren. Deze subsidie zal vanaf 2016 voor de landbouw beschikbaar komen.
Verder wordt verwezen naar de paragraaf Bedrijfsvoering (pagina 81), waarin een overzicht van de lopende en afgesloten subsidies 2015 is opgenomen.

Doelstellingen klimaatakkoord
Uitgaande van de resultaten van de klimaatmonitor over de periode 2010-2014 is geconcludeerd dat Delfland de doelstelling van 2 % energiebesparing per jaar moeilijk kan bereiken, dit vanwege het feit dat de grootste hoeveelheid energie (85 %) wordt verbruikt bij de zuiveringsinstallaties, die grotendeels nieuw/vernieuwd zijn in 2008. Het

doel van het percentage eigen winning (40 %) is echter al gehaald in 2014. Voorstel is om het resultaat voor de eigen winning in 2020 te verhogen naar 55 %. Zo worden de lagere energiebesparing gecompenseerd en extra maatregelen gestimuleerd.

Klimaatdoelstellingen Delfland 2015
Bij vervanging en nieuwbouw van gemalen en onderdelen van zuiveringsinstallaties wordt energiebesparing standaard meegenomen in de afweging (bijvoorbeeld de warmtekrachtkoppeling bij de AWZI Nieuwe Waterweg). Het Smartpolderconcept voor het gemaal Parksluizen, waarbij energie wordt gewonnen uit oppervlaktewater, is in samenspraak met het Erasmus Medisch Centrum verder uitgewerkt. Een pilotgroep heeft kennisgemaakt met de werkwijze van duurzame Grond- Weg- en Waterbouw (duurzame GWW).

***Ondersteunende producten**.*

Human Resource Management
Er is strategisch personeels- en organisatiebeleid ontwikkeld. Op basis hiervan geeft de organisatie invulling aan de flexibele instroom, doorstroom en uitstroom van personeel en behoud van kennis.

Vervreemding vastgoed
Tot en met december is er voor € 1,3 miljoen aan objecten die niet meer bijdragen aan de doelstellingen van Delfland verkocht. Dit is meer dan verwacht en betreft met name enkele grote percelen langs de kust ter hoogte van 's-Gravenzande, voor een bedrag van € 0,9 miljoen, een voormalige dienstwoning in Schiedam voor een bedrag van € 0,18 miljoen en een perceel grond voor een aardwarmteboring in het Westland voor een bedrag van € 0,14 miljoen.

Digitalisering van werkprocessen, documentstromen en archieven
De ondersteunende werkprocessen en documentstromen worden zoveel mogelijk gedigitaliseerd, in een nieuw documentmanagement systeemvastgelegd en online beschikbaar gesteld. Daarmee zijn de archieven van Delfland in goede, geordende en toegankelijke staat, is de basis op orde en is het cultuurhistorisch erfgoed (roerende goederen) toegankelijk voor het publiek.

Ondersteuning bestuurders
Gedurende dit jaar van bestuurswisseling zijn de bestuursprocessen geëvalueerd en waar nodig opnieuw ingericht. Ook het inwerken en de ondersteuning van de (nieuwe) bestuurders is georganiseerd en uitgevoerd en de kennismaking met de externe stakeholders is georganiseerd. Omdat er gedurende het gehele jaar procentueel gezien sprake was van een hoog ziekteverzuim, is vooral ingezet op een goede voortgang van de bestuursprocessen en de bestuursondersteuning. Een aantal voorgenomen verbetertrajecten (ondermeer BIS/iBabs en het vervolg van het opleidingstraject ten behoeve vanverbetering kwaliteit van de bestuursvoorstellen) is hierdoor doorgeschoven naar 2016.

Verkiezingen
Binnen het project Verkiezingen zijn de verkiezingen georganiseerd en hebben opkomstbevorderende activiteiten plaatsgevonden. Een en ander heeft geresulteerd in verkiezingen op 18 maart 2015 met een opkomst van 38,43 % (dat is een verdubbeling ten opzichte van 2008). Met de installatie van het nieuwe bestuur op 26 maart 2015 en het afscheid van de vertrekkende bestuursleden op 27 maart 2015 is het project Verkiezingen afgesloten. In het Verslag Verkiezingen Delfland 18 maart 2015 (besproken in de commissie BOB van 1 december 2015) is meer in detail inzicht gegeven in de aanpak en het verloop van de verkiezingen en worden aandachtspunten beschreven voor de waterschapsverkiezingen van 2019.

Crisisbeheerorganisatie
Begin 2015 is Delfland overgestapt naar het Netcentrisch werken, waarmee de informatieoverdracht tijdens een crisis sneller verloopt. Hierdoor is beeldvorming

sneller, kan beter worden geanticipeerd en is er meer tijd voor scenario-denken. Ook is gestart met de ontwikkeling van een nieuwe structuur voor de calamiteitenorganisatie, die in de zomer 2016 geïmplementeerd wordt. De nieuwe structuur sluit beter aan bij de veiligheidsregio en bij het werken met het nieuwe softwaresysteem (LCMS). Tot die tijd functioneert de bestaande structuur.

Prestatie-indicatoren

Jaarrekening
De jaarrekening 2014 is voorzien van een goedkeurende verklaring en tijdig besproken in de rekeningcommissie en vastgesteld door de VV.

Klachten en bezwaren
De jaarverslagen 2014 van de Bezwaarschriftencommissie en Klachtencommissie zijn binnen de gestelde termijn bestuurlijk vastgesteld.
In 2015 zijn alle bezwaren binnen de gestelde termijn afgehandeld, behalve twee bezwaarschriften die in 2016 verder in behandeling worden genomen. Dit betreft bezwaarschriften tegen een vergunning om windturbines te plaatsen langs de Nieuwe Waterweg. De vertraging wordt veroorzaakt door het inwinnen van onafhankelijk extern advies.

Bezetting crisisbeheerorganisatie
De bezetting van de crisisbeheerorganisatie is gedurende 2015 op orde geweest.

3.6.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programma Organisatie per programmalijn (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015
Programmalijn			
Sturing	6.285	4.588	4.785
Ondersteunende producten	21.831	26.149	25.344
Saldo programma	**28.116**	**30.736**	**30.129**

Programma Organisatie (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015	Rekening 2014
Lasten				
Directe kosten	21.472	24.420	25.008	22.401
Toegerekende salarissen	12.744	12.729	13.177	12.939
Rente en afschrijving	1.537	1.399	1.379	1.820
Totaal lasten	*35.753*	*38.549*	*39.565*	*37.159*
Baten				
Directe opbrengsten	7.636	7.033	8.656	10.889
Mutaties reserves/voorzieningen	*0*	*780*	*780*	*750*
Totaal baten	*7.636*	*7.813*	*9.436*	*11.639*
Saldo programma	**28.116**	**30.736**	**30.129**	**25.520**

Op dit programma is in totaal sprake van € 1,0 miljoen hogere lasten en € 1,6 miljoen hogere baten (verschil tussen begroting 2015 na wijziging en rekening 2015). Dit verschil betreft voornamelijk de volgende posten:

Lasten
De hogere directe kosten van € 0,6 miljoen betreffen met name de volgende oorzaken:

Pensioenstorting oud bestuurders
In 2015 was sprake van een verplichte extra pensioenstorting voor oud bestuurders en hogere bestuurskosten (€ 0,35 miljoen)

Advieskosten inzake PPS en Auditing
Voor de advisering inzake de herfinanciering van de PPS en enkele EDP werkzaamheden is gebruik gemaakt van externe advisering. (€ 0,3 miljoen)

Baten
De hogere baten betreffen met name de verkoop van een aantal eigendommen:

- enkele grote percelen langs de kust (€ 0,9 miljoen)
- een voormalige dienstwoning in Schiedam (€ 0,2 miljoen)
- een perceel grond voor een aardwarmteboring (€ 0,14 miljoen)
- diverse kleine verkopen (€ 0,1 miljoen)
- vergoeding voor gedetacheerd personeel (€ 0,3 miljoen)

3.6.3 Investeringen

Verloop investeringen 2015:

Investeringen per Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming oorspronkelijke begroting 2015	Bijgestelde raming Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2015
Bedrijfsvoering	15,7	1,8	1,4	1,3

Toelichting

Project Huisvesting
Op grond van besluitvorming in de VV van 4 juni 2015, is de raming voor het project Huisvesting bijgesteld. Het totale door de VV beschikbaar gestelde krediet van € 18,8 miljoen (exclusief WKO en buitenterrein) is conform de projectplanning verdeeld over de jaren tot en met 2015 en de jaren 2016 en 2017.
Tot en met 2015 zijn de uitgaven conform de bijgestelde raming € 1,1 miljoen geweest (zie onderstaand overzicht). Dit betreft de kosten van voorbereiding die gedurende het jaar zijn gemaakt voor de aanbesteding (eind 2015, begin 2016) en de uitvoering (2016 en 2017).

Omschrijving (bedragen in € 1.000)	Krediet (a)	Uitgaven 2013	Uitgaven 2014	Uitgaven 2015	Totaal uitgaven (b)	nog beschik-baar
Gerealiseerde uitgaven (b)						
701752 Verbouwing Gemeenlandshuis	18.800	207	485	1.019	1.711	17.089
701899 Warmte koudeopslag	651			13	13	638
701900 Buitenterrein	1.000				0	1.000
Nog beschikbaar (a-b)	**20.451**	**207**	**485**	**1.032**	**1.725**	**18.726**

Vervanging IRIS OWA en ERGO
Uitgaven in het kader van de vervanging van IRIS en ERGO vallen substantieel lager uit dan geraamd, doordat minder inspanning en kosten hoefden te worden gemaakt dan verwacht. Daarom zijn de uitgaven ten laste van de exploitatie gebracht, met als gevolg lagere investeringsuitgaven voor een bedrag van € 320.000.

Aansluiten op de basisregistraties
De werkzaamheden voor het aansluiten op de basisregistraties zijn grotendeels uitgevoerd door interne medewerkers, waardoor de externe kosten in 2015 tot een minimum beperkt zijn gebleven en de investeringsuitgaven € 105.000 lager zijn uitgevallen.

3.6.4 Risico's

Informatiebeveiliging
In 2015 zijn meerdere (routine-) beveiligingstesten uitgevoerd op de ICT-omgeving. Het calamiteitenbestrijdingsplan is afgerond en trainingen van I&A op specifieke I&A-calamiteiten zijn afgesproken met de Calamiteitenorganisatie. Ook is het bestaande informatiebeveiligingsbeleid geactualiseerd. In de zomer van 2015 hebben circa 200 collega's een lezing over informatiebeveiliging bijgewoond. Ten slotte is het project introductie Mobile Device Management'' gestart, waarmee de mobiele devices afgeschermd zijn van andere (privé-)applicaties op deze apparaten.

3.7 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

3.7.1 Doelen, resultaten en prestatie-indicatoren programma

Doelen van dit programma zijn het tijdig, juist en volledig verantwoorden van alle belastingopbrengsten en het opnemen van posten voor onvoorzien (wettelijk verplicht), voorzieningen en reserves.

3.7.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programma Algemene dekkingsmiddelen per programmalijn (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015
Programmalijn			
Algemene dekkingsmiddelen	-201.468	-204.576	-205.591
Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves	3.278	-154	-2.712
Saldo programma	**-198.190**	**-204.730**	**-208.303**

Programma Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien (bedragen * € 1.000)	Oorspronkelijke begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015	Rekening 2014
Lasten				
Directe kosten	7.400	5.892	5.517	2.687
Rente en afschrijving	1.312	0	0	0
Mutatie reserves/voorzieningen	979	0	510	632
Onvoorzien	2.750	1.850	0	0
Totaal lasten	*12.442*	*7.742*	*6.027*	*3.319*
Baten				
Directe opbrengsten	208.818	210.780	210.828	204.830
Mutaties reserves/voorzieningen	834	834	1.175	2.249
Saldo financieringsfunctie	979	858	2.327	4.529
Totaal baten	*210.631*	*212.472*	*214.330*	*211.608*
Saldo programma	**-198.190**	**-204.730**	**-208.303**	**-208.289**

Toelichting
Op dit programma is sprake van afgerond € 1,7 miljoen lagere kosten en € 1,9 miljoen hogere baten (verschil tussen begroting 2015 na wijziging en rekening 2015).

Onvoorzien
Deze post betreft de ramingen voor frictiekosten, de wettelijke post voor onvoorzien en een indexering voor lonen en prijsstijgingen.
Onderstaande tabel geeft een overzicht van het verloop over 2015.

Tabel 3 Overzicht frictiekosten en stelposten

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	Oorspronkelijke begroting	Ingezet in 2015	Saldo na Burap
Indexering & afrondingsverschillen loon	1,3	-0,6	0,7
Onvoorziene uitgaven	0,5	-0,3	0,2
Onvoorzien frictie personeel	1,0	-0,1	0,9
Totaal	**2,8**	**-1,0**	**1,8**

In totaal is gedurende 2015 in totaal een bedrag van € 1,0 miljoen tussentijds vrijgevallen. In de Burap heeft over deze vrijval besluitvorming plaatsgevonden.

Aan het eind van 2015 was nog een bedrag beschikbaar van € 1,8 miljoen dat uiteindelijk ten gunste van het resultaat is gekomen. Deze vrijval was reeds voorzien in de Najaarsbrief.

Belastingopbrengsten
In 2015 was sprake van enerzijds hogere belastingopbrengsten van € 4,1 miljoen in combinatie met een hoger bedrag voor kwijtschelding en oninbaar van € 0,9 miljoen. Ook moest voor de mogelijke oninbaarheid van debiteuren een bedrag van € 2,2 miljoen aan de voorziening dubieuze debiteuren worden toegevoegd.

Saldo financieringsfunctie
Dit bedrag betreft het verschil tussen de werkelijke rentekosten en de verwachte rentekosten.
Door de lagere en soms zelfs negatieve rentepercentages voor de aangetrokken financiering over 2015 waren uiteindelijk de werkelijke rentekosten lager dan werd verwacht in de begroting.
Het verschil is met name veroorzaakt doordat in de begroting voorzichtigheidshalve nog werd uitgegaan van een rentepercentage van 1 % voor de benodigde financieringsbehoefte van € 100 miljoen. In werkelijkheid was sprake van een lagere financieringsbehoefte per 1 januari 2015 van € 58 miljoen met een werkelijk gemiddeld rentepercentage voor deze financiering van 0,05 %.

4 Paragrafen

4.1 Ontwikkelingen, uitgangspunten, afwijkingen en incidentele baten en lasten

Incidentele baten en lasten
Het resultaat over 2015 is beïnvloed door het optreden van incidentele baten en lasten. Onder dit begrip wordt verstaan de baten en lasten van materiële betekenis die eenmalig in maximaal drie begrotingsjaren voorkomen.
In tabel 4.1 wordt een overzicht gegeven van de grootste posten over 2015.

Tabel 4.1 Incidentele baten en lasten

Programma	Omschrijving	Incidentele	
		Lasten	baten
		In € 1 miljoen	
	Resultaat 2015 totaal		***10,9***
Stevige dijken	Afkoop GR Delft Noord	7,6	
Organisatie	kosten verkiezingen (Burap)	2,9	
Alg dekkingsmiddelen	vrijval frictiekosten		1,8
Organisatie	Grondverkopen		0,8
Alg dekkingsmiddelen	Mutatie voorzieningen	0,3	
	Totaal incidentele baten en lasten	***10,8***	***2,6***
Resultaat 2015 exclusief incidentele baten en lasten			**19,1**

De incidentele baten en lasten worden voor zover van toepassing in hoofdstuk 3 per programma toegelicht.

4.2 Kostentoerekening

Kosten en opbrengsten worden zoveel mogelijk direct ten laste of ten gunste gebracht van een product. Een belangrijke uitzondering zijn de personeelskosten: deze kosten worden via een verdeelsleutel van uren doorbelast aan de producten.
De volgende stap is de verdeling van de ondersteunende producten (bijvoorbeeld: management, huisvesting, automatisering) via specifieke verdeelsleutels (bijvoorbeeld uren, kosten, werkplekken) naar de primaire producten.
Uiteindelijk zijn de kosten en opbrengsten van onderstaande primaire producten conform de begroting 2015 verdeeld over de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer op basis van de volgende vastgestelde verdeelsleutel:

Programma	Producten	Watersysteem-beheer	Zuivering-beheer
A Schoon water	Aanleg en onderhoud watersystemen	100%	0%
	Baggeren en sanering waterbodems	100%	0%
	Monitoring watersystemen	100%	0%
B Voldoende water	Aanleg en onderhoud watersystemen	100%	0%
	Baggeren en sanering waterbodems	100%	0%
	Beheer hoeveelheid water	100%	0%
	Beheersinstrumenten watersystemen	100%	0%
	Monitoring watersystemen	100%	0%
C Stevige dijken	Aanleg en onderhoud waterkeringen	100%	0%
	Beheersinstrument waterkering	100%	0%
D Gezuiverd afvalwater	Afvalwaterbehandeling door derden	0%	100%

Programma	Producten	Watersysteem-beheer	Zuivering-beheer
	Getransporteerd afvalwater	0%	100%
	Gezuiverd afvalwater	0%	100%
	Verwerkt slib	0%	100%
E Instrumenten	Aanpak diffuse emissies	75%	25%
	Handhaving keur	75%	25%
	Handhaving Wvo	75%	25%
	Keur	75%	25%
	Rioleringsplannen en subsidies lozingen	75%	25%
	Vergunningen en keurontheffingen	75%	25%
	Wvo-vergunningen en meldingen	75%	25%
	Externe communicatie	75%	25%
F Organisatie	Bestuur	80%	20%
	Calamiteitenzorg	80%	20%
G Algemene dekkingsmiddelen/onvoorzien	Financ.opbrengsten watersysteemheffing	100%	0%
	Financ.opbrengsten zuiveringsheffing	0%	100%
	Mutaties reserves watersysteemheffing	100%	0%
	Mutaties reserves zuiveringsheffing	0%	100%
	Belastingopbrengsten watersysteemheffing	100%	0%
	Belastingopbrengsten zuiveringsheffing	0%	100%

4.3 Financiering

Inleiding
De kaders voor het treasurybeleid van het Hoogheemraadschap van Delfland zijn vastgelegd in de wet Financiering Decentrale Overheden (Wet Fido), de Verordening Beleids- en Verantwoordingsfunctie (ex artikel 108 Waterschapswet), het Waterschapsbesluit, de Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo) en het Treasurystatuut. Het Treasurystatuut is in 2015 geactualiseerd en vastgesteld door de verenigde vergadering.
In deze paragraaf wordt verantwoording afgelegd over de treasury-activiteiten over 2015.

Beleid
De benodigde liquiditeitsbehoefte wordt zoveel mogelijk ingevuld met eigen middelen. Indien onvoldoende eigen geldmiddelen beschikbaar zijn dan werd zoveel mogelijk gebruik gemaakt van het aantrekken van kort geld. Het aangetrokken korte geld bestond uit het beschikbare rekening-courantkrediet bij de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) en uit de mogelijkheid van het afsluiten van kas- of daggeldleningen met een maximale looptijd van 1 jaar.
De reden voor de keuze voor korte financiering was dat het rentepercentage en daarmee ook de rentekosten voor kort geld lager was dan het rentepercentage voor lang geld. Daarnaast heeft kort geld ook de mogelijkheid voor variatie in hoogte en looptijd van het aan te trekken geld.

Gedurende het jaar was sprake van fluctuaties in de benodigde financiering. Het maximumbedrag voor het aantrekken van kort geld wordt bepaald door de hoogte van de wettelijk vastgestelde kasgeldlimiet. De toegestane kasgeldlimiet bedraagt conform de wet Fido 23% van het begrotingstotaal. Voor 2015 bedroeg de maximale kasgeldlimiet op basis van dit percentage van 23 % in totaal een bedrag van € 55,2 miljoen.
De kasgeldlimiet mag maximaal drie kwartalen achter elkaar worden overschreden. Indien na drie kwartalen nog steeds sprake is van een overschrijding dient de toezichthouder (de provincie Zuid-Holland) op de hoogte te worden gebracht. In 2015 is van deze situatie voor Delfland geen sprake geweest.

Voor de bepaling van de financieringsbehoefte gedurende het jaar maakt Delfland gebruik van een liquiditeitsplanning. Voor het bepalen van de meerjarige financieringsbehoefte en de keuze voor het aantrekken van een langlopende geldlening en de keuze voor een looptijd en de vorm van een lening wordt met een meerjarige liquiditeitsplanning gewerkt.
Ook is bij de keuze van de rentevaste termijn en de looptijd van een aan te trekken langlopende geldlening de situatie op de kapitaalmarkt en de renteverwachting een bepalende factor.

Ontwikkelingen

Lange rente
Op de geld- en kapitaalmarkt was in 2015 sprake van een situatie waarbij de percentages voor kortlopende geldleningen nog steeds aanzienlijk lager waren dan de percentages voor langlopende financiering.
Aan het eind van 2015 bedroeg het rentepercentage voor een fixe-lening met een looptijd van 30 jaar 2,0 % (begin 2015: 2,08 %) en voor een lineaire lening 1,7 % (begin 2015: 1,73 %).

Korte rente
Gedurende het jaar varieerde de rente voor 1-maands kasgeldleningen van -/-0,03 % op jaarbasis begin januari tot -/-0,18 % op jaarbasis eind december.
Aan het einde van 2015 bedroeg het rentepercentage voor een kasgeldlening met een looptijd van 1 jaar 0,0 % (begin 2015 was dit percentage 0,25 %).
Ten opzichte van de percentages voor de langlopende financiering was het in 2015 evenals in de voorgaande jaren nog steeds financieel zeer aantrekkelijk om te financieren met kortlopende geldleningen.

Leningenportefeuille
Op 1 januari 2015 bestond de leningenportefeuille uit 15 leningen met een totaalbedrag van € 521 miljoen. Het gemiddelde rentepercentage van deze geldleningen bedraagt 4,48 %.
In 2015 is een lening van € 50 miljoen afgelost met een looptijd van 1 jaar en 1 dag. Voor deze lening is in januari 2015 een herfinanciering van € 50 miljoen aangetrokken tegen een rentepercentage van 0,25 % met een looptijd van één jaar en één dag.

Risicobeheer

Kasgeldlimiet
In de wet Fido is vastgelegd dat kortlopende financiering wordt beperkt door middel van de kasgeldlimiet. Voor 2015 bedroeg de kasgeldlimiet € 55,2 miljoen (23 % van het begrotingstotaal). De onderstaande tabel geeft het verloop van de werkelijke kortlopende financiering en de onder dan wel overschrijding van de kasgeldlimiet per kwartaal weer.

Overzicht verloop kortlopende financiering over 2015

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	1e kwartaal 2015	2e kwartaal 2015	3e kwartaal 2015	4e kwartaal 2015
Toegestane kasgeldlimiet 23% begrotingstotaal	55,2	55,2	55,2	55,2
Werkelijke kortlopende financiering	75,5	55,8	46,9	41,2
Overschrijding (-/-) of onderschrijding (+)	-20,3	-0,6	8,3	14,0

Renterisico
De renterisiconorm is een wettelijke norm die betrekking heeft op de vaste schuld van het waterschap. Door het toepassen van deze norm wordt de looptijd van langlopende geldleningen gespreid waardoor een beperking van de renterisico's optreedt.
De berekende renterisiconorm is het maximumbedrag van de jaarlijkse aflossingen dan we herfinanciering van vaste geldleningen. De vastgestelde renterisiconorm voor Delfland over 2015 bedraagt 30 % van € 240 miljoen is € 72 miljoen.
In 2015 is een lening van € 50 miljoen geherfinancierd. Deze aflossing paste ruimschoots binnen de vastgestelde renterisiconorm van € 72 miljoen. Voor het overige hebben in 2015 geen aflossingen dan wel herfinanciering van nieuwe geldleningen plaatsgevonden.

Derivaten
In het in 2015 vastgestelde treasurystatuut is expliciet opgenomen dat Delfland geen gebruik mag maken van derivaten.

Kredietrisico
Delfland heeft in 2015 geen gelden uitgezet. Hierdoor werd ook geen kredietrisico gelopen.

Koersrisico
De aandelen van Delfland (onder andere NWB) worden niet op een beurs verhandeld en zijn daarom niet onderhevig aan koersrisico's.

Valutarisico
Delfland handelt niet in vreemde valuta waardoor ook hierop geen risico wordt gelopen.

Kasbeheer

Rekening-courant
Door Delfland wordt jaarlijks bij de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) een kredietlimiet voor de rekening-courant aangevraagd. Over 2015 bedroeg de maximaal aangevraagde en verleende kredietlimiet € 55,2 miljoen euro. Door de lage rekening-courantrente is in 2015 maximaal gebruik gemaakt van de ruimte van de kredietfaciliteit bij de NWB.
Op 31 december 2015 bedroeg het saldo van de rekening-courant € 38,8 miljoen negatief. Het rentepercentage over het rekening courantsaldo bedroeg over 2015 gemiddeld 0,10 % op jaarbasis.

Kasgeldlening
In 2015 heeft Delfland voor de financieringsbehoefte gebruik gemaakt van kasgeldleningen met een maximale looptijd van 31 dagen. In 2015 is 17 keer een kasgeldlening aangetrokken. Het gemiddelde bedrag per kasgeldlening bedroeg afgerond € 17,9 miljoen (in 2014 € 18,3 miljoen). Het rentepercentage van deze leningen varieerde tussen minimaal -/-0,19 % en maximaal 0,05 % op jaarbasis. In totaal werd in 2015 voor alle opgenomen kasgeldleningen een bedrag van € 17.000 aan rente betaald.
Voor het aantrekken van een kasgeldlening werd telkens bij twee bankinstellingen en twee geldbemiddelaars een offerte aangevraagd. De kasgeldleningen zijn altijd aangetrokken bij de aanbieder met het laagste rentepercentage.

Financiering

Financieringsbehoefte
Zoals eerder in deze paragraaf is vermeld is de financieringsbehoefte over 2015 ingevuld met kortlopende geldleningen.
In de onderstaande tabel is de financieringsbehoefte over 2015 cijfermatig weergegeven. Het financieringstekort werd voornamelijk gefinancierd met het rekening courantkrediet van € 55,2 miljoen en kasgeldleningen.

Tabel financieringsbehoefte 2015

Financieringspositie (bedragen * € 1 miljoen)	31 december 2015	31 december 2014
Vaste activa	**911**	**912**
Opgenomen leningen	770	779
Eigen financieringsmiddelen reserves en voorzieningen	89	75
Totaal financieringsmiddelen	**859**	**854**
Financieringsoverschot (+)/tekort (-/-)	**-52**	**-58**

Rente
In de begroting werd uitgegaan van een verwacht gemiddeld rentepercentage van 3,2 % waarbij de totale verwachte rentekosten € 21,8 miljoen bedroegen.
Het werkelijke gemiddelde rentepercentage over 2015 bedroeg 3,1 % waarbij de werkelijke rentekosten € 20,6 miljoen bedroegen.
In de begroting werd voorzichtigheidshalve nog uitgegaan van een rentepercentage van 1 % voor de benodigde financieringsbehoefte van € 100 miljoen. In werkelijkheid was sprake van een lagere financieringsbehoefte per 1 januari 2015 van € 58 miljoen met een gemiddeld rentepercentage voor deze financiering van 0,05 %.
De onderstaande tabel geeft een cijfermatige weergave van de rentekosten en de toerekening van de rente aan de exploitatie.

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	Begroting	Rekening	Rekening
	2015	2015	2014
Rentekosten langlopende geldleningen	20,5	20,5	21,1
Rentekosten kortlopende geldleningen	1,3	0,1	0,1
Rentebaten			
Totaal rentelasten	*21,8*	*20,6*	*21,2*
Toegerekend aan			
Exploitatie (kapitaallasten staat vaste activa)	20,3	19,1	19,9
Onderhanden werk (geactiveerde rente)	1,5	1,5	1,3
Totaal toegerekend	*21,8*	*20,6*	*21,2*

Dividend
Om te kunnen voldoen aan de Europese eisen voor kredietwaardigheid heeft de Nederlandse Waterschapsbank het voordelig resultaat over 2014 geheel toegevoegd aan haar eigen vermogen. Om deze reden is ook in 2015 geen dividend aan de aandeelhouders uitgekeerd.

4.4 Bestemmingsreserves en voorzieningen

Deze paragraaf bevat een overzicht van de vermogensbestanddelen die geen onderdeel zijn van het weerstandsvermogen. Dit betreft dan specifiek de (tarief) egalisatiereserves, de bestemmingsreserves en de voorzieningen.
De tariefegalisatiereserves worden toegelicht in paragraaf 4.6 Waterschapsbelastingen.
In onderstaande tabellen wordt het verloop van de overige reserves en voorzieningen toegelicht.

Tabel Bestemmingsreserves

Bestemmingsreserves (bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2015	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2015
Reserve onderhoud bruggen	0,30	0,00	0,00	0,30

Bestemmingsreserves (bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2015	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2015
Reserve tijdelijke huisvesting	0,00	1,30	0,25	1,05
Reserve frictiekosten	5,38	0,00	0,82	4,56
Totaal bestemmingsreserves	***5,68***	***1,30***	***1,07***	***5,91***

Reserve onderhoud bruggen
Voor het (achterstallig) onderhoud van over te dragen bruggen aan de gemeenten Midden-Delfland en Westland is een bedrag van € 0,3 miljoen gereserveerd.
De reserve wordt met ingang van 1 januari 2016 opgeheven en wordt het saldo toegevoegd aan de algemene reserve Watersysteembeheer.

Reserve tijdelijke huisvesting
Deze reserve is in 2014 gevormd uit de resultaatbestemming. In 2015 is in de Burap besloten een bedrag van € 0,25 te onttrekken voor de dekking van tijdelijke huisvestingskosten.

Reserve frictiekosten
Deze reserve is bedoeld voor de dekking van personele en materiële uitgaven die voortkomen uit organisatiemaatregelen. Op basis van besluitvorming in de Burap is in 2015 een bedrag van € 0,8 miljoen ten gunste van de exploitatie gebracht.

Tabel Voorzieningen

Voorzieningen (bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2015	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2015
Voorziening wachtgeld	0,73	0,04	0,13	0,64
Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties	4,44	0,00	0,85	3,59
Voorziening onderhoudsbaggeren	1,50	12,36	12,89	0,96
Voorziening onderhoud watergangen	1,08	4,49	4,27	1,30
Voorziening onderzoekskosten	0,21	0,14	0,14	0,21
Voorziening pensioenen	0,25	0,00	0,10	0,15
Voorziening jubileumuitkering	0,56	0,04	0,00	0,60
Voorziening zuiveringtechnische werken	0,69	1,00	0,35	1,34
Totaal	**9,45**	**18,07**	**18,74**	**8,78**

Voorziening wachtgeld
Deze voorziening dekt de toekomstige wachtgeldaanspraken van ex-medewerkers en collegeleden.

Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties
De onttrekking betreft de jaarlijkse dekking van € 0,85 miljoen van de kapitaallasten van de investeringen die samenhangen met de hiervoor ontvangen bijdrage.

Voorziening baggeren
De hoogte van deze voorziening is bijgesteld op basis van het in 2014 geactualiseerde beheersplan onderhoudsbaggeren. In 2015 is ten laste van de exploitatie een bedrag van € 3,6 miljoen in de voorziening gestort. De werkelijke kosten van het baggeren zijn ten laste van de voorziening geboekt.

Voorziening onderhoud watergangen
In 2014 is het beheersplan onderhoud watergangen vastgesteld. Op grond van het beheersplan is de voorziening onderhoud watergangen met ingang van 2014 ingesteld. In 2015 is een bedrag van € 3,0 miljoen ten laste van de exploitatie aan de voorziening toegevoegd. De werkelijke kosten van het onderhoud watergangen worden ten laste van de voorziening gebracht.

Voorziening onderzoekskosten
Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de kosten van onderzoek die niet hebben geleid tot een investeringsproject. In 2015 is een bedrag van € 0,14 miljoen ten laste van de voorziening afgeboekt. De voorziening is door een toevoeging van € 0,14 miljoen ten laste van de exploitatie weer op het gewenste niveau gebracht.

Voorziening pensioenen
Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de pensioenverplichtingen van de oud-bestuurders. De onttrekking betreft de werkelijke betaalde pensioenen over 2015 aan oud-bestuurders. De voorziening is eind 2015 geactualiseerd en op de benodigde hoogte gebracht.

Voorziening jubileumuitkeringen
Deze voorziening is in 2012 gevormd voor de dekking van de kosten van jubileumuitkeringen wegens langjarige dienstverbanden. De hoogte van de voorziening is berekend op de verwachte jubileumuitkeringen van het huidige personeelsbestand. De voorziening wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de mutaties in het personeelsbestand per 31 december.

Voorziening onderhoudsinvesteringen zuiveringstechnische werken
Deze voorziening is in 2013 gevormd voor het dekken en egaliseren van de kosten van de onderhoudsvervangingen van zuiveringstechnische werken. In 2015 is ten laste van de exploitatie een bedrag van € 1,0 miljoen in de voorziening gestort. De onttrekking van € 0,4 miljoen betreft de werkelijke kosten van de onderhoudsvervangingen in 2015.

4.5 Weerstandsvermogen

Algemeen
Het Hoogheemraadschap van Delfland vindt het wenselijk de risico's die van invloed zijn op de bedrijfsvoering beheersbaar te maken. Door het inzicht in de risico's wordt de organisatie in staat gesteld om op een verantwoorde wijze besluiten te nemen waardoor de huidige risico's en de risico's gerelateerd aan toekomstige investeringen in verhouding staan tot de vermogenspositie van Delfland.
In 2014 is de nota Risico's en Weerstandsvermogen opgesteld en in de verenigde vergadering van 5 juni 2014 vastgesteld.
Het uitgangspunt van de nota is het stellen van kaders ten aanzien het te voeren beleid voor risico's en weerstandsvermogen. Naar aanleiding van de nota zijn onder andere de volgende besluiten genomen:

- De nota Risico's en weerstandsvermogen wordt eenmaal per vier jaar geactualiseerd en vastgesteld;
- De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de algemene reserves en de post onvoorzien;
- Gestreefd wordt naar een ratio van het weerstandsvermogen tussen 1,0 en 1,4;
- De paragraaf weerstandsvermogen van de diverse planning en control producten geeft inzicht in de relatie tussen de resultaten van de risicoanalyse, het actuele weerstandsvermogen en het benodigde weerstandsvermogen;
- In elk voorstel aan de verenigde vergadering wordt een expliciete risicoafweging gemaakt.

Door het vaststellen van een risicoratio zoals aangegeven in de nota Risico's en weerstandsvermogen wordt een deel van het eigen vermogen afgezonderd in de algemene reserves weerstandsvermogen. Het instellen van deze reserves is geregeld in de nota Reserves en voorzieningen die eveneens in 2015 door de verenigde vergadering is vastgesteld.

In deze paragraaf besteden wij aandacht aan de risico's die het waterschap loopt en het vermogen van het waterschap om deze risico's op te kunnen vangen. Het gaat hier vooral om de risico's die financiële gevolgen kunnen hebben.

Risico's
Waterschappen zijn wettelijk verplicht om de risico's die ze lopen in kaart te brengen en beleid te ontwikkelen om deze risico's af te dekken. Een deel van de risico's wordt afgedekt door afgesloten verzekeringen of gevormde voorzieningen.
Op basis van een inventarisatie zijn per programma in totaal de mogelijke risico's benoemd. Daar waar mogelijk zijn deze risico's financieel onderbouwd en is de kans op optreden aangegeven. Op basis van alle risico's is een concernbreed risicoprofiel gemaakt.
Het maximale bedrag van de geïnventariseerde risico's bedraagt € 20,1 miljoen. Doordat de risico's niet allemaal tegelijk en maximaal zullen optreden is een risicosimulatie uitgevoerd. Op basis van deze simulatie blijkt dat de risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van afgerond € 9,5 miljoen.

Exploitatietekorten
De actuele vastgestelde meerjarenbegroting geeft inzicht in hoeverre de exploitatie op termijn sluitend is. Indien sprake is van tekorten moet net als bij risico's een beroep worden gedaan op de weerstandscapaciteit.
Op basis van de vastgestelde meerjarenbegroting 2016-2021 is sprake van de volgende positieve exploitatiesaldi.

(bedragen * € 1 miljoen)	Totaal	2016	2017	2018	2019	2020
Saldo begroting 16-20	93,4	16,8	16,5	19,4	19,3	21,4

In totaal is op basis van het meerjarenperspectief per 1 januari 2016 geen sprake van een extra mogelijk beslag op de weerstandscapaciteit.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De beschikbare weerstandscapaciteit van Delfland bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk ter beschikking heeft om de risico's financieel af te dekken. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de incidentele weerstandscapaciteit en de structurele weerstandscapaciteit.

De incidentele weerstandscapaciteit is het vermogen om calamiteiten eenmalig op te vangen. Het zijn de direct aan te wenden middelen voor financiële tegenvallers.
Voor Delfland zijn dit de volgende reserves zoals benoemd in de nota reserves en voorzieningen:
- Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem;
- Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering

Van het verloop van de algemene reserves over 2015 (de incidentele weerstandscapaciteit) kan het volgende overzicht worden gegeven.

Tabel Algemene reserves

Algemene reserves (bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2015	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2015
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	21,16	19,42	0,00	40,58
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	2,15	0,00	0,77	1,38
Resultaat 2014	22,51	0,00	22,51	0,00
Resultaat 2015	0,00	10,89	0,00	10,89
Totaal	**45,82**	**30,31**	**23,29**	**52,85**

Conform de vastgestelde nota Risico's en weerstandsvermogen worden de bestemmingsreserves niet meegerekend omdat een onttrekking uit deze reserves een direct gevolg heeft voor de dekking van kosten in meerjarenperspectief. Ook worden de stille reserves niet meegerekend.

De structurele weerstandscapaciteit betreft de middelen die permanent kunnen worden ingezet om tegenvallers op te vangen zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van de bestaande taken. Het betreft hierbij voor Delfland de post Onvoorzien in de begroting.

De totale beschikbare weerstandscapaciteit aan het eind van 2015 wordt in onderstaande tabel weergegeven.

Onderdeel weerstandsvermogen	Bedrag (* € 1 miljoen)
Restant post onvoorzien	0,5
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	40,5
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1,4
Nog te bestemmen resultaat 2015	10,9
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	**53,3**

Benodigde weerstandscapaciteit
De benodigde weerstandscapaciteit bestaat uit de afdekking van het op basis van een simulatie berekende bedrag van risico's. De benodigde weerstandscapaciteit blijkt uit onderstaande tabel.

Risico's	Bedrag (* € 1 miljoen)
Concernbreed risicoprofiel	5,1
Verwachte begrotingstekorten	0
Totaal benodigde weerstandscapaciteit	**5,1**

Beoordeling weerstandsvermogen
Het concernbreed risicoprofiel betreft het totaal van alle risico's op basis van de berekening per risico van de kans van optreden maal het bedrag per risico. Het weerstandsvermogen wordt beoordeeld op grond van een bestuurlijk vastgestelde ratio tussen enerzijds de beschikbare weerstandscapaciteit en anderzijds de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen of verzekeringen zijn afgesloten plus de mogelijke negatieve exploitatiesaldi van de meerjarenbegroting 2016-2021.
De berekening van de weerstandsratio van Delfland per eind 2015 luidt als volgt:

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandcapaciteit}} = \frac{53,3}{5,1} = 10,5$$

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen dient te worden vastgesteld welke ratio Delfland als gewenst nastreeft. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van onderstaande waarderingstabel.

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	2,0 < x	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	x < 0,6	Ruim onvoldoende

Delfland streeft een ratio na van het weerstandsvermogen van tussen de 1,0 en 1,4. De berekende ratio aan het eind van 2015 valt zeer ruim boven deze marge.

4.6 Waterschapsbelastingen

Belastingsoorten
Delfland heft de in de onderstaande tabel opgenomen belastingen. De verenigde vergadering stelt zo nodig jaarlijks vóór 1 december de bij deze belastingen behorende nieuwe of gewijzigde verordeningen vast. De verordeningen voor de watersysteemheffing, verontreinigingsheffing en zuiveringsheffing zijn in 2015 geactualiseerd voor de hierin opgenomen tarieven 2016. In 2015 is voor de huidige bestuursperiode de Kostentoedelingsverordening watersysteemheffing Delfland 2016 door de VV vastgesteld. De verordeningen met betrekking tot de legesheffing en de precariobelasting behoefden niet te worden aangepast.

Tabel belastingsoorten

Belastingsoort	Heffingsmaatstaf *	Belastingplichtig *
Watersysteemheffing:		
- ingezetenen	Woonruimte	Ingezetenen (hoofdbewoner)
- gebouwd	Waarde WOZ	Eigenaar gebouwde onroerende zaken
- ongebouwd (agrarisch/overig)	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar ongebouwde onroerende zaken
- ongebouwd (wegen)	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar ongebouwde onroerende zaken
- natuur	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar natuurterrein
Verontreinigingsheffing	Vervuilingswaarde (v.e.'s)	Lozers vanuit woonruimten (hoofdbewoner) en bedrijven
Zuiveringsheffing	Vervuilingswaarde (v.e.'s)	Lozers vanuit woonruimten (hoofdbewoner) en bedrijven
Legesheffing	Tarieventabel	Aanvrager van de dienst
Precariobelasting	Tarieventabel	Het hebben van voorwerpen onder, op of boven grond, water

* Zie voor een volledige omschrijving de betreffende verordening.

Belastingeenheden
In de onderstaande tabel zijn de geraamde en de werkelijke aantallen belastingeenheden voor de belastingheffing 2015 opgenomen. De vermelde aantallen zijn bruto zonder rekening te houden met aftrek voor kwijtschelding en oninbaar.

Tabel aantal eenheden belastingheffing

Belastingsoort	Eenheid	Aantal 2015 oorspronkelijke begroting	Aantal 2015 t/m Burap	Aantal 2015 werkelijk	Aantal 2014 werkelijk
Watersysteemheffing:					
- ingezetenen	huishoudens	485.100	490.500	496.200	490.600
- gebouwd	WOZ (mln)	125.950	127.318	128.539	131.250
- ongebouwd (agrarisch/overig)	hectares	14.600	14.400	14.400	14.600
- ongebouwd (wegen)	hectares	4.800	4.800	4.800	5.200
- natuur	hectares	2.000	2.200	2.800	2.300
Verontreinigingsheffing	verv.eenheid	400	400	900	80
Zuiveringsheffing	Verv.eenheid	1.410.800	1.428.300	1.436.200	1.415.600

Belastingopbrengsten
In de onderstaande tabel zijn de geraamde en werkelijke belastingopbrengsten over 2015 opgenomen. Bij de gerealiseerde opbrengsten is rekening gehouden met nog op te leggen aanslagen over 2015 en afwikkelingen over voorgaande jaren. Vermeld zijn de bruto bedragen, dus vóór aftrek van kwijtschelding en oninbaar.

Tabel belastingopbrengsten

Belastingsoort (tarieven in euro's; tarief gebouwd in procenten; alle bedragen * € 1.000)	Tarief 2015	Raming oorspronk. begroting 2015	Raming Burap 2015	Realisatie 2015 *	Realisatie 2014 (incl. voorgaande jaren)
Watersysteemheffing:					
- ingezetenen	116,16	56.349	56.976	57.747	56.374
- gebouwd	0,0270%	34.007	34.376	35.125	34.147
- ongebouwd (agrarisch/overig)	92,40	1.349	1.331	1.375	1.418
- ongebouwd (wegen)	462,00	2.218	2.218	2.279	2.344
- natuur	4,28	9	9	14	10
Verontreinigingsheffing	94,38	38	38	89	1
Zuiveringsheffing	94,38	133.148	134.799	135.560	130.614
Totaal		**227.118**	**229.747**	**232.189**	**224.907**

* Inclusief nog op te leggen aanslagen 2015 en afwikkelingen over voorgaande jaren

Uit de tabel blijkt dat in 2015 € 5,0 miljoen meer aan belastingopbrengsten is gerealiseerd dan bij het opstellen van de begroting was voorzien.
Dit is veroorzaakt door de volgende omstandigheden:

- Een hoger aantal huishoudens als gevolg van de in het vierde kwartaal 2014 door de RBG uitgevoerde volledigheidscontrole. Meer huishoudens hebben geleid tot een hogere opbrengsten voor de watersysteemheffing (ingezetenen) en de zuiveringsheffing, zowel over 2015 als door de naheffingen over eerdere jaren. Deze aanvullende belastingopbrengsten waren voor een deel (€ 2,2 miljoen) reeds in de Burap 2015 voorzien.
- De werkelijke WOZ-waarde is € 2,5 miljard (2 %) hoger uitgevallen dan de waarde die bij het opstellen van de begroting was voorzien. Dit heeft geleid tot een hogere opbrengst voor de watersysteemheffing (gebouwd). Ook voor deze categorie geldt dat dit effect voor een deel (€ 0,4 miljoen) reeds was voorzienin de Burap 2015.
- In het vierde kwartaal 2015 is door de RBG een integrale controle op de volledigheid van de heffingen van bedrijfsruimten uitgevoerd. Zo zijn bedrijfsruimten die administratief op leegstand stonden, gecontroleerd op mogelijk nieuwe gebruikers. Dit heeft geleid tot een verbeterde basisadministratie en meer opgelegde en nog op te leggen aanslagen over 2015 en eerdere jaren.
- Overige (beperkte) ontwikkelingen op het gebied van kwijtscheldingen, oninbaar, arresten (natuur/ongebouwd) en afwikkelingen over voorgaande jaren.

Kwijtschelding
Het aantal toegewezen en naar verwachting nog toe te wijzen kwijtscheldingsverzoeken over het heffingsjaar 2015 bedraagt 55.000 huishoudens en wijkt daarmee weinig af van de raming. Met deze kwijtschelding is een bedrag gemoeid van € 15,9 miljoen, waarvan € 6,3 miljoen betrekking heeft op de watersysteemheffing (ingezetenen) en € 9,6 miljoen op de zuiveringsheffing. Ter vergelijking: over 2014 ging het om 52.000 huishoudens waarmee in totaal een bedrag gemoeid was van € 15,3 miljoen.
In 2015 heeft de VV een nieuw kwijtscheldingsbeleid vastgesteld: in 2016 wordt nog maximaal 50 % kwijtschelding voor de zuiveringsheffing verleend; vanaf 2017 is kwijtschelding voor de zuiveringsheffing niet meer mogelijk.

Oninbaar
Op basis van een ouderdomsanalyse van de nog openstaande vorderingen over 2015 en eerdere jaren is de Voorziening dubieuze debiteuren belastingen per eind 2015 bijgesteld van € 7,0 miljoen naar € 9,2 miljoen. Het bedrag aan openstaande vorderingen (exclusief automatische incasso) is opgelopen van € 19,7 miljoen eind 2014 naar € 20,4 eind 2015.

Tariefegalisatie
De afwijking van de belastingopbrengsten tussen de oorspronkelijke begroting en de gerealiseerde cijfers wordt jaarlijks bij de jaarrekening per categorie verrekend met elk van de egalisatiereserves.
De reserves worden meerjarig ingezet bij de tariefberekening. Op basis van het coalitieakkoord wordt daarnaast jaarlijks € 200.000 ten laste van de egalisatiereserve gebouwd ingezet ten gunste van de tariefstelling voor de categorie ongebouwd.
In onderstaande tabel wordt het verloop van de tariefegalisatiereserve weergegeven. De mutaties betreffen de in de begroting 2015 geraamde stortingen en onttrekkingen en de verwerking van de resultaatbestemming over 2014.

Tabel overzicht tarief egalisatiereserves

Tarief egalisatiereserves	Saldo 1-1-2015	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2015
Egalisatiereserve ingezetenen	- 89.000	1.764.000	101.000	1.574.000
Egalisatiereserve gebouwd	1.935.000	549.000	827.000	1.657.000
Egalisatiereserve ongebouwd	- 317.000	344.000	0	27.000
Totaal	**1.530.000**	**2.657.000**	**928.000**	**3.259.000**

Leges en precario
De verantwoorde opbrengsten voor leges en precario over 2015 bedroegen beide ruim € 0,2 miljoen. Dit is in lijn met de voor 2015 opgenomen raming.

Regionale Belasting Groep
Alle werkzaamheden met betrekking tot de uitvoering van de heffing en invordering van de hiervoor vermelde belastingsoorten zijn ondergebracht bij de gemeenschappelijke regeling Regionale Belasting Groep (RBG), een samenwerkingsverband tussen de hoogheemraadschappen van Schieland en de Krimpenerwaard en Delfland en de gemeenten Delft, Vlaardingen en Schiedam. De geleverde prestaties zijn in grote lijnen conform de afspraken die zijn opgenomen in het prestatiecontract.
De verantwoording van de belastingopbrengsten in deze jaarrekening is in overeenstemming met de door de accountant van de RBG goedgekeurde belastingverantwoording van de RBG.

4.7 Verbonden partijen

Algemeen
Het aangaan van banden met (verbonden) derde partijen komt altijd voort uit het publiek belang. Verbindingen met derde partijen zijn een manier om een bepaalde publieke taak uit te voeren. Per partij (een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie) is sprake van een financieel en een bestuurlijk belang.

Financieel belang: 'een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt'.

Bestuurlijk belang: 'zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht'.

In 2013 is de nota Verbonden Partijen door de VV vastgesteld.

Stand van zaken verbonden partijen.
Aan het eind van 2014 nam Delfland deel in de volgende verbonden partijen:

- Nederlandse Waterschapsbank
- GR Slibverwerking DRSH en HVC
- Holding IOPW NV
- Ontwikkelmaatschappij het Nieuwe Westland BV
- Ontwikkelmaatschappij het Nieuwe Westland CV
- GR Regionale Belastinggroep

- GR beheer grondwater Delft Noord
- Aquon
- Stichting Het Waterschapshuis
- Unie van Waterschappen
- Overeenkomst kosten voor gemene rekening Muskusrattenbestrijding

Aan vier verbonden partijen zijn financiële garanties verleend.

Ontwikkelingen diverse verbonden partijen in 2015

Aquon
AQUON
De gemeenschappelijke regeling AQUON bundelt de laboratoriumwerkzaamheden van negen waterschappen. Aan de gemeenschappelijke regeling nemen, naast Delfland, ook deel de waterschappen Hollandse Delta, Brabantse Delta, De Dommel, AA en Maas en Rivierenland deel en de hoogheemraadschappen van Rijnland, Schieland en de Krimpenerwaard en De Stichtse Rijnlanden.
AQUON kende in 2015 een positief resultaat van € 0,4 miljoen. Dit bedrag wordt naar verwachting aan de bestemmingsreserve reorganisatie toegevoegd. Daarmee bedraagt het resultaat 2015 na bestemming € 0.
In 2015 zijn verdere maatregelen voorgesteld om de bedrijfsvoering structureel te verbeteren. Daarnaast is Aquon in 2015 begonnen om in samenwerking met de negen deelnemers haar strategie te het herijken. De uitkomsten hiervan worden in 2016 verwacht.
De restantschuld van de door AQUON opgenomen geldleningen bedroeg op 31 december 2015 € 8,7 miljoen. Daarnaast heeft AQUON een rekening-courantkrediet tot maximaal € 7 miljoen. Voor deze totaalschuld van € 15,7 miljoen staat Delfland met de andere acht deelnemende waterschappen garant.
Het aandeel van Delfland in de garantstelling is gekoppeld aan het aandeel van Delfland in de begroting van Aquon en bedraagt afgerond 6,1%. Dit komt overeen met een garantstelling van afgerond € 1,0 miljoen.
Eind 2015 heeft het college besloten om ter reservering van haar rechten, aan de voorzitter van het algemeen bestuur van Aquon mee te delen dat het college van D&H per 1 januari 2017 uit de GR Aquon treedt. Mogelijk wordt besluit in 2016 herzien wanneer de prestaties en vooruitzichten hier aanleiding toe geven.

GR Slibverwerking (DRSH)/HVC

Afzet slib/ restproducten

Tariefstructuur HVC
De GR Slibverwerking 2009 heeft in 2015 bij meerderheid van stemmen besloten om de tariefstructuur voor de slibverwerking ongewijzigd te laten. Hiermee is niet ingestemd met een variabele tariefstructuur zoals voorgesteld door Delfland.

Garantstelling HVC
Omdat met name de gemeentelijke aandeelhouders van HVC financiering via hoofdelijke garantstelling als een risico ervaren, is HVC gevraagd om een onderzoek te doen naar alternatieve financieringsmogelijkheden. Hiervoor is een klankbordgroep van aandeelhouders gevormd die op basis van de geactualiseerde meerjarenraming de effecten van alternatieve scenario's heeft beoordeeld. Tijdens de algemene aandeelhoudersvergadering van HVC d.d. 11 december 2015 is besloten om:
- de financiering op basis van garantstelling voor te zetten;
- het nettoresultaat van HVC de komende jaren toe te voegen aan het eigen vermogen van HVC
- het waar mogelijk toepassen van projectfinanciering en,
- een aanvullende efficiencyslag door HVC waarbij door de aandeelhouders de opmerking is gemaakt dat dit niet ten koste mag gaan van de kwaliteit van de dienstverlening.

Deze maatregelen moeten er toe leiden dat binnen afzienbare tijd (uiterlijk 2024) de hoofdelijke garantstelling tot het verleden zal behoren.
Per 31 december 2015 bedraagt de restant hoofdsom van alle aan HVC gegarandeerde langlopende geldleningen € 60,9 miljoen. Daarnaast staat de GR gedeeltelijk garant voor het rekening-courantkrediet. Vooralsnog wordt dit gedeelte geschat op maximaal € 10 miljoen. In totaal staat de GR per 31 december 2015 derhalve garant voor in totaal € 70,9 miljoen.
Het aandeel van Delfland in de GR is 24 %, zodat sprake is van een verleende garantie van maximaal € 13,8 miljoen.

Activiteiten HVC met duurzaamheid ambitie
De activiteiten van HVC op het gebied van afval en grondstoffen kunnen grotendeels geschaard worden onder de noemer 'wettelijke taak' van gemeente en waterschap. Inzet op bijvoorbeeld hernieuwbare energie is weliswaar gebaseerd op het door gemeenten en waterschappen ondertekende klimaatakkoord en daarmee een ambitie of morele verplichting, maar geen wettelijke taak. De aandeelhoudersvergadering heeft daarom vastgelegd dat deelname aan activiteiten gericht op duurzame ambitie niet voortvloeiend uit een wettelijke taak gebeurt op individuele basis. In de vergadering van 11 december 2015 is ingestemd met een statutenwijziging die moet borgen dat lasten en lusten van dergelijke 'type-2-projecten' uitsluitend terecht komen bij die aandeelhouders die in het betreffende project deelnemen.

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' (ONW)
Het door de gemeente opgestelde voorstel om te komen tot een vereenvoudigde governance structuur van de ONW is begin 2015 met betrokken partijen afgestemd. De verenigde vergadering heeft op 2 juli 2015 met dit voorstel ingestemd. Delfland heeft op 16 december 2015 zijn aandelen aan de gemeente Westland overgedragen waarmee het samenwerkingsverband formeel is beëindigd. De procedurele afhandeling vindt voor een deel ook nog in 2016 plaats. Delfland behoudt overigens als stille vennoot zijn ingelegd vermogen ter grootte van € 0,9 miljoen in de commanditaire vennootschap. Na opheffen van de BV/CV-constructie wordt, na verrekening van winst/verlies, dit ingelegd vermogen aan Delfland uitgekeerd. Naar verwachting is dat in 2030. De inzet van Delfland beperkt zich tot het jaarlijks ondertekenen van de jaarstukken van de CV.

Gemeenschappelijke Regeling Beheer Grondwateronttrekking Delft Noord
De gemeenschappelijke Regeling Beheer Grondwateronttrekking Delft Noord ziet sinds 2009 toe op het beheren van de omvangrijke grondwateronttrekking die eerder van DSM was. Deelnemers aan de regeling zijn gemeente Delft en Delfland. Delfland heeft het besluit genomen om 1 januari 2016 uit te treden.
Tussen het college van B&W van de gemeente Delft en het college van D&H van het Hoogheemraadschap van Delfland, de beide deelnemers in de GR, is een uittredingsvergoeding van Delfland overeengekomen van € 7,6 miljoen. De afspraken zijn vastgelegd in een afsprakenkader en vertaald naar twee overeenkomsten. Het juridisch traject wordt, met het bereiken van de overeenstemming, door Delft niet meer vervolgd.

Waterschapshuis
In voorgaande jaren waren de contouren van HWH 2.0 al vastgesteld met ondermeer de Koersnotitie HWH 2.0 en de gewijzigde Gemeenschappelijke Regeling. In 2015 is de organisatorische invulling van de Opdrachtgeverstafel rondgekomen en zijn het dienstverleningshandvest en het model dienstverleningsovereenkomst vastgesteld. De nieuwe koers HWH 2.0 kent een duidelijke, ook financiële, splitsing tussen collectieve en facultatieve programma's en het HWH is kleiner van omvang en meer resultaatgericht opgezet.
De nieuwe structuur van Het Waterschapshuis (HWH 2.0) is doorvertaald naar de begrotingen van 2015 en 2016 met een goed onderscheid tussen collectieve en facultatieve taken. Project- en product-specifieke kosten worden nu toebedeeld aan de juiste projecten en producten. De begrotingen worden hiermee nog overzichtelijker en

transparanter. Hierdoor blijft inhoudelijke sturing mogelijk en is de aansluiting tussen de HWH ontwerpbegroting en de programma's en sectoren van Delfland goed te maken. De nieuwe begrotingen zijn op 2 juli 2015 goedgekeurd door het algemeen bestuur van de GR HWH.
De bijdrage van Delfland in de begroting van 2015 (€ 677.482) laat een stijging zien van € 125.000 t.o.v. de begroting van 2014. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de deelname van Delfland aan nieuwe projecten en door de deelname van Delfluent aan het project Z-Info (€ 60.000). Dit laatste deel wordt echter ook weer doorbelast aan Delfluent, waardoor de netto kostenstijging circa € 65.000 bedraagt.

Hieronder volgt een overzicht van alle verbonden partijen.

Direct verbonden partijen
De direct verbonden partijen betreft partijen waarin Delfland, conform de definitie van verbonden partijen, zowel een bestuurlijk- als financieel belang heeft.

Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)		
Vestigingsplaats	Den Haag	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap	
Ingangsdatum	1954	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Als huisbankier van de waterschappen levert de NWB diensten op het gebied van betalingsverkeer, electronic banking en consultancy. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen, Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.	
Financieel belang Delfland	Delfland is eigenaar van 755 aandelen A en 60 aandelen B van de NWB. De nominale waarde van deze aandelen bedraagt in totaal € 114.425. De aanschafprijs en tevens balanswaarde bedraagt € 92.458.	
Bestuurlijk belang Delfland	Het bestuurlijk belang wordt gestalte gegeven door deel te nemen aan de algemene vergadering van aandeelhouders. Ieder aandeel A geeft recht op 1 stem en ieder aandeel B geeft recht op 4 stemmen.	
Financiële kerncijfers (x € 1.000): -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2014* 1.303 86.946 49	*31-12-2013* 1.256 71.750 34
Relatie met programma	F – Organisatie	
Verantwoordelijke sector	EFZ / MEFZ	
Risico's		
Overige informatie	Begin 2011 heeft de NWB Bank besloten tot een maximale reservering van de jaarlijkse winsten, zolang niet wordt voldaan aan de Bazelse 3%-norm voor leverage ratio. Deze ratio van de NWB is nu minder dan 2%. Om in de aanloop naar 2018 toe te groeien naar de vooralsnog vereiste norm van 3%, is de winst over 2011 ingehouden. Ook voor toekomstige winsten is het voornemen om deze in te houden en dus geen dividend uit te keren.	

GR Slibverwerking	
Vestigingsplaats	Rotterdam
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Ingangsdatum	1 januari 2010
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De GR behartigt de belangen van de deelnemende waterschappen op het terrein van: - het (doen) transporteren van zuiveringsslib naar eindbestemmingen; - het gecontroleerd (doen) storten of verwerken van zuiveringsslib;

GR Slibverwerking		
	- het (doen) afvoeren of storten van asresten of andere restproducten van de verwerking van zuiveringsslib; - het (doen) afzetten van zuiveringsslib en/of restproducten; - het produceren van duurzame energie en de interne afzet daarvan.	
Financieel belang Delfland	Samen met vier andere waterschappen participeert Delfland in de GR Slibverwerking. De GR houdt, namens de deelnemende waterschappen, 12% van de aandelen in het kapitaal van NV Huisvuilcentrale Noord-Holland (HVC). De GR ontvangt jaarlijks een garantstellingsprovisie van HVC en betaalt deze door aan de deelnemende waterschappen.	
Bestuurlijk belang Delfland	Namens Delfland heeft één hoogheemraad zitting in het algemeen en het dagelijks bestuur van de GR. De GR heeft één vertegenwoordiger benoemd in de Raad van Commissarissen van HVC.	
Financiële kerncijfers (€): -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2014* 0 18.044 0	*31-12-2013* 0 18.044 0
Relatie met programma	D – Gezuiverd afvalwater	
Verantwoordelijke sector / team	ZTO / PCA	
Risico's		
Overige informatie	Wanneer binnen een periode van drie jaar mocht blijken dat de verwachtingen van de waterschappen in de meerwaarde van de samenwerking met HVC niet bewaarheid kunnen worden en partijen geen vertrouwen meer hebben dat die meerwaarde alsnog bereikt wordt, dan zijn partijen gehouden aan het beëindigen van de samenwerking hun volle medewerking te verlenen op een wijze die recht doet aan de wederzijdse belangen en het vertrouwen waarmee de samenwerking gestart is. De Algemene Vergadering van Aandeelhouders van HVC heeft op 4 juli 2013 ingestemd met de continuering van het aandeelhouderschap B van de GR Slibverwerking in HVC. Daarmee is bereikt dat de waterschappen alleen garant staan voor activiteiten die een directe relatie hebben met de slibverwerking.	

Holding IOPW NV	
Vestigingsplaats	Naaldwijk
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Ingangsdatum	16 mei 2002
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Het doel is het verbreden van de Westlandse economie en het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit. Dit betreft een PPS-constructie uit 2002 met drie overheidspartijen (gemeente Westland, provincie Zuid-Holland, Delfland) en een private partij (BNG g.o.). Delfland neemt hieraan vooral deel om vanuit dit samenwerkingsverband in de planvorming een aantal ABC Delfland maatregelen in het Westland zeker te stellen (en werk met werk te maken).
Financieel belang Delfland	Delfland is houder van 480 aandelen in de Holding IOPW. De nominale en historische aanschafwaarde van de aandelen bedraagt € 4.800 (circa 9%).
Bestuurlijk belang Delfland	Vanuit Delfland als ontwikkelende partij invloed uitoefenen welke projecten in het kader van de 'Greenport Westland 2020' ter hand worden genomen. De bestuurlijke vertegenwoordiging van Delfland in de AvA wordt gevormd door 1 lid van het dagelijks bestuur en twee leden van het algemeen bestuur. In de RvB heeft 1 lid van het dagelijks bestuur van Delfland zitting.

Holding IOPW NV		
Financiële kerncijfers: -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2014* 89.637 0 -4.675	*31-12-2013* 94.312 0 2.016
Relatie met programma	B – Voldoende water	
Verantwoordelijke sector	B&O / RP	
Risico's	Door de huidige recessie krimpt de woningmarkt in het duurdere segment. Dit leidt tot minder rendement op het eigen vermogen dan de beoogde 15% (contractueel 11%).	
Overige informatie		

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het nieuwe Westland' CV		
Vestigingsplaats	Naaldwijk	
Rechtsvorm	Commanditaire Vennootschap	
Ingangsdatum	16 mei 2002	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Het doel is het verbreden van de Westlandse economie en het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit. Dit betreft een PPS-constructie uit 2002 met drie overheidspartijen (gemeente Westland, provincie Zuid-Holland, Delfland) en een private partij (BNG g.o.). Delfland neemt hieraan vooral deel om vanuit dit samenwerkingsverband in de planvorming een aantal ABC Delfland maatregelen in het Westland zeker te stellen (en werk met werk te maken).	
Financieel belang Delfland	Delfland heeft sinds 2001 een belang in Ontwikkelingsmaatschappij 'Het nieuwe Westland' CV. Dit belang is gemaximeerd op € 903.023 (ca. 4% van het eigen vermogen). . In 2014 heeft een aanvullende kapitaalstortingen van € 105.000 plaatsgevonden. De totale kapitaalstorting bedraagt nu € 903.023.	
Bestuurlijk belang Delfland	Delfland is in deze CV stille vennoot. De bestuurlijke vertegenwoordiging van Delfland wordt gevormd door één lid van het dagelijks bestuur (i.c. de dijkgraaf) in de raad van vennoten van de CV.	
Financiële kerncijfers: -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2013* 17.138.000 20.335.000 690.000	*31-12-2012* 15.115.000 19.838.000 -2.628.000
Relatie met programma	B – Voldoende water	
Verantwoordelijke sector	B&O / RP	
Risico's	Zie onder Holding IOPW NV.	
Overige informatie	Uitgangspunt verhouding eigen vermogen / vreemd vermogen is 1:3.	

Regionale Belastinggroep (RBG)	
Vestigingsplaats	Delft
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Ingangsdatum	1 januari 2010
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De doelstelling van de gemeenschappelijke regeling is om de kwaliteit van de werkprocessen en de kennis op het gebied van belastingen te waarborgen en te komen tot een kostenreductie. De RBG heft en int de waterschapsbelastingen voor de Hoogheemraadschappen van Schieland en de Krimpenerwaard en Delfland.
Financieel belang Delfland	Delfland betaalt voor de door de RBG namens Delfland verrichte diensten en is volledig financieel aansprakelijk. De werkelijke bijdrage aan de RBG bedroeg in 2015

Regionale Belastinggroep (RBG)		
	€ 7.363.000	
Bestuurlijk belang Delfland	Namens Delfland hebben de twee hoogheemraden zitting in het algemeen bestuur van de RBG.	
Financiële kerncijfers : -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat *Kosten* Bijdrage aan RBG	*31-12-2014* 2.247.000 362.000 2.186.000 7.363.000	*31-12-2013* 690.000 413.000 595.000 6.368.000
Relatie met programma	F – Organisatie	
Verantwoordelijke sector	EFZ / MEFZ	
Risico's	De RBG verwacht in de toekomst gecontroleerd verder te groeien door aansluiting van meer inliggende gemeenten.	
Overige informatie		

Gemeenschappelijke regeling Beheer grondwater onttrekking Delft Noord		
Vestigingsplaats	Delft	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Ingangsdatum	1 mei 2009	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Gemeenschappelijke regeling voor het overnemen van de verantwoordelijkheid voor de grondwateronttrekking van DSM Gist.	
Financieel belang Delfland	Alle drie de partijen (Delfland, gemeente Delft en provincie Zuid-Holland) nemen voor een derde deel in de gemeenschappelijke regeling. In 2014 is een bijdrage betaald van € 844.000. In 2014 is de provincie Zuid-Holland uitgetreden.	
Bestuurlijk belang Delfland	Namens Delfland is één hoogheemraad vertegenwoordiger in de gemeenschappelijke regeling. Delfland is penvoerder.	
Financiële kerncijfers: -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2014* 750.000 2.087.415 0	*31-12-2013* 750.000 2.087.415 0
Relatie met programma	C – Stevige dijken	
Verantwoordelijke sector	WB / OWW	
Risico's	Voor de GR Delft Noord heeft Delfland zich voor 50% garant gesteld voor het door de NWB verleende rekening-courantkrediet van maximaal € 1 miljoen.	
Overige informatie	Per 1 januari 2016 is Delfland uit de GR getreden.	

Aquon		
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Ingangsdatum	1 juli 2011	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De regeling heeft tot doel het verrichten van laboratoriumwerkzaamheden (bemonstering en analyse) voor de deelnemers en hierbij te komen tot vergroting van efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging, kwaliteitsverbetering en versterking van de innovatiekracht.	
Financieel belang Delfland	Delfland is mede-eigenaar, met een aandeel van 5,5 % in de omzet. De bijdrage van Delfland voor 2014 bedroeg in totaal € 1.246.000.	
Bestuurlijk belang Delfland	Een hoogheemraad heeft zitting in het algemeen bestuur.	
Financiële kerncijfers -Eigen vermogen -Vreemd vermogen	*31-12-2014* 9.410.000	*31-12-2013* 10.019.367

Aquon		
-Jaarresultaat	0	0
Relatie met programma	A – Schoon water B – Voldoend water D – Gezuiverd afvalwater E - Instrumenten	
Verantwoordelijke sector	B&O / WSK	
Risico's	AQUON kende in 2012 een begrotingsoverschrijding. De bedrijfsvoering was niet op orde. Hierop is geacteerd door het opstellen van een plan van aanpak en het aanstellen van een verandermanager om de bedrijfsvoering op orde te brengen. Dit om het risico op begrotingsoverschrijding in de toekomst te minimaliseren.	
Overige informatie	AQUON bundelt de laboratoriumwerkzaamheden van negen waterschappen. Aan de gemeenschappelijke regeling nemen, naast Delfland, ook de waterschappen Hollandse Delta, Brabantse Delta, De Dommel, AA en Maas en Rivierenland deel en de hoogheemraadschappen van Rijnland, Schieland en de Krimpenerwaard en Stichtse Rijnlanden.	

Het Waterschapshuis		
Vestigingsplaats	Amersfoort	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Ingangsdatum	2005	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Het Waterschapshuis (HWH) is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de 25 waterschappen op het gebied van informatie- en communicatietechnologie. Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen en de andere overheden die actief zijn in de natte sector. Onder begeleiding van Het Waterschapshuis spannen de waterschappen zich gezamenlijk in om de kwaliteit van de digitale dienstverlening naar burgers en bedrijven te verbeteren. Daarnaast is het streven gericht op een aanzienlijke kostenbesparing op alle ICT-uitgaven.	
Financieel belang Delfland	De bijdrage van Delfland voor 2015 bedroeg in totaal € 665.000.	
Bestuurlijk belang Delfland	De stichting Het Waterschapshuis legt verantwoording af aan de Unie van Waterschappen en de VDW (Vereniging van Directeuren van Waterschappen). De GR legt nu nog verantwoording af aan de stichting. Delfland is vertegenwoordigd in de algemeen besturen van de stichting en de GR	
Financiële kerncijfers -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2014* 1.471.895 0 0	*31-12-2013* 1.334.358 0 0
Relatie met programma	F – Organisatie	
Verantwoordelijke sector	MID / IGIS	
Risico's		
Overige informatie		

Unie van Waterschappen	
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Vereniging
Ingangsdatum	1927
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De Unie treedt namens de waterschappen op als vertegenwoordiger naar het parlement, de Rijksoverheid en organisaties als het Interprovinciaal Overleg en de

Unie van Waterschappen		
	Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De Unie neemt ook het initiatief zelf onderwerpen op de politieke agenda te zetten. *Visie* De Unie van Waterschappen wil leidend zijn in de strategische discussie over regionaal waterbeheer in zowel de nationale als de internationale context, met als doel 'Duurzaam waterbeheer'.	
Financieel belang Delfland	Jaarlijks wordt contributie betaald aan de Unie. Voor 2014 bedroeg de contributie afgerond € 593.000.	
Bestuurlijk belang Delfland	In de ledenvergadering hebben de voorzitters van alle waterschappen zitting.	
Financiële kerncijfers : -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2014* 813.000 6.946.000 -27.000	*31-12-2013* 840.000 7.366.000 -1.934.000
Relatie met programma	F – Organisatie	
Verantwoordelijke sector	BCC	
Risico's		
Overige informatie		

Vereniging van Zuid-Hollandse Waterschappen		
Vestigingsplaats	Delft	
Rechtsvorm	Vereniging	
Ingangsdatum	22 december 1910 (als Zuid-Hollandse Waterschapsbond, vanaf 27 juli 2007 verder als vereniging)	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De vereniging heeft tot doel de behartiging van de belangen van de waterschappen in het algemeen en in het bijzonder van die, welke geheel of gedeeltelijk in de provincie Zuid-Holland zijn gelegen.	
Financieel belang Delfland	Jaarlijkse contributie € 1.500. Daarnaast droeg de vereniging zorg voor de inning van de door de provincie Zuid-Holland in rekening gebrachte kosten voor muskusrattenbestrijding.	
Bestuurlijk belang Delfland	Namens Delfland zit de dijkgraaf in het bestuur van de vereniging.	
Financiële kerncijfers (€): -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2013* 18.480 4.450	*31-12-2012* 14.028 *243*
Relatie met programma	Stevige dijken	
Verantwoordelijke sector	WB / OWW	
Risico's		
Overige informatie	M.i.v. 2012 is de muskusrattenbestrijding de verantwoordelijkheid geworden van de waterschappen en verloopt de vergoeding niet mee via de vereniging, maar is een overeenkomst van kosten voor gemene rekening aangegaan opgesteld tussen verschillende waterschappen.	

Muskusrattenbestrijding	
Vestigingsplaats	Houten (Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden)
Rechtsvorm	Overeenkomst van kosten voor gemene rekening (KvGR)
Ingangsdatum	1-1-2012
Openbaar belang	Mukusrattenbestrijding is de verantwoordelijkheid

Muskusrattenbestrijding		
(doelstellingen en activiteiten)	geworden van de waterschappen.	
Financieel belang Delfland	Bijdrage van 5,3 % van de totale kosten. Voor 2014 was de bijdragen € 533.000 (excl. Eventuele frictiekosten)	
Bestuurlijk belang Delfland	Bestuurlijk overleg met per waterschap 1 collegelid	
Financiële kerncijfers (x € 1 mln): -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	Niet van toepassing	Niet van toepassing
Relatie met programma	Stevige dijken	
Verantwoordelijke sector	WB / OWW	
Risico's	De werkelijke kosten worden achteraf doorberekend o.b.v. de vooraf afgesproken verdeelsleutels.	
Overige informatie	KvGR is een vorm van samenwerking waarbij geen rechtspersoon of orgaan wordt opgericht; het is een bijzondere vorm van doorbelasting van kosten. Met het aangaan van een overeenkomst voor gemene rekening wordt voorkomen dat de kosten die door een waterschap voor een prestatie worden gemaakt, welke prestatie ook wordt uitgevoerd voor een ander waterschap, bij doorberekening aan het andere waterschap met BTW moeten worden belast.	

Indirect verbonden partijen

Naast de partijen die volgens bovengenoemde definitie zijn aan te merken als verbonden partij, zijn er ook partijen waarmee Delfland indirect verbonden is. Bij deze partijen is er wel sprake van een financieel belang, maar ontbreekt het directe bestuurlijke belang in de indirect verbonden partij, bijvoorbeeld omdat de indirect verbonden partij een stichting is. Een andere mogelijkheid is dat een verbonden partij bijvoorbeeld aandeelhouder of bestuurder is van de, achterliggende, en daarmee indirect verbonden partij. Hoewel er in voorkomende gevallen volgens de letter van de definitie dus geen sprake is van een verbonden partij, is het bestaan van een financieel belang reden genoeg om ook aan deze indirect verbonden partijen aandacht te besteden.

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het nieuwe Westland' BV		
Vestigingsplaats	Naaldwijk	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap	
Ingangsdatum	16 mei 2002	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Het doel is het verbreden van de Westlandse economie en het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit. Dit betreft een PPS-constructie uit 2002 met drie overheidspartijen (gemeente Westland, provincie Zuid-Holland, Delfland) en een private partij (BNG g.o.). Delfland neemt hieraan vooral deel om vanuit dit samenwerkingsverband in de planvorming een aantal ABC Delfland maatregelen in het Westland zeker te stellen (en werk met werk te maken).	
Financieel belang Delfland	Financiële inbreng betreft het aandelenkapitaal van de Holding IOPW NV.	
Bestuurlijk belang Delfland	Delfland heeft zitting in de Raad van Commissarissen en toezichthoudend in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. De bestuurlijke vertegenwoordiging van Delfland wordt gevormd door twee leden van het dagelijks bestuur. Zij vertegenwoordigen daarbij niet Delfland, maar het bedrijfsbelang van de BV.	
Financiële kerncijfers: -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2013* 73.000 -1	*31-12-2012* 74.000 -31
Relatie met programma	B –Voldoende water	
Verantwoordelijke sector / team	B&O / RP	

Ontwikkelingsmaatschappij 'Het nieuwe Westland' BV		
Risico's	Zie onder Holding IOPW NV.	
Overige informatie	Verhouding vermogen publiek / privaat is 50% / 50%.	

HVC		
Vestigingsplaats	Alkmaar	
Rechtsvorm	NV	
Ingangsdatum	1-1-2010 (HVC opgericht op 10 april 1991)	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	NV HVC is een overheidsvennootschap van 52 gemeenten en 6 waterschappen die samenwerken op het gebied van afvalbeheer en duurzame energie.	
Financieel belang Delfland	In verband met leningen aan HVC ten behoeve van slibverbrandingsactiviteiten heeft Delfland, samen met de andere waterschappen in de GR, een hoofdelijke garantstelling afgegeven aan de NWB.	
Bestuurlijk belang Delfland	Geen; de GR Slibverwerking 2009 houdt, namens de deelnemende waterschappen, 12% van de aandelen in HVC. Daarnaast zit er namens de GR één vertegenwoordiger in de RvC van HVC.	
Financiële kerncijfers (x € 1.000): -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2014* 68.309 730.080 5.135	*31-12-2013* 63.178 780.847 -4.937
Relatie met programma	D – Gezuiverd Afvalwater	
Verantwoordelijke sector / team	ZTO / PCA	
Risico's	Per 31 december 2014 bedraagt de restant hoofdsom van alle aan HVC gegarandeerde geldleningen € 48,8 miljoen.	
Overige informatie	Wanneer binnen een periode van drie jaar mocht blijken dat de verwachtingen van de waterschappen in de meerwaarde van de samenwerking niet bewaarheid kunnen worden en partijen geen vertrouwen meer hebben dat die meerwaarde alsnog bereikt wordt, dan zijn partijen gehouden aan het beëindigen van de samenwerking hun volle medewerking te verlenen op een wijze die recht doet aan de wederzijdse belangen en het vertrouwen waarmee de samenwerking gestart is.	

Stowa		
Vestigingsplaats	Den Haag (statutair)	
Rechtsvorm	Stichting	
Ingangsdatum	13 september 1971 (als STORA, m.i.v. 1992 STOWA)	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	STOWA ontwikkelt, vergaart en verspreidt kennis die nodig is om de opgaven waar waterbeheerders voor staan, goed uit te voeren.	
Financieel belang Delfland	De reguliere jaarlijkse bijdrage voor 2014 is € 438.000.	
Bestuurlijk belang Delfland	Geen; er zitten minimaal 4 en maximaal 6 waterschapsvertegenwoordigers in het bestuur van Stowa.	
Financiële kerncijfers (x € 1.000): -Eigen vermogen -Vreemd vermogen -Jaarresultaat	*31-12-2011* 4.437 2.067 136	*31-12-2010* 4.437 2.067 136
Relatie met programma	A – Schoon water D – Gezuiverd Afvalwater E – Instrumenten	
Verantwoordelijke sector / team	S&I / MS&I	
Risico's		
Overige informatie		

4.8 Bedrijfsvoering

Personeel en Organisatie
In 2015 is in het kader van het strategische personeels- en organisatiebeleid de ontwikkelagenda vastgesteld met als doel actiever te sturen op de optimale inzetbaarheid van medewerkers. Om de organisatiedoelstellingen te bereiken zijn immers competente en goed toegeruste medewerkers nodig, die optimaal samenwerken in een veilige en gezonde werkomgeving. De ontwikkelagenda is een uitwerking van het Waterbeheerplan 5 en sluit aan op thema's in de nieuwe cao.
De doelstellingen van het strategische personeels- en organisatiebeleid worden gemonitord en gestuurd met instrumenten zoals de Delfland academie, de PVB-cyclus, het jaarlijkse medewerkersonderzoek en het periodiek arbeidsgeneeskundig onderzoek. Overheidsbreed is mobiliteit en inzetbaarheid van medewerkers een aandachtspunt. De algemene trend van vergrijzing en lange dienstverbanden hebben invloed op de aantrekkelijkheid van de publieke sector voor de jongere werknemer.
Het aandeel medewerkers boven de 55 jaar bij het Hoogheemraadschap van Delfland is in de afgelopen zeven jaar met 50% toegenomen van 18 % naar 27 %. De gemiddelde leeftijd ligt in 2015 voor het eerst boven de 48 jaar en de gemiddelde duur van het dienstverband ligt momenteel op 12,7 jaar. Om aantrekkelijk te blijven als werkgever zal veel aandacht moeten worden besteed aan mobiliteit en verjonging. Op dit moment is slechts 11 % van de medewerkers jonger dan 35 jaar, en heeft eveneens slechts 11 % een dienstverband korter dan 3 jaar. Meer beweging in de organisatie en een betere binding van de jongere werknemer kan de vitaliteit en slagkracht van Delfland als organisatie ten goede komen.

Personeelsopbouw
Per 31 december 2015 zijn er 471 mensen in dienst, waarvan 166 vrouwen (35 %) en 305 mannen (65 %). In de middelste leeftijdsgroepen (30-50 jaar) is het aantal mannen en vrouwen redelijk gelijk verdeeld. In de leeftijdsgroep boven de 55 jaar is het aandeel mannen relatief groot.

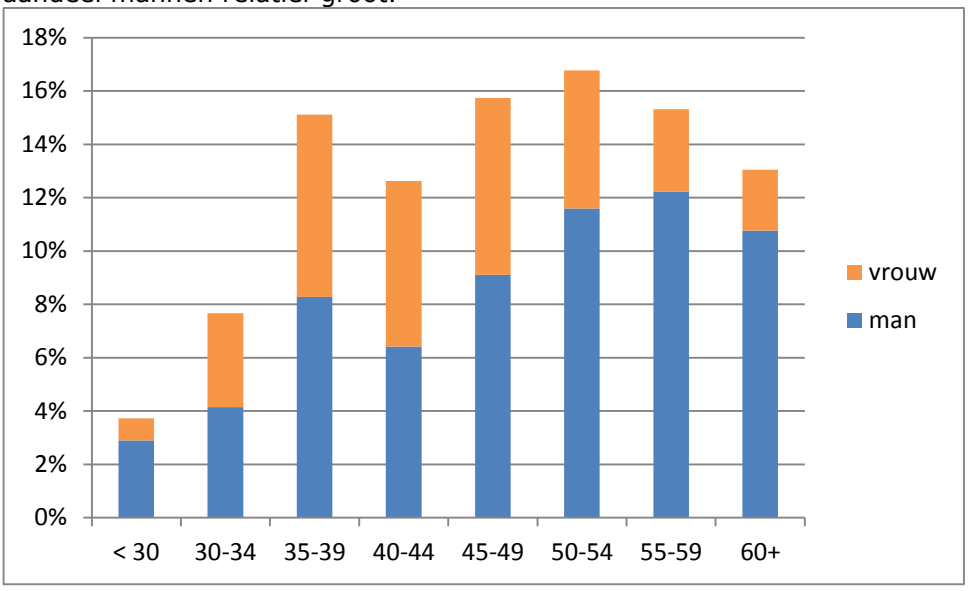

leeftijdsopbouw in %

De gemiddelde leeftijd bij het Hoogheemraadschap van Delfland is gestegen van 47,6 naar 48,2 jaar; voor vrouwen is de gemiddelde leeftijd 45,8 jaar en voor mannen 49,4 jaar. De gemiddelde leeftijd bij Delfland is vergelijkbaar met de gemiddelde leeftijd van alle waterschappen samen. Er zullen de komende jaren jaarlijks gemiddeld meer dan tien personen de pensioengerechtigde leeftijd bereiken. In 2015 waren dat 14 medewerkers.

Duurzame inzetbaarheid en mobiliteit
Optimale inzetbaarheid van alle medewerkers is belangrijk voor het goed functioneren van de gehele organisatie. Medewerkers zijn zelf verantwoordelijk voor hun persoonlijke ontwikkeling en inzetbaarheid in elke fase van hun loopbaan. Daarbij biedt de werkgever verschillende instrumenten: de Delfland academie, de PVB-cyclus, het jaarlijkse medewerkersonderzoek, en het persoonlijk basisbudget, dat in voorbereiding is voor 2016. Dit budget stimuleert dat medewerker en direct leidinggevende op een doelgerichte manier groei- en ontwikkelingsafspraken kunnen maken.
De externe arbeidsmarkt is al vergaand geflexibiliseerd. Intern is nu ook een eerste aanzet gemaakt met het flexibiliseren van de personeelsbegroting. Het strategisch personeelsbeleid is erop gericht om de beoogde flexibiliteit te ondersteunen door in elke levensfase de inzetbaarheid van het personeel te waarborgen. In het kader van het mobiliteitsbeleid is er een actieve uitwisseling van vacatures met vijf buurwaterschappen en de provincie Zuid-Holland. Ook vindt detachering plaats van en naar deze partnerorganisaties.

In 2014 zijn 24 nieuwe medewerkers in dienst getreden. Daarnaast zijn 29 medewerkers uitgestroomd. Het personeelsverloop komt daarmee op 11 %. De gemiddelde leeftijd van de uitstromers is bijna 55 jaar.

In de loop van 2015 zijn 16 medewerkers intern van functie veranderd. De interne mobiliteit komt daarmee op 3 %, en dit betekent dat de totale mobiliteit op 14 % uitkomt (in 2014 was dat 12 %).
In het kader van het mobiliteitsbeleid is er een actieve uitwisseling van vacatures met vijf buurwaterschappen en de provincie Zuid-Holland. Andere activiteiten in 2015 zijn deelname aan de week van de loopbaan en uitwisselingen in het kader van "Water ontmoet water". Bij "Water ontmoet water" vindt actief uitwisseling van kennis en ervaring plaats tussen organisaties in de watersector door bij elkaar in de keuken te kijken.

Diversiteit
Delfland streeft ernaar om haar personele bezetting een goede afspiegeling te laten zijn van de bevolkingssamenstelling. Het gaat om diversiteit in de ruimste zin van het woord. Diversiteit is meer dan leeftijd en geslacht. Het kan ook gaan om een arbeidshandicap, etniciteit, seksuele geaardheid of geloof. Delfland wil een 'open' organisatie zijn, en is aangesloten bij Workplace Pride. In dat kader wordt jaarlijks op Coming-Out Day de regenboogvlag opgehangen om te laten zien, dat Delfland tolerant is ten aanzien van het veelkleurige palet aan seksuele voorkeuren: homoseksueel, biseksueel, heteroseksueel of transgender. Delfland participeert in externe netwerken (themagroepen A&O-fonds waterschappen, kennisplatform "baas in eigen loopbaan", LinkedIngroepen) om externe ontwikkelingen te volgen en bij te dragen aan algemeen beleid.
Om te stimuleren dat meer vrouwen naar leidinggevende posities doorstromen is Delfland sinds 2009 aangesloten bij "Charter Talent naar de Top". De stichting "Talent naar de Top" is een aanjager van het maatschappelijk debat over diversiteitsbeleid. Zij organiseert jaarlijks een congres over dit onderwerp en biedt aan deelnemers een interessant kennisnetwerk.

PVB-gesprekscyclus
De PVB-cyclus kan een belangrijk en krachtig instrument zijn voor het 'fit' houden van het personeel zijn, want in plannings-, voortgangs- en beoordelingsgesprekken vindt communicatie over het functioneren en samenwerken plaats, en is er ruimte voor constructieve feedback. Het kader voor de PVB-gesprekken zijn de organisatiedoelstellingen en deze gesprekken gaan dan ook over de wijze waarop de medewerker bijdraagt aan het team- of organisatieresultaat.
Vanuit de SAW wordt het instrument vooral ingezet als beloningsinstrument. Ongeveer 87 % van het personeel krijgt in 2015 een goede score in de eindbeoordeling, en circa 9 % krijgt een score zeer goed. Slechts 4 % krijgt een onvoldoende score. Dit algemene beeld komt min of meer overeen met de scores in 2014.

Gezondheid
Het ziekteverzuim bij het Hoogheemraadschap van Delfland was in het afgelopen jaar 4,9 %.
Dit is gelijk aan dat van 2014. Landelijk ligt dit cijfer op 4,1 % (HR-monitor, 2014)

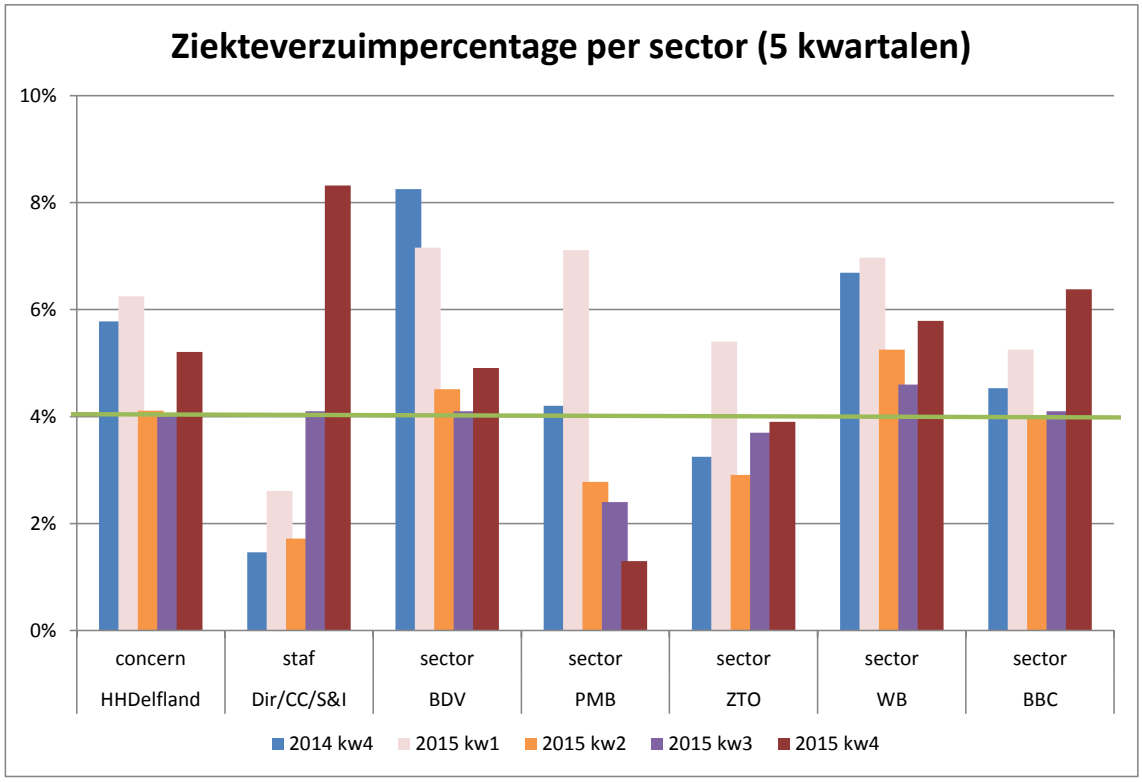

Dat we boven het landelijk gemiddelde uitkomen heeft vooral te maken met een relatief hoog langdurig verzuim en een toenemend middellang verzuim.
Vanuit de Arbowet volgt Delfland de richtlijnen voor veilig en gezond werken. Delfland neemt preventieve maatregelen ter voorkoming van ziekte en spant zich bij ziekte in om medewerkers te re-integreren in het arbeidsproces.

In 2015 is bij sector Waterbeheer een PAGO (periodiek arbeidsgeneeskundig onderzoek) gehouden, waarin alle medewerkers een bij hun functie passende periodieke keuring hebben ondergaan. Een deel van deze keuringen is verplicht vanuit de Arbowet. Ook wordt vitaliteit en werkdrukbeleving gemeten.
Er vindt regelmatig een ziekteverzuimanalyse plaats zodat de juiste (preventieve) maatregelen kunnen worden genomen om de gezondheid en vitaliteit te waarborgen.

Arbeidsvoorwaarden en individueel keuzebudget
Delfland heeft een modern arbeidsvoorwaardenpakket, dat volledig gebaseerd is op de landelijke cao voor Waterschappen, met het individueel keuzebudget (IKB), variabele werktijden en het keuzesysteem voor meer- en minderwerk. Het pakket biedt individuele vrijheid, zodat eenieder naar persoonlijke omstandigheden en/of levensfase keuzen kan maken in de verhouding tussen werk en privé. Dit instrument heeft een functie in het vinden van de juiste balans tussen werk en privé.
Ongeveer een kwart van de medewerkers koopt extra IKB-verlof bovenop het basisverlof.
In het medewerkersonderzoek geven medewerkers aan tevreden te zijn over de balans tussen werk en privé.

Integriteit
In 2015 is een belangrijk integriteitsthema uitgewerkt: er is extra aandacht besteed aan het omgaan met grensoverschrijdend gedrag door burgers of klanten bij het uitvoeren van publieke taken. Er zijn organisatienormen ontwikkeld om te zorgen dat we dezelfde maatstaven hanteren bij uitingen van agressie. Bij agressie gaat het om allerlei vormen

van machtsgebruik (denigrerend gedrag tot en met verbale en fysieke agressie). Om te herkennen wat acceptabel en onacceptabel gedrag is, zijn kernwaarden geformuleerd, die als pilot zijn geïmplementeerd bij sector Waterbeheer. Er wordt aangesloten bij de richtlijnen van "Veilige Publieke Taak", waarbij het doel is dat alle overheidsorganisaties één lijn stellen voor het omgaan met grensoverschrijdend gedrag.
In dit kader is in 2015 bij twee incidentmeldingen namens het bestuur een waarschuwingsbrief uitgegaan naar bewoners, die zich ernstig hebben misdragen tegen een medewerker, die in opdracht van Delfland een publieke taak verrichte.
Delfland is vertegenwoordigd in het A&O-fonds en in de landelijke werkgroep "integriteit" van de Unie van Waterschappen, en wisselt daarin kennis uit en deelt praktijkervaringen met andere waterschappen.

In het afgelopen jaar hebben 24 nieuwe medewerkers de eed of belofte afgelegd op de introductiedagen.
In 2015 is vanwege een integriteitsschending voor 3 medewerkers een disciplinaire maatregel getroffen. Daarnaast is in de zomer van 2015 een onderzoek gestart naar 'bijzonder' declaratiegedrag. In dit onderzoek zijn aanwijzingen gevonden voor ongewenst declaratiegedrag. Besluitvorming over disciplinaire maatregelen naar aanleiding van dit onderzoek vindt in 2016 plaats.

Vertrouwenspersoon
In 2015 zijn de vertrouwenspersonen 22 keer geconsulteerd. Dat is een lichte toename ten opzichte van het jaar daarvoor. De meeste zaken hadden betrekking op de regeling 'Klachtbehandeling Ongewenst Gedrag'. Veel meldingen gaan over de relatie medewerkers en leidinggevende, en dat varieert van denigrerend gedag, slechte onderlinge communicatie en beeldvorming en verschil van inzicht over prestaties in de PVB-cyclus. In 2015 waren er ook meer meldingen dan voorheen over gedrag tussen medewerkers onderling.
Er zijn twee consultaties geweest in het kader van de Klokkenluidersregeling. Op verzoek van de melders heeft er geen vervolg op plaatsgevonden vanwege de inschatting van het effect en bezorgdheid over mogelijke gevolgen. In het Delflands Management Team wordt besproken hoe deze terughoudendheid weggenomen kan worden. De (meer uitgebreide) rapportage van de vertrouwenspersoon wordt jaarlijks besproken met de portefeuillehouder en de secretaris-directeur. De rapportage gaat ter info naar de OR en wordt ook op intranet geplaatst.

Medezeggenschap
In 2015 is er over een groot aantal onderwerpen gesproken met de Ondernemingsraad (OR)'. Een belangrijk onderwerp was de huisvesting en specifiek de tijdelijke huisvesting. De OR is actief betrokken geweest bij de keuze van het pand. Voordat het besluit genomen is, hebben zij ook een tweetal panden bezocht. Verder zijn er ook aan de huisvesting gerelateerde onderwerpen besproken, zoals de Delflandse manier van werken en het parkeerbeleid.
Een ander belangrijk thema waar over gesproken is het strategisch personeels- en organisatiebeleid. Met de leden van de OR is er onder andere een workshop gehouden om input te krijgen voor de samenstelling van het plan. Ook het Waterbeheerplan 5 is door middel van een presentatie aan de OR toegelicht.
Vanuit ARBO is er een tweetal instemmingaanvragen ingediend, namelijk voor het projectplan van de RI&E (risicoinventarisatie & evaluatie) en het beleid voor werken met biologische agentia.
Andere onderwerpen op de OR-tafel zijn de adviesaanvraag oprichting van het Klantcontactcentrum (KCC) en de evaluatie van de sector BBC.
Door een tweetal detacheringen en het vertrek van een OR-lid heeft de OR een lagere bezetting. Eind 2015 heeft de OR een verzoek gedaan aan medewerkers om zich te komen inzetten voor de OR. Dit om nieuwe verkiezingen niet nodig te laten zijn. Verder is afgesproken dat de OR -waar nodig-aansluit bij de voor haar relevante bestuurlijke bijeenkomsten, zoals de commissie BOB.

De Delflandse manier van werken
In 2015 zijn er acht teams in het Gemeenlandshuis enthousiast gestart met de Delflandse Manier van werken, vooruitlopend op de verhuizing naar de Brashof. De ervaringen die zij opdeden, vormden input voor de teams die nog niet meededen. In september is een enquête gehouden om eventuele knelpunten te signaleren.
Ongeveer de helft van de deelnemers vindt de Delflandse Manier van werken prettig, een kwart van de deelnemers vindt het niet prettig en een kwart ziet voor- en nadelen. Ongeveer 10 % vindt dat de samenwerking vermindert, met name binnen het team omdat men elkaar minder spreekt. 15 % van de deelnemers vindt dat de samenwerking juist verbeterd is, met name met andere teams. Sommige teams hebben nieuwe vormen ontdekt om elkaar toch regelmatig te treffen, bijvoorbeeld een weekstart.
De verhuizing naar de Brashof zorgt ervoor dat het totaal aantal teams dat op deze manier werkt stijgt van 8 naar 17, en dat is ongeveer 75 % van alle teams.
In gebouw Delftechpark (DTP) wordt deze manier van werken overigens ook ingevoerd. Alleen op Kijkduin en Vlaardingen niet, omdat hier zoveel ruimte is dat het concept niet goed van de grond komt.

Personeelsontwikkeling
In 2015 hebben in totaal 519 medewerkers[1] deelgenomen aan trainingen via de Delfland Academie. Dat is een lichte stijging (8 %) ten opzichte van vorig jaar. Via de Delfland Academie worden trainingen op het gebied van 'persoonlijke vaardigheden', 'interne trainingen' en 'proces- en projectmanagement' georganiseerd. Daarnaast zijn bij verschillende teams maatwerk trainingen aangeboden.
Naast de centrale trainingen hebben 48 medewerkers gebruik gemaakt van de regeling studiefaciliteiten voor individuele opleidingen/trainingen bij erkende opleidingsinstituten buiten Delfland.
In 2015 zijn drie introductiedagen voor nieuw personeel georganiseerd; 45 nieuwe medewerkers (ambtenaren, langer ingehuurd personeel en stagiairs) hebben tijdens deze introductiedagen door enthousiaste presentaties van collega's en een rondrit door het gebied een brede kijk in de organisatie van Delfland gekregen.

Arbo-opleidingen
Op het gebied van veiligheid zijn in 2015 diverse trainingen georganiseerd, zoals Bedrijfshulpverlening (BHV), EHBO, fysieke belasting, kwaliteitsnormering (NEN), Basisveiligheid operationele medewerkers (VCA), praktijktraining kleine blusmiddelen, ademluchtmaskerdrager, heftruck, veilig hijsen en veilig werken langs de weg. In totaal hebben circa 200 medewerkers deelgenomen. Een deel van deze trainingen heeft een verplicht karakter en is van belang voor veilige werkomstandigheden.

MD-programma en leiderschap
Na de startbijeenkomst voor het management-developvervolgtraject, waarin voor de verschillende thema's van het medewerkersonderzoek (verminderen bureaucratie, bevorderen loopbaanontwikkeling, verminderen werkdruk, versterken van leiderschap, strategisch personeelsbeleid en huisvesting verbeteren) een plan is gemaakt, is in 2015 ingezet op het uitwerken en in de praktijk brengen van deze thema's bij de doorontwikkeling van het team.
Voor een kleine groep nieuwe leidinggevenden is er een apart MD-traject uitgevoerd.

Stages bij Delfland en relatie met het onderwijs
In 2015 hebben 24 studenten stage gelopen bij Delfland. De stages die worden aangeboden variëren van WO-stages tot ''snuffelstages' voor middelbare scholieren. Delfland heeft een studiebeurs uitgereikt om de banden tussen de werkgevers uit de watersector en de wateropleidingen te versterken. De studiebeurzen van de Topsector Water zijn bedoeld voor mbo-studenten, die kiezen voor een specialisatie op het gebied van watertechnologie, deltatechnologie of maritieme technologie. Deze studenten worden gekoppeld aan een werkgever uit de watersector, die de student ook intensiever kennis laat maken met de praktijk en een stageplaats garandeert. Verder versterkt het initiatief de samenwerking tussen studenten, onderwijsinstellingen en werkgevers in het

[1] als medewerkers aan verschillende opleidingen deelnemen worden deze extra meegeteld

kader van arbeidsmarktrelevantie van opleidingen. Dit vergroot de aantrekkingskracht van deze wateropleidingen voor toekomstige studenten.
Daarnaast is een medewerker van Delfland gastdocent geweest op de HBO-opleiding watermanagement. Het betrof onderwijs over Geografische InformatieSystemen (GIS).

Om de ontwikkeling en verspreiding van kennis over water te stimuleren, heeft het Hoogheemraadschap van Delfland in 2015 een scriptieprijs in het leven geroepen voor studenten van universiteiten én hogescholen. In totaal zijn vijf inzendingen ontvangen. Deze zijn door een jury beoordeeld en uiteindelijk is er een winnaar gekozen.

Kwaliteit van de bedrijfsvoering
In 2015 is de bedrijfsvoering van Delfland op een aantal punten versterkt. Deze punten zijn een uitwerking en vervolg van de maatregelen die in de afgelopen jaren zijn getroffen om de sturing en beheersing van de organisatie te verbeteren.
Alhoewel de versterking over een langere periode verloopt, vormen de stappen die in 2015 zijn gezet een stevig fundament voor de noodzakelijke vervolgstappen. Het betreft ondermeer de strategische agenda voor personeels- en organisatieontwikkeling, de uitgangspunten voor het financiële meerjarenbeleid, de informatiearchitectuur en de ICT-projectenportfolio, de implementatie van zaakgericht werken en de ontwikkeling van servicenormen, de verbetering van het tactisch beheer, het op orde brengen van gegevensbeheer en de juridische en beleidsmatige voorbereidingen voor de Omgevingswet.
Op deze gebieden moeten de versterkingen via de primaire processen van Delfland hun effect krijgen in een verbeterde realisatie van doelen en resultaten. Vanuit de ondersteunende onderdelen van de organisatie worden deze gefaciliteerd en zonodig geregisseerd. Daarvoor zijn in 2015 investeringen gedaan of voorbereid in mensen, middelen en systemen. Het ontzorgen van de organisatie, het tijdig leveren van deskundig en onafhankelijk advies en het verzorgen van tijdige en betrouwbare managementinformatie stonden en staan daarbij voorop.

Inkoop en aanbesteding
Voor de doelmatigheid en de doeltreffendheid van de inkoopfunctie van Delfland is in 2015 een interne inventarisatie gedaan. In het verlengde hiervan is in het tweede halfjaar gestart met het doorlichten van de inkoopprocessen (onderdeel van het project SLIM²).
Op basis van de inkoopkalender 2015 hebben 28 aanbestedingstrajecten plaatsgevonden, waarvan 13 Europees of Europees met een verlicht regime. Belangrijke voorbeelden hiervan zijn:

- BOS 2.0, een beslissingsondersteunend systeem dat wordt ingezet voor de bemaling van de boezem. Het systeem adviseert, maar kan ook zelfstandig het advies uitvoeren op automatische piloot.
- Externe advisering of inhuur, vaak in samenwerking met een of meerdere andere waterschappen. Dit betreft integrale technische advisering, financiële professionals, uitzendkrachten, e.a.
- Accountantsdiensten
- Baggeren 2015-2016
- Storage Area Network

Er zijn 106 preadviezen uitgebracht en zestien verzoeken behandeld om af te wijken van het aanbestedingsbeleid. Met behulp van het innovatiefonds/ innovatiebudget is een innovatief inkooptraject volgens de BVP (Best Value Procurement) methode gestart.
Bij de sector PMB is gewerkt aan de verdere ontwikkeling en professionalisering van het aanbestedingsproces op het gebied van grond- weg en waterbouw. Dit gebeurt in samenwerking met partners zoals waterschappen en Rijkswaterstaat, en met gebruikmaking van expertise- en overlegverbanden zoals Duurzame GWW en het PPS-platform.

Verzekeringen
In 2015 is een nieuwe 2-jarige Goed Werkgeverschapsverzekering van Centraal Beheer Achmea afgesloten. Deze vervangt de oude ongevallenverzekering en wordt

gecombineerd met de aansprakelijkheidsverzekering van Centraal Beheer Achmea die nog twee jaar doorloopt.
Eind 2015 zijn de antiquiteiten en kostbaarheden opnieuw getaxeerd voor de kunstverzekering. In verband met de tijdelijke huisvesting in 2016 is voor de waardevolle stukken tevens gezorgd voor verzekering tijdens verblijf, transport en opslag. Voor de achterblijvende vaste elementen in het Gemeenlandshuis, zoals de wandbekleding en schilderijen zijn voorbereidingen getroffen voor conditionering tijdens de verbouwing.
Voor de verzekering van de inventaris en bouwkundige aanpassingen op de tijdelijke locatie en voor het verzekerd houden van de opstallen van het Gemeenlandshuis tijdens de verbouwing zijn voorzieningen getroffen.

Informatieveiligheid

In 2015 is het informatiebeveiligingsplan gemoderniseerd en deze actualisering van dit beleid resulteert in concrete maatregelen die per team worden uitgewerkt. Delfland heeft zich voor dit beleid geconformeerd aan de uitgangspunten van de Unie van Waterschappen omtrent informatiebeveiliging, kortweg genoemd de BIWA (Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen).

Subsidies
Aan het eind van 2015 zijn twee grote subsidies van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) voor de Zwakke Schakels Delflandse Kust en Scheveningen Boulevard in besluit vastgesteld. Het project Delflandse Kust kan hiermee in zijn geheel worden afgerond. Voor het project Scheveningen Boulevard is een beschikking voor fase II aangevraagd. Verder zijn er nog acht subsidieprojecten afgerond.
Het project Proeftuin Fysieke Digitale Delta bevindt zich in een afrondende fase evenals het EFRO-project Gietwater op maat en het project Vispassage gemaal Westland.

Tabel Subsidies 2015(bedragen * € 1.000)

Prg	Onderwerp	Verstrekker/ programma	NL/EU Subsidie	% Subsidie *	Omvang (voorlopige) beschikking	ontvangen voor schotten	Vaststelling subsidie	Nog te ontvangen	Status **
A	Tender Herstructurering Poelzone (4 tenders)	Gemeente Westland	NL	50%	110	0	0	110	loopt
	Vispassage gemaal Westland	I&M	NL	50%	250	0	0	250	afronding
	Aquarius	Interreg IVB/Noordzee	EU	50%	459	253	0	0	afgerond
	NVO Noordvliet	MRDH (vh Stadsgewest Haaglanden)	NL	50%	200	200	200	0	afgerond
	Kadeverberingsprojecten Commandeurspolder/NVO Vlietlanden	Provinicie Zuid Holland/ILG	NL	50%	600	489	489	0	afgerond
B	Slim Meten	EFRO	NL	40%	212	0	0	212	loopt
	5 molens 2014 t/m 2019	BRIM	NL	50%	150	45	0	105	loopt
	molen Oude Lier Polder 2015 t/m 2020	BRIM	NL	50%	30	5	0	26	loopt
	Gemeenlandshuis Delft 2016 t/m 2021	BRIM	NL	50%	99	0	0	99	loopt
	5 molens 2014 t/m 2019	BRIM Provincie Zuid Holland	NL	50%	123	41	0	82	loopt
	molen Oude Lier Polder 2015 t/m 2020	BRIM Provincie Zuid Holland	NL	50%	8	1	0	7	loopt
	SAWA	Interreg IVB/Noordzee	EU	50%	400	355	0	0	afgerond

C	Zwakke Schakels Scheveninge Boulevard - FASE 2	I&M/RWS/HWBP	NL	100 %	1.500	0	0	1.500	loopt
	Zwakke Schakels Scheveninge Boulevard - FASE 1 (herzien)	I&M/RWS/HWBP	NL	100 %	64.389	64.389	64.389	0	afgerond
	Zwakke Schakels fase Delfandse kust - FASE 2	I&M/RWS/HWBP	NL	100 %	1.816	1.816	1.816	0	afgerond
D	Gietwater op maat (vervolg project Tomaten op afvalwater)	EFRO	EU	16%	500	200	0	300	afronding
	Tomaten op afvalwater	EFRO	EU	40%	315	315	315	0	afgerond
	Duurzaam waterbeheer Lange Stukken	Provincie Zuid Holland	NL	50%	50	50	50	0	afgerond
E	Startsubsidie BOA's 2013	V&J	NL	100 %	33	33	33	0	afgerond
	Startsubsidie BOA's 2014	V&J	NL	100 %	18	18	0	0	afgerond
F	Digitale Delta	EFRO	EU	52,79%	700	560	0	140	afronding
G	Kwijtschelding door waterschappen	I&M	NL	nvt	1.565	939	0	626	loopt
					73.527	**69.709**	**67.292**	**3.457**	

**) in deze kolom staat het percentage t.o.v. de subsidiabele kosten bij ingediende begroting*

**) afgerond = besluit tot eindbeschikking is ontvangen, in afronding = eindverantwoording is ingediend; wachten op besluit tot eindbeschikking*

4.9 EMU-saldo

Het EMU-saldo betreft het vorderingensaldo op transactiebasis van de gehele sector overheid, met inbegrip van de centrale overheid, de sociale fondsen en de lokale overheden. De onderstaande tabel geeft de berekening van het EMU-saldo over 2015 voor Delfland weer.

Tabel Emu-saldo (bedragen * € 1.000)

	Vermeerde-ringen	Verminde-ringen	Emu saldo rekening 2015	Emu saldo begroting 2015	Emu saldo rekening 2014
1 EMU/exploitatiesaldovolgens jaarrekening (voor bestemming)			8.987	6.488	19.808
2 Invloed investeringen (zie staat van vaste activa)					
Bruto-investeringsuitgaven		38.130		-58.353	-41.139
Investeringssubsidies					
Verkoop materiële en immateriële activa					
Afschrijvingen	39.173			40.098	38.564
Subtotaal			*1.043*	*-18.255*	*-2.575*
3 Invloed voorzieningen (zie staat van reserves en voorzieningen):					
Toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	7.808			8.200	9.453
Onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie		-850		-850	-7.645
Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen		-7.708		-7.845	-5.679
Externe vermeerderingen van voorzieningen					
Subtotaal			*-750*	*-495*	*-3.871*
4 Invloed reserves (zie staat van reserves en voorzieningen):					
Betalingen rechtstreeks uit reserves					
Externe vermeerderingen van reserves					
Subtotaal	*0*	*0*			
5 Deelnemingen en aandelen:					
Boekwinst					
Boekverlies					
Subtotaal	*0*	*0*			
Emu-saldo			**9.280**	**-12.262**	**13.362**

Het werkelijk Emusaldo is afgerond € 21 miljoen positiever dan werd verwacht (€ -/-12,2 miljoen begroot versus € 9,3 miljoen werkelijk). De belangrijkste afwijking betreft het lagere werkelijke investeringsvolume van € 20 miljoen.

4.10 Topinkomens

Op 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in werking getreden. De WNT verplicht organisaties in de publieke sector in hun jaarverslag de jaarlonen van (top)functionarissen te vermelden Onder hoofdstuk 6.6 wordt een overzicht van de beloning van de topfunctionaris gegeven.

5 Financiële overzichten investeringsprojecten

5.1 Investeringsuitgaven 2015 per programma

In de primitieve begroting werden de bruto investeringsuitgaven over 2015 geraamd op een bedrag van € 58,3 miljoen. Gedurende het jaar zijn de verwachte investeringsuitgaven in Burap en Najaarsbrief bijgesteld naar uiteindelijk € 41,6 miljoen.
De onderstaande tabel geeft het verloop per programma weer van de oorspronkelijk geraamde investeringsuitgaven tot aan de uiteindelijke realisatie van € 45,4 miljoen over 2015.

Tabel 5.1 Overzicht investeringen per programma

Investeringen per programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming primitieve begroting 2015	Bijgestelde raming 1e Burap	Bijgestelde raming Najaarsbrief	Realisatie in 2015
Schoon water	3,6	3,4	3,0	3,3
Voldoende water	16,2	16,3	16,9	18,4
Stevige dijken	20,5	19,9	19,8	21,5
Gezuiverd afvalwater	2,2	1,1	0,4	0,8
Instrumenten	0,1	0,1	0,1	0,1
Organisatie (huisvesting)	12	1,1	1,1	1,3
Organisatie (overig)	3,7	0,7	0,3	
Totaal	**58,3**	**42,6**	**41,6**	**45,4**

5.2 Gereedgekomen projecten

In 2015 zijn 46 projecten gereed gemeld en geactiveerd.
Van deze gereed gemelde en geactiveerde projecten bedroeg het geraamde investeringsplan € 40,9 miljoen en het beschikbaar gestelde krediet € 40,0 miljoen. De uiteindelijk geactiveerde kosten waren € 35,3 miljoen.
Van de gereedgekomen en geactiveerde werken kan het volgende overzicht worden gegeven.

Tabel 5.2 Gereedgekomen en geactiveerde projecten in 2015

Projectnaam	Project-nummer	Program-ma	Investerings-plan	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2015	Restant krediet
Aanleg nvo Slinksloot	701394	A	840.000	823.000	512.282	310.718
Poelzone KRW	701524	A	1.188.000	1.188.000	1.120.079	67.921
Vismigratie ZD Rotterdamseweg	701589	A	220.000	215.000	193.799	21.201
Gemaal Nootdorp	701591	A	680.000	680.000	462.912	217.088
NVO Altern.Afv.tracé Pijn.Vrt	701621	A	520.000	415.000	233.527	181.473
Vispass Bovengem.Pold.Berkel	701643	A	578.000	552.000	400.182	151.818
Vismigr.Gem.Akkerdijksche pold	701645	A	505.000	481.000	470.646	10.354
NVO Nrdvliet, Duifpolder Part.	701659	A	1.515.000	1.433.000	1.196.465	236.535
NVO Nrdvliet, Duifpolder HHD	701668	A	580.000	538.000	465.317	72.683
VPP Westgaag	701669	A	395.000	361.000	305.671	55.329
Vispassage gemaal Westland	701688	A	665.000	664.000	606.184	57.816
VPP Oranjebuitenpolder	701708	A	325.000	325.000	322.368	2.632
VPP Ruyven	701730	A	570.000	534.305	397.819	136.486
VPP Ackerdijksche Bos	701745	A	795.000	728.000	645.065	82.935
Lkp 4e ronde Schenkstrook DH	701791	A	220.000	209.000	149.903	59.097
LKP Saliestaat	701799	A	430.000	398.000	261.473	136.527
VPP Wennetjessloot	701800	A	370.000	359.000	338.401	20.599
NVO Karitaatmolensloot	701814	A	180.000	171.000	123.977	47.023
Gemaal Pijnacker Zuid	701128	B	1.245.000	1.220.000	702.223	517.777

TA Project SAWA	701275	B	220.000	220.000	-147.138	367.138
KHR Noordpolder v Berkel	701379	B	200.000	200.000	170.697	29.303
Poelzone	701523	B	1.983.556	1.983.556	1.940.003	43.553
Verbr. watergang begraafplaats	701656	B	111.000	111.000	115.764	-4.764
Realisatie duiker Molenweg	701663	B	1.280.000	1.223.000	310.798	912.202
Klein Plaspoelpolder	701699	B	410.116	376.259	210.311	165.948
Watergang Woudsepolder	701705	B	455.000	429.000	394.695	34.305
Gemaal ZD Rotterdamseweg	701738	B	1.740.000	1.724.000	1.719.453	4.547
Stuw Oude Campspolder	701741	B	825.000	780.000	649.978	130.022
Duiker Meloenlaan	701852	B	115.000	106.000	104.932	1.068
Verbreding Slinksloot	701853	B	745.000	728.000	437.232	290.768
Gemaal Westland, groot onderh.	701854	B	195.000	186.000	169.748	16.252
Duikers Hoflaan, Monster	701860	B	115.000	108.000	71.343	36.657
Duiker Gantellaan, Monster	701861	B	110.000	103.000	77.641	25.359
Duiker Albrechtspad	701865	B	140.000	133.000	52.613	80.387
Bk. A.Buitenpolder Boonervliet	700771	C	2.835.000	2.703.000	2.624.119	78.881
Kadestrekking Ackerdijksepld	701486	C	255.000	245.000	199.807	45.193
HWBP vanaf 2011	701606	C	12.238.414	12.238.414	12.238.414	0
Kade 18 Dijkpolder	701647	C	685.000	633.000	629.406	3.594
Kade 16 Duifpolder	701648	C	2.060.000	1.858.000	1.859.073	-1.073
BGO OWW 2013	701737	C	735.000	735.000	684.351	50.649
Kdverb Trj3 Voorbzm Tedbrkpld	701778	C	580.000	459.000	442.095	16.905
BGO Casus	701801	C	0	164.422	164.422	0
BGO Cluster 6 (Delft Oost)	701803	C	0	300.500	289.580	10.920
BGO Groene kades 2014	701827	C	675.000	575.000	496.817	78.183
Lange Wateringkade	701855	C	0	83.000	83.728	-728
Digitaal samenwerken	701683	F	350.000	350.000	414.017	-64.017
Totaal			***40.879.086***	***40.049.456***	***35.312.191***	***4.737.265***

5.3 Gereedgekomen maar nog niet geactiveerde projecten

In tabel 5.3 zijn 28 projecten opgenomen die eind 2015 gereed waren maar nog niet zijn geactiveerd. Deze projecten worden in de jaarrekening van 2016 geactiveerd en verantwoord onder de gereedgekomen werken. Wel wordt vanaf 2016 gestart met het afschrijven op deze investeringen.

Tabel 5.3 gereedgekomen nog niet geactiveerde projecten

Projectnaam	Project-nummer	Program-ma	Investerings-plan	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2015	Restant krediet
NVO langs de By Pass	701691	A	200.000	198.000	176.212	21.788
LKP 4e Thurledevijver Rdam	701832	A	85.000	81.000	57.152	23.848
Vispassage gem.Lage Broekpld	701845	A	263.000	240.000	235.572	4.428
Alt.afv.trace Pijnackerse vrt	700873	B	8.820.000	8.255.000	6.627.019	1.627.981
Waterberging Ringsloot	700998	B	1.970.000	1.886.691	1.723.737	162.954
waterkwant.mtrg. Delfshaven	701288	B	1.745.000	1.585.000	1.230.183	354.817
Poldergemaal Kerstanjewetering	701499	B	1.925.000	1.807.932	984.104	823.828
Gemaal Harnaschpolder	701652	B	1.960.000	1.865.712	1.807.778	57.934
Waterberging Voorafschepolder	701664	B	805.000	774.000	454.933	319.067
By pass Bergboezem Berk	701689	B	2.825.000	2.732.000	1.931.657	800.343
Vergroting boezemberging	701694	B	3.900.000	3.769.000	3.223.257	545.743
Aanpass.Maalkom gem.Westpolder	701695	B	325.000	313.000	216.319	96.681
Waterspoorpark-Park 't Loo	701706	B	2.459.892	2.459.892	1.702.685	757.207

Projectnaam	Project-nummer	Program-ma	Investerings-plan	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2015	Restant krediet
Vegr. cap. gemaal Laakmolen	701742	B	1.355.000	1.291.000	1.087.864	203.136
Boostergeml Kerstanjewetering	701748	B	3.535.000	3.439.574	713.409	2.726.165
Cal. leiding Kerstanjewetering	701904	B	250.000	250.000	0	250.000
Kadestrekking Kl. Engelbr.pld	701489	C	255.000	246.000	181.834	64.166
Kade 32 Vlaardingsekade	701649	C	840.000	798.994	762.547	36.447
Kadeverb. langs de Bovenvaart	701693	C	2.650.000	2.558.000	2.249.787	308.213
Kadeverb. kade 31, pld Schiev.	701740	C	2.085.000	1.985.000	1.451.401	533.599
Kadeverbet. Zwethkade	701755	C	650.000	576.000	537.645	38.355
BGO Cluster 8 (Westland)	701805	C	0	872.500	900.513	-28.013
BGO Cluster 3 en 4	701806	C	0	665.000	649.274	15.726
Aalkeet Binnenpolder Zuidbuurt	701883	C	210.000	192.000	121.386	70.614
OAS De Groote Lucht	700929	D	5.581.273	3.341.273	3.555.881	-214.608
r.g.Scheveningen	701230	D	7.035.000	6.566.191	3.503.887	3.062.305
Aanpas. rg Delft geurprobl.	701895	D	92.000	92.000	96.286	-4.286
Aanpas Houtrust geurloos slib	701896	D	150.000	150.000	148.506	1.494
Totaal			***51.971.165***	***48.990.759***	***36.330.824***	***12.659.935***

5.4 Restantkredieten

In tabel 5.4 wordt een overzicht gegeven van de 118 restantkredieten die nog niet (financieel) zijn afgerond en overlopen naar 2016. In de besluitvorming over de jaarrekening 2015 wordt voorgesteld van deze investeringen het restant investeringskrediet van in totaal € 66,1 miljoen over te brengen naar 2016.

Tabel 5.4 Restantkredieten

Projectnaam	Project-nummer	Program-ma	Investerings-Plan*	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2015	Restant krediet
NVO Boomawatering (Casembrootl	701644	A	290.000	284.000	110.727	173.273
LKP 3e Doorstr Delft	701666	A	513.000	508.000	181.209	326.791
NVO langs de By Pass	701691	A	200.000	198.000	176.212	21.788
NVO langs HWG Oude Leede	701692	A	50.000	48.000	0	48.000
NVO Technopolis	701729	A	615.000	574.404	305.297	269.107
LKP 3e Mtr Kalfjesln Delft	701757	A	290.000	270.000	74.132	195.868
Vispassage Bergboezem Berkel	701795	A	425.000	425.000	392.099	32.901
VPP Buys Ballotstraat	701812	A	660.000	644.000	92.882	551.118
NVO's & VPPen West-/Zuidgaag	701825	A	0	31.510	12.065	19.445
LKP 4e Thurledevijver Rdam	701832	A	85.000	81.000	57.152	23.848
Vispassage gem.Lage Broekpld	701845	A	263.000	240.000	235.572	4.428
LKP Zuivering Broekpld	701856	A	0	13.300	11.508	1.793
LKP overstort Schipluiden	701857	A	190.000	54.000	45.991	8.009
Plas Prinsenbos	701874	A	620.000	608.000	27.180	580.820
LKP Anjerdreef, Polder Berkel	701879	A	240.000	222.000	14.124	207.876
Vm.inl.gem. Dolk & Sluis L'dam	701882	A	0	12.620	2.430	10.190
Groene Schakel KRW Ecolog,inr	701885	A	275.000	255.000	14.829	240.171
Verk.Optimalisatiepl. NEZs	701891	A	0	71.875	67.110	4.765

Projectnaam	Project-nummer	Program-ma	Investerings-Plan*	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2015	Restant krediet
LKP 61, Molenstr.monster	701894	A	0	16.692	16.692	0
Zwemw.Wilhelminaprk Rswk	701902	A	0	23.779	27.005	-3.226
LKP 3e Doorstroom DH / Nldwk	701909	A	292.000	287.000	112.703	174.297
Alt.afv.trace Pijnackerse vrt	700873	B	8.820.000	8.255.000	6.867.062	1.387.938
Waterberging Ringsloot	700998	B	1.970.000	1.886.691	1.723.572	163.119
waterkwant.mtrg. Delfshaven	701288	B	1.745.000	1.585.000	1.568.316	16.684
Poldergemaal Kerstanjewetering	701499	B	1.925.000	1.807.932	1.681.870	126.062
Waterbrg Oude Pld van Pijn.	701506	B	830.000	830.000	425.889	404.111
Waterberging Laakweg	701574	B	370.000	370.000	201.168	168.832
Dorppolder gemaal	701577	B	2.235.000	300.009	277.630	22.379
Gemaal Harnaschpolder	701652	B	1.960.000	1.865.712	1.855.014	10.698
Stuw Harnaschpolder	701653	B	350.000	361.150	358.758	2.392
Waterberging Voorafschepolder	701664	B	805.000	774.000	454.933	319.067
Gemaal Akkerdijksepolder	701667	B	2.395.000	2.315.000	293.025	2.021.975
By pass Bergboezem Berk	701689	B	2.825.000	2.732.000	2.122.767	609.233
Vergroting boezemberging	701694	B	3.900.000	3.769.000	3.253.318	515.682
Aanpass.Maalkom gem.Westpolder	701695	B	325.000	313.000	216.319	96.681
Poldergemaal Bergboezem Berkel	701696	B	3.206.000	3.206.000	3.102.244	103.756
Gemaal Lage Broekpolder	701702	B	775.000	752.000	581.049	170.951
Waterspoorpark-Park 't Loo	701706	B	2.459.892	2.459.892	1.702.685	757.207
Duikerverbinding Ter Heijde	701736	B	0	19.515	22.665	-3.150
Vegr. cap. gemaal Laakmolen	701742	B	1.355.000	1.291.000	1.087.864	203.136
Wtrberging Oude pld Pijnacke	701743	B	1.570.000	1.531.000	150.184	1.380.816
Boostergeml Kerstanjewetering	701748	B	3.535.000	3.439.574	3.464.196	-24.622
Waterberging bergboezem	701749	B	4.590.000	4.520.000	442.151	4.077.849
Watergang Noord-Zuidverbinding	701750	B	735.000	707.000	113.510	593.490
Vullen/ledigen bergboezem	701751	B	1.655.000	1.613.000	191.744	1.421.256
Maatregelen PB Abtswoude	701780	B	394.322	394.322	75.121	319.201
Stuw Akkerdijksepolder	701781	B	125.000	116.000	6.173	109.827
WSA's Oude Pld van Pijnacker	701782	B	0	96.800	96.203	597
Onderhoud Noordpld van Berkel	701786	B	905.000	837.000	692.994	144.006
Waterberging Akkerdijksepolder	701790	B	525.000	486.000	129.328	356.672
Verbeteren afvoer Vrijenban	701796	B	390.000	387.000	313.622	73.378
Onderhoud gemaal Winsemius	701797	B	1.325.000	1.225.000	558.224	666.776
Onderzoek onh gemalen 2014	701798	B	5.535.000	4.932.000	84.174	4.847.826
Sifon/gem. Dijkpolder Monster	701831	B	0	6.500	1.805	4.695
Duiker Chr.Huygensweg TU/Delft	701834	B	200.000	186.000	95.455	90.545

Projectnaam	Project-nummer	Program-ma	Investerings-Plan*	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2015	Restant krediet
Groene Schakel Westl.boezemv	701836	B	845.000	784.000	82.206	701.794
Wtrgang/duikers Lage Abtsw.pld	701841	B	140.000	132.000	44.339	87.661
Verb. waterhuish. Korftlaan	701842	B	2.285.000	133.000	24.296	108.704
Nw gemaal Kl. Engelbr.pld	701843	B	2.490.000	2.393.000	32.132	2.360.868
Duiker Charlotte de Bourbonstr	701844	B	95.000	84.000	28.296	55.704
Stuw bedrijventerrein Ruyven	701851	B	370.000	362.000	31.138	330.862
Duiker Hoefweg, De Lier	701859	B	90.000	83.000	27.065	55.935
Duiker Boomgaardspad, Nldwijk	701862	B	95.000	88.000	73.345	14.655
Vervanging BOS Delfland	701866	B	505.000	468.000	55.435	412.565
Gemaal Westwijk Vlaardingen	701873	B	0	27.640	24.186	3.454
Knelpunten Dorppolder	701875	B	0	47.000	48.491	-1.491
Watergang Korftlaan	701888	B	0	24.400	3.060	21.340
Stuwput Oost Abtspolder	701889	B	0	8.100	3.893	4.208
Variantenstudie gem. Ypenburg	701897	B	0	21.750	17.862	3.888
Cal. leiding Kerstanjewetering	701904	B	250.000	250.000	127.965	122.035
Duikers Schiedam-West	701908	B	0	31.500	7.662	23.838
Mtr.pak.V.Rijnstr.eo De Lier	701910	B	849.750	849.750	0	849.750
Knelp.wateraanv. Voordijkh.pld	701912	B	0	43.000	0	43.000
Kadestrekking Kl. Engelbr.pld	701489	C	255.000	246.000	181.834	64.166
Kade 32 Vlaardingsekade	701649	C	840.000	798.994	762.547	36.447
Kadeverb. langs de Bovenvaart	701693	C	2.650.000	2.558.000	2.254.165	303.835
Kade. vakken A en B Zuidbuurt	701726	C	2.220.000	2.209.000	187.185	2.021.815
Kadeverb. Delfl. Dijk 7 en 12	701734	C	740.000	240.000	169.961	70.039
Kadeverb. kade 31, pld Schiev.	701740	C	2.085.000	1.985.000	1.451.401	533.599
Complex BGO	701753	C	9.500.000	1.347.328	0	1.347.328
Kadeverbet. Zwethkade	701755	C	650.000	576.000	537.645	38.355
Complex BGO, Algemeen 2015	701785	C	0	650.000	534.417	115.583
BGO Cluster 10 (Den Haag)	701802	C	0	190.000	35.403	154.597
BGO Cluster 1+2 (Berkel)	701804	C	0	2.880.000	1.748.045	1.131.955
BGO Cluster 8 (Westland)	701805	C	0	872.500	900.513	-28.013
BGO Cluster 3 en 4	701806	C	0	665.000	649.274	15.726
BGO Minder complex 2015	701809	C	0	887.250	245.219	642.031
Keersluis Maassluis	701815	C	1.810.000	1.720.000	681.027	1.038.973
Vlaardinger Driesluizen	701816	C	1.275.000	1.260.000	521.049	738.951
Delfl. Buitensluis Vlaardingen	701817	C	895.000	876.000	159.253	716.747
BGO kades met wegen	701818	C	6.250.000	1.286.272	17.311	1.268.961
BGO kades met wegen, Alg. RPV	701819	C	0	200.000	81.833	118.167
kadeverb.tgv stopz.onttrek.DMS	701826	C	0	12.500	9.120	3.380
Aanpassing kademuur Sluiskant	701837	C	0	20.000	13.153	6.847
BGO kades met wegen, Alg. PMB	701858	C	0	100.000	25.440	74.560

Projectnaam	Project-nummer	Program-ma	Investerings-Plan*	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2015	Restant krediet
Initiatieffase+ kadeverb.proj.	701869	C	0	7.125	7.875	-750
DSM-kaden	701871	C	2.000.000	1.952.000	66.516	1.885.484
BGO groene kades 2015	701872	C	950.000	850.000	891.518	-41.518
Kade 25 Polder Schieveen	701880	C	0	267.950	49.582	218.368
Aalkeet Binnenpolder Zuidbuurt	701883	C	210.000	192.000	121.386	70.614
Complex BGO 2020, PMB Alg.	701886	C	0	313.000	128.253	184.747
Buitenwatersloot	701905	C	0	21.378	18.590	2.788
Delfgauwseweg	701906	C	0	41.400	35.027	6.373
BGO Cluster zeer complex	701914	C	0	1.230.000	7.491	1.222.509
OAS De Groote Lucht	700929	D	5.581.273	3.341.273	3.555.881	-214.608
r.g.Scheveningen	701230	D	7.035.000	6.566.191	6.384.465	181.726
Waterharmonica	701835	D	0	195.000	114.540	80.460
Zoetwaterfabriek DGL	701868	D	0	515.000	103.414	411.586
Aanpas. rg Delft geurprobl.	701895	D	92.000	92.000	96.286	-4.286
Aanpas Houtrust geurloos slib	701896	D	150.000	150.000	148.506	1.494
Omleg leiding Blankenburgtun.	701898	D	0	38.000	13.374	24.626
E-dienstverlening	701671	E	730.000	730.000	395.073	334.927
Alg.onderzoekskrediet	700739	F	3.000.000	1.665.394	0	1.665.394
Aansluiten op basisregistr	701546	F	300.000	300.000	75.241	224.759
Project Onvoorzien	701723	F	2.700.000	2.482.214	0	2.482.214
Nwe huisv/ Delfl man v werken	701752	F	18.800.000	18.800.000	1.721.823	17.078.177
Nieuw financieel systeem	701850	F	0	51.000	0	51.000
WKO (incl. Smartpolders)	701899	F	650.980	650.980	13.259	637.721
Totaal			***144.127.217***	***128.100.166***	***61.933.211***	***66.166.955***

***De projecten waarbij het investeringsplan op € 0 staat, betreffen onderzoekskredieten en projecten in het kader van Buitengewoon groot onderhoud (BGO). Voor een specificatie van het krediet 701752 Huisvesting etc. wordt verwezen naar hoofdstuk 3.6.3*

5.5 Kosten Nazorg

Op grond van de nota Investeringen en Activa beleid (IAB) komen de kosten van nazorg ten laste van de exploitatie. In 2015 is in totaal een bedrag van € 0,8 miljoen wegens kosten van nazorg ten laste van de exploitatie gebracht. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de kosten van nazorgkosten per project.

Tabel 5.5. Kosten nazorg per project

Naam project	Programma	Bedrag in €
701394 - Aanleg nvo Slinksloot	A	52.931
701589 - Vismigratie ZD Rotterdamseweg	A	2.821
701613 - NVO Oranjekanaal (Pettendijk)	A	27.285
701641 - Vispassage Foppenpolder	A	6.352
701643 - Vispass Bovengem.Pold.Berkel	A	58.909
701645 - Vismigr.Gem.Akkerdijksche pold	A	16.975
701658 - VPP Westboezem De Lier	A	30.542
701659 - NVO Nrdvliet, Duifpolder Part.	A	49.428
701660 - Vlaardingervaart Zuid	A	57.233
701668 - NVO Nrdvliet, Duifpolder HHD	A	6.836
701692 - NVO langs HWG Oude Leede	A	23.132
701729 - NVO Technopolis	A	2.051
701730 - VPP Ruyven	A	20.644

Naam project	Programma	Bedrag in €
701745 - VPP Ackerdijksche Bos	A	18.658
701792 - NVO Broeksloot	A	405
701288 - waterkwant.mtrg. Delfshaven	B	894
701499 - Poldergemaal Kerstanjewetering	B	1.942
701652 - Gemaal Harnaschpolder	B	3.154
701663 - Realisatie duiker Molenweg	B	16.332
701703 - Gemaal Kerkpolder Zuid	B	3.656
701705 - Watergang Woudsepolder	B	2.225
701738 - Gemaal ZD Rotterdamseweg	B	29.005
701741 - Stuw Oude Campspolder	B	30.628
701748 - Boostergeml Kerstanjewetering	B	1.532
700771 - Bk. A.Buitenpolder Boonervliet	C	7.744
701779 - Kdverb trj7 Mariahoeve/Marlot	C	7.079
701801 - BGO Casus	C	5.164
701230 - r.g.Scheveningen	D	347.217
701232 - Ren. rioolgml Morsestraat	D	-101.656
701580 - Verv. Slibontwatering awzi NWA	D	2.647
700703 - Tax. obj. Delfl 2009 t/m 2014	F	75.129
Totaal kosten nazorg		**806.894**

5.6 Budgettair neutrale kredieten(volledig gesubsidieerd)

Door Delfland worden een drietal projecten uitgevoerd waarvoor volledig subsidie wordt ontvangen. Tabel 5.6 geeft een overzicht van deze projecten.

Tabel 5.6. Budgettair neutrale projecten

Projectnaam	Project-nummer	Program-ma	Investerings-Plan*	Investerings krediet	Uitgaven tot en met 2015	Restant krediet
Zwakke Schakels vrb/uitv	700744	C			352.814	
Delflandse Kust	700745	C			108.519.970	
Scheveningen	700746	C			63.928.295	
					172.801.080	

5.7 Contractprojecten

In tabel 5.7 wordt een overzicht gegeven van de zogenaamde contractprojecten. Dit zijn bijdragen (subsidies en bijdrage derden) op investeringsprojecten. In de tabel wordt bij de projectnaam aangegeven op welk investeringsprojectnummer dit contractproject betrekking heeft. De ontvangen bijdragen worden op het moment van activeren in mindering gebracht op de uitgaven van het project.
In 2016 worden naar verwachting de eindbeschikkingen voor Delflandse Kust en Scheveningen ontvangen. Op basis van deze beschikkingen worden deze projecten financieel afgewikkeld.

Tabel 5.7 Overzicht contractprojecten

Projectnaam	Programma	Ontvangsten tot en met 2015 in €
701613-Bijdr. NVO Oranjekanaal	A	-52.278
701275 TA Project SAWA	B	-354.783
700873 Alt.afv.trace Pijn.vrt	B	-240.223
701694-Vergr. boezemberging Be	B	-30.061
701499-Gml Kerstanjewetering	B	-697.766
701748-Bijdr.Boostergml. (GR)	B	-2.769.734
701689- Bypass bergb.Berkel	B	-191.110
701696-Bijdr.gml bergb.Berkel	B	-276.890
701782-WSA's Pld v. Pijnacker	B	-9.316
701652-Bijdr.wtrgang Harn.pld	B	-47.236

Projectnaam	Programma	Ontvangsten tot en met 2015 in €
701288-Wterkw.mtr.O.Mathenesse	B	-338.133
701904-Cal. Leid.Kerstanjew.	B	-127.965
701693-Bijdr. kade Bovenvaart	C	-4.378
701872-Bijdr.BGO Groene kaden	C	-50.485
700745 Delftlandse kust	C	-108.108.635
700746 Scheveningen	C	-60.373.026
Totaal		**-176.552.597**

5.8 Projecten Buitengewoon onderhoud

Voortgangsrapportage Buitengewoon Onderhoud
Voor het uitvoeren van het buitengewoon onderhoud zijn de volgende investeringsplannen vastgesteld en kredieten beschikbaar gesteld.

Nummer	Project	Programma	IP	Uitvoerings-krediet	Uitgegeven in 2015
701753	Complex BGO	C	9.500.000	9.500.000	3.616.347
701818	BGO kades met wegen	C	6.250.000	2.000.000	203.943

In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de stand van zaken van de uitvoering van het buitengewoon onderhoud. Het gaat hier om de bruto-opgave en –realisatie.

Alle gemeenten						
categorie	**totaal opgave 2014 (m^1)**	**gereed t/m 2014 (m^1)**	**gereed 2015 (m^1)**	**toegevoegd t/m 2015 (m^1)**	**Programma 1-1-2016**	**Prognose gereed 2016**
groene kades	7.833	7.343	8.259	13.269	5.500	7.000
wegen op kades [1)]	23.873	792	1.172	291	22.200	3.000
complex BGO	24.108	438	5.610	2.840	20.900	4.264
Restcategorie [2)]	2.273					

[1)] deels zijn en worden de wegen met kaden door de gemeente op hoogte gebracht
[2)] thans verdeeld over de andere categorieën binnen het programma 1-1-2016

Clusterprojecten
Binnen het programma Stevige Dijken worden twee clusterprojecten uitgevoerd. Het gaat om project 701753 Complex Buitengewoon Onderhoud en 701818 Buitengewoon Onderhoud (kades met wegen). De onderstaande tabellen geeft een verdeling van het krediet over de verschillende deelprojecten.

Project	Project/Blok naam	IP (VV-bedrag)	Krediet (VV-bedrag)
701753	Complex BGO	9.500.000	1.347.328
701785	Complex BGO, Algemeen	0	650.000
701801	BGO Casus	0	164.422
701802	BGO Cluster 10 (Den Haag)	0	190.000
701803	BGO Cluster 6 (Delft Oost)	0	300.500
701804	BGO Cluster 1+2 (Berkel)	0	2.880.000
701805	BGO Cluster 8 (Westland)	0	872.500
701806	BGO Cluster 3 en 4	0	665.000
701807	BGO Cluster 4 (Vlaardingen)	0	afgesloten
701808	BGO Cluster 11 (Leidschendam)	0	afgesloten
701809	BGO Cluster minder complex	0	887.250
701810	BGO Cluster 7 (Delft West)	0	afgesloten
701811	BGO Cluster 9 (Poeldijk)	0	afgesloten
701886	complex BGO 2020, PMB alg	0	313.000
701914	BGO Cluster zeer complex	0	1.230.000
	totaal	***9.500.000***	***9.500.000***

Project	Project/Blok naam	IP (VV-bedrag)	Krediet (VV-bedrag)
701818	BGO kades met wegen	6.250.000	1.286.272
701819	BGO kades met wegen, Alg. RPV	0	200.000
701855	Lange Wateringkade	0	83.000
701858	BGO kades met wegen, Alg. PMB	0	100.000
701880	Kade 25 Polder Schieveen	0	267.950
701905	Buitenwatersloot	0	21.378
701906	Delfgaauwseweg	0	41.400
701913	Jaagpad Rijswijk	0	0
701920	BGO WOK cluster 3/4 fietspad	0	0
	totaal	***6.250.000***	***2.000.000***

6 De exploitatierekening

6.1 Presentatie van de exploitatierekening naar diverse gezichtspunten

De verdeling van de exploitatie en het resultaat over 2015 wordt in de onderstaande tabellen gepresenteerd en toegelicht naar diverse gezichtspunten.
Voor een nadere analyse van verschillen verwijzen wij naar de in de programmaverantwoording opgenomen toelichtingen onder 'Exploitatie: wat heeft het gekost?'

6.2 Lasten en baten per programma

Tabel 6.1 presenteert de lasten en baten per programma en het resultaat voor en na bestemming.

Tabel 6.1 Overzicht van Lasten en Baten per programma

Programma (bedragen * € 1.000)	Primitieve begroting 2015			Begroting 2015 na wijziging			Jaarrekening 2015		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Schoon water	4.571	274	-4.298	4.570	274	-4.297	4.723	251	-4.472
Voldoende water	34.477	1.366	-33.111	33.891	1.249	-32.642	34.534	1.757	-32.778
Stevige dijken	11.568	148	-11.420	13.045	300	-12.745	19.898	310	-19.588
Gezuiverd afvalwater	125.375	21.168	-104.207	123.422	21.073	-102.349	123.028	21.013	-102.015
Instrumenten	9.963	168	-9.795	9.941	168	-9.772	8.950	230	-8.720
Organisatie	35.753	6.736	-29.016	38.549	7.033	-31.516	39.565	8.656	-30.909
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	11.463	209.797	198.335	7.742	211.638	203.896	6.027	213.496	207.469
Resultaat voor bestemming	*233.170*	*239.658*	*6.487*	*231.159*	*241.735*	*10.576*	*236.726*	*245.713*	*8.987*
Mutaties reserves									
Voldoende water					290	290		290	290
Organisatie		900	900		780	780		780	780
Alg.dekkingsmiddelen en onvoorzien	979	834	-145		834	834		834	834
Resultaat na bestemming	***234.149***	***241.392***	***7.242***	***231.159***	***243.639***	***12.480***	***236.726***	***247.617***	***10.891***

6.3 Verdeling programma naar hoofdtaken voor en na doorbelasting bedrijfsvoering

De tabellen 6.2 en 6.3 geven de verdeling van het saldo van de diverse programma's voor en na doorbelasting van het onderdeel bedrijfsvoering naar de twee hoofdtaken.

Tabel 6.2 Overzicht saldo per programma naar hoofdtaken (voor doorbelasting van bedrijfsvoering)

Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Watersysteemheffing	Zuiveringheffing	Totaal
A - Schoon water	4,5	0,0	4,5
B - Voldoende water	32,5	0,0	32,5
C - Stevige dijken	19,6	0,0	19,6
D - Gezuiverd afvalwater	0,0	102,0	102,0
E - Instrumenten	6,5	2,2	8,7
F1 - Sturing	4,7	2,4	7,0
F2 - Ondersteunende producten	16,3	8,0	24,3
G - Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	-89,6	-119,9	-209,5
Saldo voor doorbelasting	**-5,5**	**-5,4**	**-10,9**

Tabel 6.3 Overzicht saldo per programma naar hoofdtaken (na doorbelasting bedrijfsvoering)

Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Watersysteemheffing	Zuiveringheffing	Totaal
A - Schoon water	5,6	0,0	5,6
B - Voldoende water	38,5	0,0	38,5
C - Stevige dijken	21,5	0,0	21,5
D - Gezuiverd afvalwater	0,0	108,5	108,5
E - Instrumenten	11,2	3,7	14,9
F1 - Sturing	0,0	0,0	0,0
F2 - Ondersteunende producten	6,4	1,6	8,0
G - Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	-88,7	-119,2	-207,9
Totaal saldo	**-5,5**	**-5,4**	**-10,9**

6.4 Verdeling exploitatie naar hoofdtaken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer

Tabel 6.4 geeft de verdeling van kosten en belastingopbrengsten per hoofdtaak weer.

Tabel 6.4 Exploitatierekening naar kostendragers

Kostendrager (bedragen * € 1 miljoen)	Primitieve begroting 2015	Begroting 2014 na wijziging	Rekening 2015
Watersysteembeheer			
Totaal kosten(a)	89.053.082	89.517.441	96.011.990
Opbrengsten			
Belastingopbrengsten	93.933.000	94.911.000	96.539.918
Kwijtscheldingen	-6.238.000	-6.273.000	-6.526.602
Oninbaarverklaringen	-1.011.000	-1.011.000	-534.978
Dividenden en overige algemene opbrengsten	9.436.519	9.853.966	12.064.990
Totaal opbrengsten(b)	96.120.519	97.480.966	101.543.328
Resultaat vóór bestemming(b-a)	7.067.436	7.963.525	5.531.338
Mutatie reserves tijdens begrotingsjaar			
Algemene reserve Watersysteembeheer	-7.067.437	-7.963.525	
Nog te bestemmen resultaat watersysteembeheer	**0**	**0**	**5.531.338**

Kostendrager (bedragen * € 1 miljoen)	Primitieve begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015
Zuiveringsbeheer			
Totaal kosten(a)	144.116.974	141.641.645	140.713.914
Opbrengsten			
Belastingopbrengsten	133.190.000	134.841.000	135.649.189
Kwijtscheldingen	-9.768.000	-9.542.000	-10.319.049
Oninbaarverklaringen	-2.076.000	-2.076.000	-3.054.172
Dividenden en overige algemene opbrengsten	22.945.701	22.935.134	23.797.767
Totaal opbrengsten (b)	144.291.701	146.158.134	146.073.735
Resultaat vóór bestemming(b-a)	174.726	4.516.490	5.359.821
Bestemming tijdens begrotingsjaar			
Reserve tariefsegalisatie zuiveringsbeheer	-174.726	-4.516.490	
Nog te bestemmen resultaat zuiveringsbeheer	**0**	**0**	**5.359.821**

6.5 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

Tabel 6.5 geeft de totale exploitatie verdeeld naar hoofdkostensoorten en opbrengsten.

Tabel 6.5 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

EMU omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primitieve begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015	Rekening 2014
Externe rentelasten	22.348	21.793	20.627	21.265
Afschrijvingen van activa	40.098	39.221	39.178	38.564
Salarissen huidig personeel en bestuurders	29.764	29.200	28.513	29.262
Sociale premies	7.268	7.279	6.737	5.633
Overige personeelslasten	1.858	1.823	1.805	1.763
Personeel van derden	2.171	2.791	4.557	4.006
Duurzame gebruiksgoederen	1.475	1.623	1.605	2.067
Overige gebruiksgoederen en verbruiksgoederen	1.114	1.080	841	910
Energie	2.658	2.658	2.530	2.711
Huren en rechten	788	843	925	870
Leasebetalingen	66.608	65.124	65.912	65.604
Pachten en erfpachten	4	4	0	56
Verzekeringen	282	332	246	293
Belastingen	2.235	2.056	1.743	1.954
Onderhoud door derden	9.441	9.942	9.984	9.139
Overige diensten door derden	33.905	36.395	43.375	36.468
Bijdragen aan bedrijven	65	210	0	30
Bijdragen aan overheden	357	37	0	-113
Bijdragen aan overigen	0	0	0	0
Toevoegingen aan voorzieningen	8.200	7.600	7.808	8.833
Onvoorzien	1.550	1.063	0	0
Lasten voorgaande jaren	0	0	0	0
Doorbelastingen kostensoorten	0	85	0	0
Totaal kosten(a)	***232.191***	***231.159***	***236.385***	***229.315***
Externe rentebaten	203	312	315	221
Baten i.v.m. salarissen en sociale lasten	0	30	182	61
Uitlening van personeel	0	50	582	348
Verkoop van grond	0	0	1.347	1.354
Verkoop van duurzame goederen	0	168	206	20
Verkoop van overige goederen	100	100	120	121
Opbrengst uit grond en water	516	516	524	528
Huuropbrengst uit overige eigendommen	7.139	7.139	7.134	7.115
Diensten voor derden	13.557	13.438	14.240	15.470
Bijdragen van overheden	458	563	569	570
Bijdragen van overigen	37	0	8	596
Waterschapsbelastingen totaal	208.030	210.850	211.754	207.533
Onttrekkingen aan voorzieningen	2.476	2.359	2.300	7.645
Geactiveerde lasten	6.163	6.211	6.100	6.742
Baten voorgaande jaren	0	0	-10	800
Totaal opbrengsten(b)	***238.678***	***241.735***	***245.372***	***249.123***
Exploitatieresultaat voor bestemming (b-a)	***6.488***	***10.576***	***8.987***	***19.808***
Toevoegingen aan reserves	-979	0	-341	-292
Onttrekkingen aan reserves	1.734	1.904	2.245	2.999
Nog te bestemmen resultaat voordelig	***7.242***	***12.480***	***10.891***	***22.515***

Opbrengsten

Belastingopbrengsten

Tabel 6.6 Specificatie waterschapsbelastingen

Categorie (bedragen * € 1.000)	Primitieve begroting 2015	Begroting 2015 na wijziging	Rekening 2015	Rekening 2014
Opbrengst omslag gebouwd	34.007	34.376	35.068	34.050
Opbrengst ingezetenenomslag	49.101	49.693	50.746	50.149
Opbrengst watersysteem- en wegenheffing ongebouwd	3.567	3.549	3.650	3.759
Opbrengst verontreinigingsheffing	38	38	90	0
Opbrengst ongebouwd natuurterreinen	9	9	14	10
Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	29.730	29.730	28.835	27.069
Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens	91.578	93.455	93.351	92.498
Totaal opbrengsten waterschapsbelastingen	**208.030**	**210.850**	**211.754**	**207.534**

Deze post betreft voornamelijk hogere belastingopbrengsten. Deze hogere opbrengsten worden in de paragraaf 4.6 Waterschapsbelastingen verder toegelicht.

6.6 Wet normering topinkomens (WNT)

In het kader van de WNT wordt in onderstaande tabel de naam en het salaris van de topbestuurders (de secretaris-directeur) apart vermeld.

Naam	Functie	Beloning *	sociale verzekerings premies	Beloning betaalbaar op termijn (pensioen)	Onkosten Vergoeding *	Periode in dienst
Mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart	Secretaris-directeur	148.636	0	16.096	2.803	geheel 2015

***** De beloning (loon en toelagen) is conform de vastgestelde Sectorale Arbeidsvoorwaarden voor Waterschappen.

7 Balans en toelichting

7.1 Balans per 31 december 2015

Activa (bedragen * € 1.000)	**2015**	**2014**	**Passiva**	**2015**	**2014**
Vaste activa			***Vaste passiva***		
			Eigen vermogen		
Immateriële vaste activa	53.111	39.854	Algemene reserves	41.960	23.309
Materiële vaste activa	856.920	871.210	Egalisatiereserves	16.768	15.039
Financiële vaste activa	995	1.005	Bestemmingsreserves	5.910	5.680
			Nog te bestemmen exploitatieresultaat	10.891	22.515
			Totaal eigen vermogen	*75.530*	*66.543*
			Voorzieningen	*8.785*	*9.452*
			Langlopende schulden	*770.386*	*778.833*
Totaal vaste activa	**911.027**	**912.070**	***Totaal vaste passiva***	***854.700***	***854.827***
Vlottende activa			***Vlottende passiva***		
Kortlopende vorderingen	26.588	22.895	Netto vlottende schulden	39.250	39.575
Overlopende activa	11.738	9.882	Overlopende passiva	16.542	10.134
Liquide middelen	4	6	Schuld aan kredietinstelling	38.865	40.316
Totaal vlottende activa	**38.331**	**32.783**	***Totaal vlottende passiva***	***94.657***	***90.025***
Totaal	**949.357**	**944.852**	**Totaal**	**949.357**	**944.852**
			Niet uit de balans blijkende verplichtingen	**18.067**	**18.810**

7.2 Waarderingsgrondslagen

Algemeen
De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met het Waterschapsbesluit en de Waterschapswet.
De jaarrekening is opgesteld in euro's.
De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.
De dividendopbrengsten van deelnemingen worden als opbrengst verantwoord op het moment waarop dit dividend betaalbaar gesteld wordt.
De personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben.

Immateriële vaste activa
De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingprijs, verminderd met subsidies, bijdragen en de cumulatieve afschrijvingen. De jaarlijkse afschrijvingen bedragen een percentage van de bestede kosten zoals nader in de staat van activa gespecificeerd.

Materiële vaste activa
De materiële vaste activa zijn opgenomen tegen de vervaardiging- of de verkrijgingprijs verminderd met de eventuele bijdragen van derden. Hierbij omvat de vervaardigingprijs de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.
De verkrijgingprijs omvat de inkoopprijs en de eventuele bijkomende kosten. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht. In die gevallen wordt op het saldo afgeschreven.
De netto investering wordt door jaarlijkse afschrijvingen ten laste van de exploitatie gebracht. De afschrijvingen gebeuren over het algemeen op lineaire basis en worden bepaald door de verwachte levensduur. De afschrijving vindt plaats met ingang van het eerste jaar na de ingebruikname van het actief. De afschrijvingstermijnen zijn gebaseerd op de vastgestelde nota activabeleid. De investeringen met een totale vervaardigingprijs die lager is dan € 50.000 worden in het jaar van aanschaf direct ten laste van de exploitatie gebracht. De afname van de materiële vaste activa betreft de bijdragen van derden.

Afschrijvingstermijnen
Van de belangrijkste activa is in onderstaande tabel de afschrijvingstermijn opgenomen.

Investering in	Termijn
gronden	0
Machines	10
Gebouwen	40
Waterkering	35
Boezemkaden	25
Persleidingen	30

Financiële vaste activa
Deze activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde verminderd met de ontvangen aflossingen, voorzieningen voor mogelijke oninbaarheid en eventuele duurzame waardeverminderingen.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korten dan 1 jaar
De uitzettingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor de verwachte oninbaarheid van debiteuren wordt op het debiteurensaldo een voorziening dubieuze debiteuren in mindering gebracht.

Liquide middelen
Deze activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Kasstroomoverzicht
Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode. De mutatie in de geldmiddelen betreft de liquide middelen en het rekening courant krediet met de NWB.

Reserves en voorzieningen
De reserves vormen gezamenlijk het eigen vermogen van het waterschap dat uit bedrijfseconomisch oogpunt vrij is te besteden. Bij de reserves wordt onderscheid gemaakt in de algemene reserve(s) en de bestemmingsreserves.
De verenigde vergadering heeft aan verschillende reserves een bestemming gegeven waardoor deze reserves zijn afgezonderd voor besteding van een specifiek doel. De reserves zijn nominaal gewaardeerd.
De voorzieningen zijn vermogensbestanddelen met het doel om belangrijke fluctuaties in de exploitatielasten op te vangen. De omvang van de voorzieningen wordt bepaald door toekomstige financiële verplichtingen en risico's. De voorzieningen zijn nominaal gewaardeerd behalve de voorziening Jubilea uitkeringen. Deze voorziening is gewaardeerd tegen contante waarde.

Overige balansposten
De waardering van alle overige balansposten vindt in het algemeen plaats tegen historische uitgaafprijs. Indien hiervan wordt afgeweken, is dit in de toelichting bij de desbetreffende balanspost vermeld.

Borg- en Garantstellingen
Voor zover leningen door het waterschap zijn gewaarborgd, is buiten de balanstelling het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per het eind van het boekjaar opgenomen. Overigens is in de toelichting op de balans nadere informatie opgenomen.

Rekening van baten en lasten
Voor de rekening van baten en lasten is het stelsel van baten en lasten toegepast. Dit stelsel houdt in dat het jaar waarin de prestaties (goederen en diensten) zijn verricht bepalend is voor de toerekening van de baten en lasten aan het betreffende jaar, onverschillig of zij tot ontvangst of uitgaven hebben geleid in het verslagjaar.
De belastingopbrengsten zijn gebaseerd op de laatst bekende (aanvullings)kohieren.
Winsten worden slechts in acht genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de rekening bekend zijn.

7.3 Financiele positie en kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de directe methode.

Omschrijving (in € 1.000)	*2015*	*2014*	*mutatie 2015*
Middelen op langere termijn			
Eigen vermogen	75.530	66.543	8.987
Voorzieningen	8.785	9.452	-667
Langlopende geldleningen	770.386	778.833	-8.448
subtotaal middelen lange termijn	854.700	854.828	-128

Vastgelegd op langere termijn			
Vaste activa	911.027	912.069	-1.042
Netto werkkapitaal	**-56.326**	**-57.241**	**915**
Middelen op korte termijn			
Schulden aan leveranciers	11.544	4.497	7.047
overige schulden en overlopende passiva	44.247	45.212	-965
Subtotaal middelen op korte termijn	**55.792**	**49.709**	**6.083**
Beschikbaar	**-535**	**-7.532**	**6.998**
Aangewend voor			
Vorderingen	38.327	32.777	5.550
Liquide middelen	-38.861	-40.310	1.449
Aangewend	**-535**	**-7.533**	**6.998**

De mutatie van de liquide middelen van € 1,5 miljoen is uitgewerkt in onderstaand kasstroomoverzicht.

Omschrijving (in € 1.000)			**2015**
Kasstroom uit operationele activiteiten			
resultaat voor bestemming			8.987
aanpassingen voor			
afschrijvingen vaste activa		39.178	
onttrekking voorzieningen		-9.452	
Dotatie voorzieningen		8.785	
Totaal aanpassingen			38.511
veranderingen werkkapitaal			
vorderingen		-5.550	
kortlopende schulden		6.083	
totaal veranderingen			533
Kasstroom uit operationele activiteiten			48.031
Kasstroom uit investeringsactiviteiten			
Investeringen vaste activa			**-41.031**
Kasstroom uit financieringsactiviteiten			
aflossing langlopende schulden			-8.448
Toename geldmiddelen			**1.448**
Mutatie geldmiddelen			
saldo 31-12-2014		-40.309	
saldo 31-12-2015		-38.861	
Mutatie geldmiddelen middelen 2015			**1.448**

7.4 Immateriële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de immateriële activa over 2015 weer.

Gereedgekomen werken (bedragen x € 1.000)	Boek-waarde 1-01-2015	Activering projecten	Correcties	Buiten gebruik stelling	Afschrij-ving 2015	Boek-waarde 31-12-2015
Onderzoek en ontwikkeling	1.051	0			604	447
Bijdrage aan activa in eigendom rijk	24.039	12.238			1.343	34.934
Bijdrage aan activa in eigendom openbare lichamen	13.389	4.562			1.214	16.737
Bijdrage aan activa in eigendom overigen	67				33	34
Overige immateriële activa	996				291	705
Totaal gereedgekomen	**39.542**	**16.800**	**0**	**0**	**3.486**	**52.856**

Onderhanden werken (bedragen x € 1.000)	Boek-waarde 1-01-2015	Vermeer-deringen	Bijdrage/ subsidie	Activering	Afschrij-ving 2015	Boek-waarde 31-12-2015
Onderzoek en ontwikkeling	0					0
Bijdrage aan activa in eigendom derden	195	12.498		12.438		254
Overige immateriele activa	**117**	-108	9			0
Totaal onderhanden werken	**312**	**12.389**	**9**	**12.438**	**0**	**254**

Totaal immateriële activa (bedragen x € 1.000)	Boek-waarde 1-01-2015	Vermeer-deringen	Bijdrage/ Subsidie/ correctie	Activering	Afschrij-ving 2015	Boek-waarde 31-12-2015
Totaal immateriële vaste activa	**39.854**	**29.189**	**9**	**12.438**	**3.486**	**53.110**

De bijdragen aan activa in eigendom derden betreffen alleen bijdragen in activa van overheden.

De belangrijkste mutatie van het onderhanden werk inzake bijdrage aan activa eigendom derden over 2015 betreft:

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Toename	Afname
Bijdrage HWBP 2015	12.238	

7.5 Materiële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het totaal verloop van de materiële vaste activa over 2015 weer.

Gereedgekomen werken (bedragen x € 1.000)	Boek-waarde 01-01-2015	Activering projecten	Correcties	Buiten gebruik stelling	Afschrij-ving 2015	Boek-waarde 31-12-2015
Gronden	71.027	264			183	71.109
Vervoermiddelen en werktuigen	0					0
Overige bedrijfsmiddelen	881	416			512	785
Kantoren, dienstwoningen en werkplaatsen	7.780	0		342	579	6.858
Waterkeringen	32.009	7.395			1.929	37.475

Watergangen, waterkunstwerken en watergemalen	163.514	10.443			9.938	164.019
Zuiveringstechnische werken	547.096	0			22.547	524.549
Totaal	**822.307**	**18.519**	**0**	**342**	**35.687**	**804.796**

Voor een overzicht van de gereedgekomen en geactiveerde investeringen wordt verwezen naar hoofdstuk 5 Verantwoording investeringen.

Onderhanden werken (bedragen x € 1.000)	Boek-waarde 01-01-2015	Vermeer-deringen	Bijdrage/ subsidie	Activering	Afschrij-ving 2015	Boek-waarde 31-12-2015
Gronden	1.151	119		433		837
Vervoermiddelen en werktuigen	0					0
Overige bedrijfsmiddelen	626	258		416		468
Kantoren, dienstwoningen en werkplaatsen	784	1.042				1.827
Waterkeringen	11.324	14.155	7.405	7.285		10.790
Watergangen, waterkunstwerken en watergemalen	28.388	21.196	4.058	14.747		30.779
Zuiveringstechnische werken	6.630	793	0			7.423
Totaal onderhanden werken	**48.903**	**37.564**	**11.463**	**22.881**	**0**	**52.124**

Totaal materiële activa (bedragen x € 1.000)	Boek-waarde 1-01-2015	Vermeer-deringen	Bijdrage/ Subsidie/ correctie	Activering	Afschrij-ving 2015	Boek-waarde 31-12-2015
Totaal materiële vaste activa	**871.210**	**56.083**	**11.463**	**23.224**	**35.687**	**856.920**

De belangrijkste mutaties van het onderhanden werk over 2015 zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Toename	Bijdragen
Waterkeringen		
Kade 16 Duifpolder	656	
Kadeverb. langs de Bovenvaart	543	
Kadeverb. kade 31, pld Schiev.	1.274	
BGO Cluster 1+2 (Berkel)	1.524	
BGO Cluster 8 (Westland)	841	
BGO Cluster 3 en 4	609	
Watergangen, kunstwerken en gemalen		
Poldergemaal Kerstanjewetering	765	
Gemaal Nootdorp	381	
Poelzone	525	
Gemaal Harnaschpolder	840	
Vispassage gemaal Westland	499	
By pass Bergboezem Berkel	596	
Vergroting boezemberging	631	
Poldergemaal Bergboezem Berkel	902	
Waterspoorpark-Park 't Loo	1.667	
Gemaal ZD Rotterdamseweg	506	
Vergroting capaciteit gemaal Laakmolen	877	
Boostergemaal Kerstanjewetering	2.358	
Onderhoud Noordpolder van Berkel	656	
Verbreding Slinksloot	436	
Kantoren		
Nieuwe huisvesting/ Delflandse manier van werken	1.047	

7.6 Financiële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de financiële vaste activa over 2015 weer.

Financiële vaste activa Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Boekwaarde 01-01-2015	Toename	Afname	Aflossing 2015	Boekwaarde 31-12-2015
Kapitaalverstrekking Nederlandse Waterschapsbank	92				92
Kapitaalverstrekkjng Holding IOPW NV	5		5		0
Kapitaalverstrekking ontwikkelingsmij. Het Nieuwe Westland CV	903				903
Leningen aan personeel	5			5	0
Totaal	**1.005**		**5**	**5**	**995**

Aandelen Nederlandse Waterschapsbank N.V.
Delfland is eigenaar van 755 aandelen A en 60 aandelen B van de Nederlandse Waterschapsbank N.V. De nominale waarde van deze aandelen bedraagt € 86.825 (aandelen A) en € 27.600 (aandelen B). De historische aanschafprijs van deze aandelen bedraagt € 92.458. In 2014 is geen dividend ontvangen.

Aandeel Holding IOPW N.V.
Delfland is sinds 2001 houder van 480 aandelen in Holding IOPW N.V. De nominale - en historische aanschafwaarde van deze aandelen bedraagt € 4.800. De aandelen zijn in 2015 overgedragen aan de gemeente Westland.

Aandeel Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' C.V.
Delfland heeft sinds 2001 een belang in Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' C.V.van in totaal € 0,8 miljoen. Dit belang is gemaximeerd op € 0,9 miljoen. In 2014 heeft op verzoek van de CV een aanvullende kapitaalstorting van € 0,1 miljoen plaatsgevonden.

Leningen aan het personeel
Alle verstrekte leningen aan het personeel zijn rentedragend en voldoen aan de fiscale eisen.

7.7 Vorderingen en overlopende activa

Kortlopende vorderingen

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Kortlopende vorderingen (bedragen * € 1.000)	31-12-2015	31-12-2014
Debiteuren Wvo en omslagheffing	33.934	28.590
Debiteuren precario en leges		
Debiteuren	1.878	1.358
Af: voorziening dubieuze debiteuren belasting	-9.177	-7.030
Af: voorziening dubieuze debiteuren algemeen	-47	-23
Totaal	**26.588**	**22.895**

Debiteuren Wvo en omslagheffing
Deze post betreft het openstaande saldo van de belastingdebiteuren per 31 december 2015. De invordering en de aanslagoplegging wordt uitgevoerd door de Regionale Belastinggroep.

Debiteuren algemeen
De oudste posten betreffen de afrekening van zuiveringstechnische werken. In 2015 is een aantal oude posten afgerekend.

Voorziening dubieuze debiteuren belastingen
De hoogte van de voorziening wordt bepaald op basis van kengetallen per belastingjaar en de belastingsoort van het openstaande saldo. Deze berekening wordt afgezet tegen de hoogte van de voorziening van het vorige jaar. Het verschil wordt aan de voorziening toegevoegd of onttrokken met inachtneming van het voorzichtigheidsprincipe. De storting in 2015 bedroeg € 1,5 miljoen

Voorziening dubieuze debiteuren algemeen en nog te ontvangen
Voor de vorderingen wordt per post de inbaarheid beoordeeld. De hoogte van de voorziening is gebaseerd op alle naar verwachting oninbare posten.

Overlopende activa

Overlopende activa (bedragen * € 1.000)	31-12-2015	31-12-2014
Nog te vorderen gemeenten zuiveringstechnische werken	0	764
Nog op te leggen aanslagen belastingen	4.013	6.371
Subsidies overige overheidsinstellingen	749	1.030
Nog te ontvangen bedragen algemeen	1.413	740
Vooruitbetaalde kosten	5.564	977
Totaal	**11.739**	**9.882**

Te vorderen op gemeenten inzake zuiveringstechnische werken
Met een vijftal gemeenten zijn in 2008 langlopende afkoopcontracten gesloten voor de onderlinge verrekening van zuiveringtechnische werken. In deze contracten is een opstelling gemaakt van de wederzijds te vorderen en te betalen bedragen. Het saldo van deze post is in 2015 volledig afgewikkeld.

Nog op te leggen aanslagen belastingen
Deze post betreft de nog door te Regionale Belastinggroep nog op te leggen aanslagen. Dit betreft met name de nog op te leggen aanslagen uit het vierde kwartaal 2015. In de paragraaf 4.7 is dit toegelicht.

Nog te ontvangen bedragen algemeen
Deze post betreft diverse nog te ontvangen bedragen waarvoor nog geen factuur is verzonden.

Vooruitbetaalde kosten
Dit betreft facturen die in 2015 door Delfland zijn betaald maar betrekking hebben op 2016. De grootste post betreft de 1e bijdrage voor 2016 aan de Regionale Belastinggroep.

7.8 Liquide middelen

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Liquide middelen (bedragen * € 1.000)	31-12-2015	31-12-2014
ING-bank	3	5
Centrale kas	1	1
Totaal	**4**	**6**

Het negatieve rekening-courantsaldo bij de Nederlandse Waterschapsbank is verantwoord onder de kortlopende schulden.

7.9 Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserves en de bestemmingsreserves. Het voordelige resultaat over 2015 van € 11,6 miljoen is in afwachting van nadere besluitvorming afzonderlijk op de balans opgenomen.
Het verloop van het eigen vermogen in het verslagjaar 2015 is als volgt:

Verloop eigen vermogen 2014 (bedragen * € 1 miljoen)	Bedrag
Saldo per 1 januari 2015	*66,5*
Vermeerderingen 2015	23,4
Verminderingen 2015	-25,3
Resultaat 2015	10,9
Saldo 31 december 2015	***75,5***

Van het verloop van de diverse reserves kan het volgende overzicht worden gegeven:

Eigen vermogen (bedragen * € 1.000)	Saldo 01-01-2015	Stortingen	Onttrek-kingen	Saldo 31-12-2015
Algemene reserves				
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	21.159	19.423	0	40.581
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	2.150	0	771	1.379
Totaal algemene reserves	***23.309***	***19.423***	***771***	***41.960***
Egalisatiesreserves				
Egalisatiereserve gebouwd	1.935	549	827	1.657
Egalisatiereserve ingezetenen	-89	1.764	101	1.574
Egalisatiereserve ongebouwd	-317	344	0	27
Egalisatiereserve renteomslag	13.510	0	0	13.510
Totaal egalisatieserves	***15.039***	***2.657***	***928***	***16.768***
Bestemmingsreserves				
Reserve onderhoud bruggen	300	0	0	300
Reserve tijdelijke huisvesting	0	1.300	250	1.050
Reserve frictiekosten	5.380	0	820	4.560
Totaal bestemmingsreserves	***5.680***	***1.300***	***1.070***	***5.910***
Resultaat 2014	22.515	0	22.515	0
Resultaat 2015	0	10.891	0	10.891
Totaal eigen vermogen	***66.543***	***34.271***	***25.284***	***75.530***

Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem
De storting betreft de resultaatbestemming over 2014.

Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering
De onttrekking betreft de resultaatbestemming over 2014.

Egalisatiereserve gebouwd
De toevoeging betreft de resultaatbestemming over 2014.

Egalisatiereserve ingezetenen
De onttrekking betreft de resultaatbestemming over 2014.

Egalisatiereserve ongebouwd
De toevoeging betreft de resultaatbestemming over 2014.

Egalisatiereserve renteomslag
In 2015 is het renteresultaat conform de vastgestelde begroting geheel ten gunste van de exploitatie gebracht.

Reserve onderhoud bruggen
Bij de vaststelling van de jaarrekening 2007 is besloten om ten laste van de algemene reserve waterkering een bestemmingsreserve te creëren voor het (achterstallig) onderhoud van over te dragen bruggen aan de gemeente Midden-Delfland en Westland en hierin een bedrag te storten van € 0,3 miljoen. Op basis van de geactualiseerde nota

reserves en voorzieningen per 1 januari 2016 wordt de reserve opgeheven en het saldo toegevoegd aan de algemene reserve watersysteemheffing.

Reserve tijdelijke huisvesting
Deze reserve is in 2014 gevormd uit de resultaatbestemming. In 2015 is in de Burap besloten een bedrag van € 0,25 te onttrekken voor de dekking van tijdelijke huisvestingskosten.

Reserve frictiekosten
In de Burap is besloten in totaal € 0,8 miljoen uit de reserve frictiekosten te onttrekken.

Resultaat 2015
Het voordelige resultaat van € 11,6 miljoen over 2015 is in afwachting van de definitieve besluitvorming over de resultaatbestemming 2015 afzonderlijk op de balans opgenomen**.**

7.10 Voorzieningen

Voorzieningen
De voorzieningen betreffen de toekomstige financiële verplichtingen en risico's. Voor de vorming van voorzieningen moet sprake zijn van een noodzaak en/of verplichting. Voorzieningen hebben als doel kostenegalisatie; door jaarlijks een bedrag in een voorziening te storten worden grote schommelingen in kosten voorkomen.
De voorzieningen voor dubieuze debiteuren zijn onder de post kortlopende vorderingen aan de debetzijde van de balans verantwoord.
Het verloop van de voorzieningen in het verslagjaar 2015 is als volgt:

Voorzieningen(bedragen * € 1.000)	Saldo 01-01-2015	Stortingen	Onttrek-kingen	Saldo 31-12-2015
Voorziening wachtgeld	726	39	125	640
Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties	4.438	0	850	3.588
Voorziening onderhoudsbaggeren	1.504	12.355	12.895	964
Voorziening onderhoud watergangen	1.076	4.489	4.268	1.297
Voorziening onderzoekskosten	210	144	144	210
Voorziening pensioenen	249	0	101	148
Voorziening jubileumuitkering	561	39	0	600
Voorziening zuiveringtechnische werken	689	1.002	352	1.339
Totaal voorzieningen	**9.452**	**18.068**	**18.735**	**8.785**

Voorziening wachtgeld
Deze voorziening dekt de toekomstige wachtgeld-aanspraken van ex-medewerkers en collegeleden.

Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties
De onttrekking betreft de jaarlijkse dekking van € 0,85 miljoen van de kapitaallasten van de investeringen die samenhangen met de hiervoor ontvangen bijdrage.

Voorziening baggeren
De hoogte van deze voorziening is bijgesteld op basis van het in 2014 geactualiseerde beheersplan onderhoudsbaggeren. In 2015 is ten laste van de exploitatie een bedrag van € 3,6 miljoen in de voorziening gestort. De werkelijke kosten van het baggeren zijn ten laste van de voorziening geboekt.
Voorziening onderhoud watergangen
In 2014 is het beheersplan onderhoud watergangen vastgesteld. Op grond van het beheersplan is de voorziening onderhoud watergangen met ingang van 2014 ingesteld. In 2015 is een bedrag van € 3,0miljoen ten laste van de exploitatie aan de voorziening toegevoegd. De werkelijke kosten van het onderhoud watergangen worden ten laste van de voorziening gebracht.

Voorziening onderzoekskosten
Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de kosten van onderzoek welke niet hebben geleid tot een investeringsproject. In 2015 is een bedrag van € 0,14 miljoen ten laste van de voorziening afgeboekt. De voorziening is door een toevoeging van € 0,14 miljoen ten laste van de exploitatie weer op het gewenste niveau gebracht.

Voorziening pensioenen
Deze voorziening is in 2011 gevormd voor de dekking van de pensioenverplichtingen van de oud-bestuurders. De onttrekking betreft de werkelijke betaalde pensioenen over 2015 aan oud-bestuurders. De voorziening is eind 2015 geactualiseerd en op de benodigde hoogte gebracht.

Voorziening jubileumuitkeringen
Deze voorziening is in 2012 gevormd voor de dekking van de kosten van jubileumuitkeringen wegens langjarige dienstverbanden. De hoogte van de voorziening is berekend op de verwachte jubileumuitkeringen van het huidige personeelsbestand. De voorziening wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de mutaties in het personeelsbestand per 31 december.

Voorziening onderhoudsinvesteringen zuiverings-technische werken
Deze voorziening is in 2013 gevormd voor het dekken en egaliseren van de kosten van de onderhoudsvervangingen van zuiveringstechnische werken. In 2015 is ten laste van de exploitatie een bedrag van € 1,0 miljoen in de voorziening gestort. De onttrekking van € 0,4 miljoen betreft de werkelijke kosten van de onderhoudsvervangingen in 2015.

7.11 Langlopende schulden

Tot de langlopende schulden behoren de door het waterschap opgenomen langlopende geldleningen en aangegane leaseverplichting voor de bouw van zuiveringsinstallaties. In het onderstaande overzicht wordt de opbouw van de langlopende schulden weergegeven. De opgenomen geldleningen betreffen onderhandse geldleningen.

Langlopende schulden (bedragen * € 1.000)	Saldo 01-01-2015	Opname	Aflossing	Saldo 31-12-2015	Rente 2015
Onderhandse geldleningen					
Nederlandsche Waterschapsbank	470.588			470.588	20.482
Nederlandsche Waterschapsbank	50.000			50.000	125
Totaal onderhandse geldleningen	*520.588*	*0*	*0*	*520.588*	*20.607*
Langlopende leaseverplichtingen					
Harnaschpolder	234.587		7.674	226.913	
Houtrust	23.658		773	22.885	
Totaal leaseverplichtingen	*258.244*	*0*	*8.447*	*249.798*	
Totaal	**778.833**	**0**	**8.447**	**770.386**	**20.607**

Nederlandsche Waterschapsbank
De leningen met een rentetypische looptijd van één jaar of meer zijn conform de voorschriften geclassificeerd als langlopende schulden. De onderhandse geldleningen betreffen alle zogenaamde fixe-leningen met verschillende aflossingsdata. In 2015 is één lening van in totaal € 34,9 miljoen afgelost. Voor dit bedrag was al in 2008 een herfinanciering bij de NWB afgesloten tegen een lager rentepercentage.
In 2015 is een lening met een looptijd van 1 jaar en 1 dag van € 50 miljoen afgelost en tegelijkertijd een nieuwe lening van € 50 miljoen aangetrokken met een looptijd van één jaar en één dag tegen een rentepercentage van 0,25%.

Leaseverplichting Delfluent
De waardering van de leaseverplichting vanuit de overeenkomst met Delfluent is gerelateerd aan de omvang van de investeringen in de zuiveringsinstallaties

Harnaschpolder en Houtrust. De schuld wordt afgelost met de toekomstige leasebetalingen.

7.12 Netto vlottende schulden

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Netto vlottende schulden (bedragen * € 1.000)	31-12-2015	31-12-2014
Crediteuren	11.545	4.497
Belastingschulden	2.709	324
Overige kortlopende schulden	-4	-246
Kasgeldlening	25.000	35.000
Totaal	**39.250**	**39.575**

Crediteuren
Het saldo crediteuren bestaat uit de nog niet betaalde facturen van leveranciers. De in 2015 geleverde goederen en diensten waarover nog geen facturen zijn ontvangen, zijn opgenomen als nog te betalen kosten exploitatie en investeringen onder de balanspost overlopende passiva.

Belastingschulden
Het saldo bestaat uit nog af te dragen loonbelasting en premies en de BTW over december 2015.

Kasgeldleningen
Op 31 december 2015 was de onderstaande kasgeldlening afgesloten:

Geldgever	Looptijd	Bedrag	Rente% op jaarbasis
NWB	18-12-2015 t/m 19-01-2016	25.000.000	0,05

7.13 Overlopende passiva

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Overlopende passiva (bedragen * € 1.000)	31-12-2015	31-12-2014
Verplichtingen aan het personeel	491	480
Transitorische rente	4.566	6.309
Nog te betalen kosten exploitatie Delfland	10.872	2.469
Nog te betalen kosten investeringen	582	682
Diverse vooruit ontvangen bedragen	31	194
Totaal	**16.542**	**10.134**

Verplichtingen aan het personeel
Het saldo bestaat voornamelijk uit de rechten van werknemers wegens vakantiegeld en vakantiedagen.

Transitorische rente
Deze post betreft de lopende rente over 2015 van de langlopende leningen welke achteraf in rekening wordt gebracht.

Nog te betalen kosten exploitatie Delfland en investeringen
Deze posten voor nog te betalen kosten hebben betrekking op in 2015 geleverde goederen en diensten waarvoor nog geen facturen zijn ontvangen.
De grootste post betreft de nog te betalen afkoopsom van € 7,6 miljoen inzake de uittreding uit de GR Delft Noord. Hierover heeft in de vv van 16 december besluitvorming over plaatsgevonden.

Diverse vooruitontvangen bedragen
Dit betreft het in 2013 ontvangen bedrag voor afkoop leges van A4. Dit bedrag zal ten gunste van 2015 worden gebracht.

7.14 Schuld aan krediet instelling

Nederlandse Waterschapsbank
Eind 2015 bedroeg de rekening courantschuld bij de NWB € 38,9 miljoen.

7.15 Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Aan diverse verbonden partijen zijn financiële garanties verleend. Deze garanties zijn toegelicht in de paragraaf Verbonden partijen. Van de verleende garanties wordt het volgende overzicht gegeven:

Overzicht gegarandeerde geldleningen en borgstellingen

Verbonden partij	Geldgever	% deel-neming	Hoofdsom (in €)	Rente%	Restant schuld 31 december 2015	Gegarandeer de restant-schuld 31 december 2015
DRSH Zuiveringsslib N.V. (HVC)	NWB	24%	60.914.800	div	47.508.880	11.402.131
DRSH Zuiveringsslib N.V. (HVC)	NVW aandeel in rek-courant	24%	10.000.000	div	10.000.000	2.400.000
Gr Delft Noord	BNG	50%	1.600.000	1,65	1.493.333	746.667
Gr Delft Noord	BNG rek courant	50%	1.000.000	1,65	1.000.000	500.000
Regionale belasting Groep (RBG)	NWB (rek-courant	52%	2.306.000	div	2.306.000	1.200.734
Regionale belasting Groep (RBG)	NWB	52%	1.700.000	div	1.544.000	885.190
Aquon	NWB leningen	6%	9.655.000	div	8.622.333	514.753
Aquon	NWB (rek-cour.)	6%	7.000.000	div	7.000.000	417.900
Totaal			***94.175.800***		***79.474.546***	***18.067.375***

Overige garanties
In juni 2008 is een besluit genomen voor het afsluiten van een geldlening van € 200,6 miljoen ter herfinanciering van een gedeelte van de geldleningenportefeuille. Aangezien de contractrentes van de betreffende leningen hoger lagen dan de marktrente was het aantrekkelijk de leningen tegen de lagere rente vast te zetten. Herfinanciering van de leningen vindt plaats in de periode in de periode 2009 - 2015 bij aflossing van de lopende leningen. Het rentepercentage van de nieuwe lening bedraagt 4,795%.
In 2015 is € 35,0 miljoen van deze lening geherfinancierd. Deze oude leningen hadden een rentepercentage van gemiddeld 5,4%. Per 31 december 2015 zijn alle leningen met betrekking tot de herfinanciering omgezet.

Voor de bouw en het beheer en onderhoud van de afvalwaterzuiveringsinstallaties Harnaschpolder en Houtrust is Delfland een langlopende overeenkomst aangegaan met Delfluent in de vorm van een PPS constructie. Op basis van deze overeenkomst is Delfland verplicht tot en met 2033 jaarlijks een geïndexeerd bedrag voor beheer en onderhoud te betalen. Deze bijdrage bedroeg in 2015 netto een bedrag van afgerond € 60 miljoen.

8 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Hoogheemraadschap van Delfland
Aan het college van dijkgraaf en hoogheemraden

Baker Tilly Berk N.V.
Heerbaan 44-48
Postbus 3814
4800 DV Breda
T: +31 (0)76 525 00 00
F: +31 (0)76 525 00 50
E: breda@bakertillyberk.nl
KvK: 24425560
www.bakertillyberk.nl

Verklaring betreffende de jaarrekening
Wij hebben de in dit jaarverslag op pagina 95 tot en met pagina 111 opgenomen jaarrekening 2015 van Hoogheemraadschap van Delfland te Delft gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2015 en de exploitatierekeningen naar programma's en kostendragers en naar kosten- en opbrengstensoorten over 2015 met de bijbehorende toelichtingen, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het college van dijkgraaf en hoogheemraden
Het college van dijkgraaf en hoogheemraden van Hoogheemraadschap van Delfland is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven en dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting, en met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen waaronder verordeningen van het hoogheemraadschap zelf.

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant
Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle, als bedoeld in artikel 109, tweede lid, van de Waterschapswet.
Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Controlestandaarden, hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het Controleprotocol WNT en het controleprotocol van Hoogheemraadschap van Delfland.
Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische gedragsnormen en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van het Hoogheemraadschap.

Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van het Hoogheemraadschap van Delfland gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening alsmede een evaluatie van het normenkader voor rechtmatigheid. Deze financiële rechtmatigheidscriteria zijn met het normenkader vastgesteld door de verenigde vergadering.

De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de toleranties gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel betreffende de jaarrekening
Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Hoogheemraadschap van Delfland een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van zowel de baten en lasten over 2015 als van de activa en passiva per 31 december 2015 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2015 rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen waaronder verordeningen van het hoogheemraadschap zelf.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen
Ingevolge artikel 109, lid 3, onderdeel d, van de Waterschapswet melden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Breda, 31 maart 2016
Baker Tilly Berk N.V.

Was getekend,

drs. R. Opendorp
Registeraccountant

Afvalwater Haagse Regio Toekomstbestendig & Transparant
Jaarrapport 2015 Publiek Private Samenwerking

Versie: 11 februari 2016

Managementsamenvatting

Organisatorische veranderingen
In 2015 zijn er op sleutelposities functiewisselingen geweest. Vanaf 1 januari is Boris Neefjes gestart als algemeen directeur van Delfluent Services. In het voorjaar is een nieuw bestuur van Delfland aangetreden en zijn de ambities van het nieuwe college in een coalitieakkoord vastgesteld.

Prestaties zijn goed
Het transporteren en zuiveren van afvalwater in de Haagse Regio voldoet aan de wettelijke eisen en de afgesproken prestatie-eisen.

Minder overlast
De geuroverlast van gemaal Delft is in nauwe samenwerking tussen Delfland, gemeente Delft en Delfluent Services opgelost en op awzi Houtrust heeft een ombouw plaatsgevonden waardoor ook op deze awzi geurloos slib kan worden verladen en ook het transport van slib geen geuroverlast meer hoeft te veroorzaken.

Public Relations
Er is nog steeds veel nationale en internationale aandacht voor de PPS en het zuiveren van afvalwater. Naast de vele bezoeken van scholen, universiteiten en bedrijven zijn er o.a. via het ministerie van buitenlandse zaken, ambassades en consulaten, de Wereldbank en opleidingsinstituten als Unesco-IHE en IHS, internationale gezelschappen ontvangen met deelnemers vanuit alle werelddelen die werkzaam zijn in de watersector. Verder is het project gepresenteerd op een praktijkseminar georganiseerd door PPS Netwerk en PPS Support en is in het najaar Delft Blue Innovations geopend.

Samenwerken in de afvalwaterketen
In 2015 hebben de gemeente Leidschendam-Voorburg en Delfland een overeenkomst opgesteld voor het beheer en onderhoud van een gemaal van de gemeente door Delfland. In opdracht van Delfland gaat Delfluent Services dit gemaal beheren en onderhouden.

De Toekomst
Delfland, Delfluent (Services) en Evides hebben in 2015 de contouren voor de concept concept toekomstagenda afvalwatersysteem Delfland opgesteld. Het coalitieakkoord en de strategische verkenning voor het waterbeheerplan 2016-2021 vormden hiervoor de basis. De concept toekomstagenda bevat een verkenning van kansen voor een toekomstbestendig afvalwatersysteem van Delfland en bevat drie sporen: verhogen financieel perspectief DBFO-contract, doorontwikkelen van de infrastructuur gericht op waardecreatie uit afvalwater en het spoor versterken van de prestaties door organisatorische samenwerking. Vooruitlopend op de bestuurlijke verankering van de volledige toekomstagenda is de herstructurering van de financiering van het DBFO contract in gang gezet.

Kennisontwikkeling door Delft Blue Innovations
In het najaar is de onderzoekshal voor Delft Blue Innovations geopend, een samenwerking tussen Delfland, Delfluent (Services), Evides, TU Delft, Unesco-IHE, KWR en de onderzoeksinitiatieven Delft Blue Water en RINEW. In deze testhal zijn alle voorzieningen aanwezig voor studenten om onder veilige omstandigheden onderzoek uit te voeren en nieuwe technologieën te ontwikkelen. Faciliteiten die op de onderzoeksinstituten zelf niet gerealiseerd kunnen worden.

Innoveren naar een water-, grondstoffen en energiefabriek
De initiatieven warmterivier, de full scale test struvietverwijdering, en een quick scan naar de mogelijkheden voor het toepassen van de korrelslibtechnologie op awzi Harnaschpolder zijn gericht op een betere waterkwaliteit, verlaging van energieverbruik en chemicaliën, hergebruik van warmte en het terugwinnen van fosfor en alginaat uit afvalwater. Daarmee ligt de PPS op koers om de infrastructuur voor te bereiden op de strategische doelen van Delfland.

Inhoud

1. Inleiding 4

2. Resultaten Contractmanagement 5

2.1 Prestaties 5
2.2 Afwijkingen van prestatie-eisen (Failure Modes) 5
2.3 Dienstverleningsvergoeding 6
2.4 Contractuele wijzigingen (Changes) 8
2.5 Omgevingsmanagement 8
2.6 Kansen en Risico's 8

3. Resultaten Assetmanagement 11

3.1 Capaciteit en bezetting 11
3.2 Prestaties 12
3.3 Kosten 12
3.4 Risico's en kansen 12

4. Innovatie en Concept toekomstagenda PPS 13

4.1 Innovatieprogramma 2015 13
4.2 Concept toekomstagenda PPS 13

Bijlagen

A. Afkortingen en begrippen
B. Organisatiestructuur PPS
C. Infrastructuur AHR
D. Tijdlijn Innovatie en Technologie Afvalwater Haagse Regio

1. Inleiding

Voor de uitvoering van de taak Gezuiverd Afvalwater heeft Delfland in de periode 2006-2008 in de Haagse Regio voor ca. 700 miljoen euro aan investeringen in bedrijf genomen. Deze infrastructuur wordt via een Publiek Private Samenwerking met Delfluent gerealiseerd en geëxploiteerd. De basis voor de PPS is een Design, Build, Finance and Operations contract voor de duur van 30 jaar, wat is ingegaan in december 2003.

In 2013 heeft de VV haar onderzoek naar de de toekomstbestendigheid van de PPS afgerond. Één van de conclusies het eindrapport van de VV commissie die de toekomstbestendigheid van de PPS heeft onderzocht luidt als volgt:

"Tot nu werd de VV over het DBFO-contract geïnformeerd via de P&C-documenten, waarbij de informatie voornamelijk financieel georiënteerd was. Deze wijze van informeren is gezien de aard en complexiteit van de overeenkomst te beperkt."

Ter verhoging van de transparantie en passend bij de aard, omvang en het specifieke karakter van de PPS, wordt vanaf 2015 jaarlijks, aanvullend op de reguliere P&C rapportage, gerapporteerd over de voortgang van en de ontwikkelingen binnen en rondom de PPS.

Dit jaarrapport beschrijft allereerst de resultaten van het contractmanagement gericht op het realiseren van de doelen van Delfland en het managen van bewegingen en ontwikkelingen in en rondom de PPS, de resultaten van het assetmanagement en de voortgang op innovatie en de concept toekomstagenda met de partners in Delfluent.

2. Resultaten Contractmanagement

De doelstelling van het contractmanagement is het realiseren van de doelstellingen van Delfland via de Publiek Private Samenwerking met (de partners in) Delfluent door te leveren prestaties te bewaken en te anticiperen op ontwikkelingen door sturing in de samenwerking, het doorvoeren van aanpassingen in het contract en het verbinden van de PPS met de afvalwaterketen met gemeenten en andere partijen.

2.1 Prestaties

Het DBFO contract met Delfluent is een prestatiecontract. De prestatie-eisen zijn voornamelijk gericht op de continuiteit en de kwaliteit van het transporteren en zuiveren van afvalwater.

Prestaties zuiveren van afvalwater en slibverwerking

		Prestatie-eis		Gemiddelde 2015	
Parameter	**Eenheid**	**Harnaschpolder**	**Houtrust**	**Harnaschpolder**	**Houtrust**
Effluentkwaliteit	*per awzi*				
BZV	mg/l	≤20	≤20	1,9	2,8
CZV	mg/l	≤125	≤125	31,2	32,6
TSS	mg/l	≤30	≤30	1,6	2,8
Ptot	mg/l	≤1	≤3	0,86	1,4
Ntot	mg/l	≤10	≤13,4	7,9	10,6
Totaal		*Harnaschpolder + Houtrust*		*Harnaschpolder + Houtrust*	
Ptot verwijdering	%	≥82		85,7	
Ntot verwijdering	%	≥79		82,2	
TZV	mg/l	≤41,3		18,7	
Afvoer slib	*per awzi*				
Slib droge stof	%	16 - 24	16 - 24	22,8	21,6
Zand	-	gewassen	gewassen	voldoet	voldoet

Er zijn in 2015 geen overschrijdingen van de vergunningeisen.

Prestaties transporteren van afvalwater
Er zijn geen storingen geweest die niet binnen de contractueel vereiste tijd zijn verholpen. De gemalen en leidingen hebben daarmee voldaan aan de eisen die gesteld worden aan de continuiteit van het transporteren van afvalwater.

2.2 Afwijkingen van prestatie-eisen (Failure Modes)

In het DBFO contract is vastgelegd welke soorten afwijkingen van de prestatie-eisen kwalificeren als "Failure Mode". Dergelijke afwijkingen leiden tot het toepassen van een korting (Performance Payment Deduction) op de dienstverleningsvergoeding aan Delfluent.

In 2015 kwalificeren de volgende afwijkingen als "Failure Mode" volgens het DBFO contract:

Datum	Afwijking
-	In 2015 zijn geen afwijkingen vastgesteld die leiden tot een korting op de dienstverleningsvergoeding aan Delfluent.

2.3 Dienstverleningsvergoeding

De dienstverleningsvergoeding aan Delfluent heeft zich afgelopen 5 jaar als volgt ontwikkeld:

Service Payments laatste 5 jaar - Realisatie (in EUR)					
	2011 Realisatie	2012 Realisatie	2013 Realisatie	2014 Realisatie	2015 Realisatie
Vaste component	46.902.052	47.282.744	47.694.056	47.907.119	47.716.529
Effluent behandeld (m3)	2.218.687	2.418.585	2.354.440	2.231.521	2.101.506
Chemisch zuurstofgebruik verwijderd (kg)	1.362.692	1.403.367	1.419.907	1.396.814	1.309.182
Stikstof verwijderd (kg)	297.018	298.774	297.332	291.476	254.408
Fosfaat verwijderd (kg)	1.233.965	1.237.956	1.304.642	1.275.464	1.145.284
Performance payment	**52.014.414**	**52.641.426**	**53.070.377**	**53.102.394**	**52.526.909**
PPD	99,9480%	99,9970%	99,9830%	99,9990%	100,0000%
Service Fee	**51.987.367**	**52.639.847**	**53.061.355**	**53.101.862**	**52.526.909**
Verrekening van slib- en zandverwijdering	50.700	24.784	134.312	238.854	624.305
Verrekening van de Effluent Discharge Levy	574.134	612.814	603.589	651.745	740.510
Verrekening van de EIB rente	223.301	215.664	312.959	316.015	330.000
Service Payment	**52.835.502**	**53.493.108**	**54.112.215**	**54.308.477**	**54.221.724**
Overige kosten	-	-	-	-	(150.000)
Service Payment na overige kosten	**52.835.502**	**53.493.108**	**54.112.215**	**54.308.477**	**54.071.724**
BTW	19,00%	19,50%	21,00%	21,00%	21,00%
Service Payment na overige kosten (inclusief BTW)	**62.874.248**	**63.924.265**	**65.475.780**	**65.713.257**	**65.426.786**

De in bovenstaande tabel genoemde Service Fee, verrekeningen en overige kosten worden hieronder toegelicht.

<u>Service Fee</u>
Delfland betaalt een dienstverleningsvergoeding (Service Fee) aan Delfluent. De Service Fee is opgebouwd uit de volgende componenten:
- vaste vergoeding voor de vaste kosten van de bedrijfsvoering (o.a. financiering)
- variabele vergoedingen voor het verwerkte volumeen verwijderde CZV[1], stifstof en fosfaat.

Een deel van de Service Fee is onderhevig aan indexatie. Indien niet voldaan wordt aan de prestatie-eisen wordt een korting op de Service Fee toegepast.

Op basis van de realisatie t/m 2015 en de prognose t/m 2021 ziet de kostenontwikkeling[2] voor de Service Fee er als volgt uit. De effecten van herfinanciering zijn hierin niet meegenomen.

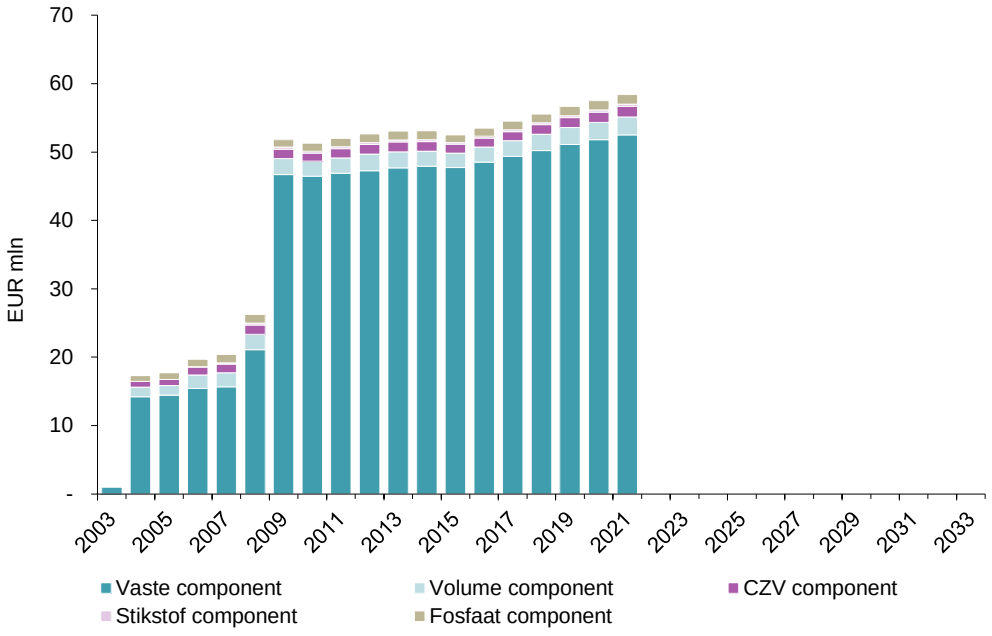

[1] Chemisch Zuurstof Verbruik: zie toelichting in bijlage A

[2] De realisatie 2015 is op basis van realisatie t/m november en prognoses over december 2015. De jaarlijkse definitieve verrekening op basis van de werkelijke cijfers vindt plaats in het voorjaar van 2016. De prognose vanaf 2016 gaat uit van een aanname voor de indexering en een Service Fee zonder korting.

Jaarlijkse verrekeningen en overige kosten
Naast de Service Fee vindt jaarlijks een verrekening plaats van de slibverwerkingskosten, lozingsheffing en EIB rente. Hieronder volgt een toelichting.

Verrekening slib- en zandverwijdering
Delfland is verantwoordelijk voor de afvoer en verbranding van zand en slib naar HVC. Omdat Delfland risicovrij wilde zijn op kosten van de slibverwerking is in het DBFO contract een vergelijkingsgetal (benchmarkgetal) voor de hoeveelheid slib per hoeveelheid verwijderde CZV opgenomen. De gedachte is dat indien er naar verhouding minder slib wordt afgevoerd, dat de kosten voor afvoer en verbranding dalen en dat Delfland een vergoeding aan Delfluent betaald. Indien er naar verhouding meer slib wordt afgevoerd draagt Delfluent de meerkosten voor afvoer en verbranding.

Verrekening van de lozingsheffing (verrekening van de Effluent Discharge Levy)
Delfland is vergunninghouder en verantwoordelijk voor de betaling van de rijksheffing voor het lozen van effluent op de Noordzee. Omdat Delfland risicovrij wilde zijn op fluctuaties in deze kosten, is in het DBFO contract een vergelijkingsgetal opgenomen voor de effluentkwaliteit. Als Delfluent het afvalwater beter zuivert dan dit vergelijkingsgetal, daalt de rijksheffing en betaalt Delfland een vergoeding aan Delfluent.

Verrekening van de EIB rente
In het DBFO contract is afgesproken dat het renterisico op de EIB lening tot een bepaald niveau door Delfland wordt gedragen. Stijgt de rente boven dit niveau dan is het voor risico voor Delfluent. Omdat de rentepercentages de laatste jaren lager zijn betaalt Delfland aan Delfluent een vergoeding voor een deel van de rentelasten.

Overige kosten
Het onder "overige kosten" opgenomen bedrag betreft de verwachtte voordelen uit de proef met struvietverwijdering om onderhoudsproblemen te voorkomen, die in augustus 2015 is gestart op awzi Harnaschpolder(zie 4.1). Deze procesaanpassing heeft tevens tot gevolg dat het slib beter kan worden ontwaterd waardoor er minder slib wordt afgevoerd en kwalificeert als een contractuele wijziging (Change). De impact van deze wijziging kan na afloop van de proefperiode worden vastgesteld en, naar verwachting in de 2^{e} helft van 2016, contractueel worden doorgevoerd. Vooruitlopend daarop zal het voordeel apart verrekend worden.

De hierna genoemde incidentele betalingen en overige kosten aan derden vormen geen onderdeel van de dienstverleningsvergoeding aan Delfluent en zijn niet onder overige kosten opgenomen in de tabel:

Incidentele betalingen aan Delfluent (Services)
Incidentele betalingen betreffen eenmalige bijdragen van Delfland in een oplossing voor een situatie waarin het DBFO contract (nog) niet voorziet. In 2015 betreft dit de volgende investeringsprojecten:

Omschrijving	Bedrag
Aanpassing slibverlading op awzi Houtrust om het slib geurloos te kunnen verladen conform de afspraken van Delfland met HVC.	€ 148.506
Aanpassing geurbehandelingsinstallatie van gemaal Delft. Delfland draagt, net als de gemeente Delft en Delfluent Services 1/3 deel van de kosten.	€ 96.286

Overige kosten Delfland aan derden
Dit zijn kosten direct gerelateerd aan de exploitatie van de infrastructuur van AHR zoals de heffing aan BVR voor het lozen van het effluent, de kosten van de slibverwerking en incidentele betalingen.

Omschrijving	Bedrag
Heffing BVR voor het lozen van het effluent van de awzi's Harnaschpolder en Houtrust op de Noordzee	€ 620.001
Bijdrage in de kosten procesbegeleiding en advisering in het kader van het opstellen van de concept toekomstagenda met de partners in de PPS met Delfluent	€ 17.716

Kosten voor het afvoeren en verbranden van het slib van de awzi's Harnaschpolder en Houtrust door HVC	€ 6.545.073

2.4 Contractuele wijzigingen (Changes)

Het DBFO contract voorziet in de mogelijkheid om aanpassingen in het contract door te voeren zodat het contract aan blijft sluiten bij de ontwikkelingen en de doelen van Delfland.

In 2015 zijn de volgende wijzigingen doorgevoerd in het contract:

Nr.	Omschrijving
-	geen

De volgende wijzigingen worden naar verwachting in 2016 doorgevoerd:

Nr.	Omschrijving
12	Aanpassing monstername influent op awzi Harnaschpolder
18	Aanpassen prestatie-eisen aan wettelijke eisen i.v.m. het activiteitenbesluit (voortschrijdende jaargemiddelden)
16	Struvietverwijdering op awzi Harnaschpolder
20	Geurloos slibverladen op awzi Houtrust (geen effect op Service Fee)
24	Herstructurering financiering

2.5 Omgevingsmanagement

Klachtenafhandeling
Delfluent en Delfluent Services zijn ISO 9001 gecertificeerd. De klachtafhandeling is transparant en geborgd. Waar nodig en mogelijk worden structurele verbetermaatregelen getroffen om de klachten te verhelpen. Maandelijks rapporteert Delfluent Services over de afhandeling van klachten. Delfluent Services heeft in 2015 in totaal 28 klachten afgehandeld waarvan er 2 via de Omgevingsdienst Haaglanden zijn gemeld. Behoudens geur- en geluidmaatregelen op gemaal Delft, vormen de klachten geen aanleiding tot het treffen van structurele maatregelen.

Voorlichting en presentaties
In 2015 zijn er door Delfluent (Services) en/of Delfland 32 gezelschappen, samen ruim 800 mensen, ontvangen op awzi Harnaschpolder. Deze bezoekers komen vanuit het onderwijs MBO, HBO, WO, serviceclubs, verenigingen, gemeenten en vanuit diverse bedrijven. Ook in 2015 zijn er weer een aantal internationale gezelschappen die de watersector in Nederland kwamen bestuderen, ontvangen.

2.6 Kansen en Risico's

Hieronder een kwalitatieve beschrijving van de kansen en risico's die zich hebben voorgedaan in 2015.

Samenwerking in de afvalwaterketen
In navolging van het onderhoud en beheer van gemalen voor de gemeente Maassluis door Regio Zuid zijn Delfland en de gemeente Leidschendam-Voorburg in 2015 een overeenkomst aangegaan voor het uitvoeren van het beheer en onderhoud van het nog nieuw te bouwen gemeentegemaal Noordsingel. In opdracht van Delfland zal het beheer en onderhoud worden uitgevoerd door Delfluent Services. Andere gemeenten in NAD volgen de ontwikkeling van dientsverlening door Delfland aan gemeenten belangstellend. De verwachting is dat meerdere gemeenten belangstelling hebben voor deze vorm van dienstverlening.

BTW
Een aanzienlijk deel van de dienstverleningsvergoeding die Delfland aan Delfluent betaalt betreft een vergoeding voor aflossing en rente. De belastingdienst heeft in 2015 ingestemd met een voorstel om, door herstructurering van de financiering, een BTW voordeel te realiseren. De herstructurering van de financiering en het behalen van het beoogde voordeel zijn speerpunt voor 2016.

Maatwerkbeschikking awzi Houtrust
In verband met het van kracht worden van het activiteitenbesluit in 2014 worden afwijkende lozingseisen voor oudere awzi's zoals awzi Houtrust geregeld in een maatwerkbeschikking. Omdat de awzi Houtrust beter presteert dan in de eerder geldende Waterwetvergunning werd vereist, wilde RWS strengere lozingseisen opnemen in de maatwerkbeschikking.
Door verzwaring van de lozingseis loopt Delfland twee risico's:

1. Verhoging van de variabele dienstverleningvergoeding voor N en P verwijdering omdat het risico op afwijken van de lozingseisen voor Delfluent toeneemt.
2. Het risico dat de gedane investeringen in de renovatie van awzi Houtrust, niet de beoogde levensduur houden doordat de nieuwe eisen afwijken van de ontwerpcriteria.

Na intensief overleg met RWS zijn de lozingseisen die golden als ontwerpcriterium voor de door Delfuent gerealiseerde renovatie van awzi Houtrust, gehandhaafd voor de duur van de planperiode van het Waterbeheerplan 2016-2021.

Bescherming van objecten en persleidingen
De ondergrond in Nederland en ook de regio van Delfland zit vol met kabels en leidingen. Het beschermen van de objecten tegen beschadiging en het behoud van mogelijkheden tot toegang ervan om bij calamiteiten snel maatregelen te kunnen treffen, is van groot belang. In 2015 zien we in toenemende mate dat gemeenten plannen maken waarin ze wegen, of zelfs trambanen, bovenop de persleidingen die het afvalwater aan- en afvoeren naar en van de awzi's, aan willen leggen. Dat verhoogt het risico op schade en beperkt de bereikbaarheid van de objecten bij calamiteiten. Het tijdig en alert reageren op plannen van gemeenten, nog voordat ze in uitvoering komen, en de uitwerking ervan door gemeenten wordt kritisch en bemoeilijkt doordat de detailinformatie niet altijd tijdig transparant en beschikbaar is. In 2015 zijn er twee situaties actueel geworden:

1. Aanleg ventweg boven een influentleiding naar awzi Harnaschpolder in Rijswijk. In overleg met de gemeente zijn hierover bijzondere afspraken gemaakt over de aansprakelijkheid voor schade.
2. Plannen van de gemeente Den Haag om, in verband met de gebiedsontwikkeling rondom Scheveningen Haven, een trambaan aan te leggen bovenop de effluentleidingen vanaf het effluentgemaal op awzi Houtrust. Dit vormt een risico voor het afvoeren van afvalwater van beide awzi's, het effluent van DSM en het grondwater van de grondwateronttrekking in Delft naar de Noordzee. Het behartigen van het belang voor de continuiteit van de afvoer van naar de Noordzee is bestuurlijk opgeschaald. Een oplossing is nog niet gereed.

Onroerend Zaak Belasting
Het risico op het betalen van onroerend zaak belasting ligt contractueel bij Delfland. Delfland is door de gemeente Midden-Delfland vanaf 2008 aangeslagen voor de OZB voor de awzi Harnaschpolder. Delfland en Delfluent hebben hiertegen bezwaar aangetekend omdat normaliter zuiveringtechnische werken van waterschappen hiervoor zijn vrijgesteld. De rechtbank heeft Delfland daarin in het gelijk gesteld, waarna de gemeente hoger beroep heeft aangetekend. Het Gerechtshof heeft de visie van de gemeente gedeeld dat de awzi niet in zijn geheel onder de vrijstelling valt, maar dat dit voor elk onderdeel afzonderlijk moet worden beoordeeld. Tegen deze uitspraak heeft Delfland cassatie aangetekend bij de Hoge Raad. De uitspraak wordt in 2016 verwacht.

Nooduitlaat effluentstelsel
Het effluent van de AWZI Harnaschpolder wordt via twee effluentleidingen en via twee tracés afgevoerd naar het effluentgemaal op AWZI Houtrust. Er is op dit systeem geen nooduitlaat aanwezig. Op het terrein van AWZI Houtrust lopen de leidingen over enkele honderden meters direct naast elkaar. In het geval van een calamiteit kunnen beide leidingen beschadigen en moeten wellicht buiten gebruik gesteld worden. De kans hierop is klein, maar de gevolgen voor imago, ecologie en gemeentelijke rioolstelsels zijn aanzienlijk. Om dit risico te verkleinen kan de aanleg van een nooduitlaat nabij de AWZI Harnaschpolder uitkomst bieden. Deze nooduitlaat kan mogelijk ook gebruikt worden voor inlaat van effluent voor peilhandhaving en waterkwaliteitsverbetering. Hiermee vergroot de redundantie van de zoetwatervoorziening. In de WBP5-periode wordt de bestuurlijke besluitvorming met betrekking tot de nooduitlaat voorzien.

Tot een nooduitlaat is gerealiseerd, blijft het risico bestaan en wordt het risico beheerst door adequaat onderhoud en een voldoende toegeruste calamiteitenorganisatie.

Pompcapaciteit gemaal Morsestraat
Bij het gerenoveerde gemaal Morsestraat is een probleem geconstateerd met de capaciteit van de pompen. Er wordt uitgebreid onderzoek uitgevoerd naar de oorzaken en mogelijke oplossingen.

Vergoeding aan Delfluent
Conform het DBFO contract wordt een deel van de dienstverleningsvergoeding aan Delfluent geïndexeerd op basis van een samenstel van indexcijfers, die met een weging worden toegepast. Daarmee volgt de dienstverleningsvergoeding de ontwikkeling van kosten in de branche.
De begroting is gebaseerd op aannames in de ontwikkeling van deze indices. De indices hebben in 2015 voor een meevaller van ca. 1,9 mln. ten opzichte van de begroting gezorgd. Op basis van een evaluatie van de ontwikkeling van indexcijfers wordt de begroting vanaf 2016 uitgegaan van een matiger stijging van indexcijfers.

3. Resultaten Assetmanagement

Het assetmanagement van de infrastructuur in de Haagse Regio wordt als volgt vormgegeven binnen de samenwerking in de PPS.

Strategisch
Delfland is asseteigenaar en strategisch verantwoordelijk voor het bepalen van de doelstellingen voor de assetsystemen. Initieel waren de strategische doelstellingen van het DBFO contract het realiseren van kwantitatieve en kwalitatieve capaciteiten voor het transporteren en zuiveren van afvalwater ten einde te voldoen aan de wetgeving. Nieuwe strategische doelstellingen uit het waterbeheerplan zoals de ontwikkelingen naar de water-, energie- en grondstoffenfabriek geven richting aan innovatie en de voorbereidingen voor de infrastructuur van de toekomst. Indien nodig worden er wijzigingen doorgevoerd in het contract en de assetsystemen om nieuwe doelstellingen te kunnen realiseren.

Tactisch
De doelstellingen voor het assetmanagement kunnen worden beïnvloed door diverse ontwikkelingen: het presteren en de conditie van de assets, de samenwerking met gemeenten, wijzigingen in afvalwaterprognoses, innovatieve ontwikkelingen, ruimtelijke plannen van gemeenten, wettelijke eisen, etc.
Omdat deze invloeden al op korte termijn van invloed kunnen zijn op het assetmanagementplan voor groot onderhoud en vervangingen van assets werken Delfland en Delfluent nauw samen in het innovatieprogramma en is een goede uitwisseling van informatie over de ontwikkelingen essentieel. Jaarlijks moeten Delfland en Delfluent (Services) overeenstemming bereiken over het assetmanagementplan. Dellfuent Services rapporteert maandelijks over de voortgang van de realisatie van het assetmanagementplan. Delfland heeft aan Delfluent gevraagd om in deze rapportage meer inzicht te geven in de effecten van eventuele afwijkingen in de voortgang.
Assets kunnen worden verwijderd of worden toegevoegd aan het contract als gevolg van modificatievoorstellen van Delfluent (Services), vaak ter optimalisatie van de werking en de functionaliteit van de assets óf als gevolg van wijzigingen in het contract. In het DBFO contract is opgenomen dat de assets in 2033 in een vastgestelde onderhoudsstaat worden opgeleverd in een zgn. “handback conditie”. Na deze oplevering is Delfland 5 jaar vrijgesteld van groot onderhoud en vervangingsinvesteringen. De handback conditie is van toepassing op alle assets die in 2033 zijn ondergebracht in het DBFO contract.

Operationeel
Delfluent Services is Service Provider en verantwoordelijk en risicodrager voor het operationeel onderhoud, het beheer en het presteren van de assets. De effectiviteit van het assetmanagement door Delfluent Services wordt afgemeten aan de prestaties van de assets (zie hoofdstuk 2). De efficiency van de bedrijfsvoering en het het assetmanagement door Delfluent Services is in eerste instantie een zaak voor de bedrijfsvoering van Delfluent Services zelf en het toezicht van Delfluent op eventuele onderbesteding voor groot onderhoud en vervangingen. Bij onderbesteding door Dellfuent Services ten opzichte van een financieel schema uit het contract, zal de onderbesteding in een reserveringsrekening worden gestopt, een garantie voor het beschikbaar hebben van financiele middelen voor de handbackconditie.

Certificaten
Delfluent Services beschikt over een PAS-55 en ISO 55001 gecertificeerd assetmanagement-systeem waarmee ze aantoont dat ze de kwaliteit van haar assetmanagement geborgd heeft.

3.1 Capaciteit en bezetting

Delfland heeft een afnameplicht voor het verwerken van stedelijk afvalwater van gemeenten uit haar gebied. Op basis van onder andere rioleringsplannen wordt de afnameverplichting bepaald. Verder zijn er overeenkomsten gesloten met buurwaterschappen over te verwerken hoeveelheden afvalwater uit aangrenzende gebieden. De periodieke herziening van de afvalwaterprognose staat gepland om in 2016 uit te voeren.

Afvalwaterzuiveringen hebben een levensduur van tenminste 30 jaar. De afvalwaterzuiveringen van Delfland zijn robuuste constructies die door levensduurverlengend onderhoud wel 50 jaar of

langer inzetbaar blijven. De infrastructuur is kapitaalintensief. Bij het ontwerp worden de capaciteiten afgestemd op de lange termijn prognoses.

Afvalwaterzuiveringen zijn op een tweetal bepalende capaciteiten ontworpen in relatie tot de geplande zuiveringsprestatie: de biologische zuiveringscapaciteit en de hydraulische capaciteit. De biologische capaciteit is bepalend voor de hoeveelheid en soort vuillast die de afvalwaterzuivering kan verwerken. De hydraulische capaciteit is bepalend voor de hoeveelheid afvalwater die de afvalwaterzuivering kan verwerken.

In 2014 is uitgebreid onderzoek[3] verricht naar de bezetting van de afvalwaterzuiveringen. De conclusies van dit onderzoek zijn anno 2015 nog steeds valide en hieronder opgenomen. Rekening houdend met reservering van capaciteiten voor de geplande autonome groei tot 2033 zijn de restcapaciteiten bij het scenario maximale groei, als volgt:

Omschrijving	eenheid	awzi Harnaschpolder	awzi Houtrust
Biologische ontwerpcapaciteit	ve_{150}	1.190.000	390.000
Biologische belasting 2033 (max. groei)	ve_{150}	1.145.593	342.771
Structurele biologische restcapaciteit	ve_{150}	44.407	47.229
Hydraulische ontwerpcapaciteit	m^3/u	35.800	13.900
Hydraulische belasting 2035 (max. groei)	m^3/u	34.669	12.574
Structurele hydraulische restcapaciteit	m^3/u	1.131	1.326

Om de benutting van capaciteiten te optimaliseren zijn in 2015 concrete stappen in gang gezet om in de toekomst bedrijfsafvalwater, met een gering volume en hoge vuillast, toe te voegen aan de afvalwaterstroom naar awzi Harnaschpolder.

3.2 Prestaties

Zoals gerapporteerd in hoofdstuk 2 hebben de assets de transport- en zuiveringsprestaties geleverd conform de gestelde eisen. Het overeengekomen assetmanagentplan 2015 is gerealiseerd met uitzondering van de vervanging van een membraan van gashouder 2 op Houtrust. De reden voor dit uitstel is onderbouwd door Delfluent Services en aanvaard door Delfland. Deze vervanging is opnieuw ingepland voor 2016.

3.3 Kosten

De kosten voor het transporteren en zuiveren van afvalwater in de Haagse Regio zijn opgenomen en toegelicht in hoofdstuk 2. De vergoeding voor groot onderhoud en vervanging is integraal onderdeel van de Service Fee.

3.4 Risico's en kansen

De volgende ontwikkelingen uit 2015 zijn van invloed op het assetmanagementplan en/of de beheersing van risico's:

- Aanleg ventweg boven leidingen langs de Beatrixlaan in Rijswijk (zie 2.6)
- Gebiedsontwikkeling rondom Scheveningen Haven (zie 2.6)
- Pilot struvietverwijdering (zie 4.1)
- Toekomstagenda en innovatieagenda (zie 4):
  Lopende onderzoeken naar nieuwe technologieen kunnen leiden tot de keuze om grootschalige vervanging te beperken tot het noodzakelijke om de levensduur te verlengen totdat er duidelijkheid is over een businesscase en assetkeuzes.
- Conditiebepaling assets:
  In overleg met Delfland heeft Delfluent Services in 2015 opdracht gegeven aan Witteveen & Bos om de handbackconditiebepaling uit te werken en uit te voeren zodat op basis daarvan een realistisch assetmanagemenplan tot 2050 kan worden opgesteld.

[3] Zie rapport: Afvalwater Haagse Regio Toekomstbestendig & Transparant, eindrapportage deelproject 2 "Optimalisatie Zuiveringscapaciteit" Versie: 19 maart 2014

4. Innovatie en Toekomstagenda PPS

Delfland en Delfluent Services hebben sinds 2010 een innovatieagenda gezamenlijk wordt uitgevoerd. Het innovatiebudget wordt door Delfluent Services beschikbaar gesteld.

4.1 Innovatieprogramma 2015

Enkele jaren geleden zijn met Delfluent en Delfluent Services onderhandelingen gevoerd over een aantal onderwerpen gerelateerd aan het DBFO contract. Een van de resultaten van deze onderhandelingen is dat Delfland en Delfluent Services sinds 2010 een gezamenlijk innovatieprogramma uitvoeren. De innovatieagenda is gericht op optimalisaties en doelen van Delfland zoals hergebruik water, grondstoffen en energie. In de tijdlijn (bijlage D) zijn de resultaten van de afgelopen jaren weergegeven.

In 2015 zijn het coalitieakkoord en de doelstellingen uit het Waterbeheerplan 2016-2021 leidend geweest voor de innovatieagenda en liggen we ook in de PPS op koers richting de water-, grondstoffen- en energiefabriek:

Pilot struvietverwijdering
Vanwege onderhoudsproblemen door struvietvorming op awzi Harnaschpolder wordt de zomer van 2015 een full scale pilot uitgevoerd op het laten neerslaan van struviet in het slib. In overleg met HVC zal nog worden bezien of het loont om het struviet gescheiden van het slib aan te kunnen bieden aan Ecophos zodat het niet eerst verbrand hoeft te worden alvorens er fosfor uit terug te winnen.

Quick scan korrelslibtechnologie
In 2015 is een quick scan uitgevoerd naar de mogelijkheden om een korrelslibtechnologie als Nereda® toe te passen op awzi Harnaschpolder. De ombouw van het huidige continue proces naar een batchgewijze methode van zuiveren als Nereda® heeft nadelen: hoge investeringskosten en hoge bedrijfsvoeringsrisico's. Een quick scan naar de mogelijkheden om deze korrelslibtechnologie in een hybride of continue vorm toe te passen, lijkt kansen te bieden maar moet nader worden onderzocht. De technologie leidt tot een betere waterkwaliteit, energiebesparing en de mogelijkheid om alginaat te winnen uit afvalwater.

Warmterivier Houtrust
Op initiatief van de gemeente Den Haag is in 2015 onderzocht dat er gebruik gemaakt kan worden van de warmte van het effluent van awzi Houtrust voor het leveren van stadsverwarming aan de wijk Duindorp en aan de nieuwbouw op het Norfolkterrein. De nadere uitwerking moet nog worden overeengekomen.

4.2 Toekomstagenda PPS

In 2015 heeft Delfland samen met haar PPS partners Delfluent, Delfluent Services en Evides de contouren voor een concept toekomstagenda uitgewerkt. De concept toekomstagenda is opgesteld rondom drie kernthema's:

- Verhogen financieel perspectief DBFO-contract (project herfinanciering is in 2015 gestart)
- Doorontwikkelen van de infrastructuur gericht op waardecreatie uit afvalwater
- Versterken van de prestaties door organisatorische samenwerking

De concept toekomstagenda benoemt een veelheid aan kansen om in samenwerking nader uit te werken. Samenwerken in de PPS met Delfluent is niet nieuw, partners werkten al intensief samen binnen de bestaande kaders vanuit het waterbeheerplan. De innovatieagenda zoals hierboven beschreven is daar een mooi voorbeeld van. De concept toekomstagenda treedt op sommige onderwerpen buiten de bestaande kaders en moet daarom bestuurlijk vastgesteld worden. De bestuurlijke behandeling zal in 2016 worden afgerond waarna de vervolgonderwerpen kunnen worden vastgesteld.

Bijlagen

A. Afkortingen en begrippen

In dit rapport worden afkortingen en begrippen gehanteerd welke hieronder worden toegelicht.

Afkortingen

AHR	Afvalwater Haagse Regio
AHR T&T	"Afvalwater Haagse Regio Toekomstbestendig & Transparant"
AWZI	Afvalwaterzuiveringsinstallatie
BVR	Bureau Verontreinigingsheffng Rijkswateren
BZV	Biologisch Zuurstof Verbruik: biologisch afbreekbare stoffen die het oppervlaktewater zuurstofloos kunnen maken en daarom uit het afvalwater moeten worden verwijderd
CZV	Chemisch Zuurstof Verbruik: stoffen die het oppervlaktewater zuurstofloos kunnen maken en daarom uit het afvalwater moeten worden verwijderd
DBFO	Design – Build – Finance – Operate
DEL	Delfluent B.V.
DSBV	Delfluent Services B.V.
EIB	Europese Investeringsbank
HHD	Hoogheemraadschap van Delfland
HNP	awzi Harnaschpolder
HRT	awzi Houtrust
NAD	Netwerk Afvalwaterketen Delfland: hierin werk Delfland samen met de gemeenten aan de doelstellingen uit het Bestuursakkoord Water
Ntot	Stikstofconcentratie in het effluent
PPS	Publiek Private Samenwerking
Ptot	Fosforconcentratie in het effluent
RWS	Rijkswaterstaat
TSS	Total Suspended Solids: engelse term voor het totaal aan onopgeloste stoffen
TZV	Totaal Zuurstof Verbruik: totaal aan stoffen die het oppervlaktewater zuurstofloos kunnen maken en daarom uit het afvalwater moeten worden verwijderd

B. Organisatiestructuur PPS

Het transporteren en zuiveren van het Afvalwater in de Haagse Regio wordt sinds december 2003 uitgevoerd in een publiek private samenwerking tussen Delfland en Delfluent. De basis voor deze PPS is een DBFO overeenkomst.

Delfland is eigenaar van de assets (zuiveringen, gemalen, leidingen), publiek verantwoordelijk voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en heeft daaraan gerelateerde belangen in verbonden partijen zoals de GR Slibverwerking en de GR Aquon.

Delfluent levert de financiering van € 362,5 miljoen voor het ontwerp en (om)bouw van de afvalwaterzuiveringen Harnaschpolder en Houtrust en het onderhoud en de exploitatie gedurende de looptijd van 30 jaar van twee afvalwaterzuiveringen en het transportstelsel van leidingen en 19 gemalen.

De investeringen in het leidingen en gemalen stelsel door Delfland bedragen ca. 350 miljoen.

Delfluent is een zogenaamde Special Purpose Company (SPC), specifiek opgericht voor het "project AHR". De financiers eisen dat de SPC risicovrij is op het terugverdienen van de financiering door de levering van ontwerp, bouw en exploitatie. Delfluent heeft het ontwerp en de bouw, inclusief de daarbij behorende risico's, contractueel uitbesteed aan het Bouwconsortium BAHR. Het onderhoud en de exploitatie, inclusief de operationele risico's, is door Delfluent contractueel uitbesteed aan Delfluent Services.

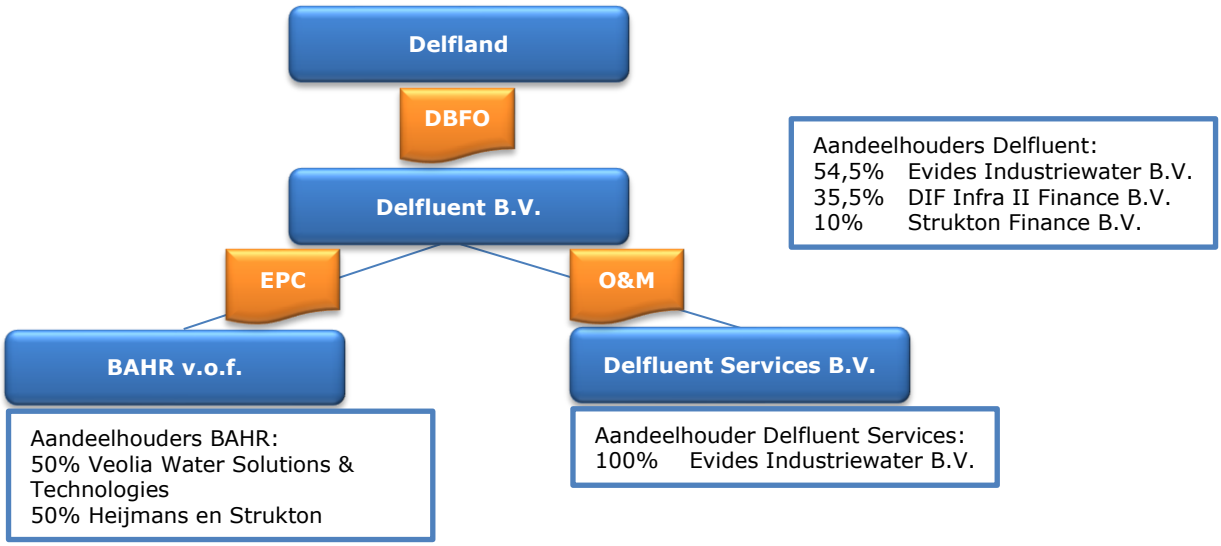

Delfland en Delfluent hebben beiden een vertegenwoordiger benoemd die de contractuele handelingen mogen verrichten. Vertegenwoordiger namens Delfland is Dhr. J. Bos (Sectorhoofd). Vertegenwoordiger namens Delfluent B.V. is Dhr. H. de Kraa (Managing Director)

Binnen Delfland is een multi-disicplinair team ingericht dat het toezicht voert op de uitvoering van het contract inclusief het blijvend laten aansluiten van de contractuele afspraken op de ontwikkelingen en doelstellingen van Delfland. De aansturing en coördinatie in de rol van contractmanager wordt ingevuld door Mw. J. Rombouts (Strategisch Beleidsadviseur).

De doelstelling van het contractmanagement is het realiseren van de doelstellingen van Delfland via de Publiek Private Samenwerking met (de partners in) Delfluent door te leveren prestaties te bewaken en te anticiperen op ontwikkelingen door sturing in de samenwerking, het doorvoeren van aanpassingen in het contract en het verbinden van de PPS met de afvalwaterketen met gemeenten en andere partijen.

C. Infrastructuur AHR

Delfland heeft vier afvalwaterzuiveringen. Het transporteren en zuiveren van afvalwater in de awzi's De Groote Lucht en Nieuwe Waterweg, worden in eigen beheer uitgevoerd in regio Zuid.

De infrastructuur van AHR bestaat uit twee afvalwaterzuiveringen awzi Harnaschpolder en awzi Houtrust, en de aan- en afvoerende gemalen en leidingen. Het beheer en onderhoud van deze infrastructuur is onderdeel van het DBFO contract met Delfluent.

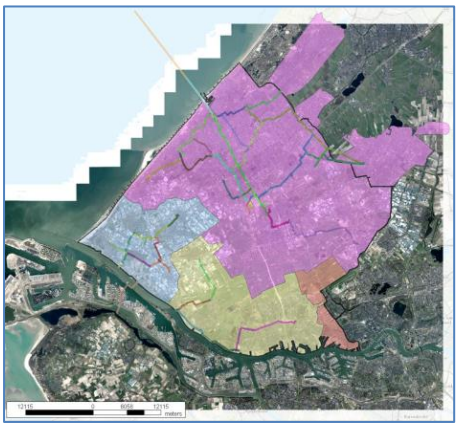

Figuur 1 Zuiveringsgebieden Delfland

Delfluent transporteert en zuivert het afvalwater uit een gebied lopend van Monster, Wassenaar, Zoetermeer, Lansingerland, Midden-Delfland en een deel van het Westland (hiernaast in roze gearceerd).

Daarnaast beheert Delfluent de zgn. DSM-leiding die het effluent van DSM in Delft en het grondwater van de GR grondwateronttrekking Delft-Noord afvoert naar het effluentgemaal op awzi Houtrust.

Via het effluentgemaal op Houtrust wordt het afvalwater van de awzi Harnaschpolder, awzi Houtrust en het water uit de DSM leiding op de Noordzee geloosd.

In 2014[4] hebben de awzi's Harnaschpolder en Houtrust in de Haagse Regio, 73% van het totaal van ruim 126 miljoen m^3 afvalwater verwerkt.

Wat opvalt is dat awzi De Groote Lucht ten opzichte van awzi Houtrust, twee awzi's van vergelijkbare grootte, een groot volume en een lage vuillast heeft.

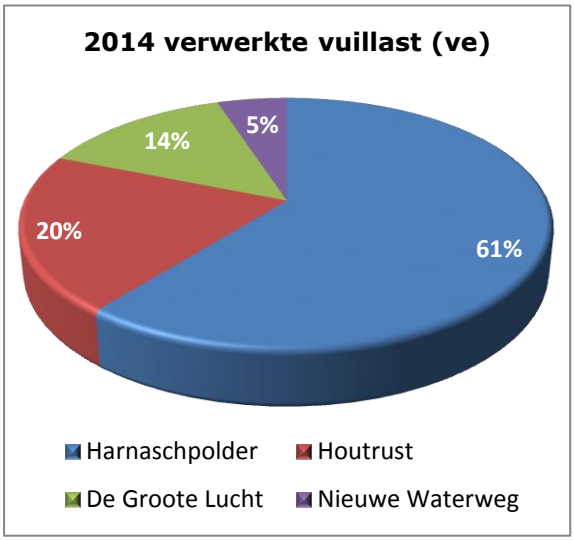

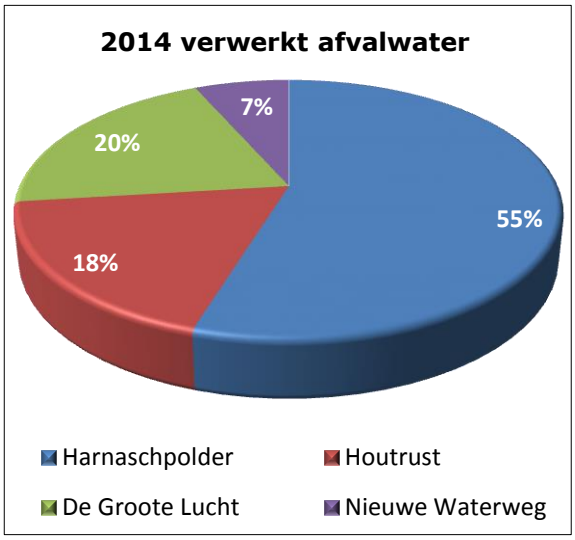

Het afvalwater in de Haagse Regio is relatief vuil ten opzichte van het afvalwater in de regio Zuid en kan daardoor beter biologisch gezuiverd worden.

In 2014[4] hebben de awzi's in de Haagse Regio 81,8% van de totale vuillast verwerkt.

[4] Omdat de definitieve gegevens van de 4 awzi's nog niet bekend zijn ten tijde van deze rapportage, is uitgegaan van de cijfers van 2014.

D. Tijdlijn Innovatie en Technologie Afvalwater Haagse Regio

4 december **2003**
Ondertekening DBFO contract met Delfluent. Oplossen capaciteitsprobleem (zuiveringskwaliteit en –kwantiteit) Afvalwater Haagse Regio door ombouw awzi Houtrust, ombouw transportstelsel, nieuwbouw awzi Harnaschpolder. Keuze voor robuuste, bewezen technieken.

31 mei **2008**
Service Delivery door Delfluent: de zuiveringscapaciteiten zijn gerealiseerd.

2009 start Delft Blue Water: meerjaren onderzoek gietwater uit afvalwater voor de tuinders

2010 start innovatieprogramma Delfland – Delfluent Services

<u>Onderzoeken:</u>

2011 Nieuwe sanitatie: kansen zwart water voor nieuwbouw Rijswijk Buiten
Alternatieven zuivering spui
Bijdrage aan Pharmafilter

2012 Terugwinning fosfaat, verijwderen struviet
Alternatieve slibverwerking
Benutting extra vergistingsstap awzi Houtrust voor biogasproductie
Enzymatische ontsluiting
Pharmafilter werkt! Stowarapport

2013 Sturing in de afvalwaterketen
Mogelijkheden onderzoeksfaciliteiten voor TU Delft en Unesco IHE op awzi Harnaschpolder
Bioplastics in afvalwater
Alternatieve slibverwerking

2014 Verstoppingen gemalen
Sturing rioolgemalen
Start onderzoek kansen voor Nereda®
Slibomzetting naar biogas
Beluchtingselementen en –regelingen
Slibstrategie

2015 Quickscan toepassingen korrelsibtechnologie en alternatieven voor Nereda® op awzi Harnaschpolder

<u>Realisatie innovaties en optimalisaties:</u>

2010 Pilothal Delft Blue Water
Start Bouw fullscale test Pharmafilter bij Reinier de Graaf ZH

2011 Geurloos slibverladen awzi Harnaschpolder

2012 Warmtestation Eneco Delft, stadsverwarming met warmte uit effluent awzi Harnaschpolder

2012 Aanpassing zuiveringsproces Houtrust

2013 Ombouw gemaal Hogeveld (capaciteitsvergroting)

2014 Ombouw naar 100% biologische geurbehandeling op awzi Harnaschpolder, verwijdering actief koolfilters

2015 Full-scale pilot struvietverwijdering op awzi Harnaschpolder
Geurloos slibverladen op awzi Houtrust
Verbeteren geurbehandeling op gemaal Delft
Opening Delft Blue Innovations, testfaciliteiten voor universiteiten op awzi Harnaschpolder

Deloitte.

Deloitte Accountants B.V.
Wilhelminakade 1
3072 AP Rotterdam
Postbus 2031
3000 CA Rotterdam
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9830
www.deloitte.nl

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Afgegeven ten behoeve van het hoogheemraadschap van Delfland

Wij hebben de bijgaande, door ons gewaarmerkte belastingverantwoording 2015 betreffende het hoogheemraadschap van Delfland van de Regionale Belasting Groep (RBG) te Schiedam gecontroleerd. Deze verantwoording bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Eindverantwoording belastingopbrengsten 2015 HHD
2. Voorziening dubieuze debiteuren HHD
3. Afdrachten en debiteurensaldo 2015 HHD

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de RBG is verantwoordelijk voor het opstellen van de belastingverantwoording van het hoogheemraadschap van Delfland in overeenstemming met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen, waaronder verordeningen van het hoogheemraadschap van Delfland. Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opstellen van de belastingverantwoording mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de belastingverantwoording op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden en de controle-instructies zoals opgenomen in de brief van 8 december 2015 met het kenmerk "RO\MvR\0612394\000001\001". Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de belastingverantwoording geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de belastingverantwoording. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de belastingverantwoording een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Deloitte.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opstellen van de jaarverantwoording, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de RBG.

Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor het opstellen van de belastingverantwoording, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de belastingverantwoording.

De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt conform de controle-instructies voor fouten € 1.764.000 en voor onzekerheden € 5.292.000. De toegepaste rapporterings-tolerantie bedraagt € 88.000.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel is de belastingverantwoording 2015 betreffende het hoogheemraadschap van Delfland in alle van materieel belang zijnde aspecten opgesteld in overeenstemming met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen, waaronder verordeningen van het waterschap.

Beperking in gebruik en verspreidingskring

De belastingverantwoording is opgesteld voor het hoogheemraadschap van Delfland. Hierdoor is de belastingverantwoording mogelijk niet geschikt voor andere doeleinden. De belasting-verantwoording met onze controleverklaring is derhalve uitsluitend bestemd voor de RBG en het hoogheemraadschap van Delfland en dient niet te worden verspreid aan of te worden gebruikt door anderen.

Rotterdam, 29 februari 2016

Deloitte Accountants B.V.

Paraaf voor identificatiedoeleinden

drs. R.M.J. van Vugt RA

Belastingen HHDelfland Opbrengst heffingsjaar 2015	Primaire begroting 2015	Bijstelling * begroting RBG	Opgelegd t/m dec 15	Nog op te leggen	Jaarrekening 2015	Verschil prim.begr. vs jrek.	Verschil bijgest. begr vs jrek.
Watersysteemheffing							
* ingezetenen (bijgesteld obv prognose)	€ 56.350.000	€ 56.976.000	€ 57.551.271	€ 88.000	€ 57.639.271	€ 1.289.300	€ 663.300
* gebouwd (bijgesteld obv prognose)	€ 34.007.000	€ 34.376.000	€ 34.518.136	€ *187.400*	€ *34.705.536*	€ *698.500*	€ *329.500*
* ongebouwd (bijgesteld obv prognose)	€ 1.349.000	€ 1.349.000	€ 1.370.192	€ *-39.192*	€ *1.331.000*	€ *-18.000*	€ *-18.000*
* natuurterreinen	€ 9.000	€ 9.000	€ 6.191	€ *5.809*	€ *12.000*	€ *3.000*	€ *3.000*
* ongebouwd wegen	€ 2.218.000	€ 2.218.000	€ 2.041.697	€ *176.000*	€ *2.217.697*	€ *-300*	€ *-300*
Verontreinigingsheffing	€ 38.000	€ 38.000				€ 300	€ 300
* huishoudens directe lozingen			€ 7.550		€ 7.550		
* bedrijven directe lozingen			€ 30.730		€ 30.730		
Zuiveringsheffing							
* huishoudens (bijgesteld obv prognose)	€ 103.205.000	€ 104.856.000	€ 105.488.487	€ 186.200	€ 105.674.687	€ 2.469.700	€ 818.700
* bedrijven (excl. GR)	€ 29.947.000	€ 29.985.000	€ 25.595.187	€ 4.275.813	€ 29.871.000	€ -76.000	€ -114.000
Bruto-opbrengst	€ 227.123.000	€ 229.807.000	€ 226.609.440	€ 4.880.030	€ 231.489.470	€ 4.366.500	€ 1.682.500
Opgelegd in percentage van bruto-opbrengst			98,6%				
Kwijtscheldling							
* watersysteemheffing ingezetenen (bijgesteld)	€ -6.238.000	€ -6.267.000	€ -5.678.132	€ -662.188	€ -6.340.320	€ -102.300	€ -73.300
* zuiveringsheffing huishoudens (bijgesteld)	€ -9.768.000	€ -9.542.000	€ -8.871.077	€ -745.320	€ -9.616.396	€ 151.600	€ -74.400
Oninbaar (inclusief toevoeging voorz.)	€ -3.087.000	€ -2.895.000	€ -303.049	€ *-3.292.000*	€ *-3.595.049*	€ *-508.000*	€ *-700.000*
Totaal belastingen	€ 208.030.000	€ 211.103.000	€ 211.757.183	€ 180.522	€ 211.937.705	€ 3.907.800	€ 834.800
Overige belastingen							
Precario	€ 225.000	€ 225.000	€ 210.909		€ 210.909	€ -14.100	€ -14.100
Leges	€ 250.000	€ 250.000	€ 248.884		€ 248.884	€ -1.100	€ -1.100
Totaal opbrengsten	**€ 208.505.000**	**€ 211.578.000**	**€ 212.217.000**	**€ 180.500**	**€ 212.397.500**	**€ 3.892.500**	**€ 819.600**
Totale netto-opbrengst vorige jaren	**€ 6.371.000**	**€ 6.371.000**	**€ 5.742.900**	**€ 540.500**	**€ 6.283.400**	**€ 87.600-**	**€ 87.400-**
Totaal	**€ 214.876.000**	**€ 217.949.000**	**€ 217.959.900**	**€ 721.000**	**€ 218.680.900**	**€ 3.804.900**	**€ 732.200**

** bijstelling door de RBG op basis van tweede kwartaalrapportages en bijstelling raming belastbare eenheden*

Deloitte.
Deloitte Accountants B.V.

...doeleinden.
...controleverklaring d.d. :
29/02/2016

Bijlage 1: Belastingverantwoording 2015 HHD

Belastingen: HHDelfland Nog op te leggen voorgaande jaren	Balanspost 2014	Opgelegd t/m dec 15	Nog op te leggen	Jaarrekening 2015	Verschil begr vs prognose
Watersysteemheffing					
* ingezetenen	€ 918.000	€ 958.556	€ 67.000	€ 1.025.556	€ 107.600
* gebouwd	€ 1.061.000	€ 1.452.100	€ 28.800	€ 1.480.900	€ 419.900
* ongebouwd	€ 120.000	€ 163.952		€ 163.952	€ 44.000
* natuurterreinen		€ 2.064		€ 2.064	€ 2.100
* ongebouwd wegen	€ 132.000	€ 192.949		€ 192.949	€ 60.900
WVO-B 2008		€ 54.558		€ 54.558	€ 54.600
Zuiveringsheffing bedrijven	€ 3.450.000	€ 3.079.287	€ 370.713	€ 3.450.000	€ -
Zuiveringsheffing huishoudens	€ 2.177.000	€ 2.118.448	*€ 74.000*	*€ 2.192.448*	€ 15.400
Kwijtschelding	€ 1.506.000-	€ 2.394.924-		€ 2.394.924-	€ 888.900-
Totaal balanspost belastingen	€ 6.352.000	€ 5.626.990	€ 540.513	€ 6.167.503	€ 184.400-
Overige belastingen					
Precario	€ 19.000	€ 20.385		*€ 20.385*	*€ 1.400*
Leges		€ 95.550		*€ 95.550*	*€ 95.600*
Totale netto-opbrengst vorige jaren	€ 6.371.000	€ 5.742.900	€ 540.500	€ 6.283.400	€ 87.400-

Deloitte.
Deloitte Accountants B.V

Voor identificatiedoeleinden
Behorend bij controleverklaring d d
25/02/2016

overzicht voorziening dubieuze debiteuren waterschapslasten HHD

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	balans wordt
ZH-HH/IO									
openstaand per 31-12-15	18.345	187.850	383.221	679.825	1.173.488	2.709.834	4.996.015	15.349.380	25.497.959
aanname % oninbaar	100%	100%	100%	100%	75%	60%	45%	35%	29%
totaal bedrag oninbaar	18.345	187.850	383.221	679.825	880.116	1.625.901	2.248.207	1.486.919	7.510.000
ZH-bedrijven									
openstaand per 31-12-15	7.263	15.438	28.354	51.932	642.965	649.096	1.428.672	1.526.728	4.350.448
aanname % oninbaar	100%	100%	100%	100%	50%	30%	20%	20%	28%
totaal bedrag oninbaar	7.263	15.438	28.354	51.932	321.482	194.729	285.734	305.346	1.210.000
Watersysteemheffing									
openstaand per 31-12-15	3.406	10.041	21.279	46.041	79.538	291.267	529.752	2.554.926	3.536.251
aanname % oninbaar	100%	100%	100%	100%	100%	50%	15%	10%	13%
totaal bedrag oninbaar	3.406	10.041	21.279	46.041	79.538	145.633	79.463	70.714	456.000
Totaal									
openstaand per 31-12-15	29.014	213.329	432.854	777.799	1.895.991	3.650.197	6.954.439	19.431.034	33.384.657
aanname % oninbaar	100%	100%	100%	100%	68%	54%	38%	10%	27%
totaal bedrag oninbaar	29.014	213.329	432.854	777.799	1.281.137	1.966.263	2.613.404	1.862.979	9.177.000
Totaal VOORZIENING ONINBAAR HHD PER 31-12-2015									9.177.000

Deloitte.
Deloitte Accountants B.V.

Voor identificatiedoeleinden.
Behorend bij controleverklaring d.d. .
29/02/2016

Bijlage 2 HHD Voorziening dubieuze debiteuren

Hoogheemraadschap van Delfland		
Nog af te dragen per 1-1-2015	**€**	**28.580.000**
Af te dragen door de RBG aan HHD		
opbrengst 2015	€	227.069.233
opbrengst < 2015	€	8.137.824
kwijtschelding	€	16.944.132-
oninbaar	€	1.447.838-
	€	**216.815.100**
Reeds afgedragen aan HHD	€	211.461.006
Nog af te dragen aan HHD per 31-12-2015	**€**	**33.934.000**
Debiteurenstand per 31-12-2014	€	29.451.263
Debiteurenstand per 31-12-2015	€	33.384.657

Bijlage 3: Afdrachten en debiteurensaldo Delfland 2015

Deloitte.
Deloitte Accountants B.V.
Voor identificatiedoeleinden.
Behorend bij controleverklaring d.d.
29/02/2016

BAKER TILLY BERK

Hoogheemraadschap van Delfland

Accountantsverslag 2015
31 maart 2016

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Aard en reikwijdte van de werkzaamheden
3. Beheersing van de bedrijfsprocessen
4. Bevindingen naar aanleiding van de eindejaarscontrole
5. Verslaggeving in de jaarrekening
6. Financiële positie en resultaat
7. Overige aandachtspunten

Uw contactpersonen:

drs. R. (Rik) Opendorp RA
Accountantspartner
M: 06 – 100 90 464
E: r.opendorp@bakertillyberk.nl

M.A. (Mark) van Rooij RA
Senior Manager
M: 06 – 422 10 305
E: m.vanrooij@bakertillyberk.nl

Kantoorgegevens:

Baker Tilly Berk N.V.
Heerbaan 44 – 48
Postbus 3814
4800 DV BREDA
T: 076 – 525 00 00

1. Inleiding

Hoogheemraadschap van Delfland
Aan het college van dijkgraaf en hoogheemraden en de leden van de Verenigde Vergadering

Geachte dames en heren,

Voor u ligt het accountantsverslag dat wij hebben opgesteld op basis van de door ons uitgevoerde werkzaamheden in het kader van de controle van de jaarrekening 2015 van Hoogheemraadschap van Delfland.

In dit verslag is allereerst een samenvatting opgenomen van onze bevindingen betreffende de beheersing in de bedrijfsprocessen inclusief de geautomatiseerde gegevensverwerking. Hierover hebben wij reeds uitgebreid gerapporteerd in onze managementletter. Vervolgens zijn de bevindingen opgenomen zoals door ons geconstateerd bij de controle van de jaarrekening waarbij wij ook aandacht besteden aan de verslaggeving in de jaarrekening en de financiële positie van het waterschap.

Wij hebben bij de jaarrekening over boekjaar 2015 een goedkeurende controleverklaring ten aanzien van getrouwheid en rechtmatigheid verstrekt. De bevindingen in dit verslag doen dan ook geen afbreuk aan ons oordeel over de getrouwheid van de jaarrekening.

De controle 2015 is de eerste controle die wij voor uw organisatie verrichten. Een nieuwe controle vergt altijd een fase van gewenning en inspanning van beide zijden. Ondanks dat dit een eerste controle is constateren wij dat de samenwerking goed is verlopen. Wij bedanken de medewerkers van Hoogheemraadschap Delfland voor de open en constructieve samenwerking bij het verrichten van onze controlewerkzaamheden en de totstandkoming van onze rapportage.

Met vriendelijke groet,

drs. R. Opendorp RA
Verantwoordelijk accountant

M.A. van Rooij RA
Senior Manager

2. Aard en reikwijdte van de werkzaamheden

2.1 Opdracht

Wij hebben van de Verenigde Vergadering de opdracht gekregen om de jaarrekening over boekjaar 2015 van Hoogheemraadschap van Delfland (hierna: 'HH Delfland'') te controleren. De randvoorwaarden betreffende de opdracht zijn wij in de opdrachtbevestiging met u overeengekomen.

Wij hebben gecontroleerd of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en samenstelling van zowel de baten en lasten over 2015 als van de activa en passiva per 31 december 2015 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Verder hebben wij onderzocht of dat de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2015 rechtmatig tot stand zijn gekomen, wat wil zeggen in overeenstemming met de begroting en met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen waaronder verordeningen van het hoogheemraadschap zelf. Tot slot hebben wij vastgesteld of het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Bij de uitvoering van onze controlewerkzaamheden inzake de jaarrekening hebben wij de goedkeuringstolerantie gehanteerd in overeenstemming met het Waterschapsbesluit (hoofdstuk 5.2). Hieruit volgt dat wij voor de jaarrekening een tolerantie voor fouten van € 2.367.000 (1% van de bruto lasten) hebben gehanteerd en een tolerantie voor onzekerheden van € 7.102.000 (3% van de bruto lasten). De rapporteringstolerantie voor dit verslag van bevindingen is daarbij eveneens gesteld op € 473.000 (20% conform uw controleprotocol). Voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie zijn de toleranties gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT.

2.2 Verantwoordelijkheden

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden van Hoogheemraadschap van Delfland is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle.

2. Aard en reikwijdte van de werkzaamheden

2.3 Werkzaamheden

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Controlestandaarden, hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het Controleprotocol WNT en het controleprotocol van Hoogheemraadschap van Delfland. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische gedragsnormen en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Wij hebben in onze opdrachtbevestiging uiteengezet dat voor iedere controleopdracht inherente beperkingen gelden. Onze controleaanpak en geselecteerde werkzaamheden zijn gebaseerd op onze inschatting van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

De inschatting van de risico's is, mede op basis van overleg met het college van dijkgraaf en hoogheemraden en het management van de werkorganisatie van Hoogheemraadschap van Delfland, tot stand gekomen door de beoordeling van de interne beheersing binnen de organisatie voor zover die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en het getrouw beeld daarbij. Ook hebben wij de omgevingsfactoren en activiteiten van Hoogheemraadschap van Delfland in onze beoordeling betrokken.

Bij onze werkzaamheden voor de interim-controle hebben wij de opzet, het bestaan en de effectieve werking van de interne beheersing binnen uw organisatie beoordeeld. Bij onze werkzaamheden voor de eindejaarscontrole hebben wij vervolgens de financiële informatie in de jaarrekening gecontroleerd. Hierbij hebben wij ook de geschiktheid van de gebruikte grondslagen en redelijkheid van de door het college van dijkgraaf en hoogheemraden gemaakte schattingen in de jaarrekening beoordeeld.

De bevindingen naar aanleiding van onze werkzaamheden hebben wij opgenomen in de managementletter en dit accountantsverslag. Ons oordeel over de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening hebben wij opgenomen in onze controleverklaring.

3. Beheersing van de bedrijfsprocessen

3.1 Werkzaamheden

Als onderdeel van onze controle van de jaarrekening van Hoogheemraadschap van Delfland hebben wij een onderzoek ingesteld naar de administratieve organisatie en de interne beheersingsmaatregelen van het waterschap. In onze werkzaamheden beperken wij ons tot die onderdelen van de AO/IB en in die omvang als voor onze controle van de jaarrekening noodzakelijk is. Dit houdt in dat onze rapportage niet noodzakelijkerwijs alle aandachtspunten in de organisatie weergeeft die bij een meer uitgebreid en specifiek hierop gericht onderzoek naar voren zouden kunnen komen.

Onze werkzaamheden waren primair gericht op:

- De opzet, het bestaan en de werking van de AO/IB in de belangrijke processen 'inkoop' (en 'betaling') en 'aanbesteding'
- De opzet en het bestaan van de AO/IB ten aanzien van de processen 'projecten', 'personeel' en 'belastingen'
- De werkzaamheden die worden verricht door de afdeling 'Concerncontrol'
- De opzet, het bestaan en de werking van de AO/IB in de automatiseringsomgeving (GIDS), zie hiervoor hoofdstuk 7

3.2 Bevindingen en conclusie

Naar aanleiding van ons onderzoek naar de AO/IB hebben wij een aantal aandachtspunten geconstateerd die wij in onze managementletter onder de aandacht van het management hebben gebracht. Er is één bevinding geconstateerd die de hoogste prioriteit van de organisatie moet hebben voor opvolging en verbetering:

- Er zijn onvoldoende waarborgen om vast te stellen dat de procedures rondom aanbestedingen worden nageleefd (zie ook paragraaf 4.4)

Daarnaast zijn er een tweetal bevindingen van minder importantie opgenomen:

- De vastlegging van de prestatieverklaringen in GIDS is onvolledig (zie ook paragraaf 4.7)
- De scope van de afdeling 'Concerncontrol' omvat ten onrechte niet de geautomatiseerde gegevensverwerking (GIDS)

In onze managementletter hebben wij per bevinding een toelichting opgenomen op de bevindingen, het risico voor uw waterschap en een aanbeveling waarop de bevinding geadresseerd kan worden. Dat laatste omvat zowel een aanbeveling voor het in het reguliere proces opnemen van toereikende maatregelen van interne beheersing alsmede een aanbeveling voor aanvullende werkzaamheden om het risico in de te controleren jaarrekening over boekjaar 2015 te ondervangen.

Betreffende de accountantscontrole van de jaarrekening concluderen wij dat de interne beheersing, aangevuld met specifieke gegevensgerichte werkzaamheden voor de geconstateerde tekortkomingen in de beheersing, voldoende aanknopingspunten biedt om te kunnen komen tot een goedkeurende controleverklaring.

4. Bevindingen eindejaarscontrole

4.1 Rapporteringstolerantie voor financiële afwijkingen

Bij de uitvoering van onze werkzaamheden betreffende de jaarrekening hanteren wij een tolerantie vanaf welke wij eventuele afwijkingen aan het college van dijkgraaf en hoogheemraden en de leden van de Verenigde Vergadering rapporteren.

In hoofdstuk 2.1 van dit verslag is reeds toegelicht dat wij voor de jaarrekening een tolerantie voor fouten van € 2.367.000 hebben gehanteerd en een tolerantie voor onzekerheden van € 7.102.000. De rapporteringstolerantie voor dit verslag van bevindingen is daarbij eveneens gesteld op € 473.000 (20% conform uw controleprotocol). Voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de toleranties gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT.

4.2 Geconstateerde afwijkingen in de jaarrekening

Op basis van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden hebben wij geen afwijkingen geconstateerd die de genoemde grens overschrijden. Wel heeft u op ons verzoek diverse aanpassingen in de jaarrekening doorgevoerd ter voldoening aan wet- en regelgeving omtrent verslaggeving.

4.3 Oordeel in de controleverklaring

Wij hebben bij de jaarrekening over boekjaar 2015 een goedkeurende controleverklaring verstrekt. De oordeelparagraaf inzake de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening luidt als volgt:

"Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Hoogheemraadschap van Delfland een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van zowel de baten en lasten over 2015 als van de activa en passiva per 31 december 2015 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2015 rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen waaronder verordeningen van het hoogheemraadschap zelf."

4. Bevindingen eindejaarscontrole

4.4 Naleving van de aanbestedingsrichtlijnen

4.4.1 Bevinding uit de managementletter

Bij ons onderzoek naar de interne beheersing van het waterschap hebben wij geconstateerd dat het proces rondom aanbestedingen onvoldoende waarborgen bevat om vast te stellen dat de procedures rondom aanbestedingen worden nageleefd. Bij de bespreking van de managementletter zijn wij met u overeengekomen dat u ter opvolging van deze bevinding een analyse van de belangrijkste uitgaven per leverancier ('spendanalyse') opstelt om vast te stellen of de inkopen rechtmatig zijn.

4.4.2 Opvolging tijdens de controle van de jaarrekening

Bij de aanvang van onze controlewerkzaamheden van de jaarrekening (februari 2016) hebben wij geconstateerd dat de analyse van de belangrijkste uitgaven per leverancier niet door de organisatie zelf is opgesteld. Gezien het belang van dit onderdeel voor het oordeel van de jaarrekening zijn wij overeengekomen dat de benodigde analyses en controles door ons worden uitgevoerd in overleg met de afdeling Juridische dienstverlening, vastgoed en inkoop (JVI) binnen het waterschap.

Bij onze controle hebben wij een risico analytische aanpak gehanteerd, rekening houdende met het toetsingskader voor financiële rechtmatigheid zoals dan in uw normenkader is opgenomen. Bij onze werkzaamheden hebben wij de volgende bevindingen geconstateerd:

- In boekjaar 2015 is er sprake van een beperkt aantal (< 15) verzoeken tot goedkeuring van afwijking van het interne beleid betreffende inkoop en aanbestedingen. Wij hebben vastgesteld dat het afwijkingen betreffen die toereikend worden gemotiveerd en die veelal betrekking hebben op inhuur van deskundigen, de zogenaamde '2B diensten'. Deze leiden derhalve niet tot onrechtmatigheden.
- Wij hebben geconstateerd dat voor omvangrijke projecten (werken en leveringen) goede dossiers ter onderbouwing van het voldoen aan de (Europese) aanbestedingsregels aanwezig zijn.
- Wij hebben geconstateerd dat de beheersing onvoldoende waarborgen bevat om vast te stellen dat de procedures rondom aanbestedingen van de kleinere diensten en leveringen worden nageleefd. Deze bevinding komt voort uit de constatering dat het inkoopproces voor deze inkopen versnipperd is over diverse afdelingen en dat er geen centrale verantwoordelijkheid voor deze aanbestedingen is (kan worden) belegd. De inkoper heeft zodoende geen zicht op soortgelijk inkopen van andere afdeling wat kan leiden tot verkeerde keuze in het te volgen aanbestedingstraject.
- Ondanks bovenstaande constatering blijken uit onze uitgebreide gegevensgerichte werkzaamheden geen onrechtmatigheden ten aanzien van de inkopen en aanbestedingen. De genoemde bevindingen zijn daarom niet van invloed op ons oordeel over de financiële rechtmatigheid van de jaarrekening.
- Ten aanzien van de juistheid van de kosten hebben wij overigens vastgesteld dat de functiescheidingen en het interne proces inzake het autoriseren van inkoopfacturen en betalingen voldoende waarborgen biedt.

4. Bevindingen eindejaarscontrole

4.4 Naleving van de aanbestedingsrichtlijnen (vervolg)

4.4.3 Aanbevelingen

Op basis van de in hoofdstuk 4.4.2 opgenomen bevindingen willen wij het belang van de interne beheersing rondom het voldoen aan de vereisten rondom inkopen en aanbestedingen benadrukken. Een toereikende beheersing kan het voldoen aan interne en externe wet- en regelgeving omtrent de inkopen en aanbestedingen waarborgen waarmee het risico op financiële onrechtmatigheden wordt ondervangen.

Om invulling te geven aan deze interne beheersing geven wij u het volgende in overweging:

- Het centraliseren van de verantwoordelijkheden in het proces van inkoop en aanbesteden, bijvoorbeeld bij de afdeling JVI *(repressief)*
- Het periodiek laten uitvoeren van een interne analyse op de uitgaven per leverancier om op deze wijze eventuele onrechtmatigheden tijdig te identificeren en waar mogelijk te corrigeren *(detectief)*

4.4.4 Conclusie

Op basis van de door ons verrichte werkzaamheden blijken geen onrechtmatigheden ten aanzien van de inkopen en aanbestedingen. Wij zijn van oordeel dat de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2015 rechtmatig tot stand zijn gekomen.

4. Bevindingen eindejaarscontrole

4.5 Verantwoording van de waterschapsbelastingen

4.5.1 Algemeen

In de jaarrekening zijn omvangrijke standen en stromen ten aanzien van de waterschapsbelastingen opgenomen. De in de jaarrekening opgenomen standen en stromen komen in overleg met de Regionale Belasting Groep (RBG) tot stand en zijn opgenomen op basis van de opgave van de RBG. De opgave van de RBG is gecontroleerd door Deloitte Accountants BV, de accountant van de RBG die een controleverklaring bij die opgave verstrekt.

Jaarrekeningpost	Bedrag
Belastingopbrengsten in het boekjaar	€ 211.754.000
Vorderingen op belastingdebiteuren	€ 33.934.000
Voorziening dubieuze belastingdebiteuren	€ -9.177.000
Nog op te leggen aanslagen belastingen	€ 4.013.000

4.5.2 Werkzaamheden en bevindingen

Onze werkzaamheden ten aanzien van de waterschapsbelastingen hebben bestaan uit het vooraf versturen van instructies aan de accountant van RBG en het achteraf uitvoeren van een dossierreview bij die accountant. Daarnaast hebben wij zelfstandig vastgesteld dat aansluiting bestaat tussen de waterschapsbelastingen volgens de jaarrekening en de opgave van de RBG. Er zijn een tweetal punten die wij voor de volledigheid graag onder uw aandacht willen brengen:

- Er is een omvangrijke afwijking geconstateerd tussen de (gewijzigde) begroting en de uiteindelijke realisatie voor wat betreft de totale belastingheffing en het bedrag van de oninbare belastingen. Wij geven u in overweging om bij het opstellen van de begroting in overleg te treden met RBG om gezamenlijk tot voldoende nauwkeurige schattingen omtrent deze standen en stromen te komen. Voor een aantal grootheden is de verwachting dat eerder informatie over afwijkingen bekend kan zijn.
- Voor boekjaar 2016 zal de automatische kwijtschelding van de zuiveringsheffing vervallen. Als gevolg daarvan zal de belastingopbrengst naar verwachting stijgen, maar zal hiermee samenhangend ook het saldo van de voorziening voor dubieuze debiteuren stijgen.

4.5.3 Conclusie

Naar aanleiding van onze werkzaamheden hebben wij geen bevindingen geconstateerd: de in de jaarrekening opgenomen standen en stromen inzake de waterschapsbelastingen zijn juist en volledig.

4. Bevindingen eindejaarscontrole

4.6 PPS-constructie met Delfluent

Bij onze controle van de jaarrekening van het waterschap hebben wij diverse controlewerkzaamheden uitgevoerd ten aanzien van de PPS-constructie met Delfluent. Daarbij hebben wij zowel de langlopende verplichting die in de balans is opgenomen gecontroleerd als de leasebetalingen die in de exploitatie zijn opgenomen.

Onze werkzaamheden hebben bestaan uit het kennisnemen van de relevante overeenkomsten, het vaststellen van de aansluiting tussen de jaarrekening en de verkregen specificaties en onderbouwingen en overige (detail)werkzaamheden. Bij onze werkzaamheden hebben wij ook kennis genomen van de voorlopige berekening van de afrekening over boekjaar 2015 waaruit een bate van circa € 0,3 mln. blijkt; de definitieve afrekening was op het moment van onze controle nog niet beschikbaar.

Naar aanleiding van de door ons verrichte werkzaamheden hebben wij geen bevindingen geconstateerd. Aanvullend hebben wij met u gesproken over de ontwikkelingen rondom de PPS-constructie in kalenderjaar 2016. Deze ontwikkelingen zijn echter niet van invloed op de jaarrekening 2015 en om die reden niet opgenomen in dit accountantsverslag.

4.7 Overige bevindingen

In deze paragraaf zijn puntsgewijs een aantal bevindingen opgenomen die wij graag onder uw aandacht brengen.

- Als onderdeel van onze controle van de jaarrekening 2015 hebben wij onderzoek gedaan naar de beginbalans voor boekjaar 2015, ofwel de eindbalans volgens de jaarrekening 2014. Wij hebben dit onderzoek verricht door middel van een dossierreview bij Deloitte Accountants BV en beperkte eigen werkzaamheden. Naar aanleiding van dit onderzoek zijn er geen bevindingen die van invloed zijn op de jaarrekening 2015.

- In de jaarrekening over boekjaar 2015 is een bijzondere last opgenomen inzake de financiële afwikkeling van de voorgenomen uittreding uit de Gemeenschappelijke Regeling Beheer Grondwateronttrekking Delft-Noord. De verantwoorde last ad € 7,6 mln. stemt overeen met de last die aan de Verenigde Vergadering is voorgelegd en door de Verenigde Vergadering is geautoriseerd in het besluit van 17 december 2015.

- Wij hebben geen onjuistheden geconstateerde betreffende de vaste activa. Wij hebben hierbij vastgesteld dat er geen investeringen onder de grens van activeren zijn opgenomen, dat er geen sprake is van onrechtmatige overschrijding van projectkredieten en dat er geen sprake is van onjuiste verantwoording van projectkosten of verschuiving tussen projecten.

- Wij hebben naar aanleiding van de bevinding uit de managementletter nader onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van prestatieverklaringen in GIDS. Naar aanleiding van dit nadere onderzoek blijken geen onvolledigheden of onjuistheden inzake de inkopen en prestatieverklaringen.

4. Bevindingen eindejaarscontrole

4.8 Begrotingsrechtmatigheid

Bij onze controlewerkzaamheden inzake de jaarrekening hebben wij vastgesteld of de jaarrekening voldoet aan het criterium van rechtmatigheid, zowel de financiële rechtmatigheid als de begrotingsrechtmatigheid. Voor die laatste geldt dat begrotingsrechtmatigheid mede wordt beoordeeld in relatie tot de 'Kadernota Rechtmatigheid 2015' van de Commissie BBV.

In de jaarrekening is het van belang om een analyse op te nemen inzake eventuele overschrijdingen en of die veroorzaakt worden door meer uitgaven binnen het voor een programma geldend beleid of dat er een andere oorzaak is voor de begrotingsoverschrijding. Voor waterschappen geldt hierbij dat overschrijdingen volgens de 'netto-kostenoverschrijding' wordt beoordeeld. Compensatie van kostenoverschrijdingen kan plaatsvinden met andere, niet direct aan de overschrijding gerelateerde, baten.

Het overzicht met baten en lasten per programma is door u in hoofdstuk 6.2 van de jaarrekening opgenomen. Uit de daar opgenomen analyse blijkt dat er op een drietal programma's sprake is van begrotingsoverschrijdingen. Wij zijn echter met u van mening dat de afwijkingen ofwel niet van materieel belang zijn (programma's schoon water en voldoende water) dan wel toereikend zijn goedgekeurd (programma stevige dijken).

Programma	Overschrijding (telt niet mee)	Toelichting
Schoon water	€ 175.000	Er is sprake van een niet-materiële overschrijding die niet van invloed is op ons oordeel over de begrotingsrechtmatigheid
Voldoende water	€ 136.000	Er is sprake van een niet-materiële overschrijding die niet van invloed is op ons oordeel over de begrotingsrechtmatigheid
Stevige dijken	€ 6.843.000	Er is sprake van een overschrijding als gevolg van de verantwoording van de eenmalige last inzake de uittreding uit GR Beheer Grondwateronttrekking Delft-Noord van € 7,6 mln. Deze last was niet in de gewijzigde begroting opgenomen, maar is wel goedgekeurd door de Verenigde Vergadering en is daarom niet van invloed op ons oordeel over de begrotingsrechtmatigheid.

5. Verslaggeving in de jaarrekening

5.1 Algemeen

In boekjaar 2015 is door Hoogheemraadschap van Delfland wederom gerapporteerd met inachtneming van de bepalingen van het Waterschapsbesluit en, waar nodig of wenselijk, het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Bij de bespreking van de managementletter hebben wij u reeds geïnformeerd over het feit dat de eisen aan verslaggeving in 2015 vrijwel ongewijzigd zijn ten opzichte van voorgaand jaar.

Betreffende de verslaggeving in de jaarrekening geldt dat de concept jaarrekening door ons is getoetst aan de wet- en regelgeving. De hieruit voortgekomen bevindingen zijn allen door u aangepast in de definitieve jaarrekening.

5.2 Wet Normering Topinkomens

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is op 1 januari 2013 in werking getreden. De WNT is reeds in 2014 op enkele onderdelen aangepast, onder andere via de Reparatiewet WNT, en ook is via de relevante website meer invulling gegeven aan onduidelijkheden en/of onzekerheden bij de interpretatie van de WNT.

Op 1 januari 2015 is de Wet Verlaging bezoldigingsmaximum in werking getreden waarmee het (algemene) bezoldigingsmaximum is verlaagd tot 100% van een ministersalaris. Het algemene bezoldigingsmaximum voor een topfunctionaris bedraagt in 2015 € 178.000 voor zover deze een dienstbetrekking heeft en € 230.474 voor zover deze geen dienstbetrekking heeft.

Voor Hoogheemraadschap van Delfland is de secretaris-directeur, de heer mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart, conform artikel 1.1b van de WNT, aangemerkt als topfunctionaris (met dienstbetrekking) voor de WNT. In de jaarrekening zijn de juiste bedragen en een toereikende toelichting opgenomen betreffende de bezoldiging en het dienstverband van de heer Van den Wijngaart.

5. Verslaggeving in de jaarrekening

5.3 Schattingen in de jaarrekening

Om de grondslagen en bepalingen voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat het college van dijkgraaf en hoogheemraden zich over verschillende zaken een oordeel vormt, en schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende posten.

Naar onze mening zijn de door het college van dijkgraaf en hoogheemraden gevormde schattingen redelijk en zijn deze toereikend toegelicht in de jaarrekening. Hieronder is een overzicht opgenomen van de belangrijkste schattingsposten.

Belangrijke schatting	Beoordeling	Toelichting
Levensduur en restwaarde van de vaste activa	Akkoord	De levensduur en restwaarde van vaste activa zoals opgenomen in de jaarrekening stemmen overeen met de door de Verenigde Vergadering vastgestelde Nota Investerings- en Activabeleid. In aanvulling hierop hebben wij vastgesteld dat de schattingen van levensduur en restwaarde van de activa in lijn liggen met de schattingen die gebruikelijk zijn binnen de sector.
Waardering van de vorderingen inzake belastingen: • Voorziening dubieuze belastingdebiteuren • Nog op te leggen aanslagen	Akkoord	De in de jaarrekening opgenomen saldi van de voorziening voor dubieuze belastingdebiteuren en nog op te leggen aanslagen is in overeenstemming met RBG tot stand gekomen. Het in de jaarrekening opgenomen saldo stemt overeen met het saldo volgens de opgave van RBG. De accountant van RBG heeft een goedkeurende verklaring verstrekt bij de opgave van RBG aan het waterschap waarin ook de genoemde saldi zijn opgenomen. Wij hebben een dossierreview uitgevoerd bij de accountant van RBG. Hierbij hebben we vastgesteld dat de door hen verrichte werkzaamheden in relatie tot de genoemde posten toereikend zijn.

5. Verslaggeving in de jaarrekening

5.3 Schattingen in de jaarrekening (vervolg)

Belangrijke schatting	Beoordeling	Toelichting
Voorzieningen	Akkoord	De belangrijkste in de jaarrekening opgenomen voorziening betreffen de voorziening voor de bijdrage slibverbrandingsinstallaties en voor zuiveringstechnische werken. Betreffende de voorzieningen hebben wij vastgesteld dat deze toereikend onderbouwd zijn en zijn gebaseerd op prudente uitgangspunten.

5.4 Informatie in het jaarverslag

De jaarstukken voor boekjaar 2015 bestaan uit het jaarverslag (inclusief de paragrafen) en de jaarrekening. De inhoud van het jaarverslag hebben wij conform onze opdracht onderworpen aan een beperkte toetsing. Conform deze opdracht blijft de beperkte toetsing beperkt tot het signaleren van mogelijke tegenstrijdigheden tussen het jaarverslag en de jaarrekening. Het jaarverslag is, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar met de jaarrekening. Daarnaast hebben wij vastgesteld dat de volgens de wet vereiste gegevens in het jaarverslag zijn opgenomen.

5.5 Conclusie

Wij hebben met het college van dijkgraaf en hoogheemraden de aanvaardbaarheid van de gehanteerde waarderingsgrondslagen en de consistente toepassing daarvan besproken. In dit kader komen tevens zaken aan de orde die een significante invloed hebben op de kwaliteit van de jaarverslaggeving, zoals nieuwe of gewijzigde waarderingsgrondslagen, schattingen, beoordelingen en onzekerheden en/of bijzondere transacties.

Naar onze mening zijn de door het college van dijkgraaf en hoogheemraden gekozen waarderingsgrondslagen aanvaardbaar en juist toegepast met betrekking tot de significante jaarrekeningposten en bijzondere transacties.

6. Financiële positie en resultaat

6.1 Financiële positie en resultaat

6.1.1 Algemeen

Uit de jaarrekening over boekjaar 2015 blijkt een positief saldo van de exploitatie van € 10.891.000. Het eigen vermogen van het waterschap bedraagt ultimo 2015, na de resultaatbestemming, € 75.530.000.

6.1.2 Financiële positie

Gedurende de controle hebben wij met u gesproken over de financiële positie van het waterschap. Daarbij hebben wij met u gesproken over de wens om in de toekomst de schuldenpositie te reduceren en dat daarvoor een visie van het college van dijkgraaf en hoogheemraden en de leden van de Verenigde Vergadering noodzakelijk is ten aanzien van de uiteindelijk gewenste solvabiliteit (verhouding eigen vermogen en vreemd vermogen) van het waterschap. Verder is het noodzakelijk om te beoordelen in welke mate de heffingscapaciteit van de belastingen voldoende ruimte laat om ook in de toekomst de schulden daadwerkelijk te kunnen aflossen vanuit de vrije kasstromen. Wij geven u hierbij in overweging om deze visie en beoordeling in het overleg tussen het college van dijkgraaf en hoogheemraden en de leden van de Verenigde Vergadering nader uit te werken.

Verder hebben wij met u gesproken over de mogelijkheid om reserves (weerstandsvermogen) te vormen om de aanwezige risico's en hun kans op voorkomen op te kunnen vangen. Wij zijn met u van mening dat een goede analyse van de risico's en hun kans op voorkomen, met name ten aanzien van verbonden partijen, garantiestellingen, aanbestedingen en renterisico's, wenselijk is om de benodigde omvang van het weerstandsvermogen te bepalen. Hoewel ook het vormen van de door u genoemde reserve inzake de komende aflossingen van financieringen (gevormd vanuit het batige exploitatiesaldo) bijdraagt aan het inzichtelijk maken van de beklemming van een deel van het vermogen willen wij benadrukken dat een dergelijke reserve geen weergave is van de vrije kasstromen om de financieringen ook daadwerkelijk te kunnen aflossen.

6.1.3 Overeenstemming resultaat en kasstromen

Verder hebben wij met u besproken dat het batige exploitatieresultaat over het boekjaar niet gelijk is aan het saldo van de vrije kasstromen. Verschillen ontstaan onder andere door de uitgaven voor investeringen, kosten van afschrijvingen en ontwikkeling van diverse balansposities.
In relatie tot het saldo van de vrije kasstromen en het batige exploitatiesaldo geven wij u in overweging om deze saldi meer met elkaar in lijn te brengen, uiteraard voor zover de verslaggevingsvereisten dit toestaan. Hierbij kunt u denken aan de mogelijkheid die in het (nieuwe) BBVW geboden wordt om bijvoorbeeld bouwrente op projecten niet langer te activeren, maar direct in de exploitatie te verantwoorden of het herzien van de wijze waarop de bijdrage aan het HWBP in de jaarrekening wordt verantwoord.

7. Overige aandachtspunten

7.1 Geautomatiseerde gegevensverwerking

Volgens wettelijke bepalingen dient de accountant verslag uit te brengen van de bevindingen over de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. Wij onderzoeken de geautomatiseerde gegevensverwerking voor zover wij dat noodzakelijk achten in het kader van de controle van de jaarrekening. De accountantscontrole kan daarom leiden tot andere constateringen dan wanneer een gericht onderzoek naar de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking zou plaatsvinden.

Bij ons onderzoek hebben wij ons gericht op de geautomatiseerde gegevensverwerking die wij voor Hoogheemraadschap van Delfland hebben aangemerkt als de GIDS applicatie (met daarin de modules van de financiële administratie, urenregistratie, activaregistratie en projecten) en de relevante General IT Controls. Naar aanleiding van ons onderzoek hebben wij een aantal aandachtspunten geconstateerd die wij met u hebben besproken en die wij hieronder voor u hebben samengevat:

- Er is aandacht nodig voor de rechten van gebruikers in GIDS en op het netwerk van medewerkers die uit dienst zijn getreden
- Er is aandacht nodig voor niet-persoonsgebonden gebruikers in GIDS en op het netwerk
- Er is aandacht nodig voor de eisen betreffende wachtwoorden voor toegang tot zowel GIDS als het netwerk

Ten aanzien van de processen van autoriseren van inkoopfacturen, autoriseren van urenregistraties en het wijzen van crediteurenstamgegevens hebben wij geen bevindingen geconstateerd.

Betreffende de accountantscontrole van de jaarrekening concluderen wij dat de geautomatiseerde , aangevuld met specifieke gegevensgerichte werkzaamheden voor de geconstateerde tekortkomingen in de beheersing, voldoende aanknopingspunten biedt om te kunnen komen tot een goedkeurende controleverklaring.

7. Overige aandachtspunten

7.2 Onafhankelijkheid

In het verlengde van de Nadere voorschriften inzake Onafhankelijkheid van de openbaar accountant, bevestigen wij dat de, naar ons oordeel, onafhankelijke positie in overeenstemming is met de wettelijke en geroepsvoorschriften. Tevens bevestigen wij dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen boekjaar niet is aangetast.

In kalenderjaren 2015 en 2016 hebben wij uitsluitend assurance-dienstverlening voor uw waterschap verricht, bestaande uit:

- Controle van de jaarrekening
- Controle van de opgave fractiekosten
- Controle van de beheersing in het personeelsproces
- Controle van de opgave grensoverschrijdend afvalwater

Verder is er geen sprake van aanname of gift van geschenken, langdurige betrokkenheid bij uw organisatie, uitingen van reclame of marketing of overige bedreigingen van de onafhankelijkheid.

In onze controleaanpak zijn diverse maatregelen opgenomen die de onafhankelijkheid dienen te waarborgen. Periodiek wordt de naleving van interne en externe onafhankelijkheidsvoorschriften beoordeeld. De leden van ons controleteam moeten verder jaarlijks hun onafhankelijkheid (schriftelijk) bevestigen. Ook hieruit volgt dan wij een onafhankelijke positie hebben ten opzichte van uw waterschap.

7. Overige aandachtspunten

7.3 Fraude

Bij de uitvoering van de controle hanteren wij onder andere de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NV COS) 240 "*De verantwoordelijkheid van de accountant voor het onderkennen van het risico van fraude in het kader van de controle van financiële overzichten*". Fraude kan volgens de definitie in NV COS 240 zowel onttrekking van middelen als verslaggevingsfraude betreffen.

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is primair verantwoordelijk voor de preventie van fraude. Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is verantwoordelijk voor een cultuur van eerlijkheid en ethisch verantwoordelijk gedrag. Zij dient zowel preventieve (voorkomende) als repressieve (ondervangende) beheersingsmaatregelen te nemen om de kans op fraude zo veel mogelijk te beperken, zodat de integriteit van de financiële verslaggeving is gewaarborgd.

Tijdens de controle van de jaarrekening inventariseren wij de frauderisico's binnen uw organisatie en beoordelen wij de interne beheersingsmaatregelen die gericht zijn op het voorkomen en ontdekken van fraude. Hiervoor analyseren wij het frauderisico in relatie tot een drietal drijfveren voor frauduleus handelen: a) prikkel en/of druk, b) gelegenheid en c) rationalisatie. Naar aanleiding van deze analyse hebben we voor uw waterschap geen verhoogd risico voor frauduleus handelen geïdentificeerd. De belangrijkste reguliere frauderisico's die wij in het kader van de controle hebben geïdentificeerd zijn:

- Onvolledige verantwoording van de opbrengsten uit belastingen
- Onrechtmatige of onjuiste uitstroom van middelen
- Onrechtmatige of onjuiste toekenning van opdrachten aan leveranciers

Tijdens de controle bleek ons dat binnen uw organisatie reeds de nodige aandacht wordt besteed aan de onderwerpen fraude en integriteit. U heeft aangegeven belang te hechten aan een adequate beheersing van frauderisico's. Hierover hebben wij gedurende de controle enkele malen overleg met u gehad waarbij geen nieuwe frauderisico's of relevante tekortkomingen in de beheersing of risicomanagement zijn geïdentificeerd.

Naar aanleiding van onze werkzaamheden hebben wij geen fraude of onregelmatigheden geconstateerd. Volledigheidshalve wijzen wij erop dat onze controle niet specifiek gericht is op het ontdekken van fraude.

Accountants

Baker Tilly Berk N.V.
Heerbaan 44-48
Postbus 3814
4800 DV Breda
T: +31 (0)76 525 00 00
F: +31 (0)76 525 00 50
E: breda@bakertillyberk.nl
KvK: 24425560
www.bakertillyberk.nl

Hoogheemraadschap van Delfland
Aan het college van dijkgraaf en hoogheemraden

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit jaarverslag op pagina 95 tot en met pagina 111 opgenomen jaarrekening 2015 van Hoogheemraadschap van Delfland te Delft gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2015 en de exploitatierekeningen naar programma's en kostendragers en naar kosten- en opbrengstensoorten over 2015 met de bijbehorende toelichtingen, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het college van dijkgraaf en hoogheemraden

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden van Hoogheemraadschap van Delfland is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven en dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting, en met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen waaronder verordeningen van het hoogheemraadschap zelf.

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle, als bedoeld in artikel 109, tweede lid, van de Waterschapswet.
Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Controlestandaarden, hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het Controleprotocol WNT en het controleprotocol van Hoogheemraadschap van Delfland. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische gedragsnormen en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

an independent member of BAKER TILLY INTERNATIONAL

Alle diensten worden verricht op basis van een overeenkomst van opdracht, gesloten met Baker Tilly Berk N.V., waarop van toepassing zijn de algemene voorwaarden, gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nr. 24425560.
In deze voorwaarden is een beperking van aansprakelijkheid opgenomen.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van het Hoogheemraadschap.

Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van het Hoogheemraadschap van Delfland gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening alsmede een evaluatie van het normenkader voor rechtmatigheid. Deze financiële rechtmatigheidscriteria zijn met het normenkader vastgesteld door de verenigde vergadering.

De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de toleranties gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel betreffende de jaarrekening
Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Hoogheemraadschap van Delfland een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van zowel de baten en lasten over 2015 als van de activa en passiva per 31 december 2015 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2015 rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen waaronder verordeningen van het hoogheemraadschap zelf.

Accountants

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen
Ingevolge artikel 109, lid 3, onderdeel d, van de Waterschapswet melden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Breda, 31 maart 2016
Baker Tilly Berk N.V.

Was getekend,

drs. R. Opendorp
Registeraccountant

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1250403
DATUM D&H VERGADERING
15 maart 2016
DELFT

ONDERWERP
Jaarverslag en Jaarrekening 2015

Geachte leden,

Bijgevoegd treft u het jaarverslag en de jaarrekening 2015 aan. In voorliggende brief gaan wij in op het resultaat van 2015 ten aanzien van de doelrealisatie, de hoofdlijnen van het gevoerde beleid en de middelen die hiervoor zijn ingezet.

Hoofdlijnen van het gevoerde beleid

Het jaar 2015 was een jaar met veel ontwikkelingen voor Delfland. In 2015 hebben verkiezingen voor een nieuw bestuur plaatsgevonden. Met de installatie van een nieuwe Verenigde Vergadering, een nieuw college en de vaststelling van het Waterbeheerplan 2016-2021 is in dit jaar de start gegeven voor een nieuwe bestuursperiode.

Met het coalitieakkoord 'Iedereen bewust van water' zet dit college de komende collegeperiode vol in op waterbewustzijn, een beheerste tariefontwikkeling en een afbouw van de schuldenlast. De koers zoals weergegeven in het coalitieakkoord is verwerkt in het Waterbeheerplan 2016-2021. Het Waterbeheerplan 2016-2021 geeft voor de komende zes jaar het strategische beleidskader weer en in het uitvoeringsprogramma 2016-2021 is dit vertaald in concrete maatregelen.

De coalitie is van mening dat de kosten die gemaakt worden voor het zuiveren van afvalwater door iedereen betaald moet worden. Hier gaat het principe op van de vervuiler betaalt. Kwijtschelding van de zuiveringsheffing past hier niet meer bij. Het college heeft de afbouw van de kwijtschelding in 2015 in gang gezet, met als doel dat deze (rekening houdend met de diep schrijnende gevallen) in 2017 niet meer mogelijk is. Alle opbrengsten die het afbouwen van de kwijtschelding opleveren worden verdisconteerd in de hoogte van de zuiveringsheffing.

Een ander belangrijk besluit dat in 2015 is genomen, is om de locatie Gemeenlandhuis/Phoenixstraat te verbouwen en na deze verbouwing de locaties aan het Delftechpark en Kijkduin af te stoten. Hierop zijn in 2015 voorbereidingen getroffen voor de tijdelijke herhuisvesting van de medewerkers die werkzaam waren aan de locatie aan de Phoenixstraat en is een huurovereenkomst afgesloten voor de tijdelijke kantoorlocatie aan het Brassersplein in Delft. Begin 2016 zijn deze medewerkers verhuisd naar de tijdelijke locatie.

De afgelopen jaren is onderhandeld met de gemeente Delft over uittreding van Delfland uit de gemeenschappelijke regeling grondwateronttrekking Delft Noord. Eind 2015 is hierover overeenstemming bereikt. Met ingang van 1 januari 2016 is Delfland geen deelnemer meer in de gemeenschappelijke regeling beheer grondwateronttrekking Delft Noord. Tussen het college van de gemeente Delft en het college van het Hoogheemraadschap van Delfland zijn afspraken gemaakt

over de te betalen uittredingsvergoeding van 7,6 miljoen euro door Delfland. Dit bedrag is verwerkt in het resultaat over 2015.

De inhoudelijke doelrealisatie zoals opgenomen in de begroting 2015 verliep in 2015 volgens plan. Hiermee is de Waterbeheerplanperiode 2010-2015 afgerond en kan vanaf 2016 volop ingezet worden op het behalen van de doelen zoals opgenomen in het Waterbeerplan 2016-2021.
Dit wordt jaarlijks verder geconcretiseerd (en indien nodig aangepast) via de kadernota en de begroting.

Voor een gedetailleerd verslag van de doelrealisatie op programmaniveau verwijzen wij u naar het jaarverslag.

Het financieel resultaat in 2015

Exploitatie
De Verenigde Vergadering besloot bij de vaststelling van de begroting 2015 te gaan sturen op € 7,2 miljoen overschot ten behoeve van de reserve vorming "Aflossing 2023 ev". Het definitieve resultaat 2015 is uitgekomen op € 10,9 miljoen. Het verschil tussen het resultaat en de begroting wordt voor € 1,3 miljoen mede veroorzaakt door de externe factoren: lagere rente en hogere belastingopbrengsten. Dit verschil is procentueel gering ten opzichte van de gehele begroting, maar laat onverlet dat strak gestuurd blijft worden op een realistische begroting.

Verdeling resultaat
Gezien de wens van het college om schulden af te lossen wordt voorgesteld het positieve exploitatieresultaat geheel daarvoor te bestemmen en toe te voeren aan de reserve afbouw schuldpositie.
Dat leidt tot de volgende twee zaken:

1) Het college wil voorstellen om het gehele jaarrekeningresultaat te storten in de nog te in te stellen reserve "Aflossing 2023 ev".
2) Het college zal de Verenigde Vergadering medio 2016 verder informeren over de stand van zaken aangaande de verdere mogelijkheden met betrekking tot een planmatige aflossing van de schuldenlast. Hierbij zullen ook huidige reserves en voorzieningen en de huidige beschikbare kasstromen worden betrokken.

Een gedetailleerd overzicht van de mutaties op de exploitatie is te vinden in het jaarverslag 2015.

Investeringen
Delfland heeft 45,4 miljoen euro aan investeringen gerealiseerd. Behoudens huisvesting is dit voor het tweede jaar nagenoeg in lijn met de geraamde investeringen.

Met de behaalde resultaten in 2015 is een goede basis gelegd om de komende jaren de afspraken uit het coalitieakkoord verder te kunnen realiseren.

Hoogachtend,

Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,

de Secretaris,	de Dijkgraaf,
mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart	mr. M.A.P. van Haersma Buma

Bijlage: jaarverslag en jaarrekening 2015

Advies van de Rekeningcommissie aan de Verenigde Vergadering van het Hoogheemraadschap Delfland naar aanleiding van de Jaarrekening en het Jaarverslag 2015

De Rekeningcommissie heeft kennis genomen van de Jaarrekening en het Jaarverslag 205 van het Hoogheemraadschap Delfland. Daarnaast heeft de Rekeningcommissie op 23 maart 2016 een nadere toelichting van de externe accountant en de portefeuillehouder Financiën gekregen.

De Rekeningcommissie stelt de Verenigde Vergadering voor de Jaarrekening en het Jaarverslag 2015 vast te stellen, maar plaatst bij dit advies de volgende kanttekeningen en adviezen:

1 Informatievoorziening en prestatie-indicatoren

1.a
De leesbaarheid van Jaarrekening en het Jaarverslag is voor niet-ingewijden en burgers te beperkt. De VV heeft in haar vergadering van 23 april 2015 reeds het belang van een publieksversie van het jaarverslag benadrukt.

Advies
Delfland publiceert met ingang van het Jaarverslag 2015 een publieksversie van het jaarverslag.

1.b
Bij een aantal programmalijnen zijn prestatie-indicatoren ontwikkeld en worden deze juist en consequent toegepast. In andere programmalijnen zijn deze niet of nauwelijks ontwikkeld. Prestatie-indicatoren dienen afgeleid te zijn van de organisatiedoelen en deel uit te maken van een samenhangende doelstellingenhiërarchie. Om over een evenwichtig totaaloverzicht te kunnen beschikken dient voor alle programmalijnen eenzelfde aanpak te worden gevolgd en dienen de prestatie-indicatoren met de behaalde resultaten adequaat te worden toegelicht (ook voor de doelen die niet zijn gehaald)

Advies
In de Programmabegroting 2017 maakt Delfland voor alle programmalijnen gebruik van een complete set prestatie-indicatoren, die aansluit bij de doelstellingenhiërarchie
Het jaarverslag 2016 bevat een totaaloverzicht met alle prestatie-indicatoren, de behaalde resultaten en een toelichting hierop. Tevens dient te worden aangegeven welke acties worden genomen met betrekking tot de doelen die niet zijn gehaald.

2 Betrouwbaarheid ramingen

2.a
Het verloop van baten en lasten uit de Programmabegroting 2015, laat in de verschillende rapportages (Burap, najaarsbrief, jaarrekening) forse fluctuaties zien. Zo fluctueert het geraamde resultaat tussen € 7,2 mln positief (Programmabegroting 2015), € 12,5 mln positief (Bestuursrapportage 2015), € 17,2 positief (Najaarsbrief 2015) en € 10,9 mln positief (Jaarrekening 2015). Met name de ramingen uit de najaarsbrief blijken geen goede voorspelling voor de uiteindelijke realisatie.

Advies
Delfland dient, gelet op het feit dat bovengenoemde constatering een jaarlijks terugkerend karakter kent, aandacht te besteden aan de nauwkeurigheid van de ramingen, hetgeen in de verschillende rapportages tot uitdrukking dient te komen. Afwijkingen in omvangrijke posten zoals bijv. de post onvoorzien dienen adequaat verklaard te worden.

2.b
De baten uit belastingen zijn ruim € 5 mln hoger dan begroot . Dit is mede het gevolg van “opschoningsacties” van de RBG. Belastinginkomsten dienen naar mening van de rekeningcommissie in hoge mate voorspelbaar te zijn. Het up-to-date houden van de bestanden en daarmee de brongegevens dient onderdeel van de reguliere bedrijfsvoering te zijn.

Advies
Delfland maakt middels haar vertegenwoordiging in het algemeen en dagelijks bestuur van de RBG kenbaar dat de ramingen van de belastinginkomsten met ingang van het belastingjaar 2017 een zo goed mogelijke benadering van de realisaties zullen geven. De RBG rapporteert in haar reguliere cyclus over het periodiek vaststellen van de juistheid en de volledigheid van de brongegevens.

3 Weerstandsvermogen en risico's

De ratio voor de omvang van het weerstandsvermogen is met een factor van 10,5 (streefwaarde tussen 1,0 en 1,4) ruimschoots voldoende. De vraag is of deze ratio voldoende onderscheidend is voor het opvangen van de risico's en daarmee een afdoend stuurmechanisme is. Het risicomanagement, incl. stresstests met behulp van scenario's en de hierbij behorende rapportage lijkt een beter stuurmiddel dan de ratio voor de omvang van het weerstandsvermogen.

Advies
Delfland verbetert het proces van risicoanalyse en maakt de inventarisatie, de gevolgen en de te nemen maatregelen om risico's te voorkomen transparant.

4 Exploitatie en kasstromen

De exploitatie en de kasstromen lopen uit de pas. Voorbeelden hiervan zijn de maandelijkse personele kosten enerzijds en – zoals aangedragen door de externe accountant - de afdracht door de RBG en het betalen van de bijdragen aan het HWBP en het activeren van deze bijdragen en het daarop afschrijven anderzijds. De afdracht van de RBG aan Delfland is inmiddels aangepast aan de maandelijkse liquiditeitsbehoefte.

Advies
Delfland beziet de aansluiting tussen kasstromen en exploitatie en in het bijzonder hoe de bijdrage aan het HWBP en de exploitatie van Delfland met elkaar in overeenstemming gebracht kunnen worden. Delfland vraagt de externe accountant een advies omtrent de mogelijkheden voor eventuele inhaalafschrijvingen.

5 Aansluiting Jaarrekening en Jaarverslag op Coalitieakkoord

In de Jaarrekening en het Jaarverslag 2015 wordt niet expliciet verantwoording afgelegd over (de uitvoering van) het Coalitieakkoord 2015-2019. Elementen hiervan zijn de in het Coalitieakkoord opgenomen structurele bezuinigingen en de begrotingsdiscipline, zoals de regel dat overschrijdingen binnen een programma opgevangen worden door bezuinigingen op andere onderdelen binnen dat programma. Dit is onder andere het geval bij het programma Schoon water. Het Coalitieakkoord heeft effectief betrekking op het tweede halfjaar 2015. De jaarrekening en het jaarverslag hebben betrekking op het hele jaar.

Advies
Delfland geeft bij het eerstvolgende moment van de planning en controlcyclus, de Kadernota 2017, alsnog een "terugblik".
Delfland laat met ingang van 2016 de Jaarrekening en het Jaarverslag expliciet aansluiten op de afspraken uit het Coalitieakkoord.

Hoogheemraadschap van
Delfland

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1254603
DATUM D&H VERGADERING
12 april 2016
DELFT

ONDERWERP
reactie van het college van D&H op het onderzoek van de Rekeningcommissie inzake het jaarverslag 2015

Geachte leden,

Wij ontvingen het aan u uitgebrachte advies van de rekeningcommissie betreffende het jaarverslag 2015. Ter ondersteuning van uw behandeling van het jaarverslag 2015 in de verenigde vergadering van 21 april 2016 ontvangt u onze reactie op het advies van de rekeningcommissie. Voorts willen wij u informeren dat aanbevelingen van de accountant in de opeenvolgende kadernota's zullen worden geborgd.

In haar reactie geeft de rekeningcommissie aan dat zij de leesbaarheid van het jaarverslag voor burgers te beperkt vindt en daarom pleit voor een publieksversie van het jaarverslag. Wij onderschrijven deze bevinding. Er is inmiddels een verkorte publieksversie van het jaarverslag 2015 opgesteld. Deze zal binnenkort worden gepubliceerd.

Vervolgens wordt door de rekeningcommissie ingegaan op het ontbreken van een totale set aan prestatie-indicatoren en het monitoren van de behaalde en niet-behaalde resultaten. Bij de begroting 2015 heeft de VV opgemerkt dat er gewerkt moest worden aan het formuleren van meer prestatie-indicatoren. Bij de begroting 2016 zijn hierbij weer stappen gezet. Dit proces wordt voortgezet bij de opstelling van de begroting 2017.

Verder vraagt de rekeningcommissie aandacht voor de betrouwbaarheid van de ramingen. Nadat wij vele jaren met tekorten hebben gewerkt, is in de VV bij de jaarrekening 2014 geconstateerd, dat er veel afwijkingen waren in positieve zin ten opzicht van de begroting. Eerste stappen tot verbetering zijn reeds gezet bij de begroting 2015. Een van de positieve omvangrijke afwijkingen betreft de inkomsten uit belastingen. Op zich is het goed dat de RBG door haar inzet meer belastingopbrengsten heeft gegeneerd, maar wij zullen tevens met de RBG overleg voeren om tot meer reële ramingen te komen.

Daarnaast vraagt de rekeningcommissie zich af of het weerstandsvermogen voldoende onderscheidend is en of risicomanagement geen betere indicator is voor de omvang van het weerstandsvermogen. Wij zijn van mening dat risicomanagement verder versterkt kan worden en hierbij zal ook de stresstest worden betrokken.

Een ander aandachtspunt van de rekeningcommissie is de aansluiting tussen het HWBP en de exploitatie van Delfland. Zij adviseert hiervoor advies in te winnen bij de externe accountant. De uitkomsten van dit inmiddels verkregen advies zullen worden betrokken in de verdere uitwerking van de kadernota 2017-2021

Als laatste adviseert de rekeningcommissie om het jaarverslag expliciet aan te laten sluiten op de afspraken uit het coalitieakkoord. Het jaarverslag 2015 is de definitieve afsluiting van de collegeperiode 2009-2015, op basis van de in deze periode vastgestelde programma-indeling. Het coalitieakkoord heeft zijn vertaling via de kadernota in de programmabegroting 2016 gekregen. Over de realisatie en voortgang van deze programmabegroting zal worden gerapporteerd in het jaarverslag 2016. Het jaarverslag is immers de spiegel van de begroting. In de kadernota 2017 zullen wij kort rapporteren over de stand van zaken de uitvoering van het coalitieakkoord.

Hoogachtend,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris,

b.a.

mr.drs. P.I.M. van den Wijngaart

de Dijkgraaf,

mr. M.A.P. van Haersma Buma

agendapunt H.02
1234698

Hoogheemraadschap van Delfland

Aan Verenigde Vergadering

NORMEN- EN TOETSKADER

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016
I. Het Normenkader Financiële Rechtmatigheid Delfland 2016 vast te stellen. II. Kennis te nemen van het Controleplan 2016.

Besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016

Voorstel Commissie Bestuur, organisatie en bedrijfsvoering 05-04-2016
1. Kennis te nemen van het Controleplan 2016 en het Normenkader Financiële Rechtmatigheid 2016. 2. De verenigde vergadering te adviseren het Normenkader Financiële Rechtmatigheid 2016 vast te stellen en kennis te nemen van het bControleplan 2016.

Advies Commissie Bestuur, organisatie en bedrijfsvoering 05-04-2016

Voorstel Rekeningcommissie 23-03-2016
Kennis te nemen van het Controleplan 2016 en het Normenkader Financiële Rechtmatigheid 2016.

Advies Rekeningcommissie 23-03-2016

Hoogheemraadschap van Delfland

Normenkader en Controleplan 2016

1. Probleemstelling - context

De Controleverordening Delfland geeft regels voor de controle op het financieel beheer en op de inrichting van de financiële organisatie. In de Controleverordening is o.a. in artikel 4 vastgelegd dat de verenigde vergadering een controleprotocol, inclusief normenkader financiële rechtmatigheid, vaststelt. Het controleprotocol is in 2013 geactualiseerd en als bijlage gevoegd bij het Controleverordening.
Daarnaast is in artikel 2 lid 3 van de Controleverordening vastgelegd dat het kader en de planning voor de jaarlijkse interne toetsing wordt vastgelegd in het controleplan. Voor de operationele uitvoering van deze processen dienen jaarlijks een normenkader en controleplan te worden geactualiseerd. Beide documenten liggen nu ter vaststelling voor: het normenkader door de verenigde vergadering en het controleplan door het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden.

2. Beoogd effect

Het vormgeven van de operationele uitvoering van de processen van auditing en interne controle binnen het Hoogheemraadschap van Delfland. Hiertoe zijn het Normenkader financiële rechtmatigheid 2016 en een Controleplan 2016 opgesteld.

3. Kernboodschap

Het normenkader is de basis voor de interne controle en de accountantscontrole 2016. In het normenkader is de regelgeving opgenomen die in het kader van de financiële rechtmatigheid in beschouwing moet worden genomen.
Het controleplan geeft een operationele invulling vanuit het controleprotocol en auditstatuut m.b.t. werkwijze en planning van de controles c.q. onderzoeken. Aangegeven is welke processen worden getoetst in het kader van de Jaarrekening 2016. Deze processen zijn in bijlage 2 van het controleplan kort toegelicht.
Voor de operationele uitvoering van deze processen dienen jaarlijks beide documenten te worden geactualiseerd. De beide documenten zijn met de accountant afgestemd.

4. Historie - eerdere besluitvorming

De Controleverordening Delfland betreft een uitwerking van de artikelen 109 en 109a van de Waterschapswet uit 2009. Deze verordening is in 2012 herzien en op 28 februari 2013 vastgesteld door de verenigde vergadering (kenmerk 1048074).

- Het controleprotocol richt zich op het (strategische) proces van de controle voor de Jaarrekening door de accountant (Controleverordening art 4). Het controleprotocol, inclusief normenkader is als bijlage gevoegd bij deze verordening.
- De verenigde vergadering heeft op 28 februari 2013 het auditstatuut vastgesteld (kenmerk 956085). Dit auditstatuut beschrijft het proces van interne auditing (Controleverordening art. 2, lid 2). Dit proces is niet in opgenomen in het controleprotocol.
- Voor de operationele uitvoering worden jaarlijks opgesteld een controleplan en een normenkader. Het controleplan wordt vastgesteld door het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden (Controleverordening art 2, lid 3). Het normenkader wordt vastgesteld door de verenigde vergadering (Controleverordening art 4).

5. Regelgeving en Beleid

Het controleplan en het normenkader worden jaarlijks herzien. Het normenkader wordt vastgesteld door de VV (Controleverordening art.4, lid 1). Het controleplan wordt ter vaststelling voorgelegd aan D&H (Controleverordening art 2, lid 3).

6. Financiën

N.v.t.

7. Duurzaamheid

N.v.t.

8. Organisatorische en personele consequenties

Er zijn geen organisatorisch en/of personele consequenties verbonden aan dit voorstel.
De werkzaamheden worden binnen de bestaande formatie uitgevoerd.

9. OR/GO

N.v.t.

10. Risico- en beheersmaatregelen

Er zijn geen risico's verbonden aan het herzien van het normenkader en controleplan.

11. Communicatie (in- en extern)

Het normenkader en controleplan worden na vaststelling geplaatst op de Intranet website van Concerncontrol.

12. Bekendmaking en vervolgprocedure

N.v.t.

13. Bevoegd orgaan

De verenigde vergadering stelt het normenkader vast conform artikel 4, lid 1 van de Controleverordening Hoogheemraadschap van Delfland. Het college van D&H stelt het controleplan vast conform artikel 2, lid 3 van deze verordening.

14. Toelichting

Normenkader

Een verschillenlijst met de wijzigingen van het Normenkader 2016 ten opzichte van het normenkader 2015 is hieronder weergegeven. Aan het normenkader zijn de volgende 4 wetten toegevoegd:

OPGENOMEN WETTEN	TOELICHTING
• Europese Privacy Verordening	Boetebeding bij privacy schending Europese burgers
• Wet op de vennootschapsbelasting • Uitvoeringsregels vennootschapsbelasting	Onder bepaalde voorwaarden zijn waterschappen met ingang van 1 januari 2016 vennootschapsbelastingplichtig
• Wet aanpak schijnconstructies	Werknemers van (onder)aannemers kunnen de opdrachtgever met ingang van 1 januari 2016 aansprakelijk stellen voor niet uitbetaald loon.

Controleplan

De te toetsen processen bij de controle op de Jaarrekening 2016 zijn bepaald naar aanleiding van de managementletter (tussentijdse voortgangsrapportage) van de accountant over Jaarrekening 2015, de managementletters over de voorafgaande jaarrekeningen en de bevindingen uit de interne controles over 2015 en 2014. Een overzicht van de processen is in bijlage 2 van dit controleplan opgenomen.

15. Bijlagen

1. Normenkader 2016
2. Controleplan 2016.

Normenkader en Controleplan 2016

Hoogheemraadschap van Delfland

Kenmerk VV	:	1234698	Vergaderdatum	:	21 april 2016
Beleidsveld	:	Financiën	Agendapunt	:	H.02

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 5 januari 2016, kenmerk 46707;

gelezen het positieve advies van de commissie Bestuur, Organisatie en Bedrijfsvoering

overwegende dat:
- het normenkader jaarlijks opnieuw door de verenigde vergadering dient te worden vastgesteld.

Gelet op:

- artikel 77 van de Waterschapswet;

Besluit:

1. Het Normenkader Financiële Rechtmatigheid Delfland 2016 vast te stellen.

2. Kennis te nemen van het Controleplan 2016.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 21 april 2016

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris, de Voorzitter,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

NORMENKADER 2016
Regelgeving vastgesteld door de verenigde vergadering
Begroting 2016
Controleprotocol, bijlage bij Controleverordening Delfland
Controleverordening Delfland
Kwijtscheldingsverordening
Sociaal statuut Delfland
Treasurystatuut Delfland
Verordening beleids- en verantwoordingsfunctie Delfland
Verordening doorvaartrechten
Verordening leges Delfland
Verordening precariobelasting Delfland
Verordening schadevergoeding (verordening nadeelcompensatie)
Verordening verontreinigingsheffing Delfland
Verordening watersysteemheffing
Verordening zuiveringsheffing
Provinciale, Nationale en Europese wet- en regelgeving
Aanbestedingsreglement werken
Aanbestedingswet
Aansluitverordening
Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers
Algemene wet bestuursrecht
Algemene wet inzake rijksbelastingen
Belemmeringenwet privaatrecht
Besluit leningvoorwaarden decentrale overheden (ufdo)
Besluit proceskosten bestuursrecht
Besluit ruimtelijke ordening
Besluit tarieven openbaarheid van bestuur
Besluit vervuilingswaarde ingenomen water
Bezwaarschriftenverordening
Burgerlijk Wetboek
Checklist staatsteun
De-minimisverordening
Europese aanbestedingsrichtlijnen
Europese Privacy Verordening*
Inspraakverordening
Invorderingswet
Kostenwet invordering rijksbelastingen
Mededingingswet (incl. wet markt en overheid)
Nota Investerings- en activabeleid
Nota reserves en voorzieningen
Nota risicomanagement
Nota verbonden partijen
Onteigeningswet
Pachtprijzenbesluit
Pensioenreglement Stichting Pensioenfonds ABP
Pensioenwet (PW)
Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen
Regeling bijzondere subsidies waterkeren en waterbeheren
Regeling diplomatieke en internationale vrijstellingen waterschappen
Regeling schatkistbankieren decentrale overheden
Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (ruddo)
Richtlijn van de bestrijding betalingsachterstand bij handelstransacties
Richtlijn gemeenschappelijk stelsel belasting over de toegevoegde waarde (btw-richtlijn)
Sectorale Arbeidsvoorwaarden Waterschapspersoneel
Subsidieregeling ESF
Tijdelijke regeling eenmalige uitkering stedelijke synergieprojecten KRW
Uitvoeringsbeschikking omzetbelasting
Uitvoeringsbesluit loonbelasting
Uitvoeringsregeling algemene wet inzake rijksbelastingen
Uitvoeringsregeling financiering decentrale overheden (UFDO)
Uitvoeringsregeling invorderingswet
Uitvoeringsregeling loonbelasting
Uitvoeringsregeling pacht
Uitvoeringsregeling vennootschapsbelasting*

Vaarwegenverordening Zuid Holland
Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU)
Visserijwet
Waterbeheerplan
Waterbesluit
Waterregeling
Waterschapsbesluit
Waterschapswet
Waterwet
Werkkostenregeling
Werkloosheidswet
Wet aanpak schijnconstructies*
Wet administratieve lastenverlichting en vereenvoudiging in sociale verzekeringswetten (WALVIS)
Wet Arbeid en vreemdelingen
Wet belastingen op milieugrondslag
Wet financiering decentrale overheden (FIDO)
Wet financiering sociale verzekeringen
Wet gemeenschappelijke regelingen
Wet houdbare overheidsfinancien (HOF)
Wet informatie-uitwisseling ondergrondse netten
Wet inkomstenbelasting 2001
Wet inrichting landelijk gebied (WILG)
Wet kaderregeling VUT personeel
Wet milieubeheer
Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag
Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)
Wet op de belastingen rechtsverkeer
Wet op de loonbelasting
Wet op de omzetbelasting
Wet op de ruimtelijke ordening (WRO)
Wet op de vennootschapsbelasting*
Wet overheidspersoneel onder de werknemersverzekering
Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen
Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten
Wet verbetering Poortwachter
Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie voor de volksverzekeringen
Wet waardering onroerende zaken
Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten
Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WWIA)
Ziektewet
Zorgverzekeringswet

* wijziging ten opzichte van het normenkader 2015

Hoogheemraadschap van Delfland

CONTROLEPLAN

2016

CONCEPT

Controleplan 2016
Concerncontrol/Interne Audit
Status concept dec 2015

Index

1. Algemeen 3

1.1 Inleiding ***..... 3***

1.2 Doel& vaststelling ***..... 3***

1.3 Rechtmatigheidcontrole. ***..... 3***

2. Opzet van de controle 3

2.1 Proces van interne controle (IC) ***..... 3***

2.2 Randvoorwaarden IC ***..... 3***

2.3 Uitvoeren van IC ***..... 3***

2.4 Afstemming accountant over het uitvoeren IC ***..... 4***

2.5 Processen in de controle 2016: toelichting en prioritering ***..... 4***

2.6 Belangrijke data tussentijdse en Jaarrekeningcontrole. ***..... 4***

2.7 Controleplan 2016: uitgangspunten uitvoering. ***..... 5***

Bijlage 1. Processtappen Interne Controle 6

Bijlage 2. Onderzoeksobjecten van de toetsen processen 2016 8

CONCEPT

1. Algemeen

1.1 Inleiding

Het voorliggende document is het controleplan Delfland voor 2016. Dit controleplan is de operationele uitwerking van het Controleprotocol en het Auditstatuut. Het controleprotocol richt zich op het (strategische) proces van de controle voor de Jaarrekening door de accountant. In het auditstatuut wordt een strategisch kader geboden voor de invulling van het auditproces van Delfland.

1.2 Doel& vaststelling

Dit controleplan heeft uitsluitend tot doel, in overeenstemming met de opgenomen bepaling in de Controleverordening (artikel 109 Waterschapswet), de controleaanpak met de concerncontroller en organisatie af te stemmen. Het college van dijkgraaf en hoogheemraden, in het vervolg college genoemd, stelt het controleplan vast en kan hierbij accenten (dat zijn specifieke aandachtspunten en specifieke rapporteringtoleranties) aangeven.

1.3 Rechtmatigheidcontrole.

De externe regelgeving, verordeningen van de verenigde vergadering en besluiten van het college die verplicht voortvloeien uit externe regelgeving/verordeningen van de verenigde vergadering bepalen het normen- en toetsingskader van de controles.
Het beleid en de uitvoering van het beleid worden/ kunnen worden getoetst aan de hand van de controleaspecten getrouwheid, rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid. Deze aspecten worden in het controleprotocol kort toegelicht.

Met de invoering van de nieuwe Waterschapswet (art. 109) per 1 januari 2009 staat de rechtmatigheidcontrole centraal in het werk van de accountant en Interne Audit. Delfland richt zich binnen de rechtmatigheid primair op de financiële rechtmatigheid.

2. Opzet van de controle

2.1 Proces van interne controle (IC)

Het proces van interne controle bestaat uit de volgende uit te voeren stappen:

- Voorbereiden van IC
- Uitvoeren van IC
- Accorderen van conceptmemo
- Plan van Aanpak verbeterpunten
- Opvolgingsrapportage verbeterpunten
- Relatie met de accountant
- Rapportages accountant.

In bijlage 1. Processtappen Interne Controle zijn de stappen verder uitgewerkt.

2.2 Randvoorwaarden IC

De controlefunctie heeft ten behoeve van de taakuitvoering volledige en onbeperkte toegang tot alle gegevens en eigendommen van het Hoogheemraadschap van Delfland, die naar het oordeel van de controlefunctie noodzakelijk zijn voor de goede uitvoering van de auditwerkzaamheden. Alle gegevens en middelen, die gedurende het uitvoeren van de auditactiviteiten in handen zijn, worden zorgvuldig en vertrouwelijk, in overeenstemming met de gedragsregels van het IIA[1], behandeld.

2.3 Uitvoeren van IC

Bij het opzetten en uitvoeren van de controles dient met de volgende zaken rekening te worden gehouden:

[1] IIA: Instituut van Internal Auditors (Nederland)

- Bij aanvang van de interne controlewerkzaamheden zal door middel van een risico-analyse de omvang en de reikwijdte van de deelwaarnemingen worden gedefinieerd;
- Het geactualiseerde controleplan en normenkader worden vooraf afgestemd met de externe accountant;
- Het normenkader wordt jaarlijks geactualiseerd a.d.h.v. eventuele interne en externe ontwikkelingen op gebied van wet- en regelgeving. Daarna wordt het normenkader apart vastgesteld door de VV.
- De interne controlewerkzaamheden geschieden primair door detailgerichte controles door middel van een deelwaarneming gericht op de van toepassing van de rechtmatigheidaspecten. Hieruit kunnen aanbevelingen volgen voor aanpassingen van de administratieve organisatie.

Parallel aan de interne controlewerkzaamheden wordt de administratieve organisatie beoordeeld en worden verbetermaatregelen voorgesteld c.q. aangepast specifiek voor rechtmatigheidaspecten, welke van toepassing zijn.

2.4 Afstemming accountant over het uitvoeren IC

De volgende algemene afspraken zijn met de accountant gemaakt t.a.v. het prioriteren van de processen en single auditen[2]:

- Alle processen uit tabel 1. 'Onderzoeksobjecten van de te toetsen processen in 2016' in bijlage 2 met een prioriteit 1 zullen in het betreffende controlejaar worden getoetst. Per proces zullen afhankelijk van de prioriteitsstelling gedurende het jaar een controle of meerdere deelcontroles worden uitgevoerd. De controle voor de jaarrekening vindt plaats in de eerste twee maanden van het daarop volgende jaar. De toetsing op jaarbasis van de processen met prioriteit 2 of 3 is afhankelijk van de beschikbare capaciteit.
- De rechtmatigheidscontroles en reguliere controles zullen tussen de Interne audit en de accountant daar waar mogelijk uitgevoerd worden volgens het concept van 'single audit': controlewerkzaamheden die elkaar niet overlappen, die op elkaar voortbouwen en waar nodig elkaar versterken en verbeteren. Hiermee wordt voorkomen dat de organisatie extra wordt belast tijdens de controleperiode.

2.5 Processen in de controle 2016: toelichting en prioritering

In bijlage 2. Onderzoeksobjecten van de te toetsen processen 2016 is een overzicht opgenomen met daarin opgenomen de kritische processen welke worden getoetst in het kader van de rechtmatigheid en reguliere IC 2016. In het overzicht is ook de prioriteiten van de te toetsen processen aangegeven.

2.6 *Belangrijke data tussentijdse en Jaarrekeningcontrole.*

Afspraken betreffende de tussentijdse controle en jaarrekeningcontrole:

- In de Controleverordening Delfland (kenmerk 1048074) is in artikel 2, lid 3 opgenomen dat het college het Controleplan vaststelt. Dit plan wordt voorgesproken met de accountant.
- Interne audit zal op 1 oktober 2016 en 1 maart 2017 de uitgevoerde werkzaamheden conform het interne controleplan aanleveren aan de accountant. Een foutenanalyse wordt opgesteld, waarin inzichtelijk worden gemaakt de herstelbare en onherstelbare fouten in relatie tot de materialiteit van de werkelijke lasten.
- De accountantscontrole op deze uitgevoerde werkzaamheden en aanvullende werkzaamheden in het kader van de beroepsregels van de registeraccountants vindt primair plaats in september/oktober 2016 en maart 2017.
- In november 2016 zullen afspraken worden gemaakt m.b.t. de controles met de accountant.
- De verslagen over de interim controle, de management letter en het accountants-verslag, zullen naar verwachting in december 2016 en maart 2017 worden besproken met de rekeningcommissie.

[2] Single audit: Audits waarop de externe accountant zal steunen bij de interim- en jaarrekeningcontrole.

2.7 Controleplan 2016: uitgangspunten uitvoering.

Voor het uitvoeren van dit controleplan is uitgegaan van de volgende uitgangspunten:

1. De werkzaamheden in het kader van het controleplan 2016 worden verricht door het team Concerncontrol/Interne audit. De formatie voor 2016 bedraagt 2,6 fte. Voor werkzaamheden waarvan de uren de personele capaciteit te boven gaan zal inhuur van derden plaatsvinden.

2. Binnen de processen vindt prioriteitstelling plaats als gevolg van de beperkingen binnen de beschikbare capaciteit. De hoogste prioriteit binnen de processen hebben het uitvoeren van de IC. De resterende tijd is beschikbaar voor het uitvoeren van de audits.

3. Aan de onderzoeksonderwerpen binnen de IC zijn ook prioriteiten toegekend op basis van de financiële materialiteit in combinatie met de bevindingen van deze onderzoeken vanaf 2011 tot en met heden.

CONCEPT

Bijlage 1. Processtappen Interne Controle

Het interne controle proces kent over het algemeen de volgende stappen:

1. Voorbereiden van IC
De auditor maakt een controledossier aan voor de uit te voeren IC. Voorts wordt een beperkte risicoanalyse uitgevoerd ter bepaling van de reikwijdte en de omvang van de te controleren werkzaamheden. Een controlewerkinstructie, inclusief checklist, wordt opgesteld. De relevante administratieve organisatie en checklisten worden gearchiveerd in het controledossier.
De geplande interne controle wordt aangekondigd bij de proceseigenaar. Bij generieke IC's zoals Inkoop en aanbesteden worden daarna door middel van een aankondigingbrief de betrokken sectorhoofden c.q. budgethouders van de te controleren dossiers op de hoogte gesteld van de start van de IC.

2. Uitvoeren van IC
De auditor vraagt op of verzamelt informatie m.b.t. in de steekproef opgenomen dossiers. De auditor toetst de informatie met de actuele administratieve organisatie (indien aanwezig), het normenkader, het beleid van Delfland en geldende wet- en regelgeving. Het onderzoek wordt uitgevoerd d.m.v. desk research eventueel aangevuld met interviews. De bevindingen worden vastgelegd in een concept controlememorandum. Indien noodzakelijk wordt aanvullende informatie verzameld ten behoeve van het uitbreiden van de controle. Alle controle-informatie wordt gearchiveerd in het controledossier.

3. Accorderen van conceptmemo
Het conceptmemo wordt ter beoordeling gestuurd naar de proceseigenaar en/of het sectorhoofd (hoor en wederhoor) en de coördinator Interne Audit. De proceseigenaar zal binnen de gestelde termijn reactie geven op het conceptmemo. Als hier geen gebruik van wordt gemaakt, wordt geacht dat men akkoord gaat met de inhoud van het conceptmemo. Met de proceseigenaar wordt een afspraak gemaakt wanneer het plan van aanpak m.b.t. de eventuele verbeterpunten wordt aangeleverd. Deze afspraak wordt opgenomen in het memorandum. Een aangepaste versie wordt nogmaals ter beoordeling gestuurd met daarbij een kortere reactietermijn. De proceseigenaar ondertekent het controlememorandum. Hierna vindt automatisch vaststelling plaats. Alle reacties worden gearchiveerd in het controledossier. Daarna wordt het controlememorandum aan coördinator Interne audit en de Concerncontroller ter ondertekening voorgelegd.
Bij generieke IC's zoals Inkoop en aanbesteden vindt daarna terugkoppeling plaats aan de proceseigenaren van de dossiers en hun leidinggevenden (budgethouders) waarbij een toelichting plaatsvindt op geconstateerde bevindingen.

4. Plan van Aanpak Verbeterpunten
De proceseigenaar bestudeert de bevindingen en stelt in geval van verbeterpunten een plan van aanpak per verbeterpunt op. Vervolgens ontvangt de interne controlefunctionaris het controlememo met het plan van aanpak. Het plan van aanpak wordt gearchiveerd in het controledossier.
Bij de voorbereiding van de volgende IC wordt het meest recente plan van aanpak als bijlage opgenomen in het controlememorandum en zal dienen als vertrekpunt voor de IC. In het conceptmemo zal de voortgang van deze bevindingen en aanbevelingen worden toegelicht.

5. Opvolgingsrapportage verbeterpunten
Over de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen van de IC zal worden gerapporteerd in de managementrapportage Delfland. Ook zal worden gerapporteerd over de voortgang van de nog openstaande bevindingen en aanbevelingen van de IC uit voorafgaande jaren.

6. Relatie met de accountant
De accountant beoordeelt jaarlijks tijdens de interim-controle in het najaar de (belangrijkste) processen binnen Delfland. Vervolgens voert de accountant aan het begin van het volgende jaar een jaarrekeningcontrole uit. Bij beide werkzaamheden maakt de accountant gebruik van de bevindingen en aanbevelingen uit de controles en rapportages van Interne audit.

7. Management Letter

De accountant legt zijn bevindingen van de interim-controle vast in de Management Letter. Per bevinding staat vermeld welke risico's Delfland loopt en welke aanbevelingen de accountant doet om de situatie te verbeteren. Deze aanbevelingen worden voor zover van toepassing door de Auditor meegenomen bij de reguliere IC. De aanbevelingen van de accountant kunnen ook leiden tot extra controles of audits.

8. Accountantsverslag

De accountant brengt na de jaarrekeningcontrole een accountantsverslag uit. Bevindingen en aanbevelingen in het accountantsverslag worden op dezelfde wijze door Interne audit meegenomen bij de reguliere IC als de bevindingen en aanbevelingen in de Management Letter.

CONCEPT

Bijlage 2. Onderzoeksobjecten van de toetsen processen 2016

Tabel 1. Onderzoeksobjecten van de te toetsen processen in 2016

Code	Prioriteit	Onderzoeksonderwerpen:
		Algemene onderzoeksdoelstelling
		Onderzoeken of en in welke mate de processen op het gebied van de onderstaande onderzoeksobjecten getrouw en rechtmatig zijn uitgevoerd ten einde tot een afgewogen oordeel te kunnen komen.
		Lasten
2.1.1.1	*1*	*Inkoop en Aanbesteding (A. Investeringen en B. Exploitatie)*
		Inkoop en aanbesteding van werken, diensten en leveringen binnen de exploitatie en investeringen t/m het aanmaken van de verplichtingen. Daarnaast wordt ook onderzocht het aantal inkooporders en de financiële omvang per leverancier/overeenkomst.
2.1.1.2	*1*	*Factuurbehandeling*
		Vervolgonderzoek dossiers binnen de IC inkoop en aanbesteding door een steekproef op de betalingen en onderzoek door een steekproef op de populatie. De onderzoeken zijn met name gericht op autorisatie en betaling binnen gestelde termijn.
2.1.1.3	*1*	*Personeelsadministratie*
		De overeenstemming van de salariskosten volgens de Personeelsadministratie met de verwerking van deze kosten in de financiële administratie. Gegevensgerichte controle vindt plaats met name m.b.t. de in-, door- en uitstroom van personeel, langdurig zieken. Als ook de verwerking incidentele declaraties.
2.1.1.4	*1*	*Salarisadministratie*
		Onderzocht wordt de berekening de totale salariscomponenten, in het bijzonder pensioenlasten, en de processen op het gebied van de inhoudingen en afdrachten.
2.1.1.5	*1*	*Verstrekte subsidies*
		De processen op het gebied van de verstrekte subsidies en bijdragen worden onderzocht. Het betreft de subsidies en bijdragen welke vallen onder Algemene Subsidieverordening, de bijdrageregelingen of overige bijdragen (aan derden).
2.1.1.6	*2*	*Maandafsluiting*
		Een review op de uitvoering van de processen van de financiële periodeafsluiting door de financiële administratie.
2.1.1.7	*1*	*Investeringen: besluitvorming en nacalculatie*
		De processen m.b.t. de besluitvorming van investeringen n.a.v. de vaststelling eind 2012 van nota Investerings- en activabeleid. Daarnaast wordt onderzocht in hoeverre vlak na een begrotingswijziging de geplande investeringsuitgaven lager zijn dan de investeringskredieten en –plannen. En ook de processen op het gebied van het opstellen van een nacalculatie van gerealiseerde investeringen. Dit betreft met name de gerealiseerde kosten, inclusief financieringslasten, t.o.v. de raming van deze investeringen.
2.1.1.8	*1*	*Activering (im)materiële vaste activa*
		Het onderzoek richt zich o.a. op de afschrijvingstermijnen en de boekingen van de immateriële en materiële vaste activa.
2.1.1.9	*1*	*Wagenparkbeheer*
		De opzet, bestaan en werking van de processen van het wagenpark. Vervolgens is de gegevensgerichte controle uitgevoerd op de rittenadministratieperiode.
2.1.1.10	*1*	*Treasury*
		De processen m.b.t. de inrichting, borging van de financieringsfunctie zoals vastgelegd in het treasurystatuut dat eind 2015 door de verenigde vergadering is vastgesteld.
		Baten
2.1.1.11	*1*	*Subsidiebaten*
		De processen op het gebied van de ontvangen subsidies en bijdragen worden onderzocht.
2.1.1.12	*1*	*Belastingbaten RBG*
		Onderzocht wordt de financiële naleving van het contract met de Regionale Belastinggroep (RBG) en de verwerking van de belastingontvangsten in financiële administratie.
2.1.1.13	*2*	*Volledigheid overige baten*
		Onderzoek van de opbrengsten, niet zijnde de subsidiebaten en belastingbaten RBG. En onderzoek volledigheid van deze opbrengsten.
		IT
2.1.1.14	1	*General IT en AC Controls*
		Toetsen van de inrichting en werking van de General IT Controls en de Application of Autorisation Controls

agendapunt H.06
1246503

Hoogheemraadschap van Delfland

Aan Verenigde Vergadering

INVESTERINGSPLAN EN AANVRAAG UITVOERINGSKREDIET VERGROTEN CAPACITEIT GEMAAL YPENBURG, GEMEENTE DEN HAAG

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016
Het investeringsplan voor de realisatie van de capaciteitsvergroting van gemaal Ypenburg vast te stellen op € 760.000,-. Het uitvoeringskrediet voor de realisatie van de capaciteitsvergroting van gemaal Ypenburg ter hoogte van € 692.000,- ter beschikking te stellen.

Besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016

Voorstel Commissie Stedelijk water en watersysteem 05-04-2016
I. Het investeringsplan voor de realisatie van de capaciteitsvergroting van gemaal Ypenburg vast te stellen op € 760.000,-. II. Het uitvoeringskrediet voor de realisatie van de capaciteitsvergroting van gemaal Ypenburg ter hoogte van € 692.000,- ter beschikking te stellen.

Advies Commissie Stedelijk water en watersysteem 05-04-2016

Investeringsplan en aanvraag uitvoeringskrediet vergroten capaciteit gemaal Ypenburg, gemeente Den Haag

1. Probleemstelling - context

Binnen het programma Watersysteem pakt Delfland activiteiten op om het watersysteem te verbeteren en uiteindelijk de doelstellingen voor zowel de NBW normering als KRW afspraken te realiseren. Door veranderingen en ingrepen in de polder is het totale afvoerend oppervlak vergroot van 290 ha ca 370 ha. Daarnaast is de verhardingsgraad toegenomen. Als gevolg hiervan is de huidige capaciteit (2 x 20 m3/min) van het gemaal onvoldoende en dient deze te worden vergroot tot 2 x 30 m3/min conform de bemalingsnorm van Delfland.

Met de aanleg van de Rotterdamse baan door de gemeente Den Haag moet de uitstroom van het gemaal worden verplaatst en de persleidingen worden verlegd. Deze werkzaamheden zijn opgenomen met de realisatie van de Rotterdamse baan.

Om in te spelen op en mogelijk synergievoordeel te behalen met de werkzaamheden aan de persleidingen door de gemeente Den Haag en de vergroting van de capaciteit wordt nu aan de VV gevraagd om:
a. het investeringsplan vast te stellen;
b. het uitvoeringskrediet voor de capaciteitsvergroting van het gemaal Ypenburg te verlenen.

2. Beoogd effect

Met het verkrijgen van het krediet voor de capaciteitsvergroting van het gemaal Ypenburg zal na realisatie het gemaal voldoen aan de normen van Delfland en wordt mede ingespeeld op de werkzaamheden aan de persleidingen als gevolg van de aanleg van de Rotterdamse baan.

3. Kernboodschap

De gemeente Den Haag gaat de Rotterdamse baan aanleggen. Hiervoor moet de afvoer van het gemaal Ypenburg aangepast worden. Uit synergie overweging is dit ook het moment om de benodigde capaciteitsvergroting van het gemaal te realiseren.

Naast de capaciteitsvergroting met visvriendelijk pompen, wordt ook de verouderde elektrotechnische voorzieningen vervangen. Na realisatie zal het gemaal voldoen aan de normen van Delfland.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Met de realisatie van de Vinexwijk Ypenburg in 1998 is een nieuw gemaal gebouwd met een capaciteit van 2x20m3/min.

5. Beleid

Het voorgestelde maatregelenpakket geeft invulling aan:
- Artikel 2.1 en 2.8 van de Waterwet;
- Artikel 2.3 van de Provinciale waterverordening;
- De ambities voor het programma Watersysteem in het Waterbeheerplan 2016-2021;

-

6. Financiën

Totale raming uitbreiding gemaal Ypenburg

Projectnr.	Projectnaam	Nieuw IP	Uitvoeringskrediet	Onvoorzien	Nazorg
701897	Uitbreiding gemaal Ypenburg	€ 760.000	€ 692.000	€ 68.000	€ 6.800

Uitvoeringskrediet
Er is € 21.750 aan onderzoekskrediet ter beschikking gesteld waarvan inmiddels € 17.862 is uitgegeven. Om de realisatie van het project mogelijk te maken is een totaal krediet benodigd van € 692.000.

Kapitaallasten
De jaarlijkse kapitaallasten vanaf 2018 (rente en afschrijving) worden gedekt uit het programma Watersysteem, programmalijn Integraal watersysteem "Waterkwantiteit" en bedragen, gedurende 40 jaar, gemiddeld € 20.000.

7. Duurzaamheid

In dit project wordt duurzaamheid ingevuld door:

- Met het opstellen van het contract duurzaamheid GWW als criterium mee te nemen.
- Met de aanbesteding 'duurzaamheid' als een belangrijk criterium mee te laten wegen bij de beoordeling van de inschrijvingen van de aannemers.

8. Organisatorische en personele consequenties

n.v.t.

9. OR/GO

n.v.t.

10. Risico- en beheersmaatregelen

Ris nr	Ongewenste gebeurtenis	Beheersmaatregel
1	Tijdens realisatie is aanpassing op constructie toch noodzakelijk	Onderzoek op basis van revisietekeningen gemaal heeft plaatsgevonden. Toch kan het risico plaatsvinden tijdens de realisatie
2	Slechte afstemming tussen aannemer Rotterdamsebaan en gemaal Ypenburg	Regie communicatie naar aannemer Rotterdamsebaan als verplichting neerleggen bij aannemer gemaal
3	Planningen en uitvoeringen Rotterdamsebaan en gemaal Ypenburg sluiten niet op elkaar	Constante verbinding zoeken met projectbureau Rotterdamsebaan en aannemer Rotterdamsebaan over de planning en start realisatie

11. Communicatie (in- en extern)

De voorgenomen werkzaamheden voor het gemaal Ypenburg zijn intern afgestemd. Adviezen die daaruit volgde zijn meegenomen in de keuze voor het vervangen van de pompen.
Het vervangen van pompen zal gelijktijdig met het realiseren van twee nieuwe persleidingen door de gemeente Den Haag als gevolg van de aanleg van de Rotterdamsebaan. Hiermee zal een synergievoordeel te behalen zijn.

12. Bevoegd orgaan

De Verenigde Vergadering is conform artikel 99 van de Waterschapswet het bevoegd orgaan voor het vaststellen van het investeringsplan en het verlenen van krediet.

13. Bekendmaking en vervolgprocedure

Na de aanvraag voor het uitvoeringskrediet wordt goedkeuring van het projectplan aan D&H gevraagd en na goedkeuring zal het projectplan ter inzage worden gelegd. Eventuele overige vereiste vergunningen zullen worden meegenomen in de contractstukken. Vervolgens worden de contractstukken op de markt gezet en wordt begonnen met de realisatie in aansluiting met de aan te leggen persleidingen.

14. Toelichting

Met de aanleg van de Rotterdamsebaan moet een deel van de Kansjesmolensloot worden gedempt. In het te dempen deel ligt de huidige uitstroom van het gemaal Ypenburg. Hierdoor dient de uitstroomopening te worden verlegd en daarmee de ligging en diameter van persleidingen te worden aangepast. Deze werkzaamheden worden gedaan door de gemeente Den Haag.
Omdat met de aanleg en aansluiting op het gemaal er tijdelijke voorzieningen moeten worden getroffen is het gewenst om het gemaal Ypenburg eveneens in capaciteit te vergroten tot 2 x 30 m3/min zodat het gemaal voldoet aan de normen van Delfland. Tegelijk kan eveneens de verouderde elektrische installatie worden vervangen.
Met het aanbrengen van de tijdelijke voorzieningen die, voor de aanleg van de persleidingen, het vergroten van de gemaalcapaciteit en het vervangen van de elektrische installatie, noodzakelijk is kan een synergievoordeel, waaronder onder andere het plaatsen en verwijderen van een tijdelijke pompinstallatie, voor Delfland en voor de gemeente Den Haag opleveren. Om het synergievoordeel te verkrijgen zal de planning voor de werkzaamheden aan en in het gemaal moeten aansluiten op de planning van de realisatie Rotterdamsebaan. Hierdoor is het gewenst om gesteld te staan en een uitvoeringskrediet is verleend voor de werkzaamheden aan en in het gemaal Ypenburg.

15. Bijlagen

Bij dit besluit horen de volgende bijlagen:

1. Beschrijving situatie
2. Samenvatting SSK-raming
3. Planning

Investeringsplan en aanvraag uitvoeringskrediet vergroten capaciteit gemaal Ypenburg, gemeente Den Haag

Hoogheemraadschap van Delfland

Kenmerk VV : 1246503 Vergaderdatum : 21 april 2016

Beleidsveld : Watersysteem Agendapunt : H.06

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 15 maart 2016, kenmerk 48378;

gelezen het positieve advies van de commissie Stedelijk Water en Watersysteem;

overwegende dat:
- Het gemaal Ypenburg op dit moment een te kleine capaciteit heeft
- Het gemaal grenst aan het project Rotterdamse Baan
- Er nu werk met werk gemaakt kan worden

Gelet op:
- artikel 77 van de Waterschapswet;

Besluit:

- Het investeringsplan voor de realisatie van de capaciteitsvergroting van gemaal Ypenburg vast te stellen op € 760.000,-.
- Het uitvoeringskrediet voor de realisatie van de capaciteitsvergroting van gemaal Ypenburg ter hoogte van € 692.000,- ter beschikking te stellen.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 21 april 2016

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris, de Voorzitter,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

Situatie polder Ypenburg

Hoogheemraadschap van Delfland

701897 Gemaal Ypenburg

Omschrijving	Start	Einde	Remaining Duration	Remaining Labor Units
701897 Gemaal Ypenburg	16-Oct-15 A	06-Oct-17	88w	870
Gemaal Ypenburg	16-Oct-15 A	06-Oct-17	88w	870
PROJECTMANAGEMENT	01-Feb-16	21-Apr-16	12w	18
Aanvraag uitvoeringskrediet	01-Feb-16	21-Apr-16	12w	18
Aanvraag uitvoeringskrediet	01-Feb-16	21-Apr-16	12w	18
Opstellen voorstel uitvoeringskrediet	01-Feb-16*	19-Feb-16	3w	18
Aanleverdatum PFO		23-Feb-16	0w	0
Kredietaanvraag in PFO		29-Feb-16	0w	0
Aanleverdatum D&H		02-Mar-16	0w	0
Kredietaanvraag in overleg D&H		15-Mar-16	0w	0
Aanleverdatum Commissie		29-Mar-16	0w	0
Commissie-vergadering		12-Apr-16	0w	0
Aanleverdatum VV		12-Apr-16	0w	0
Kredietaanvraag in VV-vergadering		21-Apr-16	0w	0
Opstart opdracht	16-Oct-15 A	25-Dec-15 A	0w	0
Advies	16-Oct-15 A	25-Dec-15 A	0w	0
DEFINITIEFASE	01-Feb-16	22-Apr-16	12w	204
Definitiefase	01-Feb-16*	22-Apr-16	12w	204
BESTEKSFASE	25-Apr-16	15-Jul-16	12w	244
Besteks/contractfase	25-Apr-16	15-Jul-16	12w	244
AANBESTEDINGSFASE	18-Jul-16	11-Nov-16	17w	80
Aanbestedingsfase	18-Jul-16	11-Nov-16	17w	80
REALISATIEFASE	14-Nov-16	07-Jul-17	34w	269
Realisatiefase	14-Nov-16	07-Jul-17	34w	269
NAZORGFASE	10-Jul-17	06-Oct-17	13w	55
Nazorgfase	10-Jul-17	06-Oct-17	13w	55

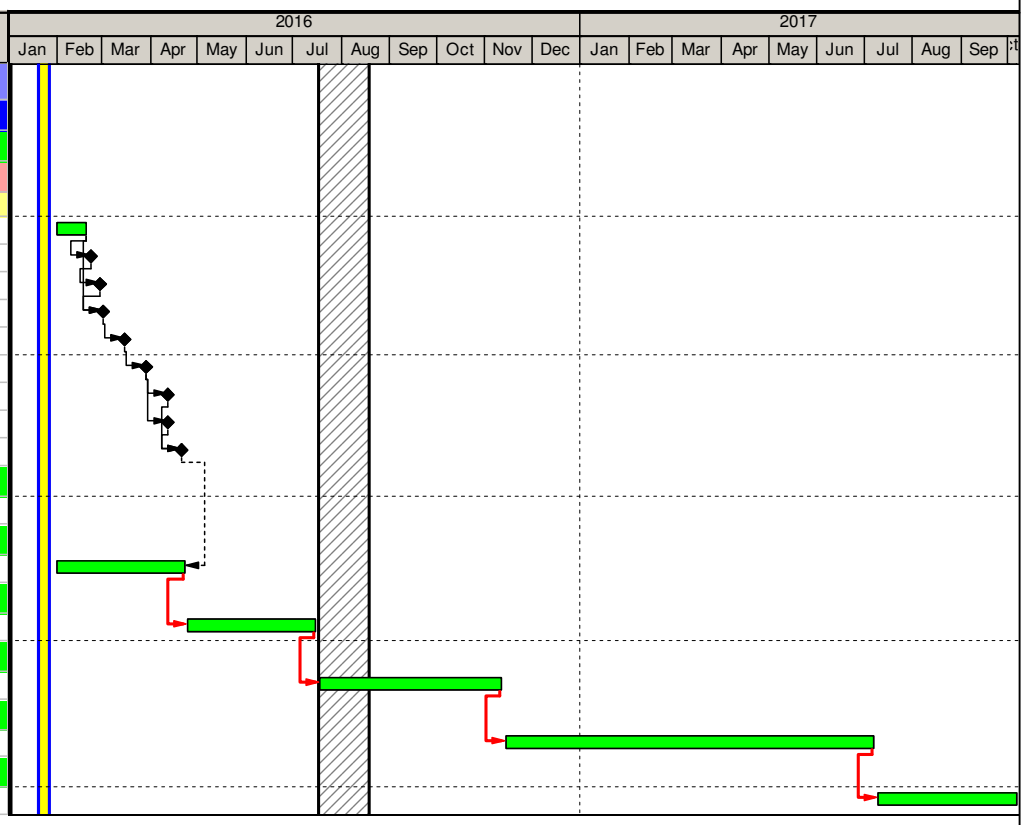

Zacht
Remaining Work
Actual Work
Level of Effort
Kritiek
Milestone
WBS kritiek
WBS-Summery

Data date: 21-Jan-16

agendapunt H.07
1248319

Hoogheemraadschap van Delfland

Aan Verenigde Vergadering

INVESTERINGSPLAN EN UITVOERINGSKREDIET DIJKVAK SPUIHAVEN TE SCHIEDAM (701734)

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016
I. het investeringsplan dijkvak Spuihaven ter hoogte van € 740.000,- met € 90.000,- bij te stellen naar € 830.000,-. II. een uitvoeringskrediet voor het project Dijkvak Spuihaven ter hoogte van € 778.000,- beschikbaar te stellen (ophoging van € 538.000,-).

Besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016

Voorstel Commissie Stedelijk water en watersysteem 05-04-2016
1. het investeringsplan dijkvak Spuihaven ter hoogte van € 740.000,- met € 90.000,- bij te stellen naar € 830.000,-. 2. een uitvoeringskrediet voor het project Dijkvak Spuihaven ter hoogte van € 778.000,- beschikbaar te stellen (ophoging van € 538.000,-).

Advies Commissie Stedelijk water en watersysteem 05-04-2016

Hoogheemraadschap van Delfland

Investeringsplan en uitvoeringskrediet dijkvak Spuihaven te Schiedam (701734)

1. Probleemstelling - context

Het dijkvak spuihaven (Schiedam) van de Delflandse Dijk is het laatste traject primaire kering dat niet aan de norm voldoet. Het gaat om een traject van 50 meter. Het betreft een project dat in het kader van het hoogwaterbeschermingsprogramma (nHWBP) wordt uitgevoerd. In de Verenigde Vergadering van 24 april 2014 is besloten om dit project voor te financieren. Teneinde dit jaar met de uitvoering te starten, dient het investeringsplan hoger te worden vastgesteld en is er uitvoeringskrediet noodzakelijk.

2. Beoogd effect

Het op orde krijgen van het laatste deel van de primaire waterkering, zijnde dijkvak Spuihaven. Hiertoe dient besluitvorming plaats te vinden over het investeringsplan en het uitvoeringskrediet voor de verbetermaatregel ter plaatse van de Spuihaven te Schiedam.

3. Kernboodschap

Delfland verbetert vooruitlopend op de financiering van het nHWBP zelfstandig het laatste deel van de primaire kering welk thans niet aan de norm voldoet.

4. Historie - eerdere besluitvorming

- Op 31 augustus 2010 heeft het college van dijkgraaf en hoogheemraden ingestemd met het definitieve verslag "Samenvatting derde toetsing primaire waterkeringen Delfland en de daarin genoemde maatregelen (2006-2011)".
- Eind november 2011 is de derde Landelijke Rapportage Toetsing (LRT3) van de primaire waterkeringen door de Staatssecretaris aangeboden aan de Tweede Kamer.
- In het Bestuursakkoord Water is vastgelegd dat er een verlengde derde toetsronde komt. Deze verlenging is geen vervanging van het reeds bereikte in de in de LRT3, maar een complementering van het landelijke toetsbeeld voor alle primaire waterkeringen.
- Op 27 februari 2012 is de portefeuillehouder geïnformeerd over het landelijke draaiboek voor de verlengde derde toetsronde.
- Op 21 mei 2012 is de portefeuillehouder geïnformeerd over het (interne) plan van aanpak voor de verlengde derde toetsing primaire keringen.
- Op 22 januari 2013 heeft het college de afgekeurde dijkvakken ter programmering aangemeld bij de programmadirectie van Hoogwaterbeschermingsprogramma
- Op 19 februari 2013 heeft het college ingestemd met de strategie om de planning van het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) te accepteren, en vooruitlopend daarop te starten met de voorbereiding en financiering van de verbeterwerken voor de afgekeurde trajecten, waartoe de secretaris-directeur een investeringskrediet vaststelde.
- Op 29 april heeft het college een adviesbrief verzonden aan de Minister en de programmadirectie HWBP waarin zij instemt met het conceptprogramma HWBP, met de kanttekening nader geïnformeerd te worden over de lage ranking, en verzoek tot duidelijkheid over en flexibiliteit voor voorfinanciering door de waterschappen.
- Op 15 april 2013 is de portefeuillehouder geïnformeerd over de concept toetsresultaten verengde derde toetsronde Delfland.
- Op 18 juli 2013 heeft de inspectie per brief aan Delfland kenbaar gemaakt het door Delfland opgestelde veiligheidsoordeel over te nemen als rijksoordeel.
- Op 20 augustus 2013 heeft het college van dijkgraaf en hoogheemraden ingestemd met het „Conceptrapport verlengde derde toetsronde primaire waterkeringen Delfland".
- Op 25 september 2013 heeft de inspectie per brief aan Delfland kenbaar gemaakt in te kunnen stemmen met de conceptrapportage.

- Op 5 november 2013 is de commissie Waterveiligheid geïnformeerd over het Eindrapport verlengde derde toetsronde primaire waterkeringen Delfland (kenmerk 1092766)
- Op 24 april 2014 heeft de Verenigde Vergadering ingestemd met de verbetering van het traject Spuihaven (voorfinanciering) en daarbij het investeringsplan vastgesteld van € 740.000,- en een ontwerpkrediet ter hoogte van € 240.000,- ter beschikking gesteld.

5. Regelgeving en Beleid

De taak van Delfland laat zich omschrijven als de (integrale) zorg voor het watersysteem. De maatregelen aan de Delflandse Dijk vallen onder het programma Stevige Dijken. Het voorstel is getoetst met Delfland's algemeen Programma van Eisen voor kadeontwerpen en de nota 'Investering- en Activabeleid' van december 2012.

6. Financiën

Voor de verbetering van het Dijkvak Spuihaven is een SSK-raming opgesteld. Op basis van deze raming wordt gevraagd het Investeringsplan (IP) met € 90.000,- bij te stellen naar een bedrag van € 830.000,-. Het investeringsplan dient hoger vastgesteld te worden omdat de bouwkosten gestegen zijn als gevolg van uitdetaillering van het ontwerp (herstel tegelwerk en hekwerk, verwijderen en terugplaatsen bomen). Daarnaast waren er meer uren nodig voor begeleiding van het ontwerp, bestek, aanbesteding en realisatie en waren er meer onderzoeken nodig. Voor de uitvoering van de maatregel wordt gevraagd een uitvoeringskrediet beschikbaar te stellen van € 778.000,- (ophoging van het eerder verstrekte ontwerpkrediet van € 240.000,- naar € 538.000,-).

Het dijkvak Spuihaven komt in aanmerking voor de 90% subsidiering vanuit het nHWBP. De eigen bijdrage voor dit project bedraagt 10% en komt uit op een bedrag van € 77.800,- euro. De hogere projectkosten hebben tot een beperkt hogere bijdrage (circa € 20.000,-) van Delfland geleid.
Het dijkvak Spuihaven staat in het HWBP-programma 2017-2022 op plaats nr 100, hetgeen inhoudt dat projecten met een hogere prioriteit voorrang hebben bij de uitkering van subsidie vanuit de beschikbare gelden. Voor de fases die al zijn afgerond zijn documenten ter verantwoording naar het nHWBP gestuurd en is inmiddels ook al de 90% bijdrage ontvangen. Dit is eerder dan verwacht vanwege een onderbesteding bij de andere projecten van het HWBP-programma.

7. Duurzaamheid

De meest duurzame oplossing - gezien de beperkte ruimte en daarmee de impact op de omgeving - is een damwand. Deze damwand heeft een levensduur van 100 jaar.

8. Organisatorische en personele consequenties

Niet van toepassing

9. OR/GO

Niet van toepassing

10. Risico- en beheersmaatregelen

Voor het project is een risicoanalyse uitgevoerd. In de SSK raming is hiervoor in totaal een bedrag van € 52.000,- (incl. BTW) opgenomen. De belangrijkste risico's betreffen:
- Vertraging als gevolg van ingediende zienswijzen;
- Vertraging als gevolg van vertraging bij de projectplanprocedure bij de provincie;
- Tijdens uitvoering wordt meer puin/oude bekleding in de ondergrond aangetroffen dan verwacht.

11. Communicatie (in- en extern)

Omdat met dit project de primaire keringen van Delfland op orde zijn, wordt dit project aangegrepen om hierover actief te communiceren. Er zal dan ook een starthandeling georganiseerd worden en een slothandeling.

Bij de voorbereiding van dit project is en wordt nog met de omwonenden en belanghebbenden gesproken. De werkzaamheden worden afgestemd met team communicatie van de gemeente Schiedam. Daarnaast worden de werkzaamheden onder andere bekend gemaakt via de D&H en/of VV nieuwsbrief, internet en indien mogelijk ook via de gemeentepagina. Daar waar mogelijk wordt de omgeving voorafgaand en tijdens de werkzaamheden geïnformeerd.

12. Bekendmaking en vervolgprocedure

Dit stuk zal als bespreekstuk worden behandeld in de commissie Stedelijk Water enWatersysteem van 5 april 2016 en doorgeleid worden naar de Verenigde Vergadering van 21 april 2014.

13. Bevoegd orgaan

De Verenigde Vergadering is op grond van artikel 99 e.v. van de waterschapswet bevoegd om Investeringsplan vast te stellen en Krediet te verlenen.

14. Toelichting

Het te verbeteren traject betreft een lengte van 50 m ter hoogte van de Spuihaven te Schiedam ter plaatse van S001. In de nabije omgeving is een Jachthaven aanwezig, over de kruin is een weg aanwezig en in de nabijheid staan flats. In onderstaande foto is dit weergegeven. De rode cirkel is de exacte locatie van het afgekeurde traject

Door middel van het plaatsen van een damwand (AZ26) wordt het dijkvak gestabiliseerd. De damwand heeft geen invloed op het gebruik van de Spuihaven door de jachthaven, en heeft in die zin het minst impact op de omgeving. In het navolgende figuur is dit weergegeven.

15. Bijlagen

1. SSK maatregelen dijkvak Spuihaven (vertrouwelijk)

Investeringsplan en uitvoeringskrediet dijkvak Spuihaven te Schiedam (701734)

Kenmerk VV : 1248319 Vergaderdatum : 21 april 2016

Beleidsveld : Veiligheid Agendapunt : H.07

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 15 maart 2015, kenmerk 48712;

gelezen het positieve van de commissie Stedelijk Water en Watersysteem;

overwegende dat:
- het dijkvak Spuihaven het laatste traject is in de primaire waterkering binnen het beheersgebied van Delfland die niet aan de norm voldoet en verbeterd moet worden.

Gelet op:
- artikel 99 van de Waterschapswet;

Besluit:
1. het investeringsplan dijkvak Spuihaven ter hoogte van € 740.000,- met € 90.000,- bij te stellen naar € 830.000,-.
2. een uitvoeringskrediet voor het project Dijkvak Spuihaven ter hoogte van € 778.000,- beschikbaar te stellen (ophoging van € 538.000,-).

Aldus besloten in de openbare vergadering van 21 april 2016

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris, de Voorzitter,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

agendapunt H.08
1245457

Hoogheemraadschap van Delfland

Aan Verenigde Vergadering

AANVRAAG IP EN KREDIET STUWPUT ABTSPOLDER (ROTTERDAM)

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016
- Het vaststellen van het investeringsplan ter hoogte van € 253.000 voor het vervangen van de duiker en stuwput in de Oostabtspolder - Het beschikbaar stellen van het krediet ter hoogte van € 238.000 voor het vervangen van de duiker en stuwput in de Oostabtspolder

Besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016

Voorstel Commissie Stedelijk water en watersysteem 05-04-2016
- Het vaststellen van het investeringsplan ter hoogte van € 253.000 € 238.000 voor het vervangen van de duiker en stuwput in de Oostabtspolder - Het beschikbaar stellen van het krediet ter hoogte van € 238.000 voor het vervangen van de duiker en stuwput in de Oostabtspolder

Advies Commissie Stedelijk water en watersysteem 05-04-2016

Aanvraag IP en krediet stuwput Abtspolder (Rotterdam)

1. Probleemstelling - context

Binnen het programma Watersysteem pakt Delfland activiteiten op om het watersysteem te verbeteren en uiteindelijk de doelstellingen voor zowel de NBW normering als KRW afspraken te realiseren. In de Oost Abtspolder (gemeente Rotterdam) ligt binnen het primaire watersysteem een duiker die in slechte staat en te klein is. Aan de duiker zit een stuwput vast die ook in slechte staat is en put vanuit bedienings oogpunt onveilig is.De duiker van 700mm en stuwput zal worden vervangen door een duiker van 1000mm en een stuwput.

Voor de uitvoering is het noodzakelijk dat de Verenigde vergadering het investeringsplan vaststelt en een krediet voor het UAV-gc contact voteert.

2. Beoogd effect

Realisatie van de benodigde afvoercapaciteit van de polder waarmee een robuust watersysteem wordt gerealiseerd. Dit met een grotere duiker. Ook de bediening van de stuwput zal dan op een veilige manier plaatsvinden.

3. Kernboodschap

De huidige duiker is in slechte staat en te klein. De bijbehorende stuwput is tevens niet veilig te bedienen. Deze beide worden vervangen.

4. Historie - eerdere besluitvorming

5. Regelgeving en Beleid

De maatregel geeft invulling aan:

- Artikel 2.1 en 2.8 van de Waterwet;
- Artikel 2.3 van de Provinciale waterverordening;
- De ambities voor het programma Watersysteem in het Waterbeheerplan 2016-2021;

6. Financiën

Voor dit investeringsproject is voorbereidend onderzoek gedaan. De kosten hiervan bedragen € 8.100,- en deze zijn voorgefinancierd uit het krediet Algemene onderzoekskosten.
Het project wordt uitgevoerd als UAC-gc, derhalve wordt het krediet, inclusief dat voor de onderzoekskosten, in een keer aangevraagd.

Projectnummer	Stuwput Oost - Abtspolder	Uitvoeringskrediet	Onvoorzien	Nazorg
701889	€ 253.000	€ 238.000	€ 15.000	€ 3.440

De jaarlijkse kapitaallasten vanaf 2017 (rente en afschrijving) worden gedekt uit het programma Watersysteem, programmalijn Integraal watersysteem "Waterkwantiteit" en bedragen, gedurende 8 jaar, gemiddeld € 34.450.

7. Duurzaamheid

De vervanging van de duiker en stuwput door een nieuwe, grotere duiker en stuwput draagt bij aan een duurzaam beheer van het watersysteem.
Voor de inkoop wordt het criteriadocument Duurzaam in GWW sector gevolgd. Hierin staat bijvoorbeeld dat in de vraagspecificatie aan de aannemer het gebruik van duurzame materialen als uitgangspunt wordt opgenomen.

8. Organisatorische en personele consequenties

Niet van toepassing.

9. OR/GO

Niet van toepassing.

10. Risico- en beheersmaatregelen

Het betreft een technisch niet gecompliceerd project. De projectrisico's zijn conform de voorgeschreven systematiek in de raming voor het budget opgenomen. Om deze risico's te beheersen worden de benodigde beheersmaatregelen getroffen. De top 3 is:
Verkrijgen ontheffing F&F, overdracht van eigendom en veiligheid fietsers bij opbreken fietspad.

11. Communicatie (in- en extern)

Er zijn in de omgeving geen directe omwonenden. Ook de impact op/in het gebied is minimaal. Daarom is een communicatieplan niet noodzakelijk.

12. Bekendmaking en vervolgprocedure

1. Het IP en de kredietaanvraag worden ter besluitvorming aan de VV voorgelegd.
2. Delfland verzorgt de procedure Projectplan uit de waterwet.

Planning is de aanbesteding t/m juli 2016 en realisatie gereed december 2016

13. Bevoegd orgaan

De Verenigde Vergadering is bevoegd op grond van artikel 99 van de Waterschapswet om investeringsplannen vast te stellen en uitvoeringskredieten beschikbaar te stellen.

14. Toelichting

Niet van toepassing.

15. Bijlagen

SSK Raming

Aanvraag IP en krediet stuwput Abtspolder (Rotterdam)

Hoogheemraadschap van Delfland

Kenmerk VV	:	1245457	Vergaderdatum	:	21 april 2016
Beleidsveld	:	Watersysteem	Agendapunt	:	H.08

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 15 maart 2016, kenmerk 48177;

gelezen het positieve advies van de commissie Stedelijk Water en Watersysteem;

overwegende dat:
- De huidige duiker in slechte staat is en te klein
- De huidige stuwput onvoldoende veilig te bedienen is

Gelet op:
- artikel 77 van de Waterschapswet;

Besluit:
- Het vaststellen van het investeringsplan ter hoogte van € 253.000 € 238.000 voor het vervangen van de duiker en stuwput in de Oostabtspolder
- Het beschikbaar stellen van het krediet ter hoogte van € 238.000 voor het vervangen van de duiker en stuwput in de Oostabtspolder

Aldus besloten in de openbare vergadering van 21 april 2016

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris, de Voorzitter,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

agendapunt H.16
1245208

Hoogheemraadschap van Delfland

Aan Verenigde Vergadering

MAATREGELENPAKKET KNELPUNTEN KLEINE GEEST EN VIJVER RUBENSLAAN, MONSTER (GEMEENTE WESTLAND)

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016
I. Het investeringsplan voor het maatregelenpakket met geraamde kosten van € 488.000,- vast te stellen. II. Een gecombineerd ontwerp- en uitvoeringskrediet voor de maatregelen voor het project Duiker Monster ter hoogte van € 464.000,- beschikbaar te stellen.

Besluit Verenigde Vergadering 21-04-2016

Voorstel Commissie Stedelijk water en watersysteem 05-04-2016
1. Het investeringsplan voor het maatregelenpakket met geraamde kosten van € 488.000,- vast te stellen. 2. Een gecombineerd ontwerp- en uitvoeringskrediet voor de maatregelen voor het project Duiker Monster ter hoogte van € 464.000,- beschikbaar te stellen.

Advies Commissie Stedelijk water en watersysteem 05-04-2016

Maatregelenpakket knelpunten Kleine Geest en vijver Rubenslaan, Monster (gemeente Westland)

1. Probleemstelling - context

Delfland werkt binnen het programma Watersysteem aan het verkleinen van de kans op inundatie. In Kleine Geest te Monster (gemeente Westland) is de kans op inundatie in de huidige situatie te hoog.

Aanleiding
Kleine Geest is een woonwijk in een klein geïsoleerd watersysteem in Monster dat iets boven het peil van de boezem ligt. Het oppervlaktewater uit het gebied voert onder vrij verval af naar de boezem via een lange duiker van 450 meter. Uit een analyse is gebleken dat de hoeveelheid waterberging in het peilgebied te klein is. Door dat tekort aan berging leunt het systeem sterk op de afvoer van water via de lange duiker. De afvoercapaciteit van die duiker is echter beperkt door de lengte, afmeting en ligging. De duiker kan het tekort aan berging in Kleine Geest niet volledig compenseren.

Deze situatie is langzaam door de jaren heen ontstaan. De watertoets is als instrument pas in 2003 ontstaan en voor die tijd was het voor Delfland lastig om invloed uit te oefenen op ruimtelijke plannen. Daardoor is bij die plannen soms beperkt rekening gehouden met voldoende water(berging) en afvoer bij de aanleg van woonwijken. Doordat buien door klimaatverandering ook intensiever worden, wordt deze beperking in de waterhuishouding extra duidelijk.

Reden om het knelpunt aan te pakken is dat het scoort op drie belangrijke criteria, in lijn met de Strategie programmalijn wateroverlast polders (zaaknummer 23789, vastgesteld in VV november 2011):

- Het peilgebied voldoet niet aan de voor de woonwijk gestelde beschermingsnorm van eens in de 100 jaar inundatie;
- Er is in de praktijk ook daadwerkelijk overlast (en klachten) geweest door de inundatie vanuit het watersysteem;
- Het probleem is integraal op te lossen.

Aanvullend daarop is vanuit peilbeheer aangegeven dat er ook een operationeel beheersknelpunt is: doordat er maar één (krappe) afvoerverbinding is, is het ook in "normale" natte situaties lastig om het peil in het gebied te beheersen.

Delfland en de gemeente Westland hebben in overleg een oplossing gevonden voor deze knelpunten. De gekozen oplossing maakt het bovendien mogelijk om ook maatregelen te nemen om een lokaal waterkwaliteitsknelpunt in de vijver aan de Rubenslaan in Monster (in het boezemwatersysteem) te verbeteren. Deze maatregelen zijn verwerkt in een integraal maatregelenpakket. Delfland doet vanuit de zorgplicht voor het watersysteem een investering om het beheersings- en inundatieknelpunt op te lossen. De gemeente neemt maatregelen om het waterkwaliteitsknelpunt te verbeteren.

In bijlage 1 zijn de knelpunten uitgebreider beschreven. Tevens wordt in bijlage 1 toegelicht welke mogelijk andere oplossingsvarianten zijn onderzocht, en waarom deze niet toepasbaar zijn.

2. Beoogd effect

Delfland beoogt met het maatregelenpakket het volgende te bereiken:

- Het verminderen van de kans op inundatie en het verbeteren van de waterbeheersing in peilgebied Kleine Geest;
- Het verbeteren van de lokale waterkwaliteit in de vijver aan de Rubenslaan te Monster.

3. Kernboodschap

Delfland en Westland hebben gezamenlijk een maatregelenpakket opgesteld om de kans op inundatie in Kleine Geest in Monster te verminderen, de waterbeheersing te verbeteren en tegelijkertijd de waterkwaliteit in de verderop gelegen vijver aan de Rubenslaan te verbeteren. In dit pakket zijn de volgende maatregelen opgenomen:

- De aanleg van een tweede, nieuwe duikerverbinding tussen Kleine Geest en de Vlotwatering;
- Het installeren van een kleine verversingspomp in de nieuwe duiker;
- Het frequenter baggeren van de vijver aan de Rubenslaan (1x per 4 jaar in plaats van 1x per 8 jaar);
- Het scheiden van de riooloverstort van de bestaande duiker;
- Het aanleggen van een vuilfuik op de riooloverstort;
- Het monitoren van de verbetering van de waterkwaliteit.

Het resultaat van het maatregelenpakket is dat de maximale afvoer van Kleine Geest toeneemt waardoor het operationeel peilbeheer in het gebied efficiënter wordt. De woningen worden op deze manier beschermd tegen inundatie conform de gestelde norm. De verversingspomp, het aanvullend baggeren en de vuilfuik zorgen voor een verbetering van het waterkwaliteitsknelpunt.

Westland zal in 2016 voor de eerste keer gaan baggeren. De uitvoering van de tweede duikerverbinding staat voor begin 2017 gepland.

Het maatregelenpakket wordt in het Bestuurlijk Overleg van 16 maart 2016 tussen gemeente Westland en het Hoogheemraadschap van Delfland besproken.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Maatregelplan lokale knelpunten en kansen waterkwaliteit, vijfde ronde (Voorstel 43985)
Op 19 november 2015 is het maatregelenplan voor lokale knelpunten vijfde ronde in de VV besproken en vastgesteld. Via het voorstel is financiering aangevraagd voor de maatregelen voor de geselecteerde lokale knelpunten. Het knelpunt aan de Rubenslaan is in het maatregelenplan beschreven (knelpunt 61). Er is in het voorstel echter geen financiering voor het knelpunt opgenomen, dit is in voorliggend voorstel meegenomen.

5. Regelgeving en Beleid

Waterwet
In de Waterwet is bepaald dat Delfland de zorg voor het watersysteem heeft. De zorg voor het watersysteem omvat de zorg voor de waterkering en voor de waterhuishouding, waaronder ook de zorg voor de chemische en ecologische waterkwaliteit. Voor een goed beheer van het (stedelijk) water, moeten overheden samenwerken om tot doelmatige oplossingen te komen.

Waterverordening Provincie Zuid-Holland
De Waterverordening stelt dat voor bebouwd gebied binnen de bebouwde kom als norm een gemiddelde overstromingskans van eens in de 100 jaar geldt.

Waterbeheerplan 2016-2021
Delfland pakt tot en met 2017 de meest urgente wateroverlastknelpunten (inundatie) effectgericht aan. In het Waterbeheerplan staat dat in 2021 98% van het beheergebied aan de provinciale norm voor het dan actuele klimaat voldoet. In 2027 is dat 100%. Maatregelen moeten daarbij zoveel mogelijk klimaatadaptief worden uitgevoerd. Het is mogelijk om een

gebiedsnorm (met een lager beschermingsniveau) vast te stellen waar kosteneffectieve maatregelen niet mogelijk zijn. Daarnaast is bepaald dat in de komende planperiode zoveel mogelijk lokale waterkwaliteitsknelpunten worden opgelost en kansen worden benut.

Waterplan Westland
Het gebiedsproces vindt plaats in het kader van het Waterplan Westland en het programma Watersysteem, en is in het uitvoeringsprogramma 2016 van het waterplan opgenomen.

6. Financiën

De kosten voor het oplossen van de inundatie en waterbeheersing wordt door Delfland op zich genomen, vanuit de zorgplicht van Delfland voor het watersysteem. Westland verbetert de waterkwaliteit via het frequenter baggeren. Westland verplaatst daarnaast de uitlaat van de riooloverstort waardoor er een vuilfuik kan worden aangelegd. De kosten voor de vuilfuik en de monitoring van de waterkwaliteit worden 50/50 verdeeld met Westland.

Per maatregel is een inschatting gemaakt van de kosten van uitvoering van de maatregelen (inclusief btw):

Activiteiten en kosten Delfland

Maatregel	**Type**	**Kosten**	**Toelichting**
Aanleg tweede duikerverbinding, inclusief kleine pomp	Investering	€ 485.000,- Eenmalig	Op basis van SO-raming (zie bijlage 2)
Meerkosten bovenop onderzoekskrediet ten behoeve van het schetsontwerp	Investering	€ 3.150,- Eenmalig	Correctie van de SSK-raming heeft geleid tot een overschrijding van het onderzoekskrediet. Hiermee is in de SSK-raming geen rekening gehouden.
Beheer en onderhoud van de tweede verbinding	Exploitatie	€ 600,- Per jaar	Schatting met kentallen
Monitoring waterkwaliteit	Exploitatie	€ 5.000,- Per jaar	Schatting met kentallen Tijdelijke monitoring om te bepalen of de maatregelen voldoende effect hebben. Het bedrag betreft 50% van de kosten (worden met Westland gedeeld).
Vermindering op de exploitatie door frequenter baggeren	Exploitatie	- € 15.000,- per keer (1x per 8 jaar)	Schatting met kentallen Voordeel voor de exploitatie voor Delfland door de verhoging van de frequentie (naar 1x per 4 jaar). Er wordt dan per baggermoment minder volume bagger opgehaald.
Aanleg vuilfuik	Exploitatie	€ 12.500,- Eenmalig	Offerte uitvoerder. Betreft een pilot waarvan de kosten gedeeld worden met de gemeente (totaal is € 25.000,-).

Investering Delfland
De voorbereidende werkzaamheden zijn uitgevoerd op basis van een onderzoekskrediet voor het totale project. Het aangevraagde onderzoekskrediet van € 19.500,-, plus een overschrijding van € 3.150,- daarop zal worden teruggegeven aan het "algemeen onderzoekskrediet" van de secretaris-directeur.

Project	**701736 - Duikerverbinding Ter Heijde**
Programma	**Watersysteem**
IP	€ 488.000,-
Krediet	€ 464.000,-
Onvoorzien	€ 24.000,-
Nazorg	€ 3.600,-

- De investeringskosten leiden vanaf 2018 tot kapitaallasten en daardoor ook tot jaarlijkse exploitatiekosten. Deze worden gedekt uit het programma Watersysteem, programmalijn Integraal watersysteem "Waterkwantiteit" en bedragen, gedurende 8 jaar, gemiddeld € 66.700,-.
- Het project wordt via UAV-GC contract op de markt gezet. Daarom wordt een gecombineerd ontwerp- en uitvoeringskrediet aangevraagd.
- De eenmalige kosten voor de vuilfuik worden gedragen vanuit het blok Rioleringsplannen (nummer 100008) op de exploitatie van team Watersysteemkwaliteit.

Exploitatie Delfland per jaar
De exploitatiekosten naar aanleiding van de maatregelen zullen op korte termijn toenemen, vanwege de volgende factoren:

- De kosten voor de monitoring van de waterkwaliteit: De totale kosten zijn € 10.000,- per jaar, en worden gedeeld met Westland. Deze kosten bestaan minimaal 4 jaar en worden gedekt door de exploitatie van team Watersysteemkwaliteit (bloknr 100112). In 2020 wordt bepaald of de monitoring de jaren erna nog nodig is.
- De langdurige jaarlijkse kosten zullen afnemen, doordat de gemeente extra gaat baggeren (€ 15.000,- per 8 jaar). Er is een kleine toename van het onderhoud van 600 euro per jaar. De totale vermindering van de exploitatiekosten worden geschat op € 1.275,- per jaar (op de exploitatie team OWW).

Type	**Kosten**
Structurele kosten	€ -1.275,- per jaar (NB: dit betreft dus een vermindering, op de exploitatie van team OWW)
Tijdelijke kosten	€ 5.000,- per jaar

In bijlage 3 is beschreven wat het aandeel (activiteiten en kosten) van de gemeente Westland is binnen het maatregelenpakket.

7. Duurzaamheid

Via het maatregelenpakket wordt naast het inundatieknelpunt ook een waterkwaliteitsknelpunt aangepakt. Door de maatregelen zal de kwaliteit in de vijver aan de Rubenslaan verbeteren: de vissterfte zal afnemen, stankoverlast zal verdwijnen en hygiënische problemen worden voorkomen. Hierdoor neemt de kwaliteit van de leefomgeving rondom de vijver toe.

8. Organisatorische en personele consequenties

Delfland is verantwoordelijk voor het onderhoud van de aan te leggen duikerverbinding en de bijbehorende installaties (pompen en opstelplaats). De kosten voor het onderhoud zijn onder de financiën opgenomen.

9. OR/GO

Niet van toepassing

10. Risico- en beheersmaatregelen

Toestemming perceelseigenaren
De aanleg van de tweede, nieuwe duiker moet plaatsvinden op particulier terrein. Er is toestemming van minimaal één van de twee perceelseigenaren nodig om het project op vrijwillige basis (zonder gedoogplicht) uit te kunnen voeren.

Beheersmaatregel
Er is een aantal keer met de twee perceelseigenaren gesproken. Zij hebben beiden aangegeven akkoord te gaan met de aanleg van een uitstroomopening op hun terrein. Via goed omgevingsmanagement worden deze perceelseigenaren bij het verdere proces betrokken, zodat ze vertrouwen houden in de uitvoering van de maatregelen. Het vastleggen van de afspraken (resulterend in een zakelijk recht) vindt plaats bij de nadere uitwerking in de vervolgfase (de voorbereiding van de uitvoering).

11. Communicatie (in- en extern)

Er loopt contact met de betrokken perceelseigenaren om toestemming te krijgen voor de uitvoering van de werkzaamheden. Dit contact zal worden voortgezet totdat de afspraken zijn vastgelegd en de werkzaamheden zijn uitgevoerd.

Voor de overige omwonenden van de werkzaamheden wordt een apart communicatietraject opgezet. Dit wordt afgestemd met de gemeente Westland. Daarnaast is het voornemen om via de media aandacht te vragen voor de te nemen maatregelen, om te laten zien wat de taken van Delfland zijn en hoe Delfland die in de praktijk samen met de gemeente uitvoert. Het communicatietraject wordt in de vervolgfase nader uitgewerkt.

12. Bekendmaking en vervolgprocedure

De intentie is dat Westland en Delfland een samenwerkingsovereenkomst aangaan om de volgende afspraken vast te leggen:

- Delfland realiseert de tweede duiker
- Westland gaat aanvullend baggeren.
- Beiden doen dit apart van elkaar via een eigen aanbesteding.
- De kosten voor de vuilfuik en de monitoring worden gedeeld.
- Er wordt gezamenlijk een monitoringsplan uitgewerkt.

De samenwerkingsovereenkomst wordt ter vaststelling aan D&H voorgelegd.

Indien de VV het IP vaststelt en het krediet beschikbaar stelt, wordt na besluitvorming in de VV de voorbereiding voor de uitvoering gestart. De verwachting is dat de nieuwe verbinding begin 2017 kan worden gerealiseerd.

13. Bevoegd orgaan

De Verenigde Vergadering is op grond van artikel 99 e.v. van de Waterschapswet het bevoegd orgaan voor het vaststellen van investeringsplannen en het beschikbaar stellen van kredieten.

D&H op grond van artikel 84 van de Waterschapswet bevoegd beleid vast te stellen en te besluiten om af te wijken van dat beleid.

14. Toelichting

N.v.t.

15. Bijlagen

- Bijlage 1: Inhoudelijk toelichting op de knelpunten en het maatregelenpakket
- Bijlage 2: Schetsontwerp en raming Scenario 4 Duiker Monster (vertrouwelijk)
- Bijlage 3: Beschrijving aandeel van de gemeente Westland in het maatregelenpakket

Maatregelenpakket knelpunten Kleine Geest en vijver Rubenslaan, Monster (gemeente Westland)

Kenmerk VV	: 1245208	Vergaderdatum	: 21 april 2016
Beleidsveld	: Watersysteem	Agendapunt	: H.16

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 15 maart 2016, kenmerk 48157;

gelezen het positieve advies van de commissie Stedelijk Water en Watersysteem;

overwegende dat:
- De maatregelen zorgen voor verhoging van het beschermingsniveau van de wijk Kleine Geest en hiermee een knelpunt wordt opgelost;
- De maatregelen zorgen voor een verbetering van het peilbeheer in het watersysteem van Kleine Geest;
- De maatregelen van Delfland in combinatie met die van de gemeente Westland zorgen voor een verbetering van de waterkwaliteit in de vijver aan de Rubenslaan.

Gelet op:
- Artikel 77 en 99 van de Waterschapswet
- Waterverordening Zuid-Holland
- Nationaal Bestuursakkoord Water

Besluit:
- Het vaststellen van het investeringsplan voor het maatregelenpakket met geraamde kosten van € 488.000,-.
- Het beschikbaar stellen van een gecombineerd ontwerp- en uitvoeringskrediet voor de maatregelen voor het project Duiker Monster ter hoogte van € 464.000,-.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 21 april 2016

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris, de Voorzitter,

mr. drs. P.I.M. van den Wijngaart mr. M.A.P. van Haersma Buma

MEMOBOZ/RPV

Onderwerp: Toelichting knelpunten en maatregelenpakket Kleine Geest en vijver Rubenslaan, Monster (gemeente Westland)

Datum: 29 februari 2016

In deze toelichting op het project worden de volgende onderwerpen nader beschreven:

- De knelpunten in het studiegebied
- De alternatieve oplossingsrichtingen die onderzocht zijn
- Het voorkeursalternatief van het maatregelenpakket

Knelpunten in het gebied

Locatie
Het plangebied ligt aan de westzijde van Monster. Het peilgebied is ongeveer 7 hectare groot en betreft woonwijk. Een duiker van 450 meter voert het water uit het peilgebied af naar het boezemwater. De duiker bestaat uit segmenten met verschillende kleine diameters en ligt op meerdere plekken op particulier terrein.

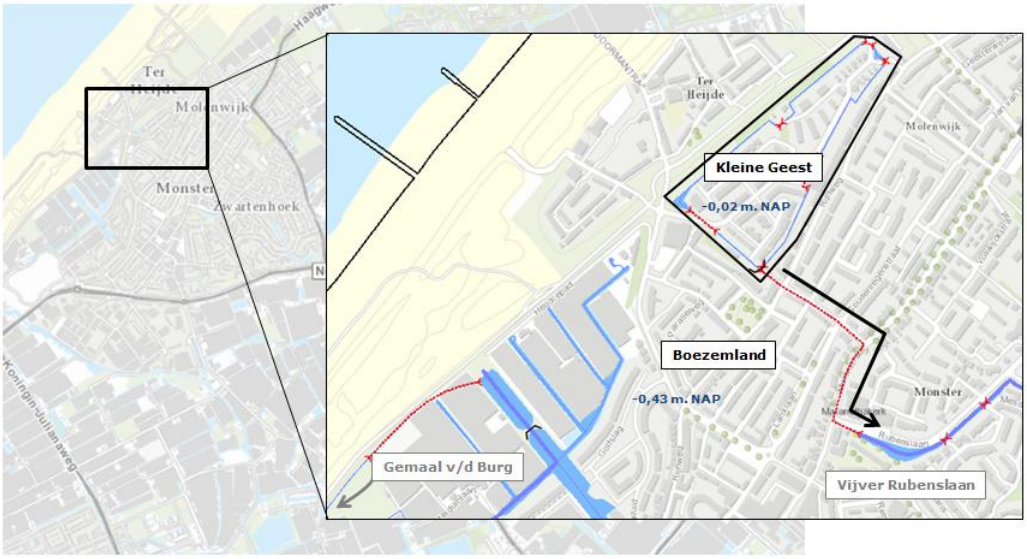

Figuur 1 Ligging van het plangebied

Wateroverlast Kleine Geest
Kleine Geest bevat te weinig waterberging om regen die in het gebied valt, op te slaan. De huidige afvoerduiker naar de boezem kan dit tekort niet compenseren. In het verleden is er daardoor overlast geconstateerd bij een aantal woningen aan het Hartmanplein. Uitkomsten van modelberekeningen bevestigen dat het gebied niet voldoet aan de gestelde beschermingsnorm van T100 en laten meerdere inundatievlekken in het gebied zien (zie figuur 2).

CONTACT Pieter Otten · T 8297 · E potten@hhdelfland.nl
ADRES Phoenixstraat 32, Delft · www.hhdelfland.nl

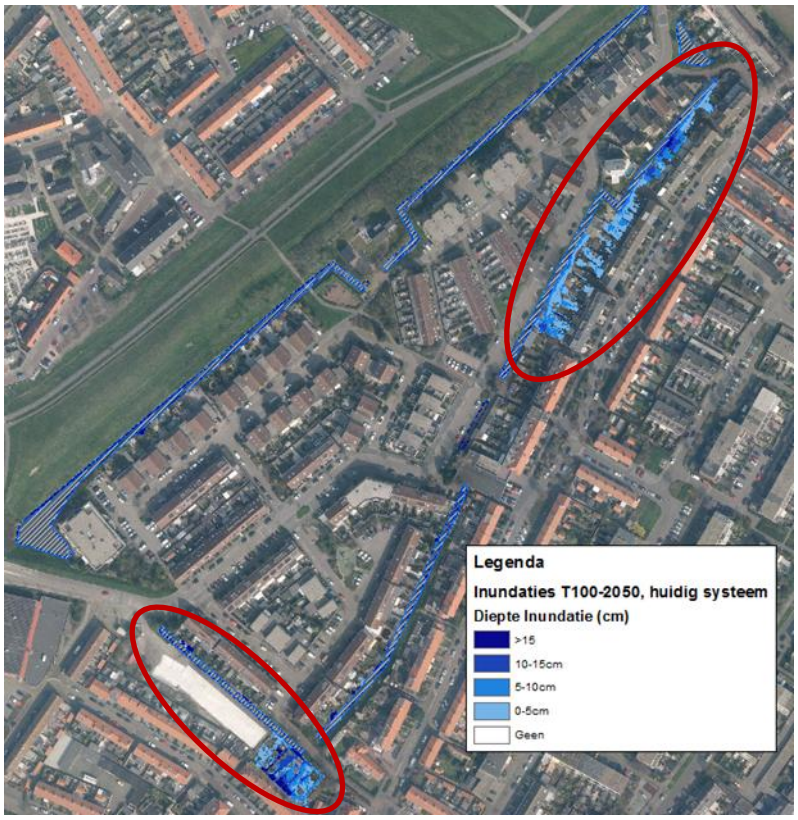

Figuur 2 Inundatiekaart Kleine Geest (T100, klimaat van 2050)

Doordat er maar één afvoerroute is, is het lastig om bij maatgevende regenbuien maatregelen te nemen om overlast bij bewoners te beperken. De enige afvoerroute vanuit het peilgebied is de bestaande duiker. Door de lengte en deels kleine diameter kan de afvoercapaciteit hiervan niet zonder ingrijpende maatregelen vergroot worden. Er is in de directe omgeving ook geen ander oppervlaktewater aanwezig waar overtollig water met een mobiele pomp naar toe afgevoerd kan worden. Naast het feit dat het peilgebied niet aan de norm voldoet, is het dus ook in de praktijk moeilijk om via noodingrepen wateroverlast te voorkomen.

Waterkwaliteit vijver Rubenslaan
Het peilgebied van Kleine Geest voert via de duiker af op een vijver bij de Rubenslaan/Molenstraat. De waterkwaliteit in deze vijver is slecht: er is hoge voedselrijkdom, hoge slibaanwas en een slechte zuurstofhuishouding. Het water is troebel, er bevinden zich geen onderwaterplanten en de oevers zijn beschoeid. Dit is de reden dat de vijver op de lijst met lokale waterkwaliteitsknelpunten terecht is gekomen.

Uit onderzoek blijkt dat de kwaliteit van het aanvoerende water uit de wijk Kleine Geest sterk bepalend is voor de kwaliteit aan de Rubenslaan. Daarnaast is het watersysteem in de vijver niet veerkrachtig: het water is relatief diep, de oevers zijn steil en het grondwater en oppervlaktewaterzijn voedselrijk. Het water kan daarom ook weinig belasting verwerken.

Onderzochte alternatieven

Oplossingen waterkwantiteit

Delfland en Westland hebben samen gezocht naar de meest kosteneffectieve manier om de knelpunten in Kleine Geest op te lossen. Daarbij zijn meerdere oplossingsrichtingen bekeken. In onderstaand lijst zijn de alternatieven weergeven die zijn onderzocht, maar om verscheidene redenen afgevallen zijn:

- Realiseren van vasthoudmaatregelen en/of berging in Kleine Geest
  Het betreft een bestaande wijk in Monster, waarin geen ruimte is gevonden voor berging. Er zijn geen ontwikkelingen gepland waarbij dat mogelijk is. Ook voor de riolering zijn voor Kleine Geest geen werkzaamheden ingepland. Toepassen van vasthoudmaatregelen is daardoor lastig mogelijk. Bovendien kunnen vasthoudmaatregelen het probleem ook niet geheel oplossen.
- Vergroten van de bestaande afvoerduiker
  De kosten hiervan zijn, gezien de grote lengte van de buis en de ligging hoog. Bij vergroting wordt bovendien niet voorzien in de voor het peilbeheer gewenste tweede afvoerverbinding.
- Nieuwe duikerverbinding naar het noordoosten
  Deze afvoerroute is waterhuishoudkundig niet wenselijk. Het ontvangende watersysteem kan de hoeveelheid afgevoerd water niet goed verwerken, waardoor er overlast kan ontstaan.
- Nieuwe duikerverbinding richting Vlotwatering met diameter conform beleidsregels (600mm)
  Er is bij de uitvoering van de boring niet voldoende ruimte in de omgeving om een duiker van 600mm toe te passen. De maximale afmeting is 400mm.
- Nieuwe duiker op dezelfde locatie met een permanent afvoergemaal:
  Een permanent gemaal is lastig inpasbaar en lastig bereikbaar voor onderhoud door de aanwezige hoogteverschillen. Aangezien het gemaal gemiddeld maar eens per 10 jaar nodig is, zijn de meerkosten (€ 150.000,-) van het gemaal hoog. Daarom is gekozen voor het faciliteren van het plaatsen van een mobiel gemaal. Deze kan geplaatst worden op de momenten dat dat nodig is en heeft hetzelfde effect.

Oplossingen waterkwantiteit

De slechte waterkwaliteit in de vijver aan de Rubenslaan heeft meerdere oorzaken. Voor het verbeteren van de waterkwaliteit zijn daarom meerdere oplossingen bekeken, vanuit verschillende invalshoeken.

- Doorspoelen en frequenter baggeren
  Deze oplossing is effectief, relatief goedkoop is en snel te implementeren. Bovendien is het ook effectief als de praktijkomstandigheden anders blijken dan in het onderzoek is aangenomen. De doorspoeling verbetert bovendien ook de waterkwaliteit in Kleine Geest.
- Emissiereductie in de riolering en herinrichting van de vijver
  Het betreft een structurele oplossing die de waterkwaliteit van het benedenstroomse watersysteem positief en de ecologische waterkwaliteit in de vijver zal verbeteren. De kosten zij echter hoog, en er is aanvullend onderzoek nodig om te bepalen welke emissie gereduceerd moet worden. Ook neemt de kans op woekerplanten toe. De maatregelen zijn door de ruimtelijke impact alleen op lange termijn te implementeren, hiervoor moet een apart proces opgestart worden. Er zijn dus geen meekoppelkansen binnen dit project.
- Doorspoelen en frequenter baggeren met aanvullende emissiereductie
  Het nemen van aanvullende maatregelen om de emissie vanuit de riolering te verminderen is niet noodzakelijk voor deze locatie. De maatregelen hebben wel effect op de kwaliteit het boezemsysteem als geheel. Daarom is ervoor gekozen om ervaring op te doen met de vuilfuik. Emissiebeperking via afkoppelen en vasthoudmaatregelen zijn vooral efficiënt op het moment dat de riolering wordt opgepakt. Beoordeling hiervan loopt via het spoor van de rioleringsplannen.

Maatregelen om structureel het water- en rioolsysteem aan te passen zijn duur en kosten veel tijd. De snelheid van het resultaat zal bovendien afhangen van de mogelijkheden in de ruimtelijke ordening. Daarom is er bij dit voorstel voor gekozen om alleen maatregelen te nemen die een directe relatie hebben met de aanleg van de nieuwe duikerverbinding.

Het voorkeursalternatief
Het maatregelenpakket dat de voorkeur heeft van zowel Westland als Delfland bestaat uit de volgende onderdelen (zie ook figuur 3):

1. Het aanleggen van een nieuwe afvoerduiker van Kleine Geest naar Vlotwatering (Delfland); water stroomt onder vrij verval af naar de Vlotwatering. Dit is aanvullend op de bestaande afvoerroute.
2. Realisatie van een opstelplaats en aansluitingen in Kleine Geest voor toepassing van een mobiele pomp bij maatgevende regenbuien (Delfland); Dit gebeurt alleen wanneer hevige neerslag vraagt om extra afvoercapaciteit. Geschat wordt dat dat gemiddeld eens per 10 jaar nodig is.
3. Installeren van een verversingspomp in de duiker om doorspoeling van de vijver aan de Rubenslaan mogelijk te maken; Hierdoor wordt het water in de vijver vaker en beter ververst in droge perioden en wordt stankoverlast teruggedrongen. (Delfland)
4. Het frequenter baggeren van de vijver aan de Rubenslaan. Dit zorgt voor vermindering van de negatieve invloed van het voedselrijke slib op de waterkwaliteit. (Westland)
5. De riooloverstort die nu op de bestaande duiker afwatert, wordt van de duiker afgehaald en gaat direct op de vijver lozen (Westland). Hierdoor worden afvalstromen gescheiden, wordt de bestaande duiker alleen nog voor afvoer van water gebruikt, en is het mogelijk om een vuilfuik op de overstort aan te brengen (Delfland en Westland). De vuilfuik vangt het slib uit de overstort op waardoor er minder vuil in de vijver terecht komt. Het testen ervan maakt onderdeel uit van een pilot die Delfland en Westland uitvoeren. Mogelijk wordt in de toekomst een tweede vuilfuik toegepast, voor op de afvoerduiker.

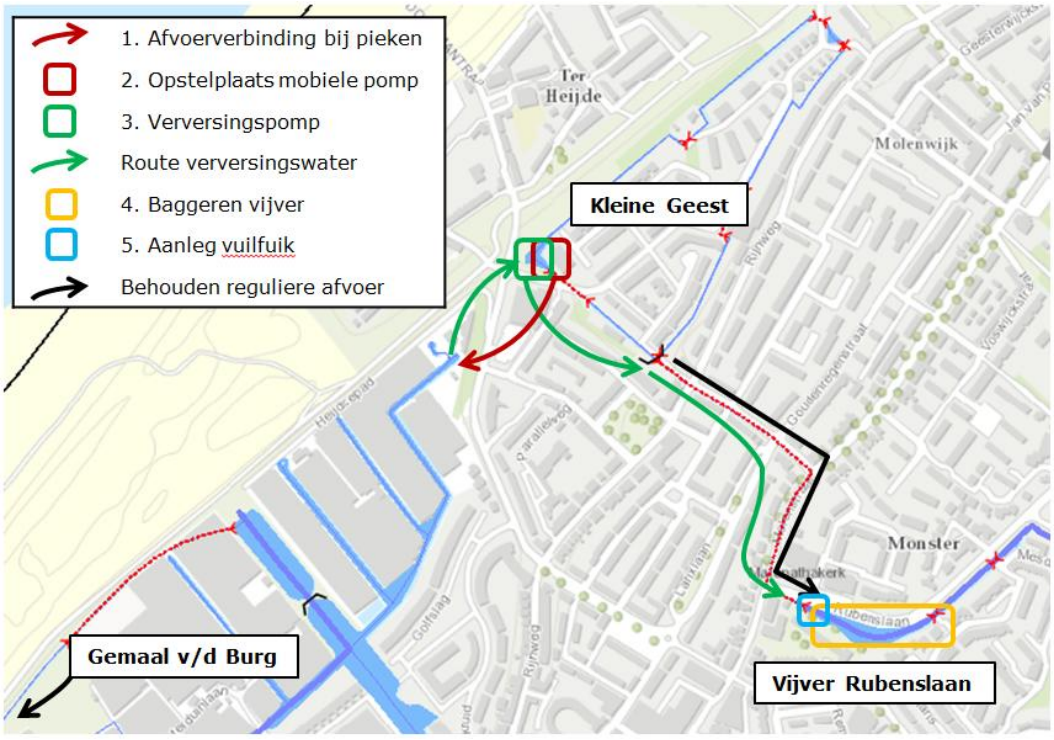

Figuur 3 Ligging van de voorgestelde maatregelen

Schetsontwerp nieuwe duikerverbinding
In het voorkeursalternatief wordt er een leiding geboord van Kleine Geest naar de Vlotwatering (zie figuur 4). Zo kan het overtollig water uit Kleine Geest naar de Vlotwatering afvoeren.

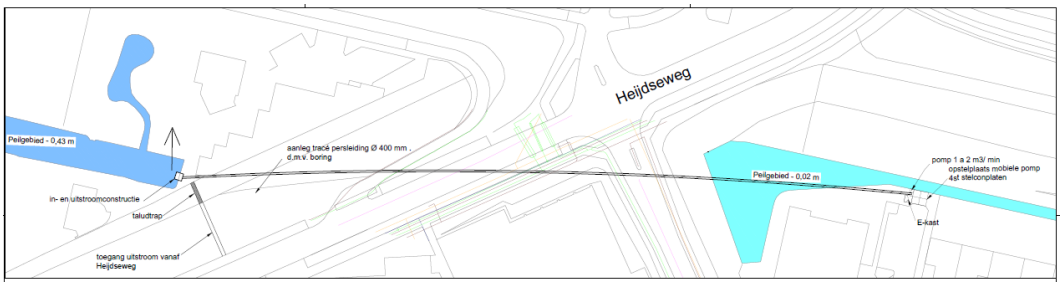

Figuur 4 Ligging duikverbinding

De nieuwe verbinding zal vooral gebruikt worden tijdens maatgevende regenbuien. De bestaande verbinding blijft gelden als primaire afvoerroute, en zal in normale situaties het water blijven afvoeren. In de ontwerpfase van het project wordt gekeken welke automatisering nodig is om het peilbeheer hier optimaal te kunnen uitvoeren.

De instroomvoorziening van de nieuwe verbinding ligt op gemeentelijke grond, de uitstroom op particuliere grond. De gemeente heeft ambtelijk medewerking toegezegd voor een zakelijk recht voor de instroom, en voor toegang naar de uitstroomlocatie. Voor de aanleg van de uitstroomvoorziening is met de perceelseigenaren gesproken. Zij hebben aangegeven geen bezwaren te hebben. Dit is in een verslag vastgelegd. Aandachtspunt is om de eigenaren op de hoogte te houden van de ontwikkelingen en in het vervolg afspraken te concretiseren.

Aandachtspunten voor het vervolg:
1. Nabij het Hartmanplein liggen particuliere terreinen (tuinen en achterpad) die iets lager liggen dan de rest van de tuinen. Daardoor bestaat de kans dat bij heel extreme neerslaggebeurtenissen die tuinen nog steeds onder water lopen. Om de tuinen te beschermen via het maatregelenpakket zou een onevenredig grote uitbreiding van de capaciteit van de afvoer betekenen. Dat zou tot grote extra kosten leiden. In plaats daarvan wordt voorgesteld om - indien de VV instemt met het maatregelenpakket - contact op te nemen met de aanliggende perceelseigenaren en hen te wijzen op de mogelijkheid om een strook van hun perceel iets op te hogen. Daardoor worden hun tuinen op een vrij eenvoudige manier beschermd. Dit kan deels in combinatie gedaan worden met de algemene communicatie over het project dat Delfland en de gemeente Westland gaan uitvoeren.
2. De gekozen oplossing gaat uit van het plaatsen en gebruiken van een mobiel gemaal bij maatgevende regenbuien. Vanaf buien met een herhalingstijd van ongeveer eens in de 10 jaar is het gemaal nodig om overlast in het gebied te voorkomen. Belangrijk is dat in de vervolgfase de beschikbaarheid van het (juiste) gemaal goed geregeld en de handelwijze wordt vastgelegd via concrete afspraken.

MEMOBOZ/RPV

Onderwerp: Beschrijving aandeel gemeente Westland - maatregelenpakket Kleine Geest en vijver Rubenslaan, Monster (gemeente Westland)

Datum: 2 maart 2016

Het maatregelenpakket voor Kleine Geest en de vijver aan de Rubenslaan is in overleg met de gemeente Westland vast tot stand gekomen. In het hoofdvoorstel zijn de maatregelen opgenomen die Delfland gaan uitvoeren. In deze bijlage is een toelichting gegeven op het aandeel van de gemeente Westland binnen het maatregelenpakket.

Westland voert de volgende maatregelen uit:

- Verplaatsen uitlaat riooloverstort: de uitlaat van de riooloverstort voert op dit moment af op het einde van de oppervlaktewaterduiker. Westland gaat deze uitlaat verplaatsen, zodat de overstort een eigen uitlaat op de vijver krijgt. Hiermee verbetert de afvoer uit de oppervlaktewaterduiker en kan vuil uit de overstort worden opgevangen met een vuilfuik.
- Aanleg vuilfuik: Westland is verantwoordelijk voor de aanleg van de vuilfuik op de overstort. De kosten voor de vuilfuik worden gedeeld.
- Extra baggeren: Delfland voert standaard al een baggercyclus uit waarin elke watergang eens in de 8 jaar gebaggerd wordt. Afgesproken is dat de vijver aan de Rubenslaan ten behoeve van de waterkwaliteit eens in de 4 jaar gebaggerd gaat worden. Westland neemt deze verhoging van de frequentie op zich.
- Delfland en Westland gaan samen de veranderingen in de waterkwaliteit monitoren. Uitwerking hiervan vindt plaats in een monitoringsplan.

De kosten die met deze activiteiten samenhangen zijn hieronder benoemd:

Maatregel	**Type**	**Kosten**	**Toelichting**
Verplaatsen uitlaat riooloverstort	Investering	€ 75.000 eenmalig	Raming schetsontwerp Scheiden van de riooloverstort van de bestaande afvoerduiker.
Verhogen frequentie baggeren	Exploitatie	€15.000,- per keer (1x per 8 jaar)	Exploitatiekosten voor het 1x per 8 jaar extra baggeren van de vijver. Ter vergelijking: over 52 jaar heeft dit een gekapitaliseerde waarde van € 109.000,-.
Monitoring waterkwaliteit	Exploitatie	€ 5.000 Per jaar	Dit is 50% van de totale kosten voor de monitoring. Deze worden gedeeld met Delfland.
Aanleg vuilfuik	Exploitatie	€ 12.500,- Eenmalig	Dit is 50% van de totale kosten voor de vuilfuik. Deze worden gedeeld met Delfland.

CONTACT Pieter Otten · T 8297 · E potten@hhdelfland.nl
ADRES Phoenixstraat 32, Delft · www.hhdelfland.nl